

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

V
C
49
NAPOLI

VC 49

11 37

STEPHANI BALUZII
MISCELLANEORUM

LIBER SEXTUS,

Hoc est, •

COLLECTIO VETERUM

*monumentorum quæ hætenus latuerant
in variis codicibus ac bibliothecis.*

LUTETIÆ PARISIORUM,
Per BIBLIOPOLARUM Societatem.

M. DCCXIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS:

Apud

- LUDOVICUM GUERIN, viâ Jacobæâ, sub
Imagine S. Thomæ
Aquinatis.
- HENRICUM CHARPENTIER, in Arcâ majore Pala-
tîi, sub signo Boni
Carpentarii.
- MICHAELEM GUIGNARD, viâ Jacobæâ, sub
Imagine S. Joannis.
- HILARIUM FOUCAULT, viâ Jacobæâ.
- MICHAELEM DAVID, ad ripam Augustinia-
norum, ad insigne
Providentiæ.
- CAROLUM OSMONT, viâ Jacobæâ, sub
Scuto Franciæ.
- CAROLUM ROBUSTEL, viâ Jacobæâ, sub Ar-
bore Palmâ.
- MICHAELEM CLOUSIER, ad ripam vulgò *Ma-
laquais*, sub signo
Charitatis.
- PETRUM RIBOU, ad ripam Augusti-
nianorum, sub Ima-
gine S. Ludovici.
- GABRIELEM MARTIN, viâ Jacobæâ, ad in-
signe Stellæ.
- NICOLAUM SIMART, viâ Jacobæâ, sub si-
gno Delphini.
- JOANNEM DESESSARTZ, viâ Jacobæâ, sub
Imagine S. Prospe-
ri, & sub signo Virtutum.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

INTERMISSAM diù editio-
nem miscellaneorum meorum
cùm aliqui viri optimi & doctis-
simi meique amantissimi à me
expetèrent ut resumerem, existimavi non de-
bere me obniti tam honestæ eorum petiti-
oni, præsertim cùm intelligerem hinc exor-
nari & amplificari posse rem-publicam lite-
rariam, cui exornandæ & amplificandæ ex-
cumbere pro nostra virili debemus omnes
qui literarum studiis dediti sumus. Quid
enim honestius aut utilius quàm eorum ho-
minum excitare memoriam qui virtute &
doctrina illustres, scriptis suis instruxerunt
posteror, & magistri nostri præceptoresque
fuerunt? Itaque deprecatus primò nimis con-
tumacem desidiâ meam, amicorum meo-
rum obsecundans voluntati, conquisiui in-
ter libros veteres bibliothecæ meæ & in
schedis meis veterum scriptorum opuscula
nondum edita & monumenta veterum tem-

P R Æ F A T I O.

porum quæ hætenus delituerant in tenebris, eaque in publicum dare decrevi, alia deinceps daturus, si in hac ætate mea multum provecta satis mihi spatii Deus & orti dederit ut illa emittere possim. Hic interim liber testis erit mei in literatos amoris.

Occurrit in primis istic non contemnenda pars operum sancti Hildefonsi Episcopi Toletani, quam eruditi non sine dolore putabant interiisse, liber, nimirum adnotationum de cognitione baptismi, & alius de itinere deserti, quò pergitur post baptismum, sive, uti vocat Julianus Hildefonsi successor in cathedra Toletana, de profectione spiritualis deserti. Puto autem illos placituros hominibus eruditis, in primis verò magistris theologiæ & iis qui in se pro suo in Christi gregem affectu suscipere amant curam & sollicitudinem dirigendi conscientias fidelium ejus in viam salutis.

Sequuntur deinde capitula Rodulfi Archiepiscopi Bituricensis, qui floruit sub imperio Karoli calvi Regis Francorum. Ea habui beneficio illustrissimi viri Nicolai Sevini Episcopi Cadurcensis, qui eorum vetus exemplar in membranis scriptum Lutetiam pro sua humanitate ad me olim detulit ut mecum communicarer. Contuli autem illa cum aliis constitutionibus ecclesiasticis illorum temporum, præcipuè verò cum capitulari Theodulfi Episcopi Aurelianensis, ex quo

P R Æ F A T I O.

Aulta Rodulfus accepit. Ad Rodulfum por-
to extat epistola Nicolai Papæ I. ex qua qui-
dam collegerunt Archiepiscopum Narbo-
nensem fuisse jure patriarchico subiectum
Bituricensi, quia apud Ivonem Carnoten-
sem & inde apud Gratianum extat addita-
mentum quoddam ad hanc epistolam ex quo
ita judicari posse videbatur. Verum rectè mo-
nuit Sirmondus additamentum illud deesse
in veteri codice ex quo ille eam epistolam
edidit integram, uti dictum à nobis est in
libro quarto Marcæ Hispanicæ pag. 360.

Edita est olim à nobis in appendice ejus-
dem Marcæ Hispanicæ historia rerum Si-
cularum ab anno MCCLXXXII. usque ad an-
num MCCCXXXVII. scripta ab auctore coe-
taneo Nicolao Speciali. Nunc verò damus
historiam ejusdem regionis ab anno MCCL.
usque ad annum MCCLXXVI. scriptam à Sal-
la Malespina tam vivente. Ita curiosi lecto-
res beneficio nostro habebunt historiam Si-
culam per centum ferme annos scriptam ab
auctoribus qui ea viderunt vel videre potue-
runt quæ ab illis prodita sunt memoriæ lite-
rarum. Apparet autem Sallam fuisse civem
Romanum. Plurima porro fragmenta ex isto
opere, sed absque nomine auctoris, descrip-
sit Odoricus Raynaldus in suis annalibus.

Post ista & alia quædam satis utilia & cu-
riosa sequuntur epistolæ XVI. Urbani II.
Papæ nunquam antea editæ; inter quas pri-

P R Æ F A T I O.

num locum obtinet ea quam ille scripsit de electione sua ad sanctum Hugonem Abbatem Cluniacensem. Insignis est etiam inter eas illa quæ est de monasterio sancti Ægidii in Septimania, quæ relecta & confirmata est in Concilio Placentino & firmata subscriptionibus Cardinalium & Episcoporum qui huic Concilio interfuere. Etiam duæ epistolæ suppositæ Urbano ab Humbaldo Episcopo Lemovicensi habent suam curiositatem, Vide, Lector, pag. 405. & sequentibus.

Damus quoque varia monumenta eorundem temporum quæ spectant ad Hugonem Episcopum Diensem & Archiepiscopum Lugdunensem, qui diù fuit apostolicæ sedis Legatus in Gallia. Literæ ejus pro monasterio Conchenfi, quas inter ea damus, editæ jamdiu fuere in loco peregrino, sed tot mendis conspurentes ut mihi non absque ratione visum è re publica literaria sit ut recuderentur. Denique istic edita quoque est epistola Hugonis ad Ivonem Episcopum Carnotensem qua respondet ei quam Ivo ad eum scripserat.

Edita est in pagina 439. epistola Clementis Papæ IV. ad Raymundum nepotem suum, qui Bononiam, quæ Romæ vicina est, accedere cupiebat ut haud procul à Papa esset, ut inde sibi claritudo & honos adveniret. Epistola illa ita gravis, prudens, &

P R Æ F A T I O.

piens est, tantoque digna Pontifice, ut
eritò conjungi debeat cum illa quam is in
itio sui pontificatus scripsit ad Petrum
irossum de sancto Ægidio, quæ sæpe &
multis in locis edita est, etiam Gallicæ ver-
a in vita Bartholomæi de Martyribus Ar-
chiepiscopi Bracarenfis.

Addidimus etiam varia Cluniacensia, id
est collectionem veterum monumentorum
ad res celeberrimi monasterii Cluniacensis
pertinentium. Inter ea verò habetur narra-
tio de adventu Urbani Papæ II. ad mona-
sterium illud, tum statuta Pontii Abbatis
Cluniacensis, & statuta Ivonis II. Abbatis
item Cluniacensis.

In pagina 535. edita est elegantissima epis-
tola Mamerti Claudiani ad Sapaudum rhe-
torem, virum cujus claram spectabilemque
dictionem ita laudat Sidonius ut illum non
verecatur comparare Quintiliano & Palladio
summis rhetoribus. Porro illum fuisse domo
Viennensem docet hæc Claudiani epistola.

In fine hujus libri posui annotationem
de Benedicto Episcopo Massiliensi, quæ
multum utilis erit ad emendanda & illus-
tranda ea quæ de illo tradita sunt ab iis qui
tractarunt historiam Episcoporum Massilien-
sum.

Vale, Lector, & ora pro me.

ELENCHUS

FORUM QUÆ IN HOC VOLUMINE continentur.

S Ancti Hildefonsi Episcopi Tolletani liber ad-
notationum de ordine baptismi. Pag. 5.

Ejusdem liber de itinere deserti quod pergitur
post baptismum. pag. 104.

Ex codice nostro. 287.

Capitula Rodulfi Archiepiscopi Bituricensis. p. 139.

Ex veteri codice Cadurcensi M S.

Brevis historia liberationis Messinæ à Sarrace-
norum dominatu. p. 174.

Ex schedis viri clarissimi Andreae Duchesnii.

Sallas Malespinæ rerum Sicularum libri VI.
ab anno Christi M C C L. usque ad annum
M C C L X X V I. p. 197.

Ex codice nostro 77.

Præfationes Benedicti Episcopi Massiliensis in
commentarium suum de sancta Trinitate & fide
catholica. p. 342.

Sententia lata in Synodo super decimis. p. 353.

Ex codice 1454. bibliotheca Colbertina.

Vide infra pag. 565.

Excerptum ex libro miraculorum patratorum in
diocesi Magalonensi. p. 356.

Ex codice 4799. ejusdem bibliotheca.

De constructione castri Saphet. p. 357.

Ex codice 5129. ejusdem bibliotheca.

Excerptum ex chronico S. Martini Lemovicen-
sis. p. 369.

Ex codice 2892. ejusdem bibliotheca.

Urbani Papæ II. epistola de electione sua ad
Hugorem Abbatem Cluniacensem. p. 371.

Ex codice 2825. ejusdem bibliotheca.

Privilegium Domni Rainoldi Remotum Archie-

p. 371.

P. 375-

M. S.

p. 476.

P. 379.

15.

p. 480, 481.

fig.

p. 382.

194

p. 385.

1

p. 488.

en sis.

p. 391.

1. 2

p. 394, 396.

12

P. 497.

1. 22

P. 399.

Preis

Ejusdem bulla pro Abbate Majoris monasterii
Turonensis. p. 400.

Ex codice 4962. bibliotheca Colbertina.

Ejusdem epistola ad Guillelmum Comitem To-
losanum. p. 401.

Ejusdem epistola ad Guillelmum Episcopum Ca-
darcensem. p. 402.

Ex codice 2835. bibliotheca Colbertina.

Epistola monialium Blasiliæ in Arvernus ad Ur-
banum II. Papam. p. 403.

Ex veteri membrana M S. monasterii Blasiliensis.

Epistola Abbatis Lemovicensis ad Richardum
Archiepiscopum Bituricensem de electione Hum-
baldi Episcopi Lemovicensis. p. 405.

Ex vetustissima membrana nostra M S.

Dux bullæ suppositæ Urbano Papæ II. ab Hum-
baldo Episcopo Lemovicensi. p. 407.

Ex codice 5267. bibliotheca Colbertina.

Epistola Hugonis Episcopi Diensis ad Rodulfum
Archiepiscopum Turonensem. p. 411.

Alia ejusdem Hugonis epistola ad eundem Ar-
chiepiscopum, quâ eum invitat ad Concilium Di-
vionense. p. 412.

Alia ejusdem Hugonis epistola ad eundem Ar-
chiepiscopum, quâ eum invitat ad Concilium Ar-
vernense. p. 412.

Alia ejusdem ad eundem, quâ eum invitat ad
Concilium Augustodunense. p. 413.

Ex codice nostro 541.

Acta concordie inter Abbates Angeliacensem &
Carrofontensem de Ecclesia de Varezia, in Concilio
Burdegalensi. p. 413.

Ex chartulario monasterii Angeliacensis.

Litteræ Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis de
Feclesia sanctæ Fidis de Castelleto data monasterio
Conchenfi. p. 414.

Ex chartulario monasterii Conchenfis in Ruthenis.

Litteræ Gaufridi Comitis Mauritaniz de Ecclesia S. Dionysii Nogentensis in Pertico. p. 415.

Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis.

Litteræ Guarini Comitis Rofnacensis de Ecclesia Sanctæ Margaretæ data monasterio Cluniacensi. pag. 418.

Ex chartulario monasterii Dervensis.

Litteræ fuffraganeorum Ecclesiæ Lugdunensis ad Episcopos & Abbates Turonenses pro monachis Majoris monasterii Turonensis. p. 421.

Ex codice nostro 90.

Litteræ Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis ad Hugonem Archiepiscopum Bisuntinum pro monachis S. Benigni Divionensis. p. 422.

Ex veteri codice M S. S. Benigni Divionensis.

Litteræ ejuldem Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis ad Lambertum Episcopum Attrebatensem, quibus cum invitat ad Concilium Augustodunense. p. 423.

Ex codice Lamberti Episcopi Attrebatensis.

Acta concordiz initæ in Concilio Claromontano inter Hugonem Abbatem Cluniacensem & Pontium Abbatem Casæ Dei. p. 424.

Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis.

Epistola Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis ad Ivonem Episcopum Carnotensem. p. 426.

Ex codice Lamberti Episcopi Attrebatensis.

Ejuldem epistola ad Archiepiscopum Senonensem pro monasterio S. Petri vivi. p. 427.

Epistola Ernaldi Abbatis S. Petri vivi ad Archiepiscopum Senonensem. p. 430.

Ex codice nostro 541.

Notitia de Ecclesia de Viaucio. p. 431.

Ex vultissima membrana Ecclesiæ Albiensis M S.

Epistola Clementis Papæ I V. ad Bertrandum electum Aurelianensem. p. 438.

Ejusdem epistola ad nepotem. p. 439.

Ex codice 652. bibliotheca Colbertina.

Nicolai Papæ I I I. epistola de electione Episcopi Parisiensis. p. 440.

Ex archivo regio Parisiensi.

Bulla Joannis Papæ XXII. de privatione fratris Isnardi olim Patriarchæ Antiocheni & administratoris Ecclesiæ Papiensis. p. 445.

Ex codice 829. bibliotheca Colbertina.

Accusatio contra Heliam Episcopum Aurelianensem. p. 456.

Ex codice 2592. bibliotheca Colbertina.

Litteræ Joannis Episcopi Lemovicensis & collegarum ejus à sede apostolica delegatorum in causa electionis Episcopi Tolosani. p. 457.

Bulla Innocentii Papæ I I I. de consecratione Fulconis Episcopi Tolosani. p. 458.

Litteræ Aegidii Archiepiscopi Narbonensis & suffraganeorum ejus de consecratione Petri de Rupaforti Episcopi Carcassonenis. p. 459.

Ex archivo. Archiepiscopi Narbonensis.

Litteræ Bernardi Episcopi Cadurcensis de villa Carenniaco. p. 463.

Litteræ Geraldii Episcopi Cadurcensis de eadem villa & de quibusdam aliis Ecclesiis. p. 465.

Ex chartulario Cluniacensi S. Odilonis.

Litteræ Pontii Comitis Tolosani pro monasterio Moysiensi. p. 465.

Litteræ Gauzeberti Abbatis Moysiensis de libertate ejusdem monasterii. p. 467.

Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis.

Notitia de monasterio sancti Montis. p. 469.

Ex chartulario ejusdem monasterii.

Litteræ Bernadi Comitis Bigorritani pro eodem

- monasterio. p. 470.
 Testamentum Adefonsi Regis Hispaniarum ad
 Cluniacum. p. 471.
 Litteræ Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis de
 Ecclesia sancti Desiderii in Brixia. p. 473.
Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis
 De adventu Urbani II. Papæ ad monasterium
 Cluniacense. p. 473.
 Hugonis Abbatis Cluniacensis concessio benefi-
 ciorum ordinis facta Alfonso Regi Hispaniarum.
 p. 476.
 Donum Alonis Cancellarii Regis Alfonsi. p. 478.
Ex vetustissimo Necrologio monasterii Cluniacensis.
 Heraclii Episcopi Bigorrensis & Bernardi Comi-
 tis litteræ de concessione monasterii S. Felicis & S.
 Licerii ad locum Cluniacum. p. 479.
 Almodis Comitissæ Tolosanæ concessio de Abbatia
 S. Ægidii. p. 480.
 Litteræ Anselmi Archiepiscopi Mediolanensis de
 Ecclesia S. Mariæ de Calvenzano. p. 483.
 Donatio Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis de
 Ecclesia S. Germani. p. 485.
Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis.
 Varia acta pro loco de Amanzenas. p. 486.
 Præceptum Regis Karoli simplicis pro monasterio
 Solemniacensi. p. 495.
*Ex vetustissima membrana Cluniacensi & ex
 chartulario monasterii Ufscensis.*
 Concessio quam Pontius Abbas Cluniacensis fecit
 Bernardo Archiepiscopo Toletano. p. 497.
 Alia concessio facta Eskilo Archiepiscopo Lun-
 deni. p. 497.
 Statuta Pontii Abbatis Cluniacensis. p. 497.
Ex vetustissimo Necrologio monasterii Cluniacensis.
 Indulgentia data Ecclesiis Cluniacensibus Italie
 à Petro Abbate Cluniacensi. p. 500.

Ex authentico monasterii Cluniacensis.

Epistola prioris Argonensis ad Petrum Abbatem Cluniacensem. p. 501.

Ex authentico monasterii Cluniacensis.

Statuta Ivonis II. Abbatis Cluniacensis. p. 502. 511.

Ex vetustissima membrana Cluniacensi M S.

Epistola Simonis Presbyteri Cardinalis tituli S. Balbinæ ad conventum Cluniacensem. p. 515.

Ex authentico monasterii Cluniacensis.

Nota quomodo Cluniacenses occupaverunt locum S. Martialis.

Ex chronico S. Martialis Lemovicensis M S.

Ademarus Vicecomes Lemovicensis & Humbertga ejus uxor donant Abbatiam S. Martialis Hugoni Abbati Cluniacense. p. 519.

Ex chartulario Cluniacensi S. Hugonis.

Charta S. Martialis Lemovicensis de electione Abbatis. p. 521.

Ex chartulario Cluniacensi Pontii Abbatis.

Narratio de Hugone de Bruccia Abbate S. Martialis Lemovicensis. p. 522.

Ex veteri codice M S. S. Martialis Lemovicensis.

Acta de matrimonio Amedei IV. Comitis Sabaudie cum Cæcilia filia Barralli de Bauz. p. 530.

Ex archivo regio Parisiensis.

Mamerti Claudiani epistola ad Sapaudum rhetorem. p. 535.

Ex codice nostro 112.

Leonardi Aretini epistola ad Kyriacum Anconitanum. p. 538.

Ex codice 4537. bibliotheca Colbertina.

Epistolæ tres Nicolai de Clemargiis. p. 539.

Ex codice 3335. ejusdem bibliotheca.

Formulae veteres. p. 546.

Ex codicibus 4833. & 5034. ejusdem bibliotheca.

Testamentum Fulcaudi de Rupe Cavardi Archiepiscopi Bituricensis. p. 559.

Ex archivo regio Parisiensi.

Litteræ Ernaldi Episcopi Cenomanensis de capella Sablobii.

P. 565.

*Ex chartulario Cenomanensi Majoris monasterii
Turonensis.*

Observatio in præfationes Benedicti Episcopi Massiliensis.

P. 565.

APPROBATIO.

JUSSI Illustrissimi Francæ Cellarii, Stephani Baluzii *Miscellaneorum librum se-tum* legi, quo Hildebonii Toletani, & aliorum opera inedita continentur, & non minus quam præceden-tes editiones dignum judicavi, Lutetiæ Parisiorum 14. Octobris 1713.

L. RENAUDOT.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Con-eillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requelles ordinaires de nôtre Hôtel, Grand Conseil, Baillis, Seneschaux, Prevôts ou leurs Lieutenans, & à tous nos autres Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nôtre bien-aimé François Muguet nôtre Imprimeur ordinaire, Nous a fait remon-trer qu'il a cy-devant imprimé plusieurs bons Livres, qui ont été bien reçeus du public, & que par l'application qu'il a donnée & qu'il donne aux choses qui sont de sa profession, il s'est acquis de la réputation chez les Estrangers, qui sont curieux d'acheter les Livres qui sont sortis de son Imprimerie, & que même depuis peu il a imprimé en deux beaux volumes les Capitulaires ou Ordonnances des anciens Rois de France, de la première & seconde race, nos Predecesseurs de glorieuse memoire, qui est le plus beau monument qui reste aujourd'huy de l'ancien Droit François, & qu'ayant entrepris l'impression de plusieurs Ouvrages considerables, qui sont d'une grande dépense, & même une nouvelle édition des Ouvrages de Saint Augustin, corrigez sur une tres-grande quantité d'anciens manuscrits par les Religieux de la Congregation de Saint Maur, dont la dépense reviendra à plus de cent mille livres, il se trouve obligé de recourir à Nous, & d'implorer nôtre grace pour avoir plus facilement le moyen de continuer ses travaux avec la même application qu'il y a donnée jusques à présent. A ces causes Nous désirant favorablement traiter ledit Muguet, & luy donner des marques de la satisfaction que Nous avons des soins qu'il a pris & prend tous les jours de faire de belles impressions, & répondre pour cet effet sur sa personne des bienfaits qui s'étendent aussi sur sa famille, Nous luy avons accordé & accordons par ces Presentes signées de nôtre main, la continuation des Privilèges à luy cy-devant accordex ou cedex, pour l'impression des Ouvrages du Sieur Baluze, qu'il a imprimé en vertu de nos Lettres de Privilège ou sans icelles, pour en jouir par ledit Muguet, ses hoirs & ayans cause pendant le temps & espace de cinquante années, à compter du jour que chacun desdits Privilèges qui luy ont été accordex ou cedex seront expirez; & pour le regard de ceux qu'il a imprimé sans Privilège, à compter du jour que les

premières impressions qu'il en pourra faire cy-après seront achevées ; pendant lequel temps. Nous luy avons permis & permettons par cesdites présentes d'imprimer ou faire imprimer, vendre & débiter lesdits Livres par tout notre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de notre obéissance, tout autant de fois & en telles marges, formes & caractes que bon luy semblera, faisant ires-expresses inhibitions & défenses à tous Libraires & Imprimeurs de notre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de notre obéissance, & à toutes autres personnes de quelque qualité & condition qu'elles puissent être, d'imprimer ou faire imprimer, vendre ny débiter lesdits Livres & Ouvrages sans la permission du sieur Muguet, ou de celuy ou ceux qui auront droit de luy, sous prétexte d'augmentation, additions marginales, correction, changement de titre, impression étrangere, y autrement, en quelque manière que ce soit, & même de reimprimer lesdites Ouvres sur les anciennes copies, nonobstant le Règlement du vingt-septiesme jour du mois de Février mil six cents loix-neuf, au quel Nous avons déroge pour ce regard, & ce sur peine de dix mille livres d'amende, applicable un tiers à l'Hôpital General de Paris, un tiers au sieur Muguet ou à celuy ou ceux qui auront droit de luy, & l'autre tiers au dénonciateur, de confiscation des exemplaires qui se trouveront contre-faits, & de tous dépens, dommages & interêts, à la charge neanmoins de mettre deux exemplaires de chacun desdits Livres à mesure qu'ils seront achevez d'imprimer pour la première fois dans notre Bibliothèque publique, un dans notre Cabinet du Château du Louvre, & un autre dans celle de notre amé & feal le Sieur d'Aligre, Chevalier, Chancelier de France, avant que de les exposer en vente, à peine de nullité des Présentes, du contenu desquelles Nous vous mandons & enjoignons de faire joindre & user pleinement & paisiblement ledit Muguet, & celuy ou ceux qui auront droit de luy, cessant & faisant cesser tous troubles & empêchemens. Voulons aussi qu'en mettant au commencement, ou à la fin de chacun desdits Livres, copie ou extrait des Présentes, elles soient tenues pour bien & dûement signifiées, & que soy soit ajoutée aux copies d'icelles collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers Secretaires comme à l'Original. Mandons au premier notre Housier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'exécution des présentes tous exploits, significations, défenses, saisies & autres actes requis & nécessaires sans demander autre permission, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, Edits, Déclarations, Arrests, Règlements, Statuts & confiscations d'icelles, oppositions & appellations quelconques, dont si aucunes interviennent & des contraventions à ces présentes Lettres, Nous reservons la connoissance à Nous & à notre Conseil, & l'interdisons à tous autres Juges : C A R tel est notre plaisir. DONNE' au Camp devant Canbray, le vingt-deuxieme jour du mois de Mars, l'an de grace mil six cents loixante dix-sept, & de notre Regne le trentie quatrième. Signé, L O U I S, Et plus bas, Par le Roy, C O L B E R T. Et scellé du grand Secau de cire jaune.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, le 12. May 1677. suivant l'Arrest du Parlement du 8. Avril 1655. & celui du Conseil Privé du Roy, du vingt-sept Février 1665.

Signé, T H I E R R Y, Syndic.

Et la Venue dudit sieur François Muguet a cédé & transféré le present Privilege aux sieurs Aboiyn, Gueria, Charpentier, & Compagnie, pour en jouir en son lieu & place, par Tr. tiré du 9. Aoust 1707. & par Cession du 19. Novembre audit an, registrée sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris.

STEPHANI BALUZII
MISCELLANEORUM
LIBER SEXTUS.

*Ex appendice Juliani Episcopi Toletani ad
librum Hildefonsi de scriptoribus
ecclesiasticis.*

HILDEFONSUS memoria sui
temporis clarus & irriguis elo-
quentiæ fluminibus exornans
Ecclesiam, ætatis nostræ no-
vissimus Toletanæ sedis adsci-
tus in cathedram, Præsul post secundum
Eugenium in sacerdotium consecratur, vir
tanta laude dignissimus quanta & virtutum
gratia numerosus. Fuit denique timoris Dei
instantiæ plenus, præditus virtutibus, reli-
gione comptus, compunctione profusus,
incessu gravis, honestate laudabilis, patien-
tia singularis, secreti tacitus, sapientia sum-
mus, differendi ingenio clarus, eloquendi

A

facultate præcipuus, linguæ flumine copiosus, tantoque eloquentiæ cothurno celebris habitus ut disputationum ejus profusa oratio dum per recta dirigitur, meritò non homo, sed Deus per hominem affatim eloqui crederetur. Hic igitur sub rudimentis adhuc infantia degens, divino tactus spiritu, vita delectatus est monachorum; contemptisque parentum rerumque mundanarum affectibus, Agaliense monasterium petiit, * monachumque se in eo multis annis decenter exhibuit. Cœnobium quoque virginum in Abiensi villula construxit ac propriis opibus ditavit. Rector deinde effectus Agaliensis cœnobii, monachorum mores exercuit, rem discrevit, vitamque servavit. Principali post hæc violentia Toletum reducit, atque inibi post decessoris sui obitum Pontifex subrogatur. Scripsit sanè quamplurimos libros luculentiore sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos, id est, librum prosopopœiæ imbecillitatis propriæ, libellum de virginitate sanctæ Mariæ contra tres infideles, opusculum de proprietate personarum patris & filii & spiritus sancti, opusculum adnotationum actionis diurnæ, opusculum adnotationum in sacramentis, LIBRUM DE COGNITIONE BAPTISMI UNUM, ET DE PROGRESSIONE SPIRITUALIS DESERTI ALIUM. Quod totum primæ partis voluit volumini

connectendum. Partis quoque secundæ liber epistolarum est; in quo diversis scribens ænigmaticis formulis egit; personasque interdum induxit, in quo etiam à quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit. Partem sanè tertiam Miliarum esse voluit, hymnorum, atque sermonum. Alterius denique partis liber est quartus versibus prosaque concretus, in quo epitaphia & quædam sunt epigrammata adnotata. Scripsit autem & alia multa, quamvis variis rerum ac molestiarum occupationibus impeditus, aliqua cæpta, aliqua semiplena reliquit. Adscitus autem in pontificatum nono gloriosi Recesuinthi Principis anno, novem annis & duobus ferè mensibus clarus habitus fuit vitæ meritis & re-tentatione regiminis; expletoque octavo decimo prædicti Principis anno, sequenti die X. Kal. Februarii domicilio carnis exuitur, atque in Ecclesia beatæ Leocadiæ tumulatur ad pedes sui decessoris, cum quo creditur æterno frui receptaculo claritatis.

* Quædam editiones addunt ea quæ sequuntur. At Baronius, qui primus edidit ex codice Vaticano, unus codex regius, duo bibliothecæ Colbertinæ, illa non agnoscunt. Itaque rejicienda esse putavimus extra seriem narrationis tanquam supposititia.

*; cujus fugam rabido furore insequens pater uno tantum macerix impeditus est obice, quo & furentis est delusa quæsitio, & fu-

gientis salvata devotio. Nempe parentis furor, dum percitus interiora prætenderet, & in anterioribus, quæ præterierat, inquisivit. Armata deinde manu Agaliensem cellam impetens gladio, dum quæsitum non invenit, rediens in propria, ut perditum deploravit. Præcognita igitur præfatus absentia parentali, Agaliente illico monasterium adiit, monachumque se &c.

*Ex Martyrologio Adonis Archiepiscopi
Viennensis.*

X. Kal. Februarii. Natale sancti Hildephonſi
Episcopi & confessoris fide & doctrina
clarissimi.

SANCTI
HILDEFONSI
EPISCOPI
LIBER ADNOTATIONUM
DE
COGNITIONE BAPTISMI.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. *Exordium orationis.*
II. *Quòd insinuetur nova regenerationis dicere
mysterium velle.*
III. *Quòd unus sit Deus trinitas tota.*
IV. *Quòd tota trinitas unus Deus omnia fecit.*
V. *Quòd homo à Deo bene sit conditus, à sa-
bulo malè deceptus.*
VI. *Quòd pietas conditoris præcesserit culpam ho-
minis.*
VII. *Formatio Ecclesie de latere Christi ad simi-
litudinem formationis Eve de latere Adæ.*
VIII. *Quòd in exordio primorum hominum & in-
carnatio & mors præfigurata est Christi.*
IX. *Quòd incarnationem Christi tota trinitas ope-
rata fuerit, sola tamen persona filii hanc
suscepit.*
X. *Quòd ideo data lex est ut redires in cognitio-
nem homini Deus.*

- XI. De temporibus sub quorum distinctione seculum stetit.
- XII. De conatu exsequendorum ordinum.
- XIII. Quòd ipsis exordiis causarum instauratio humana inchoata cognoscitur in quibus ejus restauratio continetur.
- XIV. De Johanne & baptismo pœnitentie, cujus signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.
- XV. Quòd incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Johannis. Et quomodo Christus baptizat & non baptizat.
- XVI. Quòd solus Christus baptizat, qui sibi soli baptizandi retinuit potestatem, quamvis siue bonus siue malus minister baptizet.
- XVII. Quòd doctor studiis orationum munire debet prædicationem verborum, ut quod loquutus est Dei virtute melius quam ejus æliione formetur.
- XVIII. Qualiter adgrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.
- XIX. De adaptatione janue fidei.
- XX. Quòd hi qui volentes primum ad fidem convertuntur catecumini id est audientes dicantur.
- XXI. Quòd catecumini per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii quos Johannes baptizavit catecuminorum habuere figuram.
- XXII. Qui sunt exorciste, à quibus exorcizantur catecumini & intergumini.
- XXIII. Quid sit exorcismus.
- XIV. Qualis eris exorcismus.
- XXV. Unde habuit exorcizandi virtus initium, vel in quo mystrio divinis verbis hoc Episcopus agat.

- XXVI. Quòd exorcizando caticuminos potestas diaboli aufertur.
- XXVII. De exemplo evangelii secundum quod caticumini oleo perunguntur.
- XXVIII. Quòd ordinate lectio Eſaia propheta, Petri quoque Apostoli, & Marci Evangelista exorcizationis in conventu Ecclesie proferantur.
- XXIX. Quòd mysterium salutis quod scilicet Christo moriente est factum cotidie fiat in his qui regenerari noscuntur.
- XXX. Quid sit vel quare sit competens dictus.
- XXXI. De tradendo symbolo.
- XXXII. Qua ratione symbolum constet.
- XXXIII. De symboli nomine, & quid symbolum sit.
- XXXIV. Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est symbolum.
- XXXV. Quòd catholica fides brevitate symboli teneatur.
- XXXVI. Initium symboli, & quid sit credulitas.
- XXXVII. Quòd in Deo solo, non in rebus, sed de rebus adhibenda sit fides.
- XXXVIII. Quòd ideo sit Deus omnipotens quia omnia fecit.
- XXXIX. Quòd filius neque de nihilo neque de aliqua est materia factus, sed tantundem à patre ineffabiliter genitus.
- XL. Quòd incarnatus filius de spiritu sancto & Maria virgine natus est.
- XLI. Quid filius cum dicatur natus de spiritu sancto non sit omnino filius spiritus sancti.
- XLII. Quòd non omne quod ex aliqua re nascitur continuo ejusdem rei filium nuncupari conceditur.

- XLIII. *Quòd utrumque sexum salvaverit
Christus vir nascendo de femina.*
- XLIV. *Quòd virginis partus nihil injuria fe-
cerit Christi divinitati.*
- XLV. *De nomine & judicio Pontii Pilati.*
- XLVI. *Quare mortem crucis Christus elegerit.*
- XLVII. *De sacramento crucis.*
- XLVIII. *De sepultura Christi.*
- XLIX. *Quòd neque deitate, neque carne,
sed in anima Christus descenderit
in infernum.*
- L. *De somno mortis & gloria resurrectio-
nis Christi.*
- LI. *De ascensione in calis corporis Christi.
Et non querendum ubi sit id ipsum
corpus. Quæ calorum latitudo pro-
missa est fidelibus cunctis.*
- LII. *Quid sit sessio & dextera Dei.*
- LIII. *Quid accipiendum est in viris &
mortuis quos judicare venturus est
Christus.*
- LIV. *Quòd interposita dispensatio adsum-
pti hominis paulo longius reddidit
commemorationem spiritus sancti
ab ordine trinitatis.*
- LV. *Quòd spiritus sanctus Deus est ex pa-
tre filioque procedens.*
- LVI. *Quare dicatur spiritus.*
- LVII. *Quare dicatur spiritus sanctus.*
- LVIII. *Quòd spiritus sanctus nec genitus di-
citur nec ingenuus, sed procedens
tantum.*
- LIX. *Quid interest inter nascentem filium
& procedentem spiritum sanctum.*
- LX. *Quòd spiritus sanctus ex opere ange-
lus dicatur.*

LIBER SEXTUS.

- LXL. Quare spiritus sanctus paraclitus vocetur.
- LXII. Quare spiritus sanctus septiformis dicitur.
- LXIII. Quod ad trinitatem referatur spiritus rectus, spiritus sanctus, & spiritus principalis.
- LXIV. Quare spiritus sanctus donum dicitur.
- LXV. Quare spiritus sanctus caritas & gratia nuncupetur.
- LXVI. Quare spiritus sanctus Dei digitus dicatur.
- LXVII. Quare spiritus sanctus in columba specie venisse testatur.
- LXVIII. Quare spiritus sanctus ignis nomine appelletur.
- LXIX. Quare spiritus sanctus aqua nomine dicatur.
- LXX. Quod aliud sit aqua sacramenti, aliud aqua spiritus sancti.
- LXXI. Quare spiritus sanctus unctio dicatur.
- LXXII. Quod ideo sancta Ecclesia creditur quia in illa dilectio proximi demonstratur.
- LXXIII. De nomine Ecclesie catholicae.
- LXXIV. Quare Ecclesia, cum una sit, septem scribantur.
- LXXV. Unde inchoavit Ecclesia, vel quare dicatur Sion vel Hierusalem.
- LXXVI. Quid distet inter Ecclesiam & synagogam.
- LXXVII. Quod in Ecclesiam sanctam spiritus sanctus novum & vetus testamentum plenissime inspiravit.
- LXXVIII. Quae auctoritas scripturarum in Ecclesiis primum sit sequenda.

- LXXIX. *Qui libri continentur in canone utriusque testamenti.*
- LXXX. *Quod omnes sancta auctoritatis libri vel memoria tenendi sunt vel omnino incogniti non habendi.*
- LXXXI. *De remissione peccatorum.*
- LXXXII. *Quod in actione poenitentiae non considerata est mensura temporis, sed doloris, quodque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.*
- LXXXIII. *De evidenti carnis resurrectione.*
- LXXXIV. *Quod in resurrectione nihil pereat de humana carne, sed quodcunque in quamlibet perditionem dispersum extiterit vel consummatum, totum ad illam animam redeat quae hanc cum viveret animavit.*
- LXXXV. *Quod omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto quo caro constat tam in resurrectione mirabili celeritate restituat. De exemplo quoque statu solubilis metalli, quae quomodo resurrectio fieri possit monstratur.*
- LXXXVI. *De diversitate status & macie vel pinguedine corporum humanorum in qua sancta corpora hoc solum quod decebit habebunt.*
- LXXXVII. *Quod sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.*
- LXXXVIII. *Quod reproborum corpora resurgent quidem, sed cum viriis & deformatibus suis, perenniter punienda.*
- LXXXIX. *Quod mitior poena erit soli originali peccato & minimo actuali.*
- XC. *Quod à morte usque ad resurrectionem*

- anima in abdisis receptaculis te-
neantur vel requie vel erumna.
- XC I. Quomodo defunctorum animabus vi-
ventium oblationes & elemosyna
vel prosint vel minimè prosperentur.
- XC II. Quòd vita aterna sit gratia Dei , sti-
pendium verò mortis peccatum.
- XC III. Quòd in hac vita comparetur quo pos-
sis post hanc vitam quisque vel re-
levari vel aggravari.
- XC IV. Quid agant sacrificia & elemosyna
pro baptizatis defunctis oblata.
- XC V. Quòd post resurrectionem impleto ju-
dicio permanebunt singula civita-
tes in angelis & hominibus Christi
in gloriam aeternam , zabuli in
damnationem perpetuam.
- XC VI. De reliquis causis ad regulam vera
fidei pertinentibus.
- XC VII. Quòd post symbolum veniatur ad fon-
tem.
- XC VIII. Quòd homo in mundo ita servit prin-
cipi mundi sicut Israël servivit in
Ægypto Pharaoni.
- XC IX. Quid significant nubes & columna
quæ præcesserunt populum salvan-
dum.
- C. Quomodo per columnam subsequenter
& præcedenter liberum arbitrium
ostenditur regi per gratiam præve-
nientem & subsequenter misericor-
diam Dei.
- CI. De congressione itineris & ingressu
rubri maris , quorum significantia
tenetur in aquis fontis.
- CII. De figura & typo baptismi in nube

& mari à Paulo Apostolo commendatis.

CIII.

Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet post baptismum venire ad Christi corporis sumtum.

CIV.

Quòd uno tempore sit & generatio rerum & regeneratio hominum.

CV.

Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.

CVI.

De descriptione efficientiarum aque fontis. De patientis admiratione miraculi.

CVII.

Quare & unde fons in quadragesima clauditur & in Pascha refferatur.

CVIII.

De tempore & loco baptizandi.

CIX.

De expositione mysteriorum fontis.

CX.

De gradibus fontis.

CXI.

De duabus passionibus abrenuntiationis & credulitatis.

CXII.

Quòd in nomine trinitatis detur baptismum, & quòd in baptismo quacunque persona trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat, quòdque Christi baptismum in trinitate extiterit actum.

CXIII.

Quòd baptismum & originale & actuale peccatum tollat, & quòd non nisi renatus habeat vitam aeternam, & quare vel abrenuntiationem vel confessionem alii propter alios proficiuntur.

CXIV.

De his qui de fonte baptizatos excipiunt, & quid cum eis agere debeant.

CXV.

Quòd pro spe futura beatitudinis re-

*generatio datur, non ut temporalis
mortis pœna tollatur.*

CXVI.

*Quod solis sacerdotibus liceat dare
baptismum, excepto necessitate pe-
riculi.*

CXVII.

*Quid significat quod infans aquis
immergitur ad similitudinem mor-
tis Christi. De simpla quoque &
trina baptismatis mersione.*

CXVIII.

De non iterando baptismo.

CXIX.

*Quod primum baptismum aqua sit;
secundum sanguinis.*

CXX.

*Quod tertium baptismum pœnitentia
sit in alluvio lacrymarum.*

CXXI.

*Quod nec in hæreticos liceat iterare
baptismum.*

CXXII.

*Quod post baptismum gloria cantico
decantato ad unctionem provenien-
dus est homo.*

CXXIII.

*De unguento chrismais & institutio-
ne ejus.*

CXXIV.

*Quod per visibilem unctionem corpo-
ris invisibiliter spiritus sanctus ope-
retur anime unctionem.*

CXXV.

*Quod non Christo, sed hominibus,
datur spiritus ad mensuram.*

CXXVI.

*De discretionem qua sanctus spiritus ad
mensuram datur hominibus.*

CXXVII.

*De spiritu septiformi interpretatio
sancti Gregorii Papa.*

CXXVIII.

De impositione manus.

CXXIX.

*Rursum de impositione manus, & de
spiritu sancto.*

CXXX.

Spiritus sanctus datur à Deo.

CXXXI.

De chrismate.

CXXXII.

*Quomodo docendus est baptizatus ut
discat orare.*

- CXXXIII. *De oratione dominica.*
 CXXXIV. *De oratione non longa.*
 CXXXV. *De omni petitione quod petit orationem dominicam orat.*
 CXXXVI. *De veritate corporis Christi in eucharistia.*
 CXXXVII. *Quod est corpus Christi intelligere vel sanguis.*
 CXXXVIII. *Sicut de pane, sic & de vino.*
 CXXXIX. *De adificatione hominis per pœnitentiam & lacrymas.*
 CXL. *Oratio propter albas tollendas.*
 CXLI. *Item benedictio.*
 CXLII. *Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

P R Æ F A T I O.

DIvinæ institutionis auctoritas & sacræ paternitatis antiquitas per scripturam, quæ, dicente Apostolo, divinitus inspirata utilis est, Ecclesiam catholicam nasci per fidem, crescere per institutionem, atque in æternitatem per remunerationis gloriam permanere & per redemptionis munus obtinuit & per adoptionis spiritum adfirmavit, quoniam hanc eandem scripturam ipse spiritus ad salutem hominum inspiravit, qui ad beatitudinis præmia homines provexit. Hujus sanctæ Ecclesiæ origo in hominibus figuraliter inchoavit ex tempore. Perficietur autem ex muneris æternitate. In sanctis verò angelis in veritatis specie temporaliter cœpit, in veritatis specie perenniter manet. Ita namque spiritaliter condita est ut post ruinam prævaricationis

in conditoris amorem sui soliditate percepta, non suæ naturæ augmento concreſceret, ſed humanæ ſalvationis inlatione reparata conſtaret. In angelica verò conditione, quia ex parte aliquod ruit, reliquum gloriæ in perennitate permanſit. In humana verò conditione, quia tota per deceptionem hoſtis natura interit hominis, ex nulla parte reparari poterat, niſi eam ad reparationem ſui ex toto redemptoris veritas ſuſcepiffet. Hinc adfuit ut inde potens conditor ruinam repararet angelicam unde pius redemptor in ſe ſuſcipiens reparandam illic naturam induxit humanam. Regnante igitur Deo in cælo & in terra, cujus regnum eſt totus mundus, qui ex cælo conſtat & terra, cui ſervit cæleſtium, terreſtrium, & infernorum omnis rei univerſa ſubſtantia, per quem conſiſtit jam illa ſine defectu cæleſtis patriæ pars beata, ad cujus profeſtum in electis cotidie natura conſcendit humana. Quia enim Dei patris verbum, & hoc ipſum Deus, per quod angeli & omnia facta ſunt, caro factum eſt in hominibus caput Eccleſiæ, qui erat initium angelicæ creaturæ, ac proinde ſicut Deus & homo in unitate perſonæ caput eſt unus Chriſtus, ita illi eſſet ex angelis & hominibus Eccleſiæ unum corpus. Unde hujus Eccleſiæ glorioſa pietas & gloriatio pia gaudet in conſiſtentibus angelis, anhelat in hominibus provehendis. In illis laudem celebrat conditoris, in iſtis adſumit gloriam redemptoris. In illis habet gaudium ſine fine, in iſtis appetit ſine fine gaudere. In illis ſtatione, in iſtis adquiſitione lætatur. Illic in civibus ſolida, hic in advenis læta. Illic de ſecuritate quieſcit, hic de ſollicitudine proſpectatur. Salus illis & æternitas iſtis reparatio eſt. Et ſicut iſti nec volent unquam peccare nec poterunt, ita iſti à velle ut poſſe peccandi ſalvati adſciſcuntur per effectum redemptionis in eorum

plenitudinem claritatis. Jam per sancti spiritus pignus pia futuræ unitatis admixtione concreta, quando ea quæ in hominibus ex adversitate tolerat, angelicæ consolationis suffragatione firma sustentat, ut in peregrinatione hujus vitæ opitulatio angelica foveat quos gloriosæ societatis suæ unitas expectat. Hujus Ecclesiæ pars quæ in hoc tempore advocatur ut fiat quod dicitur, Congrega nos ex gentibus ut confiteamur nomini sancto tuo & gloriamur in laude tua, quo ordine secundum apostolicam sanctorumque patrum traditionem antiquam, institutionem quoque divina auctoritate prolatam, invitetur ut veniat, veniens ordinabiliter suscipiatur, suscepta sacris ordinibus provehatur, pro vecta sanctificationis gratia impleatur, præsentis libelli serie manet congestum, dispositum pariter & concretum, non nostris novitatibus incognita proponentes, sed antiquorum monita vel intelligentiæ referantes vel memoriæ adnotantes. Ob quam rem titulum operis hujus adnotationum de cognitione baptismi decrevimus inscribendum.

CAPUT PRIMUM. *Exordium orationis.*

Jesu fili David, miserere mei, inluminans oculos meos ut videam, quod ad te perveniam, firmans in te gressus meos, ne transgrediar viam, aperiens os meum, ut possim de te loqui. Qui dedisti mihi velle, tua utcumque poterim loqui. Et quia dilectio proximi inhæret dilectioni tuæ, da mihi exercere utilitatem ejus quæ formet salutem illi & perveniat in laudem & gloriam nominis tui.

CAP. II. *Quod insinuetur nova regenerationis dicere mysterium velle.*

Generationem illam quæ fit proventuræ generationis divinæ, ut nati homines in iram renascantur ad gratiam, per quam filii iræ transcunt in adoptionem filiorum Dei, qua liberati à regno peccati transferuntur

feruntur in regnum gloriæ Dei, suis ordinibus persequi & explicare conrendam, ut omnis sancto lacro baptizandus videat per quæ mysteriorum signa vocatur, omnis jam baptizatus meminerit quæ sacramentorum præmia & seruet & veneretur; quatenus dum figuræ tanti mysterii antea signatæ esse noscuntur, postea ipsarum figurarum sacramenta in æternam gratiam sciuntur esse completa.

C A P. III. *Quòd unus sit Deus trinitas tota.*

Deus unus est, invisibilis, incomprehensibilis, inæstimabilis, immortalis, omnipotens, perfectus, & sempiternus. In hac re nihil adventitium, nihil postremum, nihil recedens. Hic est ante omnia, super omnia, intra omnia, extra omnia. Hic Deus est pater & filius & spiritus sanctus. Sed pater à nullo sed ex se est, & est tantum pater. Filius ex patre est natus, ex eo coæternus patri, & est tantum filius. Spiritus sanctus ex patre & filio inseparabiliter procedit, & est tantum spiritus sanctus. Hæc tota trinitas unus est Deus, non aliud habens, & aliud subsistens. Sed ideo simplex est, quia quod in se habet hoc est. Non enim in illo accidit quodcumque bonum cujus sit participatione compositus; sed quia ex illo est omne bonum, ideo quod in se est, hoc verè omnimodo est.

C A P. IV. *Quòd tota trinitas unus Deus omnia fecit.*

Hæc tota trinitas unus Deus fecit omnia visibilia & invisibilia, sive cælum & cælestem angelicam creaturam cum omnibus quæ continentur in cælo, sive terram & mare cum omnibus quæ continentur in eis. Hic Deus omnia creavit, omnia continet, omnia gubernat, omnia providentiæ suæ administratione disponit, omnia regit. Omnia ipsi serviunt. Omnia ipse judicat. Absque illo nihil bonum. Ex illo nihil malum. Ipse potens & de malo facere bonum. Ipse disperdens

omne malum. Ipse donator omnis boni. Ipse conservans perenniter omne bonum.

CAP. V. *Quod homo à Deo bene sit conditus, & à Diabolo male deceptus.*

Post conditionem cæterarum rerum beata conditione beatus est à Deo conditus homo, & certè ita beatus ut ad imaginem & similitudinem Dei factus, cunctis terrenis rebus existeret beatitudinis auctoritate prælatus. Cui invidens super iis angelus ob superbiam de cælestis gloriæ claritate dejectus, dum conditori Domino superbivit, hunc conditum hominem persuasionis fraude decepit. Qui deceptus homo & propter transgressionis admissum beatitudinis loco exul est factus & cum omni posteritate generis sui mortis est sententia condemnatus.

CAP. VI. *Quod pietas conditoris præcesserit culpam hominis.*

Hunc pietas conditoris æterna statuens miseratione salvandum in ipsis primordiis conditionis ejus, velut pietatis fundamenta componens, salutis mysteria fixit, per quorum mysteriorum sacramenta quandoque salvandus invenire signatæ salutis remedium posset, sicque præiret pietas factoris culpam hominis; ut cùm plenitudo venisset temporis, antiquitas pietatis repararet lapsum humanæ conditionis, & ex hoc subveheret illam gloriæ futuræ æternitatem, ex quo in conditionis primordiis signaverat sacramenta suæ redemptionis.

CAP. VII. *Formatio Ecclesiæ à latere Christi ad similitudinem formationis Evæ à latere Adæ.*

Adam ergo Christi, Eva Ecclesiæ figura fuisse. Assumptus est limus, & factus est primus homo Adam in animam viventem. Incarnatus est Christus, & factus est secundus homo Adam in spiritu

vivificante. Somno Adam obdormivit. Christus morte quievit. Adæ costa subtrahitur, & mulier fingitur. De Christi latere sanguis & aqua producitur, & his sacramentis Ecclesia sancta formatur. Non tollitur caro de carne viri, cum permanente virtute ossium viri deberet mollior mulier carnis molliæ potius fingi; sed quod de viro ossis fortitudo subtrahitur infirmitas est divinitatis, de qua dicitur, *Verbum caro factum est*; quod de fortitudine ossis viri mulier fingitur, hoc est quod sequitur, *& habitavit in nobis*. Nam de viro aliquid virtutis auferre hoc est, *Semetipsum exinanivis formam servi accipiens*. Mulierem de fortitudine viri compingi, hoc est, *Cum esset dives, propter nos pauper factus est ut nos ejus inopia ditaremur*. Quod ergo ille infirmatus in humilitate deitatis suæ, hoc Ecclesia roborata est per adumptionem humanitatis in illo. Bene ergo infirma mulier de virtute viri formatur, quia post lapsum culpæ deformis humana conditio factoris sui imaginem non reciperet, nisi hanc redemptor pius moriens innovasset; nec debilis & abjecta ad virtutem spiritus confurgeret, nisi eam infirmata divinitas humilis erexisset.

C A P. VIII. *Quod in exordio primorum hominum & incarnatio & mors præfigurata est Christi.*

Hanc figuræ salvationis summam per gloriam virginis signavit species mulieris, quando dictum est ad serpentem, *Inimicitias ponam inter te & inter seminem ejus*, significans malitiam diabolicæ partis non posse inhæreere sacramento redemptionis, quod factum est per adsumptum hominem ex utero virginis. Unde adhuc subditur: *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus*. Hoc de Christo, qui est fructus virginalis ventris Mariæ, intelligitur. Id est. Tu per malitiam persequentium,

qui sunt semen tuum, quorum corda inhabitas, cum supplantabis, ut moriatur; & ille resurgens conteret caput tuum, quod est mors, & te ipsum, qui habes mortis imperium. Hanc humilitatem redemptoris usque ad susceptionem mortis mox subsequens fratricidium figuravit, quando Cain frater maior terrenis operibus incubans adurgens innocentem socium propter simplicem hostiam extra domum rudi crudelitate homicida novus occidit, significans Judæorum populum primum in lege natum Christum agnum Dei & tollentem peccata mundi extra Hierusalem crucis patibulo occisurum.

C A P. IX. *Quòd incarnationem Christi tota trinitas operata fuerit, sola tamen persona filii hanc suscepit.*

Hujus sanctæ redemptionis opulentum miseratione copiosa mysterium præsignatum in conditione primorum hominum implevit filius Dei veniens in plenitudine temporum, cujus adventus operatio incarnationis ejus veritas fuit. Quam incarnationis veritatem tota trinitas operata est, quia inseparabilia sunt opera trinitatis, sola tamen persona filii hanc suscepit; quoniam quæcunque per hanc dispensationem pertinent ad personam Christi neque ad patris neque ad spiritus sancti personas poterant ullatenus pertinere. Non enim fas est dicere patrem & spiritum de virgine genitos vel cruci suspensos vel sepultura conclusos. quæ in sola persona Christi omnia congruenti & evidenti sunt dispensatione completa. Hoc mysterium redemptionis humanæ dispositum æternitate deitatis suæ completurum præsentia humanitatis adsumptæ Christus, sicut ante sæcula ordinavit, ita in sæculorum fine perfecit. Nihil novitate consilii inventum, nihil accessu novæ cogitationis adsumptum, sed æter-

na dispositione præfixum, temporali dispensatione perfectum.

CAP. X. *Quòd ideo data lex, ut rediret in cognitionem homini Deus.*

Humano itaque generi, quia oblivioni dederat creatorem, data est lex, per quam creaturæ amittenti Deum reduceretur in cogitationem creator omnium rerum; dictumque est per eandem legem: *Audi Israël. Dominus Deus tuus Deus unus &c.* Quo dicto & superstitiones, quibus pro creatore creatura colebatur, amotæ sunt, & unus qui verè coleretur Deus patenter est demonstratus.

CAP. XI. *De temporibus sub quorum distinctione sæculum stetit.*

Stetit ergo sæculum in hominibus sub trimoda distinctione temporum. Stabit homo ordine quarto in beatitudine sæculorum. Primò summè infelicitèr, secundò non plenè feliciter, tertio abundè feliciter, quartò summa æternaque felicitate feliciter. Primò summè infelicitèr, quia homo conditus ad imaginem & similitudinem Dei, suo deceptore zabulo sibimet principante, serviens regno peccati, idolorum cultor, soli creatori piè debitum impiè creaturis impendit honorem. Secundò non plenè feliciter, quia data quidem lex est ad cognitionem Dei, sed perducere non potuit ad justitiam Dei. Nam si ex lege justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Data est ad intelligentiam, non ad veniam peccati. Per illam enim agnitum peccatum punitum est, non sanatum. Data quidem est in sanctione hostiarum & cerimoniarum, ut offerrentur Deo sicut Deus sanxerat, & non sicut gentiles sacrificantes dæmoniis immolabant. Quæ tamen observantia legis propter cognitionem Dei multum profuit hominibus in tempore suo. Sed ideo plenam felicitatem non intulit, quia ad perfectum

nihil adduxit. Sequens ergo erat tempus in quo felicitas per litteram cœpta posset per intelligentiam spiritus esse perfecta. In hoc tempore gratiæ, quod tertium est, fuit abundè feliciter, quando cunctis illis factis hostiis figuratus Christus est incunctanter ostensus, quando umbræ successit lux, incertis veritas, figuris ostensio, occultis revelatio, legi evangelium, timori fervorum gratia filiorum, & cunctis quæ adumbraverat littera manifestatio spiritalis gratissima & aperta. Quartum est illud beatæ æternitatis insigne, in quo, devictis cunctis adversantibus, laudabit homo Deum in incorruptionis tranquillitate securus. Ergo in statu mundi *** adductum est. Non plenè feliciter fuit tertium sub gratia, in quo nos Christus à delictis nostris in suo sanguine lavit; & abundè feliciter manet extremum illud, quod & æternum, in quo laudabimus Deum in sæcula sæculorum.

Defunt hic
duæ lineæ
in vet. codi-
cc.

C A P. XII. *De conatu exsequendorum ordinum.*

Jam nunc favente Deo, cujus misericordiæ opus in humana salvatione nosse desideramus ipsius effectum salvationis, quæ per regenerationem gratiæ cum sacramento redemptionis efficitur, sicut & divina auctoritas & paterna sanxit antiquitas, opportunè suis ordinibus exsequamur.

C A P. XIII. *Quòd ipsis exordiis causarum instauratio humana inchoata cognoscitur in quibus ejus restauratio continetur.*

Exordium regenerationis, cujus species peracta est in plenitudine temporis, ab initio temporum cœpit. Etenim æterna sapientia ita in exordiis rerum figuram statuit sacramentorum ut ex antiquitate ordinata significatio perveniret ad finem temporum in efficientiis actionum. Unde quia regenerationis hujus sacramentum in aqua & spiritu consistebat, causarum institutio perfecit illius opera-

tionis species æmulabatur cùm dicitur, & *spiritus Dei ferebatur super aquas*, ut in earundem causarum exordiis instauratio his rebus figurata esse monstratur.

CAP. XIV. *De Johanne & baptismo pœnitentiæ, cujus signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.*

Veniens itaque Dominus impleturus summam nostræ salutis non sibi sed nobis profuturam, in se suscepit & à se sanctificavit baptismatis sacramentum, præmittens Johannem, cujus baptismus veritatis figura, non veritas, esset, qui peccatores ad pœnitentiam commoneret, non qui remissionem peccatis inferret, ipso Johanne dicente: *Ego baptizo in aqua in pœnitentiâ*. Hinc itaque est quòd per stramenta ciliciorum ad oleandum sacerdotibus parvuli deducuntur, ut pœnitentiæ signum habeant propter opus qui pœnitentiæ opera demonstrare non possunt propter ætatis tempus. Majores autem ætate cùm advocati ad fidem cœperint, per se pœnitentiam exhibent de erroribus pristinis in quibus aut generaliter vixerunt aut idolis servierunt. Hanc efficaciam pœnitentiæ commendabat Johannes cùm de eo dicitur: *Venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissione peccatorum*. Unde apertè patet quia Johannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicavit, verum etiam dedit, sed in remissione peccatorum dare non potuit. Ac proinde quoniam baptismum qui peccata solveret dare non poterat, prædicabat, ut sicut incarnatum verbum patris præcurrebat prædicationis verbo, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata solvuntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solvi non possunt.

CAP. XV. *Quod incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Johannis. Et quomodo Christus baptizat & non baptizat.*

Venit Dominus ut baptizaretur à servo. Propter humilitatem prohibet servus dicens: *Ego à te debio baptizari, & tu venis ad me.* Propter justitiam imperavit Dominus dicens: *Sine modo.* Sic enim oportet nos implere omnem justitiam. Deinde quiescit baptismus Johannis, qui erat in pœnitentia & in veritatis umbra, & inchoavit baptismus Christi, qui est veritas, in quo fit remissio peccatorum. Quamquam non baptizaret Christus, sed discipuli ejus. Baptizat autem Christus & non baptizat. Sed utrumque verum est. Baptizat, quia mundat. Non baptizat, quia non ipse tinguit. Præbebant tunc discipuli sicut nunc ministri præbent ministerium corporis. Præbebat ille adjutorium majestatis.

CAP. XVI. *Quod solus Christus baptizat, qui soli sibi baptizandi retinuit potestatem, quamvis sive bonus sive malus minister baptizet.*

Nunquam ergo cessat baptizare qui nunquam cessat mundare. Usque in finem sæculi Jesus baptizat, quia ipse mundat. Securus proinde accedat homo ad inferiorem ministrum. Habet enim superiorem magistrum. Ipse magister Christus & extrinsecus baptizat, dicente Paulo, *Sicut Christus dilexit Ecclesiam & se ipsum tradidit pro ea mundans eam lavacro aquæ, & intrinsecus baptizat per infusionem spiritus, quo docetur interior homo & habere fidem & servare operis dignitatem.* Ad hæc certè pertinet quod dicitur, *& testimonium perhibuit Johannes dicens quia vidi spiritum descendentem sicut columbam, & mansit super eam, & ego nesciebam eum.* Ex multis cognitionibus Christum scie-

bat Johannes. Nam cùm vidisset Maria mater Christi Elisabeth, exultavit infans iste Johannes in utero ejus. Hic erat vox clamantis, *Parate viam Domini*. Hic eum qui ad se baptizari venerat prohibet cùm dicit: *Ego à te deo baptizari, & tu venis ad me*. Hic eum agnum Dei & tollentem mundi peccata ostendit. Sed hoc solum in eo nescivit quia sibi retenturus erat baptismi potestatem & non eam translaturus vel transmissurus in aliquem servum; sed sive baptizaret in ministerio servus bonus, sive baptizaret in ministerio servus malus, non sciret se ille qui baptizaretur baptizari nisi ab illo qui baptizandi tenuit potestatem, & esset hujus sacramenti virtus, non in officio ministrantis, sed in potestate magistri.

C A P. XVII. *Quòd doctor studiis orationum munire debet predicationem verborum, ut quod loquutus est. Dei virtute melius quàm ejus actione formetur.*

Cùm ex conversatione gentili quisque nolens ad cognitionem & fidem Dei hortatur ut veniat, primum doctor attendat multam bonitatem miserantis Dei, de quo dicitur, *Qui vult omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire*, ac deinceps agat quantum potest ut intelligentes ut libenter & obedienter audiant. Et hæc se posse si potuerit & in quantum potuerit pietate magis orationum quàm oratorum facultate non dubitet, ut orando pro se ac pro illis quos est adlocuturus sit orator antè quàm doctor, atque sive in peculiare colloquio; sive in Ecclesiæ conventu, ipsa hora jam ut dicat accedens, prius quàm exerat proferentem linguam, ad Dominum levet animam sitientem, ut ructet quod biberit, vel quod implerit fundat, atque ad horam ipsius dictionis illud potiùs bonæ menti cogiret convenire quod Dominus ait: *Quum autem tradent vos,*

nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Si ergo loquitur in eis spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, quas non & in eis qui tradunt discentibus Christum. Hoc sanè studium docendi & in suadenda fide ethnicis & in suadendis operibus bonis fidelibus cunctis doctorem convenit exercere.

CAP. XVIII. *Qualiter aggrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.*

Cum itaque credere nolentibus unius Dei cognitio & fides offertur, proponendum est ut per intelligentiam pergant videre quod Deus est, omnibusque eum naturis visibilibus & corporalibus; intelligibilibus verò & spiritalibus omnibusque mutabilibus præferant. Omnes enim certatim pro excellentia Dei dimicant, nec quisquam inveniri potest qui hoc Deum credat esse quo est aliquid melius. Itaque omnes hoc Deum esse consentiunt quod cæteris rebus omnibus anteponunt. Et quoniam omnes qui de Deo aliquid cogitant vivum aliquid cogitant, illi soli possunt non absurda & indigna existimare de Deo qui vitam ipsam cogitant. Deinde ipsam vitam pergunt inspicere. Et si eam sine sensu vegetanti invenerint, qualis est arborum, præponunt ei sentientem, qualis est pecorum, & ubi rursus intelligentem, qualis est hominum: quam quum adhuc mutabilem viderint, etiam huic aliquam incommutabilem coguntur præponere, illam scilicet vitam quæ non aliquando desipit, aliquando sapit, sed est potius ipsa sapientia. Sapiens enim mens adepta sapientia, antequam adipisceretur non erat sapiens. At verò ipsa sapientia nec fuit unquam insipiens nec esse unquam potest: quam si non viderint, nullo modo plena fiducia vitam incom-

mutabiliter sapientem commutabili vitæ antepo-
nerent. Ipsam quoque regulam veritatis , quia
illum clamant esse meliorem , incommutabilem vi-
dent , nec uspiam nisi supra suam naturam vident ,
quandoquidem se mutabiles vident. At quum vera-
citer suadente doctore seclusa fuerit omnis mutabi-
lis res à deitatis honore , accipiendum est ne sit sum-
mè Deus : quod passioni id est mutabilitati poterit
subjacere. Quumque fuerit tentum id quod com-
mutabile est esse non posse Deum , restat ut perve-
niatur ad rem illam quæ cunctis rebus præminet &
incommutabilis est. Cōjecto illo quòd res illa quæ
unus est Deus cunctis præminens & incommutabilis
manens omnia fecit , omnia disponit , omnia judi-
cat , curam de omnibus habet , nihilque est ex om-
nibus visibilibus & invisibilibus quod non ex illo
initium habeat , non in servitute ejus domina-
rioni subiaceat. Qui subjectarum rerum famu-
latus sub nulla ulla mutabili creatura potest ul-
latenus inveniri nisi tantum sub isto uno dominan-
te Deo , cujus æterna substantia est , cujus in-
commutabilis veritas , cujus omnipotens permanet
potestas.

C A P. XIX. *De adaperitione janue fidei.*

Jam cum referaverit ille januam fidei de quo di-
citur, *Qui habet clavem David , qui aperit & nemo
claudit , claudit & nemo aperit* , id est , ex semine
David adsumptus homo per potestatem unitæ divi-
nitatis , aperit cōdibus credentium mysteria suæ
incarnationis , quæ in prædestinatis claudere non
poterit austeritas infidelitatis , & claudit vasa iræ
præspicientia judicii , ne reprobi veniant , ad quam
sibi merito clauserunt remunerationem beatitudi-
nis. Tunc fit quod scriptum est : *Ego sum ostium. Si
quis per me introierit , salvabitur.* Incipiunt enim
aperiri initia fidei ei cui per lavacrum regenerato

post acceptionem spiritus sancti in participio corporis Christi se crediderit Christus. Et videbit librum illum sanctæ auctoritatis apertum, quem clausum in mysterio sigillis septem aperuit idem victor leo de tribu Juda. Qui liber totius sanctæ scripturæ apertus est, quia intelligentia ejus hominibus revelatur à Christo, qui solus in se suscepit atque compleri voluit quæ ad salutem humani generis complenda ordinavit atque præscivit. Signa autem ejus septem hæc sunt, primum incorporatio, secundum nativitas, tertium passio, quartum mors, quintum resurrectio, sextum gloria, septimum regnum. Quæ signorum adapertura hæc est generis humani plena redemptio; ad quam qui venit, hoc ordine venit.

CAP. XX. *De his qui volentes primum ad fidem convertuntur catecumini id est audientes dicantur.*

Quicumque de gentili conversatione & de superstitionibus quibus impiè pro creatore colitur creatura majuscula ætate venientes volunt credere in Deum, vel sive recens nati, sive parvuli sint, catecumini id est audientes dicuntur pro eo quòd primum præceptum exhortationis in lege sibi audiunt dictum, *Audi Israël. Dominus Deus tuus Deus unus est*, & illud, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Audiunt ergo verbum vitæ, per quòd perveniant ad munus gratiæ qui erant filii iræ. Nam quia omnis qui verè agnoscit veraciter dicit, *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea*, in eo quòd originaliter tenetur ad noxam mortis donec per redemptionem efficiatur filius Dei, erit filius illius antiquæ iræ quam meruit primus homo in præcepti transgressionem, dicente Domino: *Qui credit in filium habet vitam æternam. Qui autem incredulus est filio non vide-*

bit vitam, sed ira Dei manet super eum. Quam iram non venire sed manere dixit, quia non ex novitate infidelitatis venit, sed ex antiquitate prævaricationis manet. De qua ira nemo salvari potest nisi per misericordiam salvatoris, dicente eodem Domino: *Si vos filii liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Qui catecumini propter cognitionem Dei quam illis per sacerdotem quasi per Moysen loquitur Deus audientes dicuntur, ut relicta vetustate vitæ carnalis veniant ad vitæ novitatem per unius Dei cognitionem.

CAP. XXI. *Quòd catecumini per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii quos Johannes baptizavit catecuminorum habuere figuram.*

Hi, si majores ætate sunt, cum actione pœnitendi veniunt. Si minores sunt, in signo pœnitentiæ per stramenta ciliciorum à ministris deducuntur ad sacerdotem; ut qui per se non possunt agere pœnitentiæ opus, in se habeant pœnitentiæ signum propter ætatis minimæ tempus, & hoc teneatur in pœnitendi effectu quod notatur in pœnitentiæ signo, qui post exorcismorum increpationem opportunè veniunt ad olei unctionem. Hic omnibus à Johanne in pœnitentia baptizatis catecuminorum figura extitit, ut quod illis baptismus in pœnitentia fuit, hoc illis per pœnitentiam ad Deum conversio sit.

CAP. XXII. *Qui sunt exorciste, à quibus exorcizantur catecumini & inergumini.*

Exorcizantur ii exorcismis ab his qui ex eo nomine exorcistæ dicuntur. Qui tali officio deputati, quum ordinantur, sicut canones jubent, accipiunt de manu Episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, data sibi potestate imponendi manus super inerguminos, sive baptizatum; sive catecuminum.

CAP. XXIII. *Quid sit exorcismus.*

Exorcismus est sermo increpationis qui fit contra immundum spiritum inergumenis sive catecuminis, ut per eum diaboli nequissima virtus & inveterata malitia atque incurfusio violenta fugetur expulsa.

CAP. XXIV. *Qualis erit exorcismus.*

Erit exorcismi sermo nocturno verborum, non difficultate intelligentiæ, non inusitato contextus eloquio, sed simplex compositus ardens, ita virtutis intentione coruscans ut verè principem mundi increpationis suæ valore demonstret expellere, atque sic in spiritali certamine, quo contra aërias agitur potestates, fulgura terroris immittere, ut ipsa expulsio invisibilis hostis quadam fieri expugnatione visibili contempletur, ita ut & catecuminus terreatur consideratione auditus, & fidelis incitetur aggressionem conflictus. Sic dum sacerdotum officia pro castris Dei dimicant & fideles devotam intentionem velut arma ministrant, & qui creaturam Dei possidebat victus abscedat, & Christus quos condidit victor obtineat.

CAP. XXV. *Unde habuit exorcizandi virtus initium, vel in quo mysterio divinis verbis hoc Episcopus agat.*

Exorcizandi virtus illius rei significatio fuit quòd lunaticum increpavit Jesus. Exiit ab illo dæmonium. Ad instar hujus increpationis dominicæ increpat etiam Episcopus voce propria, sicut increpavit Dominus voce sua. Et hanc ipsam increpationem quam dicit Episcopus non ex humana conjectura sed ex proprietate auctoritatis divinæ propheticeis verbis adgreditur dicens: Increpet Dominus in te Satan, & increpet in te qui elegit Hierusalem. Dehinc secundò imperans dicit: Tibi dicitur, Satanas, vade retro. Ac deinde in tuba victoriæ tertio proclamatur: Vicit leo ex tribu Juda, radix David. Ita deinde

hic exorcismus à ministris inchoatur : Deprehensæ sunt insidiæ tuæ. Sicque eadem increpationis exorcismum pronuntiatione completur donec omnes catecumeni sub exorcismis agantur. Est itaque ordinabiliter ordinatus ordo, ut primum increpationis sermo ex illa causa qua oritur ex illis & verbis adgredia-
tur. Nam quia exorcismus increpationis est sermo, bene invchendo exoritur dum sic inchoatur : Increpet Dominus in te Satan, & increpet in te qui elegit Hierusalem. Secundò divina potestas infertur dum divinorum verborum imperium promulgatur dicendo : *Vade retro Satanas*. Tertiò potentia victoriæ demonstratur, quia Christus & dudum moriendo zabulum vicit, & in his qui credunt ac sequuntur eum cotidie vincit. Atque ideo vox in victoriam elevatur dum dicitur : *Vicit leo ex tribu Juda, radix David*. Propter quod scriptum est : *Nunc princeps mundi ejicitur foras*, id est, de credentium cordibus expelletur. Et item hæc dicit Dominus : *Equidem & captivitas à forte tolletur, & quod ablatum fuerit à robusto salvum esse poterit*. ostendens quòd in victoriam Christi destructo imperio diaboli potuit homo ab ejus captivitate eripi & salvari.

C A P. XXVI. *Quòd exorcizando catechuminos potestas diaboli auferitur.*

Exorcizatur autem id est increpatur potestas zabuli, & insufflatur in his à quibus potestatis ejus dominator expellitur, ut renuntient ei sub cujus ditione obnoxii tenebantur, atque eruti à potestate tenebrarum in Domini sui regnum per sacramentum baptismatis transferantur. Ii in nonnullis locis, ut refertur, sales accipiunt, velut significato sapientiæ condimento. Sed licet forsitan, ut dicitur, quia sola hoc antiquitas commendavit, adeo usquequaque non probatur. Quia verò ut catecumeni in adipiscendo fidei sacramento tradantur evidenti

sanctæ scripturæ nullo documento monstratur, ideo nihil officii ubi non fit. Nam ad summum roborem quomodo valebunt quæ ad proprietatem rei pertinere nulla sacræ auctoritatis serie vel per figuram vel per speciem demonstrantur.

CAP. XXVII. *De exemplo evangelii secundum quod catecumini oleo perunguntur.*

Iidem catecumini post exorcismos quibus increpata & expulsa diaboli est potestas ab eis unguuntur oleo quod à sacerdote constiterit benedictum. Quæ unctio magno dominicæ operationis commendatur exemplo. Cum enim, ut Marcus Evangelista refert, adduxissent ad Jesum surdum & mutum, deprecabantur eum ut imponeret illi manum. Et adprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in aurículas, expuensque tetigit linguam ejus, & suspiciens in cælum ingemuit, & ait illi: *Effusa quod est adaperiri.* Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè. Quid est quòd Dominus surdum & mutum adprehendens in turba seorsum mittit in aurículas digitos suos ut audiat, nisi quia redemptor veniens genus humanum separavit à turba demonum & à conversatione operum veterum, atque per infusionem spiritualium munerum illi fidei dedit auditum. Nam sicut per digitum Dei spiritus ejus, ita per digitos pluralitas significatur spiritualium gratiarum. Et quid est quòd expuens tangit linguam ejus ut valeat loqui, nisi quia post auditum fidei sacramenta salutis hunc & agnoscere & perficere facit. Spiritus enim Christi gratia est humanæ redemptionis, quæ de capite divinitatis ejus descendens cognita per os humanitatis ipsius confessionem & laudem suam intulit credituris. Quid autem quòd suspiciens in cælum ingemuit, nisi quia

quia æqualitatem patris habens infirmitatem humanitatis, in qua pro nobis doluit, demonstravit. Quid verò est quod ait *Effusa*, expositum est, *quod est a lapere*, & statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè: quia cum in illo gratia & operatio redemptionis accessit, tota virtute in laudem & dilectionem sui redemptoris erupit. Unde nec tacere nec distortè poruit loqui qui redemptionem suam in gloriam redemptoris ut loqueretur & rectè loqueretur accepit.

CAP. XXVIII. *Quòd ordinatè lectio Esaia propheta, Petri quoque Apostoli, & Marci Evangelistæ exorcisationis in conventu Ecclesiæ proferantur.*

Hinc eodem exorcisationis tempore bene in conventu Ecclesiæ, antè quàm exorcismi dicantur, profertur lectio Esaia propheta in qua dicitur: *Numquid tolletur à forte prada, aut quod captum fuerit à robusto salvum esse poteris. Quia hæc dicit Dominus: Equidem & captivitas & forte tolletur, & quod ablatum fuerit à robusto salvabitur.* Item Petri ad gentes: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vocavit vos in admirabile lumen suum.* Marci quoque Evangelistæ, quæ hujus effetationis revelat sacramentum, quæ superiùs & prolata est & disserta, videlicet ut virtus Dei per victoriam crucis prædam humani generis à fortitudine diaboli tollens faciat genus electum per regenerationis donum, regale quoque sacerdotium per dominium dictionum & oblationem innocentia atque contriti spiritus sacrificium, intendens illi auditum obedientia præceptorum, & dans ei rectæ fidei loquelam atque suæ gloriæ hymnum.

CAP. XXIX. *Quòd mysterium salutis quod semel Christo moriente est factum cotidie fiat in his qui regenerari noscuntur.*

Hoc quod generaliter in humano genere moriente Christo semel est factum cotidie in regeneratorum fit specialiter lavacro. Nam convertenti ex errore gentili post exorcismos tanguntur auriculæ oleo ut accipiat auditum fidei & sit verè spiritualium dictorum auditor. Similiter tangitur & os, ut cognitionem redemptoris sui traditam sibi symboli fidei corde credat ad justitiam, ore confitens proferat ad salutem; sicque solutis obstinatione concretis vinculis rectè loquatur magnificans Deum.

CAP. XXX. *Quid sit vel quare sit competens dictus.*

Ex catecumino fiat competens. Nam sicut ex eo quòd Dei audiendo cognitionem audiens dicitur, sic ex eo quòd accepto symbolo jam petit gratiam Dei competens vocatur. Competentes dicuntur simul petentes, quomodo confedentes, conloquentes, & concurrentes non aliud intelliguntur nisi simul sedentes, loquentes, currentes. Ita quoque competentes nihil aliud sunt quàm simul petentes. Quid autem petunt nisi baptismatis sacramenta, per quæ possint à potestate tenebrarum erui & accepta indulgentia peccatorum in Dei omnipotentis regnum transferri. Ut ergo quod petunt accipere mereantur, à vitiis corda, ab immunditiis mundare debent & corpora; abstinentes animam à delictis, corpus ab epulis, ut contritio cor humiliet & justificet, abstinencia & castitas corpus extenuet & emundet, quo animæ & corporis ex toto purificata substantia, quicquid contritio cordis, quicquid afflictio egerit carnis, totum ad dignitatem proficiat suscipiendæ regenerationis. Horum significantiam habuit Nicodemus

ille princeps Judæorum, qui nocte venerat ad Jesum, qui erat ex his qui crediderunt in nomine ejus videntes signa & prodigia quæ faciebat, qui in eo quod quum esset Dominus Jesus Hierosolymis in Pascha in die festo docens, tam efficaciter ejus doctrinam audivit ut crederet in nomine ejus, catecuminus, quod est audiens, fuit. In eo autem quod venit ad eum nocte & dixit ei, *Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister, nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis nisi fuerit Deus cum eo*, competentem se esse monstravit. Nam cum in templo docentem audivit, & visis signis credidit, verè audiens exitit. Cum verò, licet in tenebris ignorantia, ad lumen venit, quia nocte ad Jesum venit, & magistrum esse & hunc à Deo venisse fatetur, atque jam ex magisterio doceri quærit, qui magistro debitum honorem dedit, ex tunc competens fuit, quia cujus doctrinæ credens audiendo fidem detulit, ejus magisterium petendo quæsit. Qui deinde promovetur ad gratiam baptismatis quando hoc illi commendat responsio salvatoris, dum subinfertur: *Respondit Jesus & dixit ei: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei*. Quid ergo, quia non sufficit catecumino quod audit verbum Dei, non sufficit competenti quod petit gratiam ex magisterio Dei, necesse est ut renascatur ex aqua & spiritu sancto, ut renatus sit princeps corporis & sanguinis Christi, & sicut ipse per fidem credidit in Christo, sic participando corpori Christi, credat se illi Christus. Hoc enim est quod dicitur: *Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus videntes signa ejus quæ faciebat. Ipse autem Jesus non credebatur semetipsum eis*. Quid est hoc, ecce Dominus credentibus se ipsum non credit semetipsum? Crediturus ne est ergo se ipsum incredulis & non credentibus?

Nusquam prorsus. Sed catecuminus & competens jam credunt in Christum. Sed quia non sunt renati ex aqua & spiritu sancto, non participant corpori Christi, & ideo non se credidit illis Christus. Si dixerimus catecuminis, Creditis in Christum, respondent, Credimus, & signant se, jam crucem Christi porrant in fronte, & non erubescunt de cruce domini sui. Ecce credunt in nomine ejus. Interrogemus eos: Manducatis carnem filii hominis, & bibitis sanguinem filii hominis? Nesciunt quid dicimus, quia Jesus non se credidit eis. Jam verò quasi signum crucis habent in fronte. Jam de domo magna sunt. Necessè est renascantur, fiant ex servis filii, fiant ex adventitiis cives. Non enim nihil sunt, quia jam ad magnam domum pertinent. Et cum renati fuerint, tunc participibus corporis sui credet se ipsum Christus.

C A P. XXXI. *De tradendo symbolo.*

Dehinc tradendum est symbolum, ut is qui Domini præceptum audivit, qui divini magisterii gratiam petiit, veræ fidei regulam accipiat, secundum quam & fide & operibus lavacro sanctificationis se reparatum exhibeat.

C A P. XXXII. *Qua ratione symbolum constet.*

Symbolum quod competentes accipiunt hac ratione patres constare dixerunt. Dicunt enim quòd cum audissent Apostoli à Domino ut irent docere gentes prædicantes regnum Dei & baptizarent eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, accepto spiritu sancto post ascensionem Domini, quando insedit super eos in similitudinem ignis, & locuti sunt linguis omnium gentium, ut ad cognitionem veritatis nulla illis vel gens vel loquela esset ignota, sed per eundem sanctum spiritum omnibus omnimodè loquerentur, corporaliter ab invicem discessuri, hoc inter se unius prædicationis sym-

bolum ediderunt, quò ubique eúntes nihil dissonum, nihil varium nuntiarent, sed unam fidem unitis verbis edicerent, & ex omnibus sacris scripturis instrumenta colligentes, unum hoc breve fidei ædificium construerent; de quo etiam per prophetam dictum fuerat, quia verbum breuiatum faciet Dominus super terram. Itaque adhuc in unum positi, sancto spiritu pleni, breve hoc prædicationis indicium conferendo inter se, quid unusquisque sentiret sibi met ediderunt, atque dandam hanc regulam credentibus statuerunt; ut quia multi futuri erant qui se esse Christi Apostolos simularent & Christum non doctrina sana & integra prædicarent, ideo per hoc indicium agnosceretur quòd Christum veraciter nuntiaret qui cum secundum hanc apostolicam regulam nuntiasset.

C A P. XXXIII. *De symboli nomine, & quid symbolum sit.*

Symboli nomen ex Græco, conlatio vel indicium vertitur in Latinum, quòd sit fœdus & cognitio fidei, in quo & sciatur quid creditur, & quod creditur nullatenus violetur. Indicium ergo est propter cognitionem, conlatio propter inter multos unitæ diffinitionis communitatem. Nam indicium quòd rem ignotam indicet, conlatio quòd sit communis loquelæ definitio. Hinc & in civilibus bellis, quia & armorum habitus & sonus vocis & mos unus & institutio bellandi similis est, ne quælibet doli subreptio fiat, suis militibus unusquisque dux discreta symbola ponit, quæ Latine vel signa vel indicia dicuntur, ut occurrens fortè de quo dubium sit quam aciem sequatur, prodito symbolo an adversarius sit an proprius agnoscat. Ad hoc autem sancti patres hoc, non membranis, sed memoriæ commendare iusserunt, ut non hoc lectio teneat, quæ ad ipsos etiam infideles solet

idipsum aliquando deferre, sed ex ipsius sanctæ apostolicæ definitionis traditione commendatum semper maneat fidelibus tenacitate memoriæ. Pro soliditate itaque initiandæ fidei bene discessuri ab invicem Apostoli hoc unanimittatis indicium posuerunt. Quod symbolum est signum vel indicium per quod agnoscitur Deus; quod ideo credentes accipiunt ut sciant qualiter certamen fidei contra diabolum præparent; in quo cum pauca sint verba, continentur omnia sacramenta. In quo ideo ab Apostolis breviter collecta sunt ex omnibus scripturis, ut quia multi credentes vel litteras nescirent, vel scientes occupati impedimento sæculi, scripturas eis legere non liceret, hoc corde & memoria retinentes, sufficientem sibi haberent scientiam salutarem.

C A P. XXXIV. *Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est symbolum.*

Hoc symbolum quod competentes in die unctionis accipiunt, aut per se, si majores ætate sunt, aut per ora gestantium, si parvuli sunt, quinta feria ante Pascha sacerdoti recitant atque reddunt, ut eorum probata fide meritò perveniant ad vicinum resurrectionis dominicæ sacramentum per fontis sacri baptismum.

C A P. XXXV. *Quòd catholica fides brevitate symboli teneatur.*

Est autem catholica fides in symbolo nota fidelibus memoriaque mandata quanta res passa est brevitate sermonis, ut incipientibus atque lactentibus eis qui in Christo renati sunt, nondum scripturarum divinarum diligentissima & spiritali tractatione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum constitueretur quod multis verbis exponendum esset proficientibus & ad divinam doctrinam certa humilitatis atque caritatis firmitate surgentibus.

CAP. XXXVI. *Initium symboli, & quid sit credulitas.*

Est ergo tenor symboli iste, & hic causarum ordo quæ continentur in illo. *Credo in Deum patrem omnipotentem.* Quid est credo? Credulitatem facio, id est, vera esse confiteor quæ incognita audio. Credulitas autem dicta quoddam crescat animus ad invisa & incognita continenda.

CAP. XXXVII. *Quod in Deo solo, non in rebus, sed de rebus adhibenda sit fides.*

In symbolo firmitas & quædam est separatio unius fidei, qua ostenditur in Deum solum & Deo credere, non in quibuscunque cæteris rebus, id est in Deum habere fidem, non autem in rebus, sed rerum habere fidem. Credendum ergo est in Deum, & non in aliam rem, quia fides in Deum, sicut & unus Deus, singulari est specie habenda & retinenda, cæteris rebus adponenda non superponenda est fides. Credimus ergo in Deum. Credimus & sanctam ejus Ecclesiam esse. Non autem credimus in Ecclesiam sicut in Deum, quia Ecclesia non est Deus. Credimus autem singulariter in Deum. Credimus & sequenter Ecclesiam ejus esse. Ita quoque & deinceps credimus quæcunque rectæ fidei regula nobis credere commendarit. Patrem tantundem filii sui secundum divinam generationem, juxta quod ad eum dicit: *Ex utero ante luciferum genui te.*

CAP. XXXVIII. *Quod ideo sit Deus omnipotens quia omnia fecit.*

Omnipotentem, quia solus omnia potuit, qui omnia fecit, qui ita credendus est esse omnipotens ut omnia quæ sunt visibilia & invisibilia ex nihilo fecerit. Non enim aliquid esse potest cujus creator non esset, cum omnipotens esset: quia etsi aliquid fecit ex aliquo, sicut hominem ex limo, non

utique fecit ex eo quod ipse non fecerat, quia terram, unde limus est, ex nihilo fecerat. Et si ipsum cælum & terram, id est mundum & omnia quæ in eo sunt, ex aliqua materia fecerat, sicut scriptum est, *qui fecit mundum ex materia invisâ* vel etiam informi, nullo modo credendum est illam materiam de qua factus est mundus, quamvis informem, quamvis invisam, quocunque modo esset, per se ipsam esse potuisse tanquam coæternam & coævam Deo; sed quemlibet modum suum quem habebat ut quoquo modo esset & distinctarum rerum formas posset accipere non habebat, nisi ab omnipotente Deo, cujus beneficio est res, non solum quæcunque formata, sed etiam quæcunque formabilis. Inter formatum autem & formabile hoc interest quod formatum jam accepit formam, formabile autem potest accipere. Sed qui præstat rebus formam, ipse præstat etiam posse formari; quoniam de illo & in illo est omnium speciosissima species incommutabilis, & ipse unus est qui cuilibet rei, non solum ut pulchra sit, sed etiam ut pulchra esse possit, attribuit. Quapropter rectissime creditur omnia Deum fecisse de nihilo, quia etiam si de aliqua materia factus est mundus, eadem ipsa materia de nihilo facta est, ut ordinatissimo Dei munere prima capacitas formarum fieret ac deinde formarentur quæcunque formata sunt. Qui pater, quantum ad generationem divinitatis pertinet, tantundem filii sui pater est. Qui filius cooperator ejus, quoniam per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & verbum & veritas & virtus & sapientia est ipse.

CAP. XXXIX. *Quòd filius neque de nihilo
neque de aliqua est materia
factus, sed tantundem à patre
iniffabiliter genitus.*

Hinc sequitur. Credimus & in Jesum Christum
filium Dei unicum Deum & Dominum nostrum,
non separatum à Deo patre, sed & in se Deum, &
cum patre unum Deum. Itaque Deus quum verbum
genuit id quod est ipse genuit, neque de nihilo
neque de aliqua jam facta conditaque materia, sed
de se ipso id quod est ipse. Unde idem Deus pa-
ter, qui verissimè se indicare animis cognituris
& voluit & potuit, hoc ad se ipsum indicandum
genuit quod est ipse qui genuit, id est verbum
Deum, per quod se cognoscere fecit. Quod ver-
bum virtus etiam ejus & sapientia dicitur, qui per
ipsum operatus est & disposuit omnia; de quo
propterea dicitur: *Adtingit à fine usque ad finem
fortiter, & disponit omnia suaviter* Quamobrem uni-
genitus filius Dei neque factus est à patre, quia,
sicut dicit Evangelista, *omnia per ipsum facta sunt*,
neque ex tempore genitus, quoniam sempiternè
Deus, sapiens sempiternam habet secum sapien-
tiam suam. Neque impar est patri, id est in aliquo
minor, quia & Apostolus dicit: *Qui quum in forma
Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse
equalis Deo.* Sed quoniam verbum caro factus est
& habitavit in nobis, eadem sapientia quæ de Deo
genita est, dignata est etiam in hominibus creari.
Quò pertinet illud: *Dominus creavit me in princi-
pio viarum suarum.* Viarum enim ejus principium
caput Ecclesiæ, quod est Christus homine indutus,
per quem vivendi exemplum nobis daretur, hoc
est via certa qua perveniremus ad Deum. Non enim
redire posuimus nisi humilitate qui superbia lapsi
sumus. Quapropter secundum id quòd unigenitus

est non habet fratres. Secundum id autem quod primogenitus est fratres vocare dignatus est omnes qui post ejus & per ejus primatum in Dei gratiam renascimur per adoptionem filiorum Dei.

C A P. X L. *Quò d incarnatus filius de spiritu sancto & Maria virgine natus est.*

Qui natus est de spiritu sancto & Maria virgine. Bene confitemur quia Dominus noster Jesus Christus, qui de Deo Deus, natus est de spiritu sancto & virgine Maria, utraque substantia, divina scilicet atque humana, filius est unicus Dei patris omnipotentis, de quo procedit spiritus sanctus. Sed quomodo dicimus Christum natum de spiritu sancto, si non eum genuit spiritus sanctus? An quia fecit eum, quia Dominus noster Jesus Christus, in quantum Deus est, omnia per ipsum facta sunt, in quantum autem homo est, & ipse factus est, sicut Apostolus dicit: Factus ex semine David secundum carnem. Sed quoniam illam creaturam quam virgo concepit & peperit, quamvis ad solam personam filii pertinentem, tota trinitas fecerit, neque enim separabilia sunt opera trinitatis, quoniam in ea facienda solus spiritus sanctus nominandus est? An & quando unus trium in aliquo opere nominatur universa opera trinitatis intelligitur? Ita verò est, & exemplis doceri potest. Sed non est in hoc diutius immorandum.

C A P. X L I. *Quò d filius cum dicatur natus de spiritu sancto non sit omnino filius spiritus sancti.*

Illud movet quomodo dictum sit, *natus de spiritu sancto*, quum filius nullo modo sit spiritus sancti. Neque enim quia mundum istum fecit Deus, dici eum fas est Dei filium, aut eum natum de Deo, sed factum vel creatum vel conditum vel institutum ab illo, vel si quid hujusmodi rectè possumus di-

cere. Hic ergo, quum confiteamur natum de spiritu sancto & virgine Maria, quomodo non sit filius spiritus sancti & sit filius virginis Mariæ, quum & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio quippe non sic de illo ut de patre, sic autem de illa ut de matre natus est.

CAP. XLII. *Quod non omne quod ex aliqua re nascitur continuo ejusdem rei filium nuncupari conceditur.*

Non igitur concedendum est quicquid de aliqua re nascitur continuo ejusdem rei filium nuncupandum. Ut enim omitam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum, lumbricum, quorum nihil est filius. Ut ergo hæc omitam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto non aquæ filios eos rite dixerit quispiam, sed planè dicuntur filii Dei patris & matris Ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est filius Dei patris non spiritus sancti. Nam illud quod de capillo & cæteris diximus ad hoc tantum valet ut admoneamur non omne quod de aliquo nascitur etiam filium ejus de quo nascitur posse dici, sicut non omnes qui dicuntur alicujus filii consequens est ut etiam de illo nati esse dicantur, sicut sunt qui adoptantur. Dicuntur etiam filii gehennæ, non ex illa nati, sed in illa præparati, sicut filii regni præparantur in regnum. Quum itaque de aliquo nascatur aliquid etiam non eo modo ut sit filius, nec rursus omnis qui dicitur filius de illo sit natus cujus dicitur filius, profectò modus iste quo natus est Christus de spiritu sancto non sicut filius & de Maria virgine, sicut filius insinuat nobis gratiam Dei qua homo nullis præcedentibus meritis in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit verbo Deo copuletur in tantam personæ unitatem ut idem ipse

esset filius Dei qui filius hominis, & filius hominis qui filius Dei, ac si in naturæ humanæ susceptione fieret quod amodo ipsa gratia illi homini naturalis quæ nullum peccatum posset committere. Quæ gratia propterea per spiritum fuerat significanda quia ipse propriè sic est Deus ut dicatur etiam Dei donum. Dono enim Dei, hoc est spiritu sancto, concessa est nobis tanta humilitas tanti Dei ut totum hominem, id est corpus, animam, & spiritum, suscipere dignaretur in utero virginis, maternum corpus integrum inhabitans, integrum deferens.

C A P. XLIII. *Quòd utrumque sexum salvaverit
Christus vir nascendo de femina.*

Ideoque detestandi sunt illi qui eundem Dominum nostrum Jesum Christum matrem Mariam negant in terris habuisse, quum illa dispensatio utrumque sexum & masculinum & femininum honoraverit & ad curam Dei pertinere monstraverit.

C A P. XLIV. *Quòd virginis partus nihil injuria
fecerit Christi divinitati.*

Non solum quem suscepit ** sed tanquam Deum adorant per cloacarum fœtores & quæque horribilia usquequaque diffundi & in his operari secundum naturam suam, nec tamen inde aliqua contaminatione sordescere, quum visibilis lux visibilibus sordibus sit natura conjunctior. Quanto minus igitur poterat pollui verbum Dei non corporeum neque visibile de femineo corpore casto utique & mundissimo atque singulariter glorioso, ubi humanam carnem suscepit cum anima & spiritu; quibus intervenientibus habitat majestas verbi ab humani corporis fragilitate secretius. Unde manifestum est nullo modo potuisse verbum Dei maculari humano corpore, quo nec ipsa anima humana maculatur.

CAP. XLV. *De nomine & judicio Pontii Pilati.*

Pilatus os malleatoris, quia dum Christum ore suo & justificat & condemnat, more malleatoris utraque ferit. Quumque Judæorum consilium declinaverit, secundum voluntatem tamen Judæorum judicium fieri permisit. Qui accepit aquam, & lavit manus, ut in lavacro manus ejus gentilium opera purgarentur, & ab impietate Judæorum, qui clamabant *Crucifige eum*, nos faceret alienos. Qui judex contra Deum cogitur ferre sententiam. Ille verò non damnat oblatum, sed arguit offerentes quodam modo contestans & dicens: Ego quidem innocentem volui liberare. Sed quoniam seditio oritur, ego minister legum sum. Vestra vox sanguinem fundit.

CAP. XLVI. *Quare mortem crucis Christus elegerit.*

Hic Jesus Dominus & redemptor noster, quum esset omnipotens, tam divitem se in misericordia demonstravit ut, qui vita est vivificans omnia, humiliaret se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ideo verò mortem crucis elegit ut damnationem quam prævaricatio ligni in paradiso contraxerat crucis hujus patibulum [deret.]

CAP. XLVII. *De sacramento crucis.*

Sacramentum autem crucis ita commendat Paulus quum dicit, *ut in caritate radicati & fundati possitis comprehendere cum omnibus sanctis que sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum*, id est, crucem Domini, cujus latitudo ducitur in transverso ligno quo extenduntur manus, longitudo à terra usque ad ipsam latitudinem, quo & à manibus & infra totum corpus adfigitur, altitudo à latitudine sursum usque ad summum quo adhæret caput, profundum quod terræ infixum absconditur. Quo ligno

crucis omnis actio Christiana describitur. In latitudine itaque bene operari in Christo, in altitudine sperare cælestia sacramenta non profanare, in profundo radicos & fundatos in caritate consistere. Est ergo latitudo crucis actio boni operis, quæ per expansionem manuum demonstratur. Est latitudo crucis perseverantia bonæ actionis quæ per tolerantiam longanimitatis servat virtutem passionis. Est altitudo crucis spes futurorum bonorum, per quam sine profanationem * * * & radicari sunt immobiles & ad perseverantiam inter passionem & ad remunerationem propter veram spem.

CAP. XLVIII. *De sepultura Christi.*

Sepultura illa cum creditur fit recordatio novi monumenti, quod resurrecturo ad vitæ novitatem præberet testimonium, sicut nascituro uterus virginalis. Nam sicut in illo novo monumento nullus alius mortuus sepultus est nec antè nec postea, sic in illo utero nec antea nec postea quicquam mortale conceptum est.

CAP. XLIX. *Quòd neque deitate, neque carne, sed in anima Christus descenderit in infernum.*

Descendit ad inferna. Cum Christus tempore mortis suæ secundum carnem fuerit in sepulchro, secundum divinitatem fuerit ubique, quia cælum & terram ipse implet, & est lux quæ in tenebris lucet, quamvis eam tenebræ non comprehendant, restat quòd in anima descenderit in inferno; quia juxta humanam humilitatem per carnem, utique in sepulchro, per animam in inferno mortis suæ tempore fuit; per divinitatem verò incommutabilem nunquam de paradiso defuit, qui ubique præsens manet semper & mansit. Est autem sensus multò expeditior & à diversis ambiguitatibus liber, si non secundum id quod homo erat, sed secundum

ad quod Deus erat Christus dixisse latroni accipiat : *Hodie mecum eris in paradiso*. Homo quippe Christus illo die secundum carnem in sepulchro, secundum animam in inferno futurus erat. Deus verò idem ipse Christus ubique semper est. Est enim virtus & sapientia Dei, de qua scriptum est quòd adtingat à fine usque ad finem fortiter & disponat omnia suaviter. Ubique sit ergo paradysus, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est qui ubique est.

CAP. L. *De somno mortis & gloria resurrectionis Christi.*

Tertia die resurrexit vivus à mortuis, juxta quod dictum est : *Ego dormivi & quievi & resurrexi, quoniam Dominus suscitavit me*. id est. Dormivi in cruce somno mortis, quievi in sepulchro tempore triduanæ quietis. Surrexi vivus à mortuis in gloria resurrectionis. Et bene tertia die resurrexit, quia totius trinitatis virtute adsumptus & mortuus homo & suscitatus à morte, ipse primogenitus consecuturis fratribus, quos in adoptionem filiorum Dei vocavit, quos comparticipes & coheredes suos esse dignatus est, ut qui erat unigenitus natus ex Deo solus, esset primogenitus ex mortuis inter homines multos & dignaretur servos vocare fratres dicens : *Ite, dicite fratribus meis ut eant in Galileam. Ibi me videbunt.*

CAP. LI. *De ascensione in calis corporis Christi.*

Et non querendum ubi sit id ipsum corpus. Que calorū latitudo promissa est fidelibus cunctis.

Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Ubi & quomodo sit in cælo dominicum corpus curiosissimum & supervacuum est querere. Tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ cælorum secreta

discutere, sed & nostræ fidei de Domini corporis dignitate sublimia & honesta sentire; quem beatitudinis locum etiam nobis promisit dicens: *Erunt sicut angeli in calis in illa civitate que est mater omnium nostrum Hierusalem eterna in caelestibus.*

C A P. LII. *Quid sit sessio & dextera Dei.*

Credimus etiam quod sedet ad dexteram patris. Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum & sinistrum latus animo occurrat, aut id ipsum quod sedere pater dicitur flexis poplitibus fieri putandum est, ne illud incidamus sacrilegium in quo execratur Apostolus eos qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Ad dexteram ergo intelligendum est dictum esse in summa beatitudine, ubi iustitia, pax, & gaudium est, sicut ad sinistram hædi constituuntur, id est in miseria, propter iniquitatis labores atque cruciatus. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum positionem, sed judicariam significat potestatem, quia illa majestas nunquam caret semper dignis digna distribuendo, quamvis extremo iudicio multò manifestiùs inter homines unigeniti filii Dei iudicis vivorum atque mortuorum claritas indubitata fulsura sit & veritas hominis aperta visura.

C A P. LIII. *Quid accipiendum est in vivis & mortuis quos iudicare venturus est Christus.*

Inde venturus iudicare vivos & mortuos. Istis nominibus sive iusti & peccatores significantur, sive quos tunc ante mortem in terris inventurus est, appellati sunt vivi, mortui verò qui in ejus adventu resurrecturi sunt. Hæc dispensatio temporalis non tantum est sicut illa generatio secundum Deum, sed etiam fuit & erit. Nam sicut Dominus noster in
terris;

terris, & nunc est in cælo, & erit in claritate venturus, iudex vivorum atque mortuorum. Ita enim veniet sicut ascendit secundum auctoritatem quæ Apostolorum actibus continetur, id est, in eadem veritate carnis & immutabilitate adsumpti hominis. Ex hac itaque temporalis dispensatione loquitur in Apocalypsin, ubi scriptum est: *Hæc dicit qui est & qui fuit & qui futurus est.* De quibus vivis & mortuis judicandis non inconueniens alia quorundam sententia est, quæ ita dicit. Quod autem dicitur judicare vivos & mortuos, non quòd alii vivi, alii mortui ad iudiciũ veniant, sed quòd animam simul iudicabit & corpora; in quibus vivos animas, mortuos corpora nominavit, sicut & ipse Dominus in evangelio dicit: *Nolite timere eos qui corpus occidere possunt, anima verò nihil possunt facere. Sed timeate potius eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.*

C. A. P. LIV. *Quòd interposita dispensatio adsumpti hominis paulò longius reddidit commemorationem spiritus sancti ab ordine trinitatis.*

Credo in sanctum spiritum. Hæc quæ in superioribus paulò latiùs de Christo sunt tradita ad incarnationis & passionis ejus mysterium pertinent: quæ dum media intercedunt personæ ipsius coaptata, sancti spiritus commemorationem paulò longius reddiderunt. Cæterum si solius divinitatis ratio habeatur eo modo quo in principio dicitur, *Credo in Deum patrem omnipotentem & in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum*, ita jungitur & *spiritum sanctum.* Illa verò omnia quæ de Christo memorantur ad dispensationem carnis, ut diximus, spectant. Igitur in sancti spiritus commemoratione adimpletur mysterium trinitatis.

CAP. LV. *Quod spiritus sanctus Deus est ex patre filioque procedens.*

Spiritus sanctus ideo prædicatur Deus quia ex patre filioque procedit & substantiam eorum habet. Neque enim aliud de patre procedere potuit quàm quod ipse est pater, id est Deus.

CAP. LV I. *Quare dicatur spiritus.*

Spiritus sanctus autem dictus secundùm id quod aliquid refertur spirans. Et spirans utique spiritu spirans est, & ex eo appellatus spiritus est. Proprio autem modo quodam dicitur spiritus sanctus secundùm quod refertur ad patrem & filium, quod eorum spiritus sit. Nam & hoc nomen quod spiritus dicitur non semper secundùm id est quod refertur ad aliquid, sed secundùm id quod aliquam naturam significat. Omnis enim incorporea natura spiritus in scripturis sacris appellatur. Unde non tantùm patri & filio & spiritui sancto, sed omni rationali creaturæ & animæ hoc vocabulum congruit.

CAP. LV II. *Quare dicatur spiritus sanctus.*

Ideo spiritus Dei sanctus vocatur quia patris & filii sanctitas est. Nam cum sit & pater spiritus & filius spiritus, & pater sanctus & filius sanctus, propriè tamen ipse vocatur spiritus sanctus tanquam sanctitas coessentialis & consubstantialis amborum.

CAP. LV III. *Quod spiritus sanctus nec genitus dicitur nec ingenuus, sed procedens tantùm.*

Spiritus sanctus ideo non dicitur genitus, ne duo in trinitate filii suspicentur. Ideo non prædicatur ingenuus, ne duo patres in ipsa trinitate credantur. Procedens autem dicitur testimonio Domini dicentis: *Multa adhuc habeo quæ vobis loquar. Sed non potestis illa audire modo. Veniet autem spiritus veritatis, qui à patre procedet, & de meo accipiet. Ille*

vobis indicabit omnia. Hic autem non solum natura procedit, sed semper ad peragenda opera trinitatis indefinenter procedit.

CAP. LIX. *Quid interest inter nascentem filium & procedentem spiritum sanctum.*

Hoc interest inter nascentem filium & procedentem spiritum sanctum quod filius ex uno nascitur, spiritus sanctus ex utroque procedit. Et ideo dicit Apostolus: *Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

CAP. LX. *Quod spiritus sanctus ex opere angelus dicatur.*

Spiritus sanctus ex opere etiam angelus intelligitur. Dictum est enim de illo: *Et que ventura sunt annuntiabit vobis.* Et utique angelus. Græcè & Latine nuntius interpretatur. Unde & duo angeli apparuerunt Loth in quibus Dominus singulariter appellatur, quos intelligimus filium & spiritum sanctum. Nam pater nunquam legitur missus.

CAP. LXI. *Quare spiritus sanctus paraclitus vocetur.*

Spiritus sanctus quod dicitur paraclitus à consolatione dicitur. Paraclisis enim Latine consolatio appellatur. Christus enim cum Apostolis lugentibus misit, postquam ab eorum oculis ipse in cælum ascendit. Consolator enim tristibus mittitur secundum illam ejusdem Domini sententiam: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur.* Ipse etiam dixit: *Tunc lugebunt filii sponsi quum ab eis ablati fuerit sponsus.* Item paraclitus pro eo quod consolationem præstat animabus quæ gaudium temporale amittunt. Alii paraclitum Latine oratorem vel advocatum interpretantur. Ipse enim spiritus sanctus dicit, ipse docet, per ipsum datur sermo sapientiæ, ab ipso sancta scriptura inspirata est.

vel quia naturaliter eos à quibus procedit conjungit & se unum cum eis esse ostendit, vel quia in nobis id agit ut in Deo maneamus & ipse in nobis. Unde & in donis Dei nihil majus est caritate, & nullum est majus donum Dei quàm spiritus sanctus. Ipse est & gratia, quæ, quia non meritis nostris, sed voluntate divina gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum Dei verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, quum sit universaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia, ita spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo caritatis, quum sit & pater & filius universaliter caritas.

CAP. LXVI. *Quare spiritus sanctus Dei digitus dicatur.*

Spiritus sanctus digitus Dei esse in libris evangelii apertissimè declaratur. Cum enim unus ex Evangelistis dixerit, *In digito Dei ejicio demonia*, aliùs hoc ita dixit: *In spiritu Dei ejic o demonia*. Unde & digito Dei scripta lex est data die quinquagesimo ab occisione agni. Et die quinquagesimo venit spiritus sanctus à passione Domini nostri Jesu Christi. Ideo autem dicitur digitus ut ejus operatoria virtus cum patre & filio significetur. Unde & Paulus ait: *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult*. Sicut autem per baptismum in Christo morimur & renascimur, ita spiritu signamur. quod est digitus Dei & spiritale signaculum.

CAP. LXVII. *Quare spiritus sanctus in columba specie venisse testatur.*

Spiritus sanctus ideo in columbæ specie venisse scribitur ut natura ejus per avem simplicitatis & innocentie declararetur. Unde & Dominus, *Esote, inquit, simplices sicut columba*. Hæc enim avis corporaliter ipso felle caret, habens tantum innocentiam & amorem.

CAP. LXVIII. *Quare spiritus sanctus ignis nomine appelletur.*

Spiritus sanctus ideo nomine ignis appellatur propter quod in Apostolorum actibus per divisionem linguarum ut ignis apparuit, qui & insedit super unumquemque eorum. Propterea autem diversarum linguarum gratiam Apostolis dedit ut idonei efficerentur fidelium eruditione populorum. Quòd verò supra singulos sedisse memoratur, id causa est ut intelligatur per plures non fuisse divisus, sed mansisse in singulis totus, sicut ferè ignibus mos est. Hanc enim habet naturam ignis accensus ut quanti ad eum, quanti ad crinem purpuræ splendoris aspexerint, tantis visum suæ lucis impetiat, tantis ministerium sui muneris tribuat, & ipse nihilominus in sua integritate permaneat.

CAP. LXIX. *Quare spiritus sanctus aqua nomine dicatur.*

Spiritus sanctus nomine aquæ appellatur in evangelio, Domino clamante & dicente: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus.* Evangelista autem exposuit unde: *Hoc enim dicebat de spiritu quem accipientes erant credentes in eum.*

CAP. LXX. *Quòd aliud sit aqua sacramenti, aliud aqua spiritus sancti.*

Sed quæ significat spiritum Dei. Aqua enim sacramenti visibilis est. Aqua spiritus invisibilis est. Ista abluit corpus & significat quod fit in anima. Per illum autem spiritum sanctum ipsa anima mundatur & saginatur.

CAP. LXXI. *Quare spiritus sanctus unctio dicatur.*

Spiritus sanctus ideo unctio dicitur, Johanne attestante Apostolo, quia sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, ita in principio su-

perferebatur spiritus sanctus aquis. Unde & Dominus oleo exultationis hoc est spiritu sancto fuisse legitur unctus. Sed & Johannes Apostolus spiritum sanctum unctionem vocat dicens : *Et vos, inquit, unctionem quam accepistis ab eo permaneat in vobis, & necesse non habetis ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omni re.* Ipse est enim spiritus sanctus unctio invisibilis.

CAP. LXXII. *Quòd ideo sancta Ecclesia creditur quia in illa dilectio proximi demonstratur.*

Sanctam Ecclesiam catholicam. Hæc fides est de Deo conditore & de renovatore nostro, de qua usque hætenus est tractatum. Sed quoniam dilectio non tantum in Deum nobis imperata est, cum dictum est, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex tota mente tua*, sed etiam in proximum. Nam *diliges*, inquit, *proximum tuum tanquam te ipsum.* Nisi autem ista fides congregationem societatemque hominum teneat, in qua fraterna caritas operetur, minus fructuosa est, credimus & sanctam Ecclesiam utrique catholicam.

CAP. LXXIII. *De nomine Ecclesia catholica.*

Ecclesia Græcum est, quod in Latinum vertitur convocatio, propter quòd omnes ad se vocet. Catholica universalis, καθολικη, id est secundum totum. Non enim sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. Quod etiam Apostolus adprobat ad Romanos dicens : *Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Hinc & universitas ab una cognominata est propter quod in unitatem colligitur. Unde Dominus in evangelio : *Qui mecum non colligit spargit.* id est. Qui in unitatem meam non colligitur à me divisus, in dispersionis perditione dissipatur.

D iiij

CAP. LXXIV. *Quare Ecclesia, cum una sit, septem scribantur.*

Quar autem Ecclesiæ, cum una sit, septem scribantur, nisi ut una catholica septiformi plena spiritu designetur, sicut & de Domino novimus dixisse Salomonem: *Sapientia edificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Quæ tamen septem una esse non ambiguntur, dicente Apostolo: *Ecclesia Dei vivi, quæ est columna & firmamentum veritatis.*

CAP. LXXV. *Unde inchoavit Ecclesia, vel quare dicatur Sion vel Hierusalem.*

Inchoavit autem Ecclesia à loco ubi venit de cælo spiritus sanctus & implevit uno loco sedentes. Peregrinatione autem præsentī Ecclesia Sion dicitur eò quòd in hujus peregrinationis longitudine posita promissionem rerum cælestium speculatur. Et idcirco Sion, id est speculatio, nomen accepit. Pro futuræ verò patriæ pace Hierusalem vocatur. Nam Hierusalem pacis visio interpretatur. Ibi enim absorta omni adversitate pacem, quæ est Christus, præsentī possidebit obtutu.

CAP. LXXVI. *Quid distet inter Ecclesiam & synagogam.*

Synagoga Græcè congregatio dicitur. Quod proprium nomen Judæorum populus tenuit. Ipsorum enim propriè synagoga dici solet. Quamvis & Ecclesia dicta sit. Nostram verò Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, sive discernendi causa, sive quòd inter congregationem, unde synagoga, & convocationem, unde Ecclesia nomen accepit, distat aliquid, quòd scilicet congregari & pecora solent quorum & greges propriè dicimus. Convocari autem majus est utendum ratione, sicut sunt homines.

CAP. LXXVII. *Quòd in Ecclesiam sanctam
spiritus sanctus novum &
vetus testamentum plenissi-
me inspiravit.*

In quam sanctam Ecclesiam spiritus sanctus in veteri testamento legem & prophetas, in novo evangelium & Apostolos inspiravit. Unde & Paulus dicit: *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum.* Et ideo quæ sint novi ac veteris instrumenti volumina, quæ secundum majorum traditionem per eundem sanctum spiritum inspirata creduntur, & Ecclesiis Christi tradita esse noscuntur, competit in hoc loco evidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus, designare.

CAP. LXXVIII. *Quæ auctoritas scripturarum
in Ecclesiis primum sit se-
quenda.*

In ipsis autem canonicis scripturis Ecclesiarum catholicarum illa plurimum auctoritas est sequenda. Inter quas sanè illæ sunt quæ apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt. Tenebunt igitur hic modus in scripturis sanctis canonicis ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis catholicis præponantur eis quas quidam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus præponantur ex quas plures graviorefque accipiunt eis quas pauciores minorisquæ auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem aliæ inveniantur à pluribus, aliæ à gravioribus haberi, quamquam hoc inveniri non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

CAP. LXXIX. *Qui libri continentur in canone
utriusque testamenti.*

Totus autem canon scripturarum in quo jam considerationem versandam dicimus his libris continetur, quinque Moyfi, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeri, Deuteronomio, & uno libro Je-

su Nave, uno Judicum, uno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad regnorum principium videtur pertinere, deinde quatuor regnorum, & duobus paralipomenon non consequentibus, sed quasi à latere adjunctis simulque pergentibus. Hæc est historia quæ sibi met adnexa tempora continet atque ordinem rerum. Sunt aliæ tanquam ex diverso ordine quæ neque huic ordini neque inter se convertuntur, sicut est Job & Thobias & Esther & Judith & Maccabæorum libri duo & Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam usque ad regnorum vel paralipomenon terminatam. Deinde prophetæ, in quibus David unus liber psalmodum, Salomonis tres, proverbia, cantica canticorum, & Ecclesiastes. Nam illi duo libri, unus qui sapientia, & alius qui Ecclesiasticus scribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Jesus filius Syrac eos conscripsisse constantissimè perhibetur. Qui tamen, quoniam in divina auctoritate recipi meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri qui propriè prophetæ appellantur, duodecim prophetarum libri singuli, qui connexi sibi met, quoniam nunquam sejuncti sunt, pro uno habentur. Quorum prophetarum nomina sunt hæc. Osee, Johel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Naum, Abbacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor prophetæ sunt majorum voluminum, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris testamenti veteris terminatur auctoritas. Novi autem quatuor libris evangelii secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Johannem, quatuordecim epistolis Apostoli Pauli, ad Romanos una, ad Corinthios duabus, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippeneses una, ad Thessa-

Ionicensis duabus, ad Colossenses una, ad Timotheum duabus, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebræos una, Petri duabus, tribus Johannis, una Judæ; & una Jacobi, actibus Apostolorum libro uno, & Apocalypsin Johannis libro uno.

CAP. LXXX. *Quod omnes sanctæ auctoritatis libri vel memoria tenendi sunt vel omnino incogniti non habendi.*

In his omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti quarunt voluntatem Dei. Cujus operis & laboris prima observatio est nosse istos libros, etsi nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere.

CAP. LXXXI. *De remissione peccatorum.*

Remissionem peccatorum. Bene post commemorationem nostræ Ecclesiæ in ordine confessionis ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat Ecclesia quæ in terris est. Per hanc non perit quod perierat & inventum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra peccatum originale donatum est, ut quod generatione adiractum est regeneratione detrahatur, activa quoque peccata, quæcunque corde, ore, opere, cogitatione, sermone commissa invenerit, tollit. Hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ipsa etiam vita cætera jam ratione utentis ætatis, quantalibet præpolleat fecunditate justitiæ, sine peccatorum remissione non agitur; quoniam filii Dei, quandiu mortaliter vivunt, cum morte configunt. Et quamvis de illis sit veraciter dictum quod qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei, sic tamen spiritu Dei excitantur & tanquam filii Dei proficiunt ad Deum ut etiam

spiritu suo maximè adgravante, corruptibili corpore, tanquam filii hominis, in quibusdam humanis moribus deficiant ad se ipsos, & ideo peccent. Interest quidem quantum. Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo etiam crimen est omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiu in hac morte vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine. *Peccatum autem si dixerimus quia non habemus, ait sanctus Apostolus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Sed neque de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis in sancta Ecclesia Dei misericordia desperanda est agentibus pœnitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

CAP. LXXXII. *Quòd in actione pœnitentiæ non considerata est mensura temporis, sed doloris, quòdque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.*

In actione autem pœnitentiæ, ubi tale commissum est ut is qui commisit à Christi etiam corpore separetur, non tam considerata est mensura temporis quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitia per verba vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur, *Gemitus meus à te non est absconditus*, rectè constituuntur ab his qui præsunt Ecclesiis tempora pœnitentiæ, ut fiat satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim propriè spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata, ita ut quibus dimittuntur vitam consequantur aeternam.

CAP. LXXXIII. *De evidenti carnis resurrectione.*

Carnis resurrectionem, & vitam æternam. Hæc visibilis quæ propriè dicitur caro sine dubitatione credenda est resurgere. Videtur enim Paulus Apostolus eam tanquam digito ostendere quum dicit : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* Qui enim dicit *hoc* in eam quasi digitum intendit. Quod autem visibile est digito ostenditur, quoniam posset etiam anima corruptibilis dici. Nam vitiis morum ipsa corumpitur. *Et mortale hoc induere immortalitatem* quum legitur, eadem significatur visibilis caro, quia in eam identidem velut digitus intenditur. Potest enim & anima sicut corruptibilis propter morum vitia ita etiam mortalis dici. Mors quippe animæ est apostatare à Deo. Quod primum ejus peccatum in paradiso sacris litteris continetur. Resurget igitur corpus secundum Christianam fidem, quæ fallere non potest.

CAP. LXXXIV. *Quòd in resurrectione nihil pereat de humana carne, sed quodcumque in quamlibet perditionem dispersum extiterit vel consummatum, totum ad illam animam redeat quæ hanc cum viveret animavit.*

Non autem perit Deo terrena materies de qua mortalium creatur caro. Sed in quemlibet pulverem cineremve solvatur, in quolibet halitus aurasque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium aut etiam hominum cibum cedat carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit quæ illam primitus ut homo fieret, cresceret, viveret animavit.

CAP. LXXXV. *Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto quo caro constat eam in resurrectione mirabili celeritate restituat. De exemplo quoque statuæ solubilis metalli, qua quomodo resurrectio fieri possit monstratur.*

Ipsa itaque terrena materies quæ discedente anima fit cadaver non ita resurrectione separabitur ut ea quæ dilabuntur & in alias atque alias aliarum rerum species formæque vertantur, quamvis ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes ubi fuerunt redire necesse est. Alioquin si capillis capitis reddit quod tam crebra tonsura detraxit, si unguibus quod totiens demsit excerptio inmoderata & indecens, cogitantibus, & ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum si statuæ cujuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunderetur in massam, & eam vellent artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil interesset ad ejus integritatem quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat restituta resumeret, ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto quo caro nostra constiterat eam mirabili & ineffabili celeritate restituet; nec aliquid attinebit ad ejus redintegrationem utrum capilli ad capillos redeant & ungues ad ungues, an quod eorum perierat mutetur in carnem & in partes aliàs corporis revocetur, curante artificis providentia ne quid indecens fiat.

CAP. LXXXVI. *De diversitate status & macie
vel pinguedine corporum hu-
manorum in qua sancta cor-
pora hoc solum quod decet
habebunt.*

Nec illud est consequens ut ideo diversa statura sit reviviscentium singulorum quia fuerat diversa viventium, aut macri cum eadem macie aut pingues cum eadem pinguedine reviviscant. Sed si hoc est in consilio creatoris ut in effigie sua cujusque proprietas & discernibilis similitudo servetur, in cæteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur, ita modificabitur illa in unoquoque materies ut nec aliquid ex ea pereat, & quod alicui defuerit ille suppleat qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus resurgentium rationabilis inæqualitas erit, sicut est vocum quibus cantus impletur, hoc fiet cuique de materie corporis sui quod & hominem reddat angelicis cœtibus & nihil inconueniens eorum ingerat sensibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit. Sed quicquid futurum est hoc decebit, quia nec futurum est si non decebit.

CAP. LXXXVII. *Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.*

Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate, in quibus tanta facilitas quanta felicitas erit. Propter quod spiritalia dicta sunt, cum proculdubio corpora futura, non spiritus, sint. Sed sicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima est, ita tunc spiritale corpus erit, corpus tamen, non spiritus, erit. Proinde, quantum attinet ad corruptionem quæ nunc aggravat animam

& vitia quibus caro adversus spiritum concupiscit; tunc non erit caro, sed corpus, quia & cælestia corpora perhibentur. Propter quod dictum est: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et tanquam exponens quid dixerit, *neque corruptio*, inquit, *incorruptionem possidebit.* Quod prius dixit *caro & sanguis*, hoc postea dixit *corruptio*, & quod prius *regnum Dei*, hoc posterius *incorruptionem*. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit propter ** & post resurrectionem corpus Christi quod appellata est. Sed ideo, ait Apostolus, *seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus vivificante spiritu sine sustentaculi alicujus indigentia subdiciam carnem ut nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ita nec intus nos ipsos patiamur inimicos.

CAP. LXXXVIII. *Quod reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitiis & deformitatibus suis, perenniter punienda.*

Quicumque verò ab illa perditionis massa quæ facta est per hominem primum non liberantur per unum mediatorem Dei & hominum, resurgent quidem etiam ipsi, unusquisque cum sua carne, sed ut cum diabolo & ejus angelis puniantur. Utrum sanè ipsi cum vitiis & deformitatibus suorum corporum resurgant quæcunque in eis vitiosa & deformia membra gesta sunt in requiringdo laborare quid opus est. Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo quarum erit certa & sempiterna damnatio. Nec moveat quomodo in eis erit corpus incorruptibile, si dolere poterit. Non est enim vera vita nisi ubi feliciter vivitur, nec vera incorruptio nisi ubi
solus

Talis nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non finitur, ut ita dicam, mors ipsa non moritur; & ubi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa corruptio non finitur. Hæc in sanctis scripturis secunda mors dicitur; nec prima tamen, qua suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, qua pœnale corpus anima relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset.

C A P. LXXXIX. *Quòd mitior pœna erit soli originali peccato & minimo actuali.*

Mitissima sanè omnium pœna erit eorum qui præter peccatum quod originale traxerunt nullum insuper addiderunt, & in cæteris quæ addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem quanto hic minorem habuit iniquitatem.

C A P. XC. *Quòd à morte usque ad resurrectionem anima in abditis receptaculis teneantur vel requie vel ærumna.*

Tempus autem quod inter hominis mortem & ultimam resurrectionem interpositum est animas abditis receptaculis contineri, sicut unaquæque digna est vel requie vel ærumna pro eo quod sortita est in carne quum viveret.

C A P. XCI. *Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes & elemosynæ vel prosint vel minime prosperentur.*

Neque verò negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt qui cum viverent ut hæc sibi postea possent prodesse meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus ut non requirar ista per mortem, nec tam malus ut non ei prosint ista post mortem. Est verò talis in bono ut ista non requiratur. Et est rursus ta-

lis in malo ut nec his valeat, cùm hæc vita tran-
sierit, adjuvari.

CAP. XCII. *Quòd vita æterna sit gratia Dei,
stipendium verò mortis peccatum.*

Vita æterna, quæ merces est operum bonorum,
gratiam Dei commendat Apostolus. *Stipendium*, in-
quit, *peccati mors*. *Gratia autem Dei vita æterna in*
Christo Jesu Domino nostro. Stipendium operæ mi-
litie debitum redditur, non donatur. Ideo dixit,
stipendium peccati mors, ut mortem peccato non im-
merito inlatam, sed debitam, demonstraret. Gra-
tia verò, nisi gratia est, gratia non est. Intelligen-
dum est igitur etiam ipsius hominis bona merita
esse Dei munera; quibus cùm vita æterna redditur,
quid nisi gratia pro gratia redditur?

CAP. XCIII. *Quòd in hac vita comparetur quo
possit post hanc vitam quisque
vel relevari vel aggravari.*

Quocirca hic omne meritum comparatur quo
possit post hanc vitam relevari quispiam vel gravari.
Nemo autem speret quod hic neglexit cùm obierit
Deum. Ista quæ pro defunctis commendandis fre-
quentat Ecclesia illi apostolicæ sunt adversa sen-
tentia qua dictum est: *Omnes enim adstabimus ante*
tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea
quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum. qui
etiam hoc meritum sibi quisque, cùm in corpore
viveret, & comparavit ut ei possent ista prodesse.
Non enim omnibus profunt. Et quare non omni-
bus profunt nisi propter differentiam vitæ quam
quisque gessit in corpore.

CAP. XCIV. *Quid agant sacrificia & elemo-
syna pro baptizatis defunctis
oblata.*

Cùm ergo sacrificia sive altaris sive quarumcun-
que elemosynarum pro baptizatis defunctis omni-

bus offerantur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiationes sunt, pro valde malis, etiamsi nulla sunt adjumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

C A P. X C V. *Quòd post resurrectionem impleto judicio permanebunt singula civitates in angelis & hominibus Christi in gloriam aeternam, sabuli in damnationem perpetuam.*

Post resurrectionem verò, factò universo impletoque judicio, suos fines habebunt civitates duæ, una Christi, altera diaboli, una bonorum, altera malorum, utraque tamen & angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse ulla peccandi vel ulla conditio moriendi; isti in æterna vita verè feliciterque viventibus, illis infelicitè in æterna morte sine moriendi potestate durantibus; quoniam utrique sine fine. Sed in beatitudine est aliud aliò præstabilius. In miseria verò illi aliud, aliò tolerabilius permanebunt. Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quælibet homines de varietate peccatorum, de dolorum relevatione vel intermissione pro suis humanis moribus suspicentur, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, quælibet honorum distantia concorditer fulgeant. Hæc est fides quæ paucis verbis tenenda in symbolo novellis Christianis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota sunt, ut credendo subjugantur Deo, subjugati rectè vivant, rectè vivendo cor mundent, corde mundato quod credunt intelligant.

CAP. XCVI. *De reliquis causis ad regulam veræ fidei pertinentibus.*

Post apostolicum symbolum & ea quæ de patre & filio atque spiritu sancto secundum ineffabilem deitatis naturam atque etiam secundum dispensationem temporalem de incarnatione Christi sunt dicta, hæc item fidei sunt congrua pari credulitatis virtute tenenda. Quod novi & veteris testamenti sit unus Deus. Quæ duo testamenta salubriter divina commendat auctoritas, illud per prophetiam, istud per historiam veraciter persolutum. Quod neque de Deo neque de creaturis cum gentilibus vel hæreticis aut schismaticis sit aliquid sentiendum in his quæ à veritatis fide dissentiunt, sed quod utrumque testamentum per divinum commendat eloquium hoc solummodò sentiendum. Quod cælum & terram & mare & omnia quæ sunt in eis nulla necessitate creaverit Deus, nec omnino ullam esse visibilem atque invisibilem substantiam quæ aut sit Deus aut non sit à bono Deo creata, sed Deus summum & incommutabile bonum, creatura verò inferiùs & mutabiliter bona. Quod angelorum vel animæ natura non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita, & quia ad imaginem Dei creata, ideo incorporea. Ipsius verò animæ natura habetur incerta. Quod pietas morum omnimodò sit tenenda, sine qua fides divini cultus otiosa torpet, & cum qua divini cultus integritas perfecta consiluit. Quod Deus propter se ipsum diligendus sit, proximus verò in Deum, inimicus autem propter Deum, ut à Deo incipiens dilectio per proximum proficiat, & usque ad inimicum proficiendo perveniat, sicquidum per proximum profecta ad inimicum pervenerit, in Deo plena consistat. Quod alter alterius pollui peccato non possit ubi voluntatis puræ consensus non tene-

tur. Quodd legitimæ nuptiæ non credendæ sunt esse damnandæ, quamvis ex eis obnoxia originali peccato credatur nasci progenies. Quibus tamen fidelium virginum vel continentium præferenda jure doceatur integritas. Quodd pœnitentiæ remediis non egere purandum non est pro excessibus cotidianis humanæ fragilitatis sine quibus in hac vita esse non possumus, ita ut fructuosa pœnitentiæ compunctione universa confiteamur deleri peccata, sicut spiritus Dei docet: *Beati quorum remissa sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputabit Dominus peccatum.* Quodd nullus hominum suis viribus, sed per gratiam divinam, suo capiri, quod est Christus, possit subjungi atque indisuptæ pacis perseverantia in unitate ipsius Ecclesiæ solidari. Quodd humanæ voluntatis arbitrio nihil boni posse æstimandum est deputari, sed secundum propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum adquiri. Quodd bona temporalia bonis malisque communia à Deo creata ejus dispositione singulis quibusque vel negentur vel tribuantur providentia dispositionis ejus administrante; quorum bonorum in unoquoque fidelium non habitus, sed usus, vel improbandus est vel probandus. Quodd certè æterna bona soli possint boni in futuro consequi, quorum bonorum pignore Ecclesiam nunc informatam credimus detineri habentem hic spiritus primitias, in futuro perfectionem, hic in spe sustentari, illic in re postea satiari, hic videre per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cum fuerit ad speciem perducta per fidem. Quodd bonum donec perficiatur in nobis ut fruamur plenitudine summi Dei suavitate fruendum in Deo poverimus & proximis. Et quodd hanc spem resurrectionis debemus habere, ut eadem veritate carnis qua Dominus resurrexit à mortuis nos

quoque resurrecturos esse credamus in eodem corpore in quo sumus vel vivimus, non naturam aut sexum mutantes, sed tantum fragilitatem & vitia deponentes. Quod Satanas cum angelis suis atque cultoribus æterno sit incendio condemnandus, neque aliquando ad pristinam id est angelicam dignitatem, ex qua propria ceciderunt impietate, secundum quorundam sacrilegam disputationem posse reduci. Hæc est traditionis catholicæ vera integritas fidei; de qua si unum aliquid renuatur, totius fidei robur amittitur.

C A P. X C V I I. *Quod post symbolum veniatur ad fontem.*

Digestis cunctis his quæ tam ad unius sanctæ fidei regulam pertinent quàm illis quæ eidem fidei plena stabilitate coherencia comprobantur, quibus post catecuminum instrui convenit competentem, venit ad fontem quasi ad mare rubrum, ut qui servierant in Ægypto sub Pharaone principe, luto & lateribus paleatum levitate confectis, id est, qui hærebant mundo zabulo imperante in terrenis actibus malorum cogitationum admixtione concretis, duce Christo, quasi duce Moyse, possint ad liberationem sui quantocius pervenire.

C A P. X C V I I I. *Quod homo in mundo ita servit principi mundi sicut Israël servivit in Ægypto Pharaoni.*

Itaque sub Ægyptio Rege luto, paleis, & lateribus in eorum edificiis qui sua liberatione peribunt afficitur Israël, sic demum sub principe mundi homo ante baptismum per levitatem immundæ cogitationis cutibus luteis adducitur, formans maceriam nequissimæ actionis; in qua dum conversatur & libitu malæ utitur voluptatis, & jugo premitur noxiæ servitutis.

CAP. XCIX. *Quid significant nubes & columna
que præcesserunt populum salvandum.*

Jam tunc nocte in columna ignis & per diem in columna nubis Dominus videtur præcedens populum dux factus itineris. Eadem nubes præcedens Christus est, qui etiam & columna, quia rectitudo & firmitas & sustentatio est nostræ infirmitatis, non per diem sed per noctem lucens, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant, id est, ut ignorantia humilis inlustretur, & inflans scientia obscuretur. Item aliter. Christi sacramentum tanquam in die manifestum est in carne velut in nube, in judicio verò tanquam in terrore nocturno, quia tunc erit magna tribulatio sæculi tanquam ignis, & lucet justis, & ardebit injustis. Item aliter. In igne terror est, in nube visionis lene blandimentum. Dies vita justi & nox accipitur vita peccatoris. In die ergo per nubem columna monstrata est, & in nocte per ignem, quia omnipotens Deus & blandus justis & terribilis apparebit injustis. Istos in judicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet, illos per justitiæ distractionem terret. Item aliter. Quid est quod columna nubis in die populum præibat, & splendor ignis non in die sed in nocte radiabat, nisi quia redemptor noster suo conversationis exemplo ducatum se sequentibus præstans, de justitia sua confitentibus nulla luce claruit, peccatorum suorum tenebras agnoscantibus igne sui amoris insulfit.

C A P. C. *Quomodo per columnam subsequentem
& præcedentem liberum arbitrium
ostenditur regi per gratiam præve-
nientem & subsequentem misericor-
diam Dei.*

Attendendum sanè est quomodo vel in nos vel in

his qui renascuntur per nos liberum arbitrium sine Dei gratia nihil boni possit. Nam ecce salvandum populum columna præcedens dimittit priora post tergum, & itat inter castra Ægyptiorum & castra Israël, obstitendo illis, prosperando istis, significans in eo quòd primum præcessit præveniente gratia nolenti homini bene velle esse collatum, in eo quòd à tergo posteriora tuetur per subsequentem misericordiam adjuvari posse cœpta perficere & implere postrema servando. Illic columna iter liberationis ostendens præcessit populum, hic gratia prævenit liberum arbitrium. Illic columna tuetur extrema, hic misericordia subsequitur infirma. Illic quæsum est ut liberarentur qui perire nolunt. Hic datur ut nolentes bene velint. Illic pavor affertur dum à tergo hostibus obviatur. Hic subsequens misericordia occurrit dum infirmitas adjuvatur. Nam nisi & præiens & subsequens liberando populo adiutorium adesset qui lumen vitæ præstaret, cum ad excidium hostis subsequens intrueret, sicut & hic agitur, quid baptizandis præcedens fides proderit, nisi liberans à malo subsequens misericordia fidei opus implere concesserit. Bene ergo columnæ lumen liberandum populum, & ne possit intrerire, præcedit, & sequitur, ne interimi possit, quia gratia salvatoris liberum hominis arbitrium ut bene velit gratè prævenit, & ut bene possit illi miseranter attribuit.

CAP. CI. *De congressione iisneris & ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis.*

Est salvando Israël dux Moyses. Factus est redimendo homini dux Jesus. Ille relinquit Ægyptum, iste mundum. Illum insequuntur Ægyptii, hunc insequitur multitudo delicti. Illic [mare] rubore litoris coloratum, unde & dicitur rubrum. Hic est baptismus Christi sanguine consecratus. Illic virga

vastitas dividitur maris. Hic signo crucis referatur aditus fontis. Illic ingreditur Israël, hic tinguitur homo. Illic inter aquas per siccum sine impedimento transitur, hic per aquas iter salutare peragitur. Illic insequentes Aegyptii cum Pharaone merguntur; hic peccata cum zabulo necantur, non perditione naturæ, sed potestatis amissione. Nam in quantum zabulus est constat, in quantum malè potuit jam non constat. Unum elementum utrisque exitium atque subsidium est, dum perituros perimit & eruendos provehit, dum morituros necat & vivituros juvat, dum exitiosos deicit & eximendo seducit. Exultant qui liberati sunt in gloriam liberatoris & in gratiam liberationis. Post mare & post fontem dicitur. *Cantemus Domino. Gloriosè enim honorificatus est. Equus & ascensorem projecit in mare. Adjutor & protector meus Dominus, & factus est mihi in salutem.*

CAP. CII. *De figura & typo baptismi in nube & mari à Paulo Apostolo commendatis.*

Figura & typum baptismi huius bene Paulus commendans dicit: *Nolo vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt. Ut quid per mare transierunt quasi quæretes ab illo, secutus ait: & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari.* Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura trajectum populum ad manna perduxit, quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui trajecto per eum populo suo.

CAP. CIII. *Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet post baptismum venire ad Christi corporis sumum.*

Quòd trajicit per baptismum Jesus, cujus figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare trajiciebat, nisi ad manna. Quod est manna? *Ego sum panis vivus*

qui de calo descendi. Manna accipiunt fideles jam trajecti per mare rubrum. Quia ergo, ut dictum est, omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & à Domino dicitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non videt regnum Dei*, bene habuit mare formam aquæ, nubes verò spiritus sancti, manna panis vitæ. Quibus sacramentis purificatus & vivificatus homo valeat in hereditatem terræ viventium intromitti. Jam fontis figuram mare habuisse patuit. Nunc ipsius sacri fontis mysteria demonstrentur.

C A P. CIV. *Quòd uno tempore sit & generatio rerum & regeneratio hominum.*

Huic fonti ad novæ regenerationis effectum illud tempus occurrit quo habere mundus exordium cœpit, ut generatio rerum & regeneratio animarum uno tempore sibi in se inhaerent, dum veris tempore fieri utraque patefcerent. Primo etenim mense initium mundi exoritur. Similiter in eodem mense fieri Pascha præcipitur. Sic inchoat novitas rerum, sic inchoat novitas animarum. Quæ in mundo per novitatem creata sunt mortalitatem attingunt. Quæ post vetustatem in morte Christi consépulta resurgunt ad æternitatem perveniunt. Unde verò concurrit ut eo tempore videatur in hanc generationem atque in hos usus ingressus attribuitur quo tempore ex hac generatione in generationem est legitimus transitus. Siquidem verno tempore filii Israël Ægyptum reliquerunt & per mare transierunt. Hoc tempore Domini nostri Jesu Christi Pascha celebratur. Hoc est animarum transitus à vitiis ad virtutem, à passionibus carnis ad gratiam sobrietatemque mentis, à malitiæ nequitiaque fermento ad veritatem atque sinceritatem. Regeneratis itaque dicitur : *Mensis hic vobis initium mensuum Primus est vobis in mensibus anni.* Derelinquit enim & deserit qui ablui-

tur intelligibile illum Pharaonem principem istius mundi cum omnibus operibus suis.

CAP. CV. *Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.*

Fontis hujus, cui divinæ sanctificationis inlabitur virtus, & ex superficie miraculum & ex mysterio pandamus arcanum. Contemplamur in hoc fonte numero suorum miraculorum insignia, & aspicitur operatio ex divina institutione pavenda. Est enim in eo similitudo prophetiæ virtutis, certitudinis tempus, veritatis status, odor ignotus, humor in sicco profluus, sine lapsu fluctus erectus, sine exhauriente citò vacuus, situs ad copiam indeficiens, fluxus renascentis ad vitam aditus, perimendis delictis interitus, abrenuntiatio impietatis, confessio divinæ & unicæ trinitatis, in libertatem justitiæ æterna memoria, in opere peccati perennis oblivio, in remunerationem gloriæ perpetua plenitudo. Habet itaque similitudinem prophetiæ virtutis, quia quinta feria Paschæ odorem denuntiat quòd post triduum paschali sabbato visione præsentat. Habet certitudinis tempus, quia ad testimonium dominicæ resurrectionis nullo eventu variatur erroris. Habet veritatis statum, quia individuum cum festo paschali servat eventum. Habet odorem ignotum, quia dissimilem gratiæ flagrantiam manat odorum. Habet humorem in sicco profluentem, quia inter ariditatem saxorum sine ullo inlapsu exundantia invenitur aquarum. Habet sine lapsu fluctum erectum, quia cum nullius motionis sed tantum suæ quietis se moveat undis, oram non transgreditur limitis. Habet sine exhauriente citò vacuum situm, quia sicut sine cognitione ubertas inruit, ita sine evacuatione siccitas occurrit. Habet ad copiam indeficientem fluxum, quia potui repositione quæ

è liquore diviti persistente plus ablatis tollit quàm capacitas retentat. Habet renascendi ad vitam aditum, quia congressi illum morte dempta transferuntur in vitam. Habet perimendorum delictorum interitum, quia illic demersus ex vetustate peccati purificatus homo confurgit in gratiam novitatis. Habet abrenuntiationem impietatis, quia nemo illum aggreditur nisi qui abrenuntiavit diabolo & angelis ejusque operibus cunctis. Habet confessionem divinæ & unicæ trinitatis, quia omnis qui eum aggreditur in nomine patris & filii & spiritus sancti baptizatur. Habet in libertate justitiæ æternam memoriam, quia is qui tingitur liberatus à servitute peccati transit in libertatem gloriæ filiorum Dei. Habet in opere peccati perennem oblivionem, quia obliviscens pristinæ conversationis quæ retro est, extendit se per beatam spem ad æternorum munera præmiorum. Habet in remuneratione gloriæ perpetuam plenitudinem, quia liberatus homo à corruptione laborum exultationis júbilo laudabit Deum in sæcula sæculorum.

C A P. C V I. *De descriptione efficientiarum aquæ fontis. De patentis admiratione miraculi.*

Verùm ut evidentiùs rei species demonstretur, pleniori affatu est actio exsequenda. Ecce videmus loculum fontis constructum arenibus saxis, marmorisque obductum crustulis siccis, quem ita constructis industria juncturis tabularum gypso & calce, cera quoque, & marmoris pulvere compfit & solidavit ut nullo pateat vel accessu vel spiramine pervium, nullo dirivationis alicujus humore suspectum. Et unde post totius anni recursus annales hodierna gloria visionis? Unde post annuam siccitatem viror repens? Unde inter saxa latices? Unde inter marmora aquæ? Unde in sicco flumina? Unde

in arenti lapide exundantia lymphæ? Non aditus rivuli, non imber pluvix patet, non minimum ros, non madens nebula supervenit, laquearia tectorum integra sistunt, fores clausi inventi sunt, signacula salva reperta sunt, nullus infidelis ad includendum fidei accessit, nullus fidelis ad providendum fidei introivit, nullus prorsus qui tantum miraculum vel simularet vel impediret accessit. Attendatur ergo auctor ille instabilis & opera ejus admirabilis. Atque ira ex effectibus operationis ipsius cognosci poterit virtus operis ejus.

Nudiustertius miraculi hujus aer nuntius fuit. Et quia sera claustrorum aspectum oculis negavit, virtus odorationi odoratui patefecit. Longè inquam, longè procul odor exiit & futuræ visioni fidem dedit. Ecce ventum est in præsentem & patientem obtutu; omnes illic admirantes infigimus visus, aspiciamus fontem affatim aquis exuberantem, quem noveamus arentem. Videmus insultantes gurgites aura nulla comptos. In cumulum aquæ subriguntur, & transgressus luminis nullus aspicitur. Nullo tactu flatu elata movetur; & tumore motionis dum non transgreditur oram, continet exastuantem in exaggeratione procellam. Videas inlidi undas, versare globos, rotare fluctus, & situ loci cum statu elementi luctante, alteri cedere nescit alter. Teneant incognitum saxa liquorem, & gratulantur sua sterilitate genitum quem aliena fecunditate nesciunt insulum. Compellunt marmora continere quod acceperunt. Sed lex illa vetat obsistere cur non ad mensuram tenet capacitas quod ad copiam inflexit ubertas. Item aquæ transiliunt æquitatem, sed conglobatæ non transeunt limitem. Suis motibus, modò insultat in verticem, modò relabitur ad quietem, modò crispantem efficit superficiem, modò crispantis varietatis planitiem reddit æqualem.

Comminatur egressum, nec tamen deserit situm. Omni tempestate quiescit, sola quiete movetur. Omni perturbationis commotione carens, suæ tantum admirationis motibus arridet & plaudit. In augmento miraculi non satis est quod arentium situm lapidum aquæ in pulvere nascentes, nisi tanta constet ubertas ut considerari nequeat statu constante quanta vasorum millia referta fidelium populorum auferat fides. Præcunte fidei amore violenter aggreditur, certatim incumbitur, ubertim aufertur, & obviante sibi itu vel reditu, ab innumerofitate concurrentium, dum pietas vincit, fides injuriam non sentit. Insultante pressura, inliduntur vascula, & tam indite haustus liquor effunditur ut in lutum pavimenta vertantur. Exempto unicuique remedio quo vel quisque bibit, vel per latitudinem orbis terræ asportata & reponenda servatur ubertas. Cujus abundantiae admiratio immensa, mansuræ consideratio nulla est. Hoc solum potest intelligi quod plus potuit auferri quam inveniri. Color hujus luce clarior lymphæ, aëre purior. Sapor cunctis aquarum saporibus ignotus & gratior. Virtus placida, species decora, novitas admiranda, vetustas tanta diurnitate durabilis ut annis exempta nullo vitio sit corrupta. Cæterarum porro aquarum sola novitas grata est, & illa jucundior quæ odore nullo respirat. Nam quamvis nitidis tenta vasis, si reposita mane, à primùm exhausto limpure fit crassior, concepto fætoris olfactu, cujus grassedo pinguescit in facem, sed post humorem redit in terram. Hæc autem nunquam limporis, nunquam odoris, nunquam saporis gratia caret. Sic in admiratione nova, in creatione antiqua, in usibus salutis probatur assidua. Jam quia defertur in miraculo, & hoc mirum est, quod nequit stare semper in miraculi statu, sed quia mirabiliter venit, nonnisi mirabiliter abscedit.

Nam sicut nullus est in accedendo infusionis aditus, ita nullus in recedendo meatus. Ex incognito plenus inventus, ex incognito vacuus aspicitur locus. Ubi elapsa sicut & unde inlapsa sit aqua non invenitur. Quid ergo, nisi quia omnipotentia Dei, quæ hanc mirabiliter infusit, mirabiliter exhaurit? Ex toto prima, media, & extrema constitutis in mirro dum in sicco nascitur, dum fluctuante læt nec labitur, dum sine evacuatione siccatur. Nam stat plenus fontis locus. Et postquam à sacerdote extiterit benedictus, sustinet omnes concurrentium conventus, quantumve ex illo corporaliter bibatur, quantum ex impetu convenientium humi vertatur, quantum in diversas terras religioni convenientibus vasculis asportata servetur, nulla æstimatione colligi ur. Stat cerè tam indeficiens haurientibus ut plus ablato aquam capuit nesciat minorari. At ubi baptizans infantulum sacerdos immerferit, mox quies est; sicque visibiliter redit in nullo quæ invisibiliter crevit ex nullo. Hæc sunt in isto speciali propter aquæ novitatem fonte mirabili. In illo autem mirabiliter universali & singulariter generali, cum quo & iste unus est qui significatus est, propheta dicente: *Erit in die illa fons patens domui David & habitantibus in Hierusalem in ablu-tionem peccatorum & menstruata.* Qui ideo patens quia nulli clausus. Quare omnes in eo renas-ci-mur, per quem & peccatorum delicta purgantur, & menstruatae sordes, hoc est immunda animæ, salutaris lavacro abluuntur: qui ita unus est ad re-generationis gratiam sicut & una fides & una Ec-clesia Dei vivi, quæ significatur per domum David. Hæc ex ordine sacramenta complentur.

. CAP. CVII. *Quare & unde fons in quadragesima clauditur & in Pascha reſertatur.*

Hic fons, quia plenus est myſteriis humanæ ſalutis, bene ſub diſpoſitione pontificali ſignatus clauditur & ſignatur ut referetur. Clauditur autem diebus quadrageſimæ, aperitur tempore Paſchæ. Quòd quadrageſima obſignatur oſtendit, excepto graviffimæ neceſſitatis obventu, his diebus per totum orbem fieri baptiſmum omnimodè non licere. Quòd verò in Paſcha per ſanctificationem Pontificis aperitur demonſtrat dominicæ patere myſterium reſurrectionis, in quo ad vitam factus eſt aditus homini, ut per baptiſmum conſepultus in mortè Chriſti reſurgat cum eo in gloria Dei. Et ſicut hoc eſt ubique cohibere baptiſmum quod in loco claudere fontem, ita quoque eſt aperire fontem, dare baptizandi licentiam generalem. Clauditur autem fons ſignaculo anuli, aperitur verò benedictione ſacerdotis & myſteriis ſacramenti.

CAP. CVIII. *De tempore & loco baptizandi.*

Quam baptiſmi celebritatem duobus tantum temporibus Paſcha & Pentecoſten apud legitimum ſedes Epiſcoporum coram iſtis fieri & apoſtolica & paterna ſanxit antiquitas. In ſubjacentibus autem vicinis Epiſcopis Eccleſiis id effici non debere, ne dumpaſſim per diverſa loca conventus dividitur populorum, vel non ſit quibus conferatur gratia doctrinarum, vel minoretur ſublimitas veneranda Pontificum. Per parochiarum autem Eccleſias longè poſitas convenienter licet ut fiat, ne dum proluxa itineris longitudo diſtenditur, deſiderabilis & citò perficienda gratia differatur. Extra hæc duo tempora propter ſolam neceſſitatem mortis omni tempore liberè conceditur baptizare.

CAP.

CAP. CIX. *De expositione mysteriorum fontis.*

Accedit deinde sacerdos ad fontem ; & sicut Moyses ibat in nomine Domini, ita iste Deum exorans aquis officia sanctificationis infundit. Moyses illic virga percussit aquas, & salutare paruit iter. Sacerdos hic signaculo ligni crucis contingit aquas, & referatur ad salutem ingressus. Alioquin nisi Moyses virga percuteret aquas, non pateret inter fluctus aditus libertatis. Et nunc nisi nomine & cruce ligni Christi fontis aquæ tangantur, nullum salvationis remedium obtinetur. Exorcismum apponit, ne quid illic lateat ex contagione sinistrae partis admixtum. Oleum infundit, ut sacramento illi quo in exordio creationis super aquas Dei spiritus ferebatur, sanctificationis infusione patriceps approbetur. Benedictionem profert, ut eum abolere maledictum potentem efficiat.

CAP. CX. *De gradibus fontis.*

Hic fons origo est omnium gloriarum. Qui habet septem gradus, tres in descensum propter tria quibus renuntiatio fit, id est in quibus renuntiatur diabolo & angelis ejus & operibus ejus & imperiis ejus. Tres alii in ascensum propter tria quæ confitemur, patrem & filium & spiritum sanctum, qui est unus in trinitate Deus. Septimus verò iste est qui & quartus, id est similis filio hominis exringuens fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter. Per tria itaque baptizandus descendit quando tribus abrenuntiavit. Relinquendo enim diabolicam altitudinem, descendit ad baptismi Christi humilitatem. Atque ita in quarto gradu solidamentum inveniens, ex his quibus abrenuntiavit liberatus stat. Dehinc ascendit per trinitatis confessionem. Et ipse est septimus ad summam liberationis, qui fuit quartus ad requiem libertatis.

F

CAP. CXI. *De duabus passionibus abrenuntiationis & credulitatis.*

Dux autem sunt passiones. Prima, in qua diabolo renuntiatur cum dicitur, *Abrenuntio tibi diabole & angelis tuis, operibus tuis, & imperiis tuis*, ne jam serviat ei vel terrenis corporis passionibus vel depravatae mentis erroribus, qui, dimersa omni malitia vice plumbi, bonis operibus dextra lavaque munitus, saeculi hujus freta inoffenso studeat vestigio pertransire. Secunda, in qua creditur Deo in nomine trinitatis, ut tenens virtutem ejus dilectionis permaneat cum illo in laudibus ejus saeculis sempiternis.

CAP. CXII. *Quod in nomine trinitatis detur baptismum, & quod in baptismo quaecunque persona trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat, quodque Christi baptismum in trinitate extiterit actum.*

Dein secundum praeceptum Domini dicentis, *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti*, subinferente sacerdote, ut habeas vitam aeternam, tinguitur homo aquis, ac tunc ostenditur ei firma promissio quam Dominus dixit: *Qui credit in me habet vitam aeternam*. Quod si omissa qualibet trinitatis persona baptismum conferatur, omnino nihil egisse baptismi solennitas deputetur, nisi tota trinitas veraciter invocetur. Nam & baptismus Domini, quando à Johanne baptizabatur, in trinitatis veritate celebratus agnoscitur. Cum enim diceretur à Deo, *Hic est filius meus*, ecce pater in voce, filius in corporis veritate, spiritus sanctus in specie columbae.

CAP. CXIII. *Quòd baptismum & originale & actuale peccatum tollat, & quòd non nisi renatus habeat vitam æternam, & quare vel abrenuntiationem vel confessionem aliis propter alios proficiunt.*

Majoribus autem & perfectis ætate baptismus vel ad purgationem originalis noxæ vel ad abolitionem actualis proficit culpæ, ut uno beneficio saluari deleatur simul originale & actuale peccatum. Parvulis verò ad hoc solum valet ut delictum quod ab Adam generatio traxit hac regeneratione solvatur: qui si antè quàm regenerentur è sæculo tranſierint, in regno Dei heredes Christi non erunt, dicente Domino: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non videtis regnum Dei.* Denique iidem parvuli ideo alio proficiente vel abrenuntiant zabulo vel credunt Deo quia per se loqui non possunt, sicut ægri, muti, & surdi aliis proficientibus propter eos ipsi baptizantur.

CAP. CXIV. *De his qui de fonte baptizatos excipiunt, & quid cum eis agere debeant.*

Illi sanè qui ex utero matris Ecclesiæ, id est ex lavacri fonte, per spiritum sanctum genitos in adoptionem filiorum religioso amore excipiunt, & antè quàm baptizentur, & postquàm baptizati fuerint, non solum exemplis, sed etiam verbis eos admonere prorsus oportet. Et sicut uterque sexus ex eodem fonte renascitur, sic uterque sexus renatos excipiens doctrinæ salutaris usum habere debet. Qui etiam cognoscant se fidei iussore existere. Pro ipsis enim respondent quòd abrenuntient diabolo, angelis & operibus ejus, affirmantes credere eos in nomine trinitatis. Ideoque tam illi qui excipiunt quàm qui excipiuntur ab eis pactum quod cum Deo

in sacramento baptismatis pepigerunt omni custodire vigilantia debent; ut dum servant quod in regeneratione præceptum est, accipiant quod in remuneratione promissum est.

C A P. C X V. *Quòd pro spe futura beatitudinis regenerationis dicitur, non ut temporalis mortis pœna tollatur.*

Licet verò per beneficium regenerationis delictum solvatur originis, manet tamen pœna mortis in eos quos à reatu solvit gratia salvatoris; ut noverit homo pro spe futuræ beatitudinis regenerationem accipere, non ut pœnam temporalis mortis possit evadere; quia etsi æternæ gloriæ vitam gratia contulit, temporalis mortis pœnam inflata sententia non resolvit.

C A P. C X V I. *Quòd solis sacerdotibus liceat dare baptismum, excepto necessitate periculi.*

Sanè dare baptismum non Diaconibus, non clericis, non quibuscunque licere nisi sacerdotibus solis, dicente Domino discipulis tantum: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* Et item ad discipulos: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Patet ergo solis sacerdotibus dare baptismum esse permissum. Cujus rei ministerium absque Episcopo vel Presbytero nec Diaconibus est concessum, nisi illis longè positis ultima necessitas vel languoris vel periculi cogat. Quod clericis & fidelibus laicis fieri utcunque conceditur, ut nullus è sæculo sine vitali remedio transisse videatur.

C A P. C X V I I. *Quid significat quòd infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De simpla quoque & trina baptismatis mersione.*

Quòd aquis infans mergitur in Christi morte

baptizatur, dicente Paulo: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte.* Item quoddam infans ab aquis educitur, resurgit cum Christo monstratur, subsequente eodem Apostolo: *ut quomodo surrexerit Christus à mortuis per gloriam patris, ita nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.* Quoddam semel mergitur, in unius deitatis nomine tingitur. Si autem tertio mergatur, trium dierum sepulture Domini numerus demonstratur. Unde in una fide nihil contrarium habet consuetudo diversa. Sed quia hæretici in hoc numero mersionis unitatem solent scindere deitatis, à Deo potius est quoddam Ecclesia Dei unius usum observat tantummodo tinctionis.

CAP. CXVIII. *De non iterando baptismo.*

Semel acceptum baptismum nullatenus iterare ex quacunque causa licere. Nam sicut unus Deus & una fides, ita unum est & baptisma. Et sicut idem narrat Apostolus, *scientes quoddam Christus resurgens à mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, ita nec baptismus unquam aliquatenus repetetur. Item cum duæ sint natiuitates, una de terra, alia de cælo, una de carne, alia de spiritu, una de mortalitate, alia de æternitate, una de masculo & femina, alia de Deo & de Ecclesia, ipsæ duæ singulæ sint, nec illa potest repeti nec illa. Proinde sicut jam natus de Adam non potest iterum generari de Adam, ita natum de Christo non potest iterum generare Christus: quia sicut non potest repeti matris uterus, sic nec Ecclesiæ baptismus.

CAP. CXIX. *Quoddam primum baptisma aque sit, secundum sanguinis.*

Tria sunt genera baptismi. Primum baptismum est aquæ & spiritus, de quo huc usque disputatum

est, quo per regenerationem originalia peccata delentur. Secundum est quo per martyrium quisque suo sanguine baptizatur. Eodem certe baptismo & Christus est baptizatus, ut credentibus in se sicut in aliis, sic & in hoc daret exemplum. Dicit enim discipulis suis filiis Zebedæi: *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum & baptizari baptismo quo ego baptizabor?* id est. Potestis bibere calicem amaritudinis passionis & baptizari effusione vestri cruoris, sicut ego tolerabo ignominiam crucis & emittam undam sanguinis profluentis. Aqua ergo & sanguis est gemina baptismatis figura. Nam uno ex lavacro regeneramur, altero ex sanguine consecramur.

C A P. C X X. *Quod tertium baptismum pœnitentia sit in alluvio lacrymarum.*

Tertium est alluvium lacrymarum, quod fit in pœnitentia peccatorum, laboriosè quidem actum, sed per copiosam redemptoris pietatem ad indulgentiam certum. Sic Maria illa in civitate peccatrix ad pedes Domini sedens quod voluptatibus in se sordidavit lacrymis lavit. O plenum pietate baptismum copiosa redemptoris indulgentia exundantem, qui tam veternosum aggerem criminum tam citatim fluenti alluvione delevit! Intuere quisquis ille peccatores, immo intuemini omnes homines, quia omnis homo peccator est, & hujus baptismi perpende potentiam. Sic ubertim supra peccatricem fons lacrymarum erupit ut ad pedes peccata remittentis Domini perveniret. Sic ab imo cordis se in cumulum fluctus lamentationis erexit ut cælestis Domini vestigia inrigaret. Sic amaritudo vim detulit afflictionis, ut dulcedinem adipisceretur pietatis. Hinc & ille per singulas noctes stratum suum lacrymis rigat. Hinc Ninivitar, dum se lamentationis imbre perfundunt, ultionis incendia extinxerunt. Sed gratiæ hujus copiam ille gratissimus mi-

serator supra miseros agit qui & peccatoribus pœnitentiam dat & peccatis veniam præparat, qui peccatum pœnitentia punit, & pœnitentiæ fructum attribuit, qui ad se per gratiam convertendo venire jubet impium, & per misericordiam exultando à se facit abire justificatum.

C A P. C X X I. *Quòd nec in hæreticos liceat iterare baptismum.*

Quicumque hæretici diversum schisma sequentes, si in patris & filii & spiritus sancti attestatone approbantur suscepisse baptismum, non erunt iterum baptizandi, sed chrismate solo & manus impositione purgandi. Baptismus enim non est hominis, ut iteretur per hominem, sed Christi, ut permaneat per Christum. Nam sicut unus est & non alius Deus, sicut una in Deo & non alia fides, ita unum Christi & non aliud baptismum; quod si ex homine esset, iterari posset. Quia verò ex Christo incommutabiliter datum est, iterari non potest. Deus enim solus est qui baptizat, ut fieri possint filii Dei & qui baptizantur ab eo. Ideoque non interest an fidelis an hæreticus det baptismum. Tantum est ne baptizari cupiens incuria Christianorum ad hæreticos deducatur. Sed & si in hoc incuriæ negligentia habeat culpam, baptismus iterari nunquam poterit habere licentiam. Quod sacramentum tam sanctum est & beatum ut nec sceleratissimo ministrante pollui possit. Nam habet & baptismum Christi hæreticus. Sed nihil illi prospexit qui hoc extra unitatem fidei acceptum portat. Jam quando Ecclesiam introierit, mox baptismum quod foris habuerat ad exitium, prosperum habere incipit ad salutem. Unde quod acceptum est fidei reverentia probatur. Proinde quum accesserit non mutari convenit, sed agnosci. Nam quia signum est Regis Dei mei, non sacrilegium fit quum

desertor corrigitur , & signum Domini non mutatur.

C A P. C X X I I. *Quòd post baptismum gloria cantico decantato ad unctiorem provehendus est homo.*

Postquam in similitudine mortis Christi aquis immerfus homo rursus fuerit ad spem resurrectionis ab aquis eductus , ob liberationem sui gratulationis cantico decantato , provehitur ad sancti chrismatis tactum ut unguatur spiritu Dei , & sic atque vocetur ex Christi unctione & nomine Christianus.

C A P. C X X I I I. *De unguento chrismatis & institutione ejus.*

Chrismatis unguentum in Exodo jubente Domino primùm Moses & composuit & effecit. Quæ unctio primùm in Aaron & filios ejus in testimonium sacerdotii & sanctitatis insigne ab eodem Mose habetur inlapsa. Deinde in honorem gloriæ Reges eodem chrismate ungebantur. Unde pro illis dicitur : *Nolite tangere Christos meos.* In sacerdotibus autem & Regibus erat hæc mystica unctio tantùm qua Christus Rex & sacerdos futurus figurabatur. Christi enim nomen à chrismate ducitur , quia chrisma unctio vocatur. Postquam verò Dominus noster Jesus Christus Rex verus & sacerdos æternus à Deo patre cælesti & mystico est delibutus unguento juxta quod dicitur ad eum , *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis* , non jam soli Pontifices & Reges , sed omnis Ecclesia sancti unguenti chrismate consecratur. Propter quod æterni Regis & sacerdotis est sanctissimum membrum. Quia ergo genus electum & regale sacerdotium sumus , ideo post lavacrum aquæ unguimur chrismate , ut Christiani Christi vocemur ex nomine.

CAP. CXXIV. *Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter spiritus sanctus operetur anima unctionem.*

Sancto itaque hoc chrismate extrinsecus unguitur homo, & intrinsecus inlabitur sancti spiritus virtus, ut totus homo lavacro purgatus, totus ex spiritus unctione pinguescat, accipiente anima virtutem ex eadem sancti spiritus unctione ut cognoscat Deum habitatorem suum, ut diligat quem in se recepit, ut sit cum illo semper, ut regatur ab illo, & faciat voluntatem ejus, ut non contristet eum, quoniam in ipso signatus est homo in die redemptionis suæ, ut sit in membris Christi cum Christo unum, dum vegetatur ac regitur spiritu Christi.

CAP. CXXV. *Quòd non Christo, sed hominibus, datur spiritus ad mensuram.*

Hanc unctionem commendat Johannes dicens; *Ut sciatis quia unctionem habetis, & nos unctionem quam accepimus ab eo permaneat in vobis.* unctionis hujus sacramentum est virtus ipsa invisibilis, unctio invisibilis, spiritus sanctus unctio invisibilis, caritas illa est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix vitæ illi erit, quamvis ardente persecutionis sole arescere non potest. Omne quod radicatum est in caritate nutritur, & calore adversitatis nunquam arescit. Spiritus sanctus Christo non datus est ad mensuram, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. In hominibus autem datur ad mensuram discretionis & gratiæ; ut quia multa membra Christi unum corpus efficiunt per multarum operationum munera, & in omnes unus spiritus dominetur, & in singulos idem diversorum donorum gratia operetur, dicente Paulo: *Alii datur sermo sapientia, alii sermo scientia in eodem*

spiritu, alii fides, alii gratia sanitarum, alii operatio virtutum, alii prophetie, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

CAP. CXXVI. *De discretione qua sanctus spiritus ad mensuram datur hominibus.*

Fit autem hæc discretio donorum dum omnipotens Deus interni iudicii secreto moderamine sic cuncta moderatur ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevari, & jam per disparem alteri alterum subdat, & meliorem quisque dono alio cum qui sibi subicitur attendat, ac licet se præire ex aliis sentiat, eidem tamen quem superat se in aliis postponat, sic cuncta moderatur, & dum singula quæque sunt omnium interposita quadam caritatis necessitudine fiant omnia singulorum, & unusquisque sic quod non accipit in altero possideat, ut ipse alteri possidendum quod accepit humiliter impendat.

CAP. CXXVII. *De spiritu septiformi interpretatio sancti Gregorii Papæ.*

Est autem hic spiritus septiformis, dicente Esaia: *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replevit eum spiritus timoris Domini.* Quos scilicet gradus, ut sanctus Gregorius refert de cælestibus loquens, descendendo magis quam ascendendo propheta numeravit, videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit, *Initium sapientie timor Domini*, constat procul dubio quia à timore ad sapientiam ascenditur, non autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirum perfectam habet sapientia caritatem, & scriptum est: *Perfecta caritas foras mittit timorem.* Propheta ergo, qui de cælestibus ad ima loqueba-

tur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos, quia à terrenis ad cœlestia tendimus, eisdem gradus ascendendo numeremus, ut à timorē ad sapientiam pervenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini, secundus pietas, tertius scientia, quartus fortitudo, quintus consilium, sextus intellectus, septimus sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationi dissimulat, hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est qui non sublevatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verberare corrigenda. Sed inordinata pietas, cum temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit. Ut ergo vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium sublevanda, id est, ad scientiam, ut sciat vel quid ex misericordia puniat vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid si sciat quid agere quisque debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, ne timore trepidet, & pavore conlapsa non valeat bona defendere quæ sentit. Sed sæpe fortitudo, si improvida fuerit & minùs contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut providendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare quod adjuvat? Itaque à consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine vigilet &

moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acutè intellectus invenit sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ venimus, septem gradibus ad portam ascendimus per quam nobis aditus vitæ spiritualis aperitur.

CAP. CXXVIII. *De impositione manus.*

Manus impositionis ipsa veritas, quæ per se viam, ad se vitam vocat, per se dedit exemplum. Nam dicente Marco, *Cum offerrent ei parvulos ut illos tangeret, ille complexant eos, & imponens manus super eos, benedicebat illos.* Cujus rei actio hæc est, ut cum verbis benedicatur, spiritus infundatur, cum manibus tangitur, spiritualis virtutis operatio designetur. Ita manus impositionis forma in sacris officiis ex hac divina imitatione processit, ut omnis parvulus, id est fide & spiritali obedientia humilis, per sacerdotem à Deo percipiat virtutem sanctificationis. Benedicit itaque Jesus ex potestate divinitatis, imponit manus ut adsumpta humanitas operetur effectum salutis. Benedicit ore Jesus & manibus tangit; quia ex eo quod verbum est sanctificat, ex eo quod caro factum est sanctificationis potentiam administrat. Benedicit & manus imponit Jesus; quia quod deitatis virtus significat redimentis humanitas complet. Idem unus Jesus ex divinitate justificandos vocat, ex humanitate vocatos firmat. Nihil de opere salvationis illi deest, quando divinitas humanitati connexa imperat & humanitas in divinitatem adsumpta virtutem format. Unus Christus Deus & homo hoc agit, dum invisibili naturæ cuncta deferunt servitutem, & visibilis natu-

ra invisibilis virtutis exequitur potestatem. Salubriter ergo ad exemplum Christi à sacerdote fidelibus cum benedictione manus imponitur, quia illi est potestas auctoritate divina conlata ut in benedictione oris ejus spiritus infusio prodeat, & in manus impositione tactus spiritualis gratiæ convalescat.

CAP. CXXIX. *Rursum de impositione manus, & de spiritu sancto.*

Post baptismum opportunè datur cum manus impositione spiritus sanctus. Ita enim in Apostolorum actis Apostolus fecisse monstratur. Nam sic dicit. *Factum est autem cum Apollo esset Corinthi ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum & inveniret quosdam discipulos, & dixit ad eos: Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi ad eum: Sed neque si spiritus sanctus est audivimus. Ille verò ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Johannis baptismo. Dixit autem Paulus: Johannes baptizavit baptismo penitentiae populum, dicens in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est Jesum. His autem auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, continuo venit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Item aliàs: Cum audissent autem Apostoli qui erant Hierosolymis quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum & Johannem. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in ququam illorum supervenerat. Sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.*

CAP. CXXX. *Spiritus sanctus datur à Deo.*

Spiritum sanctum sicut verum est quia ex divino munere accipere possumus, ita ex nostra potestate dare non possumus. Ut tamen detur ejusdem gratiæ largitorem Dominum invocamus, quò in

ministerio nostræ obsecrationis conferatur gratia divinæ virtutis Deo tota cooperante, cùm & nos orare facit & is qui benedicitur sanctificationem percipit & ille plenitudinem sanctificationis infundit.

CAP. CXXXI. *De chrismate.*

Hoc autem à quo potissimum fiat, sicut sanctus Papa Innocentius attestatur, sic dicit non ab alio quàm ab Episcopo fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis Pontificibus deberi ut vel consignent vel paraclitum spiritum tradant, quod non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum & superior illa lectio actuum Apostolorum quæ asserit Petrum & Johannem esse directos, qui jam baptizatis traderent spiritum sanctum. Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, sive præsentem Episcopo, cùm baptizant, chrisinate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare. quod solis debetur Episcopis cùm tradunt spiritum paraclitum.

CAP. CXXXII. *Quomodo docendus est baptizatus ut discat orare.*

Post lavationem fontis, post vitæ novitatem, post spiritus unctionem docendus est homo verbis veritatis orare, ut is qui in veteri homine erat filius iræ, jam in cælesti regeneratione patrem invocet pietate. Nec in multiloquio, quo non poterit effugere peccatum, prosecutionem exeret, sed in affectu sanctæ intentionis orationem effundet, habens regulam doctrinæ Domini, cujus virtutem si orando expedibiliter tenet, in delectando copiosius auget, dicente psalmo: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* Ac per hoc sancta intentio sicut non est obtinenda, si perdurare non

potest, ita, si perduraverit, non citò est rumpenda. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si fervens perseveret intentio. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari est ad eum quem precamur diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerunque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu quàm effectu. Pōnit autem lacrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo qui omnia per verbum condidit. & humana verba non quærit. Nobis ergo verba necessaria sunt quibus commoneamur & inspiciamus quid petamus, non quibus Deum seu docendum seu flectendum esse credimus.

CAP. CXXXIII. *De oratione dominica.*

Quum ergo dicimus, *Pater noster, qui es in calis*, cognoscimus ordine creatorem, veneramur jure dominum, invocamus pietate patrem. Nec jam sub servitutis metu tabescimus, quando de pietate paterna confidimus. Ad totam tamen trinitatem orationis hujus verba dirigimus, quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso & nos & omnia sumus. Faciendum itaque est ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, ubi proculdubio gratia dilectionis ejus agnoscitur, non dicimus, *Pater noster, qui es ubique*, cum hoc verum sit, sed, *Pater noster, qui es in calis*, ut templum ejus potius in oratione commemoremus, quod & nos ipsi esse debemus, & in quantum sumus, in tantum ad ejus societatem & adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus æqualis angelis ejus adhuc in ista peregrinatione dicitur templum ejus, quanto magis est templum ejus in calis, ubi est populus angelorum, quibus aggreg-

gandi & cœquandi sumus cùm finita peregrinatione quod promissum est sumpserimus. Item cùm dicimus, *sanctificetur nomen tuum*, nos admonemus desiderare ut nomen ejus, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus, *adveniat regnum tuum*, quod seu velimus seu nolimus utique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus ut nobis veniat atque in eo regnare mereamur. Cùm dicimus, *fiat voluntas tua, sicut in celo, sic & in terra*, nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, ut sic in nobis fiat voluntas ejus quemadmodum fit in cœlestibus angelis ejus. Cùm dicimus, *panem nostrum cotidianum da nobis hodie*, per id quod dicitur *hodie* significatur hoc tempore ubi vel sufficientiam illam petimus à parte qua excelsit, id est, nomine panis totum significantes vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad hujus temporis, sed ad illam æternam felicitatem adsequendam. Cùm dicimus, *dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, nos admonemus & quid petamus & quid faciamus ut accipere mereamur. Cùm dicimus, *ne nos infiras in tentationem*, nos admonemus hoc petere, ne deserti ejus adjutorio alicui tentationi vel consentiamus decepti vel cedamus afflicti. Cùm dicimus, *libera nos à malo*, nos admonemus cogitare nondum nos esse in eo bono ubi nullum patimur malum. Et hoc quidem ultimum quod in oratione dominica positum est tam latè patet ut homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus in hoc gemitus edat, in hoc lacrymas fundat, hinc exordiat, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

CAP. CXXXIV. *De oratione non longa.*

Nam quælibet alia verba dicamus quæ affectus orantis vel præcedendo format ut clareat, vel consequendo attendit ut crescat, nihil aliud dicimus quàm quod in ista dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit quod ad istam evangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat; quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos nonnisi spiritualiter decet orare.

CAP. CXXXV. *De omni petitione quod petit orationem dominicam orat.*

Qui enim dicit, verbi gratia, *clarificare in omnibus gentibus sicut clarificatus es in nobis, & propheta tui fideles inveniantur*, quid aliud dicit quàm *sanctificetur nomen tuum*? Qui dicit, *Deus virtutum converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus*, quid aliud dicit quàm *veniat regnum tuum*? Qui dicit, *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, & non domineatur mihi omnis iniquitas*, quid aliud dicit quàm *fiat voluntas tua in calo & in terra*? Qui dicit, *paupertatem & divitias ne dederis mihi*, quid aliud dicit quàm *panem nostrum cotidianum da nobis hodie*? Qui dicit, *Memento Domine David & omnis mansuetudinis ejus*, aut, *Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala*, quid aliud dicit quàm *dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimissimus debitoribus nostris*? Qui dicit, *Aufer à me concupiscentias ventris & desiderium concubitus, ne apprehendat me*, quid aliud dicit quàm *ne nos inferas in tentationem*? Qui dicit, *Erue me de inimicis meis, & ab insurgentibus super me libera me*, quid aliud dicit quàm *libera nos à malo*? Et si per omnia præceptionum sanctarum verba discurrat, quantum æstimo nihil inveniet quod

non ista dominica contineat & concludat oratio. Unde liberum est aliis atque aliis verbis eadem tamen in orando dicere, sed non esse liberum alia dicere. Hac & pro nobis & pro nostris & pro alienis atque ipsis inimicis sine fructu dubitationis oranda sunt, quamvis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum in corde orantis oriantur aut excellat affectus.

CAP. CXXXVI. *De veritate corporis Christi in eucharistia.*

Post regenerationem nativitatis spiritalis, post gratiam cælestis unctionis, post doctrinam dominicæ orationis, post invocationem divinæ paternitatis, convenit jam pervenire ad participationem cælestis refectionis. Eorum enim est dicere *Pater noster qui es in calis* qui jam patre tali regenerati sunt ex aqua & spiritu ut confidenter petant dicentes: *Panem nostrum cotidianum da nobis hodie.* Hic ergo quia panis vivus Christus est qui de cælo descendit & vitam dat mundo, bene in hac oratione dominica panem nostrum hunc ipsum Christum dari nobis cotidie petimus, ut qui in Christo manemus & vivimus, à sanctificatione & corpore ejus non recedamus. Quid enim tam vult Deus quàm ut cotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitæ & panis è cælo? Hunc panem significavit manna illud quod qui liberati sunt post maris rubri transitum manducaverunt. Nam sicut illic postquam mare transitum est panem cæli id est manna comederunt, ita hic post fontem, qui figuram maris habuit, comedimus carnem Christi & bibimus sanguinem ejus qui dixit: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Hinc Paulus dicit: *Omnes in Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manduca-*

verunt, spiritalem utique, quia figura mannae illius veritas fuit corporis Christi quod nunc comedimus. Et ideo spiritualiter eadem esca est, corporaliter autem altera: quia illi manna manducaverunt, nos aliud manducamus. Adjungit autem, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen hoc idem significaret virtute spiritali. Quomodo enim eundem potum habebant, inquit *de spiritali sequenti petra, petra autem erat Christus*, in verbo & in carne? Et quomodo biberunt percussa est petra de virga. Bis gemina percussio duo ligna crucis significat. Percussa illic petra de virga, fluxit aqua, & biberunt. Suspenso hic Christo crucis ligno, manavit aqua & sanguis, & hæc bibimus ut vitam æternam habeamus. Quod autem idem Dominus ait, *Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, ipse in me manet & ego in illo*, exposuit quid dixisset. Hoc enim est manducare illam escam & illum bibere potum in Christo manere & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat ejus carnem nec bibit ejus sanguinem, etiamsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducet & bibat.

C A P. CXXXVII. *Quod est corpus Christi intelligere vel sanguis.*

Quod ergo videtis panis est & calix. quod vobis etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides vestra postulat instruenda, panis corpus est Christi, calix sanguis Christi. Breviter quidem hoc dictum est quod fidei fortè sufficiat. Sed fides instructionem desiderat. Dicit enim propheta: *Nisi credideritis, non intelligetis*. Potestis ergo dicere mihi: Præcepisti ut credamus. Expone ut intelligamus. Potest enim in animo cujuscunque cogitatio talis

oboriri. Dominus noster Jesus Christus novimus unde acceperit carnem de virgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, crevit, ad juvenilem ætatem perductus est, à Judæis persecutionem passus est, ligno suspensus est, in ligno interfectus est, sepultus est, tertia die resurrexit, quo die voluit in cælum ascendit, illuc levavit corpus suum, inde est venturus ut judicet vivos & mortuos, ibi est modò sedens ad dexteram patris. Quomodo est panis corpus ejus, vel quod habet calix quomodo est sanguis ejus? Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem. Quod intelligitur fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: *Vos estis corpus Christi & membra*. Si ergo estis corpus Christi & membra, mysterium in mensa Domini positum est, mysterium vestrum accepistis ad id quod estis, Amen respondistis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes Amen. Esto membrum corporis Christi, ut verum sit Amen. Quare ergo in pane nihil hic de nostro adferamus, ipsum Apostolum identidem audiamus. Cùm ergo de isto sacramento loqueretur ait: *Unus panis, unum corpus, multi sumus*. Intelligite & gaudete. Unitas, pietas, veritas carnis, unus panis, unum corpus multi.

C A P. CXXXVIII. *Sicut de pane, sic & de vino.*

Recolite enim quia panis non fit de uno grano, sed de multis. Quando indicta est nobis abstinentia carnalis, & cœpistis relinquere conversationem gentilitatis ut abstineretis à peccatis, mundantes vos in jejuniis, remotis aliquandiu conjugibus, spectaculis, & lautioribus escis, atque ita exorci-
zabamini, amota vetustæ conversationis inutili pa-

lea, quam tunc molebamini. Quando abjecistis paleam immundæ operationis, tunc venistis in candorem novæ confessionis. Quando baptizati estis, quasi consparsi estis. Quando spiritus sancti ignem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod videtis, & accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit. Jam de calice quid intelligeremus & jam non dictum satis ostendit. Sicut enim ut sit species visibilis panis multa grana in unum consparguntur, tanquam illud fiat quod de fidelibus ait scriptura sancta, *Erat illis anima una & cor unum in Domino*, sic & de vino. Fratres, recolite unde sit vinum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in unitatem infunditur. Ita Dominus Christus ut significaret nos ad se pertinere voluit mysterium pacis & unitatis nostræ in sua mensa consecrari. Qui accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

CAP. CXXXIX. *De edificatione hominis per penitentiam & lacrymas.*

Præmissis ex toto sacramentis expletis, erit aliquibus diebus renatus homo indefinenter Ecclesiæ conventui & choris adhærens, indutus vestibus albis, agens & signum & festa sanctæ celebritatis, in qua liberatus à vetustate primi hominis & solutus à reatu damnatæ conditionis intret in conspectu Domini in exultatione, & inter electos suos in lætitia deducatur, memor deinceps vitiatæ naturæ; cujus etsi damnationem evasit, fragilitatem penitus non amisit. Maneat in timore Domini, faciens voluntatem ejus, diligens Deum, & delectans in illo; atque, quia sine peccato esse non potest, & peccare caveat & penitentia affectu, insistens fletibus, deleri peccata semper studeat, donec divinæ bonitatis larga misericordia, sicut originale peccatum delevit

in lavacro, actuale quoque debeat in lamento. Atque ita in spe futuræ beatitudinis securus solvens conditionem mortis quiescat in pace, & resurgat ex omni parte sanatus, in incorruptione sua & in redemptoris laudibus permanens.

CAP. CXL. *Oratio propter albas tollendas.*

Domine Jesu Christe redemptor mundi, quem verum hominem veraciter ex homine natum Deus pater suum filium esse signavit, confirma in hanc familiam tuam quod tuo nomine signata atque sacro liquore mundata tuoque spiritu plena existit, etiam tuo jam corpore & sanguine satiatam se gaudet atque redemptam, ut hæc sacramenta quæ in novitatem vitæ perceperunt ita ad usum salutis indefinenter obtineant ut ad remunerationem beatitudinis ex hoc securi accedant.

CAP. CXLI. *Item benedictio.*

Dominus Jesus Christus, qui vos lavit aqua sui lateris, & redemit effusione cruoris, ipse in vos confirmet gratiam adeptæ redemptionis. Per quem renati estis ex aqua & spiritu sancto, ipse vos cælesti consociet regno. Qui dedit vobis initia sanctæ fidei, ipse conferat & perfectionem operis & plenitudinem caritatis. Amen.

CAP. CXLI. *Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.*

Sermo ad vos est, modò nati infantes, parvuli in Christo, nova proles Ecclesiæ, gratia patris, fecunditas matris, germen pium, examen novellum, fons nutriti honoris, & fructus laboris, gaudium & corona mea. Omnes qui statis in Domino, apostolicis verbis vos alloquor. Ecce nox præcessit, & dies appropinquavit. Abjicite opera tenebrarum, & induite vos arma lucis, sicut in die honestè ambulate, non in comestationibus & ebrietatibus,

non in cubilibus & impudiciis, non in contentione & æmulatione; sed induite Dominum Jesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis, ut & vita induatis quem sacramento induistis. Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus & Græcus, non est servus & liber, non est masculus & femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Hoc enim habent ipsa viscera sacramenti. Sacramentum est enim vitæ novæ, quæ in hoc tempore incipit à remissione præteritorum omnium peccatorum. Perficietur autem in resurrectione mortuorum. Consepulti estis Christo per baptismum in morte; ut quemadmodum Christus surrexit à mortuis, sic & vos in novitate vitæ ambuletis. Ambulatis autem nunc per fidem quandiu in hoc mortali corpore peregrinamini. Sed via vobis certa ipse ad quam intenditis factus est Christus Jesus secundum hominem, quod pro nobis fieri dignatus est. Servabit enim multam dulcedinem timentibus se, aperturus & perfecturus eam sperantibus in se cum id quod in spe cepimus etiam luce acceperimus. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc in evangelio ipse promisit. *Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit; & qui diligit me diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & ostendam me ipsum illi.* Utique videbant eum quibus loquebatur, sed in forma servi, qua major est pater, non forma Dei, qua æqualis est patri. Hanc ostendebat timentibus, illam servabat sperantibus in se. Ipse ergo vos inluminet qui redemit, ipse custodiat qui inluminavit, ut & in hac peregrinatione tutos ab omni malo defendat, & in futura remuneratione sibi glorificandos exhibeat, præstante gloriosa trinitate Deo nostro, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

De itinere deserti quò pergitur post baptismum.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. . *De exordio hominis ad reparationem per Christum.*
- II. *De reparatione hominis.*
- III. *De morte salvatoris & regeneratione vitali.*
- IV. *De Ecclesia in Christo sociata.*
- V. *De adoptione filiorum Dei.*
- VI. *De liberatione post baptismum.*
- VII. *De baptizatis instruendis in sana doctrina.*
- VIII. *Quòd est aqua amara & dulcis.*
- IX. *De duod. cim Apostolis & septuaginta discipulis.*
- X. *Quòd celeri compendio per iter evangelii veniatur ad regnum.*
- XI. *De attendenda actione liberationis humane.*
- XII. *Quòd non immoratur in lege, si spiritualiter intelligatur.*
- XIII. *De inlucescente evangelii lumine.*
- XIV. *De preparativa incarnationis, qua perducit nos usque ad incommutabilem veritatem deitatis.*
- XV. *Quòd in eremo sancta vita delectatio non invenitur voluptatis immunda.*
- XVI. *De congressione eremi sancta vita.*
- XVII. *De signis & ducatu deserti.*
- XVIII. *Quòd sol justitia, qui lumen infundit, ipse humorem voluptatis exhaurit.*
- XIX. *Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.*

- XX. De attendendo refrigerio eternitatis
propter donum consolationis praesentis.
- XXI. De affectibus quibus beatitudo desideratur aeterna.
- XXII. De descriptione voluptatum quarum humor non invenitur in sancto deserto.
- XXIII. De dapibus spiritalibus mentis stomacho preparatis.
- XXIV. Quod multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.
- XXV. De sacramento luminis.
- XXVI. De sacramento olei.
- XXVII. De sacramento panis.
- XXVIII. De sacramento aquae.
- XXIX. De significantia virgae.
- XXX. De significantia floris & lili.
- XXXI. De significantia vitis.
- XXXII. De significantia malograti.
- XXXIII. De significantia ficus.
- XXXIV. Quod gentilitas vel infructuosa anima desertum dicantur.
- XXXV. De significantia cedri.
- XXXVI. De significantia spine.
- XXXVII. De significantia myrti.
- XXXVIII. De significantia olivae.
- XXXIX. De significantia abietis.
- XL. De significantia ulmi.
- XLI. De significantia buxi.
- XLII. De significantia pini.
- XLIII. De significantia cedri & cupressi.
- XLIV. De significantia calami.
- XLV. De significantia junci.
- XLVI. De significantia lili, rose, & viola.

- XLVII. *De significantia byssopi.*
 XLVIII. *De significantia sinapis.*
 XLIX. *De significantia montis, quod est Christus.*
 L. *De significantia Sion, quod est Ecclesia.*
 LI. *De significantia Libani.*
 LII. *De significantia lapidum.*
 LIII. *De avium spiritualium solatio.*
 LIV. *De significantia columbe.*
 LV. *De significantia pellicani.*
 LVI. *De significantia noctuoris.*
 LVII. *De significantia passeris.*
 LVIII. *De significantia aquila.*
 LIX. *De significantia fulicis.*
 LX. *De significantia turturis.*
 LXI. *De significantia hirundinis.*
 LXII. *De significantia gallina.*
 LXIII. *De significantia phœnicis.*
 LXIV. *De significantia serpentis utriusque.*
 LXV. *Item significantia serpentis.*
 LXVI. *De significantia utriusque leonis.*
 LXVII. *De significantia lupi & ovis.*
 LXVIII. *De significantia agni.*
 LXIX. *De significantia cervi.*
 LXX. *De significantia hinnulorum caprea.*
 LXXI. *De significantia equi.*
 LXXII. *De felicitate sancti deserti.*
 LXXIII. *Sperandum in solo Deo.*
 LXXIV. *Quod nemo salvari possit nisi & precedenti & subsequenti misericordia Dei.*
 LXXV. *De subsequenti narratione conjecta.*
 LXXVI. *Repetitio quorundam præteritorum.*
 LXXVII. *Quid sit fides.*
 LXXVIII. *Unde dicta fides.*

- LXXIX. *Quòd fides & malarum rerum & bonarum.*
 LXXX. *Quòd fides & præteritarum rerum sit & præsentium & futurarum.*
 LXXXI. *Quòd fides & suarum rerum sit & alienarum.*
 LXXXII. *Quòd fides & opus connexa salvens hominem, discissa non salvens.*
 LXXXIII. *De comparationibus rerum fidei operique conjectis.*
 LXXXIV. *Quòd spes nonnisi bonarum & futurarum rerum.*
 LXXXV. *Quòd ex fide nascatur spes.*
 LXXXVI. *Unde dicta spes.*
 LXXXVII. *Quòd spei contraria desperatio sit.*
 LXXXVIII. *De sententia Pauli, qua fidem, spem, & caritatem decenter contexta demonstrat.*
 LXXXIX. *Expositio ejusdem sententia Pauli.*
 XC. *De caritate & nomine ejus.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

CAPUT PRIMUM. *De exordio hominis ad reparationem per Christum.*

Ab exordio conditionis suæ per dispositionem ordinis cælestis doctrinæ præcedenti opere ostensus est homo pervenisse usque ad gratiam regenerationis divinæ. Nunc per subsequentiam operis innuitur qualiter post baptismum ad mansionem æternæ vitæ veluti post transitum maris usque ad terram repromissionis per custodiam divinorum præceptorum properat pervenire, quò pateat eventum ejus triforini rerum actione constare.

CAP. II. *De reparatione hominis.*

Primùm quando beatus conditus corrui deceptus. Secundò quando mediatoris morte exitit re-

paratus. Tertiò quando in redemptionis munere erit perenniter gloriosus. Primo certè post exordium boni vitata natura per deceptionem inimici venit usque ad interitum mali. Sequenter reparata natura per sanguinem mediatoris inducitur ad gloriam regni. Sic destructum est diaboli regnum, quod valuit usque ad redemptoris adventum. Sic factum est regnum Christi in electis ejus, & permanet in æternum. Quod erit tertium & ultimum in gloria sine fine mansurum. Et primò quidem conditus beatus homo, item secundò renatus beatior homo, media ejus pessima, tam omni infelicitate sordentia quàm & justa ultione damnata.

CAP. III. *De morte salvatoris & regeneratione vitali.*

Initio igitur beata ejus conditio fuit, sequens ex deceptione serpentis casus malè longèque perstitit, deinde per salvatoris mortem reparatio grata succurrit. Quia ergo beatum exordium succedente deceptione non substituit, satis miseranter regeneratio vitalis accessit, ut vitata nativitas ad interitum haberet unde renasceretur ad lucrum.

CAP. IV. *De Ecclesia in Christo sociata.*

Sed ut esset uterus quo homo in mortem natus ad vitam posset esse renatus, verbum Dei incarnatum est. Atque ideo per vetustæ legis præconium olim præcitam ex gentibus advocavit Ecclesiam, quam pro ea moriens lavacro aquæ mundavit, sibi quoque sponsam æterno fœdere consecravit. Cui in evangelii exhibitione per redemptionis sacramentum participium sui corporis & sanguinis præbens, hanc sibi conjugem fecit & communionis unitate conjunxit.

CAP. V. *De adoptione filiorum Dei.*

Ex hac per verbum fidei & fœcunditatem spiritus sancti innumeros cotidie renatos creat, quos in

adoptionem gratiæ filios amplectens coheredes sibi in beatitudine æternitatis adsciscit, in hujus mortalitatis ærumna docens eos de lege sua, & præcepto lucido inluminans oculos animæ, ut eruditos corde inducat in hereditatem justitiæ. Quod viæ rectæ iter, per quod liberati ad possessionem regni deductione salutari ducuntur, nosse in promptu est, & loci exhibitione probabile patet.

CAP. VI. *De liberatione post baptismum.*

Itaque post liberationem Ægyptiæ servitutis, post egressionem Ægyptiæ mansionis, post infecutionem Ægyptii exercitus, post transitum sævientis maris, post interitum Pharaonis, post excidium Ægyptiæ multitudinis, post gratulationem salvationis Israëuitarum, post canticum gloriæ Dei, id est, postquam reliquimus mundum, postquam conversi sumus ad Deum, post infecutionem dæmonum, post mersionem baptismatis, post privationem diabolicæ potestatis, post dimerisionem peccatorum, post exultationem indultæ salutis, post gloriam & divinæ laudationis hymnum, considerandum est quod ducimur & per qua ducimur, reminiscens nos attrahi & vocari per solam gratiam conditoris ad terram repromissionis, scilicet terram viventium regionis, in qua erimus coheredes Christi & filii regni.

CAP. VII. *De baptizatis instruendis in sana doctrina.*

Videamus certè jam nunc quomodo illa sapientia summi Dei susceptos ex aqua filios paternis doctrinis imbuat & maternis miserationibus foveat, ut alios nescios instruat, alios teneros amplectatur.

CAP. VIII. *Quod est aqua amara & dulcis.*

Jam post transitum maris venit ad aquas Mara. Qui locus ex amaritudine aquarum nomen accepit. Sic denique post baptismum venimus ad cognitionem legis. Et quia nisi prius cognitio habeatur histo-

riæ, non potest spiritus intelligentia nosse, ideo antè venit ad scientiam præcepti. Sed cùm prægustatur superficies ejus, quia littera occidit, amara tædet. Unde nec cursus præceptorum ejus aliquid in refectione saporat, quia ad perfectionem nihil adduxit. Ordinatè igitur litteram occidentem addiscimus. Sed accepta fide intelligentiæ spiritualis, & ligno crucis passionis immixto, vertitur in dulcedinem fidei, & quicquid illa favente amarum fuit, piè intelligendo dulcescit.

C A P. IX. *De duodecim Apostolis & septuaginta discipulis.*

Inde venit ad duodecim fontes aquarum dulcium & septuaginta palmarum, quæ nobis ostendunt duodecim Apostolos & septuaginta discipulos ordinis secundi, de quibus Dominus binos ante faciem suam legitur præmisisse. Ex quibus fontibus & palmis doctrinam potamus & dulces fructus victoriæ sumimus. Unde & aelim, quod est nomen mansionis ejus, vertitur in arietes fortes. Ipsi namque sunt gregum robusti principes & duces ovium, id est doctores gentium. Debitè itaque venit ad gratiam evangelii, quæ nobis per Christi discipulos & suavitatem regni cælestis attribuit, & victoriam de nequitiiis spiritualibus concedit.

C A P. X. *Quòd celeri compendio per iter evangelii veniatur ad regnum.*

Omnis dehinc quæ sequitur diversitas mansionum singillatim digeretur ostensione mysteriorum. Sed quia jam à sanctis patribus digesta tenetur, evangelicæ gratiæ nobis est advocatio exequenda; in qua invenimus præstantiorem viam celeriori salutis compendio præparatam: quæ non nobis quadraginta annorum, spatio inter pericula hostiumque discrimina hereditatis adsumendæ requiem differat, sed in eo qui ait, *Venite ad me omnes qui laboratis*

& onerati estis, & ego vos reficiam, tollite jugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris, velox & facile remedium salvatoris accommodet.

CAP. XI. *De attendenda actione liberationis humane.*

Attendamus jam actionem liberationis nostræ. Et ita demum consideremus viam itineris tendentem ad beatitudinem mansionis. Dicit ipsa veritas : *Si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Ecce jam vera libertas, quia vocati ad gratiam redemptoris, quasi Ægypto & Pharaone relicto, zabolii & peccatorum admisimus servitutem. Transivimus more baptismatis, in cujus sacramento cuncta commoda nostræ salutis cum nobilitate libertatis accipimus. Venimus ad discursum vitæ præsentis, & proficiente ætate percipiendæ scientiæ operam damus, sic per cognitionem legis amaritudinem occidentis litteræ attentamus. Cujus legis idem qui & evangeliorum unus auctor est Deus.

CAP. XII. *Quod non immoratur in lege, si spiritualiter intelligatur.*

Quam tamen legem spiritualiter intelligendo non immoramur in amaritudine ejus, sed citò properamus ad doctrinæ aquas & victoriæ palmas, ubi per Apostolos ubertate doctrinarum cælestium satiamur & spiritalis gloriæ triumphis attollimur.

CAP. XIII. *De inlucescente evangelii lumine.*

Inlucescat nobis sedentibus in tenebris & umbra mortis lumen evangelicum, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quod jam non nobis occidat inter occursum tentationum, sed luceat semper conlatione miserationum inlapsum.

CAP. XIV. *De preparativa incarnationis, quæ
perducit nos usque ad incommuta-
bilem veritatem deitatis.*

Efficitur nobis via per susceptionem carnis qui consistit vita per vigorem æternitatis perducens nos usque ad dulcedinem perennis & incommutabilis veritatis.

CAP. XV. *Quòd in eremo sancta vita delectatio
non invenitur voluptatis immunda.*

Contemplemur jam hoc prosperabile iter quod à sanctis agitur in deserto, & cum illis pari eorum imitatione ducamur. De his dicitur qui post transitum maris rubri per deserta pergentes secundum veram promissionem Dei se venire confidebant ad repromissionis terram. Cumque omnis populus & sanctorum multitudine ex sceleratorum unitate concretus pariter protectione Dei incederet, scriptura tamen sacra ex meliori parte sanctorum, de quibus dicitur, *Oculi Domini super justos*, tacitis iniquis, solam narrat actionem beatitudinis. Ingre diamur ergo & nos cum his justis de quibus dicitur, *Iter fecerunt per deserta quæ non habitabantur*, illa certè quæ habitationes non habeant voluptatum, ubi non sint mansiones corruptionum, ubi non terrena felicitas ad interitum mulcens, ubi nullæ oblectationes quæ ad terram viventium properantes præpediunt viatores, qui in locis secretis fixerunt casās, quia mentis requiem in contemplationis abdito posuerunt, non incauta obstinatione sese hostibus objectantes, sed salutari provisione expeditilium se consiliorum secreto tutantes; ubi non eos vana gloria ad perniciem ostentaret, sed unde vera humilitas ad interitum superbiorum educeret; qui steterunt contra hostes, quia inflexibilem vigorem animi contra tentationum impetus crexerunt, nulla præsentis vitæ molli tia delibuti,

delibuti, in acie spiritalis belli nunquam deflexi ab statu sanctæ intentionis, ante impetum aëriæ potestatis; atque ideo de inimicis se vindicaverunt, quia per arma justitiæ muniti à dextris & sinistris, non sunt gloria prosperitatis elati, non adversitatis pondere pressi. Inde vindicaverunt se, quoniam expugnationem inimicorum, sui salvationem obtinuerunt; & unde adversitas vitiorum depulsa interit, inde convulsa salus sanctorum militum stetit. Qui sitierunt & invocaverunt Deum, quia igne caritatis ardentibus sitienter invocabant quem veraciter amabant. Magna in illos sitis amoris efferebuit, quam invocatio Dei remuneratione refectionis insulit. Quanto enim fervens amor in Dei dilectione extitit, tanto calor gratiæ solatium in refrigerio occurrit. Unde & data est illis de petra altissima aqua; quia quod in se ardore dilectionis crexerunt, tota ad fluentia altissimæ petræ, id est spiritalis gratiæ, pervenerunt, & omnem bonorum desideriorum sitim perventa felicitate potarunt. Quibus & fuit requies de lapide duro, id est forti, quia quicquid fluidum fuit ignis caritatis exurit, quicquid fragile amoris incendium roboravit, quicquid bene desiderabile beata his æternitas solidavit.

C A P. XVI. *De congressione eremi sanctæ vitæ.*

Ita denique aggredimur desertum sanctæ vitæ, in quo desiccatis omnium carnalium voluptatum humoribus nihil inveniemus quod sit per contrarium pulchrum oculis aspectuque delectabile, in quo cum arbitrii manus extenderimus, cogitationumque fuerit palato gustatum, in antiquam perniciem retrahat ad æternam mundiciem jam renatos. Non erit illic in quo oculorum visio aspectu lascivo vagetur, cum indefinenter dixerimus: *Oculus nostri ad Dominum Deum donec misereatur nobis.*

H

Non erunt aures lethaliſſibus ſuſurris avium im-
mundarum inſectæ, quæ cordis quietem aut malè
inquietaſcendo perturbent, aut malè demulcendo in
torporem oblectent, cùm meditatũ fuerit: *Ego*
dormiam, & cor meum vigilet. Non erit odoratus
ſpiramentis fluxu delectationis infeſtus, cùm amo-
re ſponſi ardentes dixerimus ad eum: *In odore un-*
guentorum tuorum eritemus. Non erit guſtus antiquæ
putredinis acore corruptus, cùm guttur gratiæ
ſaporatum eruperit. *Quàm dulcia faucibus meis elo-*
quia tua ſuper mel & favum ori meo! Non lingua
ſcurrile mendum detrahendumque conjiciet, cùm
reſectionem gratiæ ſentiens dixerit: *Repletum eſt*
gaudio os meum & lingua mea exultatione. Non cor
fluxu diſſolutæ cogitationis elanguet, cùm fuerit
omni cuſtodia conſervatum. Non tactus ſordentis
operationis immunditiem attrahabit, cùm verè
depromptum fuerit: *Lavabo inter innocentes manus*
meas, & circumdabo altare tuum Domini. Non gref-
ſus animi luti gurgite cohærebunt, cùm intentio
ſolida dixerit: *Statuit ſupra petram pedes meos, &*
direxit grefſus meos. Non corpus aëris blanditiis li-
center appetet reſoveri, dum conſtanter adſtru-
xerit: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Non
incommoditatis licentioſa remedia quærentur, cùm
attentè dictum fuerit: *Dominus inluminatio mea &*
ſalus mea. Non indigentia reſectio appetitu lau-
tiori vitioſa quæret, cùm vera confidentia ad-
clamarit: *Non occidit Deus fame animam juſti.* Non
mœſtitia beatitudinem exinguens animam dejiciet,
cùm hilaritas mentis eruperit in júbilo exultatio-
nis: *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum*
vivum. Non proſperitatis attentabitur oblectatio
mulcens, cùm ſola delectatio in Deum fuerit tota
voluntate dicentis: *Dominus pars hereditatis meæ.*
Poſtremum nihil de mundi ſolatiis affectabit qui

cum Paulo dixerit : *Mibi absit gloriari nisi in cruce Domini mei Jesu Christi , per quem mihi mundus crucifixus est & ego mundo.* Omnis quoque interioris hominis voluptuosus humor & arvina putridæ operationis tumorque turgidæ mentis uno & salutari purgabuntur ac desiccabuntur antidoto , cùm dicentis Domini fuerit præceptum impletum : *Si quis vult post me venire , abneget semetipsum sibi , & tollat crucem suam , & sequatur me.*

CAP. XVII. *De signis & ducatu deserti.*

O quàm beatus populus tale gradiens per desertum , in quo redemptorem suum habens ducem , hunc solum sequitur , hunc attendit tollens crucem vel Domini sui vel suam ; quæ tunc erit Domini sui cùm in ejus fide omnem æriæ potestatis expugnaverit triumphando ; tunc autem sua cùm ad imitamentum passionis Domini sui catnem suam cum vitiis adixerit clavis timoris. Ita imperterritus vastitatem eremi pertransibit , quia lux illi præveniens gratia miserantis , dux ejus ipse redemptor , signum victoriæ gloria crucis , protectio jugis subsequens misericordia redimentis.

CAP. XVIII. *Quòd sol justitia , qui lumen infundit , ipse humorem voluptatis exhaust.*

Ecce sol justitiæ qui inluxit nobis ut in lumine suo recto itinere gradiamur. Ipse in calore suo omnem fluxum humoremque faucis voluptatis exhaust ; ut qui jam quòd rectò gradiamur agnovimus , nullo corruptionis fluidæ tactu tardemur. Sic itaque austeritatem diligant deserti qui amœnitatem desiderant vitæ. Sic delectentur in afflictione carnis quorum anima Dominum magnificat & in Deo salutari suo spiritus exultat. Sic tota eremus vitæ præsentis mundi destituta solatiis spe futuræ consolationis amabitur , quoniam ad patriam beato-

rum non melius, non celerius itur quam per angustias passionum, dicente Paulo: *Non sunt condigne passionis hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis.*

C A P. XIX. *Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.*

Jam quia salutaris cremus solis justitiæ inlustrata lumine & acta calore patuit, nunc in labore viatoribus, sed in refectiōe æternis civibus iter præbens, videamus delicias quas illis in ea dux eorum per conlatum sancti spiritus pignus in solatium administrat, ut omnis homo suæ impossibilitatis consideratione commonitus, destitutum se propriis meritis agnoscens, in Deo solo spem ponat, qui & velle præparat & posse donat, qui non merentibus gratuito dat merita quibus restituat dona, qui primò misericordiam tribuens dat substantiam honorum operum, & post largitur munera præmiorum, qui facit in sua servitute unde placeat sibi serviens, quem postea muneretur ad regnum vocans.

C A P. XX. *De attendendo refrigerio æternitatis propter donum consolationis præsentis.*

Tunc proinde acutissima quisque, in quantum valet, mentis acie admiranter spectet quod illic refrigerium æternitatis dabit quando tam multum hic temporis solatium tribuit, quid illic exultationis erit in munere, si tantum hic consolationis datur in pignore, quæ nobis gloria de perventione, si tanta exultatio in spe, quæ nobis jucunditas æternæ amabilitatis amplexu habere & aspicere redemptorem, si tanta salus est habuisse redemptionem.

C A P. XXI. *De off. a. bus quibus beatitudo desideratur æterna.*

O Domine, da illum ignem quem misisti veniens

in terra & quem vis ut ardeat. Dā ardere caritatis igne, da lucere obedientiæ splendore, da fervere dilectionis amore, da inter pericula interitum non habere, da de periculis feliciter exire, da ad tuam dulcedinem festinare, da ad tuam visionem tranquillè venire, da tuæ visionis manifestatione perenniter satiari, da te in sæculo æternitate sine fine laudare. Sollicitis cerè mentibus jam illud est considerare quòd istud est promereri, illud expectare, quòd istud habere, illud evidentissimè percipere, quod istud veraciter percipisse.

CAP. XXII. *De descriptione voluptatum quarum humor non invenitur in sancto deserto.*

Extinguendorum jam spiritualium morborum virus, quod nullo voluptatum madente humore in hoc deserto vel oboriri poterit vel fluere, bene singulis speciebus quodam modo insipienti ægroto, cujus ægrotudo, quanto ignota, inde deterior, sapiens ille apostolicus sermo describit: *Manifesta sunt opera carnis, qua sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, ira, rixa, dissensiones, hereses, invidia, homicidia, ebrietates, commissationes, & his similia, qua predico vobis, sicut & prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.*

CAP. XXIII. *De dapibus spiritibus mentis stomacho preparatis.*

Rejectis exhinc nauseis talium humorum, & ventre mentis sordenti putredine liberato tranquillo, & apto jam in appetitum salutis stomacho præparato, idem apostolicus sermo opulentam virtutum dapem apparatus piæ administrationis apponit consequenter & dicit: *Fructus spiritus est caritas,*

H iij

gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, patientia, mansuetudo, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Si vivimus spiritu, spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAP. XXIV. *Quod multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.*

Sunt quoque & præcedentia charismatum dona quibus pariter cum his sanctus spiritus in hac peregrinatione nos reficit, quem dedit nobis Christus in pignere pietatis, ut deficientes non habeat in via quos reficiendos deducat in patriam.

CAP. XXV. *De sacramento luminis.*

Lumen scilicet cognitionis suæ, de quo dicimus ad patrem, & in lumine tuo videbimus lumen: quoniam in cognitione Christi, qui lumen est, videbimus lumen patrem luminis genitorem. Et ita verè est, quia qui habet filium, habet & patrem, & quia nemo novit patrem nisi filius & cui voluerit filius revelare. Vel quia etiam dedit nobis sanctæ intelligentiæ lumen, in quo possumus mandata illius perscrutari & fructum perscrutationis ejus adjutorio invenire.

CAP. XXVI. *De sacramento olei.*

Oleum sanctificationis, quo unctionem accipimus lætitiæ spiritualis, de quo dicente propheta, *Computrescet jugum à facie olei*, cum infusionem ejus accepimus, jugum peccati, quod animæ collum pressit, putrescens cum evanuit.

CAP. XXVII. *De sacramento panis.*

Panem cælestis manna, quem in sui corporis veritate signavit dicens: *Hic est panes vivus qui de cælo descendit & vitam dat mundo.*

CAP. XXVIII. *De sacramento aquæ.*

Aquam vitæ, quæ ex percussura virgæ fluxit è petra, præbens significantiam quodd duorum lignorum crucis formæ corpus Christi suspensum vitale nobis poculum emanaret, quodd & in aqua lavationem baptismatis ostenderet, & in sanguine remissionem peccatorum efficeret. Inest quoque illic vigor ramorum, quæ considerationem sui umbram anxius ferunt, doctrinæ foliis scientiam parant, pomis refectionem intelligentiæ administrant, viriditatis aspectu æternitatem comendant.

CAP. XXIX. *De significantia virgæ.*

Ibi virga carnis Christi, quæ post siccitatem mortis floruit, quia postquam de radice Jesse in passionem succisa est, vivaciùs mortificata reviruit, habens eadem caro in virga super omnia regnandi potentiam & in flore pulchritudinis resurrectionis & redemptorum universitatis gloriam demonstratam.

CAP. XXX. *De significantia floris & lilii.*

Ibi flos campi & lilium convallium, quia idem Christus de furculo virginalis corporis exortus mundi decus enituit & humilitatis virginum gratia præfulsit.

CAP. XXXI. *De significantia vitis.*

Illic vitis illa evangelica proprio veritatis testimonio ostensa, quæ toto mundo patens se vitam in se credentibus præbet, & in se credentes ad æternitatem vitæ in se palmites habet; cujus uvæ sanguis pretium mundi est, redemptio fidelium, abolitio delicti, & præmium regni.

CAP. XXXII. *De significantia malogranati.*

Ibi malogranatum illud nobilitatis Ecclesiæ quod in granis fidelium adstricta unitate diversum est, quod meritorum mansione divisum, & fidei est unitate compactum, quod Christi sanguinis titulo rubet, & durabilis beata æternitate subsistit.

CAP. XXXIII. *De significantia ficus.*

Necnon & ficus legisque primitivos grossos Judæorum abiciens ad dulcedinem evangelii tempore gratiæ credentes subsequenter adduxit.

CAP. XXXIV. *Quòd gentilitas vel infructuosa anima desertum dicantur.*

In hoc deserto & verbis & mysteriis prophetici commendata inveniuntur stagna & rivi aquarum, quæ sive ad gentilitatem sive ad infæcundam animam referatur, illa est quæ per inutilitatem sine fructu fatiscens in pulvere consistit, ac postea sanctæ prædicationis fluente & doctrinarum rivos erumpit. Cui etiam solitudini adhuc danda ex magno munere promittuntur.

CAP. XXXV. *De significantia cedri.*

Cedrus illa magni odoris, quæ in sanctis virtutes & signa in operatione sua exhibens cum Paulo dicit, *Christo bonus odor sumus Deo*, tanto ad æternitatis memoriam laudabilior quanto & à putredine corruptionis gratior invenitur & purior.

CAP. XXXVI. *De significantia spina.*

Spina doctrinæ spiritualis, quæ dum de peccatis ac virtutibus disputat, atque modò æterna supplicia minatur, modò cæleste gaudium promittit, ita cor audientium pungit ut dolore compunctionis perforata mentem per oculos quasi quendam animæ sanguinem lacrymas elicere cogat.

CAP. XXXVII. *De significantia myrti.*

Myrtus temperantiæ virtutem habens, ita ut dissoluta membra restringat. Hæc dum afflictis proximis compassione miserationis vel opem deservit, vel consolationis eloquium impendit, ad spem salutis reparat, quod pressuris inlissum dissolutè atteri potuerat.

CAP. XXXVIII. *De significantia olivæ.*

Oliva miserationis, quia & Græcè *ἰλιος* misce-

ricordia dicitur, cujus liquor ante aspectum Dei acceptabiliter satis fructu miserationis elucet.

CAP. XXXIX. *De significantia abietis.*

Abies contemplationis, quæ intra sanctam Ecclesiam in terrenis corporibus posita jam cælestia contemplatur, & licet sit ortus ejus ex terra, jam tamen contemplando verticem montis tollit in æthera.

CAP. XL. *De significantia ulmi.*

Ulmus potentia secularis, quæ terrenis curis inserviens, licet nullum fructum inferat virtutis spiritalis, sanctos tamen viros donis spiritualibus plenos sua largitate sustentans quasi vitem cum fructibus condigna portat.

CAP. XLI. *De significantia buxi.*

Buxus viriditatis perennis, quæ cum nec altitudinem habeat, nec fructum ex ætatis infirmitate afferat, parentum tamen fidelium credulitatem sequens, fidei semper viriditate perpetua hilarescit.

CAP. XLII. *De significantia pini.*

Pinus, quæ in altum sancta intentione sustollitur, per acumen filiorum doctrinae verbis mentes excitans auditorum, nullius temporis adversitate æterni desiderii viriditate nudatur, pomum intelligentiæ in abditis servans, quod nisi magna discantis intentio quodam bonorum studiorum malleo penetraverit, otiosis facile non patescit. Cum autem in sumptum intelligentiæ fuerit exemptum, & fauces in eloquio saporat, & stomachum mentis in virtutis intellectu confirmat, proferens resinam in sudore tolerantia de corporis passione, quæ proximorum injecta vulneribus & ulcus in salute curat, & obfactu in opinione bona conflagratur.

CAP. XLIII. *De significantia cedri & cupressi.*

Cedrus pariter & cupressus, de quibus dicitur, *recta domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra*

cupressina, hæc innuunt, geminam videlicet dilectionem Dei & proximi quæ in sanctis, qui sunt habitaculum Dei, per sanctum spiritum de super concessa monstratur, ut in Ecclesiæ sublimitate aliud dilectio Dei constet in protectionis virtute, aliud dilectio proximi hæreat in decore.

C A P. XLIV. *De significantia calami.*

Ibi calamus doctrinæ spiritalis aqua nutritus usque adeo gratiam obtinens dignitatis ut in verbo Dei proficiens & ipse scriptor velut doctor ac prædicator fiat.

C A P. XLV. *De significantia junci.*

Ibi juncus eadem doctrinæ gratia educatus, qui licet ad hoc provehi non valeat ut calamus scribens id est doctor prædicans fiat, quia tamen obedientiæ virtutem servat, & juri discendo proficit, & viriditatem usque ad remunerationem servat.

C A P. XLVI. *De significantia lilii, rose, & violæ.*

Est quoque candidum lilium flos virginum, rosæ purpurantis sanguinis martyrum, violæ gratia continentium.

C A P. XLVII. *De significantia hyssopi.*

Hyssopus verborum Dei vim purgatoriam habens, quæ adsparsa tumori mentis omne quod in illa turgēt præcepti austeritate arefcere facit.

C A P. XLVIII. *De significantia sinapis.*

Ibi sinapis illa regno cælorum similis, semine, vi, culmoque sublimis, cujus in seminibus adeo diminutio spectabilis, quia incrementorum spe cum proceritate superet olera, quædam transgreditur & arbusta. Satio ejus humilis, maturitas excelsa. Forma seminis indefecabilis. Integrum tentum, nihil redolet attritum odore, saporeque intolerabile. Culmo procera adeo ut sit avibus cæli habitatio fida. Innuit fidem, quæ cælorum est regnum, quod

despicabiliter feritur in humilitate docentis. Quæ cum sola attenditur, contemptibilis vilisque putatur. Jam si consideretur attentè, primò non recipit sectionem, quia non habet hæresum scissuram. Secundò lene palpatu, quia jugum Christi suave & onus est leve. Tertiò intentione tractatuque spiritus confricata ingens odore, ingensque sapore perflagrat, ita ut cogitans de illa rectè dicat, *Quasi sapientiam, & ipsa longè recessit*, quia cum sollicitè de illa tractatur, impenetrabilium secretorum vigor aspicitur. Succrescit quoque roborque sui, attingens præmia futurorum quæ adipiscuntur animæ fidelium, quasi cæli aves in ramis virtutum ejus habitationis soliditatem habentes.

C A P. XLIX. *De significantia montis, quod est Christus.*

Ibi aspicitur mons ille solus supra verticem omnium montium elevatus, qui ex lapide sine manibus absciso crevit, omnemque orbem terræ replevit, id est, cum verbum caro factum sine opere conjugali ex veritate humanitatis gènitum replevit orbem, quoniam super omnia regnum ejus excrevit. Omnes quoque montes celsitudine transiit, quia super angelicam excellentiam sublimatus in paterna sede confedit.

C A P. L. *De significantia Sion, quod est Ecclesia.*

Ibi eminens mons Sion, qui in hujus eremi, peregrinationis scilicet vitæ præsentis, longitudine positus est, ut in eo promissionem speculemur cælestium rerum. Unde & Sion speculatio dicitur.

C A P. LI. *De significantia Libani.*

Ibi Libanus, non ille cujus succiditur saltus ad interitum superbiorum, sed de quo dicitur, *Odor Libani ad te venit*, sanctorum videlicet animarum coram te delectabilis operatio redoletur.

CAP. LII. *De significantia lapidum.*

Ibi lapides vivi Petri ore notati, nulla vitiorum mollitie cationi subiecti, sed caritaris ardore ad æternitatis officium solidati, de quibus dicitur, *accedentes ad Dominum lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatur, à Deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides vivi superedificamini domus spiritalis, sacerdotium sanctum, offerrentes spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum.*

CAP. LIII. *De avium spiritualium solatio.*

Quin etiam distincta pulchritudine montium ac nemorum, quæ & viriditatis & fructuum consolationem perventuris ad æternam requiem exhibent in ostensione virtutum, adsunt quoque & bonarum avium considerationes perspicuæ, quæ viatorem Dei vel dulci melos refovent, vel gratiæ aspectu jucundant, manentes in solatium viatori, angoremque itineris protectionis comitatu solantes.

CAP. LIV. *De significantia columba.*

Columba scilicet illa evangelica simplicitate innocentie pollens, quæ cum carnis fel non habeat, iræ quoque & indignationis amaritudine caret, in cujus specie supra Christum spiritus patris venit, & cui jubet idem suos discipulos similes esse dum dicit, *Estote simplices sicut columba*, servare præcipiens mansuetudinis simplicitatisque virtutem, ira & indignatione simulque malitia discedente.●

CAP. LV. *De significantia pelicani.*

Pelicanus unice solitudinis, videlicet idem Christus, virginalis generationis singulari utero editus, qui insolite generatus, solus virginæ solitudinis est habitatione retentus.

CAP. LVI. *De significantia nocticoracis.*

Nocticorax domicilii ruinosi idem Dominus, qui inter ingruentia passionis tenebrosa perfidiæ

caligine persequentium corda contemnere non apposuit, dum pro eis & inter supplicia patrem oravit, habitans inter eos usque ad exitum passionis & victoriam mortis.

CAP. LVII. *De significantia passeris.*

Passer unicus ædificii cælestis ipse utique Christus, qui postquam in ruinosi populi tenebrosis operibus passionem sustulit, in libertate resurrectionis sedem cælestis gloriæ repetivit.

CAP. LVIII. *De significantia aquile.*

Aquila protectionis divinæ, quæ dicit, *suscepi vos tanquam pullos, tanquam sub alas aquile, & applicavi vos ad me*, & expansis manuum alis in cruce credentes suscipiendo protexit, atque post occasum mortis corporeæ, ascensionis volatu cælos ascendit, in Johanne quoque cælestis eminentiæ avolans ad patrem pervenit, & quid de verbo Dei cognoverit mundo denuntiat.

CAP. LIX. *De significantia fulcis.*

Fulix, cujus domus est petra, quæ domus passerum dux est. Christus enim petra, qui est requies, quiescendi soliditas fixa, sanctis omnibus dux est ad æternæ introitum vitæ.

CAP. LX. *De significantia turturis.*

Turtur ecclesiastica, quæ nidum sibi de lignis crucis construens reponit in eo sub calore fidei credentes quosque parvulos coalendos donec educati in fidei mansionem possint ad hoc pervenire ut similitudinem passionis valeant tollere crucem Christi & eundem Dominum sequi.

CAP. LXI. *De significantia hirundinis.*

Hirundo illa perspicax, linguaque nitenti sono opportunè importunè prædicans, pigros excitat, quæ libertate contemplationis vividæ volans, nulli rapacissimæ dæmoniosæ avi præda cognoscitur, industria sancti operis nidum construens mentis, ubi

dum cogitationum pullos in proximorum amabili societate vult in hominum domo fover, post ad volatum perfectæ virtutis opus dirigit actionis.

CAP. LXII. *De significantia gallina.*

Gallina evangelica Domini est similitudine & ore prolata, gratum mansuetudine genus, proge- nie lucrosum, & in fœtibus pium, studiosè filios fovens, studiosius educans. Non enim in fœtu va- riatur ut perdix, non fovenda relinquit ut phasis, sed suis strenua genitis, cùm portaverit escam, sedula voce parvulos adsciscit, quos secum indivi- sè trahens, nec frigoris nec famis sinit ærumna terreri. Per hujus speciem pietatem suam Dominus præferens infideli plebi loquebatur dicens: *Hieru- salem, Hierusalem, quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alis suis, & noluisti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, unde quia non eris sub alis protectionis Dei. ****

Hic defunt
tres lineæ
in veteri
codice,

CAP. LXIII. *De significantia phaniceis.*

CAP. LXIV. *De significantia serpentis utrius- que.*

.... ad redemptoris visionem erecta constiterit : quoniam cùm exaltationem ejus in cruce conspi- cimus, tunc in defensionem nostram super aspidem peccati & basiliscum mortis eum ambulasse, leo- nem quoque diabolum atque draconem antichris- tum conculcasse sentimus. Hæc certè cuncta per victoriam passionis ejus superata sunt & extincta, cunctis nobis qui passionis ejus conformes effecti nos mundo nobisque mundum agnoscimus cruci- fixum.

CAP. LXV. *Item significantia serpentis.*

Est quoque & alius connexus eidem suo capiti serpens, qui dum ad vitam in specus foramine fidei caput abscondit, corpus in mortis passione con-

cedit, exuens se tunica conversationis vetustæ, ut ambulare possit in novitate vitæ.

CAP. LXVI. *De significantia utriusque leonis.*

Sævior licet leo ille qui circuiens quærit quem devoret, nobiscum tamen semper ille est ex tribu Juda victor leo, qui tam libenter nos de illo defendit quàm illum ipse potentialiter vicit.

CAP. LXVII. *De significantia lupi & ovis.*

Ingruat licet lupo, qui mortis faucibus anhelat semper in prædā, adest nobiscum pro nobis contra illum obstitens ei ovis illa non aperiens os suum ad occisionem ducta, vestiens ac muniens nos contra impietatis jacula & frigus lanis miserationis & calore caritatis & in expugnatione pugnantis.

CAP. LXVIII. *De significantia agni.*

Stat & agnus ipse immaculatus, qui quoniam non habet peccati maculam, inde lupi & leonis hujus molas confringens, non sinit corpus suum attingi morsibus ejus. Effuso namque sanguine suo extinguens vigorem quo ille devorare animarum vitam, quasi bibere sanguinem, solitus erat, dum innoxius immolatus in mortem occubuit, illius voracitatem pariter & rabiem extinxit; sanguinis sui effusione sitim occisorum sanguinis non inrigans, sed extinguens, non humidans, sed necans, non temperans, sed absorbens, ut cum ille noxium animarum sanguinem insatiabiliter hauriret, iste innoxium effundens devorantem & haurientem pariter exhauriret.

CAP. LXIX. *De significantia cervi.*

Est & cervus viam præceptorum Dei fidei rectitudine currens, qui non habet vulpis hæreticæ flexum, de quo dicitur, *Rectus cursus cervi, vulpecula autem flexuosus*; qui asperitate linguae serpentem perimit, quia invectione doctrinæ in audientium

cordibus peccati vigorem occidit ; qui desiderat ad fontes aquarum , ut perveniens ad Deum vivum , visionis ejus æterno refrigerio animetur.

C A P. L X X. *De significantia hinnulorum capræ.*

Capræ quoque duorum populorum hinnuli , qui se per humilitatem quidem veraciter peccatores agnoscunt , sed per caritatem currentibus nihil sibi de impedimento temporalitatis obviare presentiant. Nam contemplationis ardua petentes , liberè in sublimibus amoris saltibus conscendunt. Qui cum ad compassionem proximorum deicere se videntur , nullo præcipitationis lapsu læduntur , quia piæ virtutis cornibus se excipiunt , ne in periculis proximi labantur.

C A P. L X X I. *De significantia equi.*

Est & equus , non ille qui in sui confidentia superbum suscipit ascensorem , cum quo præcipitatur in mare , sed ille speciosus in certamine qui contra æreas potestates impigro nos exercitio fert & in nomine Domini nostri magnificatos à periculis eruit.

C A P. L X X I I. *De felicitate sancti deserti.*

O beatum desertum , in quo non pedibus corporis , sed cordis motibus itur , in quo non rei ambitio sed consideratio quæritur , ubi gradiens animus non lassatur , quia nec crurum poplite iter expletur , ubi non desideratur quando refectione mittetur , sed quando refectionis perfectio invenitur , ubi quodlibet aliud non est quam quod præmium erit , ubi concordia sensuum ita perseverantiæ statu ad laboris finem anhelat ut nulla hanc actio laboriosa præpediat , ubi nulla sit oblivio futuri , quamvis multa sit pressura imminens de præsentis , ubi jam de remuneratione aliquid gustatur , quando in pondere passionis constantia immota tenetur , quam non fecundat voluptatum humor , sed caritatis

ritatis calor, cujus viriditas non voluptuosis humoribus infusa, sed ferventibus sanctæ custodiæ studiis est nutrita, cujus durabilitas non otiorum interjectionibus, sed jugi intentione servatur, ubi odor bonæ actionis nullo dissipatur flatu violentiæ secularis, ubi gratus aspectus nullo impeditur hebetudinis objectu, ubi sanctus labor non fastidit tolerantiam operis, ubi omnis sancta actio jocunditas, ubi otiositas execrabilis & nulla. Non est sic ardua ut sit & pavenda. Sic autem innoxia libertatem grata nescit inquinamenti admixta. Grata pariter est & arta, grata desideriis præmiorum, arta prohibitione peccaminum. Quicumque æterna amat in hac avidus currit. Quicumque temporalibus hæret hanc compeditus nec aggredi pertimescat. Ibi certitudo salutis adversa amat, otii verò tranquilla prosperitas enervat. Ibi fortis dilectio ut mors; quia quem divinitatis amor afflaverit, actio mundialis mortificationem habet. Omnis illic viator caritate vulneratus currit, & ad præmium vulneris ardentem agitur stimulis caritatis. Terreno constituta situ caelesti delectatur adnifu. Mortali vegetata tempore mortali potitur amore, & inde ad immortalitatis gloriam liberè tendit unde mortificationem corporis veraciter adsumit. Pervia illa est sacrorum vestigiis animorum. Omnis illam futurus bonæ patriæ civis sexu congregitur, ætate appetit, tempore intrat, opere agit, intentione urget, amore complectitur. Majores natu cum Moïse & Aaron per instantiam servitutis sanctæ nitent internæ gloriæ claritate. Juvenes per exercitium operis bella tentationum subigunt spiritualibus armis. Mulieres cum Maria in tympano attenuata carnis divinæ gloriæ personant hymnis, instructæ usibus virtutis, ut per virorum fortium viam sit illis liberum ambulare. Quæ

ideo non refugiunt tentationum incurfus hostilium, quia vigore animi coherent societati sanctorum, & inde non separantur duri itineris labore, quia pares sunt intentionis sanctæ congregationi. Non queruntur de imbecillitate propria, quia per mollitiem corporis operationem exerunt virtutis. Delicatum sibi nihil ex mollitie deputant, quando & corpora suscipiendis persecutorum gladiis parant. Nihil tenerum de sexu sentiunt, quando totum ad victoriam gloriæ duruit, quod molle oblectabiliter fuit. Non erit de cujuscunque proposito vel honore, sexu vel ordine, persona vel genere quem non in peregrinatione mortalitatis hujus eremi sanctæ istius mansio vel tutandum suscipiens teneat vel itinere salutari ad mansionem æternæ beatitudinis mittat. Instat enim illic omnium capacitas ordinum, nullius rei à se rejecta conditione, quæ in eam rationabiliter vegetatur, sapienter vivit, in Dei dilectione consistit, & ad laudationem æternitatis divinæ pertendit. Nam cum sit in Pontificibus exemplum beatè vivendi & celsitudo gloriæ cælestis in sacerdotibus beatæ vitæ gravitas honesta, in ministris sancta vita, obedientiaque subministrata, in reliquo religionis corpore venustas morum, & ordinum custodia distinctorum, virginibus incorruptionis gloria, continentibus solatiorum expectatio, poenitentibus indulta remissio, divitibus & in usu divitiarum liberalitas prompta, & in inlicitis usibus licentia abscissa, egenis consolatio vitalis, potestatibus & in excellentia honoris humilitas vera, & in excessu pietatis aggravatio cohibenda, conjugibus & in prole honesta libertas, & in libitu dempta voluptas, omnes hic situs ad salutem suscipit, omnes hoc iter ad vitam mittit. Tantum est ut qui regionis hujus plagam ingressus fuerit inno-

centiæ hæreat, caritate ardeat, & ad manifestationem gloriæ Dei illa perenniter satiandus anhelet: quoniam omnis ejus viator quanto sapiens fixusque fuerit in ordine proprio, tanto certus, erit in præmiis expectando, & quanto ardentior in operando quod bonum est, tanto fidus in percipiendo quod præmium est.

CAP. LXXIII. *Sperandum in solo Deo.*

Descripto eremi discursu, & attentata illic spiritali refectione, exhaustoque omnium vitorum humore, tunc plena tranquillitas pergentibus erit quando tota spes in auctorem omnium bonorum Deum fixa perstiterit.

CAP. LXXIV. *Quod nemo salvari possit nisi & præcedenti & subsequenti misericordia Dei.*

Quamvis mari baptismatis abluti, quamvis libertati contraditi cantemus canticum gloriæ Dei, nequimus per spatia præsentis vitæ duci ad possessionem quietis æternæ, nisi donec mortaliter vivimus & lumen nos columnæ præcedat & protectio nobis obumbret, quod inter omnium mundi hujus tentationum occurfus & lumen gratiæ Dei præveniens provehat ignorantes & nubes misericordiæ subsequentiis protegat atque roboret imbecilles.

CAP. LXXV. *De subsequenti narratione contenta.*

Porro quoniam bonorum operum quædam sunt potentialia instrumenta sine quibus omnis homo nec creatori restitui nec redemptori omnimodè valeat copulari, brevi sunt orsu notanda, ut vis dictorum suis artibus tenta solidum decorumque operis corpus efficiat enitenti junctura.

CAP. LXXVI. *Repetitio quorundam prætoriorum.*

Reparati hominis exordia ex vetustate vitæ ad

I ij.

Dei cognitionem venientis in exorcismo verbi, in denuntiatione præcepti, in unctiōe olei, in acceptione symboli, in sacramento baptisni, in charismate spiritus sancti, in participio corporis & sanguinis Christi, patenti & competenti ordine textu præcedentis operis sunt expleta. Quæ cuncta ex auditu fidei incipiunt, per fidei expectationem consistunt, in fidei dilectione complentur.

C A P. LXXVII. *Quid sit fides.*

Fides id ipsum est quo fieri credimus id quod nondum videre valemus. Nam cum videt quis non opus est ut quærat rei fidem cui detulit visionem. Si autem videri nondum potest, necesse est deferat fidem & fieri posse confirmet quod videre minime valet.

C A P. LXXVIII. *Unde dicta fides.*

Ex hoc ergo dicta fides quod fiat illud quod inter utrosque placitum est, id est inter Deum & hominem, ut in præsentem credatur in Deum, & in futuro credatur satiari dulcedine Dei quam repromisit diligentibus se.

C A P. LXXIX. *Quod fides & malarum rerum & bonarum.*

Fides porro est non solum in Deum. Nam est & malarum rerum & bonarum, quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona, non mala.

C A P. LXXX. *Quod fides & præteritarum rerum sit & præsentium & futurarum.*

Est etiam fides & præteritarum rerum & præsentium & futurarum. Credimus enim mortuum Christum. quod præteriiit. Credimus sedere ad dexteram patris. quod nunc est. Credimus venturum ad iudicandum. quod futurum est.

CAP. LXXXI. *Quod fides & suarum rerum sit
& alienarum.*

Item fides & suarum rerum est & alienarum. Nam & se quisque credit aliquando esse cœpisse nec fuisse utique sempiternum, quia cœpit, esse autem æternum, quia non desinit. Nec solum de aliis hominibus multa quæ ad religionem pertinent, verum etiam de angelis, credimus.

CAP. LXXXII. *Quod fides & opus connexa
salvent hominem, discissa
non salvent.*

Perceptæ fidei accessus operum magna virtutis adfinitate connectitur, quoniam si neutro sibi hæreant, sunt utroque confusa, dicente Apostolo: *Vis autem scire, ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est, & suppleta est scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Vides quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.* Quid ergo, quia divisione sui destruuntur utraque, nisi ut connexionem sui construantur utraque, quod juxta Abraham fides opera commendat, & juxta Apostolum fides operatio vivificet? Porro revelante nobis evangelio hereditatem æternæ vitæ nonnisi fides Christi commendat, dicente ipso: *Hæc est autem vita æterna ut credans se solum v. rum Deum & quem misisti Jesum Christum filium tuum.* Credentibus deinde adsignat idem Dominus fidei opera coherere debere nec extra operum dignitatem fide sola posse salvari, ipso dicente: *Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum celorum; sed qui fecerit voluntatem patris mei qui in celis est, ipse intrabit.*

bit in regnum celorum. Ad statum ergo salutis fides & opus coherentia manebunt, quia ad interitum salvationis malè dissidentia comprobantur.

CAP. LXXXIII. *De comparationibus rerum fidei operique conjectis.*

Sicut enim qualitas alicujus formæ rei non in sola pulchritudine metalli consistit, nisi huic manus operantis dispositionis ordine decorem imprimat venustatis, ita fides nullis operibus comita, non solum invenitur indecora, sed etiam mortua, ita certè lucerna fidei, nisi bonorum operum habeat nutrimenta, citatim videtur extincta. Sic corporalis vita hominis, nisi ciborum competentia vegetetur, in labem morientis inducitur. Ita denique nisi vegetet hoc vitalis spiritus, erit mortuum corpus. Sic plantatio nemoris, nisi coalescat rivulis humoris, continuò extinguitur uredine siccitatis. Consequens ergo est ut præcedentem fidem sequantur opera, quoniam nec ædificium operum sine fidei fundamento, sine instructura operis inanescit. Est ergo homini tunc magna felicitas quando fides illa quæ per dilectionem operatur ipsius dilectionis operatione munitur, ut si diligit qui credit operis exhibitione probetur.

CAP. LXXXIV. *Quod spes nonnisi bonarum & futurarum rerum.*

Spes nonnisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum & ad eum pertinentium qui earum spem gerere perhibetur. Unde Apostolus: *Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.*

CAP. LXXXV. *Quod ex fide nascatur spes.*

Ex illa ergo fidei confessione quæ breviter symbolo continetur, & carnaliter cogitata lac parvulorum est, spiritualiter autem considerata atque

tractata cibus est fortium, nascitur spes bona fidelium, cui sancta caritas comitatur.

CAP. LXXXVI. *Unde dicta spes.*

Spes inde dicta quod sit properandi pes. Per hanc enim progredimur & patienter sustinemus dilationem promissorum bonorum in hujus sæculi temptationibus constituti, donec in patientia nostra possideamus animas nostras per adjutorium divinum à malo liberati perveniamus ad beatitudinem re promissam, in qua vivemus in omni bono.

CAP. LXXXVII. *Quod spei contraria desperatio sit.*

Spei porro contraria est desperatio. Ad progrediendum & sustinendum pes animi deest. Dum enim quisque iniquus peccatum amat, nec temptationem suffert, nec vitæ coronam sperat.

CAP. LXXXVIII. *De sententia Pauli, qua fidem, spem, & caritatem decenter contexta demonstrat.*

Hujus fidei accessum & spei statum ad remunerationem beatitudinis pertendentem competentibus & verbis & rebus Paulus commendat cum dicit: *Justificati ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem & accessum habemus in gratia ista in qua stamus & gloriamur in spe gloria filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.* Totus iste locus ita quoddam articulo instruendi compactus est & concretus ut tota ipsa principaliter tria, quæ sunt, fides, spes, & caritas, initio, statu, & complemento sui sint vel texendo completa, vel complendo contexta.

CAP. LXXXIX. *Expositio ejusdem sententiae Pauli.*

Initium itaque salutis humanæ ex fide esse proposuit dicens, *Justificati ex fide pacem habemus ad Deum*; & ac si quæreretur per quid fieri posset ipsius pacis effectus adjungit, *per Dominum nostrum Jesum Christum*. Et quid in hoc agit ipse Dominus noster Jesus Christus, sequitur: *per ipsum habemus accessum in gratia ista in qua stamus & gloriamur in spe gloria filiorum Dei*. Ecce prædixit initium fidei; quæ cum fuerit in Christo, erit justificatio credenti. Post justificationem erit pax ad Deum, ad quam ordinatè venit per gratiam Dei, in qua jam omnis qui credit stat contra omnia adversa immobilis & gloriatur in spe filiorum Dei. Et ex hoc inchoant solida esse media cujus fidelia extiterant prima. Primo namque per fidem justificatus, quia justus ex fide vivit. Deinde per justificationem Deo pacificatus, quia pacifici filii Dei vocabuntur. Et hæc fiunt non per aliam fidem nisi per eam quæ est in Christo Jesu, per quæ accessum habemus in gratia ejusdem fidei in qua stamus & gloriamur, quæ præparatur à Deo in bona voluntate credenti, in qua dictum est. *Credens stat solidatus in petra, qui est Christus, & gloriatur, sperans promissam sibi hereditatem filiorum Dei*. Et hoc medium ejus, in quo sustinet luctamen adversitatis & certamina passionis: quoniam cum homo excruciatum vel occultis tentationibus, vel aperta persecutionis objectibus, veræ fidei solidatus spe, invisibilia expectat, eaque nondum videntur, ventura confidit, eaque in futurum retributio adducet, jam in præsentis expectatione firma complectitur, nec dubitat ut quandoque percipiat, qui ut verè percipiat jam evidenter sperat. Unde adjungit: *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus*. Quid hoc est, *Non solum*? Ergo

est & aliud in quo gloriatio est? Illud videlicet quod gloriatur in accepta fide, cujus mercedem sperat, retributionem æternæ vitæ. Gloriatur autem & in alio lucro, id est in tribulationibus quas sustinere facit: *scientes quod tribulatio patientiam operatur.* Hinc dicitur, *Patientia vobis necessaria est*: quia nisi patientia tribulationem temperet dum pressura tribulationis vim patientiæ extinguit, negotium certaminis non ad probationem extendit, sed mox ad reprobationem elidit. Jam patientia quam tribulatio operata fuerit extenditur ad probationem, ut hoc quod toleratur, si ad æternitatis amorem tendit, verè probetur, ne in sinu tolerantiae lateat murmur vocis iniquæ, & quod stabat sub fasce pressuræ solidum dilabatur in murmuris fluxum, sicque probitatis dignitate careat quod in reprobatione murmuris venit. Jam probatio fidelis inventa venit ad bonorum spem, quæ tanta dulcedine conditoris anhelat ut cupiat corpore dissolvi & esse cum Christo, tanta sui soliditate robusta ut confundi non possit. Salus itaque illa quæ per fidem cœpit, quæ justificationem invenit, quæ ad pacem Dei pervenit, quæ in Christo solidata accessum gratiæ reperit, in qua firmissimè stans veraciter gloriatur, quam tribulatio exercitavit, quam probatio idoneam reddidit, spes deinde sine confusione ad remunerationis æternitatem inducit, & hæc non aliter nisi quia illa ultima, & quæ major est horum, caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc spei tempore, quod est medium inter fidem & caritatem, nunquam autem à fide & caritate sejunctum, sit exercitium operum bonorum, ut fidem opera commendent, ne mortua sine operibus habeatur, ut spes indefinenter opus exerceat, perducens intentionem usque ad perseverantiæ salutem, tolerans quicquid adversum aut extentione aut ex passione concur-

rerit. Et ita cuncta æquo animo sustinet ut inter angustias dolorum & præsentis lætitiæ gloriatur & in futuræ gloriæ expectatione lætetur.

CAP. XC. *De caritatē & nomine ejus.*

De caritatis bono quantum quisque dicere poterit, cū satis Paulum dixisse sufficiat : qui prosequens virtutes ejus tanta numerositate complexus est quanta & ubertate fructus ejus opimo se esse pensavit. Nomen caritatis Græcum est. Quod Latine dilectio dicitur. Hæc à duobus incipit, vel ab homine & Deo, vel coram Deo ab homine & proximo. In uno enim experimentum dilectionis minimè patet, quia cui se vel quid sibi quisque connectat singularitas non habet. Hæc primum à Deo ad homines venit, dicente Johanne : *Non quia nos diligimus Deum, sed quia Deus prior dilexit nos, dāns nobis pignus spiritus ut diligamus eum in op'ribus pietatis.* Dehinc ut demonstretur dilectio Dei, ostenditur dilectio proximi. Nam denuntiante Apostolo, *si proximum, quem videmus non diligimus, quomodo Deum, quem non videmus, diligere poterimus?* Testimonium ergo dilectionis Dei est dilectio proximi. Et tunc verè diligi probabitur Deus quando in Deum amicus, propter Deum dilectus vincitur inimicus. Hæc ubi vera consistit intercidi nescit, quia interruptionem non habet quod permānebit in æternitatis hereditate, tantum effectu suæ operationis idonea ut non quærens quæ sua sunt, sese periculis ingerat proximorum, atque quicquid lucrandum adsciverit, aut propriæ prosperitatis communione refoveat, aut susceptæ adversitatis expugnatione defendat, robustis exercitiis invida, dum semper avida proximi salutis, aut quod lucraverit non amittit, aut quod lucrare nequiverit compassionē simplici dolet, nunquam bonitatis vacuata mercede.

FINIS.

CAPITULA
R O D U L F I
ARCHIEPISCOPI
BITURICENSIS.

• INCIPIT PROLOGUS.

RODULFUS exilis servorum Dei servus fratribus & consacerdotibus Bituricensis Ecclesiae nostrae salutem. Non latere credimus beatitudinis vestrae solertiam quanta ecclesiastica nobis disciplinae, quantisque quotidianis sollicitudinibus subditorum insuper & temporalium oppressionibus rerum, quibus indefinenter undique coangustamur, sollicitudo confringat. Idcirco, ut vobiscum contuli, ex antiquorum scriptis, scripturarum quoque ac canonum oris excerpere dudum opusculum vitae sacerdotalis poenitentiaeque ac satisfactionis minimè quivi: quoniam animus partitus per diversa fit tardior ad singula. Non enim fenisus sum petitioni vestrae velut otii tadio durus, sed supradictae impossibilitatis netvo vinctus. Jam verò tantorum nolens resistere querimoniis dignum ac utile fore censeo condignis parere desideriiis laudabilibusque satisfacere petitionibus. Quapropter me ipsum, fratres, abnegare nolo, sed ardenti animo, sine aliquo excusationis verbo, hujus ponderis sarcinam à vobis illatam, à Domino quoque sublevandam, arripere non recuso, jactans in Christo meum cogitatum, cujus hortatu huic operi

*Concil. Ca-
bilon. 11.
cap. 38.*

tribuam incrementum. Ipse enim inquit : *Aperi-
ostium, & ego adimplebo illud.* Valde etenim me
solicitat quoniam ita in sacerdotum nostrorum li-
bellis reperi quos vulgo pœnitentiales vocant,
quorum errores certi, auctores sunt incerti, con-
fusa judicia pœnitentium atque ita diversa & nul-
lius auctoritate suffulta ut vix animus prudentis
prope dissonantia tanti discriminis possit sustinere
jacturam. Hos verò obliterans, & studium meum
certis atque catholicis scripturis accommodans,
quid agere sacerdotes, qualiterve conversari vel
quomodo Christi gregem veluti pastores ingenio
compotes & sermone tantum medicinali antidoto
levigatum ad perpetuæ caulas pascuæ revocare
oporteat, ex sanctorum patrum canonumque sen-
tentiis exiguum opus in uno volumine aggregare
curavi. Et ut fastidiosus & minus eruditus lectori-
bus tedium minimè inferrem, hujus modici opus-
culi summam XLV. capitulis perstrinxi. Si autem
quis paschalibus multimodisque refertus dapibus
hunc nostri laboris spreverit actum, in his obse-
cro caritate servata opibus utescat cecropiis, nos-
tris omittens contraire purissimæ devotionis sine
aliquo arrogantia fastu conatibus. Legentium quip-
pe totis præcordiorum nisibus efflagitare non cesso
industriam quatenus dilectionis munere recreati,
quæ in his membranis conspicuo corrigibilia &
minus apta perspexerint oculo, absque dilacera-
tionis obstaculo, non ut obrectatores infani, sed
tanquam amplectitores benevoli, emendare atque
corrigere caritative studiosè studeant, ut & perfec-
tio dilectionis servetur in mente, & effectus opti-
mi studii exerceatur in opere. Unde posco vos,
ô fratres dilectissimi, fundite pro meis peccami-
nibus supplicibus votis ad Dominum preces, quod
clemens atque multum misericors vincula pravi-

ratis meæ absolvat, & gaudia æterna concedat. Deus omnipotens æternus pastor vos ubique protegat & ab omnibus perturbationibus liberet.

CAPUT PRIMUM. *De fide sanctæ trinitatis, qualiter tenenda sit à Presbyteris & prædicanda.*

Primo omnium credendum est atque omnibus *Lib. 1. Ca-*
generaliter prædicandum patrem & filium & spi- *ritual. cap.*
ritum sanctum unum Deum esse omnipotentem, 76.
æternum, invisibilem, qui creavit cælum & ter-
ram, mare & omnia quæ in eis sunt, & unam esse
deitatem & substantiam & majestatem in tribus
personis patris & filii & spiritus sancti. Itemque
quoniam filius Dei incarnatus est de spiritu sancto
& Maria virgine pro salute & reparatione huma-
ni generis, homo factus, passus, sepultus, tertia
die resurrexit, & ascendit ad cælos, sedetque ad
dexteram patris, & quia venturus sit judicare om-
nes homines propter merita propria, & quoniam
omnes mortui in vera carne resurgent, impii
propter scelera sua cum diabolo in ignem mittendi
æternum, justi verò cum Christo & cum angelis
suis in vitam consociandi æternam.

CAP. II. *De honore & restauratione Ecclesiarum.*

Placuit nobis admonere fratres, & consacerdo- *Lib. 1. Ca-*
tes nostros ut Ecclesia Dei per illorum parrochias *pitular. cap.*
suum habeat honorem, & altaria secundum suam *67. & lib.*
dignitatem venerentur & exornentur, domusque *6. cap. 377.*
Dei & altaria sacrata non sint avibus & canibus
pervia, & ut sæcularia negotia & vaniloquia in
Ecclesiis non agantur, quia domus Dei domus
orationis debet esse, non spelunca latronum, &
non ob aliam causam in Ecclesiam convenire de-
bere nisi ad laudandum Deum & ejus servitium fa-
ciendum. Disceptationes verò & tumultus & vani-

*Capitulari
Theodulfi
cap. 10.*

loquia & scurrilitas cæteræque turpes actiones ab eodem sancto loco penitus prohibenda sunt. Ubi enim Dei nomen invocatur, sacrificium Deo offertur, angelorum frequentia inesse non dubitatur, periculosum est tale aliquid dicere vel agere quod loco non convenit. Si enim Dominus illos de templo ejecit qui victimas quas ibi offerebant emebant & vendebant, quanto magis illos iratus abjiciet qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, & hujusmodi nugis locum divino cultui mancipatum fœdant? Monemus etiam ut prædictas Ecclesias bene construant & emendant juxta rerum possibilitatem, & luminaria eis tribuant, sicut decet, ut in omnibus honorificetur Deus, & Ecclesia sancta Christi sanguine mercata veneretur, magnificetur, atque exaltetur.

Lib. 2. Capitulari cap. 5.

C A P. III. *Ut Missæ nequaquam alibi nisi in Ecclesia celebretur. Et ut in Ecclesiis cellaria non fiant.*

*Capitulari
Theodulfi
cap. 11.*

Missarum solemnia nequaquam alibi nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus & in vilibus locis, sed in loco quem elegerit Dominus, juxta illud quod scriptum est: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco quem elegerit Dominus ut ponat nomen suum ibi.* excepta ratione eorum qui in exercitum pergentes ad hoc opus habent tentoria & altaria dedicata in quibus Missarum solemnia expleant. Videmus etiam crebrò in Ecclesiis messes, vinum, fœnum, & cæterarum frugum species congeri. Unde horrea vel cellaria potius quàm Ecclesiæ esse probantur. Et ob hoc, quod nefas est, homicidia, adulteria, furta, comestiones, ebrietates, turpilologia, & his similia illicita, quæ visu & auditu obscœna sunt, ibi fieri sæpe à plurimis didicimus. Quapropter volumus, ut hoc penitus observetur

*Capitulari
Theodulfi
cap. 8.*

quatinus in Ecclesia nihil aliud præter vestimenta ecclesiastica & vasa sancta & libros & ea quæ honori congruunt vel non officiunt ecclesiastico recondatur; ne fortè si alia ibi quàm oportet negotia exerçantur, à Domino audiamus: *Domus mea domus orationis vocabitur. Vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Et iterum: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.*

CAP. IV. *Ut in Ecclesiis deinceps sepultura mortuorum non fiant.*

Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, & plerumque loca Capitulum Theodulfi cap. 9. divino cultui mancipata & ad offerendas Deo hostias præparata cimiteria sive polyandria facta sunt. Unde volumus ut ab hac re deinceps absteineatur, & nemo in Ecclesia sepeliatur, nisi fortè talis sit Vide Notas ad Regimen pag. 117. persona sacerdotis aut cujuslibet iusti hominis qui per vitæ meritum talem vivendo suo corpori defuncto locum adquisivit. Corpora verò quæ antiquitus in Ecclesiis sepulta sunt nequaquam propiciantur; sed tumuli qui apparent profundius in terram mittantur, & pavimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesie reverentia conservetur. Ubi verò tanta est multitudo cadaverum ut hoc facere difficile sit, locus ille pro cimiterio habeatur, ablato inde altari, & in eo loco constructo ubi religiosè & purè Deo sacrificium offerri valeat.

CAP. V. *De libris & vestimentis ecclesiasticis vel sacerdotalibus & de vasis sacris.*

Admonendi etiam sunt sacerdotes ut operam Lib. 1. Capitular. cap. 62. 101. & lib. 5. cap. 119. dent quatinus Missalem & lectionarium, psalterium, sive alios libellos sibi necessarios bene correctos habeant, quia sæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros malè rogant. Et pæros suos non sinant vel legendo vel scribendo

*Capitulari
Theodulfi
cap. 18.*

eos corrumpere, corrigere, vasaque Deo sacra-
ta magna veneratione habeantur. Et non liceat alicui
calicem aut patenam aut quodlibet vas sacratum &
divino cultui mancipatum ad alios usus retorquere.
Nam quicumque de calice sacro aliud bibit præter
Christi sanguinem, qui in sacramento accipitur, &
patenam ad aliud officium habet quàm ad altaris
ministerium, deterrendus est exemplo Balthasar,
qui dum vasa Domini in usus communes assumpsit,
vitam pariter cum regno amisit. Statuimus quoque
ut cum summo studio linteamina nitida altaribus
præparent, & sacerdotalia indumenta cum quibus
sacrificatur optima pro viribus & munda habere
fatagant, & siue nova siue vetustate confecta ad
alios usus transire nullo modo sinant.

C A P. VI. *De eucharistia.*

*Lib. 1. Ca-
pitular.
cap. 155.*

*Capitulari
Theodulfi
cap. 5.*

Ut Presbyteri semper habeant paratam eucha-
ristiam, ut quando quisque infirmaverit, aut par-
vulus infirmus fuerit, statim eos communicent, ne
sine communione moriantur. Panes enim quos in
sacrificio offertis, aut à vobis ipsis aut à vestris
ministis ad id agendum idoneis coram vobis ni-
tidè ac studiosè fiant, & diligenter observetur ut
panis & vinum & aqua, sine quibus Missæ ne-
queunt celebrari, mundissimè atque studiosè trac-
tentur, & nihil in his vile, nihil reprehensibile
inveniat, & ut sacrificia sanctificata cum magna
diligentia ab eis colligantur qui digni sunt, & ho-
norificè serventur. Ab omnibus autem cavendum
summo opere esse monemus ut non diutiùs serven-
tur, ne fortè putrida & inhonesta appareant, sed
tamen diù in vase mundissimo custodiantur usque
dum ad alia dicata succedant.

*Lib. 1. Ca-
pitular. cap.
67.*

C A P. VII. *De vita & moribus sacerdotum.*

*Capitulari
Theodulfi
cap. 2.*

Oportet sacerdotes Dei assiduitatem habere le-
gendi & instantiam orandi; quia vita viri iusti lec-
tione

visione instruitur, oratione ornatur, & assiduitate lectionis munitur, juxta illum qui dicebat: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Hæc sunt arma, lectio videlicet & oratio, quibus diabolus expugnatur. Hæc sunt instrumenta quibus beatitudo acquiritur. His armis vitia comprimuntur, his alimentis virtutes nutriuntur. Et si quando à lectione vel oratione cessatur, debet manuum operatio subsequi, quia otiositas inimica est animæ, & antiquus hostis quem à lectione sive ab oratione seu operatione vacantem invenerit facile ad ima rapit. Debet itaque Christi sacerdos compositis moribus, vultu hilari, sermone proficuo, exemplo salubri, placido animo, sine dolo & simulatione, atque omnibus in commune virtutibus clarere, quatinus sibi commissos non livoris atque amaritudinis zelo pertrahat ad ruinam, sed caritatis atque dulcedinis providentia provocet ad salutem.

Ibid. cap. 3.

CAP. VIII. *De doctrina & observantia sacerdotum.*

Ut Presbyteri qui sibi & cæteris prodesse debent summo opere studeant ut doctrinam rectam teneant, & baptismum catholicum observent, & Missarum preces bene intelligant, & horas canonicas diurnas vel nocturnas custodiant, & ut psalmi dignè secundum divisiones versuum modulentur, & dominicam orationem & symbolum atque expositionem ipsi noscant & omnibus prædicent intelligentiam, & unusquisque sciat quid à Deo petat; quatinus eorum doctrinis atque exemplis multi pertrahantur ad servitium Dei, sicut ipse Dominus in evangelio præcepit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui in caelis est.*

Lib. I Capitular. cap. 66.

CAP. IX. *Ut laici seniores domus sacerdotum aliqua occasione cum feminis & canibus habitandi causa non habiant.*

Omnes in commune seniores Ecclesiarum laicos monemus ut in domibus sacerdotum, quæ mundæ ac castæ & religiosæ debent esse, cum uxoribus vel aliis feminis seu canibus habitare nullatenus præsumant : quoniam illicitum est cum qui soli Deo servire jubetur luxuriosis verbis atque superfluis implicari tumultibus, & commissi officii præfixas psallendi, vigilandi, orandi, aut, si necessitas evenierit, baptizandi, infirmisque & deficientibus subveniendi, corrumpere metas. Hoc verò nefas deinceps fieri vetamus, ne Dei ministri sæculari oppresione lædantur, & Christi grex carissimo pretio comparatus negligentia pastoralis morte damnetur æterna. Si autem ab hinc tale aliquid gestum fuerit, ad nostram citiùs perveniat notitiam, ut auctoritate divina ad corrigendum vel inviti deducantur transgressores.

CAP. X. *Quo ordine à Presbyteris Missa celebretur.*

*Capitulum
Theodulfi
cap. 7.*

Sacerdos Missam solus nequaquam celebret : quia sicut illa celebrari non potest sine salutatione sacerdotis, responsione plebis, admonitione sacerdotis, responsione nihilominus plebis, ita nimirum nequaquam ab uno debet celebrari, esse autem debent duo aut tres qui circumstant, quos ille salutet, à quibus ei respondeatur. Et ut epistolam nullus laicus legere præsumat nec clericus, nisi priùs subdiaconatus susceperit officium. Sicut enim Missam Sacerdotes & evangelium legere Diaconi jubentur, ita epistolam pronuntiare inter sacra Missarum solemnia Subdiaconi noscuntur. Nam si Subdiaconus defuerit, aut à Diacono aut ab ipso le-

gatur Presbytero, ut non vituperetur ministerium sacrum, sed in omnibus honorificetur Deus. Feminae autem Sacerdote Missam celebrante nequaquam ad altare accedant, nec vasa sacra contingant, sed in locis suis stent. Memores enim esse debent feminae infirmitatis suae & sexus imbecillitatis. Et ideo sancta quaelibet in ministerio Ecclesiae contingere pertimescant. Quae etiam laici viri pertimescere debent, ne Ozan poenam subeant; qui dum arcam Domini extra ordinari Dei sustentare voluit, sed Domino percutiente interiit.

CAP. XI. *De hospitalitate.*

Admonendi sunt sacerdotes ut hospitalitatem & per se diligant & ceteris diligendam esse insinuent, & nulli hospitium prohibeant. Et si cui forte hospitium praestiterint, nullum ab eo munus accipiant, nisi forte ille qui recipitur sponte sua aliquid det. Dicendumque illis qualiter multi per hospitalitatis officium Deo placuerunt, dicente Apostolo: *Per hanc enim placuerunt quidam Deo, angelis hospitio susceptis.* Et iterum: *Hospitales invicem sine murmuratione.* Et ipse Dominus ad iudicium dicturus est: *Hospes eram, & collegistis me.* Sciant namque quicumque hospitalitatem amant, Christum se in hospitibus recipere. Esurientes ergo satiandi sunt, sitientes potandi, nudi operiendi, infirmi & qui in carcere sunt visitandi, & hospites colligendi, dicente Domino: *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi bibere.* & cetera. Nam haec omnia & in se quisque debet spiritaliter agere & in aliis carnaliter adimplere.

CAP. XII. *De Conciliis observandis.*

Secundum priscorum edicta patrum cuncti sacerdotes per parrochias constituti ad Concilium venire iubentur, ut ibi omnium quaestionum negotia ab Episcopo discutiantur, ut quae utilia sunt

comprobentur, & inutilia quæque & illicita canonice corrigantur. Unde monemus omnes ut hæc salutaria monita custodire non negligent, & ad synodum omni occasione sublata occurrere indifferenter satagant, qualiter unanimitate servata omnium disceptationum ruinosa tollantur discidia. Si quis verò his institutionibus contraire tentaverit, & synodalia jura contemnens ad nostrum Concilium nostrorumque ministrorum festinare distulerit, nisi justam excusationis protulerit causam, canonica excommunicationis sentiet pœnam.

CAP. XIII. *De predicatione sacerdotum.*

*Capitulum
Theodulfi
cap. 28.*

Hortamur vos paratos esse ad docendas plebes. Qui scripturas scit, prædicet scripturas. Qui verò scripturam nescit, saltem hoc quod notissimum est plebibus dicat, ut declinent à malo & faciant bonum, inquirent pacem & sequantur eam, quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Nullus ergo se excusare poterit quòd non habeat linguam unde possit aliquem ædificare. Mox enim ut quemlibet errantem viderit, prout potest aut valet, aut arguendo aut obsecrando aut increpando ab errore retrahat & ad peragendum bonum opus hortetur. Modus autem prædicationis hic est. In primis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum tanquam se ipsum. Deinde non occidere, non adulterare, non facere furtum, non concupiscere, non falsum testimonium dicere, honorare omnes homines, & quod sibi quis fieri non vult alio non faciat, abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum, corpus castigare, delicias non amare, jejunium amare, pauperes recreare, nudum vestire, hospites suscipere, infirmum visitare, mortuum sepelire,

Ibid. cap. 21.

in tribulatione positus subvenire, dolentem consolari, à sæculi actibus se facere alienum, nihil amoris Christi præponere, iram non perficere, iracundiæ tempus non reservare, dolum in corde non tenere, pacem falsam non dare, caritatem non derelinquere, non jurare, ne fortè perjures, veritatem ex corde & ore proferre, malum pro malo non reddere, injuriam non facere, sed & factam patienter sufferre, inimicos diligere propter Deum, maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere, persecutionem pro justitia sustinere, non esse superbum, non vinolentum, non multum edacem, non somnolentum, non pigrum, non murmuriosum, non detractorem, non litigiosum, spem suam Deo committere. Bonum aliquid in se cum viderit, Deo applicer, non sibi; malum verò à se factum sciat & sibi reputet. Diem judicii timere, gehennam expavescere, vitam æternam omni concupiscentia spiritali desiderare, mortem cotidie ante oculos suspectam habere, actus vitæ suæ omni hora custodire, in omni loco Deum se respicere pro certo scire, cogitationes malas cordi suo advenientes abjicere, os suum à malo vel pravo eloquio custodire, multum loqui non amare, quoniam secundum scripturam in multiloquio peccatum non deerit, verba vana aut risui apta non loqui, risum multum non amare, lectiones sanctas libenter audire, orationi frequenter incumbere, mala præterita cum lacrymis & gemitu cotidie in oratione Deo confiteri, de ipsis malis de cætero emendare, desideria carnis non perficere, voluntatem propriam odire, præceptis sacerdotis in omnibus obedire, etiamsi ipse aliter, quod absit, quam non oportet agat, memores illius dominici præcepti, *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite*, præcepta Dei factis cotidie adim-

plere, castitatem amare, zelum & invidiam non habere, contentionem non amare, seniores venerari, juniores diligere, cum discordantibus ante solis occasum in pacem redire, & de Dei misericordia nunquam desperare. Hæc sunt enim instrumenta spiritualia; quæ cum fuerint à nobis die noctuque incessabiliter adimpleta & in die judicii reconfignata, illa merces à Domino recompensabitur quam ipse promisit: *Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum.*

CAP. XIV. De Presbyteris qui in cæna Domini pro chrismate veniunt, ut unusquisque tres deferat ampullas.

De Presbyteris qui accipiendi chrismatis gratia ad civitates in cæna Domini venire soliti sunt constitutum ut ex decem unus eligatur, qui acceptum chrisma sociis suis diligenter perferat. Hi verò qui non longius à civitate quam sex aut septem millibus habitant, ad accipiendum chrisma per se veniant. Tres autem omnes secum deferant ampullas, unam pro chrismate, aliam pro oleo ad catecuminos, tertiam pro oleo ad infirmos ungendos. Secundum itaque beati Apostoli Jacobi documentum, cui etiam decreta patrum consonant, infirmi oleo quod ab Episcopis benedicitur à Presbyteris ungi debent. Dicit enim: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum & allevabit eum Dominus. Et si in peccatis est, remittetur ei.* Non est ergo parvipendenda hujuscemodi medicina, quæ corporis animæque medetur languoribus Presbyteri autem chrisma sub sigillo custodiant, ut nulli sub prætextu medicinæ vel alicujus maleficii dare præsumant. Si fecerint, honore priventur.

Lib. 1. Capitular. cap. 91. 156.

Vide Notas ad Capitularia pag. 1170.

Lib. 5. Capitular. cap. 145.

CAP. XV. *De parrochianis & de parrochia alterius & de clericis alienis.*

Nullus Presbyter alterius parrochianum persuadeat ut ad suam Ecclesiam concurrat, relicta propria Ecclesia, nec ad Missam recipiat, nisi in itinere fuerit, aut placitum ibi habuerit, aut aliqua iusta ratio intervenerit. Nullusque Presbyter in alterius Ecclesia Missam canere præsumat, nisi in itinere positus, aut ob eo iussus ad quem ipsa pertinet Ecclesia. Nec decimas alteri debitas audeat recipere, sed unusquisque sua Ecclesia & populo contentus, quod sibi non vult fieri, alteri nequam faciat, juxta illud evangelicum: *Quaecunque vultis ut vobis faciant homines, & vos eadem facite illis.* Hoc quoque modis omnibus prohibemus ut nullus Presbyter alterius clericum sollicitet aut recipiat, quia gravis de hac re in sacris canonibus sententia est. Quisquis autem contra hæc statuta venerit, vel his monitis nostris reniti tentaverit, aut gradum se sciat amissurum, aut in carcere longo tempore detinendum.

*Capitulari
Theodulfi
cap. 14.
Lib. 7. Ca-
pitulari cap.
198. & lib.
1. cap. 147.
148.*

CAP. XVI. *De feminis à Presbyteris non suscipiendis.*

Nulla femina in domo sacerdotis habitet. Quamvis enim canones matrem & sororem & hujusmodi personas in quibus nulla sit suspicio cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcirco amputamus, quia in obsequio sive occasione illarum veniunt aliæ feminae quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, & cum ad peccatum inliciunt. Occasiones enim amputandæ sunt peccatorum, & tollendæ omnes suspensiones quibus subtilitas diaboli sub prætexu caritatis & dilectionis incautas animas & ignaras inretire consuevit. Idcirco ad custodiendam vitam eorum vel famam speciali ordinatione præcipimus ut nullus sacerdotum extra-

*Capitulari
Theodulfi
cap. 12.*

neæ mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur, & non solum in domo illius femina non accedat, sed nec ipse frequentandi domum femina habeat potestatem, nec in cellarium vel in secretum ancillam aut libertam seu quamcunque feminam intromittat. Si quis verò Presbyter crimine fornicationis de quacunque femina suspicatus post primam & secundam admonitionem inveniarit fabulari cum ea vel aliquo modo conversari, noverit se à sacerdotii honore & ab officio removendum, nulla ei prorsus recuperationis consolatione relicta.

CAP. XVII. *Ut nullus Presbyter Ecclesiam altius subripere audeat.*

*Capitulare
Theodulfi
cap. 16.*

*Lib. 7. Ca-
pitular. cap.
106.*

*Lib. 7. Ca-
pitular. cap.
150.*

Si quis Presbyter inventus fuerit alicui clerico aut laico munera dare aut dedisse aut ullo modo quibuscumque factionibus vel fraudibus seu dolositatibus publicè vel occultè attentare ut Ecclesiam alterius Presbyteri subripiat, sciat se pro hac rapina & sæva cupiditate aut gradum amissurum aut in carceris ærumna longo tempore pœnitentiam agendo detinendum. Statuimus quoque ut nullus sacerdos pro accepta Ecclesia munera dare præsumat. Et hoc juxta canonum decreta seu gloriosissimorum Karoli scilicet ac Ludovici decernimus ut unusquisque Presbyter res quas post diem consecrationis acquisierit ad propriam relinquat Ecclesiam.

CAP. XVIII. *Ut pro baptizandis sive pro sepeliendis fidelibus sive pro pœnitentia danda aut pro sacramentis in Ecclesia faciendis nulla pretia exigantur.*

*Lib. 5. Ca-
pitular. c.
172. Et lib.
6. cap. 106.
183.*

Audivimus quosdam sacerdotes maligno instinctu agitados pro baptismatis gratia sive pro sepultura loco pretia injusta à nonnullis accepisse. quod

nefandissimum facinus in cunctis majorum institutis novimus prohibitum. Gratis enim datur, & gratis dari jubetur. Et ideo nihil deinceps, quia hominibus pretii exigere præsumant; sed eos quos corporis validudo sociat salutis, temporibus constituti sponte baptizent; & si in fine mortis constituti fuerint, eos absque aliqua dilatione sine aliquis pretii munere ad regenerationis baptismum admittant. Cum verò ab hac vita recesserint, cum psalmis & canticis diligenter ad sepulchrum illos deferant, nullum exinde pretium requirentes, nisi ipsi aut parentes eorum seu eleemosynarii sponte aliquid tribuant. Similiter de pœnitentia danda & de sacramento in Ecclesia faciendo ecclesiastica vetat auctoritas nullum prorsus exquirere donum. Pœnitentiam autem quærentibus citò succurrendum est. Et jurantibus ne in perjurium incidunt prædicandum. Peccantes autem ut ad pœnitentiam redeant omni sollicitudine invitandi. Et jurantes ut crimen non incurrant omnimodis suadendi sunt. Quoniam frequenter nonnulli paupertate cogente deterriti baptismum differunt, & absque baptismatis gratia filios suos mori permittunt. Alii quoque juramenti pretium, quod ab illis illicitè à sacerdotibus exigitur, metuentes, perjurium perpetrare non formidant. Si quis verò sacerdotum hæc prohibita deprehensus fuerit admisisse, vel commissa potius spontanea voluntate citius non correxerit, proprii honoris inrecuperabiliter periculo subiacebit.

C A P. X I X. *A quibus illicitis Presbyteri maxime se cohibere debeant.*

Observandum est sacerdotibus ut ab ebrietate se abstineant, quoniam secundum scripturam ebrietas nullum vitium excusat. Et Apostolus commo-

*Capitula
Karoli Cal.
vi tit. 7.
cap. 2.
S. Gregor.
lib. 7. indic.
2. ep. 55.*

*Capitula
Theodulfi
cap. 13.*

net dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Et neque per tabernas eant bibendo aut comedendo, neque domos aut villas curiositate qualibet peragrent, aut cum feminis vel quibuscumque impuris personis convivia exerceant, neque commellationibus & ceteris pestibus ad gastrimargiam pertinentibus deserviant, & ad forum vel mercatum nullatenus vadant, neque ad sæculare judicium pergant, nisi fortè ut pauperibus succurrant, aut de verbo Dei judices admoneant ut iusta judicia judicent. Si verò eorum propria causa agenda est, cum licentia Episcopi & cum avvocato pergant. Prohibemus autem omnimodis ut Presbyteri villici & conductores seniorum non fiant, nec cartas scribant, nec ad nuptias pergant, nec arma assumant, nec fidejussores existant. Carnis quoque voluptates & negotia sæcularia & vanas hujus mundi delicias, impudica convivia, vana spectacula, mortiferas hujus sæculi pompas, obscœna jocorum verba, risus inutiles, venationem cum avibus vel canibus, usuras, negotiationes inlicitas, pondera iniqua, placita sæcularia, munera injusta, & omnia mortalia peccata, & si qua sunt similia, monemus ut refugiant: quoniam secundum Apostolum *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus ut ei placeat cui se probavit.* Ceteros itaque ad Ecclesiam Christi pertinentes piè & justè prævidere & regere debent tanquam Christi milites, bene agendo & prædicando juxta Domini sententiam, qui ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant vestra bona opera & glorificent patrem vestrum qui in calis est.*

C A P. XX. *Quod statuis diebus & in vicis baptismi celebretur. Et de infirmis baptizandis.*

Baptismum certis temporibus celebrari antiqui

Lib. 5. Capitular. cap. 325.

patres sanxerunt, Pascha scilicet & Pentecosten. Aliis verò temporibus quempiam baptizari canonica vetat auctoritas, præter eum quem in periculo mortis constitutum necessitas summa constringit. His itaque duobus temporibus, Pascha scilicet & Pentecosten, omnes sacerdotes ex cellis ad vicos convenite debent, & ibi officio peracto, cum summa diligentia baptizandos quosque baptizent. Et tunc ad proprias Ecclesias cum baptizatis suis & cæteris subjectis remeantes Missarum solemniam persolvant, & baptizati, & qui eos à fonte baptismatis susceperunt, omnes excommunicent. Et quandiu in albis sunt, cotidie à patrinis ad Ecclesiam cum luminaribus deducantur, & corpus & sanguinem Christi usque in diem octavum æquali jure cuncti percipere studeant. Si autem parvulus agrotans ad quemlibet Presbyterum quocunque tempore vel hora baptismi gratia decujuslibet parrochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum nullo modo negetur. Si quis hoc munus petenti concedere detrectaverit, & ille parvulus absque baptismatis gratia mortuus fuerit, noverit se ille qui eum non baptizavit pro ejus anima rationem redditurum.

CAP. XXI: *De decimis à fidelibus dandis.*

Decimas de omnibus rebus juxta modum à beatis patribus constitutum à cuncto populo cum omni devotione Dei Ecclesiis reddendas esse moneamus, ut sacerdotes, qui per sacras eorum orationes & oblationes pro pace, pro totius populi Christiani salute, pro frugibus terræ, pro infirmis quoque & defunctis omnipotentis Dei misericordiam implorant, victum & vestimentum & cætera quæ in eis sunt necessaria habeant, & ut hospitibus & peregrinis, orphanis & viduis, debilibus & agrotis solatium præbere valeant. Sunt præterea qui-

*Concil. Ca-
bilon. II.
cap. 19.*

dam qui decimas suas dare ad Ecclesias suas negl-
gunt, ubi & ipsi & eorum servi Missas audiunt.
Proinde decrevimus ut omnes ibi decimas dent
ubi infantes eorum baptizantur, & ubi Missas au-
diunt, & ubi res ipsæ convenire videntur, juxta
proprii Episcopi decretum. Presbyteri verò ab his
qui decimas non dant vadios nunquam accipiant.
Sed qui post crebras admonitiones & prædicationes
cas dare neglexerint excommunicentur. Jura-
mento autem propter periculum perjurii constringi
eos nolumus.

*Capitula
excerpta ex
lege Longo-
bardor. cap.
41.*

CAP. XXII. *De oratione dominica & symbolo.
Et de spiritalibus patribus &
filiolis.*

Commonendi sunt fideles ut omnes generaliter
à minimo usque ad maximum orationem domini-
cam & symbolum discant. Et dicendum eis quòd
in his duabus sententiis omne fidei Christianæ fun-
damentum incumbit. Et nisi quis has duas senten-
tias & memoriter tenuerit & ex toto corde cre-
diderit, & in oratione sapissime frequentaverit,
catholicus esse non poterit. Constitutum nam-
que est ut nullus chrismetur, neque baptizetur,
neque à lavacro fontis alium suscipiat, neque
coram Episcopo ad confirmandum quemlibet
teneat, nisi symbolum & orationem dominicam
memoriter tenuerit, exceptis his quos ad loquen-
dum ætas minimè perduxit. Patrini autem eos quos
de fonte lavacri suscipiunt erudire summo opere
studeant, & orationem dominicam & symbolum
illis insinuent, quoniam eos Domino genuerunt,
& pro eis fidejussores existunt. Qui verò in publi-
ca pœnitentia sunt constituti, aut criminali pec-
cato tenentur obnoxii, neminem à lavacro fontis
suscipere neque coram Episcopo ad confirmatio-
nem tenere præsumant usquequo pœnitentia perac-

*Lib. 2. Ca-
pitular. cap.
46.*

*Lib. 6. Ca-
pitular. cap.
182.*

ra satisfactionem condignam percipere mereantur.

CAP. XXIII. *De honore parentum, & dominis subditorum admonendis.*

Admonendi sunt fideles sanctæ Dei Ecclesiæ ut *Lib. 2. Capitular. cap. 65.*
 filios suos & filias suas doceant parentibus obedientiam exhibere, dicente Domino: *Fili, honorifica*
patrem tuum & matrem tuam. Nam & ipsi parentes
 erga filios suos ac filias modestè debent agere,
 dicente Apostolo: *Et vos, parentes, nolite ad iracundia provocare filios vestros.* Nam & hoc dicen-
 dum est eis ut si illi tali affectu parcere velint injuriis filiorum, non hos impune Dominus finit,
 nisi fortè digni pœnitentiæ exhibeant: quia levius est filios parentum quælibet flagella suscipere quàm
 Dei iram incurrere. Admonendi sunt etiam domini *Lib. 2. Capitular. cap. 44.*
 subditorum ut circa subjectos piè & misericorditer agant, nec eos qualibet injusta occasione con-
 demnent, nec eos opprimant, nec illorum substantiolas injustè tollant, nec ipsa debita quæ à sub-
 ditis reddenda sunt impiè ac crudeliter exigant. *Lib. 2. Capitular. cap. 41.*
 Quia ergo constat in Ecclesia diversarum conditio-
 num homines esse, ut sint nobiles & ignobiles, servi, coloni, inquilini, & cætera hujusmodi no-
 mina, oportet ut quicumque eis prælati sunt, clerici sive laici, clementer erga eos agant & misericorditer eos tractent, sive in exigendis ab eis
 operibus, sive in accipiendis tributis vel quibusdam debitis; sciantque eos fratres suos esse &
 unum secum patrem se habere Deum, cui clamant, *Pater noster, qui es in celis*, & unam matrem sanctam Ecclesiam, quæ eos intemerato sacri fontis utero gignit. Disciplina igitur eis misericordissima & gubernatio opportuna adhibenda est; disciplina, ne indisciplinatè vivendo auctorem suum offendant; gubernatio, ne in cotidianis vitæ com-
 meatibus prælatorum adminiculo destituti fatecant.

CAP. XXIV. *Quòd non sit personarum acceptio apud Deum.*

Cencil. Ca-
bilon. 11.
cap. 34.

Quia igitur, Apostolo testante, non est personarum acceptio apud Deum, & in omnibus judiciis cavendum est, multò magis in hoc pœnitentiæ iudicio præcaveri debet ut nullus sacerdotum unquam aut gratia aut odio alicujus personæ secus judicet quàm quod in canonibus sacris invenerit, aut quod illi secundùm sanctarum scripturarum auctoritatem & ecclesiasticam consuetudinem rectius visum fuerit. Si ergo medici, qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam propter personæ cujuslibet acceptionem his quos sanare cupiunt cauterio aut ferro aut duris aliis quibuslibet rebus parcent, multò magis his observandum est qui non corporum sed animarum medici existunt. Neque enim pensanda est pœnitentia quantitate temporis, sed ardore mentis & mortificatione corporis. Cor autem contritum & humiliatum Deus non spernit.

CAP. XXV. *De discordantibus.*

Vide Notas
ad Regino-
nem pag.
550.

Addit. IV.
Capitular.
cap. 50.

Oblationes dissidentium fratrum neque in sacratio neque in gazophylacio recipiantur. Placuit etiam ut sicut plerunque fit, illi qui odio aut longinqua inter se lite discesserint, & ad pacem redire diuturna intentione noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur quoadusque ad caritatem, quæ cooperit multitudinem peccatorum, venire festinent.

CAP. XXVI. *Qualiter dies dominicus observetur.*

Lib. 1. Capit-
ular. cap.
75. lib. 6.
cap. 380 &
lib. 7. cap.
276.

Diem dominicum Apostoli ideo religiosa sancxerunt solemnitate quia in eodem die redemptor noster à mortuis resurrexit. Quique ideo dominicus appellatur ut in eo à terrenis operibus & à mundi inlecebris abstinentes, tantùm divinis cul-

tribus serviamus. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & salvator noster tertia die resurrexit à mortuis, ita & nos resurrekturos in novissimo sæculo speramus. Unde etiam in dominica die stantes oramus. quod est signum futuræ resurrectionis. Hoc agit universa Ecclesia quæ in peregrinatione mortalitatis inventa est, expectans in finem sæculi quod in Domini nostri Jesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus mortuorum. Dies autem dominicus à Christianis post resurrectionem Domini celebratus est, & ex illo cœpit habere festivitatem suam. Tanta ergo hujus diei debet esse observantia ut præter orationes & Missarum solemnias & ea quæ ad vescendum pertinent nihil aliud fiat. Videlicet ut nec opera servilia in eo agantur, nec viri ruralia exerceant, nec vineas colant, nec campos arent, nec messem metant, nec fœnum secant, nec sepem ponant, nec silvas stirpent, nec arbores cædant, nec in petris laborent, nec domos construant, nec hortum faciant, nec terram moveant, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant, nisi tantum cibi vel frigoris necessitate. Item feminae opera textilia non faciant, nec vestimenta capulent, nec consuant, nec vestimenta lavent, nec liniant, nec linum battant, nec lanam carpere præsumant, nec berbices tondeant, ut omnimodis bonorum requies die dominico persolvatur. Ipse est enim primus dies sæculi. In ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in eo manna de celo datum est, in eo redemptor humani generis à mortuis resurrexit, in eo spiritus sanctus super discipulos descendit. Conveniendum est sabato die cum luminaribus ad Ecclesiam, conveniendum est ad vigiliis sive ad matutinum officium, concurrendum est etiam cum oblationibus ad Mis-

farum solemnia. Et dum convenitur, nulla jurgia sunt habenda; sed tota die tantum Deo vacandum est, & non in crapula & ebrietate vel in luxuriis & jocularibus verbis, sed in Dei laudibus & eleemosynis cum amicis, proximis, & peregrinis spiritualiter epulandum.

CAP. XXVII. *De diebus festis anni.*

Lib. 2. Capitular. cap. 35.

Regino lib. 1. cap. 377.

Festos dies in anno celebrare sanximus, hoc est, diem dominicum Paschæ cum omni honore & sobrietate venerari, simili modo totam hebdomadam illam observare decrevimus, diem ascensionis Domini pleniter celebrare. In Pentecosten similiter ut in Pascha, nativitatem sancti Johannis Baptistæ, Petri & Pauli diem unum, sancti Laurentii, assumptionem sanctæ Mariæ, dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Martini, sancti Andreæ, & omnium Apostolorum. In nativitate Domini dies quatuor, octavas Domini, Epiphania, purificationem sanctæ Mariæ, natalem sancti Ursicini & sancti Austregisili & sancti Sulpitii. Et illas festivitates sanctorum observare decrevimus quorum in unaquaque parrochia sancta corpora requiescunt vel reliquiæ venerantur. His prædictis diebus ab operibus quiescendum esse diximus. Cæteras festivitates sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, atque virginum congruo honore celebrandas esse censemus.

CAP. XXVIII. *Qualiter fideles in Missarum solemnibus offerre debeant vel communicare.*

Sacrificium quod à Christianis Deo offertur primum Christus Dominus noster & magister instituit quando commendavit Apostolis corpus & sanguinem suum prius quam traderetur. Sic enim legitur. *Accipit, inquit, Jesus panem & calicem, & benedicens dedit eis.* Dicunt aliqui, nisi aliquo intercedente

intercedente peccato , eucharistiam cotidie acci- Regino lib.
piendam. Hunc enim panem dari nobis cotidie ju- 1. cap. 194.
bente Domino postulamus dicentes : *Panem nostrum*
cotidianum da nobis hodie. Quod quidem bene di-
cunt , si hoc cum religione & devotione & hu-
militate suscipiunt , nec fidendo de justitia , super-
ba presumptione id faciant. Cæterum si talia sunt
peccata quæ quasi mortuum ab altario removeant ,
prius agenda est pœnitentia ; ac si deinde hoc sa-
lutiferum medicamentum suscipiendum , juxta A-
postolum probare se debet homo & sic de pane illo
manducare & de calice bibere. Si verò indiscretè
accipitur , timendum est illud quod ait idem Aposto-
lus : *Qui manducat & bibit indignè judicium sibi* Lib. 2. Cap.
manducat & bibit. Hoc est enim indignè accipere , pitular. cap.
si eo tempore quis accipiat quo debet habere pœ- 40.
nitentiam. Quod si tanta non sunt peccata ut ex-
communicandus quisque judicetur , non se debet à
medicina dominici corporis separare , ne dum ni-
mium in longum differtur , ad perniciem animæ
pertineat , dicente Domino : *Nisi manducaveritis*
carnem filii hominis & biberitis ejus sanguinem , non
habebitis vitam in vobis. Conjugatis autem absti-
nendum est à coitu aliquot diebus , orationique
vacandum , ut ad tantum accedere purificati va-
leant sacramentum. Relegant regnorum libros , &
invenient sacerdotem Abimelech de panibus pro-
positionis noluisse prius dare David & pueris ejus
antequam interrogaret utrum mundi essent pueri
à mulieribus , non utique ab alienis , sed à pro-
priis conjugibus ; & nisi eos audisset ab heri &
nudius tertius vacasse ab opere conjugali , nun-
quam panes sanctos ad comedendum concessisset.
Quapropter eligendi sunt aliqui dies quibus prius
homo continentius vivat , quo ad tantum sacra-
mentum dignus accedere possit. Similiter & eos

qui in Missarum solemnibus panem & vinum sacerdotibus ad altare offerunt, à conjugibus aliquandiu abstinere oportet, & postea aqua loti, & vestimentis ablutis, pro suis suorumque erratibus oblationes Deo offerant, & si velint, communicent. Quibus autem sacrificii sumtus negatur, offerendi facultas non tribuitur.

CAP. XXIX. *De jejuniis quadragesimali.*

Dies autem quadragesimales cum summa observatione custodiendi sunt, ut jejunium in eis præter dies dominicos, qui ab abstinentia substracti sunt, nullatenus solvatur, quia ipsi dies decimæ sunt anni nostri, quos cum omni religione & sanctitate transigere debemus. Nulla enim in his occasio sit resolvendi jejunii; quia alio tempore solet jejunium caritatis causa dissolvi. Isto verò nunquam debet, & in alio tempore jejunare præmium acquirere est. In hoc verò, præter infirmos aut parvulos, quisquis non jejunat, pœnam sibi acquirit, quia eosdem dies Dominus & per Moysen & per Heliam & per semetipsum sacro jejunio consecravit. Abstinendum est enim in his sacratissimis diebus à conjugibus, quia penè nihil valet jejunium quod conjugali opere polluitur. Ab omnibus ergo fidelibus singulis dominicis diebus in quadragesima, præter eos qui pro crimine mortali excommunicati sunt, sacramenta corporis & sanguinis Christi sumenda sunt, & in cœna Domini, & in Parasceve, & vigilia Paschæ, & in die resurrectionis Domini penitus communicandum est. Et ipsi dies paschalis hebdomadæ omnes æquali religione colendi sunt.

CAP. XXX. *De cæteris jejniis institutis.*

De jejunio in quatuor anni temporibus conservando, quando lectiones duodecim in sabbato leguntur, statutum est à sanctis patribus ut in

Capitulari
Theodulfi
cap. 37.

Idem cap.
43.

Idem cap.
41.

Lib. 5. Capitulari, cap.
151.

primo mense in prima hebdomada, in Junio in secunda hebdomada, in Septembrio in tertia hebdomada, in Decembrio in quarta hebdomada, tribus diebus, id est quarta & sexta & septima feria, omnes, exceptis infantibus & infirmis, usque ad nonam jejunent & abstineant se à carne. Eodem modo in diebus rogationum jejunandum est, & à carne triduo abstinendum est. Jejunia verò à sacerdotibus indicta sine necessitate rationabili solvenda non sunt. In diebus itaque jejunii elemosyna facienda est, & cibum & potum quo quisque uti vellet, si non jejunaret, pauperibus eroget; quia jejunare & cibos prandii ad cœnam reservare non mercedis sed ciborum est incrementum.

*Capitulum
Theodulfi
cap. 38.*

CAP. XXXI. *De observationibus jejuniorum.*

Abstinencia in diebus jejunii penè omnium delictiarum esse debet, & sobriè & castè vivendum, ut sanctificato corde & corpore ipsi sancti dies transigantur. Denuntiandum est etiam ministris reipublicæ ut à quarta feria ante initium quadragesimæ, nec in ipsa quarta feria, usque post octavas Paschæ, nullum vel placitum publicum nisi de concordia & pacificatione discordantium tenere præsumant. Similiter à quarta feria ante nativitatem Domini usque post consecratos dies observent, necnon & in jejuniis quatuor temporum & in rogationibus & in cæteris jejuniis constitutis simili observatione eosdem feriatis dies venerari omnimodis studeant. In his autem jejuniorum diebus nullæ lites, nullæ contentiones esse debent, sed in Dei laudibus & in opere necessario persistendum. Arguit enim eos qui contentiones & lites jejunii tempore exercent, & qui debita à debitoribus exigunt, Dominus per prophetam dicens: *Ecce in die jejunii vestri inveniuntur voluntates vestrae, &*

*Capitulum
Theodulfi
cap. 40.*

*Capitulum
Karoli cal.
c. 38.
cap. 8.*

*Capitulum
Theodulfi
cap. 42.*

omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè.

CAP. XXXII. *De pœnitentia fidelibus danda.*

*Capitulum
Theodulfi
cap. 36.*

Hebdomada una ante initium quadragesimæ confessiones sacerdotibus dandæ sunt, pœnitentia accipienda, discordantes reconciliandi, & omnia jurgia sedanda; & dimittere debent debita invicem de cordibus suis, ut liberiùs dicant: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et sic ingredienti in beatæ quadragesimæ tempus mundis & purificatis mentibus ad sanctum Pascha accedant, & per pœnitentiam se renoveant, quæ est secundus baptismus. Confessiones verò dandæ sunt de omnibus peccatis quæ sive in opere sive in cogitatione perpetrantur. Octo sunt vitia principalia sine quibus vix ullus inveniri potest. Est enim primum gastrimargia, hoc est, ventris ingluvies, secundum fornicatio, tertium accidia sive tristitia, quartum avaritia, quintum vana gloria, sextum invidia, septimum ira, octavum superbia. Quando ergo quis ad confessionem venit, diligenter debet inquiri quomodo aut qua occasione peccatum perpetraverit quod peregrisse confitetur, & juxta modum facti debet ei pœnitentia indicari. Debet ei persuaderi ut de perversis cogitationibus faciat confessionem. Debet ei etiam injungi ut de octo vitiis principalibus faciat confessionem. Et nominatim debet ei sacerdos unumquodque vitium dicere & suam de eo confessionem accipere.

*Capitulum
Theodulfi
cap. 31.*

CAP. XXXIII. *De modis pœnitentia vel remediis.*

*Concil. Ca-
bilon. II.
cap. 38.*

Modus autem pœnitentiæ peccata sua confitentibus aut per antiquorum canonum institutionem, aut per sanctarum scripturarum auctoritatem, aut per ecclesiasticam consuetudinem imponi debet, re-

pudiat ac penitus eliminatis libellis quos pœnitentiales vocant; quorum sunt certi errores, incerti auctores, de quibus rectè dici potest. *Mortificabant animas quæ non moriebantur, & vivificabant animas quæ non vivebant.* Qui dum pro peccatis gravibus leves quosdam & inusitados imponunt pœnitentiæ modos, consuunt pulvillos, secundùm propheticum sermonem, sub omni cubito manus & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Sicut enim baptismus peccata, ita & pœnitentia purgat. Septem enim modis peccata dimitti scriptura sancta demonstrat. Primò in baptismo, secundò per martyrium, tertio per eleemosynam, juxta illud evangelicum: *Verumtamen date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Quartò si remittat quis peccanti in se peccata sua, juxta illud: *Dimittite & dimittetur vobis.* Quintò si per prædicationem quis & bonorum operum exercitium alios ab errore suo convertat, juxta illud Apostoli: *quoniam qui converti feceris peccatorem ab errore via sua, salvabis animam ejus à morte.* Sextò per caritatem, juxta illud: *Caritas Domini cooperis multitudinem peccatorum.* Septimò per pœnitentiam, juxta quod ait David: *Conversus sum in arumna dum configitur spina.* His ergo septem modis & remissio datur & æternæ retributionis præmium acquiritur.

C A P. XXXIV. *De publica pœnitentia.*

Pœnitentiam agere juxta antiquam canonum *Concil. Ca-* institutionem in plerisque locis ab usu recessit, & *bilon. II.* neque excommunicandi neque reconciliandi *cap. 25.* anti-
qui moris ordo servatur. Et ideo qui publicè peccat publica multetur pœnitentia & secundùm ordinem canonum pro merito suo excommunicetur & reconcilietur. Non enim licitum est Presbyteris publicam dare pœnitentiam, sed publicè peccan-

tes oportet ut juxta antiquorum canonum decreta per episcopale ministerium publica Deum studeant satisfactione placare.

CAP. XXXV. *De usuris & fœnore.*

Oportet sacerdotes & omnes in commune fideles ut si quando fruges vel quosdam redditus terræ congregant & protelant, non ideo hoc faciant ut carius vendant & thesauros congregent, sed ut pauperibus tempore necessitatis subveniant; nec ad usuram aliquid dent, quoniam ab ipso Domino in lege omnibus interdictum est ad usuram aliquid dare. Usura est ubi amplius requiritur quàm datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem & amplius requisieris, vel si dederis modios frumenti aut vini, & iterum super aliquid quacunque occasione vel quocunque modo exegeris. Quicunque enim tempore messis, vel tempore vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparat annonam aut vinum, & servat usque dum carius venundare possit, hoc turpe lucrum esse dicimus. Fœnus autem exercet qui aliquid præstat. Nam justum fœnus est qui amplius non requirit nisi quantum præstat.

Lib. 1. Capitular. cap. 119.

Lib. 1. Capitular. cap. 124. 125.

CAP. XXXVI. *De perjurio & falso testimonio.*

Capitular. Theodulfi cap. 26. 27.

Prædicandum est ut perjurium fideles caveant & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse & in lege & prophetis sive evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvi pendere hoc scelus & levem quodam modo perjuris pœnitentiæ modum imponere. Qui nosse debent talem de perjurio pœnitentiam imponere debere qualem & de adulterio, de fornicatione, de homicidio, & de cæteris criminalibus vitiis: quoniam in lege Domino præcipiente habemus: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, & ne assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

Dicendum est etiam eis ut à falso testimonio se abstineant, scientes & hoc gravissimum scelus esse & ab ipso Domino in monte Sinai prohibitum, dicente eodem Domino : *Non falsum testimonium dixeris, sive testis falsus non eris impunitus.* Sciat se etiam quisquis hoc perpetraverit tali pœnitentia purgandum ut superius dictum est de perjurio. Dicendumque est illis quòd summa, non dicam stultitia, sed nequitia est pro cupiditate auri & argenti aut vestimentorum aut cujuslibet rei, aut quod creberrimè contingere solet, propter ebrietatem, in tam grande scelus corrumpere, ut aut septem annis in arcta ærumna sit, aut ab Ecclesia sit repulsus, dicente Domino : *Quid prodest homini, si lucretur totum mundum, & anima sue detrimentum faciat.* Quippe cùm aliis videatur pius existere, sibi met crudelis existat. Si quis verò perpetrato perjurio, aut falso testimonio, vel quolibet criminali peccato, timens pœnitentiæ longam ærumnam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est, sive à communione & consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque oret, neque in sua domo eum recipiat.

CAP. XXXVII. *De perjurio, furto, & rapina.*

Quicumque sciens perjurium perpetraverit, annis septem se pœnitentiæ subdat, & ita deinceps ad communionem revertatur. Qui verò cupiditate captus furtum fecerit, quod abstulerit reddat & annis quinque pœnitentiam agat. Similiter & qui per rapinam alterius res injustè abstulerit, & hoc quod vi illicitè extorsit restauret, & totidem annis, id est quinque, reatum suum pœnitentiæ jejuniis diluat. Si autem nescit cui damnum intulit, aut non valet reddere quod violenter subrepsit, asperiori pœnitentiæ se submittat & post septem annos perfectionem plenam consequatur acta legitima pœnitentia.

CAP. XXXVIII. *De observationibus vanitatum.*

*Vide Notas
ad Capitulum
lar. 1038.*

Quicumque fidelium auguria & auspicia sive somnia vel divinationes quaslibet more gentilium observaverint, sive sortes quas mentiuntur esse sanctorum, quæ clerici vel laici detecti fuerint vel consulere vel docere, aut in domos suas hujusmodi homines introduxerint exquirendi aliquid arte malefica, aut domos suas lustraverint, ab Ecclesia quinquennio habeantur extranei, pœnitentiam agentes secundum antiquas regulas constitutas. Non enim licet Christianis traditiones gentilium observare vel colere elementa aut lunas aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda vel segete vel arboribus plantandis vel conjugiiis sociandis. Scriptum est enim: *Omnia quaecunque facitis in nomine Domini facite.* Nec licet in collectionibus herbarum aliquas observationes vel incantationes adtendere, nisi tantum cum symbolo divino & oratione dominica. Similiter nec Christianas mulieres licet vanitatem in suis lanificiis observare, sed Deum invocent adiutorem, qui eis sapientiam texendi donavit, ut in omnibus honorificetur Deus.

CAP. XXXIX. *De homicidiis sponte commissis & non sponte commissis.*

De his qui voluntariè homicidium faciunt gravis sententia in scripturis sacris est, dicente Apostolo: *Qui templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Quicumque ergo voluntariè homicidium fecerit, ab Ecclesia Dei est repellendus & à consortio fidelium sequestrandus juxta canonum instituta, ubi ita scriptum reperitur: *Qui voluntariè homicidium fecerit, pœnitentia quidem jugiter se submittat, perfectionem verò circa exitum vite consequatur.* Et item: *Si*

quis voluntariè homicidium fecerit , ad januam Ecclesiæ sic catholica semper jaceat, & communionem in exitu vite sue recipiat. Si autem non voluntate, sed casu aliquo, homicidium fuerit factum, prior canon septem annis agi Conc. An- pœnitentiam jussit, secundus canon quinque mandavit. CYT. C. 22. Et alibi : De homicidiis non sponte commissis prior quidem definitio post septem annos pœnitentiæ perfecti- nem consequi præcepit. Secunda verò quinquennii tem- pus explere.

CAP. XL. De homicidiis diversis occasionibus perpetratis.

Si quis servum proprium, licet criminibus multis approbatum, sine conscientia judicis occiderit, ex-communicatione vel pœnitentia biennii reatum sanguinis emendabit. Si verò domina furore zeli accen- sa flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut infra diem tertium animam cruciatu effundat, & quodd in- certum si voluntate per septem annos, si in casu occi- derit, per quinquennii tempora à communione placuit abstineri. Quodd si infra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem. Placuit etiam ut hi qui sibi ipsis aut per ferrum, aut per ve- nenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violenter inferunt mortem, nulla illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Similiter & de his placuit qui pro suis sceleribus puniuntur.

CAP. XLI. De feminis quæ partus suos necant, & cum duobus fratribus fornicantur.

Si qua mulier fornicaverit, & infantem qui ex- inde natus fuerit occiderit, & quæ studuerit abor- sum facere & quod est conceptum necare, aut cer- tē ut non concipiat elaborat, sive ex adulterio, sive ex legitimo matrimonio, hæc tales mulieres in

Conci. An-
CYT. CAP. 24.

morte non recipere communionem priores canones decreverunt. Nos tamen pro misericordia siue tales siue conscias ipsarum decem annos agere pœnitentiam iudicavimus. Et si qua mulier duos fratres, aut si quis vir duas sorores habuerit, à communionem se abstineant usque ad mortem, in morte autem eis communio pro misericordia detur. Si verò supervixerint communionem accepta, & de infirmitate convaluerint, agant plenam pœnitentiam tempore constituto, & hoc secundum antiquam definitionem. Humanius autem nunc definimus ut eis decem annorum tempus pœnitentiæ tribuatur, ita tamen ut omni tempore vitæ suæ fletibus & humilitati insistant.

CAP. XLII. *De adulterio.*

*Conc. An-
syrr. c. 20.*

Si cuius uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi. secundum pristinos gradus. Si verò uxorem habens concubinam habuerit, non communicet, donec desinat ab ea & ad pœnitentiam revertatur. Quòd si conscio marito uxor fuerit mœchata, usque in finem non communicet. Si autem eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem.

CAP. XLIII. *De his qui fornicantur inrationabiliter.*

*Conc. An-
syrr. cap. 16.*

De his qui inrationabiliter versati sunt siue versantur, id est, qui se miscent pecoribus aut cum masculis polluantur, si quis ante vicesimum annum tale crimen commiserit, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem orationis mereatur, deinde quinquennio in hac communionem durans, tunc deum oblationis sacramenta contingat. Discutiatur autem & vita eorum qualis tempore pœnitentiae extiterit, & ita misericordiam consequantur. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate uxores

habentes in hoc peccatum prolapsi sunt, viginti quinque annis pœnitundinem gerentes in communione suscipiantur orationum: in qua quinquennio perdurantes tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si & uxores habentes & transcendentis quinquagesimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

CAP. XLIV. *De satisfactione & reconciliatione pœnitentium.*

Satisfactio autem est causas peccatorum & suggestiones excludere & ultra peccatum non iterare. Reconciliatio verò est quæ post complementum pœnitentiæ adhibetur. Nam sicut conciliamur Deo quando primùm per baptismum à gentilitate convertimur, ita reconciliamur quando post peccatum pœnitendo regredimur. Quorum autem peccata in publico sunt, in publico debet esse pœnitentia per tempora quæ Episcopi arbitrio pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum decernuntur; eorumque reconciliatio esse debet ab Episcopo sive à Presbyteris, jussu tamen Episcoporum, sicut canones Africani concilii testantur, ubi ita scriptum est. *Cujuscunque pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est quod universam Ecclesiam commoverit, ante absolutionem ei manus imponatur.* Si verò pœnitens mortis periculum incurrerit, per Episcopi licentiam à Presbytero reconcilietur & communionis gratia muniatur, ne desperationis fune ligatus ad æternum pertrahatur interitum. Nulli ergo fidelium ultima pœnitentia vel reconciliatio sive corporis & sanguinis Christi perceptio neganda est. Quorum autem peccata occulta sunt & spontanea confessione soli tantummodo Presbytero ab eis fuerint revelata, horum occulta debet esse pœnitentia secundùm Presbyteri judicium cui confessi sunt, ne infirmi in Ecclesia scandalizentur videntes eorum

Lib. 5. Capitular. cap. 137.

pœnas quorum penitus ignorant causas. Quali autem tempore pœnitentium reconciliatio fieri debeat ostendunt decreta Innocentii Papæ, ubi ita scriptum reperitur : *De pœnitentibus autem qui sive ex gravioribus commissis sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenerit agritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum esse Romana Ecclesia consuetudo demonstrat. Caterum de pondere æstimando delictorum Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem & ad fletus atque lacrymas pœnitentis, ac tunc potest dimitti cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis in agritudinem inciderit, ei est ante Pascha relaxandum, ne de hoc seculo absque communione discedat.* Hoc ergo ante omnia cavendum est, ne in extremis pœnitenti pœnitentiâ & reconciliatio denegetur, ne in desperatione pereat. Perdidisset enim latro in cruce ad dextram Christi pendens præmium, si illum unius horæ pœnitentiâ non juvasset. Vera ergo ad Dominum conversio in ultimis positorum mente potius est æstimanda quàm tempore, propheta asserente : *Cum conversus, inquit, ingemueris, tunc salvus eris.*

C A P. XLV. *De pollutionibus nocturnis.*

*S. Gregor.
epist. ad S.
Augustinū
cap. 11.*

Quærendum est utrum post illusionem quæ per somnium solet accidere corpus & sanguinem Domini quislibet accipere valeat, aut si Sacerdos sacra mysteria celebrare debeat an non. Ad hæc respondendum est quoniam in veteri testamento pollutum nisi prius lotum aqua usque ad vesperum intrare in Ecclesiam non conceditur. Quod tamen aliter populus spiritalis intelligens sub eodem intellectu accipit, quia quasi per somnium illuditur qui tentatus vanis imaginibus immunditiæ in cogitatione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat. Et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se usque ad vesperum re-

cognoscat. Sed est in eadem illusione necessaria valde discretio, quæ subtiliter pensare debeat ex qua re accadat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, id est, ex nimio cibo vel potu, aliquando ex naturæ superfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ superfluitate vel infirmitate evenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda; sed ille qui pertulit, se ipsum ac vestimenta sua aquis emundans, licitè ministerium peragat & ad sacra mysteria devotus accedat. Cum verò ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterii vel Missarum solemniam celebrandi, cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi mysterium, pro eo quòd Sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii qui implere illud officium valeant, illusio per crapulam facta à perceptione sacramenti prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet, si tamen dormientem turpis imaginatio non concusserit. Nam sunt quibus plerunque ita illusio nascitur ut eorum animus etiam in somno corporis positus turpibus imaginationibus non sædetur. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio, mentem dormientis radix sædat coinquinationis. Quia quod cogitavit sciens hoc pertulit nesciens. Iste talis non debet accedere ad percipiendum vel consecrandum corporis & sanguinis Christi sacramentum quousque pœnitentiæ & abstinentiæ biduana vel triduana satisfactione purgatus & aqua ablutus mundetur, & sumente corpore purus ad tam sacratissimum mysterii munus accedere festinet immu is.

EXPLICIUNT CAPITULA.

B R E V I S
H I S T O R I A
L I B E R A T I O N I S M E S S I N Æ

*à Sarracenorum dominatu per Comitem Rogerium
Normannum facta à Messanenſibus vocatum.*

ADAMANTINO ſcribenda eſſent ſtylo , ſmaragdis , atque in tabulis aureis quæ per nobiles tres Meſſanenſes noſtra tempeſtate geſta fuere , quorum ſtrenuitate ac ſagacitate , ingenio atque viribus , duce Rogerio Comite recuperata extiſſe liquet ; quinimmo orthodoxa Chriſtiana fides per ducentos & triginta ferè annos jam mortua ſuſcitata floret , libertas bonaque cuncta atque honor Siculis conceſſa ſunt. Quamquam Meſſanenſes libertate ſola privati , cuncta tamen eorum bona pace tranquilla poſſidebant , quod adverſa fortuna omnibus Siculis denegabatur. Cùmque Siculorum reſpectu tam leve jugum diù tollere non potuiſſent , mirifica auſi ſunt hæc agere. Quamobrem ad eorum egregiam perexcellentemque memoriam ſcriptis non quidem , ſed aureis ſtatuis memorandi & decorandi ſunt , quia ſicuti tres ipſi ſoli tantorum beneficiorum totius Trinacriæ auctores fuere , ita decens eſt ut in quolibet ipſius inſulæ angulo eorum unusquiſque aurea ſtatua bene meritis erigatur & extollatur , ut perpetuò vivant ad eorum perpetuam famam , honorem poſteritatis , & gloriam proſapiæ.

Dominantibus Mauris per ducentos & triginta

ferè annos & subditam detinentibus Siciliam, licèt ante dictum tempus eam tenuissent, ante quos etiam Maurorum floruisse imperium, & ante ipsos Christiani dominati fuissent, & per denos satis annos etiam alii barbari & infideles eam possedissent, eorum imperiis titubantibus & vicissim variantibus per multa temporum curricula usque ad dictum tempus (ut Deo placuit) sexto mensis Augusti à virgineo partu anno millesimo sexagesimo, exist . . . Sicilia sub dominio quinque Maurorum, quorum unus Raxdis nominabatur, qui Messanæ residebat & Tauromenium usque ad Tindaridum suum possidebat imperium. A Tauromenio Syracusas usque alius regebat, & alius à Syracusis usque Drepanum, à Drepano verò ad Panhormum alius, & à Panhormo ad Pactas alius. Licèt hi omnes sic Siciliam occupatam tenerent, tamen inter se discordes erant. Nec tacebo in primis quòd tempore quo fuit Sicilia expugnata, ut vetusta pandit historia, sola Mamertina civitas omnium postrema fuit sub conditione capta. Nam cum acriter diù resistendo pugnasset, & ex eo quamplurimos orco misisset Mauros, tandem cum periculosa assiduaque pugna diù noctùque vires deficerent, agnoscentque in vanum diù posse resistere, quippe quia totam insulam jam sub iugo detinebant, ulla neque spes erat qua pium subsidium expectare posset, sub hoc enim fœdere editam se fecit: primò quòd vexillum civitatis, quo aurea crux in rubeo campo depicta cernebatur, suis à locis non amoveretur, quinimmo ut singuli eorum bona in pace possiderent. Nam firmissimè decreverant potius mortem subire quàm vexillum sanctæ crucis amittere, & quod tanto antecessorum sanguine acquisiverant posteritas ipsa ignominiosè mortis terrore perdidisset. Quam

induratum pertinaciam cum perspexissent Mauri, his assentire potius voluere quam ambiguum de Mamertinis expectare victoriam. Tali itaque firmato fœdere civitatem obtinuerunt, & aliis in locis æreum extollentes vexillum pacificè ex illo tunc subditam totam insulam detinuerunt, tyrannidem exercentes. Hanc cum & Messanæ exercere voluissent, prædicti nobiles Mamertini, Ansaldo de Pactis, Nicolaus Camulia, & Jacobinus Saccanus, cum hæc in animo volutarent, & mutuis suspiriis hæc secum loquerentur, ut secretius de his melius loquendi daretur facultas, dicto die sexto Augusti ad insulam S. Jacinti portus civitatis se contulerunt. Cumque de civitate & eorum statu mutuo diversa discuterent, & fluctuantis animi procellas fugandi gratia non sine lacrymarum profluxu plura subloquia facerent, versis oculis ad ipsam civitatem, & patriam nobilissimam considerantes, atque in quanta infortunia ipsa civitas esset devoluta, amaris singultibus conquerebantur. Insuper & crudelissimas Siculorum ærumnas jugiter memorabant & miserabantur; sed miserabiliter Mamertinæ patriæ gloriam & ipsius tot amplissima privilegia, quæ multimoda sanguinis effusione acquisita fuerant, amarè deplorabant. Cum autem quippiam medicaminis tam ærumnosæ calamitati minimè adhuc excogitare possent, Nicolaus Camulia, divino favente spiritu, in hæc verba primum prorupit. Ansalde & Jacobine, ea quæ nunc excogitavi & referam ex Deo certa sunt, quia non nisi modò in mentem venerunt. Latamini, quoniam hodie jam nobis aperta via est ad has fugiendas ærumnas, pluit super nos gratia divina. Gaudete, quia hodie ex insperato & immerito misertus est nobis & patriæ omnipotens Deus, & nostras audivit voces & lamentationes,

tionem, atque preces exaudivit. Nonne audivimus
Conitem Rogerium Normandum Rubertumque
Apuliæ Ducem cum sanctissimo Papa Miletum Ca-
labriæ oppidum adventasse, ipsumque Comitem
strenuissimum Principem esse, ætate juvenem, sed
prudencia & regimine satis maturum, ac super
omnia piissimum, & ad omne Dei servitium pronip-
tissimum semper præ se tulisse, qui in præsentia-
rum in ipso Mileto oppido Ecclesiam miræ pulcri-
tudinis sanctissimæ trinitati dicatam erigendam
curavit? Securè ad eum illuc accedamus, eidem-
que animosè totam Trinacriæ insulam tradamus.
Hoc onus fideliter humeris nostris imponamus pro
fide Christiana, pro patria, & totius Siciliæ li-
bertate assequenda, & pro honore perpetuo mor-
tem spernamus, ac pro tanti negotii expeditione
nullis parcamus sumptibus ac laboribus, atque
universa bona cum caris filiis igni exponamus.
Quid sentitis enuntiate mihi, & vestras aperite
mentes, & quicquid melius vobis videbitur & ex-
pedierit mandetis agendum. Quod enim à vobis
mandabitur firmiter à me fore polliceor exequen-
dum. Quæ verba avidè Saccanus & Pactis animo
percipientes, ac agnoscentes vera esse omnia,
remque aggrediendo fore ad exitum perducturos,
statim ambo ad collum Nicolai se projicientes, am-
plexati ac millies deosculati sunt eum summo gau-
dio, profusisque lacrymis sic responderunt con-
corditer. Frater amantissime, istud quod modò
nobis dedisti consilium verè cognoscimus à Deo
ortum esse. Idcirco ipsi Deo prius gratias agamus,
deinde tibi, colendissime frater, quia sic affatim
nobis rem tantam ac tanta laude dignam breviter
aperuisti; tuumque sanctum consilium approbamus,
& tecum omnes lætanter pro patria, fide, liber-
tatèque communi civium adipiscenda mori perop-

tamus. Multa vicissim multoque spatio super hæc re verba facientes, ac viam omnemque modum subtiliter exquirentes per totum vagati sunt diem. Demùm civitatem ingressi, in secretum amicis & consanguineis convocatis, omnia quæ inter eos ratiocinati sunt, firmataque fuerant, ad aperiunt. Demum quodam die omnes in angulo secretissimæ domus sequestrati, tanti negotii amplitudinem acutissimè pensitantes, ipsis de Pactis, Camuglia, & Saccano, ut tanti negotii auctoribus, omnium rerum curam de communi consensu committere decrevere. His itaque conclusis solemnitatem quandam præstolabantur quam Mauri singulis annis domibus duodecim diebus inclusi celebrabant. Adveniente autem solemnitate prædicta nobiles viri propriis vestibus exuti sub simulato indumento Drepanum versùs ire simulantes scapham quandam ascenderunt, nocturnoque tempore Calabriae litus attigerunt. Inde iter inceptum secundo fortunæ flatu molientes, Miletum se contulerunt. Palatium ingressi, ubi Pontifex erat, cujus pedes postquam fuerunt osculati, eos Papa quinam essent, & qua causa venissent, percontatus est. Cui Ansfaldus de Pactis ita respondit. Christiani Siculi sumus. Ex Messana urbe ad Comitem Rogerium legati missi sumus. Ad hoc Papa quidnam cum Rogerio vellent diligenter perquirens, huiusmodi à Nicolao Camuglia responsum accepit: Beatissime Pater, nos iurejurando ea quorum causa iter huc direximus explicare nequimus. Unum pro modo sciat sanctitas vestra, nos pro augmento Christianæ fidei huc venisse. Tux idcirco placeat sanctitati ut nos Comitem Rogerium huius rei causa conveniamus. Mox tanti negotii præstantia te non latebit. Tunc Papa aditum omnem eis liberum patere permisit. Illinc verò aulam Comitis ingressi,

eundem flexis genibus coram beata virgine orantem invenerunt. Quos cum ille piis intueretur oculis, adventus causam perquirens, ad verba praeiungit attentas aures. Tunc generosi Mamertini, verbum prius quam exprimere possent unum ex nimia cordis abundantia ad multa propalanda, continere se non potuerunt quin lacrymas perabundè funderent, assiduisque lacrymis ad tantam pietatem Comitris viscera commoverunt ut his placidissimis verbis eos Comes fuerit alloquutus. Quicumque estis, boni viri & fratres, vestris compulsus lacrymis negare non possum quin vobis non compatiar, & pro quacunque vestra petitione quaecunque remedia praestare promitto, atque me offero. Vestras retinete lacrymas, & vobis ipsis jam parcite, & ad singultus tempus ne perdatis, causasque omnes quae vos huc accedere impulerunt securius enuntiate. Tunc Jacobinus Saccanus, quippe qui vir erat pietate praestantior ac eloquentia facundior, huiusmodi explicuit legationem. Nos, Comes invictissime, legati sumus Messanae urbis Siciliae ad tuam destinati praesentiam. De tua mirum in modum confisa virtute Messana civitas insulae Siciliae caput & vetustissima te suppliciter exorat ut eam adjuvare digneris. Nam, ut cunctis notum est, Mauris ipsa civitas cum tota Sicilia subdita est, & quod crudelius, per ducentos triginta ferè annos Christi fides per totam insulam quasi mortua jacet impiorum Maurorum tyrannidi, sub immuni quorum imperio tot arumnis, calamitatibus, & doloribus affligimur, quae si sigillatim enumerare vellemus, nimis prolixa tibi nostra esset oratio, nimiumque tibi tedium esset allatura. Praesta igitur auxilium iusta petentibus, affer opem, quia hac causa ad te venimus. Messana te vocat, Messana te in dominum eligit pro sua

libertate, tuoque sub dominio Messana mori desiderat, ut te victore fides Christi exaltetur. Surge ad adjuvandum, surge, surge, Christianissime Comes, surge, & arma capesse, accelera, quia videre te cupit alacriter Mamertina civitas, summoque gaudio te populus Messanenensis expectat, quia te duce ab immani barbarorum imperio ac iugo se eximet servitutis, totiusque deinde Sicilia potieris. Præterea in sola Messana tota vis, velim scias, totumque robur consistit. Quod verò attinet ad tuam victoriam, pro Dei servitio proque fide Christi augenda tuique dominii amplitudine propaganda vires nervosque omnes adhibere ac sanguinem cum ipsa vita cuncti Messanenses effundere se hilariter offerunt & jurejurando promittunt. Ut sis & esse debeas ex nunc Messanæ dominus, se tuo Messanenses subjiciunt imperio, teque ante tuos prostrati pedes in eorum dominum recognoscunt, & neminem alium. Cape igitur realem ac indubitatam possessionem, qua mediante totius Trinacriæ insulæ victor eris. In signum cujus veræ possessionis nos humiliter prostrati tuos deosculamur pedes. Ad cujus pedes deosculandos accedentibus Rogerius non permisit, ejus tantum deosculari manus concessit invitus. Rursus suam prosequens orationem Saccanus ait: Et si pro Messanæ & Sicilia libertate tua non commovebitur dignitas, totque nostras non compatietur ærumnas, moveat cor tuum hoc humani generis redemptoris vexillum, hac cruce tuæ pietatis viscera pro ejus liberatione pungantur, in qua pependit ille per quem salvati & liberati sumus. Scias velim, Dux invictissime, hanc sacratissimam crucem tuæ Messanæ vexillum esse, quod ab Arcadio Imperatore invictissimo olim Thessalonica à suis proditoribus obfesso, ejusque imperio à

Messanensibus restituto, suscepit; ab ipsomet, inquam, Imperatore Messana civitas, tanquam de eodem optimè benemerita, ejusdem fuit sacratæ crucis dono decorata. Ad hanc te rogat eadem civitas exaltandam occurras, ut te victore, te duce, quilibet eam reverenter adoret, & si propter barbariem quasi sepulta Christi fides existat, te suscitante resurgat. His Jacobinus Saccanus fletu maximo prolatis, tandem orationi suæ finem imposuit. Ad quem sic Rogerius hilari humanissimoque vultu respondit. Sit vester adventus felix, legationis vestræ causas nimio cordis affectu suscepimus, misérias, ærumnas, atque calamitates totius insulæ multoties audivimus, & est jam diu quod nostra viscera penetrarunt. Si à Deo hæc sunt, Deus nobiscum erit, & nobis vobisque ad ejus divinam voluntatem exequendam vires, victricesque manus ad expugnandum, & penitus à suis sanctis locis Christianæ fidei teterrimum hostem viriliter expellendum. Qua responsione facta, & singulis legatorum nominibus adnotatis, aulam summi Pontificis ingressus, legationem ut audierat suæ sanctitati coram sex Cardinalibus retulit seriatim, quinimo suam aperuit voluntatem, seque primum Siciliam versùs copias classemque directurum, & pro Christiana fide & recuperatione Trinacriæ ab impiis Maurorum manibus, præcedentibus priùs consilio & auxilio suæ sanctitatis, omnem opem conatumque omnem adhibiturum. Quibus sanctissimis dictis per piissimum Pontificem ita responsum est. Rogeri Comes, benedicte fili, tecum sit rerum omnium opifex Deus, tuamque mentem illuminare dignetur, suæque divina te benedictione sanctificet. Quantum jucunditatis hac hora suscepi, ex quo ad hanc hostilem catholicæ fidei sectam expellendam Dux invictissimus effectus

es, ipsamque Trinacriam insulam ab infidelibus immanissimis tot annis sub durissima servitutis jugo conculcatam temet duce liberandam enarrare nullo modo possim. Equidem pro tanto bono consequendo quicquid à me petieris omnino consequeris. Tecum sit Deus optimus maximus, & felici celerique pede ad rem tantam pergas peragendam, cum benedictione patris & filii & spiritus sancti. Hoc unum à te sumnospere peto, quòd promittas, manendo in Dei obsequio, postquam divina permittente gratia victoriam fueris consequutus, insulæ dominatum acceperis, Deo te obtemperantem exhibeas, & quod suum est eidem impertias, ac de tota victoria tres efficias portiones, partem unam in extruendis Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, abbatiis, & praelatiis, ad honorem cultumque divinum exhibeas, alteram militibus qui tecum in hac expeditione præliabuntur munificenter impertias, tertiam verò tuæ necessitati subministres. Quo peracto, Deus tecum erit omnipotens in omnibus viis tuis, semperque in tua protectione commorabitur. Ad hæc autem Rogerius latenter annuit, motuque proprio uti summus Pontifex proposuit omnia jurejurando firmavit. Lætus ex his Pontifex pluribus eum replevit benedictionibus. Inde petita venia Rogerius discedens ad legatos in aula commorantes revertitur, quibus quæ cum summo Pontifice firmata fuerant pandit. Illi verò hilari vultu omnia percipientes sumnospere Rogerio congratulabantur. Mox quicquid erat agendum, cuique providendum, secum deliberant. De qua re latissimè ratiocinando vagarunt, tum de modo tenendi bellandique, qua via, ordine, tum etiam qua comitiva. Quibus omnibus ad plenum perquam diligenter excussis & examinatis, legatos sic est Rogerius allocutus.

Fratres carissimi, firmiter tenete hinc ad paucos dies Deo adjuvante Trinacriam versùs me iter facturum, quin etiam collecta navigiorum multitudine secundùm temporis exigentiam quæ modò præstolatur, comparatoque navali exercitu, priùs Parmis oppido totam classẽ trajiciam. Vos interim, accepta priùs à summo Pontifice benedictione, iter capeßite, consumptoque spatio dierum octo socios vestros convenite, eisque omnia quæ nobiscum peracta & firmata sunt securiùs enucleate. Insuper fidem meam timere fingite. Interim domibus vestris crucis signum affigite, quod tuti esse possitis ab incursu militum bellatorumque impressu. Statuto enim die vos à parte interiori summa vi confisi, nosque ab exteriori bellicis instrumentis præliantes facilè victoriam consequemur. His conclusis, ad summum Pontificem iverunt, acceptaque ab eo latissima benedictione, iterum ad Comitẽ reversi sunt. Ad quem Ansaldo de Pactis dixit: Rogeri Domine, iterum super omnia te rogamus advertere ne à latere tuo vexillum sanctæ crucis amoveas quousque Mesanã Deo maximo permittente pervenias, ibidemque victoriam adeptus, illud manibus propriis feliciter civitati reddas.

Accepta itaque promissione, atque licentia Comit̃ impetrata, læti discedentes, Rhegium pervenerunt, ex quo piscatoria cymba transvecti Mesanã reversi sunt, & in domibus occultè permittentes cum amicis omnibusque consanguineis & secretissimis viris quæ cum generosissimo Comite Rogerio conclusa sigillatim aperiunt, modumque victoriæ consequendæ machinantur. Dum hæc inter ipsos legatos & reliquos civitatis procures bene examinantur & discutiuntur, dies cessit oc-

tavus. Ecce Comitis adventus ubique circumsonat, Rogerii numerosum agmen ad capeſſendam inſulam venturum publicè audiebatur. Qua de re ſe nimio pavore perterritos ſatis ſimulant Mamertini, uti Comes inſtruxerat. Mauri verò cùm omnia adverterent, lubricoſas montium vias atque vallium, ut tutiùs fugerent, quaritabant. Chriſtianis Rogerius interim per totam Calabriam ediſto mandare præcepit ut omnes ſe Rhegium uſque comitarentur. Mora octo dierum ſpatio mille & ſeptingenti viri ex improviſo præſto fuerunt. Tunc Rogerius Comes veſte recenti ſanctæ crucis impreſſo charactere ſe latanter induit, & præcedente vexillo crucis civitatis Meſſanæ à legatis commendato magna omnium jucunditate cunctis videntibus ventis vela dedit, Parmam verſùs iter tenens. Cujus ad littora cùm applicuiſſet, fundatis anchoris, equos circiter ducentos, quos illuc conveniri mandaverat, navigiis tranſvexit, deinde tribus diebus Rhegium advenit. Illic diebus ferè commorans quindecim, quotidie milites equiteſque ſuos blandiloquio demulcebat, exercebatque quibuſcum plurimùm de futura victoria diſceptaret, tandem mane ſatis ante diluculum cum triremibus, tribus longè à Meſſana milliariis, omnium primus è triremibus exiliens, Siculam tellurem primus voluit pedibus apprehendere. Mox cæteri milites eum ſequuntur. Ipſe tamen Rogerius vexillum ſanctæ crucis civitatis Meſſanæ manibus ſtriſtè tenens ita ſuos aſſatur milites. Viri ſtrenui & ſpectatæ fidei, veſtrum ſi quis eſt qui Rogerii nomen amore proſequitur, ſtrenuè bellando hodie ſe oſtendat, in noſtra manu eſt victoria. Ecce Deus nobiſcum eſt. Juſtam enim fovemus cauſam. Chriſti milites ſumus, & pro ſuo ſervitio huc bellaturi nos venimus. Ecce

sanctissima crux, sola ipsa dux omnium est. Ipsam prosequimini, & in ea firmiter sperate, quia in ipsa nostra est verè salus & victoria. Deinde oculis in cælum elevatis, coram omnibus genibus flexis sic reverenter oravit. Piissime Domine Jesu Christe mundi redemptor, qui non spernis pauperum preces, suscipe quæso indigni famuli tui preces, & concede ut fidei tuæ victoriam adeptus, hoc quod manibus teneo sanctissimæ crucis tuæ vexillum, in qua pro humani generis redemptione suspendi ac mori dignatus es, in civitate Messanæ, in altiori fastigio domus tuæ figere valeam, ut nomen tuum ubique gentium denominetur. His dictis Goffredum fratrem suum strenuum Ducem accersiri jubet, mandatque ut cum classe portum ingrediatur, & ipsius civitatis portas atque mœnia dituat, quia semitas terrestres occupabit ipse. Cui Goffredus sic respondit. Mi Domine invictissime, conducibilis mihi videtur ut me pedestrem exercitum ducente armata classe festinanter ipsum portum velit tua dignitas occupare: quia congruum est ut itineris labor à me suscipiatur. Tua enim præsentia classis magis decorabitur, magisque omnes perterriti fient; & facilius capientur. Sic utrinque præliabimur. Quibus verbis Comes Rogerius assentiens, [cum XXVI.] triremibus portum versùs navigat. Goffredus acie ordinata & militibus equestribus celeriter suum peragit iter. Cum autem Rogerius insulam sancti Jacinti portus civitatis Messanæ attigisset (ita enim vocatur promontorium illud) navalem exercitum foras eduxit, ibidemque terrestrem apparatus aperiens Mamerthinæurbis amœnitate nimia lætitia oblectabatur. In eo enim loco cisterna erat aquæ, prope quam erant furcæ, in quibus XII. Christiani ob suspicionem

proditionis suspensi videbantur. Quod spectaculum Rogerius ferre non potuit quin tanta miseratione commotus lacrymas non emitteret, & suspensorum strage suspecta, Deo vovit se eodem in loco ad honorem salvatoris sui que sancti nominis templum ædificaturum. Dum hæc secum in animo volutaret, ecce Goffredus prædictus pugnae dux strenuus advenit. Quo adveniente, subito datis signis, buccinisque sonantibus, statim momento mari terræque bellum viriliter inceptum est. Mauri Messanenſes, quamvis pauci, cum ipsis uxoribus armatis turres & mœnia strenuissimè defendebant. At Christiani, qui quidem occultè sciebant adventum Comitis Rogerii, ut rapidi leones, quoscunque Mauro- rum inveniunt partim trucidant, orcoque mittunt, partimque pluribus afficiunt vulneribus. Patent undique januæ, ubique strages ac præda videtur, non cessatur, nec aliquis fugæ Mauris salvationis locus conceditur. Truculentissimè Christiani Ma- mertini Maurorum ulciscuntur, totusque tam ma- ritimus quam terrestris exercitus crudeli cæde grassatur. Rogerius verò tutam sortitus victoriam, quippe qui clemens erat, miseratione motus, ne ulterius cædes progrediatur, placidissimè impera- vit ut vivos caperent & pro servis Mauros quos- que detinerent. Quinetiam per præconem man- davit ut si Christiani fieri vellent, vitæ ac ser- vitutis impunitatem acquirerent. Qua re audita, quamplures ex illis aqua baptismatis abluti Chris- tiani sunt effecti, & duarum horarum spatio tota civitas infidelibus spoliata in Christi fide ac li- bertate coruscavit. Dicitur exercitus ad episcopa- tus Ecclesiam se contulit, non sine ingenti totius civitatis tripudio summaque lætitia, Deo primitus gratias agendo. Postmodum Comes tres promtos

equites legatos ad se accersiri jussit, quos lætanter sic affatur. Animosi equites & omni laude digni, quorum causa hæc civitas patria vestra libertatem obtinuit, & concedente Dōmino etiam tota insula Siciliæ à Maurorum sævo dominatu liberabitur, ecce sacrum vexillum sanctæ crucis hujus civitatis felicissima insignia, quod mihi in Milero commendastis, propriisque manibus huc attuli, ut promisi, ipsum propriis manibus accipite, pro arbitrio judicioque vestro ubi vultis collocare ad Dei summi honorem & perennem hujus civitatis laudem atque gloriam. Qui præfati legati cum tota Messanensium acie præ nimia lætitia collacrymantes Deo summo ac Rogerio, qui eos ab impiis manibus liberarunt, ingentes gratias egere, & magna omnium lætitia vexillum in turri quæ nunc est campanile Ecclesiæ sancti Nicolai episcopatus extulere. Inde verò ad Comitem recedentes, multis blandisque verbis ultro citroque habitis, non parvum tempus transigere. Exinde tunc Mamertini Rogerium semper ut dominum habuerunt. Tunc Comes Rogerius ipsos præfatos milites Mamertinos pluribus muneribus munificenter donavit, cæterisque militibus suis & civitati etiam parem munificentiam ostendit. Mox pacato civitatis statu, rebusque omnibus compositis, auxiliariis copiis & Messanensium comitiva totam insulam paulatim in suam redegit potestatem, & ubique pace composita, quæ cum summo Pontifice de tripartienda victoria, unam Ecclesiis dando, militibus alteram, sibi que tertiam juxta votum quod promiserat humanissimè adimplevit. Hanc Comes Rogerius cum annorum esse XXIX. felicissimam est potitus victoriam, Messanamque urbem perenni laude decoravit.

In nomine Dei æterni & salvatoris nostri Jesu Christi. Amen. Rogerius divina favente clementia primus Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, & Principatus Capuae. Optimè statuit provida moderatione vetustas ut sua recipiant præmia laborantes, præcipuè qui publicis utilitatibus obsecundant, ne quis præteritus reputetur qui probabili fuerat actione laudandus. Novimus itaque narratione scripturaque vetusta pariter & moderna quot labores, damna, & prælia sustinuerit nobilis & laudanda civitas Messanae & ejus cives ut Christianum dominium expulsis Agarenis in Sicilia præfulgeret. Nam magnificum quondam patrem nostrum ad illam capeßendam introduxerunt, ipsum ope & opere præiverunt cum maxima substantiæ & sanguinis effusione, in ipsa magnifici patris nostri dominium Siculis infidelibus fuit tranquilla serenitate pacatum, & nobis etiam in cunctis necessitatibus suam ostendit virtutem. Propter quod debitè astringimur ipsam civitatem & cives antiquis prærogativis & honoribus præservare, nec minus de novo concedere, & in remunerationis præmium tribuere. Et quoniam authenticis scripturis indicantibus ea civitas velut regni caput semper extitit præhonorata, non solum Romani & Græcorum imperii tempore, sed etiam dum esset sub eisdem Agarenis oppressa, dignum arbitramur ideo ut nunc quod ejus labore juvante colitur, ibi sancta religio Christiana meritis, prærogativis, & immunitatibus extollatur. Igitur perpetuò statuimus ut in eadem civitate sit in capite regia curia principalis, in quaque sint Annales, Strategotus, & Judices ordinarii tam Græci quàm Latini, ubi, & non alibi, in primis judiciis cives & habitatores Messanae tam intra se quàm ab

aliis convenient & convenientur, incusent & incusentur, tam de civilibus quàm de criminalibus, magnis & parvis, publicis & privatis, præter si status perversio tractaretur. Ex tunc, si decreverit mandatum regium, per officiales hoc immane delictum puniatur ibidem. Qui Stratigorus de se vel ejus arbitrio nihil consequatur, nullamque capiat mercedem, pœnam, nec solutionem, nisi quantum Judices mediante justitia mandabunt. Erit itaque solum justitiæ notabilis exequutor. Quæ curia præsit omnibus civitatibus, terris, & locis quæ sunt à Leontino usque ad Pactas & ipsarum habitatoribus, & ejus Officiales visitent & corripiant eosdem cives & habitatores ipsorumque Officiales. Et si civem Messanæ contigerit criminaliter incusari, in eodem judicio comparere juret sine malitia incusare, incusationem prosequatur usque ad sententiam & executionem, & quotiens ulterius prosequi noluerit, judicium protinus extingatur. Quoddamque sacci regii Quæstor nec aliquis Officialis regius contra ipsos cives & habitatores causas moveat, nec motas accipiat, ubi lis & accusatio est particularium vel esse debet. Sed si ex commissis per eos aliquid regio competat sacco, illud juridicè exigatur in curia supradicta, postquam fuerit per ultimam sententiam judicatum, quoddamque solus audiatur incusans qui suam vel suorum prosequetur injuriam. Statuimus etiam quoddam ibidem & in ipsos cives ubique perpetuè justitia præservetur, ita quoddam non sit locus injustitiæ, nec acceptatio personarum. Etiam si regia potestas seu persona vel ejus Officialis auctoritatis cujuscunque litigaverit cum cive vel habitatore Messanæ, nullius favore legis neque privilegii præponatur, sed justitia communiter mi-

nistretur, & à suo prædicto foro non possit illum extrahere, aut alibi conveniat illum vel incufer. Et si regium prætorium aut alius Officialis civem vel habitatorem Messanæ incusaverit pro re quacunque in judicio, & succubuerit, sibi damna resarciat & expensas; & si fuerit de crimine, ea lugeat pœna quam meruisset incusatus. Adjicimus etiam quòd regia auctoritas non utatur ibidem nec contra eosdem absoluta potestate, sed legibus ordinata, quam ex nunc legibus & justitia moderamus. Quòdque nunquam fiat ordinatio, mandatum, vel scriptura quæ sit contra jus, statuta, constitutiones, mores, consuetudines & privilegia dictæ civitatis, & si fieri contingat nulli executioni mandetur donec fuerit per justitiam moderatum, nec unquam in eadem novi statuantur Officiales, seu de novo, & omnes officiales statuendi à regia serenitate, sive ad vitam, ad tempus, vel ad beneplacitum, pro quacunque jurisdictione vel exercitio, sint cives ejusdem, non suspecti, nec infesti populo, aut molesti. Insuper quòd omnes civitates & loca quæ sunt à Leontino usque ad Pactas jurare teneantur manutenere honorem Messanæ, pro qua & civium vindicta ad ejusdem civitatis mandatum facere teneantur armatam per mare vel terra, exequendo quæ eis dicta civitas mandabit, regia fidelitate præsalva. Et quia caput est regni, & regiam continet potestatem, ordinamus quòd Rex qui fuerit ad tempus ad ipsius civitatis honorem semper sit & reputetur civis coronatus in eadem. In qua regia status regni & regiminis omnia conserventur exempla, sitque præ aliis regni civitatibus honorata, & in regniis aliisque convocationibus & synodis sedem primam & locum primum obtineat principalem.

In qua etiam totius domini nostri pecunia aurea, argentea, & ærea cudatur, & Officiales siclæ ipsius cognoscant de qualitate & pondere ipsius monetæ quæ per omne regni dominium expendetur. Decernimus præterea quod præsent in eadem curia maris Consules per navigiorum primates & mercatores eligendi, qui cognoscant de marinis negotiis, quibusvis mercantiis & earum naturam sapientibus. Qui Consules de usibus marinis & modo regendi curiam valeant capitula statuere. Volumus etiam quod ubicunque mercatores navigiorum dominio civitatis prædictæ fuerint adunati, è tribus unum possint Consulem eligere & statuere confirmandum per Consules antedictos. Qui Consul & nullus alius infra regium dominium audiat, cognoscat, & decadat causas ipsorum civium quascunque magnas & parvas, civiles & criminales; & quod nullus alius Officialis audeat manus in causis iisdem immittere, nec contra dictos cives & eorum bona aliquid intentare. Si verò causa fuerit de crimine, vel à solidis aureis viginti ultra, & dictus civis elegerit causam suam in eadem civitate tractari, quod cautè coram eodem Consule secundum quantitatem negotii & personæ ipsum ad dictam civitatem litigaturum transmittat, & si crimen tale fuerit, sub fida custodia & diligentia. Coram verò Consule per eosdem extra nostrum dominium eligendo, omnes de nostra & successorum nostrorum potestate se conveniant & accusent, & conveniantur & incusentur, & non alibi. Nec aliquis de subditis Regis Siciliæ extra dictum dominium valeat Consulem eligere nec statuere. Nam hoc præmium eidem civitati concessimus ad ejus honorem. Præterea cives & habitatores prædictos liberos facimus perpetuè per

totum nostrum dominium quod nunc habemus & favore divino nos vel cæteri Siciliae Reges habebunt in posterum de omnibus & singulis gabellis, dohanis, & aliis solutionibus quibuscunque tam de magnis rebus & mercibus quàm de parvis, mobilibus & stabilibus in mari & in terra, tam in terris regiis quàm in Ducalibus, ecclesiasticis, Comitum, & Baronum. Adjungimus etiam quòd nullo unquam tempore in eadem civitate & extra per suas villas & rura quæ sunt à rupe Agro usque ad Babusium inclusivè tallia, collecta, angaria, parangaria, echioma, gabella, mutuum, extorsio jaciatur, imponatur, nec colligatur, etiamsi Rex quacunque necessitate productus contra regni statuta vel secundum collectaret, peteret, aut cæteros cogeret pro re quantacunque necessaria, liberi sint, dum causaverint seu convenerint à trino pro cento, proque rebus communibus & publicis, ac negotiis civitatis, nec ad regii epistagmatis jura nec exemplorum cogantur solutionem, & nunquam ullo tempore gabella de novo nec impositio quomodolibet apponatur in rebus quibuscunque nec mercibus, tam in rebus quæ fuerint in civitate quàm quæ portantur ab extra, etiamsi essent res inventæ de novo. Mineræ, aquæ, & similia, quæ in locis civium inveniuntur, sint civium ipsorum, præter eas quæ in præsidiis regiis concessis ipsis civibus reperientur. Præterea quòd per omnia maria piscari valeant absque aliqua solutione, & quòd ipsorum necessaria capere possint à terrenis littoribusque propinquis, nec minus pro usu ipsorum ligna capere vel capi facere à nemore quocunque & pro navigiis ipsorum civium construendis aut reparandis, nulla solutione præeunte. Addimus etiam quòd nullus civis

Civis Messanæ ad stolum vel armatam quamcunque regalem nec aliàs per mare seu terram ire cogatur invitus, præter ad hoc opus munere aut stipendiis sublimatus. Civis verus erit & velut oriundus tractabitur qui illic per annum, mensem, hebdomadam, & diem habitaverit, nec alibi domicilium habuerit. Et quoties statuatur exercitus aut stolum in eadem civitate, & ex eisdem civibus armetur galea cum qua regia persona transfretabit. Quæ galea cum signis regiis & civitatis ab omnibus aliis honorabitur & præponetur. Cum pro statu civitatis consilium celebrabitur, Stratigotus, Judices, cæteri Officiales & cives vocati adire & consulere teneantur. Civis recusans, si non fuerit excusatus justè, per Consilium mulctetur, sed pœna solidum auri non excedat. Jubemus quòd cives Messanæ, & ab eis descendentes, qui extra civitatem prædictam habitaverint, gaudeant eis immunitatibus & exemptionibus & prærogativis quibus intus civitatem commorantes, quoties ejusdem civitatis se voluerint titulo prætueri. Decrevimus etiam quòd omnes exteri tam nobis & nostris successoribus subditi quàm non ibidem ea libertate tractentur, tam in dohana quàm in aliis regiis juribus; qua cives & habitatores eosdem in suis patriis tractaverunt. Supradictis immunitatibus & gratiis gaudebunt Judæi simul cum Christianis. Cives eosdem volumus in regiis officiis majoribus & aliis promoveri. Regium Consilium continuo ipsorum civium consultatione muniri. Denum præcipimus & mandamus omnibus successoribus nostris quòd præsens nostrum exemplar eisdem civitati & civibus observent, & perpetua firmitate custodiant, faciantque ab universis effectualiter observari. Datum est hoc exemplar originale de nostri

mandato Petro de Camuglia, Aloysio de Trano Militibus, Johanni de Columna juristæ, & Philippo de Bursa philosopho Syndicis dictæ civitatis per Jacobum de Mariscalco Militem de Messana, in lingua Græca atque Latina peritum, nostrarum scripturarum correctorem, in urbe Panhormi felici, in solennitate nostræ coronationis, die quintodecimo Maii, sub anno incarnati Verbi MCXXIX. astantibus reverendis Domino Rogerio Beneventano, Johanne Salernitano, & Philippo Capuano Præsulibus, Ricardo Gaetano Duce Salerni, Anselmo Piperio Comite de sancta Flore, Petro de sancto Severo domino Marturani, & quampluribus aliis.

In nomine Dei æterni & salvatoris nostri Jesu Christi. Amen. Wlhelmus divina favente clementia Rex Sicilia, Ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ. Condignum arbitramur nostrorum subditorum quæ virtutibus acquisiverunt augendo confirmare. Fecimus itaque Messanensibus privilegium, concedens eis aliquas gratias speciales. Datum in urbe felici Panhormi per manus Riccardi Syracusani electi anno dominicæ incarnationis MCLX. mense Maii, indictione IX. Dumque Messanæ personaliter essemus, ex parte universorum hominum civitatis ipsius fuit nobis exhibitum exemplar originale magnifici Domini patris nostri requiescentis in pace, datum in urbe prædicta Panhormi die XV. Maii sub anno incarnati Verbi MCXXIX in solennitate coronationis ejusdem, aliaque Romanorum chirographa, per quæ plenè accepimus istam civitatem ulteriora mereri quam sibi nostra munificentia fuit largita. Certi propterea cives ipsos, cum opus fuerit, nobis similia præstituros, ante nostra lumina discernentes quæ pro nostra magnitudine præstiterunt atque præstare non desinunt, eisdem

civibus & civitati propter eorum merita omnia & singula privilegia, gratias, & munera, prædictæ civitati concessas, præcipuè dictum privilegium in exemplari originali contentum excellentis Domini patris nostri, ut jacet, per nos inspectum atque visum confirmamus, roboramus, ipsisque ex nobis concedimus de novo, proque civium ipsorum meritis unà cum infra ponendis gratiis elargimur. Cui civitati & civibus etiam libertatem in dicto privilegio declaratam specificè in sancta urbe Hierusalem omnibus & singulis aliis civitatibus, terris, & locis Agarenorum, & aliorum infidelium quas nobis subjecimus & Domini brachio subijciemus, etiam in civitate Acri, concedimus, damus, & volumus observari, in quibus dicti cives logias ubicunque voluerint ædificare, Consulem statuere cum plena auctoritate velut in eodem privilegio declaratur. Si verò curiæ fuerit solum, nihil solvant; si privatum, à dominis emanant illud volentibus alienare, ita quod per excessivum logiæ ædificium loci non deformetur aspectus. Portus & portas omnes nostri domanii & domini præsentis & futuri, Ecclesiarum, Comitum, & Baronum, pro victualibus aliisque comestibilibus pro usu civium & civitatis ipsius eidem concedimus civitati cum omni mera libertate & illa quam de aliis mercibus & rebus habent, secundum dictamen supradicti privilegii. Nec ad impositionem aliquam forsan super iisdem victualibus & comestibilibus per Universitates, Prælatos, Comites, aut Barones additam teneantur vel solvere cogantur. Ad hujus autem concessionis & munificentie nostræ memoriam ac perpetuè stabile firmamentum præsens hoc privilegium nostrum per manus Mathæi nostri notarii scribi jussimus, nostroque quo urimur epistagmate roboratum. Da-

tum in eadem civitate Messanæ per manus Riccardi Syracusani electi , anno dominicæ incarnationis MCLX. vigesimo Augusti , indict. IX. regni verò Domini Wlhelmi Dei gratia magnifici & gloriosissimi Regis Siciliæ , Ducatus Apuliæ , & Principatus Capuæ anno XI. feliciter. Amen.

S A L L A S
M A L A S P I N Æ
LIBRI VI.
RERUM SICULARUM

*Ab anno Christi MCCL. usque ad annum
MCCLXXVI.*

HONORABILI cœtui & reverendæ universitati officialium curiæ Domini Papæ ac metuendorum virorum procuratorum in audientia Sallas Malaspine Decanus Militensis ejusdem Domini Papæ scriptor cum promptitudine serviendi se totum. Opus transmittō vobis quod forsan magis posteris quàm modernis erit ad aliquod oblectamen, in eo quòd nuper, ne segnis otiositas præsentis vacationis indictæ lubricum quid sub silentio pariat & quæ antiqui hostis sunt arma pro hebetibus animabus illudendis & captivandis contra quietum spiritum muniant sedulum humani generis inimicum, volui seriōse opportuna oria voluntariis levare laboribus & pigritantis de more sensum, qui plerunque levibus oneribus expergiscitur, dictationis eloquio experiri. Cùmque non semper eorum quæ dicuntur terminus quærat laudem, sed nec colonum excitatum ad operas culturæ virentis gloria refocillet, nemo improbè credat linguam & calamum tam citò ad laudis gloriam licentiatos ut currant, sed ut quædam gesta Regum Siciliæ memorata recenseant, & memoriæ recensita commendent. Placuit ergo sine verbosæ digressionis anfrac-

tibus à primis Manfredi natalibus usque ad tempora Karoli filii Ludovici catholici Regis Franciæ gesta retexere nec ambages inferere aut incredibilia immiscere, sed vera vel similia quæ aut vidi aut videre potui vel audiui communibus divulgata sermonibus stilo prosaico sub ordine contexta narrare. Hæc quidem etsi forsitan usquequaque non prosint pro eo quodd non semper ex dictis quibuscumlibet profectus exquiritur, sique etiam superstites non delectet aut non alliciat animos modernorum, ex eo videlicet quodd eorum fortassis adhuc tanquam recentium memoriam retinent, sequentium tamen oriendorumve posteritas aliquid sibi quodd delectet inveniet in legendo. Consuevit enim ratio naturalis vestigare in rememoracione præterita & antiqua digna veneratione præcolere vestigata. In assumpti ergo præsentis operis auxilium non deos alienos aut antiquos superos invoco ut assistant, sed illius primordialiter omnipotentiam trinitatis peto suppliciter assistricem, quam unit absque divisione divinitas & trinus complet numerus personarum. Flagito etiam & vos mihi fore propitios & exhibitores favoris, quorum volo ut in opere sit laus & gloria, & non mihi, & quibus sum ego minimus, nec dignus vocari socius, sed singulorum servitor, quibus & subesse volo & subijci & placere, cum eorum cujuslibet non sufficientiam calciamentorum solvere cingulum aut vestimentorum fimbriam contrectare. Parcite adhuc quæso defectibus, & tales mei operis estote precor interpretres ut sub vestri promotione consilii non pereat vel negligatur res perquisita laboribus, sed perenni memoria observetur.

I.

Olim de semine Frederici Lombardi quadam parturiente Manfredum prona hominum ad credendum quæque relata tenet opinio quodd formæ

geminæ mulierum super Tusciam in aëre nubigero comparuerunt humanis obtutibus pendentes ut nebula super terram, quarum nomina vox magni tonitruï quasi rauca concavitate crepitantis verissimiliter confundebat. Sed non vanè hominum conjiciunt intellectus alteram, secundum quod discerni potuit, vocari posse Gebelliam, alteram verò Guelsam. Eæ, ut aiunt, junctis brachiis invicem colluctantes alterna corpora nutu perurgebant, & dum ab auroræ rutilo usquequò sol tenuit in medio axe iter durante duello manuali pugna concertant, nunc illa desubtus ignominiosè depellitur, nunc eadem rediviva compulso alteram premens pedibus victoriosa eminet & læta triumphat. Modò illa videtur resupino corpore ruere, modò hæc eadem facie accensa resultans caput gaudet secundæ conterere frequentium inculcatione pugnorum. Sicque variatur utriusque victoria & mutuus denuo nutat ascensus, neutra diù subest alteri conculcata, & altera alteri prælata vicissim in eminentiori stat modicum. Evanescent alternatim metus & gloria victricis & victæ, ac alterius ascensus & casus habet subsistentiam momentalem. Et adeo videntur victoriæ vices æquæ quòd qui vidit colluctationes hujus impulsus, & repulsus alternos pari potuit dinumeratione metiri. Sed licèt prædictus Manfredus, tanquam ex damnato coitu derivatus, defectum natalium patiat, nobilis tamen naturæ, decus utriusque parentis, qua ortus ejus esse meruerat generosus, maculam ferè defectus hujus expiabat; ac decor tantus erat infantis quòd non ex ancilla secundum carnem, sed per repromissionem allegoricè natus videbatur ex libera; crescensque forma præstabili, & continua bonitatis recipiens incrementa, meruit accuratè ab Augusto tractari & custodiri, iter sicut filius legitimus diligendus.

Profecit nimirum in liberalibus artibus, ac virtute magna & moribus magnificatus est inter nobiles, tanquam summis fuisset gymnasiis eruditus. Incomparabilem emit sedulo labore scientiam, & morum erudimenta non segnis attenta sollicitudine comparavit. Hunc jam adultum persona dotibusque personæ grandævum Fredericus ejus genitor, antè quàm fieret anathema, priùs quàm esset etiam irrefragabili depositione percussus, filiis præferens, cum tandem principatu Tarentino donavit, in quo nomen & decus Principis studebat laudabiliter promereri. Tradiditque sibi uxorem nobilem mulierem natam Amedei Comitis Sabaudia nomine Beatricem.

- II. Postquam verò coruscationes suas sedes apostolica coruscavit ut dissiparet Cæsarem omnesque vitis ejus palmites obtruncaret, ac misit sagittas præpetes cum maledictionis suæ violentia ut perenniter totam posteritatem Cæsaream conturbaret, cordibus Frederici totiusque familiæ variis contra Ecclesiam inebriatis erroribus, eryanis sæva, quæ est furia infernalis, cum sororibus baccatrix irrepfit, eumque antiqua serpentis latius momordit astutia, & propensius fraus diabolica circumvenit. Adeo enim præconcepto veneno & fermento solitæ malitiæ ac nequitia totam infecit Italiam quòd votis ubique omnium divis in partes, quicumque in terra propria poterat aliquid, necessariò de parte imperii aut de parte nominatim Ecclesiæ censebatur. Divisionis igitur error per universam Italiam cœpit paulatim succrescere, & partium vitiosa dissensio in qualibet adeo provincia inolevit quòd sub Gebellinitatis pallio sub favore partis imperii cœca pullulabat hæresis & fœda infidelitas germinebat. Et si quando saltus harum vulpium & cavernas sagax religiosorum industria per sedem

apostolicam contra hujusmodi pessimos Christianos electa volebat industriosè perquirere ipsarumque vestigia perscrutari, nonnulli credentes & pravitate tam insanæ fautores aut latitantia tantæ iniquitatis germina inoffensa fovebant, aut compertam frequenter sub latebris & ambulantiem sub tenebris & umbra mortis superstitionis hujusmodi nequitiam defendebant, sicque sine cujusquam repressionis obice undiquè suos errores disseminabant hæretici & diffundeabant impune venena. Verùm ut a^s præcipiti de suo triumpharet actore, Dominus Innocentius Papa IV. in generali Concilio apud Lugdunum contra Fredericum Imperatorem, penes quem nulla salutis proficiebant consilia nec conatus apostolici studii proderat, tanta erat ejus execrabilis pertinacia pravitate, justæ damnationis sententiam eodem approbante Concilio promulgavit. Innocentio verò Italiam repetente & mandante contra Fredericum prædicari publicè verbum crucis, Fredericum prædictum apud quoddam castrum quod Florentinum dicitur prope Luceriam Sarracenorum mors inopinata momordit, & omnes ejus semitas sive diversoria in arto concludens, lubrica ejus vestigia decurtavit. Sed auditu mirabile, iste Cæsar, qui fuerat in orbe Monarcha, & per universa mundi climata gloriosius cæperat venerari, credens fortassis suam cum superis per artibus experientiam mathematicæ coæquare naturam, qui mores ante lapsum erroris cum magnis æquarat, studuit rerum opiniones sollicita curiositate perquirere ac profundè cælestia perscrutari; sicque dum subtili indagatione naturalia vestigabat, astrologos & nigromanticos adeo venerabatur & auspices quòd eorum divinationibus & auspiciis Frederici velocissima cogitatio ad similitudinem venti motu celeri denuo vagabatur. Cùmque hu-

vide lib. 1.

Miscellan.

pag. 475.

jusmodi aruspices dixissent se arte sortilega comperisse quoddam Fredericus debebat sub flore marcescere, per eorundem interpretationes Fredericus prædictus desiderans fieri contra naturam corporis immortalis, Florentiam & Florentinum in Campania quantum potuit evitavit. Sed dum frustra locum mortis evitat, qui nec tempus prævidere nec mortis terminum fugere poterat, quantalibet adjectione remedii lapsus est in laqueum improvisum qui omnem finaliter illaqueat creaturam.

III.

Postmodum autem, licet regnum Sicilia foret ad dispositionem Ecclesiæ Romanæ, cujus juris & proprietatis extitit, liberè devolutum, Rex Corradus ejusdem Frederici filius regnum ipsum occupans, eo, non tanquam alieno, sed velut re patrimoniali, quem sibi credebat ex paterna successionem competere, cepit uti. Et dum inter hæc civitas Neapolitana, quam reddit amœnus loci situs & civium copiosa multitudo nobilium super omnes terræ Laboris metropoles generosam, non immemor sententiæ depositionis & irrefragabilis privationis edicti contra Fredericum & successores suos per sedem apostolicam promulgatæ, Corradum prædictum recipere tanquam Ecclesiæ devota contineretur, ac in hujusmodi proposito inviolabiliter perduraret, spectans denuo sibi per sedem apostolicam potenti subsidio subveniri, angustata per mare ingenti navigio & per terram exercitu copioso, tandem Corrado prædicto parere agresti resistantia recusavit quandiu defensoribus victualia duraverunt; quibus omnino deficientibus, aliquandiu ad carnes morticinas animalium hebetum, quas palatus naturaliter aspernatur humanus, nec non ad herbas neglectibiles, quibus vix brutum pascitur animal, urticas videlicet atque malvas, frondesque ficuum & aliorum arborum ora fame-

lica converterunt. Iis autem postmodum, cum longa terræ vastatione consumptis nullum civitati prædictæ sede apostolica destinante subsidium, urgenti jugo colla necessariò fatigata submisit, antiquis mœnibus & muris altissimis funditus interdum propter hujusmodi pertinaciam desolata. Tandem idem Corradus in regno prædicto plenum per violentiam & per amicitiam etiam sine obice principatum cœpit in olla paternæ nequitiae veneno ebulliente fervere, ac succedens vitiosè vitio genitoris complices & fautores quondam Cæsaris studuit excitare sepultos, & factos jam hebetes perditio capite contra redivivam Ecclesiam provocare; totamque partem Gebellinam adeo nifus est diversorum subsidiorum fovere vigore ac relevare qui ceciderant penè superbos quòd nec in patrimonio Ecclesiæ absque persecutionis duræ jaculis summus Pontifex morari tutè valebat nec apud Italicos pro publicæ salutis emolumento aliquid exercere. Unde Dominus Innocentius prædictus videns ex tempestatis tantæ procella sentinam apostolicæ naviculæ aqua amaritudinis plenam Perusium naufragus usque perrexerat; ibique, Rege Corrado agente in Apulia, morabatur. Sanè Manfredo in fraterna gratia persistente, quem nondum suæ sortis fortuna tetigerat, sed necdum excogitatæ in fratrem fraudis fomite revelato, Corradus prædictus in regali pompa deliciis affluens cum eodem Manfredo multisque proceribus Alamannis & regni Baronibus & nobilibus aliis in pacis tranquillitate saluberrima regni temperatione perfruitur, oculorum in rerum varietate grata speculatione depascitur, sonoris delectatur auditibus, & harmonicis delectationibus inæstimabili modulatione pacatur, suavissimis jocundatur odoribus, & epulatione gustui necessaria delinitur. Favet Manfredo

affectione fratetna, & eum honorat adeo ac si am-
bos unus uterus peperisset. Manfredus enim respecti-
vè lucifer dici poterat in tota posteritate Cæsarea,
tum quia præstabili forma decorus & literaturæ do-
tibus redimitus alios meritis excellebat, tum etiam
quia se industriose omnibus reddebat amabilem &
Baronum sensus blandimentis noverat placibilibus
demulcere & cæterorum se moribus conformare.

IV.

Sed jam benivolentiæ omnium placibilitatis stu-
dio coaptatus, fraternæ factus impatiens dignita-
tis, cœpit intrinsecus latentis invidiæ nutrire fo-
menta & livoris occulti fervorem præalti cordis
magnitudinè, machinationis igne supposito, de-
tractionis flamma & oblocutricis murmurationis
pruna succendere ac fovere, ita quòd fraterna nul-
la consideratione hujus fuit invidia quando primi
urbis muri fraterno sanguine maduerunt, sed nec
alia quæ insidiata est fratri offerenti manipulum
pinguiorem. Nihilominus tamen Manfredus fratri
quantum poterat grato famulari nitebatur obse-
quio & obsequiositatis sedulo studio complacere,
ita quòd quotiescunque Corradus equitare vole-
bat, Manfredus promptus & agilis currebat ad
scanilem seu streugam, ac modis aliis famularus
fratri tanquam præcellenti adulari didicerat &
blandiri, hac consideratione commonitus quòd
cùm semper cresceret in gratia & amore majorum,
potissimè illorum de regno, cavebat sibi vehe-
menter ne frater in eum manus sævas extenderet
& vel occultè vel per fraudem vel dolum aut pu-
blicè per potentiam mortem ejus crudeliter in-
tentaret. Corradus enim non advertens quòd in
actorem sui consuevit fraus conversa plerunque
redire pluries dixerat in propatulo verba ista. Prin-
ceps iste adeo se nobis obsequiosum exhibet &
se adeo reddit gratum, sicque nostræ novit

voluntati blandiri, quòd eum nec offendere possumus, nec aliquod præsumimus facere sibi malum. Postremò Rex Corradus in Apulia juxta montes focarios prope Melfiam & Venusium cum infinito exercitu castrametatus existens in campis, quatenus terram aliquam obsideret, dies suos in solatio transcurrerebat, convenientibus ibi cum ipso ferè omnibus regni Baronibus; inter quos Manfredus cum pulchra militum comitiva convenit, cui similis nulla loco convenerat in eodem. Corradus itaque in tentorio suo in campis sub autumnali tempore febrili cæpit accessione gravari. Et cum febres hujus temporis consueverint esse longævæ ac ægotantem diù sub invaliditudinis labore tenere frequenter, idem Corradus convalescentiæ metas attingens recidivabat regiminis per errorem. Custodiebatur exacta diligentia ne quæ manus medicinis aut comestibilibus posset apponere aliquid nocivum; & ne sorbile aliquid lurida possent aconita fœdare, quamplures fuerant rerum prægustatores quarumlibet deputati, ita quòd per gustum non poterat veneno palatus infici nec venter. Verùm dum in longum protrahitur ægritudo, nonnulli Manfredi complices magis ardebant ipsum per viam aliquam toxicare. Et volentes Manfredus adulari fallaciter invicem susurrabant. Et alii in tantum demissos susurros comprimebant in vocem quòd Manfredus vel audiebat vel debebat audire. O, aiunt, utinam Rex de invasione præsentis infirmitatis oecumbat. Velit Deus quòd nunquam de cætero convalescat, sed protinus moriatur. Nam Manfredum inungeremus in Regem, qui est longè dignior quàm Corradus. Iste diligeret nobiles, iste remuneraret obsequia. Est enim liberalior & humanior tota posteritate Cæsarea. Unde firmiter sua industria & magnanimitate totum sibi

subigeret orbem terrarum. Audiens sanè Manfredus quæ fallax Baronum regni susurrabat opinio, in necem fraternam plus solito aspitabat. Sicque quidam Salernitanus physicus, qui erat ad curam Corradi, quem Manfredus pluries ad dilectionis suæ gratiam verborum humilium blandimentis illexerat, fuit instantissimè per Manfredum & quosdam suos amatores inveteratos diebus malis sub sigillo pœnitentiæ requisitus ut cum per gustum Corradus venenari non posset, aliam excogitaret fraudis viam per quam idem Corradus omnino mortis discrimini traderetur. Salernitanus igitur prædictus, ut fertur, tritum adamantem cum pulvere dyagridii in aqua clysteris immiscuit & illa ventrem stipticum intrinsecus irrigavit. Adamas enim violentissimè fertur esse nec sine ponderositatis fortitudine penetrando fortia quæque frangens. Dyagridium verò, quod aliàs dicitur scamonea, resolvit omne quod tangit. Sicque violentia utriusque Corradus prædictus emisit laniata particula riter viscera per secessum, corporis & animæ fœdere dissoluto. Constituit tamen bajulum in regno pro suo unigenito Corradino quendam Marchionem de Alemannia consanguineum uxoris suæ: quæ cum esset de stipite Frederici de stupha in Alemannia remanserat cum Corradino filio suo nondum pubere.

Manfredus verò, cui favebant ut plurimum regnicolæ Comites & Lombardi, attendens quòd multitudo nobilium Theutonicorum qui cum Corrado fuerat adhærebat bajulo Corradini, cum nonnulli & Barones ex hujusmodi multitudine ipsi Corradino tum per paternam tum per maternam lineam attinerent, qui dabant operam ad conservationem regni, ut in eo posset Corradinus suo tempore dominari, & considerans etiam quòd ut

regnaret nondum venerat hora ejus, non est tunc ausus quod conceperat aggredi & quod desideraverat attentare, sed in odium Theutonicorum excogitavit se beneplacitis apostolicæ sedis adeo coaptare, adeo se humiliter Ecclesiæ Romanæ committere gremio quod enervaret omnino vires consanguineorum nepotis in regno & eorum potentiam cum favore ipsius Ecclesiæ annullaret. Perveniente inter hæc rumore de obitu Corradi ad Dominum Innocentium, qui Perusii residens tanquam infra murorum ambitum circumseptus undique inimicis, cum jam factus in suo statu perplexus quod inde se in fugam accingeret ubi se numerus hostium brevior ingerebat, statim novi gaudii latitia nova resperfus versus regnum dietis continuatis accessit, & Anagninæ aliquandiu substitit, expectans certos de regnicolarum conversione recipere nuntios, per quos sibi regnicolis è vicino jam posito civitates & loca regni signa devotionis & fidei debeant demonstrare. Eo igitur Anagninæ cum tota curia sub expectato tranquillitatis tempore respirante, Manfredus, Marchio bajulus regni, & nonnullæ communitates & Barones parituri præcisè mandatis summi Pontificis cum innumera multitudo accesserunt. Marchio verò in manibus Domini Papæ bajulatu & Corradini tutelæ cessit in totum, sed gratiæ sedis apostolicæ absentem recommendavit infantulum, cum & totam hereditatem suam protectioni Romanæ Ecclesiæ supponendo, & rogando suppliciter quod innocens infans non puniatur de avita & paterna malitia nec de eorum excessibus pœnam repotter per eosdem contra Ecclesiam perpetratis. Dominus verò Innocentius omnes venientes ad gratiam apostolicæ benignitatis brachiis apertis admisit, omniumque studebat animos quadam paterna mansue-

tudine demulcere. Manfredus sanè, qui propriis meritis electorum regni consortium videbatur æquare, immo cunctorum mores excellere omnesque præire in spiritu & virtute paterna, ante omnia meruit à sententia excommunicationis qua tenebatur absolvi. Et quia omnia facta Casus annullarat Ecclesia & successionem damnaverat filiorum, dictus Manfredus absque nova sedis apostolicæ concessione non poterat principatum Tarentinum licitè retinere, unde benignitas Ecclesiæ, quæ devotos & humiles promovere propensius consuevit, non obstante sententia depositionis Frederici & natorum à successionem privationis, ratificavit & confirmavit dicto Principi omnem donationem sibi factam per patrem ante suam depositionem prædictam, concessitque sibi honorem montis sancti Angeli, & eum in Apulia Capitanum pro Ecclesia stabilivit. Repetit ergo Manfredus Apuliam grandibus ab Ecclesiæ liberalitate beneficiis honoratus. Qui licet quantum ad communem opinionem in suscepto capitaneæ officio nomen Ecclesiæ profiteretur & omen, & verbo se officialem Ecclesiæ appellaret, nihilominus tamen Apulorum corda, quæ mobili semper rotatione vertuntur, ad devotionem & amicitiam suam quantum poterat attrahebat, in amore Sarracenorum de Luceria, qui judicia fidelium Ecclesiæ mente semper dubia formidabant, potissimè se involvens, quorum voluntates in sui nominis devotione roborare toto non deses studii laboravit affectu. Hic adeo graciosus crescebat in oculis Apulorum quòd nonnulli dicebant eo audiente frequenter: Nolumus alium Regem, nec alterius dominium nisi istius Principis affectamus. Iste & nullus alius Rex proculdubio noster erit. Deus conservet eum pro libertate nostra. Non enim nobis competit

tit clericorum dominium. Sufficiant Ecclesiæ Romanæ spiritualia. Principi autem nato Imperatoris temporalia libera derelinquat.

Interea Dominus Innocentius quendam de genere suo Capitaneum præmittit Neapolim. Ipse vero apud sanctum Germanum cum curia tota venit; ibique per Comites & Barones, qui sibi obviam tanquam regni domino occurrerant, reverenter & venerabiliter extitit visitatus. Cum quibusdam Baronibus quidam de majoribus ex iis nomine B. de Augione convenerat, qui viventē Corrado de ortu Manfredi ejusque defectu in contumeliosa impropria contumeliosè proruperat. Contra hunc sancti Manfredus habens animum conturbatum inimiciæ jaculum, quo eum opportunitate captata posset offendere, denuò gestabat occultum. Occurrens ergo Manfredus summo Pontifici prælibato, quadam vice prope sanctum Germanum B. de Augione prædictum inermem habuit obvium, ut volebat, & opprobriorum non immemor, sed ex eorum memoria cordis dolore tactus intrinsecus, suis illico armigeris quod in dictum B. irruerent gladiis eumque ignominiosè tractarent. Occubuit ergo Manfredi-

Odor. Ray-
nald. ann.
1254. 5. 67.

norum gladiis nobilis memoratus; & Manfredus judicium formidans Ecclesiæ in hac parte fugit Acerras. Dominus verò Innocentius accessit usque Neapolim; ibique fuit ex Manfredi parte diversorum tractatum sollicitatus instantiis, & quod sub certis pactis Manfredum ad sua mandata reciperet requisitus. Sed quia excessus gravitas magna erat tam ratione occisi, qui erat de primatibus regni unus, tum etiam ratione ejus quod in conspectu Romani Papæ fuerat tantum maleficium perpetratum, necnon quia si facti tam gravis enormitas non sortiretur media justitia præ-

nam suam, magnæ turbationis scandalum inter regni majores, quibus ferè omnibus dictus B. consanguinitatis vel affinitatis linea attingebat, oriri poterat & moveri; Dominus Innocentius præfatum Manfredum sub conditione vel pacto recipere noluit ad mandata, sed in hoc semper proposito firmabatur ut Manfredus prædictus Marefcalli sui mandata præcisè faceret ac de commissio facinore juri pareret omnino. Tractatus & tractus hinc inde fuit eximius. Sed Manfredus judicium fugiens noluit stare juri. Dubitabat enim se sine pactis Marefcalli Papæ committere potestati. Cùmque Manfredus non posset in terra Laboris tutè propter Ecclesiæ potentiam remanere, animusque suus semper ad gaudia tenderet, qui nec ad humile flecti poterat, nec in humili remanere didicerat, in Apuliam sua continuavit effugia. Ubi cùm nulla civitas vellet ipsum contra Ecclesiam receptare, nec posset etiam tutus in aliqua remanere, quia sunt imbecillia corda ferè omnium Apulorum, consultè petiit Sarracenorum tutamina, quorum audaciam formidolosa illorum de ducatu Apuliæ consuevit segnitie formidare. Fuit ergo per eos in Luceria receptatus & Fréderici veneratus ut heres. Cùm enim Sarraceni, potissimè qui sunt in civitate prædicta, imperiales esse dicantur, quique aliàs de ritus more abhorrent Ecclesiam, quæ consuevit & debet eos exacto sollicitudinis studio persequi & omnino delere, cogitare meritò poterant quòd si regnum, sicut credebatur, ad manus Ecclesiæ pervenisset, vastasset eorum in Apulia proculdubio incolatum, & eos tanquam prodicionis filios dispersisset. Et ideo causam nimirum exquisitè quærebant qua se qualitercunque possent ab Ecclesiæ potestate subducere & se sub alicujus dissimulatæ fictionis colore alterius subjicere ditioni. Postquam igitur Man-

fredus contra Ecclesiam erecto inobedientiae & rebellionis calcaneo se pervertit & sua cum Sarracenis fœdera roboravit, nonnulla loca & quamplures nobiles Apulos ad se convertit aut spontaneos aut coactos. Dominus enim Innocentius, qui tam contra eundem Manfredum quàm contra receptatores & complices ejus exercitum indixerat per contradam, morte præventus, votum Ecclesiæ adimplere non potuit; sicque eo mortis morsibus apud Neapolim expirante, sedis apostolicæ propositum expiravit. Dilatat ergo Manfredus sicut infernus os suum, & distentat suas per Apuliam phylaterias, Barones & terras callida seductione sollicitat. Volat audax aquila, quæ nondum ætate plene cœperat adulta pennescere, & rapaces ungulas assuefacit ad prædas, suarumque alarum robore Apuliam totam concutit, quorum jam sentiebat strepitum principatus.

Sed mira illius potentia cujus dextera beatum Petrum ambulanti in fluctibus ne mergeretur erexit, quæ licet permittat Ecclesiam temporalibus aliquandourbationibus affici & ventosis quassari plerunque procellis, ejus tamen naufragium omnino non patitur, adeo tunc fratrum cita concordia unoque conciliavit affectu quod sine magnæ moræ præter morem dispendio Dominum R. Ostiensem Episcopum natione Campanum, oriundum de quodam castro quod Genua dicitur Anagninæ diocesis, in summum Pontificem concorditer assumpserunt. Et ut nova de more nominis imposuio sequeretur beatitudinis tantæ fastigiâ ipsum nomen ad litteram æquaret sua interpretatione, præcellentiæ tantæ omen vocari meruit Alexander. Hic namque post assumptionem suam ductus saniori consilio, volens anchoram regendæ naviculæ in tuti portus statione locare & rudentem mandatorum suorum ad terram

VI.

O ij

firmam extendere, ut per hoc suo & Ecclesiæ discrimini præcaveret, quod propter volubilitatem illorum de regno & frequentem variationem votorum poterat in regno non immeritò formidare, amotis à quibusdam officiis Lonibardis, & eorum Campanis loco præfectis, Anagninam retrocessit. Interea verò Dominum Octovianum de Ubaldinis sanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinalem constituit in regno Legatum, cui prædicandi contra Manfredum & Sarracenos publicè verbum crucis plenam tradidit auctoritate sedis apostolicæ potestatem. Congregavit ergo Dominus Octovianus gentes innumeras, & copiosum exercitum apud Fogiam congregavit, cujus major & melior pars Tusci dicebantur, qui maxime obtentu Cardinalis ejusdem signo crucis assumpto convenerant & stipendiis etiamque nummis receptis, ut non propriis expensis in Ecclesiæ Romanæ servitiis militarent Campani quoque cum iis quos sub ejusdem stipendiis in regnum destinaverat Dominus Alexander. Cum ergo exercitus pomposus Ecclesiæ in magna bellatorum multitudine totam contratam Fogiæ complevisset, & crederetur omnino quòd possit ac deberet juxta Luceriam obsidionis validæ castra firmare, Manfredus, qui omnino gentibus inæqualis & viribus impar erat, associatis sibi Sarracenis, Theutonicis, & regnicolis quibusdam suis complicibus, juxta Fogiam posuit se in campis; & discrimina nondum bellorum expertus, eos in bellis, quod modò obsidione paucorum militum circumdedit, à quibus debebat & poterat obsideri. Verum quidam Comites & nobiles Tusci & Campani, qui erant agminibus exercitus præsidentes, dum attenderent Manfredinos viribus & numero pauciores, ardebant inire bellum & cum propinquis hostibus concertare. Immo extranea inter se furie

concitatione fremebant præ nimio affectu confligendi & pugnam attentandi cum adversariis manualementem. Sed jussu Cardinalis, qui conflictum animo detestabatur & verbo, accensas magnanimitatibus in adversarios voluntates prohibentur contra tantam hostium audaciam experiri. Demum verò sine pugna prævalentibus hostibus sola fortuali præsumptionis audacia, quæ contra ecclesiasticos vigoris cotidie plus habebat, Cardinalis prædictus sponte vertit terga Manfredi, & Apulia derelicta, usque Beneventum fuga continuata perrexit. Manfredus verò insequabatur denuo è vestigio fugientes. Sed eo appropinquante finibus Beneventi, Cardinalis fugam resumpsit versùs Alipham properando. Cum enim arma non sedcant humeris clericorum, nec expediebat nec tutum erat quòd præferretur in tanto negotio Cardinalis gentibus bellicosus & quòd præesset exercitui bellatori. Clericus quidem nec se potest ad pugnam nec alios animare, cujus exercitium liber est tantum. Et ideo imprudenter capitaniæ recipit præsidium, & minùs providè sibi militia regenda committitur. Quòd si quandoque talibus quorum usus spiritualia & iis annexa censentur subjiçiat regendus exercitus, non est mirum si sub eorum magisterii multitudo fiat debilis industriis animationis vocibus non adjuncta, & tanquam exanimis & imbecillitate regentis occumbat & corruat paucitati. Verùm adhuc habet relatio plurimorum & quorundam divulgata opinio quòd quando Manfredus Romanam curiam visitavit, Dominus Octavianus propter plura merita quibus Manfredus alios præcellebat in ejus adeo exarsit amorem quòd pro eodem ardua studuisset liberaliter exercere. Unde asseritur quòd illius amoris instantia quem in eo conceperat & dilectionis etiam instigatus quam domus

Cardinalis prædicti ad Fredericum habuerat, cui sub Gebellinitatis nomine quantum poterat adhærebat, idem Cardinalis statum Manfredi affectans ad sublime transcendere, sibi cessit in regno, & cum potuisset proculdubio feliciter habuisse triumphum, si congregationem tantam fidelium cum gente Manfredi permisisset pariter commisceri, regnum denum & fines regni Manfredi spontanea liberalitate dimisit, rediitque in Campaniam quasi victus. Manfredus sanè, ut de ejus generositate, quæ per superiora patet, jam calamus conquiescat, fuit in sui statu benignus, cujus forma decora eum benignum necessarîo demonstrabat. Fuit etiam virtuosus. Nam moribus & scientia decorare studuit animum antè quàm eum regni cupido perverteret ac orbaret. Fuitque magnanimus. Quod evidenter apparet ex eo quòd tantum negotium est aggressus. Nec minùs se familiaribus exhibuit gratiosum, qui gratiarum erat in se dotibus circumfultus. Unde tot personæ suæ meritis propensatis, ut fertur, Dominus Octovianus volens ardua præsumere pro eodem, causam dedit propter quam, exercitu Ecclesiæ cedente Manfredi, Manfredus ipse totius regni dominus remaneret. Sed ut cedat opinio veritati, sanius est credere quòd idem Cardinalis potius ex sui exercitus debilitate diffusus, attendens suorum armatorum numero semper detrahi, exercitum verò Manfredi continuè adaugeri, dimisso regno cum incolumitate suorum cesserit Manfredinis quàm simulata fuga, ut Manfredi conditionem erigeret, regno abcesserit fraudulenter. Iniquum est enim quod aliena vi constat imposuim trahere ad delictum, & quòd homini vitio depuretur quod ejus voluntate non regitur, ac illud periclitanti quis imputet unde evadere ratio datur.

Manfredus igitur ex tam amicæ prosperitatis arrisu, affluentibus undique commodis, lætabatur. Sed cum ejus tanta prosperitas recens esset, nec haberet Corradino superstiti colorem aliquem sub cuius saltem fictitio tegumento assumptum ad dominandum toti regno animum occularet, se tutorem nepotis sui Corradini esse confinxit & hereditatis suæ legitimum protectorem. Prætendens igitur sibi, quo nullus de genere paterno supererat propinquior Corradino, huius tutelæ curam inesse ac protectionis ejusdem onera suis scapulis imminere, Siciliam & Calabriam regnumque totum, cuius incolas ut cogitationes conceptas explicaret quando posset semper agitat motu arundineo mobilitas naturalis, sub alarum suarum invalescenti jugiter principatu sine dispendio bellicoso & absque sumptuoso labore conclusit. Nondum enim dolum quem sub tenebrosis fraudibus gestabat interiùs, & quem studebat providè tegere sub coloratæ imagine speciei, simulata pietas propalarat, sed mentita Corradini protectione tutoria universa deludens ut regnicularum corda fragilia concitaret ad desideria promissorum libertatis & munerum inderentur præmia promittebat. Verùm totius jam difficultatis in regno cacumine deplanato, sumpta inhumaniter audacia malignandi, non servavit postmodum congruentiam nec modum, sed totam regni nobilitatem tyrannide furibunda depressit. Et dum in eo temperantia mediatrix denuo prophanam carnis suspicabatur offensam, nec ejus delectationes illicitas nec voluptates fervidas potuit refrænare, nec moderata dominatio adversus libidinem alios non rectos impetus animi compescere potuit nec motus ejus. Namque invalescente sævitia sanguinis atrocitas & libidinis incentivum jam eidem adimere cœperant quicquid stu-

dius virtutibus comparat; & à se ipso priore vita & moribus dissidens, virumque mutatus in alterum, universos regni magnates in quorum animis ecclesiastica fervere devotio credebatur aut perpetuo relegavit exilio aut horribilibus mortis pœnis tum per insidias clandestinas maceravit, tum aliis sævis & apertis debacchationibus interemit. Sed nec pepercit illis qui erga factum infantis zelo pietatis accensi & eum in Alemannia feliciter vivere ipsumque regni fore legitimum successorem quoquo modo prætendere videbantur. Hos enim non solum infra regni fines sed etiam ubicunque usque persequi ad fata exitialia nisus fuit. Nam Comitem Petrum de Calabria, virum olim in curia Corradi & Frederici etiam præpotentem, qui Corradini aliquandiu cœperat administrare tutelam, apud Terracinensem civitatem exilio profugum, per quendam Petrum de Castellionata civem Salernitanum Domicellum & familiarem ejusdem Comitis procuravit interfici, & fratrem ipsius Comitis Jordanum Rubeum nomine oculorum amissione confecit. Civem verò prædictum confugientem ad eum nece sui domini tam crudeliter perpetrata militiæ cingulo decoravit. Deinde per totum regnum mandavit edictum generale proponi quòd nullus Corradinum de cætero nominaret, sed Manfredum ipsum omnis regni prædicarent heredem & hereditatis paternæ pariter successorem, & qui contra faceret esset sibi merito proditione suspectus & ut suus proditor puniretur. Sicque frequenter fecit litteras in personis aliquorum nobilium de Alemannia fabricari, quarum simulata relatio præteritum proximè obitum mentiebatur infantis; quas litteras tanquam certissima nuntiantes faciebat denuo in civitatibus divulgari. Cùm autem erronea regnicolatum cre-

dulitas fictam mortem Corradini supponeret esse veram, totamque regni nobilitatem læva tyrannidis astutia momordisset, immo diris excidiorum faucibus sorbisset comitatus, baronias, & feuda exulum & occisorum, Lombardis quampluribus, quorum quosdam extrema paupertas devehebat in regnum, nonnullos verò proscriptos à propriis partialis dissensio impellebat, liberaliter distribuit & dispersit. Sed non mansit propterea ejus justitia in æternum. Advocavit etiam hujus largificæ dispersionis in sortem quosdam de Sicilia de domo illorum de Malesta, & alios quamplures de regno, quos nova devotio vel actus pestifer & nefandus sibi gratos & familiares effecerat, ab ejusdem liberalitatis participio non exclusit. Verùm Lombardi præcipuè sub consanguinitatis & affinitatis imagine ultionis ad Manfredum elationis assumptæ fastigio gloriantem in paupertatis habitu confluebant. Sed dum civitates & loca Tusciæ & Lombardiæ quæ Frederico & Corrado jam mortuis viribus tepecebant, & quas felix fortuna Manfredi sola fama calefecerat, à remotis per nuntios & litteras ipsi Manfredo signa fidelitatis & devotionis offerrent, & contra viciniam inimicam ab eo militum subsidia flagitarent, Manfredus ipse non ad subveniendum exteris nec ad offendendum loca extra regnum intendere voluit, sed curiosè cœpit de coronatione sua indefessæ sollicitudinis studio cogitare. Hæc enim erat curarum cura, quæ ferventer suo pectori inhærebat, & arduo cogitatu fluctuantem in successione placidis spiritum coartabat. Interea verò Domino Alexandro Anagninæ commorante, cùm jam per universa mundi climata firmiter crederetur quòd Manfredi felicitas odiosa nimium facta esset Ecclesiæ ac infesta, ex parte Corradini agentis sub annis in Aleman-

nia pubertatis duo nobiles Alemanni, quorum unus Croccus, alter Bonfcianus vocabatur, ad ejusdem Domini Alexandri præsentiam imploraturi pro Corradino veniam hereditatis aviæ mittuntur. Ecclesia namque tunc, pro eo quòd Manfredus eidem plurimum reddiderat se ingratum, & ejus beneficia minimè recognoscens, eam privignali odio cœperat laceßere, regnum Siciliae fideli cuiquam potenti pro ipsius Manfredi exterminio concessisset. Sanè de fine prædictorum Crocci & Bonfciani libenter ulteriora non dicerem, ne forsitan patrium crimen detegam quod deceret mente silentiosa, currente ad reliqua calamo, pertransire. Sed ordo accurrentium rerum instat ut labia parata sermonibus, quæ subsequentiæ series cupit esse rectiloqua, concivium notoria scelera veridica locutione depingant, ne fortè major vero volans ad longinquos ut plurimum infamia referatur. Erat igitur Romæ quidam nobilis de domo Surdorum nomine Raulus. Hic profectò more Romano magnanimus & strenuus putabatur. Sed cum jam ferè sibi tota proprietatis substantia defecisset, eum aliena sequi necessariò oportebat. Plus enim præter Romanum morem in suis voluptatibus expendebat quàm possent bonorum suorum redditus sustinere. Fuerat quippe sub multa lubricæ delectationis libertate nutritus, & ex eo maxime quòd nepos erat Domini Richardi de Aniballis sancti Angeli Diaconi Cardinalis, cujus industria penè in urbe sibi vendicaverat inter omnes nobiles primatiam. Luxuriabat excessibus, & ex avunculi potentia sumpto vigore vitam agebat protinus dissolutam. Hunc autem Manfredus, qui cum audierat fore præsumptuosum pariter & audacem, postquam multos de urbe nobiles pro interficiendis dictis nuntiis Corradini ad ampla præmia invitarat, ex-

citavit contra eosdem nuntios pollicitatione solemni magna munera offerendo. Memoratis ergo nuntiis versùs Anagniam ad Dominum Alexandrum prosequentibus iter suum, prælibatus Raulus inter castrum Molaria & silvam Algiari, quorum tenementa & districtus dicti Domini Richardi & nullius alterius existebant, eosdem nuntios invasione subita interceptit inermes, quibus aliàs Romæ sponderat liberaliter auxilium personale. Croccus ergo improvise Rauli gladio periit, & Bonficanus fuit letaliter vulneratus. Sicque factum Corradini cum Ecclesia nuntiorum impedimento suspensum, deficientibus tractatoribus & internuntiis, ulteriùs non processit. Raulus adhuc maleficus, qui sub tempore pacis dictis nobilibus Alemannis cladem tantæ crudelitatis intulerat, ad recipiendum pretium sanguinis versùs Manfredum diffugio continuato perrexit. Cui Manfredus in remunerationem ejus quod sub suorum egerat audenter obedientia mandatorum comitatum tradidit Catacensem. Sed nec ipsum nec alios quos ad comitatum excellentiam evocaverat potuit per vexillum, ut moris est, de ipsis comitatibus investire, cum nondum unctionem & coronam recepisset. Indicit ergo diem coronationis suæ, quam apud civitatem Panormitanam Regum Siciliae sequens vestigia promulgaverat celebrandam. Ad cuius tantæ celebritatis honorem non solum nobiles, sed Archiepiscopos & Episcopos, aliosque Prælatos, & viros famosos è regno jussit die ac loco præfixis absque ullo excusationis suffugio congregari. Demum adveniente die coronationis indictæ magnates omnes apud Panormum cum Manfredo unanimes convenerunt. Sed de Prælatibus quidam promptè, minùs tamen providè, ad coronationem prædictam naturis gressibus properarunt, alii præ-

tenſa excuſationis cauſa in propriis Eccleſiis ſubſtiterunt. Nonnulli verò iter veniendi Panormum continuaverunt uſque Meſſanam, qui aut lentè aut pedetentim pergebant ut fieret coronatio ſine eis, aut in aliquo loco de Sicilia, conſingentes ſe fatigatos in itinere ac deſectos, quæſita requie remanebant. Aliqui verò in die coronationis huiusmodi ſimulabant Panormi alicujus mole diſcræſiæ ſe gravatos, ut ſaltem Miſſam coronationis & horam unctiõnis regiæ evitarent. Ac quilibet Prælatuſ regni ſecundùm quod magis minùſve conſcientioſuſ erat & devotuſ Eccleſiæ ſe ſolemnitatiſ illiuſ obſequiis remiſſiùſ aut promptiùſ ingerebat. In Eccleſia tandem Panormitana, quam Regum Siciliae porphyrea & anabaſtrica monimenta materia & arte prætioſa decorant, in Regem Siciliae per quorſdam Præſuleſ Manfreduſ inungitur, & per regni Baroneſ aſſiſtenteſ Prælatiſ regali diademate coronatur. In teſtimonium autem unctiõnis & coronationiſ huiuſmodi juſſit chirographum confici rhetorico ſtilo contextum ſub ſigillis & ſubſcriptionibuſ Præſulum & Baronum qui ſolemnitatiſ illiuſ feſtiva gaudia fuerant comitatiſ.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

- I. **D**IGNITATIS regiæ celebriter honore ſuſcepto novuſ Rex parteſ Apuliae feliciter repetit. Et cùm ubique per regnum ſeditio tumultuoſa quieſceret, & ſpeſ jam probabilis quietiſ gratae delitias propinaret, generale colloquium Baronum celebravit, multuſ ibi per eum decoratiſ honore militiæ, & nonnulliſ per inveſtituram vexilli ad comitatuſ excellentiam ſublevatiſ. Poſt hæc ſolemneſ curiam apud Fogiam univerſiſ citra por-

tum Rosseti nobilibus & locorum nuntiis convocatis indixit; ubi, ad honoris regii clarificanda fastigia, tam de conservatione justitiæ quàm de aliis publici boni compendiis statutis utilibus publicatis, de diversis partibus diversorum generum gaudia festiva conveniunt, ludentium choros & agmina distinctio purpurata lætificat. Quamplures ibi regenerantur honore militiæ, nonnulli magnificantur excellentium fascibus dignitatum. Dies totus solemniter agitur; & post diei cursum flammificis facibus hinc inde lucentibus, ponderosa cææ coacervata compagine, in agone ludentium convertitur nox in diem. Ne autem quietis & pacis longis laboribus quæsitæ compendia occasio poterat exterioris infringere, Rex Manfredus curas exercitiales aggrediens, cum magnifico & præpotenti exercitu versùs regni confinia consilio deliberato procedit. Erat in extremis regni partibus olim Rege Corrado favente civitas Aquilæ in odium Baronum de illa contrata per ipsorum villanos de novo constructa, in qua de diversis castrorum circum adjacentium incolis, non absque quamplurium ex provincialium jactura nobilium & prædictorum Baronum, rusticorum adunata congeries in tantam jam multitudinem populosa concreverat quòd de suarum virium temeritate superbiens se vicinis exhibebat horribilem & dominantis in regno dominio suis operibus indevotam, quin potius velut pars universo non congruens generalibus regni statutis reputabat indecens colla submittere, & singulares sibi vivendi formulas conficere præsumebat. Sperabat enim in præsumptæ libertatis statu contra eorum dominos apostolicæ sedis auxilio confoveri. Et ideo contra Manfredum etiam post suæ coronationis tempora pertinax in rebellione jam facta, sub velamine devotionis Ecclesiæ Re-

gi parere contumaciter contemnebat. Ad rusticorum inquam domandam proterviam & per hæc restituenda læsis quampluribus jura sua Manfredus victoriosus accingitur. Sed antè quàm civitatis mœnibus ejus se vicinaret exercitus, tanquam populorum difformibus erecta particulis maceria ruinosa dispergitur, & dum volare super vicinos nititur, aquila plumis nudata solo deprimitur, universis habitatoribus, quibus tutelæ veniam in personis & rebus clementia regalis indulgit, subitò vacuata deferitur, & quæ dudum plena populo stare nescierat, in combustionem & cibum ignis illico tradita sola sedet. Ea sic itaque redacta in nihilum, Rex Manfredus in Apuliam exercitu dissoluto revertitur, ut membra bellicis fatigata laboribus quietis gratæ duleccone placidisque solatiis restauraret.

- II. Interea Regis Manfredi animum imperialis sanguinis fastigiis conjunctum & à primis naturæ vestibulis alluefactum desiderare magnalia, de remotis partibus honoris & gloriæ cupido sollicitat, aut semper plus appetens noxius appetitus quo humana quies atteritur, & bonum libertatis pulcherrimæ singillatur, inducit eum ut plura cupiat quo plus habet. Nam cùm posset ejus affectibus tam nobilis regni blandiri possessio & copiosa tantarum rerum opulentia delectare, ad curas negotiorum Italiæ, ubi quondam dignitatis paternæ præfulsit auctoritas, mentis suæ dirigit intellectum. Qui utinam terras Ecclesiæ non vexasset. Extendit enim potentiae suæ robur ad Ligures, fimbrias dilatat ad Tuscos, & vicinitate suarum virium miserales concutit Marchianos. Per universas namque provincias de antiqua & erronea consuetudine à temporibus Frederici votis hominum divisas in partes, remanserat in Liguria Ubertus Marchio Pala-

vicinus, vir utique prudens & nobilis, quamquam Gebellinus & partis Ecclesiæ persecutor. Qui propter fidem imperialem & sua servitia Cæsari quondam impensa de Frederici munificentia beneficia multa receperat, & Augusti quoad vixit ac posterorum suorum honorem prompta cordis affectione zelabat. Remanserat etiam in Tuscia pars Gebellinorum, & civitas Senensis præcipuè, quæ cum tempore senescens Gebellinitatis in fide semper erga Imperatorem & heredes suos in servitiis innumeris & devota manebat, ac è contrario sedi apostolicæ indevota. Erat quoque in Marchia Anconitana partium obstinata dissensio, quæ, dum hæc unum, illa verò aliud appetunt, inter se rediviva semper altercatione concertant. Ab istarum itaque regionum partibus tam ob fidem imperii quam erga Fredericum habuisse prætendunt, tam ad ultionem injuriarum quam de suorum hostium depressione concipiunt, Rex Manfredus instanter requiritur. Offeritur sibi per nuntios eorum antiqua devotio, & vires auxiliares ipsius ad regionum earundem regimina postulantur. Favet iis inter diversa consilia Regis affectus, ut successorem se paternæ dilectionis exhibeat, & ne oblata sibi victoriæ gloriam negligenter abnuere videatur, ad provincias ipsas vires suas porrigit in suorum subsidia devotorum. Habita itaque deliberatione consilii prædictum Marchionem Palavicinum in Lombardia Capitaneum & magistrum Gebellinorum statuit, Jordanum de Anglano consanguineum suum, cui comitatum sancti Severini concesserat exulante Rogerio Comite comitatus ejusdem, transmisit in Tusciam, Percivallum de Oria affinem & familiarem suum in Marchiam, generales loco sui vicarios destinavit, deputata eorum cuilibet equitum quantitate non modica, quibus stipendia mens-

trua providit assidue de ærarii sui sumptibus eroganda. Sub horumque vicariorum manibus & arduis præfecturis cœpit continue Regis honor augeri & Ecclesiæ injuria crescere ac Guelforum depressio augmentari. Crescebat etiam favor Gebellinorum & Regis ejusdem, & rumores prosperi successivè de singulis cor Regis exhilarant & potentie suæ vires illustrant. In Marchia namque cùm sola civitas Camerinensis aliquandiu dicto Percivallo parere pertinaciter recusasset, ac per districtum suum, quem collium & montium inaccessibilem quoad equites prærupta convallant, Theutonicorum & Sarracenorum agmina frequenter currentia per contratam graviter offendisset, tandem assumpto in Potestatem quodam nobili de Camerinensi districtu nomine Raynerio Hugolini, qui à popularibus civitatis ejusdem dispendiose aliquando fuerat provocatus, Percivallum prædictum cum tota ejus militia civitas ipsa recepit. Verùm incolæ, qui & Percivallum & nobiles vicinos offensis innumeris non expaverant lacerare, illico post Theutonicorum ingressum plurimum expavescere, forsitan meritò, inceperunt. Et dum vicarius Regis prædictus quosdam archipopulares & prorusticos ad se vocari fecisset, qui tam deformis populi ductores & capita dicebantur, modò ille, modò alius, secundum quod credebatur se quis magis dictum vicarium & vicinos nobiles offendisse, interdum omnes subita fuga succincti velut examen apum quod valido vento dispergitur, civitate relicta, per diversa convallium loca & montium cacumina disperguntur. Hanc itaque civitatem, quam solam populus suus sponte dimiserat, dictus Percivallus redegit protinus in ruinam. In Lombardia quoque sub Marchione prædicto magnificentia regis viribus ampliatis, sic

ejus

ejus arrisit prospera fortuna successibus quòd in eodem quoque loco ubi olim Parmensis audacia imperialia castra combusserat ignominiosa cladis exitia amissione carrocii & expugnationisvalidæ per tulit detrimenta. Sicque vindicata viriliter injuria patris à filio, locus ille, qui nominatus nominatione victoriæ visus fuerat Imperatori illulisse, grandem Regi prædicto de hostibus gloriam victoriæ refer vavit. Civitates etiam Cremonæ, Papiæ, Placentiæ, Brixia, & plures aliæ sibi reverenter obediunt, & nomen ejus ultra quàm credi posset triumphabiliter exaltatur.

III.

Sub ejus quoque felicitate fortunæ cecidit pef rizer ille tyrannus Azolinus de Romangia quolibet severo crudelior; cujus impietatis rigidæ, severi tatis horridæ, & vindictæ inexorabilis acta descri bere longum per se tempus exigent, magnique complexu voluminis indigerent. Sed primò neces sarium videretur pectus armare duritia quàm re bus tam asperis, tam nephandis, tam tristibus ap ponere calamum vel auditorum animos applicare. Hic siquidem ab Imperatore Frederico ditatus & promotus in altum, cujus nutibus tota ferè Terni sina Marchia serviebat, post infinita & inusitata pœnarum genera, quorum narrari potest à poste ris nephandæ crudelitatis exemplum, jam Regi Manfredo devotionis solitæ signa non exhibens, dum collectis undique viribus contra Mediolanen ses infestis auguriis processisset, prope castrum Cassani in manibus Cremonensium, qui sub præsi datu Marchionis prædicti in auxilium Mediola nensium potenter exierant, prope flumen Adæ miserabiliter incidit; ubi lethaliter vulneratus, ductusque Sintinum, morti succubuit, qui raptor fuerat vitæ meliorum.

Odor. Ray nald. ann. 1259. §. 2.

Eodem quoque tempore civitas Florentina cum

P

IV.

parte Guelforum non minùs vitiis quàm delitiis affluens sic superstitiosa jam cœperat tam multitudine populi quàm superbiæ vento plena confurgere quòd de suarum virium temeritate lasciviens, & de elati spiritus superfluitate confidens, dedignabatur parificare se aliis, quæ suppeditare sibi vicinos multipliciter satagebat; ac in tantam jam venerat arrogantia inflaturam quòd aliquando cogitare non metuit usque ad Romanos sui alas extendere potentatus. Hujusmodi itaque temeritas actibus fastuosis incumbens, nec futuros eventus debita circumspèctione præmeditans, suis omnibus fautorum suorum & complicum viribus congregatis ab obsidione civitatis Senensis, commorante ibi memorato Jordano Comite cum stipendiariis regiis, viriliter attentavit accedere; factaque ibi mora quam voluit, & usque ad civitatis ejusdem mœnia depopulatione peracta, exercitu dissoluto recessit. Cumque post modicum temporis Florentinorum ipsorum audacia cum Lucensibus, Placentinis, Pistoriensibus, & aliis complicibus suis de Tuscia, quos in contumaciam suam non minùs coactos quàm spontaneos attrahebant, cum exercitu numerofo, qui armatorum triginta millia continebat, ad muniendum castrum Montis Alcini vicinalibus & aliis opportunis, quod Florentini prædicti tunc in eorum potestate tenebant, per territorium Senarum prope civitatem eandem ad duo ferè milliaria superbè procederent, qui per aliam tutiorem viam illuc indemnes accedere potuissent, contigit quòd dictus Jordanus Comes cum Theutonicis secum morantibus & Senensibus populis cum parte Gebellinorum sub felicibus Regis auspiciis in Florentinos eosdem & fautores eorum viriliter irruentes, ipsos commissis hinc inde conflictibus expugnarunt. In cujus expugnationis even-

tu sic Florentinorum potentia deflorata commar-
cuit quòd ex eis eorumque complicibus, præter
occisos gladio, quorum non fuit numerus præfinitus,
captivorum solummodo quos Senensis carcer
astrinxit quindecim millia & ultra numero com-
putantur. Versi sunt inquam subito dies solemnita-
tis ejus in luctum, fallia in opprobrium, hono-
res in nihilum, ita quòd eorum superstitione de-
posita, qui dum in honore essent non intellexerunt,
jam sumentes à vexationis jaculis intellectum,
Regis Manfredi mandata devotè suscipiunt,
& reverenter ejusdem placitis colla submitunt.
Igitur Regina Beatrice naturæ debitum persol-
vente, Rex cum Vatazo viro in Græcia magnifico
& illustri habens de parentela tractatum, tandem
M. filiam ejusdem Vatazi, puellam jam nubilem,
in annis tamen juvenilibus, illustrem & pruden-
tem, suis nuptiis adoptavit, ex qua postmodum
filios suscepit & filias, ex quibus non nisi una fi-
lia supervixit.

Medio autem tempore, papali curia morante
Viterbii, ibique Alexandro IV. summo Pontifice
viam universæ carnis ingresso, dum collegium Car-
dinalium, in quibus velut in montibus sanctis Ec-
clesiæ fundamenta sunt posita, habere inciperet de
pastoris substitutione tractatum, & inter eos ver-
tiginis spiritu & invidiæ livore suffuso, non pos-
sent in aliquem de gremio convenire, contigit
quòd Hierosolymitanus Patriarcha natione Bur-
gundus, qui tunc ad curiam ipsam pro Ecclesiæ suæ
negotiis promovendis accesserat, concorditer est
ad apicem apostolicæ dignitatis assumptus. Sic ita-
que factus de petitore concessor, de subdito do-
minus, de filio pater patrum, Urbanus IV. me-
ruit nominari. Cùmque post hæc viderentur jam
omnia regni negotia sic firmiter, sic tutè disposita

V,

ut ex nullo videretur angulo dubitandum, Rex Manfredus deliberato consilio Fredericum Malecta Comitem Bizani consanguineum suum cum quadam quantitate Theutonicorum ad gubernandam Siciliam Capitaneum destinavit. Qui dum in partibus illis contingentia quolibet prudenter & cautè disponeret, dum se versùs montem Trapani, de cujus habitatoribus aliquid fortè contrarium fama referente præsenserat, se cum sua familia vicinaret ac moraretur in campis, accidit quòd descendantibus ad eundem Comitem decem viris ex incolis dictæ terræ, qui pro parte totius universitatis verba devotionis offerrent, cùm ex longa sed vitiosa potiùs consuetudine nullius officialis ad montem incolæ libenter paterentur ascensum, dum Comes ipse familiaris inimicitia, qua nulla pestis occurrit proclivior ad nocendum, præcavere non posset insidias, quidam insolens juvenis nomine Goblus natione Theutonicus, qui Marchionis Bertholdi familiaris & intimus quondam fuerat, quem etiam dictus Comes Comestabulum Theutonicorum ex confidentia multa præfecerat, & in familiarium negotiorum consortium admittebat, nacta tunc forsitan occasione qua posset præconceptum malitiæ suæ votum in actum producere, proditoria temeritate tentatus, cum quibusdam sequacibus suis in eundem Comitem sub tentorii velo jacentem inopinatus insiliit, ipsumque temerarius interemit. De cujus obitu cum rumor veniret in publicum, homicida prædictus & complices ejus ad montis ejusdem excelsa unà cum prædictis nuntiis confugerunt, frustra credentes inter eos commissi facinoris invenire tutelam. Sicque montis ejusdem habitatoribus in suæ rebellionis malignitate detectis, ne scelus hujusmodi remaneret inultum, & montis perversitas in sua ulteriùs obstinatione persiste-

ret, Fredericus Lancea Comes Squillacii, qui insolentias regionis ejusdem ab experto calcare prænoverat, de beneplacito Regis Manfredi Capitanus in Sicilia subrogatur. Qui sub fortuna regia viribus instauratis perurgens obsidionis instantia, superbiam montis ejusdem per extremæ desolationis & exhabitationis excidium potenter edomuit, & ejusdem facinoris patratores cruenti supplicii quæ dignè meruerant cæde confecit. De cuius minutis incolis jussit Rex construi civitatem novam quæ vocatur regalis prope Bonreparium, in loco videlicet ubi veteris civitatis Apollinis vestigia subsistebant.

Jam tota Sicilia in pacis reformatione disposita, VI.
& Frederico prædicto domesticis restituto solatiis, Richardus Filaugerius Comes Marsici ad ejusdem regimen deliberatione provida destinatur. Dum autem Richardus idem officii sui partes impleret, & Rex Manfredus in Apulia feliciter ageret, credens sic omnia in regno disposita ut ex nulla timeri posset parte turbatio, novus & inopinatus in Sicilia partibus ignaviæ morbus invaluit & erroris mirabilis stupor irrepsit. Dum enim quidam pauper Johannes de Cocleria nomine inimicæ conditionis & abjectæ fortunæ mole depresso ac inopiæ squalore mendicus per civitates & loca cotidianum sibi victum ostiatim quærendo discurreret, ex concordibus forsitan vultus & ætatis indiciiis, per quæ fallax opinio in uno eodemque subjecto diversas plerunque formas similitudinis conformitate mentitur, audivit pauper ab aliquibus obviis qui eleemosynarum sibi suffragia porrigebant Imperatori præmortuo se fore consimilem. Cumque videret in opinantium ore verba crebrescere, mutavit repente mendicus animum, & quæsitus eatenus super iis responsa negativa dissimulabat,

quatenus verisimilia faciat quæ dicuntur. Oritur ex ejus negatione suspicio; & cum nitatur hominis appetitus in vetitum, eo magis insurgebat de ipsius ambiguitate credulitas quo major inficientia tradebatur. Jam rumor de verbo in verbum mutua confabulatione dispergitur. Discedit pauper à frequentia hominum, barbam nutrit; & ut concepta liberiùs valeat fabricare mendacia, loca petit vicina silvestria, firmat in monte Gibellio, qui aliàs Æthna dicitur, dolosè latibulum, & imperiales sibi mores & verba quæ veritas & natura non dabant adultera fictione componit. Jam falsus per Siciliam rumor increbuit. Visitatur pauper in tenebris, honoratur plus solito, & rerum victualium, quarum pressus priùs inopia fuerat, copiosa per aliquos opportunitate fulcitur. Adhuc plures exules, quos perfidiæ aut invidiæ macula de naturalibus terris vicinis ejecerat & in nemoribus latitabant, præcipuè Bartholomæus de Mileto & fratres nepotes quondam veteris Petri de Calabria Comititis apud Tarracenam perempti, ad simulachrum audito rumore concurrunt, falsitatis causas explorant, quæsitae inveniunt, & velut qui fluminis impetu prolabentes apprehensa jam stipula turgidas credunt undas evadere, adhæserunt exules monstro mendacii, & quas solus fortè formare non poterat, jam plures sibi additi fomites falsas roborant fictiones. Ecce jam plenum falsitate portentum Imperatorem intitulant, colunt ut præsidem, reverentur ut dominum. Et ut securiora dent incrementa principiis, excelsum montem Conturbii, quem olim exhibitari fecerat Imperator, protutiori statione conscendunt; per quos imperiali sigillo vitiosè conflato sub consueto titulo Cæsaris litteras per diversas partes Imperator phantasticus subdola formatione conscribit. Et ut faciliùs au-

dientium animos novæ fraudis adinventione corrumperet, indicat se olim habitu simulato ac divinæ permissionis oraculo ad expianda delicta novum annum in peregrinationis exercitio peregrisse. Sicque plures regni civitates & nobiles de fidelitate sollicitat, & sub isto colore requirere non formidat. Hoc quippe fraudis & erroris involucri multa confinia loca Siciliæ callida machinatione corrupta; necnon & remota etiam, nisi necessarium prævenisset antidotum, surrepens morbus occiduis infecisset, cum essent quamplures quos ad credendum simplicitas incauta conduceret, & nonnulli quos, si super hoc scientia certa non falleret, simulantes se tamen nescire quod noverant, ad aliorum sequelam violatæ jam mentis contra Regem Manfredum invidia trahebantur. Cumque super hoc Regis ejusdem aures relatio inopinata perstreperet, & ad longinquas quoque provincias figmenti hujus novitas pervenisset, ad subvertendum idolum & cultores ejus dictus Richardus præses provinciæ instanter accingitur. Et cum ad summitatem montis ipsius, in quo jam Domini Regis æmulorum quantitas convenerat, tum ex præruptis saxosæ rupis objectibus, tum ex viarum artificum intervallis; sibi & suis impugnare volentibus facilis non pateret ascensus, obsidionem ibi satis urgente exercitu congregato sitnavit, inclusosque coercuit, ut nulla victualium quantitas quibus miseram regere possent inediam ad eos more solito portaretur. Cum autem nimis esset inelégans, nec etiam regia fortuna permetteret ut ejusdem rei perniciofa temeritas, quæ turpe nimis habuerat in sui fictione principium, non absque multorum jactura concrederet, & horridi figmenti convicium ulterius transiret inultum, contigit quoddam senex ille versutus apud Castrum Johannis

eum suorum comitiva sequacium per devia fruteta procederet & honorificè fuisset à civibus in illa vana pompositate receptus, dum frustra crederet suis tempus inantea servire versutiis, dictus R. Comes illuc cum suorum equitum comitiva procedens, conspirantibus contra senem prædictum postmodum tanto errore detecto Guillelmo Malacocina & Andrea de Bartholucio habitatoribus castri prædicti, conflictu cum hostibus violento præhabito, præfatos senem & complices ejus ibidem prudenter & strenuè intercepti procuravit. De quorum captationis eventu Rege consulto, licet in spectaculum servari res opprobriosa potuerit, quia tamen dignus non erat vitæ residuo, qui tam sibi quàm pluribus aliis fuerat causa mortis, pœnas dignè sortitur quas justè meruerat, furcarum patibulo suspensus interiit; & sequaces suos numero undecim, quos figmenti participes & officiorum jam assumptorum collegas habuerat, ejusdem supplicii non dimisit expertes. Ad hæc Rex Manfredus firmato consilio post supplicia prædictorum partes Siciliæ personaliter repetit ut provinciam ipsam ab omni contagio perversitatis expurget & in statu pacifico suæ præsentis visitatione confoveat. Veniensque Messanam, ante omnia prædictos Guillelmum & Andream, quorum proditione Imperator ille phantasticus & sui collegæ capti fuerant in conflictu, ultimo supplicio, prius oculis evulsis, affecit, ut eis de cætero perniciosæ proditionis innata nequitia, quam ferè uno eodemque tempore tam contra honorem Regis quàm postea contra præfatum senem miserabilem exercuerant, non prosit ad tutamina personarum. Apud Panormum verò multa Regi & varia donaria præsentantur. Sed in uno exenio potissimè hominum admirabantur obtutus. Henricus enim de Albe vir dives agri & auri ac

abundans p^{er} p^{er}oribus in villa Mazariæ centum mulos singulos singulis infidentibus centum sclavis in suæ naturalis nigredinis deformitate formosis Regi Manfredò pro devotionis & fidelitatis pignore præsentavit. Sic igitur regione ipsa disposita, Rex Manfredus ad consueta solatia lacus pensulis, quæ copiosa venationis habilitas, originalium fontium amœna frigiditas & placidi situs numerosa temperies grata reddunt, æstatè succedente revertitur. Dumque toto jam regno in statu tranquillo salubriter stabilito Regem ipsum de remotis & exteris ad quæ jam suarum virium habenas extenderrat studium debitæ curiositatis accingeret, parentelam cum Rege Arragonum tractatus hinc inde per nuntios præmissis primordiis contrahit, & filiam suam Constantiam, quam ex prima consorte sua Beatrice filia quondam A. Comit^{is} Sabaudia Imperatore vivente susceperat, Domino Petro primogenito dicti Regis Arragonum solemnⁱ matrimonio copulavit.

Post hæc Rex ipse Manfredus, quem papalis curia, etsi per se calcare non valeat, diffamare propter ingratitude^m meritò lace^ssita contendit, cui etiam temporis & rerum eventus invidia^e zelum cotidie sua crescente felicitate concumulant, citatur ad præsentiam Domini Urbani summi Pontificis, citatione videlicet publica, ut est moris, quæ alloquio tantum papalis prædicationis expressa & inscripta cedulis affixis præ foribus majoris Ecclesiæ Urbis veteris, ubi tunc sedes apostolica morabatur, ad eundem Regem nec litterarum nec nuntii alicujus, cum non consueverit hoc Ecclesia facere, visione pervenit. Cumque nollet Rex ipse super hoc de arrogantia^e seu contumacia^e culpa videri culpabilis, quem papalis curia temporis opportunitate captata satagebat in quantum pote-

VII.

rat & debebat infamiae nota laceſſere, nuntios ſuos ad ſedem apoſtolicam conſulta deliberatione præmiſit. Et quia jam Eccleſia tractatum cum Karolo filio Regis Franciæ Provinciæ Comite per idoneos nuntios de concedendo ſibi regnum habuerat, Rex Manſfredus credens præcavere futura, præter mores quibus erat imbutus ab ipſis cunabulis, ſe humilians, per nominatos nuntios fecit ſummo Pontifici ſupplicari ut ex quo ipſe Rex perſonaliter jubebatur accedere, de ſecuro & habili loco, in quo cum familia & gente ſua poſſet commodè juxta ſuæ dignitatis exigentiam hoſpirari, benignè ſibi pater apoſtolicus provideret. Paravit tamen ſe Rex ipſe magnificè, ut, ſi expediret, non ſolùm curiales, ſed & poſſet terrigenas caſu accidente viribus ſuperare ac uſque ad regni conſinia cum maxima equitum & peditum comitiva proceſſit, conſiderans quòd ex vicinitate locorum poterat habiliùs ſuper iis nuntiorum expectare reſponſa & ibi de ulteriori proceſſu vel mora quod ſibi meliùs expediret conſulta deliberatione penſare. Cùmque non deceret Eccleſiam quæ proceſſerant de labiis ſummi Pontificis irritare, qui cum Comite Provinciæ conſeſſionis regni oblatione præambula, cui ſuper hoc non expediebat illud, ſolemnnem per nuntios faciebat teneri tractatum, excuſantium prædictorum allegationes pro Rege idem ſummus Pontifex non admisit: quia dum Eccleſia voluit, idemque Rex potuit ſedi ſe reconciliare prædictæ, conſilio & ſuaſione quorundam Comitum, quos ipſe Rex bonis nobilium exulum non jure præfecerat, quibus exulibus reſtitui per Regem integrè bona ſua inter alia pacta Eccleſia contendebat, Rex prædictus ipſius Eccleſiæ beneplacita parvi pendit, nec annuit poſtularis. Cùm autem poſtmodum viſus eſt velle ſub exquisitis cum omni diligentia pactis ſe-

dis ejusdem se subdicere voluntati, ejus humilitatem tunc repudiavit Ecclesia, quæ se sibi tempore congruo humiliare nequivit. Sicque ipsum Regem, quem novorum Comitum reddebant non recta consilia pertinacem, tanquam jam præscitum ad malum summus Pontifex excommunicationis vinculo innotavit. Cum igitur super hoc nihil sibi devotio simulata prodesset, quem de cætero nitebatur Ecclesia omni qua posset impugnatione concutere, repetit Rex fremens contra Ecclesiam partes Apuliæ sic ligatus, ut circa alia negotiorum suorum studia & circa demoliendam Ecclesiam curas liberiùs suæ provisionis impendat.

VIII.
Interea Corradus de Antiochia Comes Albæ Regis ejusdem nepos, qui pro Capitano fuerat destinatus in Marchiam, dum ad castrum Monticuli habitatorum copia & montuosi situs eminentia communitum sub confidentia solita & spe securitatis accederet, fuit ibi cum aliquibus familiaribus suis per incolas loci subita & inopinata prodizione detentus. In cujus subsidium ad mandatum Regis magno & præpotenti exercitu congregato Galvanus Lancea Comes Principatus & Fundorum Marefcallus regni focer ejusdem Corradi, cujus cordis intrinseca gravi captio violenta pupugerat, pluribus aliis Comitibus aliisque regni nobilibus sociatus accessit, sicque per eum juxta castrum Monticuli exercitus obsidione firmata, & ingenti depopulatione peracta, ibique protracta mora usque ad urgentissimam hyemis instantiam tempestatis, dimissa quoque in Macerata magna equitum comitiva ad impugnationem Monticuli, & captis quampluribus ipsius regionis nobilibus, qui factionis ejusdem capita dicebantur, dictus Galvanus & alii de comitiva sua soluto exercitu, cum castrum ipsum habere non posset, nec mora sua esset ulteriùs

utilis, revertuntur. Contigit autem quòd idem Corradus, quem proditores sui ante depopulationis illatæ dispendia liberare noluerunt, procurante solertia quorundam devotorum suorum qui circa ejus custodiam assistebant, somno vinoque sepultis excubiis, intempestæ noctis silentio de carcere compeditus evasit, & fugientibus custodibus cum eodem, restitutus est beneficio libertatis.

IX.

Dum Regi prædicto undique ad votum universa succederent, Dominus Richardus de Aniballis sancti Angeli Diaconus Cardinalis, natione Romanus, nescitur quo spiritu ductus, quave intentione commotus, indefessæ sollicitudinis studio vehementer instabat quòd prædictus Comes Provinciæ negotium regni contra Regem eundem morâ qualibet aggrediretur abjecta, offerens magna de suo peculio pro expensis dicti Comitis mutuare. Sed in eo mirari quis poterat quòd cùm tota domus Cardinalis ejusdem nomen Gebellinitatis ab antiquo sortita Regi jamdicto studeret sincera devotione placere, idem Cardinalis, quo animo discute lector, adventum præfati Comitis procurabar, quasi suorum venaretur excidia, quorum periculosa dispendia sub ejusdem Comitis secutura felicitate prævidere poterat & tueri. Hujus igitur Cardinalis pars Guelfa urbis sedulum vel potiùs subdolum præsentiens studium, exclusis pro majori parte nobilibus Gebellinis ab urbe, de quorum numero quidam ipsius Cardinalis nepotes erant, procuraverunt sagaciter & providè ordinarunt quòd populus urbis, quem ex hoc in illud exilis quandoque versat occasio, quique frequenter consuevit illius modicæ libertatis reliquias quas in eum proscripta veterum transfudit auctoritas prodigaliter ac impudicè distrahere, prædictum Provinciæ Comitem elegerunt in Dominum, & Senatorem urbis.

perpetuum vocarunt. Hunc etiam Comitem dictus summus Pontifex, ut habeat operarium per quem temporalem gladium seculariter exerceat, non absque Gebellinorum jactura multorum Regi prædicto procurabat opponere. Nam frequenter eidem Comiti regni Siciliae, cujus ipse Rex pacifica, licet violenta, possessione gaudebat, certas per apostolica scripta & per nuntios etiam direxerat sponsones.

Interea dictus Karolus ad requisitionem & instantiam Guelforum de urbe vicarium suum misit ad regnum Romanorum, qui civitatem ipsam in ipsius absentia regat & dirigat loco sui. Cum autem vicarius ipse rector in urbe præesset, & nobilibus quos ejectos invenerat civitatis ipsius introitum denegaret, nobilis quidam urbis Proconsul nomine Petrus de Vico, qui in maritimæ partibus urbi vicinis & alibi per districtum urbis plura castra tenebat, & qui Regi Manfredo jamdudum ex zelo devotionis inhæserat, guerram cum quibusdam adversariis suis & specialiter cum Pandulfo Comite Anguillariæ quotidianis conflictibus agitabat. Hujus autem Comitis pater multum fuerat Imperatori Frederico devotus quandiu Fredericus ipse in Ecclesiæ gratia perstitit. Sed hic Comes paternam devotionem non sequens quoad Regis prædicti personam, quem Frederici legitimum non reputabat heredem, cum adhuc Corradinus Corradi filius superesset, Regi Manfredi præfato consideratione sedis apostolicæ, cui totus adhærebat, signa reverentiæ, per quæ fortè multa virasset dispendia, non ostendit. Illis quoque diebus Jordanus Comes prædictus exercebat in Marchia pro parte Regis officium vicariæ, & cum agminibus illorum Theutonorum qui secum contra Florentinos fuerant conflictu habito, cum eisdem potenter in obsidione Monticuli existerat. Post paucos autem dies ad

X,

Infrà pag.
241. voca-
tur Trevi-
sus.

petitionem & instantiam dicti Petri provisio regia, quæ Gebellinis proximis & remotis opportuna de more porrigere suffragia nitebatur, quandam quantitatem ex prædictis Theutonicis sub capitanea cujusdam nobilis familiaris sui nomine Francisci Trigisii in ejusdem Petri subsidium destinavit. Cum autem dictus Petrus tam gentis illius auxilio quam partis suæ favore confusus contra hostes suos animum roborasset, civitatem Sutrinam, cujus idem Petrus majorem partem tunc habere videbatur, violenter intravit, eamque dominio regio subdidit, ac fidelitatis fecit juramenta præstare. Medio autem tempore Rex, intermissis solatiis suis, profectus est in terram Laboris, ut de negotiis spectantibus ad pacificum statum regni, tam de resistendo viriliter Comiti Provinciæ, si veniendi per eum, sicut communis tenebat opinio, casus incideret, quam de obstando quibuscumque aliis qui regni vellet turbare quietem deliberationis debitæ consilio provideret. Generali ergo propterea apud Neapolim celebrato colloquio Comitum & Baronum aliorumque regni nobilium animos & vires examinat, & servitium quod eorum quilibet debet & posset singulari discussione requirit, jam notatis singulorum servitiis & feudatariis omnibus apparatis, provida deliberatione statuit ut Percivallus de Oria familiaris & affinis Regis ad partes Ducatus cum magna militum & arceriorum quantitate procedat.

XI.

Interea vicarius urbis populusque Romanus pro recuperanda civitate Sutrina communiter exeunt, & cum civitatis mœnibus appropinquant, prius quam ad impugnationis & conflictus signa perveniant, civitatem ipsam propter subitam revolutionem civium, quorum magna pars erat Guelfa, quæ statim Romanis venientibus contra Theutonicos vi-

goris sumpsit audaciam, ad manus suas & urbis dominium revocarunt, exeuntibus exinde per fugæ subsidium dicto Petro & aliis de comitiva sua, qui non potuerunt sic omnes illæsi discedere quin plures ex Theutonicis fuissent equis spoliati & armis, & quin plures ex eis in Sutrinorum manibus remansissent. Deinde castrum Vici, quod est ejusdem Petri, ad quod Theutonici se receptaverant, cum eodem populus Romanus urgenti obsidione circumdat, & machinis, caveis, aliisque impugnationis modis valida perurget instantia & molestat. Cùmque Rege Manfredo morante Capuæ, hæc omnia ad ipsius notitiam pervenissent, mutato consilio in continenti memoratum Percevallum de Oria, qui versùs partes Ducatus gressus direxerat cum exercitu suo versùs Vicum in ejusdem Petri subsidium, properè mandavit accedere, aliqumque exercitum in regni confinibus sub magistratu Richardi Philangerii jussit illico congregari, ut Romanis eisdem, nisi à prædicti castri obsidione discederent, omni quo posset hinc inde conamine detrimenta continuæ offensionis inferrent. Romani longa obsidione fatigati, cùm recolligendarum frugum tempus instaret, audito quòd tantus succursus Petro de Vico contra eos ibat, & Rex Manfredus etiam famosè dicebatur iturus, usi consilio saniori, ab ejusdem castri obsidione discedunt & in urbem properè revertuntur. Eorum etiam obstinata dissensio & natura semper invicem ad dissentiendum proclivior, quam nunquam commune commodum sed proprium duntaxat affectat, dum jam expugnationis & devictionis ipsius castri hora procul dubio appropinquat, dum obsidentium animi nutare incipiunt & jam in vota contraria dividi, rei tam viriliter cœptæ ac votivæ depopulationi paratæ non expectat eventum. Vicarius enim urbis, Jacobus videlicet de Gancel-

mo, de Provincia oriundus, qui secundus Karoli Comitis prædicti vicarius erat, primo, qui Gallicus fuerat, naturæ debitum persolvente, præsentiens vota exercitus multa divisione nutare & majoris partis ejusdem exercitus animos, qui ad finalem dicti Petri exterminium nolebant operam exhibere, sic intra se perpendens quadam seditiosa machinatione corruptos quòd Theutonicis infra septa burgi ejusdem castrì morantibus de se videbantur victoriam polliceri, generalem populo dedit licentiam discedendi, & reditum militaribus catervis indulgit. Sicque hujusmodi exercitu dissoluto & obsidione dimissa, versùs urbem populus & vicarius revertuntur.

- XII. Deinde cùm de mandato Regis Percivallus præfatus gressus suos versùs partes Ducatus repeteret ut loca fidelium Romanæ Ecclesiæ totis inquietaret viribus, & sedem apostolicam usque ad extremos suæ receptationis angulos molestaret, & apostolatu etiam juxta posse privaret eandem, contigit illo volente qui tandem depressit obstinatam superbæ malitiam Pharaonis quòd dum ad cujusdam aquæ transitum quæ dicitur Nigra de Narco prope castrum Arronis tempore invadiso idem Percivallus cum infinito exercitu Sarracenorum & peditum & equitum excommunicatorum concitatus contra ipsam Ecclesiam pervenisset, in ipsius aquæ passaggio, quam multitudo gentis præviæ illæsa transierat, cujusdam præcedentis alterius relevare volens occasum, fuit ipse solus equo succumbente submersus, substituto sibi statim in capitaneæ officio juxta Regis edictum Johanne de Manerio ut eidem exercitui præsideret. Sed cùm ex inopinato casu dicti Percivalli totus exercitus fuerit terrore concussus, & Dominus Urbanus multos fideles quos apud Urbem veterem cruce signaverat contra Percivallum

etivallum & exercitum supradictos illuc obviam jam misisset, dictus Johannes & exercitus hujusmodi ausi non fuerunt ultra procedere. Unde tunc Ecclesia novo quasi jubilo concinit: *Cantemus Domino. Gloriosè enim honorificatus est, & ascensorem projecit in amnem.* Post modicum verò temporis Rege in Apuliam redeunte, dum Petrus de Vico & Franciscus Trevisius cum stipendiariis regis in quodam castro ipsius P. quod Blevium dicitur morarentur, & Comes Anguillariæ cum comitiva sua & copiosa equitum multitudine Lombardorum, quam Dominus Urbanus summus Pontifex sub magistratu cujusdam Pipionis nomine de Liguria & Vicarius urbis etiam eidem Comiti destinarent, apud castrum Vetrallæ, quod tribus ferè millibus distat à Blevio, pervenisset, dum non possent se hostes præ nimia collium oppositione rectè respicere nec alter in alterum insilire, contigit quod cum dictus Comes & sui de strenuitate & multitudine confidentes in quædam media plana procederent, memorati Franciscus & Petrus cum Theutonicis secum morantibus, qui pridem ab ipsis hostibus fuerant lacesiti, & ultionis tempus promptis animis expectabant, in eos viriliter irruerunt; conflictuque magno inter eos hinc inde commixto, fugit dictus Pipionus & comitiva sua; relictisque Comite ac Romanis in ipso conflictu, bellum fuit asperissimum, diùque duravit. Tandem prævalentibus Theutonicis, captus est dictus Comes & plures Romani nobiles cum eodem, multis ex suis, quibus maximè Theutonicorum gladius non parcebat, occisis, multisque in æstus ardore & armorum valida oppressione peremptis. Ubi Stephanus Accaricia cives Romanus vexillifer exercitus Comitatus, vir inquam in bellorum exercitio strenuus & famosus, interiùs æstuans siti, ut referunt, oppres-

sus & suffocatus interiit, quamquam nihilominus tempus ex multis percussione receptarum concussionibus deficere potuisset. Cum eodem Stephano nepos suus occubuit Palamides nomine, cujus animositas tunc maximè claruit, qui in annis juventutis multa strenuitatis industria se probarat.

- XIII. Adhuc memorato vicario Karoli Romæ prosecutionem sui regiminis agente feliciter, non solum Rex Manfredus ad impediendum adventum ipsius Karoli, sed & Gebellini de urbe nobiles vigilantè intendunt. Parant sollicitè undique sibi bella. Jam per maris excubias multitudo galearum invigilat, & velut pirata æmulus classes freta circumcunt numerosæ. Jam Theutonicorum voluntatis impetus fremescit effrænis, & eorum signa, velut ex eventu forent futuro victricia, in partibus Tiburtinis prope Cellas citra regni confinia pomposè distenta præfulgent. Verùm cum per Romanam Ecclesiam dicto Karolo ad prosequendum regni negotium esset in ipsius regni concessione terminus stabilitus quo ipse personaliter Romæ deberet adesse, Rex prædictus principiis nitens obstare sollicitus tam per mare quàm per aridam terram impedire ac omnino præcidere, si valeat, ipsius Karoli tentat adventum, ut per lapsum temporis præfiniti Karolus ipse concessionis prædictæ cadat à jure, ac Rex Manfredus postea ejusdem Ecclesiæ, cujus jam eum pœnitebat non paruisse mandatis, reconciliare se posset affectibus. Unde sub ipsius Regis nomine, eo ministrante subsidia, Petrus Romanæ Proconsul urbis, qui sub Gebellinitatis abusione vocabuli Regis ejusdem toto conamine favebat honoribus, ab urbe cum quibusdam nobilibus Gebellinis ejectus condixit & ordinavit cum Gebellinis eisdem quòd ad impediendum memorati vicarii regimen & Karoli dominium subver-

tendum quilibet ex ipsis Gebellinis nobilibus cum equitum comitiva suorum, quibus dictus Rex stipendia ministrarat, urbem certa deberent hora repetere ac subito subintrare, ea intentione commoniti ut non solum contra vicarium prædictum, sed contra nobiles Guelfos urbis qui Karoli promovebant excellentiam toto posse captata opportunitate confligerent & collectis eorum viribus offensarent. Sicque apud castrum Cerveteris dictus Petrus quantitatem equitum congregavit; & solus cupiens placendo Regi Manfredo munera prævenire fortunæ, qui potius postmodum infortunii calicem prægustavit, versus urbem continuata nocte festinat, ne fortè sibi mora posset ad imbecillitatem animi computari, promptus & audax, præveniens alios, intrat urbem, domos quas quondam tenebat, quas tunc faciebat vicarius custodiri, in auroræ rutilo animosus aggreditur & invadit. Est enim Romæ locus quem alvei dividentes Tyberini latere circumscipiunt ab utroque, ad quem præstant aditum pontium monumenta conformia. Hic ab antiquo insula Lycaonia nuncupatus absque montuosa eminentia & sine munitione meritorium est per se valde tutus & fortis, ita quòd longo posset tempore ab insultatione quorumlibet defensari. Adhuc autem cum idem Petrus cum suorum equitum comitiva procederet, præsentitus ab ipsius loci custodibus intra ejusdem loci claustra nequiens se reducere, ut credebat, se & suos citra eundem locum in quadam contrata quæ Piscinula dicitur receptavit, & quasdam domos inibi statim defensoribus muniens, ac viæ communis seu publicæ passus trabium & tabularum oppositione fortificans, credebat ab imminentibus inimicorum incursum, qui jam accincti contra eum ad veniendum fuerant, se tueri. Cùmque Jacobus de Gau-

celmo vicarius urbis prædictus cum quibusdam Provincialibus, Guelforum tetra non expectato subsidio, ad repellendum dictum P. & gentem suam equis, sicut decebat, communitus & armis accederet, conflictus primordia reportavit adversa. Nam licet hinc inde Provinciales prædicti ac Gebellini Romani cum dicto P. asperè nimis & fortiter conflisissent; vicarius tamen & ipsi Provinciales bello fracti tanquam viribus impares impelluntur.

XIV.

Succurrente Provincialibus per insulam supra dictam Domino Johanne de Sabello, qui erat homo securi cordis & animi, honorem Karoli zelans mentis affectione sincera, vicarius & Provinciales resument animum contra hostes, & eis ab alia parte illius contrata resumentibus bellum viriliter, dictus Dominus Johannes ex parte insulae contra eosdem Gebellinos animosè perurget insultum. Et dum hostes à duabus partibus instantissimo bello perursi se in fugam convertunt; dictus Dominus Johannes versus personam tantum dicti Petri se dirigebat, ut idem Petrus posset intercipi & teneri. Fugit ergo extra urbem dictus Petrus & ad castrum suum Cerveteris, tota comitiva dimissa, per viam aliam est regressus. Capiuntur omnes commilitones sui & carceribus Capitoliî mancipantur. Dictusque vicarius tam gloriosum & victoriosissimum triumphum ex dictis Gebellinis assequitur quod totam comitivam dicti Petri, excepto ipso Petro cum tribus sociis quos fugæ præsidium ab ejusdem vicarii potestate subduxit, alios crudelis gladius excidiosè contrivit & Capitoliî carcer astrinxit. Ex hac itaque debellione quamplurima Gebellinorum fuerunt corda concussa, & eorum maximè qui secundum deliberata & proposita cum dicto Petro urbem non fuerunt ingressi adeo

animi perterrentur quòd ad turbendam urbem quietem, quam demoliri conabantur.... suos regressus ulterius non attentant, sed in urbis circuitu per castra eorum anxii, tanquam aper confossus à venatore, discurrunt.

Cùmque agerentur prædicta, Dominus Urbanus apud Perusium cæcæ mortis moribus expiravit. Et dum Ecclesiæ Deo volente celeri provisione succurritur, eligitur in summum Pontificem Dominus Guido Fulcodii Sabinensis Episcopus; qui quondam expertus conjugales amplexus, in adocationis officio Parisius tempus juventutis expenderat, tandem vitam clericalem assumens, Regis Franciæ Consiliarius & postmodum Narbonensis Archiepiscopus esse promeruit, & de hujusmodi præfulatu successivè fuit, ejus crescentibus in honestate meritis, per dictum Dominum Urbanum ad cardinalatus apicem evocatus. Demum verò summus Pontifex jam creatus vocati voluit Clemens quartus. Hic namque universalis antistes, cùm esset Provincialis, de sancto Ægidio scilicet oriundus, & à domo Franciæ, sub cujus favore creverat, multa & magna beneficia per bonorum incrementa continua suscepisset, favet Karolo quantum potest, & bonorum ecclesiasticorum in Francia & Provincia decimatione recepta, multos de ipsa decima equites cum dicto Karolo venturos in regnum soldat, aliisque concedit cruce signatorum veniam quam concedere consuevit Ecclesia transfretantibus ultra mare. Sicque tota ferè Gallia & Provincia pro dicto Karolo, favente Clemente postmodum, qui antea per Urbanum de regni dominio perpetuam receperat cessionem, ad mactandum Regem Manfredum tanquam vitulum saginatum, quem ejusdem regni delitiæ delicatè nutrierant, sollicitatione provida concitatur, &

XV.

*Vide Notas
ad Concilium
Gallia Narbon.
p. 42.*

quidem gratuito animo quidam melliflua Karoli suasionem perurſi, nonnulli ſtipendiarii de decimatione prædicta, alii verò crucesignati contra dictum Regem venite ſe parant. Jam per montes & citra fulgentia ſignorum lilia vernant. Jam pro conſervatione urbis ad præparandas Karoli vias quamplures milites præmittuntur. Et quia dictus Dominus Clemens erga prædictum Karolum teneritate multa cordis accenſus, & de ſtatu ſuo tanquam de filii honore ſollicitus, ipſius quin immo Eccleſiæ negotium indefeſſa ſollicitudine vocis & operis ferventer aſſumpſerat, & dicto Karolo multa de bonis Eccleſiæ præter decimationem prædictam fecerat mutuari, omnia quæ ſub cæli tegmine reguntur quæque ambitus terræ claudit Karoli felicitati futuræ ſerenis auſpiciis obſecundant.

XVI. Præmittitur igitur ad urbem cum aliquibus militibus ultramontanis quidam Ferrerius nomine, ſtatura magnus, corde ferreus, qui verifimiliter corde nomen æquet; qui Romam perveniens ſtatim verſus partes Tiburtinas ad loca quæ Cellas nominant, ubi agmina Theutonicorum ſub ducatu Domini Jacobi Neapoléonis ad paſſuum regni cuſtodiam & pro favore ipſius morabantur, cum quodam promptitudinis fervore proceſſit. Ibi enim dictus Jacobus Neapoleon, qui erat caput Gebellinorum urbis, & ab urbe Gebellinitatis prætextu fuerat violenter ejeſtus, habet prope dictas Cellas caſtrum Vicovarii valde forte, in quo Theutonicorum agmina prædictorum, cum volebant, membra fatigata diſcurſibus quietis otio reſtaurabant. Quorum Theutonicorum idem Jacobus pro eo dux erat & ductor quòd dictus Rex ipſos Theutonicos ad partes illas maximè in ipſius Jacobi ſubſidium ex callida proviſione tranſmiſerat. Cum iis ſanè dictus Ferrerius credens in illo ſui fervoris impetu

ex eis & Romanis exulibus triumphum proculdu-
bio consequi, ex improvise bellum durissimum
absque commilitonum Latinorum consilio inchoa-
vit, quamquam à Campanis militibus, quos sum-
mus Pontifex prædictus in ejusdem Ferrerii subsi-
dium soldari fecerat, fuisset ei ne tunc iniret bel-
lum cum Theutonicis instantissime persuasum. Ve-
rùm non sine superno mysterio fortunæ Karoli pa-
tiebantur auspicia quodd primum campestre bellum
perderetur à suis, ut ex hoc fortè recipiant pro
subsequentibus negotiis intellectum. Fortuna quo-
que plerunque seu volubilis fortunæ rotatus acti-
bus humanis illudens nonnunquam præcedentia
signa victoriæ ultima fatetur cùm felicitate men-
titur, & quodam anticipato favore primordialiter
exhibet remunerationis gratæ primitias, ut incau-
tos demum in exterminii finalis abyssum demer-
gat liberius & adducat: quæ hoc continuo decep-
tionis ludo ludendo volens Regi Manfredo favisse
videri, dat sibi, ut ita loquar, morcellum cer-
beri, ut non possit ex talibus ultra sumere vel am-
plius deglutire. Sicque jam dictum Ferrerium, qui
ex nimio impetu fervoris incautus prorumpere cum
Theutonicis & Romanis exulibus inchoarat, in
præcipitii discrimen eadem fortuna perduxit. Nam
bello totaliter perduto, remansit in campo mani-
bus hostium interceptus. Memoratus autem Jaco-
bus ex hac novi triumphus successione novo resper-
sus gaudio dictum Ferrerium captivum ad Regis
præsentiam sub fideli custodia destinavit. Hujus
captionis diem Rex prædictus constituens cele-
brem, ipsumque felicium futurorum successuum
grande præambulum solemnizat & festiva celebra-
tione commemorat. Veniunt igitur ad Regem au-
gures, assistunt astrologi, assunt harioli, currunt
haruspices, & festinant divini; ac veluti qui eorum

dicta ut volentibus applaudant dominis & diffimulantibus adulentur, soliti sunt subornare mendaciis, certam spem Regi de prosperis successibus pollicentur.

- XVII. Interea terminus peremptorius, qui tanquam præjudicialis Karolum eximiè coartabat, ex decursione temporis paulatimque serpens appropinquat. Et dum de adventu ipsius vota fidelium desperarent, subito juxta fauces urbis galearum caterva velut vernale fulgur miraculosè detegitur & videtur. Sed cùm fuisset per Regem Manfredum imensum galearum stolium ex gente in mari pugnabili ad impediendum Karoli marinas semitas destinatum, ante omnia stolium ipsum fauces Tyberis cespitibus, trabibus, palis, & magna lapidum mole turbavit in tantum quòd galeis aditus de facili non patebat ad Tyberim. Per hoc enim Admiratus Regis credebat galeas Karoli saltem inibi juxta fauces taliter intercipere quòd nullatenus posset effugere manus suas nec suæ potestatis judicium evitare. Quo factò, cùm jam mare procellis inundantibus inciperet conturbari, dictus Admiratus procellas metuens imminentium tempestatum quibus ad terram invitus & naufragus ex ventorum violentia poterat deportari, alta petiit æquora, & freta spatiosa pererrare delegit. Propter quod cùm galeæ quæ Karolum devehebant ad terram ventorum impetu fuissent impulsæ, galeis Regis Manfredi nequaquam obviaverunt, sed usque ad Romanam plagiam pervenerunt illæ; ibique fixis anchoris, & extensis ad terram rudentibus, vix hora modica sine fractionis discrimine potuerunt subsistere. Sed sicut Deo placuit, cujus est solius gressus dirigere hominis, eadem durante procella Karolus quandam sagittariam ascendens, imminente sibi periculo personali terram petiit.

cupiens forsitan vel extinctus adimplere quod jurando sponderat quàm ignominiosè à regni concessione cadere vel repelli. Sicque in descensu ad terram, cùm non crederetur evadere, sed omnino submergi, terra Romana ipsum miraculosè habuit redivivum. Tandemque maris impetu tranquillato, galeæ ipsius Karoli procedentes ad fauces singula quæ objecta fuerant obstacula spatiosè submovent, Tyberis alveos liberè intrant, ac deinde, sicut moris est, trahuntur ad urbem. Karolo autem, qui ad terram antè descenderat, Deo volente, qui hominum dirigit vias & vota, omnes Romani nobiles veniunt obviam, & eum cum reverentiæ honore multo suscipiunt, ipsumque apud monasterium sancti Pauli prope urbem conducunt. Hinc turba Romanorum popularium plebs infinita generis utriusque, masculus & femella, senex & juvenis, laicus & clericus, ac religiosus ordinum diversorum cum palmis processionalibus occurrendo promptis Osanna pium. Sumensque ex animo gaudia, & aggressus proinde festiva tripudia, choreis saltantium & psallentium cantica modulationis variæ noviter exinde adinventæ de more dispositis, urbis tandem plateas & vicos tripudiantibus pedibus circuire non cessat. Ac quilibet nobilis secundùm suarum facultatum potentiam secum quorundam equitum Comitivam signanter induit ad ludendum; & omnes excipiunt plausu pavidos, gaudentque videntes Francigenæ.

Postquam omnes læti Francos oculosque suorum XVIII. lustrare in equis, signum clamore paratis dabat militiæ præcursor. Cæteri statim discurrebant pares, & alii terni agmina solvebant deductis choris; rursusque vocati convertere vias, hastas è contrâ ferebant. Inde alios cursus aliosque recursus alternis spatiis frequentabant, nec alternos cessabant orbes

orbibus impedire, nec terga fugæ nudant. Nunc vertunt hostilia inoffensi. Ac sicut labyrinthus quondam, velut fertur, in alta Creta cæcis parietibus habuit textum iter & viam ancipitem mille dolis, non aliter Romana girata vestigia cursu impediunt pluries repetito. Hunc autem morem cursus Ascanius, cum muris cingeret Albam, priscos Latios edocuit celebrare. Non est ergo sanum memoria quod pro aliquo domino Romani usque ad illa tempora tam magnalia ostentamenta congesserint quæ disertis oratoris officium non posset brevi hora temporis enarrare. Memoratus ergo Karolus, qui mille fortè Milites electissimos & in exercitio bellico vicibus multis expertos per mare conduxerat, dura maris tempestate contractus fatigata membra in Ecclesia sancti Pauli prædicti requie votiva restaurat, exercitum inibi copiosum quiescendo moratur, qui per terram de ultramontanis partibus veniebat, & interim equis optimis Milites suos munit.

XIX.

Verum cum Admiratus stolii galearum Regis, quas usque in districtum Januæ valida tempestas impulerat, Karolum & galeas suas audisset Romam venisse prosperè, mente turbatus spirituque confusus ac medullitus stupefactus illico retrocessit; & repetens fauces urbis comperit ex ipsis faucibus omnia obstacula quæ objecerat provida oppositione dejecta. Sicque non sine multa cordis erubescencia ob hoc à Rege prædicto de incauta & neglecta sollicitudine redargutus, passus est condignas contumelias & terrores. Rex itaque Manfredus audito quod Karolus Romam sub tantæ fortunæ discrimine venerat, cœpit mente fremescere & animo conturbari. Sed dum vix posset admirandi rumoris hujus narrationem credere, quæ ex continua sollicitudine nuntiorum velut caldarerii malleus, qui ad cudendum socii verba non expectat, regium denuo

perstrepebat auditum, non solum veniendi admiratur modum, sed qualiter stolium galearum suarum classes Karoli sic præterire potuisset invisas vehementissimè obstupefcit.

Ex iis & aliis signorum præfagiis & portentis quæ cælum, terra, mareque prætenderant intellectus Manfredi recipere poterat quodd ex divino judicio, cui suis fortuna cedit incurfibus, fingula hujusmodi erant quædam præambula præparatoria contra eum. Illis enim temporibus cometa apparens, quæ per plura lustra claufa sub cæli velamine in fui aperitione didicir regna mutare ac ut plurimum fubfiftentia caffare dominia, fuos ufque ad terram lucidiffimos crines velut radios folares extendit. Sed quamquam Regi præfato fua & fuorum ex iis præcedentibus fignis proxima defolatio daretur intelligi, ipfe tamen fuos confulens augures & requirens aftronomos, mentiebantur fe fibi cum quodam palliato folamine per longa tempora regnaturum. Edicir ergo generale colloquium apud Beneventum, & Barones ac feudatarios omnes de regno toto, necnon aliquos bonos viros de fingulis magnis locis, diftrictiùs evocat, & ad fe revocat Theutonicorum & aliorum fipendiariorum cohortes, quas per Italiam in Gebellinorum fubfidia fparferat. Congregatifque univerfis quos è terris regni fecerat edicto publico accerfuri, ad Comites principaliter tanquam ad electos fuos fe dirigens, talis fermonis verba verborumque propofitiones orditur.

Ecce, inquit, ignis urens, de longinquo motu fulmineo veniens, jam præ foribus noftris afat. Unufquifque ergo, ut ab hujusmodi incendiis fuam domum provida tuitione defendat, aquam de cætero fine excufatione manibus fuois excipiat, & viribus totis obfiftat, ne dum ab igne, qui fine

XX.

XXI.

rerum & personarum acceptione de sui natura violenta consumit, domus cujuslibet absque obicibus obfistentia incendatur. Ecce incurata ulcera quæ corporis nostri pudor huc usque sub contemptus dissimulatione celavit sine remedio parantur ad fistulam; jamque incurabilis quodammodo despectus morbus incubuit & concrevit. Quilibet ergo propria manu acuto gladio morbi tam pestilentiosi tamque lethiferi venas & vias toto posse præcidat, ne dum usque ad cordis interiora pervenerit ex nostra incuria & neglectu medullas inficiat, & nos in desperationem curationis adducat. Gens quippe ista, Domini Comites & Barones, quæ nunc regnum & patrimonium nostrum acriter festinat invadere ferocissima dicitur & aultera. Hæc inquam pietatem & misericordiam dimisit, infr..... cor durum, mentem feram, & animum inexorabilem contra nos ex proposito secum deliberato congestans. Audivistis forsitan aliquando de benignitate ac mansuetudine illorum de domo Regis Franciæ aliqua enarrari. Sed tales non credatis esse qui nos volunt aggredi. Hos quidem nec amicæ preces vel affectionis zelus in regnum concitavere venturos, sed auri sola cupido, necnon rerum affluentia grata regni, quam pompa regnicolarum desiderabilem fecit esse, illos ut fiant in nos violenti prædones allicit, rerumque nostrarum velut sitibundos ad regnum attrahit & nostra spolia desiderare compellit. Et sicut ipse Comes Provinciæ Karolus filius Regis Franciæ illa in regnum intentione festinat ut bona nostra sua faciat & personas, si possit, extinxisset, ita immo avidius ejus milites eo animo veniunt cum eodem ut nostra diripiant nec dimittant personas. Sed ô præsumptuosa crudelitas nostris inaudita temporibus, quæ nobis & imperio etiam injuriari non metuit, quos

offendere titubat* totus orbis. Non enim habet vestra memoria quod se bonæ memoriæ vestrorum temporibus tanta regiminis & tam grata pacis requie frueretur. Nunc autem gentes ignotæ, gentes exteræ & effrænæ, quæ nonnisi ad crudelia manus habent execrabiles atque aptas ad ferocitates promptas & rapinas, quærentes semper quid devorent quidque prædentur, tranquillum statum regni audent concutere ac nostra otia perturbare. Credunt enim solo sui furoris impetu subjugare cætera & regnum ac nos suæ subjicere ditioni. Sed quia cum ferocitate deproperant, ferocius resistere nos paremus. Firmiter enim credere possumus quodd cum pro destitutione nostrorum & pro conservatione nostræ justitiæ, si expediat, dimicemus, mater ipsa justitia nos fovebit. Unum quidem attendite, quodd si furori aut lentè obsistamus, sive nos audiant quoquo modo in aliquo vacillantes, Gallici vos impellent. Animosi enim sunt aggressores. Verum cum resistitur eis viriliter, finaliter consueverunt succumbere consuetudine superborum. Cum ergo hæc injuria tangat omnes nostros fideles & illos magis quos abundare magis regni delitiæ concesserunt, & qui terram à nobis obtinent amplio-rem, universi & singuli qui honorem zelant nostræ majestatis & commodum nostræque celsitudinis affectant gloriam, armis, equis, & expertorum virorum comitiva se muniant juxta suarum potentiam facultatum, ut cum venientium nostrorum hostium turba confinia regni pulsaverit, illis & eorum audaciæ sic potenter & viriliter obsistatur quodd doleant se in ultramontanis partibus sua in pace non fixisse vestigia, lugeantque finaliter Italiam petivisse, & qui manus poterunt copiosæ nostræ gentis effugere confusi more solito, si valeant, retrocedant.

XXII. Postquam igitur Rex Manfredus astantibus tur-
 mis votum totaliter suæ mentis aperuit & propo-
 situm sui cordis fando deprompsit, universi collo-
 cutioni regis annuunt; divisoque parlamento, &
 quibuscumque ad propria redeuntibus, sub eo colore
 maximè ut contra venientes Gallicos unusquisque
 se præmuniat secundum suæ potentiam facultatis,
 jam promissa fides Comitum violatur interiùs,
 jam terrefactus regnicolarum animus incipit du-
 bitare. Sed hos sola imbecillitas animi ac mentis
 falsæ perfidia, & non metus, violatores debitæ
 fidei faciebat. Nondum enim quemquam timere
 poterant; sed ejus formidine quod verebantur ac-
 cidere & futuri casus præmeditatione perterriti
 tractatam per nuntios tam cum Comite Provinciæ
 prædictæ quàm cum apostolica sede dolosiùs ineunt,
 & eorum vota Comitum ejusdem beneplacitis nun-
 tiorum & litterarum multiplici destinatione con-
 fœderant, ac ipsius mandatis se placidâ significatio-
 ne coaptant. Rex tamen Manfredus in Alaman-
 niam post hæc pro duobus millibus equitum, qui-
 bus pro sex mensibus stipendia duplicata transmi-
 sit, cum multa voluntatis anxietate nuntium præ-
 petem destinavit.

INCIPIT TERTIUS LIBER.

- I. **I**NTEREA Karolus in basilica principis Aposto-
 olorum apud urbem per quatuor Cardinales il-
 luc per Dominum Clementem agentem apud Ur-
 bem veterem propterea destinatos in Regem Sici-
 liæ delinitur & regali, prout moris est, diadema-
 te coronatur. In cujus coronatione memoranda
 solemnitatum festa sunt facta & nova gaudiorum
 tripudia festivaque solemnia celebrata. Ludunt enim
 more quo supra generaliter omnes equites, maximè

nobiles Romanorum. Ac quilibet secundum quod ei bonorum temporalium plus copiae suppetit distinctius vestitus & certa equitum comitiva uniformiter sociatus per diversa tripudiantium agmina pomposius & superbius se ostentat & celebriora constituit illius diei gaudia, ut tantæ rei negotium memoriter effluat & perenniter memoretur. Jam Gallicorum post hæc superveniens multitudo circumfluit, jam totus Regis Karoli expectatus exercitus Romam venit. Veniunt quidem inopes & laboribus oppressi ac ex ipsis plurimum fatigati. Unde ob hoc promptitudo fatigatorum spirituum quadam appetitus violentia illos ad bella celerare compellit, & verbo ac opere acerbiores eos efficit & ad amicitias tardiores. Propter quod vel extingui celeriter anxiant in propria furia, vel cædis occasione aut sperati auri copia saturari, aut prædonis more furari amplo voto cogitant & affectant. Contrahunt ergo tam ipse Rex Karolus quam alii majores de suo exercitu mutua quæ mercatores Romani pro eo liberalitate quadam ultionea mutuabant, quod sperabant in regno Siciliae solitæ libertatis immunitate gaudere, prout & ipsi Gallici promittebant.

Reconciliantur insuper per Regem Karolum quamplures Gebellini Romani, quibus regressus ad urbem fuerat interdictus; & ad ejusdem Regis gratiam cum quadam promptitudine redeuntes, benignè per regiam clementiam admittuntur. Ex quibus Petrus Romani jam dictus, qui Regis ejusdem quondam persequabatur honores, nunc majestati regiae devotus efficitur & ipsius fidem promptius profertur. Hic sanè, ut idem Rex de suæ fidei conversione pignora certa reciperet, contra Manfredum in regnum cum Gallicis ultro se offert iturum.

Profectò, quia exercitus nescit esse jejunus, III.

II.

modica supellex, rerum penuria, & carentia pecuniæ Gallicos instantissimè impellebat ad regnum. Sicque Rex prædictus à Cardinalibus supradictis suscepta cum devotione omnium venia peccatorum, quam sibi Cardinales ipsi auctoritate summi Pontificis poterant indulgere, versùs Ceperanum, ubi fluvius quidam regni & Campaniæ confinia dividit & distinguit, avida voluntate festinat. Cardinales verò prædicti extra urbem tantum Regem traducendo comitantur euntem; ibique juxta formas ipsum alternatim pacificè osculantes, & demum crucis eum signantes signaculo, abire licentia data permittunt. Pater tamen ille magnificus Dominus Richardus sancti Angeli Diaconus Cardinalis natione Romanus usque ad castrum Molariæ, quod idem Cardinalis proprio impenso peculio pro sua & suorum perpetua hereditate quæsierat, Regem conducit eundem. Manfredus verò, qui status sui hujusmodi ventura flagella præfenserat, velut in ecstasi ac alteratæ mentis involucro positus, ignorans quærit protinus ubi venientibus hostibus se opponat, ubi etiam eis obstacula præparet, ubi obsistat eisdem; & dum ad resistendum prærupta fluminum flagitat, quæ per se fortia obstacula facientes hostes in oppositum constitutos non patiantur sine magnis viribus manualiter jungere, nunc Capuam, nunc Ceperanum, & tandem Beneventum festinis discurrendo congressibus repetit & revolvit. Quamlibet enim terrarum hujusmodi alta fluminis ripa fortificat & roborat agens profundum defossum. Sed præscitus ad malum obstinatus corde Manfredus, cum debuisset apud Ceperanum copiosæ gentis suæ resistantiam ordinare, passus regni vacuos & sine custodum pervigilium munitione reliquit, ita quòd liber ad regnum patebat aditus inimicis. Veruntamen in castro sancti

sancti Germani duo millia Sarracenorum & mille equites jussit pro tuitione morari. Sicque Rex Karolus cum victorioso exercitu regnum sine obice liber ingreditur. De cujus amœnitate lætitia jam nova respergitur, jamque gaudio votivo completur. Propter quod diem quamlibet sibi pro anno computabat effluere donec resistentium adversariorum posset facies intueri.

Venit Rex Karolus ad quoddam inexpugnabile I V.
castrum quod sui altitudine aliquid commune videretur habere cum superis appellatum Rocca arcis à vulgo. Hac enim rocca, quam rupes montuosæ circumdant & quasi de medio petrarum confissam saxosa montium prærupta convallant, vix posset fortior inveniri. Hanc Gallici pedites, quasi lene quid esset, miraculosè conscendunt, ad quam nisi novas alitum mutarentur in formas, aut laceratos haberent monstruosè Dædalica fictione pennatos, vix crederentur posse per longa tempora devenire. Sed demum omnipotentia divina volente Castellanus ejusdem roccæ violentis perterritus Gallicorum insultibus & præ multitudine copiosi exercitus castrametantis per castrum circuitum stupefactus personæ veniam imploravit. Cui mandatis Regis Karoli coacta quodam modo voluntate parenti Rex ipse misericordiam in persona Castellani ejusdem benignus indulsit & mobilium rerum quas habebat in castro prædicto omnimodam pious tutelam promissam inviolabiliter conservavit. Fama itaque deferente per regnum quod gentes ultramontanæ tam fortissimum & quasi inexpugnabile castrum belli subjugant insultu, quælibet universitas vicinarum terrarum quanto se debiliorem minùsve munitam esse putabat & debiliùs poterat ab insultibus se tueri, tanto magis titubabat diem expectare supervenientis insultus. Unde quæcunque

R

civitas seu castrum, casale vel burgus sita sunt usque ad valvas burgi sancti Germani prædicti, abjurato Manfredi dominio, & Regis Karoli mandatis devotè parendo, signa subjectionis & fidei ultro voce profitentur & opere. Cùmque disciplinam servare nesciat jejunos exercitus, & si non habeat unde emat, cogitur cogitare quod auferat, cùmque etiam cogente necessitate, quæ non diligit aut non sequitur moderamen, quod deest quasi licenter præsumat armatus, jam prædicta loca sub ipsis plurimum propterea dubitantia famelicis & fatigatis Gallicis de suorum victualium fœcunditate subveniunt. Jam quæque pretiosa de more pro libertatis commodo assequendo Regi offerunt & Militibus regiis. Sed hæc modica pars regni nec tanta nec tam abundans erat aut esse poterat quæ de sua quantacunque substantia replere posset vacuum Gallicorum seu eorum refarcire penurias vel anxietates appetentium extinguere voluntatum. Quæ de re habitus ex suorum laborum primitiis modicus iste triumphus, succedentibus aliàs eis, ut videbatur, ad vorum, Gallicos vigorosiores & magis voluntarios effecit ad spolia magisque ad hostium excidia provocavit. Ac velut auster, quæ jam firmatis plumis de firma suscipitur, ad capiendos teneros perdicum æstivo tempore pullos, quos debilis volatus nondum defendere rapacibus valet ab ungulis, per doctum aucupem provida instructione dirigitur, captaque præda tenera, ipsiusque sanguine prægustato, deplumare jam didicit, efficitur postmodum magis rapax & magis avida in volando, Gallicorum non aliter naturata complexio, quæ per se multa ferocitate suffulta sine metu mortis infert & recipit exitiales jaculorum ictus, ad lethiferas illationes accenditur, & tam præmaturè, tam feliciter capta voriva præda, & delitia-

tum regni prægustata dulcedine, ad reliqua spolia tanquam prædo securus ducitur & ad violentias excitatur. Hujusmodi ergo primordialis successu felicitatis accensi ad castrum sancti Germani, ubi magnam partem resistentiæ opponendæ credebant invenire, properè nimis pergunt. Verùm cum omnes machinas nobilium urbis, quæ aliàs dicuntur vulgariter trabucheti, quarum suffragio uti consueverunt Romani in obsidione castrorum, secum fecisset Rex Karolus per curruum multitudinem deportari apud sanctum Germanum, quasi non sint ultra necessariæ, de curribus deponuntur, & currus pariter & aurigæ subsistunt. Ex aurigis tum curruum prædictorum erant pauci superstites pro eo quòd pridie apud casale Barranerii habitò inter ipsos aurigas & quosdam equites Gallicos deputatos ad machinarum ipsarum custodiam manuali conflictu, plusquam centum ex ipsis aurigis pro verbis levibus Gallorum gladio perierunt. Iis autem machinis non est opus ad insultandum contra eos qui sanctum Germanum defendere credebantur nec aliis similibus generibus oppugnandi. Nam quanto animosa inualefcebat denuo audacia Gallicorum, tanto ampliùs regnicolarum imbecillitas pusillanimitas expavebat auditu solo Gallicæ feritatis & inhumanis ultramontanorum operibus terrefacta.

Insultum manualis pugnae juxta muros burgi ad portam quæ est à latere fluminis totus Regis exercitus ferventer incipit & attentat, & quia Latini de more plusquam Gallici & industriùs etiam consueverunt impugnationes castrorum gerere ac movere, nonnulli nobiles citramontani corporis & animi virtutes & vires cum quodam anticipato fervore moliuntur ostendere in ipso impugnationis insultu; inter quos Petrus Romani Romanorum

V.

R ij

Proconsul sæpe dictus cupiens Regis ejusdem gratiam redimere meritis, quam apud eum quondam demerendo perdidit, locum & horam pugnae cum quibuldam commilitonibus suis anticipans ipsius burgi muris absque metu discriminis imminantis se confibulavit impavidus. Sicque ipsum jactus innumerabilium lapidum quos emittebant illi qui muros tuebantur eosdem adeo usque ad mediam corporis partem obsedit quod nullo modo sine compugnantium succursu poterat se movere. Eum tamen quasi perditum Latinorum & Gallicorum succurrentium promptitudo à periculo imminente præripuit. Ex cujus audacia ii qui aderant corda fortificantes & animos, inceptumque viriliter continuantes insultum, ita fortiter dimicarunt quod per vim & metum qui cadere poterat in constantes, fugatis murorum defensoribus, portam occupaverunt prædictam. Sarraceni autem & alii qui pro ingenti exercitu per Manfredum ad custodiam passus sancti Germani fuerant destinati tam insulsum urgentissimum intuentes, & majorem illo longæ mentis oculo pavidè contemplantés, se fugæ præsidio commiserunt, cum non ad resistendum aut impellendum, sed ad fugiendum potiùs ex timoris deliberatione concepti continuò se pararent. Sed iis fugæ cœptæ remedium usquequaque non profuit. Nam majorem partem Gallicorum gladius sine misericordiæ venia trucidavit. Occubuerunt inibi sine numero Sarraceni, quibus non parcebat Gallicus nec Latinus; ipsorumque corpora, quæ præ vulnerum confusione crudelium in campo discerni non poterant, in escam rapacium animalium jacebant exposita super terram & famelicis avibus derelicti. Nonnulli tamen manus Gallicas evadentes fugamque continuantes usque Beneventum, ubi Man-

fredus cum magno Theutonicorum, Lombardorum, regnicolarum, & Sarracenorum etiam exercitu aderat, de strage hujusmodi miranda & terribilia retulerunt. Cumque felix denuo successus & votiva Gallicorum prosperitas cresceret, eo ipso ipsorum invalescebat audacia, & augmentabatur voluntatis anxietas promptitudo. Unde quolibet sublato quietis & motus diffugio ad Manfredum venire desiderant amplo voto. Ideoque cum Manfredi militibus configere anxiantes, adversariorum reliquias, quos in dicto conflictu eorum nequaquam gladius apprehendit, usque ferè ad valvas civitatis Beneventanæ non cessant insequi actu continuo & impulso. Et dum nec sibi nec equis parcant, qui erant præ longo itinere fatigati, omnino quasi deficere videbantur. Sed tanta erat spoliolum aviditas, succedentibus eis undique prosperis, quod totius laboris & discriminis onera levia reputabant.

Postquam igitur Gallici continuis defecti laboribus, & velut arcerius Siculus qui de mane ad vespertas damnum sequitur fatigati, ad quendam campum terræ Beneventi adveniunt, in quodam colle qui respicit ex oppido civitatem, quem tantum alveus fluminis ab ipsa terra sejungit, figunt accelerata vestigia. Dumque in ipso colle taliter sunt castrametati, aliquandiu sub quiete subsistunt. Rex Karolus inquietus omnino per circuitum sicut aper discurrendo continuo motu frendens nonnullos ad perpetuam rei memoriam militari cingulo decoravit, ut singuli magis animarentur ad bellum. Sed dum sic terribilis discurrebat per castra, clamore quasi continuo has voces Gallicorum catervis per medium exercitum emittebat. Hic clariùs apparebit quales hic Gallici Milites, & si in societate nostra est aliquis bonus Miles qui mili-

VI.

tiz velit honorem. Sanè post primatibus exercitus congregatis juxta Regis tentorium in loco campi, ubi qui voluit potuit interesse, iis eos Rex Karolus verbis alloquitur. Scitis certissimè, Domini Milites, quòd de loco isto in Frantiam longos habet fuga protractus. Ut pugnemus deliberato animo venimus. Si, quod absit, hostibus succumbamus, sine spe misericordiæ moriemur. Fugæ præsidium nullum tutelæ compendium nobis impenderet, nullumque vitæ patrocinium superesset. Nam erigentes per quas venimus nos venientes huc honorabiliter tractaverint & reverenter impenderint nobis gratum multipliciter obsequii famulatum, tamen si redire fugiendo compererint, statim eorum animi proculdubio quadam contra nos consueta æmulatione convertentur in pravitatem quæsitam, & nos usque ad interitum persequentur. Resistamus ergo viriliter, & pugnemus audacter, ut vel omnes una hora concludat, vel speratum triumphum ex hostibus consequamur. Tolerabilius est enim mori quàm fugere. Fuga namque multiplicis mortis, inter odientes maximè, lethifera discrimina secum habet. Nos quidem confidentiùs possumus dimicare quàm hostes. Cùm enim adversarii, quos anathematis & excommunicationis sententia perculit, sub illius nomine, scilicet sathanæ, cujus manibus per sententiam sunt sedis apostolicæ mancipati, cum æternæ vitæ desperatione confligant, nos solùm sub illius celebritate vocabuli qui pro nobis usque ad interitum pati voluit & affligi, cum spe immo cum certitudine misericordiæ ab ipsius vicario peccatorum omnium obtenra venia concertamus. Reddite igitur vos cautos, sollicitos, & attentos, ut cùm ad pugnam, quam non possumus evitare, veneritis, potiùs equos quàm homines offendatis, feriatís & cum gladii cuspidè, non

cum acie , ita quòd equis hostium vestris tectibus succumbentibus, nostrorum peditum prompta manus sessorum equorum taliter prostratos ad terram & præ armorum gravedine lentos liberiùs excipiat & trucidet. Reguletur & aliter in primo conflictu probitas vestra. Singuli Milites singulos juxta se pedites habeant , aut duo quilibet , si valeat , etiamsi non possit habere alios quàm ribaldos. Hos enim tum pro interficiendis equis hostium , tum pro conterendis iis qui excutientur ab equis , experientia pugnae valde necessarios & utiles esse probat. Nostri quidem præ labore continuo extenuati macie non sunt adeo potentes & fortes quòd nisi cum hostibus tempore pugnae sagaciter vos juvemus, valeant cum equis ipsorum hostium pari labore concurrere & longa cum eis in bello , si expediat , mora durare. His igitur regulis omnibus generaliter præmunitis ; quilibet Gallicus velut canis domini sui vocibus in venationibus excitatus ad prædam campum voluntario passu circuit ; & dum quærit quid devoret non inveniens , cibum anxius sicut famelicus catulus leonis expectat.

Interea nonnulli Barones regni , quos propter VII. suspiciones fortè aliasque causas factos à regno exules aliena diù foverat patria , castra & terras quamplures quarum dominium justus titulus dabat eis de ipsius Regis Karoli licentia , quam in ipso ingressu regni obtinuerant ab eodem , per diversas regni provincias sine bello recuperant. Propter quod regnicolarum corda cœperunt intra se mutare non modicum & contra Manfredum corrumpi ac gaudere generaliter populares. Credebant enim quòd regnum jam esset votivæ tranquillitati paratum & ex adventu Regis Karoli libertati omnimodæ restitutum. Dum igitur trepidant usquequaque regnicolæ robore nullo firmati , parantur hinc

R. iiii

inde belli discrimina, & exercitus quilibet ut fortius & robustius dimicet se accingit.

VIII. Manfredus, qui semper de instabilitate ac vorto contrario varioque affectu illorum de regno meritò dubitabat, accersitis Comitibus & Baronibus ac aliis nobilibus qui secum aderant Beneventi, hos in generali colloquio sermones eruètavit. Hostes nostros, quos jamdiu famæ acclamatio prænuntiavit contra nos esse venturos, videtis in oppositum existentes. Sed per Dei gratiam tantos & tales esse visio vestra non judicat quantos & quales fore fama referente credidimus. Malos inquam equos, macilentos, & ut plurimum parvos habent. Et si habeant aliquos magnos equos, extenuati præ labore nimio parum valent. Igitur dum sic sunt laboris fatigatione confecti, prius quàm quæsitæ requie convalescant & aliquo fortificati otio invalescant, properemus conflictum & cum eis in média arma ruamus, & si inevitabile fuerit, moriamur. Gallici enim in primo instanti videntur audaces. Sed nec sunt stabiles, nec habent durabilem animum neque fortem. Immo sunt omnino plus quàm credi valeat pavidi quando inveniunt oppositionis resistantiam aliquam. Sed ô bona posteritas, memoremur nostrorum gesta præteritorum. Nonne Ausoniæ gentes istas præcis temporibus vilissimas reputabant? Nonne hos & alios ferociôres populos propria potentia conquiebant Italici & eorum mero dominio multifariè submittebant? Fortiores quidem sumus patribus nostris & majori etiam personarum & rerum potentia præditi. Quid ergo veremur, quid formidamus? Certè nihil aliud cogitemus quàm in exterminium hostes adducere ac eos à facie nostra delere. His & aliis verbis Manfredus Gallicorum mores & facta vilificans, suos viriliter animabat. Sed quidam de Comitibus suis juxta magnitu-

dinem cordis aut imbecillitatem animi naturalem vel simulatam, necnon secundum quod magis minusve fidelitatem Manfredo servare intra se disposuerat, voluntatem tunc suæ mentis aperuit, & suadebat vel dissuadebat pugnam secundum quod virtus propria vitiumve debilis animi suggererat. Veruntamen Manfredus de hora conflictus consilio cujusdam astrologi regebatur. Unde cum jam deliberatione præhabita compertum esset per artem quod felici omine tali hora bellum poterat Manfredus cum Gallicis inchoare, quidam ex Comitibus ipsis proditoria machinatione corrupti & obstinatione nequissima mentaliter violati sibi displicere si Manfredus pugnet tunc cum Gallicis confingentes, & prætendentes animo simulato commodum fore solum ipsius Manfredi si tunc maxime prælium evitaret, dedignato spiritu Manfredum & ejus exercitum dimiserunt. Quidam etiam nobiles quos idem Manfredus ad se tunc temporis fecerat cum aliis evocari sumpta causa vel occasione potius quam quarunt volentes recedere ab amicis in locis propriis remanserunt, ultimos successus morantes potentiæ utriusque. Sed qui pares censerī poterant in crimine Judæ furis simulabant se ad terrarum suarum custodiam remanere.

Inter hæc Manfredus cum Comitibus suis Lombardis, scilicet Galvano, Jordano, Frederico, & Bartholomæo, & cum quodam Domino Theobaldo de Aniballis cive Romano secretum iniit consilium, & ab eis ut prudenter ac intrepidè statim intendant contra hostes irruere sciscitatur, ac quid de attendenda pugna videatur eisdem diligenter interrogat & exquirat. Hi sanè, cum essent homines bellicosi, quibus aliquando famosus triumphus ex bello successerat, & fortuna prospera in eorum plerumque sibi primitiis arriserat, quodam motu

IX.

voluntario regebantur ut animo videlicet plus quam viribus confidere crederentur, & furore plus quam virtute se vincere posse sperarent. Unde viva & prompta voce admirantes quodam modo de eo quod Manfredus, eorum jam in multis probitatem & fidem expertus, ab eis quasi dubius indagabat, aiunt ad Manfredum: Et si statim nos oporteat mori tecum, non te negabimus. En personam tuam principaliter, ex cuius vita & obitu nostrae felicitatis subsistentia & ultimus infelicitatis dependet occasus, è vestigio sequimur, & te nihilominus feliciter vivere, nosque sub militaris honore fortunae fideliter pro te mori, si contingat, volumus & optamus. Et ut fidem quam pro defendenda regalis nominis libertate congerimus testificentur opera nostra, statim primus in hostes, si placeat, noster erit aggressus.

X.

Cum in huiusmodi voluntatum examinatione persisterent, & militiae agmina necnon & agminum praepositos recenserent, clamor in aethere tantus insonuit quod, sicut fertur, usque ad Aliphium ventus impulit crepitantia per aëra vocum murmuræ, & veluti cum freta fervent valida ventorum concita tempestate, omnium de contrata perstrepebat auditum. Sarraceni namque de Luceria, qui non aliis armis quam arcubus sunt accincti, numero forsitan decem millia, fines furiosè transgredientes mandati, quibus nondum aggressus erat indictus, dum sic cogitant Gallicos arcuum percutere missilibus quod postea Theutonicis & Lombardis ad expugnandum Gallicos ipsos nullius vel modicæ difficultatis ultra parari posset obstaculum, veniunt citra flumen. Sed Gallicorum ferocitatem eo plus concitant, ignemque magis Gallici furoris accendunt. Quo militum magis cohortibus appropinquant, clamant de more; ac credentes Gallicos

vocibus perterrere, clamore continuo invalescunt. His occurrunt primò ribaldi qui gregatim de Francia venerant; & comperto quòd Sarraceni erant qui contra exercitum Gallicorum cum clamoribus festinabant, clamitant & ipsi dicentes, Porci ne sunt isti qui contra nos cum tanto clamore descendunt, propter quod inermes, quòd absque magistri conductu relicta solita conciti furia velut autumnales sturni, quando in multitudine nubifica de loco moventur ad locum, Sarracenorum turmæ obviant venienti. Verùm Sarraceni de more priùs quàm se jungant manualiter hostibus ex pharetris tela promunt, & sagittantes subitò ribaldos sine numero fauciant, emissæque plus vel minùs, prout ex laceris fortioribus prodeunt, post terga sagittæ serpentis ad instar sibilant inter siccas stipulas & vimina gradientis, feriuntque inopinatè ac irremediabiliter ex hoc in illum velut fulgura super terram. Et dum frequentius emittuntur nonnullæ, in diversis corporum partibus violentæ subsistunt; modòque in capite, modò in facie geminæ residentes nova cornua configurant; ac affixæ circum pectus & scapulas siccis ramos aut extraneos propaginum palmites mentiuntur, recipiunt hujusmodi figuratos ramos innumerabilia corpora ribaldorum, ac prostrantur innumeri. Et velut greges ovium in campis Apuliæ, quando derivatum de Dalmatiæ montibus Boream patiuntur, caduco quasi morbo confectæ simul & subitò in multitudine concidunt moriendo, non aliter ribaldorum infinitas, quorum casus parum vel nihil Regis Karoli lædebat exercitum, redditur ex sagittis frequentibus exanimis & expirans. Milites autem Gallici stragem ribaldorum tam subditò pereuntium factam dolentes, & verentes ne Sarraceni ex hujusmodi primitivæ stragis gloria sumant vigoris audaciam contra

eos & fortiùs invalescant, quandam aciem equitum servientium ribaldis deputant subventuram, quæ Sarracenos adhuc vociferantes in campo exeat congressura. Irruunt igitur in Sarracenos prædictos servientes equites numero fortè mille, qui tam fortiter, tam asperè Sarracenorum aggrediuntur multitudinem debacchantem quòd Sarracenorum ipsorum universaliter mortificatis artubus & lacertis, immo quodam modo singuli facti exanimes, solo metu se ipsos, nemine adhuc percutiente, prosterunt, facti sunt velut passeret quando milvus in eos ab aère inopinatè dilapsus insiluit, ac sicut aves gregales, quas audax aquila de cælo subitò corruens super eas in arbore confidens obsedit in nemore. Trucidantur ergo canes, ac eorum corpora, quæ Gallicus gladius sine pietate aliqua trucidabat, sicut venales carnes carnificum lanjata canibus relinquuntur & avibus super terram. Ad hæc Comes Jordanus ab experto promptus & audax, cujus aliquando fortuna juvit audaciam, non expectata deliberatione Manfredi, statim ctm mille Theutonicis proflivit in campum, & dato signo inter comestabulorum catervas bellum fortissimum cum illis servientibus Gallicis inchoavit. Hi quidem servientes ex multa Sarracenorum occisione plurimùm fatigati, cùm etiam non essent tales aut equis talibus insidentes quòd occurrentibus Theutonicis possent obsistere, perduto bello succumbunt, paucique possunt Theutonicorum manus effugere. Omnes enim ferè Theutonicus gladius devorat, omnesque abjecta misericordia lacerat & trucidat. Erant namque prædicti mille Theutonici quasi melior pars exercitus totius Manfredi. Hoc autem Rex Karolus intuens, fremens & furens ut ferox animal provocatum, modò personaliter in Theutonicos volebat irruere, modò usus saniori consilio subsistebat.

Tandem verò banneriis ordinatis, & magistris militiæ ac præpositis agminum stabilitis, Theutonicos, qui campum jam vicerant, mille Milites suos electos jubet invadere. Fortes igitur contra fortes fortissimè irruerunt. Sed Theutonicis finaliter succumbentibus, affunt Galvanus & Bartholomæus & plures alii Comites associati Lombardis, Theutonicis, ac aliis catervatim bellum subintrant & configunt durissimè & asperè quantum possunt. Belli sic durante conflictu, & ex utrâque parte deficientibus multis quos vel labor vel gladius comprimebat, Rex Karolus aliam comitivam in conflictum tam fortissimum edicit ituram. Hæc quidem bello superveniens comitiva fortificavit adeo pro parte Regis Karoli bellum quòd omnino visi sunt Gallici prævalere, immo protinus prævalebant. Ah ah! Manfredus prædestinatus ad malum totam pugnam pugnaque modum oculis intuetur corporis, & corde animoso dijudicat, jamjam omnino volens irruere, denuo sollicitus & attentus sicut leporarius quem tenet venator, sollicitatis braccetis per excubias nemoris lassiatum fremebat, anxiebatur aggredi bellum. Mandat cæteris Capitaneis & præpositis sui exercitus quòd illico descendant ad pugnam. Sed cùm nonnulli de regno, qui quosdam falsos Comites, cum quibus miser Manfredus sub colorato patrimonialis successioris titulo diviserat regni spolia, sequebantur, ingredi noluisse bellum, sed proditoriè abscississent, Manfredus cum reliquis mori potius eligens quàm quòd suis morientibus alienam profugus terram petat, quasi desperatus cum prædicto Milite Romano Domino Theobaldo, qui cum è vestigio sequebatur, & in quantum poterat suadebat quòd omnino statim aggredierentur bellum & suis qui pugnabant citò succurrerent, ut vel omnes suos, quos unus

jungebat affectus, una hora unusque gladius devoreret vel exalteret, inimicorum suorum ruit in medium, pugnat, percutit, percutitur, & expugnatur, proh dolor, à suis sic proditus. Invalescit ergo violentia Gallicorum. Circumeunt agmina totum campum. Nulli parcat Gallicus, sed singulos necat & trucidat immaniter Gallica promptitudo. Lavat sævitia manus victrices in sanguine occisorum. Veruntamen quamplures attendentes tantam in Gallicis inhumanitatem, quæ nec prostratis parcebat, nec miserebatur captis, demergi potius eligentes in flumine quàm sic sine misericordia trucidari, armati cum equis in ipsius fluvialis ripæ præcipitium promergebant. Propter quod eos quos non attigit gladius flumen absorbit & submersit.

XI. Facta est igitur pugnantium tanta strages quòd in campo pugne, quem omnino tegebant corpora occisorum, aliquid vacuum non remansit. Equorum corpora super hominum cadavera quiescebant. Vix cadaver integrum poterat inveniri, cum jacerent singula magnorum ictuum violentia mutilata, starentque sine figura propria indistincta corpora diversorum.

XII. Rex inquam Karolus, qui nondum de Manfredi obitu certus erat, post devictum bellum statim civitatem Beneventanam grandi triumpho victoriosus ascendit, & spolia pretiosa, quæ diù anxie affectarat, magis anxie complexatur, perfusus undique gaudio, gazas innumeras comperit, & lætabundus excipit pretiosa nonnulla quæ non solum Manfredus in proprio gazophylacio congregarat, sed & Corradus frater & Fredericus ejus genitor in non modica congesserant quantitate, ac ex diversis veteribusque thesauris compositis monstruosis acervis idem Manfredus adunarat. Nihilominus tamen Rex, quem faciebat sola rerum

indigentia & diuturna penuria sitibundum, thesauros multorum Comitum intactos reperit & recondit. Replentur & ditantur undique Gallici. Nec tamen sitis exstinguitur aut insatiabilis replentur esuries eorundem. Non enim solummodo spolia hostium occisorum sua faciunt occupando, sed & civitatem miseram Beneventum sine personarum acceptione disrobant, & quod pessimum est, innocentes incolas cædunt, & inventis inibi exteris non indulgent. Continua cædes jugiter fit; & quanto magis cædunt Gallici, tanto majori ad cædendum furia concitantur, magis ardent Beneventanos adducere singulos in exterminium & in prædam. Sed, ô tantæ crudelitatis impietas, ô immanis sævitia præter humanam naturam, immo contra conditionem creaturæ cujuslibet, quæ nec parit sexui nec indulget ætati promereri. Profectò etenim credebant Gallici quoddam noxium vel innoxium Latinum poterant cruorem effundere. O utinam ad sacra duntaxat quæ conservabant Ecclesiæ manus execrabiles minimè relaxassent. Nam prætextu bonorum laicalium, quæ celata sub Ecclesiarum velamine vel confusa cum ecclesiasticis fore putabant, res ipsas ecclesiasticas non expavebant eripere & proinde ipsas Ecclesias profanare. En clericus, prohi dolor, simul cum laico corrui, & indistinctè omnes Latinos quos furor Gallicus censebat hæreticos, mares & feminas, clericos & laicos, interemisse lætatur. Dolet si videat aliquas reliquias Latinas superstites. Et si publicè nequeant, vel modo aliquo jam quiescentibus cædibus erubescat, evaginato gladio clam exenterat occurrentem. Unde pauci vel nulli poterunt evadere crudeles gladios bellatorum. Vox quidem ploratus & ululatus vehemens cum frequenti & lamentabili ejulatione emissa ad miseren-

dum & compatiendum poterat cujuslibet audientis pia viscera commovere. Heu pro pudor, filius inter maternas ulnas occiditur, & alius in patris gremio jugulatur. Maritus ad pedes uxoris & uxor interimitur juxta virum, nec uxori vel uxorato propterea parcitur, & filiis presentibus impiè sævitur in matres. Et utinam sororis, uxoris, aut matris miserorum Latinorum pudiciam, quam impudenter ardebant, fuissent veriti attentare. Sed hæc pejora iis attentantes, Ecclesiarum immunitate per diversarum illationum ausus temerè violata, eos omnes quos de antiqua & approbata libertatis ecclesiasticæ consuetudine debebant dominica templa tueri, infra Ecclesiarum ambitus fugientes sævitiòse comprimit impetus Gallicorum. Cædes cæsorumque prædatio vix adhuc die quiescit octava. Tota terra intus & extra per marginum spatia & parietes etiam perfusi sanguinis frequentia rubricantur. Verùm propter Manfredi personam quamplures nobiles captos præservat vivos miraculosè quodam modo immoderata voluntas & effrænis Gallicæ impetuositatis excessus. Qualiter enim continere gladios poterant qui exenterare, scindere, jugulare, ac ferra in expugnantorum experiri corpora meritum fore putabant? Galvanus inquam & Fredericus, qui fugæ petentes auxilia versùs Aprutium & Anconitanam Marchiam clade facta deproperant, Henricus etiam, qui Gallicorum faciem expavescens in Siciliam profugus applicat, necnon Bartholomæus & Jordanus ac Petrus Asini Florentinus; quos dirus & durus Gallicus carcer exceperat, de Manfredino exercitu toto supersunt. Hos enim belli aut debellationis instantis feliciùs deglutisset eventus. Bartholomæum etenim, Jordanum, & Petrum Asini captivos Rex Karolus ad quoddam castrum Provinciæ,

qua

quæ est dos uxoris suæ natæ magnifici viri quondam Berengarii olim ejusdem Provinciæ Comititis, ut in ipso castro macerentur squalore perpetui carceris, destinavit.

Interea quidam Miles Picardus sedens super Manfredi dextrarium, quem ipse Manfredus pridie bellando confederat, prævisus ab illis supra captis Comitibus & accersitus ab ipsis ex loco ubi Comites tenebantur, idem contra morem substitit patienter. Ii cum lacrymarum etiam fusione ac singultuosis suspiriis subsistentem Militem Picardum interrogant, & ubi sit ille Miles cujus dictus dextrarius fuerat quem sedebat, & an bello corruerit, fueritque peremptus, an captus vivat & valeat, sciscitantur. Ad hæc, certificatus primò quæ & quales forent sciscitatores hujusmodi, Miles ipse respondit: Verum est, Domini, quòd hostium nostrorum durante conflictu, ecce equi hujus fessor vocem exaltans ad æthera, inculcata clamoribus murmura emittendo, cum quodam parvo Milite belli ruit in medium, & tam se animoso genti-nostre conjungit animo quòd si strenuos & fideles habuisset compugiles, vel majorem nostræ gentis partem victorius subegisset, vel coëgisset omnes plurimum laborare. Occurri ego inquam Militi tam animosè prælium invadenti, & à casu & fortuna caput hujus dextrarii vulneravi cum lancea quam gestabam. Ex hoc quidem vulnere se in altum dextrarius erigens fessorem casualiter excussit ad terram, quem illico ribaldi exutum arma innumeris ictibus mallearunt. Pretiosum etiam strophæum quem cingebat en cum isto sonipede habui de ipsius spoliis & portavi. Tunc intra se gementes & quasi dementes audiendo facta dicti Comites cogitabant. Heu heu, occisus est agnus, Rex, Dux, & Dominus noster, qui elegit cum suis

mori potius quam vivere sine ipsis. Amodo vita nostra mors est dicenda, non vita. O utinam unus nos cum ipso gladius peremisset. Et hæc intra se murmura intonantes nunquam potuerunt ultra clamorum spiritus continere. Quarunt tum & iterum à Milite supradicto an sciret locum ubi sessor ille corruerat. Et respondit Miles quòd & locum sciret ac hominem recognosceret, licèt jam dies effluerat tertius ab eo quo ceciderat ille homo. Erat, inquit, homo flavus, amœna facie, aspectu placibilis, in maxillis rubeus, oculis sydereis, per totum niveus, statura mediocri. Ha ha, infelices Comites quomodo ad hæc infelicia narrata non tererentur. Verùm dum hæc simul sollicita indagatione disquirunt, exiit communis & vulgaris sermo dicentium: Mortuus est Manfredus, mortuus est Manfredus. Volavit igitur rumor ad Regem quòd Comites asseverassent prædicti Manfredum fuisse peremptum bello. Jubet Rex Comites ipsos ad se venire ac memoratum Militem Picardum, cum quo de Manfredi obitu invicem contendebant. Et coram Rege ipso prædictis omnibus & singulis repetitis, mandat Rex Comites accedere cum Picardo ad locum ubi Manfredum Picardus prædictus corruisse dicebat. Comites igitur prædicti ad locum pugnae recentis ducti sunt compediti, & multis occisorum cadaveribus recensitis, ô ô ô cum quanta lacrymarum profusione compertum cadaver Manfredi manus trepidantes revolvunt, pedes & manus sui domini Comites osculantur. Vix possunt hoc solum dicere: Hic est innocens qui mortuus est pro nobis. Hic est qui suos dilexit in finem. Juxta cadaver Manfredi compertum est corpus Theobaldi de Aniballis, qui semper in pugna Manfredum è vestigio sequebatur. Formosum igitur corpus Manfredi exanime sublatum est de

loco exitus, & ibi de prope juxta quandam Ecclesiam ruinofam in eodem campo triumphum cum gloria depositum Gallicorum magno lapillorum & lapidum acervo congeritur, conditur, & sine tumultu taliter sepelitur.

Ut autem Rex Karolus de copiosa & pretiosa XIV,
quæ jam in ejus dominii cesserat potestatem matrem & dominum honoret Ecclesiam & de primitiis laborum suorum participem faciat patrem patrum & de sua venatione pater ipse prægustet, duos ceroferarios aureos seu idola manu facta comparata candelabris materia & opere, pondere quoque & arte pares, necnon facistorium Cæsaris sedem imperialem aurea massa conflata margaritis coruscantibus undique circumseptam, quæ diu Augusti ad laudis & gloriæ fastigia imperialia ostendenda servarat ærarium, Domino Clementi sanctæ memoriæ summo Pontifici pro grandis & cari muneris oblatione transmittit.

Post desolationem Beneventanæ civitatis & successum tam grandis & tam felicitis victoriæ memorandum Rex Karolus apud Neapolim, quod primum post consummationem triumphum processerat, parlamento inito generali, omnibus & singulis regni Baronibus & aliis quibuscunque qui nomen & omen secuti fuerant Manfredi benignus indulgit. Et ut eos ad suam fidelitatem alliceret, quos inimicos forsitan viribus & ferro subegerat, singulorum culpas abolens, edicto veniæ generalis pœnas remisit omnino, beneficiaque spopondit, dummodo eos de cætero sibi contrarios majestas regia non haberet. Et volens ad tranquillandum subjugalibus regni statum intendere, cujuslibet hostis resistentia jam cessante, mittit in Siciliam Dominum Philippum de Monteforti, ac quilibet regni provincias visitat per officiales & nuntios. Verum

propter Gallicorum multitudinem, quorum frequentia singulae regni partis complentur, quaelibet terra sua deplorat incommoda, & quae cladis praeteritae non palpavit incendia, ex jugi & continuo Gallicorum transitu violentos incurfus ex afflictionum jaculis offenditur impraevisis. Namque cum iis qui castra sequuntur fides & pietas nulla infir, naturam sapiunt ignis & fulguris, ut videlicet omnia per quae transeunt loca contaminent, & quos ita subito nequeunt incinerare subactos ad instar ignitae materiae denuo partes contiguas comprehendentes adurant.

XVI. Ad haec Rex praedictus de tam glorifico triumpho magnificus, ut de regnicolorum moribus regnique consuetudinibus se informet, quosdam regnicolas qui penes Manfredum officiorum administrationes & justitiam ministeriosè congefferant in sui familiaritatem advocat & receptat; inter quos quidam Barolanus praecipue nomine Gezolinus de Marra, cujus progenitores de montibus Amalfiae traxerunt originem, ad tractatus rerum domesticarum regaliū familiaris admittitur. Hunc rationum experientia & longa multarum commissionum regaliū officiositas Regi reddebat acceptum. Hic registra proventuum regni & singulorum officiorum ac officialium & per diversa ipsius regni loca particulariter ponendorum habebat; in quibus non solum jurisdictiones & jura regia, per quae felices Reges, contenti duntaxat eisdem, suos feliciter conservabant honores, memoriter erant inserta, sed omnes angariae, parangariae, collectae, talliae, daciae, contributiones, & modi exactio-
num innumeri quibus Regum nefandorum impietas miseros regnicolas opprimere ac necare didicerat, studiosius fuerant rubricati. Hujus Gezolini consilio & suggestu Rex, quem Regum praedeces-

forum suorum vitam & vivendi modum sequi ac mores eorum probabiles non pudebat habere, legem ponit regnicolis, novosque secretos Justiciarios, Admiratos, Prothoncios, & Comites, portuarios, duaneros, & fundicarios, magistros sicularios, magistros juratos, Bajulos, Judices, & Notarios ubique per regnum, & supra hos majores præpositos statuit. Hi, religione juramenti quod in officiorum susceptione consueverunt præstare præsumptuosis ausibus violata, ubilibet subiectos gravant indebitè, ac eis importabilia onera imponentes, emungendo plus debito cruorem eliciunt & medullas. Provocantur regnicolæ duris & diris oppressi flagitiis, & jam mente corrupta violantur interiùs, ac quilibet inter se specialis excogitata fraudis machinatione corrumpitur, & præ novi timore dominii plus nutibus quàm verbis alter alteri tactus dolore cordis intrinsecus conceptionis suæ pandit arcana, & lamentabilibus saltem conquestibus suæ mentis referat voluntatem, atque mutos volvens in pectore questus, semisonora ejulatione, quasi nesciens loqui, clamat: O Rex Manfrede, te vivum non cognovimus, quem nunc mortuum deploramus. Te lupum credebamus rapacem inter oves pascuæ hujus regni. Sed præsentis respectu dominii, quod de nostræ volubilitatis & inconstantia more sub magnorum professione gaudiorum anxie morabamur, agnum mansuetum te fuisse cognoscimus. Jam fuisse dulcia tuæ potestatis mandata sentimus, dum alterius amariora gustamus. Conquerebamus frequentius nostræ substantiæ partem in dominium tuæ majestatis adduci. Nunc autem omnia bona nostra, quod pejus est, & personas alienigenarum converti videmus in prædam. Regnicolis igitur ubique per regnum murmuraciones emittentibus & lamenta,

nonnulli de regno ipso hæc & deteriora perpeffi Comitibus exiticiis & Baronibus exteris & ejectionis ac profugis, necnon & universis in Lombardia & Tuscia Gebellinorum capitibus intimare procurant de aspero & agresti ac importabili dominio Gallicorum,

XVII. Quamplures igitur viri magnifici, videlicet Galvanus & Fredericus fratres Comitum prælibati, Corradus Capicius & Marinus ejus frater de Neapoli, quibus Rex prædictus ad preces B. de Pignatellis Archiepiscopi Messanenſis vitæ veniam post eventum præteritæ debellatæ indulſerat, in Alamanniam ad suscitandum catulum dormientem & pullum aquilæ, qui nondum ætate cœperat adulta pennescere, properè se convertunt. Ibi enim de tota Frederici posteritate solus Corradinus natus quondam Regis Corradi ejusdem Frederici filii, qui tam Frederico de Stufſa quàm Duci Austriæ ac multis de Theutonia magnis viris linea consanguinitatis attinuit, tanquam quoddam memoriale supererat. Ad hunc sanè vanis licèt allektivis suasionibus excitandum non solum prædicti exules & alii quamplures è regno perveniunt, sed ab omnibus Gebellinis prædictis & à civitatibus etiam imperialibus de provinciis supradictis, quæ quondam sub devotione Frederici & filiorum suorum fuerant, solemnes nuntii destinantur, qui sibi tanquam Regi venturo aurum, thus offerebant & myrrham, ac ei de propriis pecuniis, etiam civitatum ipsarum thesauris, promittentes pro expensis necessariis ampliores, non tantum ipsum, qui corpus & cor ætatis juvenilis habebat, sed alios eo majores virtutibus & ætate amicos & consanguineos suos ad delitiosas & fertiles regni epulas invitaverunt, quos illico illuc festinis gressibus concitavere venturos. Conflato igitur & sculpto sigillo

sub Regis Sicilia titulo Corradinus per Italiam litteras spargit & nuntios, & suum adventum celerem fore prænuntiat. Corradus autem Capicius de generali capitania & vicariatu Sicilia fabricatas sub ipsius Corradini sigillo litteras, in quibus se Regem Sicilia confingebat, studuit obtinere, dicens quodd ad parandas domino suo vias & ejus in regnum citum prædicandum adventum volebat ut præcursor sublato moræ dispendio properare. Sicque obtenta superioris licentia Pisas usque pervenit; ibique totius deliberationis Corradini propositum voluntates quoque Principum Alamannia, ac oblata per eos ipsi Corradino juvamina voce prænuntia promulgavit. Postulat inter hæc à Pisanis aliquod per mare subsidium quo possit ad præsens in Tunisium transfretare. Et quia Pisani jam disposuerant prosequi factum & causam favorabiliter Corradini, concedunt Corrado prædicto unam galeam armatam qua in Tunisium devehatur, sueque subserviat voluntati.

Applicans igitur in Tunisium Corradus Capi- XVIII.
cius prælibatus cum Domino Frederico nato Regis Hispaniæ cogitatu callido de invadenda Sicilia machinatur; factumque Corradini justificans, & suorum magnificans potentiam amicorum, oblato sibi per magnificos viros Italiæ ac confinia loca subsidio plus quam in re foret veritas. Prædictus verò Dominus Fredericus & Dominus Henricus germanus ejus, quos propter impatientiam quam habebant de magnitudine ac prosperitate fraterna ejectos & absentes à propria diu patria foverat aliena, pingua pro se ac quibusdam Militibus de Hispania stipendia recipiebant à Rege Tunisi, qui cotidianis cavalcatis & assidua guerra sollicitudine angebatur per alios Sarracenos. Hi sanè fratres Hispani præ Sarracenorum conversatione diu-

*Oder. Raynald. an.
1267. § 14.*

turna actibus Agarenorum imbuti, & ferè Christianæ religionis obliti, à Sarracenis ipsis vita parum & moribus differebant. Verum Dominus Henricus à præfato Tunisi Rege habitus ex sua superstitiosa superbia de proditoria machinatione suspectus, ad seducendam & concitandam Romanam provinciam cum trecentis fortè Militibus de Tunisi citra inopinatè convenerat: qui dum Romanam curiam, adhuc non præcisus ab Ecclesia, sequeretur, ab apostolicæ dignitatis auctoritate magnæ liberalitatis & gratiæ immensæ dona poposcerat. Cujus nobilitatis & schematis fama adeo Ecclesiæ Romanæ ministros videbatur inebriasse repentè quòd frequenter ut ei deberet de regno Sardinia provideri conditum fuerit instrumentum in consistorio tractatum.

XIX. Sed dum quidam nobilis civis Romanus Angelus Capucia nuncupatus seditionem in Romano populo suscitasset, per quam contra urbis magnates Capitaneus populi, quibusdam bonis viris de qualibet regione binis electis secum adjunctis, sub pacis specie motibus ultroneis est ereptus ex tradita sibi per dictum populum potestate qua quem vellet posset eligere senatorem, Dominum Henricum præfatum contra plurium nobilium repugnantiam & obstaculum etiam Cardinalium aliquorum, qui jam aliquid de ipsius Domni Henrici fraudulenta voluntate conceperant, ad urbis regimen evocavit. Cujus vocationis solemnitas, etsi fuisset ante publicationem à pluribus impugnata, & multorum corda non immeritò durius pupugisset, tamen sub quadam fuit gratitudine generaliter ab omnibus acceptata. Venit ergo de Romana curia factus senator ad urbem, & aliquandiu stateram justitiæ sub æquitatis libra manibus suæ potestatis appendens, tandem corde & voluntate perversus,

via & moribus protinus regnantis abjectis, in arcum repentè convertitur inopinabilis pravitatis. Guelfis quidem urbis & amicis Ecclesiæ ac devotis in abundantia mollis promissi verbo tenus felicitum & venenosum poculum actualiter subministrat. Concipit iste similiter odia contra prædictum Regem Siciliæ, cui gradu attinebat consanguinitatis secundo; & suorum successuum felicium actibus invidens quærebat opportunitatem ut eum per viam aliquam posset perenniter exterminare vel lædere aut in regni possessione turbare. Prætendebat enim inimicitia causam adversus eundem Regem se habere legitimam & motum sui animi fore justum, pro eo quòd eidem Regi, quando primò contra Manfredum inops & substantia tenuis veniebat, assererat se non modicam pecuniæ quantitatem de proprio peculio mutuassee, quam dictus Rex ad fortunam veniens pinguiorem sibi, ut bona fide sponderat, reddere contemnebat. Iis contra præfatum Regem, immo ex cordis iniquitate ac invidia provocatus, Corradino in Italiam venire disposito & parato se litterarum & nuntiorum destinatione confæderat, & ei posse suum ac Romanorum potentiam subsidiosè spondens contra Regem Karolum experiri, multis ipsum inductionibus ad celeriter veniendum reddit attentum, ostendens sibi mendaciter quòd adventum suum citum & Roma & tota Italia suspirabat, & asserens ei Gebellinorum saltem subsidia non posse deficere, astruebat eum omnino & infallibiliter Gallicos fore victurum. Ad huiusmodi igitur grandi exhortatione factum ac pollicitatione suggestum statim Corradinus, sollicitatis omnibus instantissimè qui ultro se promiserant venturos esse in Italiam cum ipso, gressus accitos magis accelerat.

Interea perfidus Christianus Domnus Henricus XX;

*Odor. Ray-
nald. an.
8267. §. 19.*

vanè cogitans & attentans omnes nobiles urbis
Guelfos una hora simul in Capitolio ad instar pis-
cium, quando plures numero uno tractu retium
capiuntur, fecit ad se prædictos nobiles prodito-
riè accersiri. Cùmque nobilium ipsorum alter al-
terius vocationem protinus ignoraret, quamplures
intrepidi, sed decepti, Capitolium ascenderunt.
Sunt autem prædicti nobiles Dominus Neapoleon
& Matthæus frater ejus de filiis Urbi, Dominus
Johannes de Sabello, Petrus Stephani, & Ange-
lus Malabranca. Hos tantùm, qui nihil de exco-
gitata fraude præferant, ad vocationem prædic-
tam purè & simpliciter venientes statim Dominus
Henricus cepit, captosque jussit in Capitolio per-
noctare. Quibus in ipso captionis initio nullam
vultu vel gestu formamurbationis aut alicujus
asperitatis ostendit, immo præconceptæ contra
eos fraudis pocula lenitate verborum sagaciter
temperabat, verens, & meritò, ne propter hujus-
modi captorum detentionem tam subitam seditio-
sus contra eum tumultus commoveretur in popu-
lo. Postquam verò dictos captos verbis assecura-
vit mellifluis; & pro certo perpendit quòd con-
citata propterea populi corda quieverant, ex eis
aliquos, videlicet Dominum Neapoleonem & fra-
trem suum apud Monticellum, quod est castrum
fortissimum prope Tybur, inibi moraturos in car-
cere ad suum beneplacitum destinavit. Et tandem,
ut eos de stricta urbis extraheret, eosque posset
liberiùs servare, apud Sarracinescum, quod est
castrum Corradi de Antiochia nepotis quondam
Frederici prædicti, jubet exacta custodia in arto
carcere detineri. Verùm reliquis in Capitolio sic
detentis, prælibatum Dominum Johannem de Sa-
bello, de quo, cùm esset homo probatæ fidei, ze-
lans pacem & tranquillitatem urbis toto mentis af-

fectu, nulla sinistra poterat oriri suspicio, receptis primò ad cautelam pro eoque quibusdam fidejussoribus, & Luca ejus filio dato obside pro excambio, à carcere Capitolii relaxavit. Sed quia Dominus Rainaldus de filiis Urbi vocatus Capitolium non conscendit, immo se in castro Marini non sine audaci promptitudine recepit, jamdictus pseudo-christianus contra eundem Dominum Rainaldum duxit copiosum exercitum Romanorum, & castrum ipsum dura obsidione circumdat. Cumque nequireret castrum ipsum, quod quamplures de urbe strenui Milites & pedites tuebantur, sicut firmiter credidit expugnare, redit ad urbem furibundus & fremens. At in urbe commorans, se non contentans in viros ecclesiasticos & Ecclesiæ Romanæ devotos manus immaniter injicere violentas, ad thesauros innumeros quos servabant Ecclesiæ scelertas manus execrabili ter extendere non expavescit. Sunt enim Romæ diuturni mores quibus non solum Romani qui aliquas pecuniarum summas modo quolibet aggregant, vel habent res alias pretiosas, quas propter latronum hostiumve incursus in domibus propriis conservare formidant, sed quamplures exteri & vicini libertatis petentes Romanæ suffragia, in monasteriis & Ecclesiis magna & multa deponunt peculia, quæ quandoque per longum tempus non requiruntur à dominis, considerato quòd in locis ipsis cum integritate ac tutela consueverunt deposita conservari. Ad hæc itaque diripienda deposita contra ipsarum Ecclesiarum privilegia libertatum prædictus Dominus Henricus anxius instat conatibus totoque incenditur mentis ardore; sicque prædo securus Deum, Ecclesiam, & homines non verens offendere, loca depositorum hujusmodi quadam audet promptitudine temeritatis invadere. Hinc confringit sacri-

Odor. Ray-
nald. an.

1268.5.25.

legus ostia, hinc sacristias violat sceleratus. Hinc fur violentus aperit cavernas clericorum. Inde argentea vasa & aurea, inde sacras vestes & quæque pretiosa diripit & asportat. Proh dolor, Lateranensis, sancti Pauli, sancti Sabæ, sancti Basilii Aventini, sanctæ Sabinæ, ac aliorum monasteriorum & Ecclesiarum loca dolent & lugent suis disrobata depositis; & altis clamoribus conquerendo, pro voce dant gemitum, & pro illati doloris incendio suspiria & singultus. Orant ecclesiastici viri suppliciter, & has voces sub eulogio lugubris infelicitatis emittunt.

XXI. O infelix urbs ubi Roma, tot sanctorum patrum glorificis dotata reliquiis, tantaque gentium alienarum frequentia in tuis venerabilibus sanctuariis honorata, facta es nunc vicinis opprobrium & subfannationis illusio gentibus quæ circumstant. Venerunt inquam gentes in hanc sanctorum hereditatem, quæ in cordis insipientia Deum in sanctis suis esse non cogitant, dum diva templa polluere non formidant. Comederunt Ecclesiarum peculia, & loca desolaverunt ipsarum. Precamur ergo suppliciter nos peculiaris Christi & Ecclesiæ suæ populus, nos grex dominicus, & pascuæ boni pastoris oves, ut tu Deus ultionum dominus hanc tuam & Ecclesiæ tuæ temporibus nostris ulciscaris injuriam. In conspectu tuo sic gemitus expoliatorum introeat sicque oppressorum clamor ad sedem tuam majestatis ascendat ut iniquitates istas, quas fidelis populus tuus à gentibus patitur quæ te non noverunt, provida clementia tuæ propitiationis aboleat & misericordia tuæ pietatis abstergat.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

IAM inter hæc Corradinus unâ cum filio Ducis Austriæ quodam modo sibi æquævo cum Theutonicorum manu in Lombardiam de Alamannia venerat ; ubi aliquantulum moram trahens, omnium fautorum quondam Manfredi patrui sui tam de Tuscia quàm de Lombardia recepit tunc & recepta meditatione diligenter recensuit quondam per litteras oblata subsidia. Demum verò, licèt oculo posset meditationis attendere quòd ad invadendum regnum & Gallicos in regno morantes illorum comitiva Theutonicorum qui sequebantur eundem non posset etiam triplicata sufficere, consideravit tamen quòd Gebellinorum usquequaque subsidiis, quæ tam à civitatibus & locis provinciarum ipsarum, quarum contra Regem Karolum videbatur pariter agi negotium, quàm etiam à personis spiritualibus, quas vel vicinorum invidia vel temporalium bonorum cupido coarctabat ad arma sumenda, & oblata & destinata demum fuerant Corradino præfato in uno & eodem exercitu contra Regem ipsum unanimiter animatis poterat cum Gallicis, qualibet succumbendi sublata formidine, victoriosè pugnare. Unde contra monitiones, mandata, & inhibitiones tandem expressas Romanæ sedis antistitis, cujus anathematis & excommunicationis sententias mente juvenili temerè in hac parte contempsit, Romam quantum potest citiùs venire festinat. Et ut fautoribus & complicibus suis ejus adventum expectantibus celerem motum animi sui promat, plus verbosis litteris plusque præconiis quàm pedibus molitur in jam deliberata vestigia. Cum enim improbè suggerentium suasiones & stimuli fortiùs ad ultima fatorum judicia

I.

*Odor. Ray-
nald an.
1268. §. 17.*

impellebant, eundemque incautum sub delusoria sponſione belli detrahebant ad nubilum tenebrarum, ac ſub felicitatis oſtentamento futuræ debilem & inſanum in medium procellarum fluctuantium adducebant.

- II.** Fama igitur de prædictis ad Corradum Capucium & Domnum Fredericum, qui adhuc erant apud Tunisium, evolante, ſtatim ſub favore illius Regis Tunisii cum ducentis Hispanis, totidem Theutonicis, & quadringentis Tuſcis ſtipendiariis, quos in Tunisio ad Regis ejuſdem ſtipendia comorantes avidos & ſpolia Siculorum aliàs hoc expertos temporibus retroactis eſſe repererant, in duabus navibus, in quas tantum viginti duos equos induxerunt cum eis, multis tamen ſellis & frænīs muniti, in Siciliam transfretarunt. Hos quædam terra quæ vocatur Sciaſta, regalis dominiū fide abjurata, primordialiter recepravit; ipſiſque à nonnullis Siculis, quos tanquam frequenti ſuſceptione occaſionis exilis averſos adhuc ſpes vana fovebat, grandia exenia præſentantur, per quæ non modicum eorum debilis fortificatur adventus. Corradus igitur Capucius per totam Siciliam ſpargit litteras, & ſe illuſtris Regis Corradini vicarium in Sicilia generalem litterali ſiſtione deſcribit, tales litterarum tenores inter alia intimando. Ecce Rex veſter citò veniet in celebri magnæ potentiæ majeſtate, in manu potenti & brachio excelſo nimis. Veniet inquam verax dominus, verus Rex, & vera ſucceſſio ad hereditatis ſuæ populum & patrimonii ſui gentem, quam inmaniter opprimī à perſonis exteris & ignotis compatiens, de manibus adulterini Regis, qui regni non ſui poſſeſſione poſſeſſor violentus abutitur, eripere diſpoſuit, & ereptam in antiquis feliciū progenitorum ſuorum libertatibus conſovere. Huius ſanè Corradī

Odor. Ray.

nald. an.

1161. 5. 2.

Capucii nuntios & litteras quamplura loca & nonnullæ personæ devotè recipiunt & Corradini adventum gratificant & acceptant : quæ quidem pervertentes illico mentis instabilis voluntates, jam ad Corradini nominis & honoris magnificationem aspirant. Sicque tota vallis Mazariæ, totaque vallis Noti, & ferè tota Sicilia, exceptis quibusdam locis insignibus, ut sunt Panormum, Messana, & Syracusa civitates, dictorum Corradi & Frederici beneplacitis, saltem nutibus, obtemperare videntur. Cùm quidam Fulco de Podio Ricardi, Provincialis natione, vicarius tunc in Sicilia Regis Karoli generalis cerneret Siciliam tam subito seditiosa machinatione commotam, contra prædictos Corradum & Dominum Fredericum adhuc in Sciacta propter equorum paucitatem multum debiles existentes amicorum & aliorum de contratâ, quorum fraudulentæ voluntatis propositum & dolosi propositi machinatio detegi nondum poterat, exercitum per totam Siciliam congregavit. Verùm contra prædictos multi convenerunt in ipsius Fulconis auxilium: qui violata mente conflictum morantes intenti eum subacta denuo suasionem confortant, hac consideratione potissimè ut ipsum sagaciùs & liberiùs pro voto possint adducere in præcipitium & ruinam, ac eundem & gentem suam in cibum & prædam esurientium hostium præparare. Ex iis profectò quamplures extraneas proditoriè fabricaverunt bannerias & falsa vexilla, ut descendantibus hostibus ad conflictum, ea in ipsorum hostium auxilium & exterminium reliquorum terga vertentes erigerent, & banneriis ac vexillis erectis, de amicis nova quadam mutatione facta subito inimici gladios & lanceas converterent in amicos.

*Hist. Sicili-
ana di
Buonsiglio
pag. 2624*

Factum est itaque quòd dum prælibatus vicarius I I I.

prope Sciaetam magnum Siculorum exercitum congregasset, illorum potissimè qui vocati in partibus illis Ferracani contra reliquos appellatos vulgari linguositate fræntes videntur fidem Regis Karoli profiteri, jamdicti Corradus & Dominus Fredericus cum equis & equabus quos & quas invenire tunc poterant in illo modici temporis intervallo versùs exercitum contra eos adductum quasi familiares hostes & inimici domestici appropinquant. Iis igitur infra ejusdem exercitus ambitum audacter subintransantibus loca castrorum, statim in ipso debili eorum aggressu, nullius tutela defensionis adhibita, Siculorum agmina simulant & sparguntur, ac Provinciales in escam hostium derelinquunt; ex quibus aliqui erectis falsis & fabricatis hostium ipsorum in ipsa fuga banneriis & vexillis, post ipsam simulatam fugam, cui se videbantur propter impugnantium formidinem commisisse, post commixtionem hinc inde jam factam intrant suorum agmina pedetentim, conversique repentè in arcum prævæ malitiæ, convertunt manus & dimicant contra suos. Vicarius autem se conspiciens sic subito proditum & dolosè deceptum, dimissis papilionibus & tentoriis, farcitis harnesiis, fugæ non improvidè petit remedia, nec se voluit discriminoso certamini conscientia gravata committere, sed se suosque Provinciales à manibus invalescentium hostium eripere studuit fugiendo. Pauci demum ex omnibus lethaliter corruunt, quamquam & interfici & capi potuerint multi tam ex Provincialibus quàm ex Siculis supradictis. Sed hostes advenæ plus ad spolia, maximè ad capiendos equos, studebant quàm ad extinguendum mortaliter debellatos. Et quia inter exercitiales cætervas amicos ab inimicis distinguere non valebant, cum

cùm essent in loco ipsius exercitus pariter confusi & commixti cum aliis, quadam parcentes simulata pietate prostratos paucos vel nullos ad ultimum interitum adducebant. Verùm ablatis equis, quorum seffores sine personarum acceptione viriliter excutiebant à sellis ad terram, personas abire libere permittebant. Replentur igitur advenæ spoliis, & qui res esuriebant refocillantur ad votum, qui erant pauperes fiunt dices, & pedites conscendunt equos ex debellatione sublatos. Jam nomen Corradini apud Siculos præclarum & celebre divulgatur, ac ipsius & sequacium suorum vires virendo cotidie invalescunt. Discurrunt equitum comestabule per montana Siciliæ, & patentes ac parentes devotè sibi terras gloriose subintrant. Inter famosas sanè terras & fortes ac utiles quas dictus Corradus Capucii subegit dominib Corradini sunt istæ præcipuæ, Agrigentum, Terra nova, Licata, Notum, Calata scilicet & Nicosia, Carthania, Augusta, Castrum sancti Johannis, Conturbium, Placia, & ultimò Lentinum, pro eo quòd Ferracanorum pars se in Turone ac castro Lentino in aliis partibus perduto receperunt. Qui tandem Turonem ipsum, quod finaliter defendere non poterant, dimittentes, diù castrum jamdictum contra impugnantes exteros defenderunt. Interdum autem propter machinas & caveas subterraneas quibus effodiebatur funditus castrum ipsum, aqua perditâ cisternali, castrum compulsi sunt reddere, salvis personis & rebus, instantibus inimicis. Iis itaque sic victoriosè agentibus, miserisque Siculis non sine dubia cordis perplexitate confusis, gravatisque ab amicis, & ab inimicis oppressis, meritò intra se nurantibus, cùm non invenirent quibus fiduciosè adhærere possent amicos, nisi quatenus anima peccatrix ad tartara tendens & patrem

T

sub pietatis specie impium diabolum habens sub amicitiae simulatione cruciantes eam reperit demones & tortores.

IV.

Hist. Siciliana di Buonfiglio
p. 263.

Pisani interea Romam viginti quatuor galeas præmittunt armatas in subsidium Corradini, quibus Comes Fredericus Lancea præerat Capitaneus institutus. Hæ quidem galeæ nonnullos regni Barones & exules in regnum devehendos excipiunt; frætaque petentes Gaictam obsident & circumdant ac danificanc quantum possunt. Multa enim Gaictanorum viridaria devastarunt, & apud Molas præcipuè arbores sine fine pomificas & fructiferas securibus, bipennibus, & ascis exciderunt. Tandemque in Siciliam remigantes, quam jam ferè totam prædicti Corradus Capucius & Domnus Fredericus hostiliter occuparant, apud Milatium primordialiter applscarunt; ibique dictus Comes figens anchoras, rudentibus extensis, ad terram descendit ad aridam, & quamplura castra in plano Milatii interceptit & munivit pro velle. Sed quia Comes ipse Corradini se vicarium appellabat, Corradus Capucius, qui ejusdem Corradini vicariatus nomen usque tunc gesserat, & Domnus Fredericus etiam, inter quos latens invidia ex sociæ potestatis impatientia bulliebat, dolere vehementer ac invidere cœperunt & in pugnando tepescere, ac intra se nullis impellentibus aut prævalentibus contra eos debilitari segniùs & avelli. Cùmque prædictos & gentem ipsorum dictus Comes in sui subsidium peteret adventuros, hac intentione commonitus ut se cum eo in plano Milatii jungerent & Messanensem civitatem, ubi vicarius Regis prædictus cum multis Baronibus Calabriae & nonnullis fratribus hospitalis sancti Johannis Hierosolymitani convenientibus ibi de toto regno Siciliæ morabatur, perterritam variis insultibus

invaderent & per mare, Comitibus ejusdem vocationem non attendunt improvidi, & invidi plus quam expediat, se cum eo jungere aspernantur. Interea galeæ de Provincia viginti duæ Messanam jam veniunt, quarum dux & rector est Dominus Robertus de Lavena juris civilis professor; cum quibus Messanenses novem alias galeas armarunt illico, quarum fuerunt præpositum quendam Matthæum de Riso civem Messanæ, nautam audacem & securum in mari inter omnes aliõs de civitate prædicta. Sicque dum in auribus Militum qui erant Messanæ pro Rege prædictorum Corradi & Comitibus Frederici plurimorum, relatus invidiæ nota jam crebresceret, confortantur regii contra hostes, aliquali propterea animositate resumpta, qui ferè præ timore facti erant exanimes, dum se perdituros finaliter autumant & perdendos. Propter quod consilio inito Milites numero fortè septingenti, computatis Provincialibus, Calabris, Messanensibus, & fratribus prælibatis, de Messina pergunt ad planum Milatii contra Pisanos & Comitem memoratum; cum quibus Militibus una quasi hora galeæ Provincialium & Messanensium supradictæ junctæ simul illuc remo trahente festinant.

Cùmque jam utrinque galeæ Pisanorum & Provincialium ac Messanensium per æquora plana de propinquo se cernerent, Pisani cursu hostes prævenientes audaci galeis obviant prædictorum; & ut meliùs inimicis obsistant dimicentque securiùs, in altitudine maris supra galeas adversariorum aliquantulum se impellunt. Contra hos Pisanos, qui videbantur jam fugere, galeæ Messanensium fatuè se convertunt. Verùm Pisani galearum prorsas dirigentes ad terram per continuum violentumque remorum impulsu, galeis tantum Messanen-

sium se conjungunt, & ferè illas in ipso lacertorum impulsu confringunt. Messanenſes autem credentes quòd Provinciales in hostes animoſos irruerent, quamvis concuſſi fortiter, se tamen conantur defendere ac resistere sicut possunt. Galeis autem Provincialium nescio quo vano timore perterritis petentibus altum mare, ac nullis eos inſequentibus ad subsidia fugæ conſerſis, Meſſanenſium prædicti neceſſariò terga dant hostibus, & quaſi naufragi verſis puppibus obici terræ velut præcipitio voluntario se committunt. Unde Piſani novem galeas Meſſanenſium perſonis vacuas & octodecim in eis tantum homines abjectæ conditionis & infimæ capiunt. Ex quo tantam ſumunt audaciam quòd non minus intrepidè quàm ſuperbè ad terram cum Militibus adverſariis pugnam quærunt. Milites autem prædicti attendentes quòd galeæ Provincialium fugerant, Meſſanenſes verò jam captæ erant, non immeritò tremescunt & dubitant, cùm ipsi tantum de tora Regis parte in Sicilia ſuſceſſent, uno nequaquam alterum expectante, nec ſuam banneriam ſubſequentem, curſu continuo quaſi debellari, Meſſanenſem repetunt civitatem, mortificatis fugiunt artibus, & campum hostibus peditibus & marinariis derelinquunt, plus forſitan de civibus Meſſanenſibus dubitantes quàm de Piſanis prædictis, qui eos auſu temerario & non ſano inſequi pedites præſumebant. Demum Piſanis ipsis cum galeis ſuis trahentibus uſque ad portum civitatis præfatæ galeas ſic captas, Meſſanenſes prædicti, mentibus interiùs jam corruptis, mutuo ſibi invicem loquebantur, diſponentes in animo firmiter Militum prædictorum ſpolia, quorum occasione galeas ſuas fore perditas occaſionaliter prætendebant, magnis auſibus occupare. Sed dum Piſani ex improvidi deliberatione conſilii ga-

leas Messanenſium pridie captas in medio portus tentant igne ſuccendere ac eas ſuccenſas igne acutiſſimo & volante unatim impellunt ad terram, ut per hoc naues exiſtentes anchoratas in portu & domos ligneas in littore fabricatas comburerent, ac demum civitatem ipſam, cujus decoreſt abie- tum levigata lignamina & conſtructa, darent facilius in combustionem & cibum ignis, exiit ſubitus rumor in terra quòd Piſani Meſſanam ſtudent, ſi poſſint, incendere, ac quòd ſe, mulieres, & quæque pretioſa jactaſſent de terra ipſa ſublaturus ad Piſas. Propter quod non ſolùm mares, ſed & mulieres ipſæ, verbo rumoris invaleſcentis audito, ad portum properè pergunt quadam ferina furia comitati, & naues ac domos inchoant ſic viriliter deſenſare quòd ex multis & variis Piſanorum contra ipſos Meſſanenſes offendiculis præparatis ſummo ſtudio non læduntur.

Verùm dum multa turpia & obſcœna horribilia- VI.
que ac lethalia etiam undique per Siciliam peraguntur, dumque tota Calabria uſque ad portam Roſſeti rebellat, Corradini nomine invocato, Corradinus ipſe jam per faciem ſummi Pontificis & Dominorum Cardinalium, qui in Tibure reſidebant, non erubefcit cum copioſa Gebellinorum multitudine pertransire. Veniens igitur per Tuſcanellam & Vetrallum, Viterbienſem exercitualmente calcando diſtriſtum, cum immenſa honoris & magnitudinis gloria pompoſè ductus eſt Romam. Priùs quàm tamen urbem Corradinus introeat, ejuſdem urbis populus, qui naturaliter imperialis exiſtit, adventus Corradini diem conſtituit celebrem & ſolemneſm; & Domni Henrici ſenatoris ordinata perſuaſione devictus eidem Corradino extra urbem adeo munitus occurrit quòd contra venientem exercitum velle pugnare ac ei obviare hoſtiliter

potius videbatur quàm pacificè intra terram admittere seu cum exultationis gaudio introducere, sicut per dictum populum fuerat ordinatum. Ora tamen quilibet relaxabat in jubilum & in laudem, armata capita herbis & floribus adornantur. Milites ad hæc omnes se accinctos similiter stimulantes ad pugnam cum senatore prædicto distincti more confligentium per cohortes ex tunc extra muros & in pratis sancti Petri sub monte malo cum dicto populo subsistentes ordinati per acies singuli novis & festivis tripudiis exultantes Corradinum venientem expectant. Quodd autem populus Corradino exiret obviam sic armatus, senator prædictus non sine præmeditata astutia ordinarat. Intendebat enim per populum ipsum militiam urbis quantam in urbe posset ostendere, quoddque universaliter daret credere quodd Romanos omnes promptos & paratos fidelibus & devotis animis habere senator ipse poterat contra Regem, ac per hujusmodi ostentamenta pomposa & fallacia Romanorum prædictorum dicto Corradino patefaceret voluntatem. Nihilominus tamen tripudiantium militum agmina vestium pretiosarum diversorumque colorum desuper arma varius habitus distinguebat. Quodque magnum est & auditu mirabile, mulierum choreæ ludentium intra urbem in cymbalis & tympanis, lituis & viellis, & in omnimusicorum genere concinunt. Volentesque suarum pretiosarum rerum abundantiam, quam plerunque sequitur voluptas, ostendere, de domo in domum in oppositum consistentem jactatis ad modum arcus aut pontis chordis & funibus, vias medias desuper, non lauro vel ramis arboreis, sed caris vestibus & pellibus variis velaverunt, suspensis ad chordas strophæis, flectis, dextrocheriis, periscelidibus, arbitris, grammatis, armillis, frisiis,

& diversorum ac pretiosorum anulorum appensione, diadematum etiam & fibularum seu monilium, in quibus gemmæ fulgentissimæ relucebant, burfis sericis, cultris testis de piancavo samito, bysso, & purpura, cortinis, toualiis, & linteaminibus contextis auro fircoque per totum, junctis velis & palliis deauratis, quæ doctus opifex citra & ultra mare de diversâ & operosa materia caraque texuerat. His igitur ornamentis omnes ferè urbis viæ per quas Corradinus erat vadens ad Capitolium transiturus taliter adornantur. Nec fuit aliqua illius pompositatis & gloriæ comparatio quando Romanam Regem Karolum venientem universaliter exceperunt. Nunc enim altera partium ejecta erat ab urbe. Propter quod ab iis qui remanserant quicquid factum est solemnitatis & lætitiæ die ista & cordis affectu & ex animi liberalitate seu mera voluntate processit.

Ecce jam Corradinus in pratis Ecclesiæ. Ecce vernalis gens urbis plebs Gebellinica non sine impressione fastuosa & austuoso compulso ad lora dextrarii Corradini festinat, & quilibet in hoc, ut major appareat, nitens alium pravenire, eundem Corradinum è vestigio pedes dextrare fatiscitur, & cum intra terram conducere satagit, sperans laudis plus aliquid promereri. Ingressus est itaque cum suis pompaticè Cavcam civitatem, quæ frequenter libertatis antiquæ pudicitiam violando, actu meretricali verisimiliter prostans adulteranda cuilibet venienti domino impudenter se exhibet ac ultroneam se exponit; ibique adversus Regem Karolum de tota Italia convenientibus Gebellinis, Corradinus ipse, Domnus Henricus Dux Austriæ, Comes Galvanus, Gomes Gerardus de Pisis, Comes Guido de Monteferetro, Corradus de Antiochia, & capita Gebellinorum urbis, videlicet Ja-

VII.

T iiij

cobus Neapoleonis , frater & filii Aniballensis ; Comes Alkeucius de sancto Eustachio , Stephanus Normanni , Petrus Romani , Johannes Arlacti , & Surdi omnes , etiam quorum Raulus per Manfredum quondam Comes fuerat factus Cathanensium , necnon & multi Milites & Barones Theutonici , Lombardi , Tusci , Romani , & exules regnicolæ viri famosi , pluresque quos fama celabat obscura , consilium contra Gallicos inierunt. Sed & juvenilis mens casus incauta futuros prævidere , tanquam familiariter decepta , non poterat qualiter ille iniquitatis filius auctor totius sceleris & nequitiae perihus pseudo Dominus Henricus senator immo veriùs prophanator urbis clam & fraudulenter condita deliberatione proposuerat cum Galvano & quampluribus optimatibus fraudulentis , qui hac intentione Corradini sequebantur exercitum ut Rege Karolo , sicut tenebat firmiter , expugnato , & Gallicis juxta Gebellinorum vana signimenta devictis , infelicem Corradinum , qui per omnem modum tendebat ad interitum & ad malum , ad Ducem Austriæ cum quibusdam magnis viris de Alamannia comitibus & custodibus dicti Corradini proditoria insultatione perimerent , & tanquam familiares hostes improvisos , miseros , & incautos immaniter adnullarent , sicque prædictis crudelis ausus improvisa peste peremptis , Dominum Henricum prædictum in Sicilia Regem inungerent , totiusque regni sibi traderent dominatum. Hac igitur machinatione dolosis per totum fabricata propositis habere per Cellas in regnum duces exercitus Corradini primum disposuere congressum. Sed antè quàm rem optatam se obtinuisse lætentur , fiunt in rebus dubiis Barones , & Comites distribuuntur , victoriæ nondum habitæ vel possessæ sit perpetua comitatum & feu-

dorum concessio, & in sortem propriam quilibet ex Gebellinis gratiam sibi de regni possessionibus pragmate concessio receptam ante horam dinumerat & recenset. Hæc est ambitio cupida, quæ & exorbitat in virtute propria, & perenniter cruciat quemlibet ambientem.

Egreditur jam urbem plebeia multitudo, ac non- **VIII.**
nulli magnates & equites alii cum eadem; & per duas dietas quibus tantus potuit ire conventus plebs Gebellinica exercitum sequitur Corradini. Sed ex condicto & deliberato inter duces exercitus majorem partem Romani populi commeat eis data licentia, iis duntaxat retentis qui magis videbantur sub Gebellinica devotionis zelo fervere de magnatibus urbis. Ii secuti sunt usque ad ultima facta casualia Corradinum. Petrus Romani prædictus, qui pridie Regi Karolo adhærebat, nunc verò opportunitate captata magnæ & apparentis potentia Corradini, quæ videbatur usquequaque perpetuè valitura, occasionaliter mutato proposito, ac rupto fidelitatis fœdere, quo se Regi connexerat prælibato, ad devotionem fuerat Corradini conversus. Cum hoc quidam Alxerucius de sancto Eustachio vir animosus & valde pugnabilis, & Stephanus Alberti, cujus animus nondum bellica fama claruerat, & Dominus Johannes Caporelle vir senex, qui jam armis cedere poterat & debebat, Dominus Neapoleon filius Domini Jacobi Neapoleonis, Dominus Ricardellus de Aniballenibus, & quidam Petrus natus Domini Johannis Arloti, multique alii Milites & Equites cum eisdem voluntariè contra Regem festinant in regnum quasi duces & rectores Romuleæ multitudinis popularis. Catervisigitur gentium diversarum nationum cum Corradino convenientibus in Aprutio, exercitus totus hujusmodi castrametati sunt per loca districtus

Allæ; ibique de prope Rex prædictus cum exercitu substitit Gallicorum, habens secum Provinciales innumeros, regnicolas etiam aliquos & Romanos. Quidam enim Miles strenuus de filiis Urſi Bartholomæus nomine, ac Anibaldus qui dicitur Marchio vir amabilis & studens præ cæteris illis de sua progenie bonitati, regium animosè sequebantur exercitum & juvabant. Sicque præ multitudine hominum, quæ dinumerari non poterat, continuus & validus in castris clamor aderat hinc & inde: qui adeo per cymbalorum rînnitum & sonitum tympanorum tubarumque clangorem invalescere denuo nitebantur quòd voces hominum non patiebatur discerni. Sed omnes omnium voces & strepituum sonitus & clangores in aëris suscepta cælo nova quadam mutatione in extraneum sonum conflati, non solum homines, sed & creaturas cælestes velut grandia tonitrua reverberationibus inculcatis poterant commovere. Sanè utrinque magna erat aviditas conſigendi & tanta quippe quòd modò Milites, modò pedites manualiter singulari concertatione se jungunt &, ut ita loquar, frequenter pallocticia faciunt singulariter & conſigunt; quòdque quanto magis alter alterum invadendo tenrabit, tanto plus crescebat audacia magisque nitebatur pugnandi voluntas, procliva fervescere & acui animositas alternatim.

I X.

Constituit igitur Rex Karolus non sine magna bellicæ sagacitatis experientia tres Militum acies. Prima fuit Provincialium & quorundam Romanorum, quibus primus est indictus aggressus. Secunda Gallicorum quamplurium, qui sub stipendiis militabant. Tertia fortassis octingentorum nobilium strenuorum, qui totum Regis, si expediret, exercitum poterant relevare ruentem. Primæ præerat Jacobus de Gaucelmo, secundæ regius Maref-

callus, qui Regis Karoli verisimiliter simulabat personam pro eo quodd ejus receperat coronatoria munimenta & insignem sedebat sonipedem phaleris more regio & cooperturis ornatum. Tertiæ, quæ continebat electos, Rex ipse constituerat se ductorem. Prima petit vasta campestria, secunda ordinata collibus curvis insidet ut succurrat, tertia post colles densis cinctos nemoribus velut canis catenatus mugitu bovis audito fremescens adversariorum zelabat aspectum; ut si videretur expediens, opportunè prodiret in campum & improvisos adversarios offensusset. Ex adverso Corradinus duas tantum suorum militum fecit alas, primam quorum militum aciem sequebantur Hispani qui fuerant cum Domino Henrico profecti, hanc etiam & Lombardi, quorum dux erat Galvanus, & eandem Tusci sub ducatu Comitis Gerardi de Pisis. Hæ quidem gentes agrestes ex tribus nationibus sic collectæ densatim turmam in altitudine facientes, dum sese in campis glomerant, constituunt se ipsas inexpugnabiles & fortissimas ad cujuslibet discriminis prælium sicut murum. Vires enim expertas habebant, & promptos & audaces quasi animos ad pugnandum. Secundus verò exercitus Corradini manipulus de clamorosis in bello Theutonicis congregatis sub nutibus Corradini, Ducis Austriæ, ac quorundam Baronum de Alamannia solitæ audaciæ moderabatur habenas. Ex prædictis igitur directis ad bella manipulis non vana resultat credulitatis opinio quod si cum illis tribus aliis quas Rex constituerat sæpefatus sola prima Corradini acies conflixisset, sanguis Gallicus, bello totaliter perduto, humum & herbas desuper faciliter & absque resistantia finaliter madefacere cogeatur. Sed frustra intentatur aliquid invito numine superno.

X. Demum ad hæc cohortibus alternatim ad bella dispositis, & certis signis concertantium moribus habitis hinc inde statutis, tubæ vicissim sonitum dant terribilem, concrepant cymbala, cælum remugit clamoribus, & terra resonat quasi concussa clamoribus tonitruis. Primæ etenim acies stabilitæ sub prædictis signis camporum spatia repentè corripunt, & effusi per jugera equites sicut nimbi continuè voces cum viribus efferunt, & limites datos per exercitus præfides utriusque transilientes, cum furia pugnam usquequaque laceſſunt, & dum ex præconcepta furoris iracundia naturalis vim animus excitat, vires ex ira colligunt, quæ illas nonnunquam & in debilibus subministrat. Ex iis ergo aspera pugna surgit. Manus enim immiscent manibus, & alterna brachia per aëra jactitant, frequenter auras vacuis ictibus verberantes. Multa inter se vicissim dant vulnera viri compugiles bellicosi, & aliqua lateribus cavis ingeminant, pectoraque faciunt munita hinc inde sonora. Discunt armatæ genæ frequentibus crepitare sub ictibus, eratque circum aures & tempora crebra & instans percussio fortium bellatorum; ac nunc dextera, nunc sinistra vicissim actus sonoros inculcat, nec nulla data mora vel requie creber miles alter alterum nimborum densitatis ad instar, qui cum ad tecta & culmina defluunt cum grandine concrepant ictibus densatis, impellit & pulsat virosis impulsionibus atque versat. Inde est quoddam ex consfigentibus hic de equo ad terram excutitur & in spisso jacet pulvere convolutus, hic caput in sella ex utraque parte reſactans jamjam sui casum dubiè comminatur. Hujus collapsa cervix pendebat in humeros. Alius cruorem evomit ex ore vel naribus defluentem; aliusque cum sanguine dentes mixtos emittit. Alterius ad terram cerebrum & intestina

sparguntur. Et dum utrinque sunt acriores ex pugna, neque aspectis vulneribus deterrentur, nonnulli vitæ spiramina derelinquunt. Sicque caduntur duces & præsides, ac innumerum sine nomine vulgus cadit. Et dum Provincialium acies, quorum jam multi corruerant, hostibus terga dedisset, per stipendarios Gallicos, qui secundam regii exercitus aciem faciebant, manipulo primo succurritur fugienti. Densatur bellum, & bellantes invicem se perurgent. Miscentur sine discretionem compugiles, & solum vocis signum hostes discernit ab hostibus, cum facta esset hinc inde commixtorum militum una massa. Rex autem de specula collium, quorum summitatem ut pugnam cerneret ascendebat & descendebat, dubius intuendo prædicta frendebat dentibus & mente tremebat, necdum in campum pugnae prodire tentabat vel æquo campo se dare. Sed dum ex mora superbiam colligit, spiritum affectu confligendi fatigat, & asper natura sui concepta verò improbat, castra intuens, absentes arduo cogitatu sæviebat in hostes. Itaque secum ignescente ardens dolore medullitus nondum videt qua ratione tentet aggressum, quamquam suis electis commilitonibus amor in bella ruere unus esset. Considerabat enim adeo adversariorum acies multitudinis robore fore firmas quod electorum suorum paucitas hostilium gladiatorum illa hora non sufficisset ad cibum. Nondum enim suas direxerant intentiones ad spolia, sed adhuc ad pugnandum vivacibus animis intendebant. Hispani adhuc, cum ad torquendum hostilia lacertos agiles habere dicantur, nonnunquam lacertis adductis in girum, vibrando lanceas compellebant hastas oculus volare per auras, quandoque hostium obviantium transfigentes præcordia fixo scuto. Sicque dum hujusmodi per diversa camporum loca geruntur,

omnis multitudo pugnantium frementibus cedit Hispanis & aliis de prima acie supradicta. Provinciales autem & globus eorum quos nequaquam attingere potuit gladius inimicus fugam quantum poterant celebrabant, alii per silvas, aliique per montes, alii ad nota, nonnulli per ignota devia fugientes; & dum quidam extranea petunt divortia, ii per silentia loca errant; illos nigra salvar horriditas, alios incalcata semita calles devehit per occultos; nonnullos verò per ignotam viarum regionem pavor obduxit. Verum si convertant se aliquando fugientes, dum densitatem insequentium conspiciunt, retrocedunt frequenter actores vulnerum propter manuum spissitudinem non videntes. Fugiens inquam Jacobus de Gaucelmo Aquilæ substitit, & alii per loca diversa excedentes à castris, tuta cap. sunt receptacula, si qua possunt, plenaque vasis argenteis, armis, tapetibus, & rebus detoris innumeris tentoria Theutonici derelinquunt. Omni ergo Corradini exercitu per apertos campos effuso, per castra pavida fama volavit quòd primatibus exercitus Regis Karoli una cæde peremptis, Rex ipse Karolus captus erat. Tunc enim Marefcalcus suus erat manibus hostium interceptus, qui sub eisdem regiis armaturis eximias induebat, quem Corradinus contra honestos mores pugnantium, qui prostratis & captis sibi invicem parcere didicerunt, de Comitum Lombardorum consilio infra sepra castrorum fecit durante certamine capite mutilari. Ex quo verisimilis fama resultans faciles aures mendacio magno replevit, immo ut publicum & notorium deferebat quòd Rex capite fuerat mutilatus. His & aliis vanè replentur castra mendaciis. Ingentique cæde peracta Corradini def. quæsitis spoliis & tanquam victores spoliis gratulantur & præda.

Verùm legione quasi tota Germanorum sub triumpho campis castrametante, staretque hujusmodi concertatione sopita peditum multitudo hastis in medio castrorum & campi longis annexa, quibusdam nihilominus qui fuerant per plana diffusi castra repetentibus hostium propter robam, quidam immani corpore Miles nomine Erardus de Valeriolatos habens humeros & membra nervis compacta fortissimis caput in altum extulit circum colles, Regique proloquitur, & electos quos collium occultabat curvitas non exclusit. Ait enim. Nunc videndum est nostra si fortis sit dextera. Nunc castra sunt inimica petenda. Ipsa namque res facti nos ad bella vocat. Ad præfens ergo agmina secura hostium invadamus. Nam campus nobis hodie triumphantibus remanebit. Nulla discrimina video in pugnando. Sed neque in fuga spem vivendi suppono. Tu enim, Rex, hic tot es electis Militibus comitatus quòd dummodo ampla pugnandi trahamur deliberatè cupidine, leve est audere quod placeat. In hostes ergo statim medios irruamus. Rex verò novo aspiciens hostes tripudio congaudere, suosque partim cælos, partim extra castra fugatos, nulla suorum signa superesse discernens, quamquam illius Militis grata voce confotus, mentis robur sub ambiguitatis tantæ perplexitate reciperet, vultum tamen & ora lacrymis defluentibus irrigabat, voce orans hoc modo submissa. Deus, sub cujus numine gens Gallica semper pugnat, non patiaris nunc Gallicos tuos animo delectari, sed exhibe nobis ex his improbis hostibus hanc tantam miraculosè victoriam ut jugiter, sicut solemus, in tuis possimus laudibus delectari. Sed, ô vos præsentis fortunæ comites, sine quibus nec volo nec possum nancisci gloriam, habete pro constanti quòd si nos hostes hos agrestes hac vice

superare contigerit & sceptrorum solitis fascibus reponi, non solum ad participium laudis & gloriæ acquisitæ, sed in virilem sortem vos recipiam obtentorum. Tremefacti sunt igitur nutu Regis astantes, & aiunt. Mori hodie pro iustitia regia magnum pretium reputamus. Honorem hunc vita nostra bene emi credimus, si contingat. Animos enim habemus pro hac re lucis, si expediat, contemptores. Te Regem usque ad interitum prosequemur. Verum si quis, quod absit, casus nos præcipitet, rapiat in adversum, te tantum optamus, cujus est vita dignior, superesse.

- XII.** Confestim igitur jussu Regis, cujus præsentia nimirum Comites urgebat electos, concelerant simul invadere jam securos, Regemque horrifico fremitu consequuntur. Hic in omnem casum pergens audacior, premendo vocem, & fremendo, vestigiis ad castra curtebat adversa, & fulmineum ensen non segnis educens, veluti lupus impastus, cui famis impatientia jubet fauces sanguine cruentare, plena hædis & matribus turbat ovilia, ea parte prosilit & aggreditur hostes qua ingens adversariorum globus super recensendis spoliis imminebat. Ruunt & electi cum ipso, ac ingentem molem hostium voluere & subvertere collectis viribus subnituntur. Cogit ergo Rex socios galeatos in prælia & galeis coruscantibus cristata capita simul angit in hostes. Tendunt electi quæ densissima hostium coassantium agmina juncta vident. Superbum ad hæc Galvanum, cujus aviditas tantum ad spolia intendebat, Rex juxta tentoria regalia subsistentem & mirantem varietatem & multitudinem spoliorum adducto ense congredditur. Sed quia Rex de casu sinistro denuo metuebat, voce pressa dicebat ad Comites. Vos autem ne aliqua manus vobis se à tergo possit attollere custodite. Latè igitur

tur Corradinides consternuntur, nec tamen electis
sufficiunt scēpēfatis, eorumque arma resolvuntur
& tegmina, & terra madet atro ipsorum sanguine
tepefacta. Trunci jacent acephali, manante cruore
lethaliter singulantes. Ferro gens excinditur sce-
lerata, & transfadit ultra costas. Alterius pectus ad
terram tepidum singultibus longis pulsatur. Sed dum
frustra quidam in excidio fugam tentant, est qui
post eos acclamet. State viri. Ad quid venistis,
quidve in armis estis assumpti? Quæ fuit causa viæ,
& quæ est causa fugæ tam subitæ? Sed fugientes
nihil è contra reddunt. Immo celerioris fugæ præ-
sidio se committunt. Relinquant inviri occupata
spolia, & propria non reportant. Fugit & ipse pseu-
dochristianus Henricus. Sed frustra tentat in malis
fugam. Nam licet pugna relicta fugerit à facie
hostium inermis, tamen latitans capitur per quen-
dam Abbatem monasterii sancti Salvatoris propè
Reate; quem ipse Abbas tradidit Romanæ Eccle-
siæ, quam idem Henricus lacessere vanè studie-
rat & turbare. Demum tenendus citra mortis pe-
riculum Regi Karolo assignatur. Galvanum & fi-
lium, Corradum etiam de Antiochiâ, Gallica ma-
nus victoriosius apprehendit. Tandem Galvani fi-
lius, patre præsentē ac similem sententiam expec-
tante, capite mutilatur, ut filialibus pœnis aspec-
tis, paterna viscera mœroris magis crucientur an-
gustia, majorique cruciamine comprimantur, par-
que mors vel sententia expectata sola considera-
tione paternum animum magis affligat magisque
terreat & conturbet. Corrado verò de Antiochiâ
post tempus ad magnam reverendi patris S. Gaie-
tani sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconi
Cardinalis instantiam vitæ beneficium indulgetur,
& pro excambio Domini Neapoleonis & Domini
Matthæi fratrum Cardinalis prædicti, qui apud

castrum Sarraſcineſci ſub uxoris ejusdem Corradi cuſtodia tenebantur, à Gallica poteſtate ſubducitur & Eccleſiæ Romanæ donatur.

- XIII. Corradinus infelix, cujus ante annos anni virilis ſatis cura premebat, ducatu quorundam de urbe nobilium levis immo rebus quibuſlibet vacuus vel evacuatus potiùs & exhaustus unà cum Duce Auſtriæ, Comite Geraldo de Piſis, & quampluribus ſuæ gentis primatibus verſùs Romam attonitis ſenſibus accelerat fugièdo. Ibi enim Comes Guido de Monteferetro remaſerat vicarius ordinatus. Sic itaque poſt fugatam partim partimque caſam legionem Corradini ſecundam, nonnulli de prima acie, qui Provinciæ & alios de manipulis duobus exercitus regii fuerant inſecuti, ad caſtra miſeri redeunt vana cogitatione decepti, neſcientes adhuc quòd campus Gallicis remaſiſſet. Hos enim catervatim non creditam incautè redeuntés ad mortem Gallica manus intercipiebat immaniter, nulli vitæ veniam indulgendo, ſed extrema æquando, fata repetentis caſtra cujuſlibet pari pœna & redeuntés quolibet æquo cruciamine exſcindendo. Quosdam verò ex Romanis Achivis, qui nonnunquam delirantibus dominis varia pœnarum inſtictione plectuntur, poſtquàm in ferocitatem concitatam ſævè Gallicam inciderunt, Rex in ſignum & memoriale ejus quòd perversis volubilibus animis, fide abjurata qua Eccleſiæ tenebantur & ſibi, attentaverant temerariè contra eum, fecit obruncari pedibus. Et tandem conſiderans quòd ex huiusmodi aſpectione opprobrii Romani poterant provocari, uſus conſilio ſaniori glomeratos reductosque infra ſepta cujuſdam clauſuræ murorum fabrica circumquaque vallatæ incendio tradidit & igne conſumpſit. Cœpit igitur de victorioſo Regis triumpho fama crebreſcere, quæ

volando denuo succrescebat. Unde rei veritate urbis patefacta magnatibus & inferioribus etiam reſerata, Gebellini ſuos deplorant amiſſos, caſosque recensent qui fuerunt pridie bello perempti. Hos enim præter alios prædictos cara ulterius uxoriam non expectet affectio, nec thorus ultra repetat conjugalis. Videlicet Stephanum de Alberto, Alexanderucium & Johannem de Caporella, cum quibus in bello ſine nomine multitudo peditum Romanorum irrevocabiliter eſt collapſa. Petrus verò Romani Romam rediens non incolumis, ſed Gallicorum ingentibus ictibus malleatus, per modica vivens tempora, prætextu receptorum munus & illa occasione ante fatalem diem mortis morſibus expiravit. Quidam etiam Cinthius de Cerinis, quem una fides, una perfidia, unaque paſſio eidem Petro conjunxerat, conuſus membra per totum recuperare nunquam potuit ſanitatē, ſed ex eo lucis omnino factus eſt expers, continua valetudine maceratus.

Corradino itaque, cui nullum poſt devictum à XIV Gallicis bellum remanſit amicus, urbis perente rutamina, Dominus Johannes & Dominus Pandulfus de Sabello, Dominus Bertholdus, qui tunc de bello redierat, intrant hoſtiliter urbem, multis paribus & imparibus ſequentibus illos Guelfis, & Gebellinorum trepidantia & infeſtis rumoribus corda turbant contra hoſtes bella, inter cives verò ſeditionem ſtudentes ex deliberatione movere, nihilominus tamen Corradinus, qui pridie patchter & pompaticè cum immenſa urbem occurrentis populi gloria introierat, depoſita pompa potentia, non ut præſes, ſed ut prædo relictæ præda diffugiens, latenter ingreditur mente captus. Sed Gebellinis conſiderantibus quòd eorum jam poſſe concuſſo, de facili Corradinus poterat Romæ capi,

quoddamque ibi vires nullas resumere poterat, suasionem suorum, quibus nihil de animositatis virtute remanserat, sed nec de viribus quicquam, marina diffugit ad littora, credens pervenire usque Pisas incolumis, ibique aliquibus viribus restaurari. Sed multos sua fallit intentio, & spes quandoque confuevit evanescere præconcepta. Comes namque Gerardus præfatus in urbe latitans incidit in laqueum quem timebat. Hunc enim manus Guelfa comprehendit & tandem exhibet dicto Regi.

XV.

Corradinus ad hæc cum Duce Austriæ sibi fortassis æquævo, quos forsitan & æquabat iustitia, cum quibusdam etiam aliis proceribus, quos à belli discrimine una fuga subduxerat, quandam apud Asturam saguntiam, fortuna undique sibi non vacante, conscendit, & vitæ suæ volens experiri residua, remeat versus Pisas. Verum dum quilibet de more struit insidias & parat offendicula debellatis, ac sicut canis grege præposito cervum sagittatum duntaxat latratibus impetit fugientem, sic nonnulli, quæ nescio ducti cupidine quoque spiritu vel affectu, dum non absque dolo student semper victricia signa sequi, ardent potius in afflictos ab atrocitate insequentium jam seductos. Inde est quod infelices & incauti, jam credentes hostium evitasse sævitiam, quadam extranea pietate vel impietate potius novos inveniunt denuo inimicos. Sicque quidem de magnatibus urbs nomine Johannes de Frangipanis dominus prædicti castri Austriæ credens non rectè fecisse quod Corradinum sic impune abire liberè permisisset, dum sibi & Regi placere desiderat, à quo magna sperabat pro magnis ausibus obtinere, armat aliam saguntiam, & Corradinum multipliciter fatigatum multoque metu confectum insequitur & invadit, capit, & reduxit ad terram. Sed heu inquam ubique pericu-

Ium expugnato. Vitans enim terrarum discrimina, in vastitate maris foveam reperit ubi cadat. Johannes itaque prædictus ad terram rediens nova sicut venator gaudet lætitia capta præda, sperans, sive tendat ad dexteram sive ad sinistram declinet, affectatis in omnem eventum repleti muneribus & pretio propterea magno dotari, sive Regi placitam & perquisitam velit prædam assignare quam ceperat, seu suæ restituere libertati. Verùm Robertus de Lavena Capitaneus galearum Provincialium, quæ pridie, sicut vidi, & duraturum testimonium profero proloquendi veritate suusus, satis viriliter fugerant, quoniam ad eundem Robertum captionem hujusmodi novæ prædæ fama perduxerat, comites galearum totumque stolium cogit ad terram, volens saltem per vim, si valeat, ab eodem Johanne subducere & extorquere concaptos. Ipse verò Johannes, qui nec liberare nec tradere prædam disposuerat nisi magna prius foret mercedo dotatus, Corradinum & alios illaqueatos taliter ab eodem ut exhibere prædam hujusmodi dicto Roberto cogi sine grata & sperata pactione non posset invitatus ad quoddam castrum de prope forte transvexit. Angitur ergo in castris & angustatur obsidione nautarum. Ad quam obsidionem fortius perurgendam Dominus Jordanus de Tarracena Cardinalis, qui officio rectoriæ comitatus Campaniæ per sedem apostolicam fungebatur, cum equitum & peditum comitiva convenit. Demum verò dictus Johannes, tum pollicitationibus amplis illectus, tum inductionibus terroreque devictus, nec minùs interea morem gerens, non propriam restituit prædam venatoribus venantibus prædam suam. Tunc sanè, sicut creditur, dictus Robertus abolevit infamiam qua de fuga Sicilia turpiter poterat annotari, tunc maculam infamis annotationis

nis exersit, & regium meruit rehabere favorem, quem aliter credebatur forsitan perdidisse. Excepit ergo captos sava manus Regis & dira cupido, manditque pro voto de venatione quæsitæ, & prohibitæ vescitur rebus optatis; ac dum omnes reputat inimicos in ejus potentiam jam conclusos, jubilo confunditur gaudiorum. Ut autem sine dilationis mora, quæ parit plerunque periculum, faciat Rex de vitulo superstite victimam, Corradinum recognoscentem sæpius contra suam matrem Ecclesiam deliquisse, nec minùs contra Regem ipsum vehementer errasse, procuravit per quosdam Ecclesiæ Romanæ Cardinales illuc propterea per sedem apostolicam destinatos absolvi, & tandem vincum perducit usque Neapolim, ut ibi secundum legem eum faciat judicari. Corradinus sanè terrore mutus & metu nihil audet palam temerè proloqui nec secum infelici dolere de casu, sed tantum pia matris recenset viscera, & futurum in eo gemitum matris deplorat. Ha ha, inquit, ô genitrix, me missum ad tanta pericula quasi casus filialis prænuntia deplorabas. O sola mea requies senectutis. O unica vitæ ulterioris fiducia. Me solam qualiter derelinquis. O cara mater. Utinam, si supersunt aliqua de avulsa felicitate reliquæ, misera miseræ simul fandi copia traderetur. Sed heu infelix ex casu tam gravissimo Corradinus oppressus motu & sensu penitus destitutus, ejus quod egerat illico pœnitens, vultus colore mutato, quasi sentiens sibi vicinæ mortis periculum imminere, dolet se lethifetum recepisse morcellum, quem adhærentem jam gutturi non potuit deglutire.

XVI. Rex autem ex generosis civitatibus terræ Laboris & principatus syndicos duos bonos viros ex qualibet terra pro Corradini sententia Neapolim convocavit, ut non suum quod acturus erat de Cor-

radino iudicium videretur, sed potiùs hominum de contrata. Fortassis enim circa hoc conscientia mordebatur, quòd eum captum de jure non posset ultimo damnare supplicio, qui ejusdem Regis hostis fuerat manifestus. Sed volebat quòd prædictorum periret iudicio, & eorum sententia sanciretur quorum spolia occupare & temerariè arripere intenterat. Factumque est ita quòd contra Corradinum, Ducem Austriæ, & Comitem Gerardum de Pisis apud Neapolim mortis est sententia promulgata; ibique in campo fori juxta Eremitarum locum, cujus à sinistris via media sunt cimiteria Judæorum, capitibus obtruncantur. Corradinus inquam antè quàm hujus mortis calice potaretur, existens juxta passionis locum damnatus, dum sæva moraretur in manu liçtoris, non voce querula.... Sed ad cælum jungebat palmas, mortemque inevitabilem patienter expectans suum Domino spiritum commendabat; nec divertebat caput, sed exhibebat se quasi victimam, & caesoris truces ictus in patientia expectabat. Juvenili ergo sanguine in poculo crudelitatis absorto, ad terram dejicitur pueritia, & perdita est juvenus. Insignes trunci jacent exanimes, & dilapsæ cervicēs & capita sine voce. Mader terra pulchro cruore diffuso, taberque juvenili sanguine cruentata. Jacent veluti flos purpureus improvida falce succisus. Decorì artus acephali non tumulantur, sed humantur corpora sic obtruncata. Lapidum cumulus objicitur loco tumuli; cujus eminentia usque hodie subterratorum ostendit cuilibet sepulturam. Quamquam habet opinio plurimorum quòd fratres illius loci vel ex devotione vel pietate materna ducti, seu prece pretiove commoti, ossa Corradini clandestino exhumaverunt, matri miserabili destinaverunt. Posteritas igitur Frederici, cujus æmula quasi fuit trans-

gressio genitoris , tanquam succedens criminibus
 auitis , evanuit , nullo de suo satellitio superstite
 remanente. Infecerat enim suæ propagationis rivi-
 los Frederici dira contagione nequitia , & in tra-
 ducem generationis suæ materiam sceleris originale
 traduxerat & exquisitæ malitiæ incentivum. Per-
 eunt aquilæ pulli , & eorum pullulatio , locusque
 confidentiæ perenniter desolatur. Radix non ge-
 nerat ulterius Frederici , nec serpens ulterius si-
 bilat nec absorbet suæ commentationis effectum ,
 nec vitiosa cupidus frendet amplius detentione
 possessor. Arbor hujusmodi non facit plus surculos ,
 nevé floret , nec fructus producit ulterius valitu-
 ros. Ruit irreparabiliter domus , & machina tota
 convellitur , ejusque successio suæ perennis deso-
 lationis incommoda perenniter deplorabit.

XVII. Post consummationem multi laboris & utilis ,
 post devictos & triumphatos Ecclesiæ inimicos ,
 ascita Regis prosperitas apud Neapolim sedentis
 in suæ solio majestatis fulgoribus undique victoriæ
 glorioso , ipsius fidelitatis devotione totum jam
 relucente per regnum , novis victoriis , novis ac
 gratis successionibus est adaucta. Urbis enim statim
 recuperat sine grandi fatigatione senatum , & in
 senatorem victoriosus assumptus senatoriæ titulum
 cæteris suarum dignitatum inscriptionibus aggre-
 gat & conscribit. Verum inter alia æquitatis ope-
 ra , hoc sui principio temporibus in urbe potissi-
 mum actum fuit , quod cum inibi adeo latronum
 audacia pullulasset , adeo manus invalescerent de-
 nuo præsumptrices , quod & Romipetas & quosli-
 bet etiam viatores audendi taliter nequiter sibi
 præsumpta licentia latronica securitas deprædaret ,
 & dormientium quæta silentia , qui exercitiis fa-
 tigati diurnis somno jam cæperant sepulti quies-
 cere , avida eorum anxietas perturbaret , & non

solum confringere ostiorum repagula nocturno tempore molirentur, sed rectorum ad interiora domus aditum intentarent, latrunculos hujusmodi provida Regis justitia, quam rectitudinis manus tunc in statera librae gustabat appensam, sic compescere studuit sicque poena media castigare quod plusquam ducenta frustra funium suspensorum in superiori ligno patibuli anni revoluti circulo sunt comperta. Sic ubi res taliter agitur & felicitati regiae totus orbis applaudit, nonnulli Barones de Calabria, quorum rebellionis error obduxerat, cum jam non possent fidelium de contraria valida instantiae repugnare nec squamas vellent ab oculis abjicere caecitatis, nec ad regiae lucem fidei de sui erroris nubilo redire curarent, apud quoddam castrum in Apulia quod Gallipolis dicitur, ea intentione praemoniti ut quando vellent valerent in Romaniam, cujus montes castrum illud respicit, convolare, pro suarum personarum tutamine se receperant; quos demum dura obsidione fidelium circumseptos & tandem sicut lupo in subterranea cavea captos puteus ille judicii & interitus qui consuevit alios absorbere consimiles ad se traxit, & illorum cuique numero XXIV. mortis supplicium intulit & ingessit. Hinc est quod geminatur ubilibet subditorum fidelitas, & dum ubique per regnum quilibet nititur per fidelitatis officia concusso rebellantium capite complacere, ultro se contra nondum reversos ad fidem parat, & in eos quos modica infidelitatis infamia forte notabat usurpat sibi gladii potestatem; quo imprudenter assumpto vel praesumpto potius, quilibet habens vel resumens jam potentiam aliqualem abuti non metuit, sed hos absque prolatione sententiae damnat & perdit, illos exorbat, alios mutilat motu proprio voluntatis, quosdam spoliatur, quosdam re-

vendit & fugat audax præsumptio plurimorum, omnesque sibi jusun propria causa dicunt, & bona fugientium & cæforum quasi licenter occupant, & usque hodie nonnulli taliter ita detinent occupata. Proinde majestas regia diù quondam & varia infidelium persecutione jactata, considerans quòd ad laudem trahi non poterat vindicta mediocrium & minorum, tum pietatis remedio, tum indulgentiæ beneficio & lenitate jussionum revocat ad se, si valeat, usquequaque rebelles; ac volens dignitatis suæ potentiam parere humanitati & justitiæ, non dolori, ne odiorum livor edax, qui totam contratam sedula corrosione vastabat, luxuriaret ulterius insolenter, subjectos, quos spontaneos poterat sine bellico labore subigere, ad misericordiæ gratiam admittebat. Contra eos verò qui erroris in cæcitate contumaciter & voluntariè persistentes, corruptæ mentis experiri conabantur proclivem ad pejora prioribus voluntatem, quosque non poterat benignitatis mansuetudine cohibere, taliter suæ magnificentiæ resistebat objectu quòd rebellium obstinata protervia & furor ferventium animorum denuo in suis cautibus tunde-
bantur.

- XVIII.** Destinât regalis providentia Capitaneum in Siciliam quendam Guillelmum dictum Standardum cum electa comitiva equitum Gallicorum. Talem enim exigebat prælatum Sicularum docta nequitia, quibus jam inest à natura rebellio & facilitas querelarum. Hic enim Guillelmus vir erat sanguinis, Miles atrox, ferox pugil, sævusque pugnator, contra infideles regios omni crudelitate crudelior, & totius pietatis & misericordiæ vilipensor; cæpitque hiante gula, velut lethifer hydrus, lacus ranarum Siciliæ circuire. Sed etsi meritò infidelium sanguinem sitiebat, nonnullos tamen im-

meritos vel non demeritos sine discretione sexus & ætatis ultimo immaniter supplicio comprimebat. Postquam sanè in Sicilia dictus Guillelmus multitudinem fidelium adunavit, Augustam quondam Cæsaris civitatem, quam inter Cathaniam & Syracusiam juxta maris littus instructam undique aquæ marinæ angustat circuitus, ea parte dum obsidione perurget qua per modicum terræ spatium patet aditus ipsi terræ, ubi castrum quoddam intercidit aditum ipsum, adeo quòd ad terram ipsam accedi non potest, juxta muros ejusdem castri vel per postem seu posterulam partis posterioris ejus per quam ad castrum ipsum quis ingreditur & ad terram. Hanc quidem civitatem plus quàm mille bonis viris incolis habitatam ducenti equites Tusci, ex iis qui cum Domno Frederico & Corrado Capucio de Tuniso venerant, pervigili custodia conservabant. Verùm quidam ex majoribus terræ prædictæ, qui se infra ejusdem castri, quod jam expugnabatur ab exteris, munimenta reduxerant, dolosæ fraudis excogitantes commentum, quo vitam suam multorumque possent mortibus sub grata pactione redimere, cùm foris vastaret eos gladius, intus timor, tractatum de aperienda hostibus posterula supradicta & de concedendo eis per castrum ipsum liberum ad terram ingressum cum exteris habuere. Recepta igitur firma de personarum salute ac rerum conservatione ab obsidentibus sponsione, Tuscis & aliis miseris ignorantibus, sex majores de relictis in castro in castrum ipsum aliquos animosos de exercitu exterorum referata posterula introducunt; illisque animosis taliter introductis, singuli de castro & omnes alii infra terram qui arma sumpserant vel poterant se armare, prodicione hujusmodi jam detecta, per diversoria terræ diffugiunt, & fugientes per vicos terræ cum grandine

disperguntur, latitant armis depositis sub stillici-
diis, in foveis, & cisternis. Frequenter tamen non-
nulli, cum omnibus jam deessent terrarum omnino
remedia, quæ non poterant aliter petere nisi per
medios hostiles gladios pertransirent, maris præ-
cipitia intentabant. Sed frustra, dum latitant, vitæ
quærunt sub quadam prorogatione diffugia. Nam
in omnem eventum erant necessariò morte crude-
lissima perituri. Nihilominus tamen ibi se quilibet
in fugam præcipitat ubi casus levior apparebat.
Aggreditur ergo castrum & terram, dato taliter
aditu, totus exercitus & Standardus. Hi inquam,
tanquam leo furens, qui feritate præconcepta su-
perbiam, prævisam ardens in prædam, postquam
eam sævis unguis tenet, anxie laniat & trucidat,
totam discurrentes fremendo per terram, omnes
quos in biviis aut quadruviis vel in domibus inveni-
unt se palantes seu nondum etiam latitantes sine
qualibet pietate dilacerant & extinguunt. Cum-
que majori parte incolarum, ut præmittitur, lati-
tante, paucos obviam gladius Gallicus inveniret,
Gallici non aliter quam canes ad cervos odorati-
bus eruditi latitantium, hauriunt sicut aquas ho-
mines ex cisternis, & de foveis sicut granum; hos-
que compertos ad locum judicii, ubi supra ripam
maris sæva licitoris manus ense lato & curto singu-
los adductos contingere non pavescit, binos, ter-
nos, senos, & quandoque denos, nullos vestitos
vestibus, sed tantum propria indutos coria, vel
potius quemlibet sua pelle coopertum, secundum
occurrentium numerum conducebant, quos promp-
ta licitoris atrocitas unatim adducto gladio compri-
mebat. Et si quando uno ictu caput non statim la-
bitur à cervice, immanis licitoris audacia caput
recipit cum sinistra collapsum. Cum dextra verò
latum cultrum accipiens & acutum, tamdiu nervos

fecat & corium non incisum donec avulso capite à cervice sunt à corpore duo frusta. Caput & truncum acris liëtoris jactus sub ripam ipsam in arenam maris dejecit & acervat. Sed æquitatis ad hæc & rectitudinis dignum audite judicium. Quando dictos sex viros, qui pro comparanda patriæ salute tot excidia concivium proditoriè procurarant, quasi procurati amaritudinis calicis prærogativa donatos gladiatoris ensis, cujus aciem inibi nondum rubigo sanguinis macularat, vivos excipit & excidit ac restituit obruncatos, sicque una die sub eodem carnifice pereunt cum proditis proditores. Sicque pereat omnis ille qui fraude vel dolo prodere nititur patriam & concives. Æstuat inquam liëtor in cæde tot immanibus ictibus fatigatus. Sed nondum cæde peracta, tribus stomachum æstuantem magnis potibus humectavit. Non remansit in terra vir, quia omnes terræ incolas & Tuscos prædictos unus ejusdem liëtoris gladius interemit, exceptis quibusdam, quos una sagittina XXIV. remorum ereptos ab hostium gladiis vivos excepit. Tandem cùm multorum confluentia gravaretur, nec molem posset confugientium reportare, illos Neptuno & piscium agminibus commendavit. Quæ autem mors reputari possit immenior & pestilentior, aut gratior vel acceptior, aut quam hostium infert sævitia, vel quam maris habet improvisa turbatio, scilicet, ut loquar brevius, mori sub gladio vel sub aquis, non mecum sed cum aliis disceptare legentes. Ego vanis frequenter utrique vicinus, & expertus utriusque pericula, per ejus gratiæ misericordiam qui cuncta creata conservat, usque nunc per discrimina multa infelicitatis evasi. Augusta itaque ubique angustatur angustia, ut non ulterius ab augendo, vel à Cæsare Augusto, sed ab iis quibus angustata est

angustiis nomen trahat. Hæc Naim usque hodie caris habitationibus desolata, ne tamen locus fertilis & amœnus omnino redderetur incultus & inutilis Regi suo, rehabitari cœpit ab antiquis inquilinis.

XIX. Augusta in viduitatis vestibis lugubre commorante in vastitate mœsta, tantorumque mortes deplorente concivium, Standardus prædictus ex præterita cæde superbus, de modo felici successus elatus, versûs castrum Conturbii, quod frequenter propter inhabitantium inconstantiam & volubilem voluntatem rebellionis contra quemlibet Regem Siciliae calcaneum erigens jam pluries decorem habitationis amisit, cum toto exercitu memorato anxius ad ulteriora festinat. In dicto namque castro Corradus Capucius, certus jam de interitu Corradini, cum quatuor Tuscorum Comestabulis & aliquibus Theutonicis propter loci fortitudinem, qui nec aggressu nec obsidione faciliter expugnari poterat, se reduxit. Quo quidem valida hominum instantia seu densis sepibus angustato per girum, cum jam interiores obsessi de omni succursu & subsidio desperassent, nec haberent vires perditio capite de cætero valituras, Comestabuli Tuscorum & duodecim majores castri de prodendo Corrado prædicto & tradendo Gallicorum judicio machinationis fraudem invicem cogitarunt, ac conspirationis inter se fœdere roborato, tractatum cum Standardo pro personarum suarum salute, quarum nullam misericordiam expectabant, si eos aliter manus Gallica comprehendisset, sæpessato Corrado inscio per dies aliquos tenuerunt. Demum quibusdam pactis, quibus nonnunquam fides infringitur vel pollicita non servantur, hinc inde vallatis, prædicti conspiratores ad porticum Ecclesiæ, ubi memoratus Corradus pro eo stupefactus animo &

corpore morabatur, quòd jam omnimodam certitudinem de conspiratione receperat, & machinatæ præfagia proditiōis habebat, ac casum gravem imminere sibi ex judiciis autumabat, succincti gladiis accesserunt. Verùm Corradus prædictus antè quàm sui conspiratores in eum manus injicerent, videns eorum mutatas facies, quibus mos est præconceptum crimen saltem pandere vultibus, dum iidem conspiratores vellent eum quibusdam verbis excusationis in peccatis excusandæ perungere & tyndiaca palliationis frustra propinatum abolere venenum, non passus eos præloqui, surgens ait. O focii, ô Domini, verbis, ut video, non est opus ultra. Scio quid in me cogitaveritis, scio quid estis acturi. Unum oro, quòd si pro exhibitione personæ meæ tantùm omnes potestis evadere, & de personarum vestrarum & rerum salute promissa cautum est vobis, ecce in mortem statim ibo libentiùs. Sed debetis firmiter credere & tenere quòd si ego dux & caput excidio pèream, vos sine dubio peribitis unà mecum, nec vos fides promissa tutabitur, nec servabuntur vobis stipulata fœdera pactiōis, sed rupto libello polliciti, experta fraus Gallica cætera violabit. Nescitis quoniam ii quibus favere multiplicium triumphorum fortuna jam cœpit, cùm denuo expectent ulterioris incrementa victoriæ, sive dolo, sive fraude, cùm possint, amplis seducunt pollicitationibus inimicos. Non enim refert quocunque modo suum ex hostibus habere quis possit intentum. Vestris ergo cautè providete compendiis. Et si ita est quòd omnino credatis mihi mortuo supervivere ac propter unius mortem salutem redimere plurimorum, iterum dico, de persona mea ordinate quod placeat, & de me vestros exequimini cogitatus. Illi ad hæc. Domine, licèt nos tædeat, inevitabile tamen est quod sumus

acturi. Vobis autem displicere non debet, si per quamcunque viam salutis nostræ remedia procuramus. Forsitan & vos ipsi salvi eritis Domino favente, quia Standardus multa nobis cum benignitate promisit, si absque labore sui exercitus nos suis beneplacitis supponamus. Equitetis ergo, si placet, & cum humilitate ad eum nobiscum descendite, nec de ejus gratia desperetis. Considerans igitur dictus Corradus quòd sic eum pati necessario oporteret, & attendens quòd omnes stipendiarii sui, pro quibus similiter inita pacta erant, mentis & jurisjurandi religione violata intendebant ad Comestabulos & ad alios factionis actores, adductum sibi roncinum metu hebes ascendit & murus incedit, & ad tentorium Standardi, veluti quando bos unicus eligitur de toto grege macrandus, & cum ipso grege ad macellum, qui aliàs solus non accederet comminatus, sic idem Corradus conducitur non ligatus. Hujus itaque oculos statim Standardus absque ullo judicio mandavit evelli; evulsisque oculis, Cathaniæ in altis præter morem furcis juxta litrus maris solitarius alligatus dimisit in aëre vitam suam. In signum autem ejus quòd fuerat militiæ cingulo decoratus, scutum suum splendescens coloribus fulgorosis vitri perlucentis ad instar suppenditur cum eodem. Martinus quoque ac Jacobus Capucii Milites fratres ejusdem Corradi pulchritudine ac statura decòri apud Neapolim via Capuana eodem supplicio per Regis sententiam perierunt. Sicque illos unus uterus, una fides & passio verè fecit esse germanos. Cùmque inter hæc Dominus Fredericus, qui unus ex principalibus impetitoribus Siciliæ tum supererat, nondum tamen expurgata Sicilia tribulis Hispanorum, cautelosè sibi & suis providens apud Agrigentum ea intentione relictis terris quæ sibi adhuc respondebant

respondabant sine munimine & custodia personarum, cum omnibus Hispanis & superstitionibus Theutoniciis confugisset, ut cum vellet posset per mare fugere in Tunisium, unde venerat, Standardus prædictus non sine Regis conniventia cum eo habuit absque ulla suæ gentis fatigatione tractatum. Ultimo inter eos ventum est ad hanc pactorum concordiam quod Domno Frederico prædicto una de pacto tantum galea conceditur, & donatæ sunt sibi ducentæ uncia pro expensis. Sed istas forsitan uncias pro equis receperat quos de pacto ipso dimisit & cum iis rebus quas potuit asportare, assumptis sibi Theutonicis & Hispanis, in ejus nomine cui præstabat obsequia in Tunisium remeavit. Tandemque Regis Hispaniæ fratris sui damnatus judicio, morte crudelissima expiravit. Tendeat enim vita sua semper ad malum. Et ideo fuit ejus, malis cum insequentibus, malus finis.

Sed dum undique grata Regi felici prosperitate luxuriant, & civitates & loca nonnulla totamque Siciliam motus spontaneus ad devotionem regiam absque bellico labore convertit, Regina Neapoli cursum naturæ consummavit, & terminum dierum suorum attingens, debitum humanitatis exsolvit, & utriusque sexus decora prole relicta in majori Neapolitana Ecclesia tumulatur. Ex filiabus sanè suis una tradita est filio Comitis Flandriæ in uxorem. Secunda demum Philippo nato Imperatoris Constantinopolitani matrimonio copulatur. Cumque nobilium Gallicorum sint mores quod unica contenti, non suæ pudicitiam non intentant, nec se ut plurimum cum aliis mulieribus dehonestant, statim Rex prædictus, quamquam de cara consorte nuper conjugali deperdita tanquam in carnis abscissione doleret, considerans tamen quod Regina dies ejus in sæcundæ sobolis propagatione compleverit

XX.

X

& vitam in sobolis fecunditate dimiserat, fune-
rum uxoris oblitus, per nuntios firmat cum Duce
Burgundiæ parentelam, & de filia Ducis regio co-
pulanda conjugio fœdera per litteras invicem ro-
borantur: quam prædictus Burgundiæ Dux, multis
in subsidium Regis associatus equitibus, postmo-
dum Regi personaliter transduxit in regnum. In-
terea sanctissimus pater Dominus Clemens Papa
quartus, cujus favor & gratia in omnibus actibus
Regem Karolum tutabatur, apud Viterbium vitæ
chirographo resignato, creditum naturæ reddidit
quod mutuo receperat ab eadem. Sub istius sanè
tempore creverunt facta Regis denuo sub trium-
phis; & eo victoriæ palmam ex hostibus Ecclesiæ
feliciter consecuto, fuerunt ejus primordia pros-
pera; secunda, finis variis & innumeris felicitati-
bus usque ad multa tempora gloriosus. Eoque su-
blato de medio qui Regis negotia prosequeretur
affectione paterna, cum adhuc nidus & cavea Sar-
racenorum Luceria in rebellionem persisteret, ac to-
tam ferè Apuliam subitis & improvisis cursibus
molestaret, Rex prædictus demum personaliter ci-
vitatem ipsam obsidione circumsepsit & angustat,
& obsidione firmata, tot aggressibus, tot instru-
mentorum generibus, torque impuglatoriis machi-
nis tamdiu, tam dirè, & tam durè Sarracenos coër-
cuit & restrinxit quòd eorum majori parti victus
& ferè vita defecerat. Sicque dum multi ad colli-
gendum herbas frequenter, quibus sicut bestię pas-
cebantur, exirent, nonnullos qui præ juniorum
& famis squalore jam hebetes infra terræ ambitum
se non poterant pedibus præpetibus receptare tru-
cidabant insidiæ Gallicorum; nonnullos etiam, ut
eos pro servis venderent, conservabant. Verùm
dum aliquando occisorum viscera studiosæ inva-
dentium manus immaniter rimarentur, plena tantum

herbis reperiebantur corporum intestina. Tandem cum pauci juxta consuetum numerum quem docta manus exercitus cotidie defalcabat infra civitatis ejusdem mœnia remansissent, & iis extantibus virtualium rerum & personarum etiam non crescerent sed deficerent semper exforcia, qui supererant per vim & metum qui satis potest constantes afficere se omnimodis Regis beneplacitis commiserunt. Mittitur postmodum vicarius in Siciliam Dominus Philippus de Monteforti, homo bellicosus & statuta placibilis. Adhuc enim, eo in Siciliam properante, Comes Fredericus Lancea germanus quondam Galvani castrum Sali, quod est in Calabria, situ fortissimum contra fideles regios defendebat; quod demum multitudine fidelium exacta obsidionis instantia circumseptum Comes prædictus fidelibus regiis sub pactis restituit & dimisit, & ad mare incolumis de pacto conductus in Romaniam postmodum transfretavit.

INCIPIT LIBER QUINTUS.

MEDIO verò tempore, cum nondum esset Ij
Ecclesiæ Romanæ de pastore provisum, Ludovicus Rex Francorum, vir inclitus, dotatus bonitatibus multis à Deo, Regum candela fidelium, signo ab olim vivificæ crucis assumpto, collectis Christianorum undique viribus, generale in terræ sanctæ subsidium passagium stabilivit. Hic namque pro ruitione & exaltatione fidei, pro conservatione obedientiæ sedis apostolicæ, quæ persecutionibus Deo volente non minuitur, sed augetur, paratus semper ad acerrima sustinenda pericula, potentiam suam terra marique distendens, alias barbaras nationes fidelibus odiosas impetere consuevit. Nunc autem idem Rex, quem solum Domi-

nus pro Ecclesiæ suæ custodia collocaverat , ad inimicos crucis denuo se convertens geminatis viribus & multitudine fidelium congregata , pro libertate illius terræ sanctæ quam redemptor humani generis propriis calcavit pedibus , pro redemptione quoque sepulchri ubi fuit redemptor ipse reconditus , mare cum navigio copioso commisit : qui dum freta circuit classibus fidelium numerosis , & cœptum iter principio secundo concelerat , exercitu toto felici dato navigio , vota multitudinis versùs orientalem plagam , ubi terra sancta caninis manibus ancillata comprimitur , suspirabant. Sed contra omnium vota , contra cœptorum facta , perverso numine versùs meridionalem axem fatigat exequi votum suum. Sicque fideles inviti tendentes ad Arabes , non ad Indos , dum cœptum superandi consilium potestas nulla conceditur , illius dispositione cujus nutu res eunt , fatis fatigantur adversis , & procellosis fluctibus feriuntur. Collecti tamen undique apud Tunisium cœunt ; ibique cœpto Marte frustra fatigantur & bello. Dum enim multa circa hæc dementia eorum animi erant capti , non sentientes primas vires mutatas , nec advertentes perversa jam fore numina contra ipsos , nec cedentes numinibus provocatis , accensos infano Martis amore , cum nullam possent prosperam ex laboribus deferre fortunam , animos fatigabant. Fama igitur Regi Karolo deferente quòd classis Regis Franciæ totusque cruce signatorum exercitus jam in Tunisium tota convenerat , quòdque prope Tunisium castrametati fuerant Christiani , Rex ipse Karolus , solutis moræ vinculis , cum moderato numero galearum , non qualem Regem fortè decebat , sed qualem illa imminens necessitas ac festinantia requirebat , illuc alis præpetibus convolvit. Res enim agebatur sua , ejusque prætextu , seu eo sug-

gerente vel dante causam, Rex Franciæ tantum Christianorum exercitum contra barbaros & Arabes compulerat sub tanto discrimine laborare. Rex quidem Tunisi propter proximam rebellionem Siciliæ multis mortibus consopitam quendam annum redditum sive censum, quem Regi Siciliæ pro eo exhibet annuatim ut victualia in Tunisum liberè comportentur. & mare Siculum remigare licitè valeant Arabes quando volunt, quòdque barbari per Siculos piraticis non vexentur insidiis, Regi Karolo per tres annos subtrahens denegabat. Ideoque Rex Karolus affectans visitare ac visere pates illas & hærentem profundæ cavæ colubrum virtute aliena convellere, tantum exercitum coire Tunisum sagaci studio procuravit. Verùm dum Gallici tunc frustra invito numine confidunt totis cotidie campis densantes agmina clypeata & armis populos instruentes instant cotidie assiduè, ac cum infidelibus bellum ducunt, sæpe certatim Tunisi muros circumstant. Sed canina progenies, nescio numine quo favente, velut pelagi rupes immota resistuntiam adhibent undequaque. Cùmque omnia superna dispositione regantur, & Regis æterni cætera beneplacitis obsecundent, Ludovicus prædictus catholicæ legis amator, propagator fidei, custos fidelium, & defensor ecclesiasticæ libertatis, peccatis non suis forsitan exigentibus, in quo, secundum quod potest circa hoc humana fragilitas contemplari, vix peccati labes fecerat stationem, soluto interea vitæ fœdere, datoque mundi pompis libello repudii, de valle miseriæ ad cælestem patriam transmigravit. Per talem quidem obitum culpam ejus qui tantorum sancta proposita fecerat, & pia vota suspenderat plurimorum, omnipotens misericors Dominus forsitan abolevit, pro votorum irritatione pœnam inferens temporalem, ex-

piavit æternam, ut ulteriùs propterea spiritualiter non plectatur, ut pœna temporalis hujusmodi pro tantæ transgressionis incuria gravior inferretur, & nec culpa nec pœna traducatur ad posteros, sed perenniter expietur, quidam ex filiis ejusdem Ludovici nimis properè cruda morte devictus fuit, in tempestivè paterna funera subsecutus. Nec minùs cum eo nonnullæ procerum & magnatum, ignotæ quoque multitudinis animæ infinitæ mortis impellente violentia naturalis, propria corpora frigida diviserunt.

- II. Extantibus ergo duobus liberis ex Ludovico prædicto, videlicet Philippo primogenito, qui patri successerat in onere & honore, ac Petro Comite Alansonis, Rege Karolo cum eisdem cæterisque primatibus exercitus cum Rege Tunisi in amicitiam coëuntibus & fœdera jungentibus similiter pacis, cruce signatorum exercitus dispendiosè dissolvitur, & facit rimulas & scissuras turris tantæ fortitudinis Christianorum columna concussa, ex auro bibit Arabico qui sitivit, & venundatis fidelium laboribus ac opprobriosè distractis, turba multa, quæ dinumerari non poterat, præparata juxta littus navigia repetens, ponto proris exhibitis cum Karolo & Philippo littoribus applicuere Siciliæ remeando. Verùm Odoardus Rex Angliæ volens adimplere quod voverat & terræ sanctæ spe frustratæ totius succursus & auxilii subvenire, quamquam venerit juxta Trapanum, sua tamen tantum classica quæ de procellarum periculo evaserat recollecta, ad Aconensem civitatem, quæ Christianorum fota subsidio in illis partibus sola respirat in fide, remigio tuto festinat. Sed ut pro tantæ saltem damnosæ prævaricationis assensu aliquid de pœna juxta culpæ modulum potissaret, apud Trapanum, quando in Siciliam venit, maris naufragio

penè periit ex procella. Sed eo propter vicinitatem terræ personam è naufragio educente, omnibus ferè tum naufrago factis rebus, multi de conserva seu de caterva sua confectis abietibus & cortis apertis, è quovis inundationum concussionibus perierunt, pro eo videlicet forsitan quòd excessu exigente culparum autumnus asperæ hyemis jam vicinus eos ibidem introcluserat austro flante.

Philippo itaque, qui post patris obitum jam fuerat regalis magnificentiae titulis decoratus, exercitui dissoluto & disperso præstante, tota gens de Sicilia petit citra fretando. Sed instante hyme uxor ipsius Philippi filia Regis Arragonum, quæ licèt vir suus non esset inunctus, Regina tamen Franciæ dici poterat, volens sub Marturanensi civitate superexcrecentem pluvialibus in bribus fluvium utero gravido pertransire, præsumpta quadam virili audacia percundi, equo corruit procumbente de sella, prævia tum multitudine militum occurrente submersa non extitit, sed propter metum casus offensa lethaliter & in ipso casu confracta, læsusque fuit uterus antè quàm perveniret ad lucem, & offensus graviter partus nondum à maternis visceribus segregatus. Aiunt enim partum fuisse semestrem, & ideo genitricis alvum à conceptionis hora semestri tempore laborantem ex casu gravius fore læsum. Quapropter Cusentiam semiviva traducitur, ubi tandem masculino abortivit in partu. Nam viro cum multitudine suorum procerum convalescentiam ejus ibi studiosius expectante vel mortem, Regina ipsa demum persolvit quod à natura receperat post abortum, & cum partu à maternis visceribus casus violentia secuerat non completum in majori tumulatur Ecclesia Cusentina. Ossâ tamen elixa priùs & qualibet carnositate mundata more majorum in Franciam, re-

III.

X iiij

lictis in tumultu putribilibus, quæ servando servari non poterant, demandantur. Fit sibi sepultura perpulchra digna memoriæ, materiæ ac artis concertatione glorifica; & ad serviendum altari continuè, juxta quod est hujusmodi regalis sepultura constructa, ordinatur perpetuus Capellanus, centumque uncias auri dictus Francorum Dominus pro emendis possessionibus de qua usufructu possit idem vivere Capellanus Cusentino Capitulo elargitur. Transiens post hæc Philippus prædictus per Romanam Ecclesiam, quæ adhuc erat in viduitatis solitudine constituta, gressus in Franciam properat, ut Francorum corda Ludovici obitu forsitan alterata confoveat & sacram Regis recipiat unctionem.

IV.

Jam requie data certa laboribus, Rex Karolus bellorum cura nequaquam, sicut videbatur, ulterius fluctuans, cum jam infinito coacervato thesauro & pretiosis quibusque compositis cotidie cerneret regales redditus ampliari, ut filios militiæ unda renasceret cogitavit, & raram verisimiliter olivæ paciferæ manu gestans, & viam studens subiectis variis laboribus aperire, regali mandat edicto ut officiales ubique per regnum merita causarum in statera justitiæ metiantur; & exhibens singulis gratum sermonis exenium & dulce verborum omnibus blandimentum, quasi modò regni coronam acceperit eminentioribus contextam titulis dignitatum, se totum in alveum sanctæ meditationis includit. Æstuantibus ergo regiis ad digna præcordiis & flagrantibus votis ad justa, dum omnia quoddam jucunditatis applausu secum felicitatis auspicia sortirentur, ex nobilioribus totius regni deligit juventutem cui subserviat aptitudo militiæ & quæ dignè possit cum filiis honore tantæ militiæ decorari. Sicque apud Neapolim celebrandæ per totum regnum de tantæ sollemnitatis indicto & multa

propterea pecunia recollecta quam in militiis & conjugis filiorum Regum Regeque movente bella , contribuere consueverunt regnicolæ , in apertis campis juxta monasterium sancti Petri ad aram fit apparatus sollemnis qualem decet Dominum triumphantem. Ambitus enim ampli spatii circularis murorum vallatur sepibus & structuris, fiuntque diversa spectacula circumquaque variæque sedes & stationes in gyrum dignitates distinguentes & sexum & in statu magnificentiae suæ quemlibet annotantes. Convenientibus igitur ad novam tripudiorum lætitiæ cæteris regni nobilibus per multos dies militiæ tempus gaudia festiva percurrunt , multaque vigiliæ , non in jejuniis , sed in paritate solatii , præveniunt diem festum , & cum anticipata solemnia solemnizant. Rex autem magnificentiae corona sublimis , aureo verò diademate coronatus , ad throni fastigium , ad apicem excellentis dignitatis assumptus , sublimiora spectacula insidebat , qui omnem jocularum aspectum in jubilatione transcurrens ad singulos respicit & officiosa notat obsequia singulorum. Et dum stat super tribunalia Comitum , super fastigia nobilium & Baronum propter magnificentiae titulos solemnitus collocatus , sedet aliunde à dextris suis Regina in vestitu deaurato circumamicta varietatibus ; & non solum maritatae , sed virgines , quas simulabant gemmata fecta Reginae , in speculam Regis quandoque adducuntur in lætitiæ & exultatione post eam. Frequenter enim disposita processione psallentium in medio campi & circuitus tota suo jure curia præcedente , Rex Reginaque sequuntur cum multis agminibus , quas vestes tegebant splendide ac diversis coloribus radiosæ. Cum nobilissima etiam & præclara familia Rex ipse nonnunquam psallentibus festivus occurrit. Exeunt in campum nunc procures,

nunc Barones , & æquati euntes numero Regem canunt , totaque obviat multitudo distincta gemmis & auro , purpura & bysso suscipiunt indumenta. Nonnulli sanè nobiles singulis diebus solemnitatis hujus exuunt vestes quas ceperunt histrionibus donatas , aut relictis exuviis in ipso tripudii strepitu magis pretiosa denuo sumunt & nova mutatoria indumenta. Sicque redimitus uterque sexus occurrit , per joculariorum quoque varia obsequia cantus ubique concrepant. Modulantur & organa. Ibi lituus , cletaria , & viella , omniumque genera musicorum hymnum concinunt triumphalem , & cujuscunque cetilis officium jubilationis cantica modularur. Verùm dum omnium jocunditatis & lætitiæ specie totus ambitus murorum applaudit , quorum intrinseca facies nihilominus fericis panis erat operta per vicissitudinem graduum omnium , si fuisses , mirareris incessum. Hæc sunt vexilla victoriæ insignia titulorum & gloriæ certitudo , quorum abyssu Rex Reginaque adeo velabantur. quòd ipsa tripudii magnitudo Regem & Reginam cantus movebat in vocem sibi invicem complaudentes. Celebrantur ergo dies in júbilo & sumptuosi defluunt gaudiorum , ac quicquid potest gaudii mens discreta conjicere , totum hic cogitet , totum hic arbitretur impendi. Cingitur demum militiæ cingulo post tyrocinii lavacrum Karolus , velut annis majusculus , priùs cum centum juvenibus subsequenteribus. Karolo quidem , tanquam decoro & excrecenti filio , qui cùm esset elegantioris formæ juvenis , ad tenendum fuerat locum patris ascitus , Rex prædictus principatum Salerni extra fraternæ sortis funiculos peculiari liberalitate concessit. Qui cùm crevisset in annos , mansuetudinis & innocentiae bonum de fontis puritate conservans , mentis juvenilis hospitium vir-

tutum denuo studuit familiaritate replere. Nutrivit animum rebus honestis, & fœcundatus est adeo bonitatibus quòd ejus dotes virtutum claudi sub numero nesciverunt.

Ut autem regiæ propaginis funiculus extendatur in ævum & sua crescat in ramos propugnatio successiura, filiam Regis Ungariæ Principis connubio Rex conjungit & in thorum procurat filialem adduci. Sicque Princeps & filia Regis Ungariæ individuis nexibus connectuntur, cum vix egregius sanguis in orbe tunc esset qui non eundem ex derivatione linea contingeret aliquali. Igitur Reges absentes hac de causa se invicem honore præveniunt, & gratis hinc inde sibi muneribus blandiuntur. Regique Ungariæ, qui bellorum sollicitudine premebatur, aliquando Rex Siciliæ propterea militum subsidia destinavit. V.

Verùm Ecclesia Romana nondum suæ viduitatis VI. consolata gemitibus, cum sua quisque regat diverso flamina tractu, quin lanient mundum, tanta est discordia fratrum, dum metuit velut navis in pelago sine remige, quamvis aura tranquillitatis aspi-ret, constituit Regem Karolum vicarium imperii in Tuscia generalem. Hic nempe sedatis cujuslibet amaritudinis fluctibus, regnoque disposito in statu summæ tranquillitatis & pacis, ad reprimendos Gebellinos Tusciæ nondum domitos, sed contra partem Ecclesiæ solito plus superbos suæ fedulitatis vota direxit. Gebellini namque in Tuscia monachorum ad instar Abbate carentium capite perditio extra suos limites crassabantur, & evagantes sine correctore per Tusciam adhuc extranea conventicula faciebant. In tota enim Tuscia civitas Lucana sola supererat, ubi erat fortior pars Guelforum. In aliis verò locis adeo invaluerat Gebellinitatis gibbus, adeo iniquitas abundarat quòd

Gebellini denuo in expectatione novi temporis exardentes, nunc ingeniosa virtutum seu vitiorum potius assiduitate non modicarum coacervatione virium, nunc dolo vel fraude sub pacis & treugæ specie perquisitis totam Tusciam malorum operum crepitantibus flammis igne consumptionis bellicæ subvertere nitebantur. Verùm inscrutabilem divinæ justitiæ libramentum Ecclesiam suam non patiens radicitus omnino convelli, sed disponens eam taliter quòd semper radices contrahat in temporis amaritudine firmiores, Ecclesiæ athletam & fidei pugilem destinavit. Misit Karolum sicut fulmen, qui montes constructos ad demoliendum Ecclesiam & gigantes etiam constructores cum viris ecclesiasticis bella moventes una hora fulminet & subvertat. Rex ergo Karolus copiosam ex suis eligens comitivam, Principe in regno vicario tanquam primogenito & herede dimisso, Romam primò repertens, rupem Tarpeiam & Capitolii saxa victoriosus ascendit; fungensque vice senatus quasdam contra Gebellinos urbis dignas ultiones illatas gratificatione regia comprobavit. Jacobus namque Neapoleon dux & magister Gebellinorum sub favore Domni Henrici quandam fortericiam in campo de flore construxerat, quæ Arpacata vulgari eloquio vocabatur. Hanc quidem fortericiam turricatam circulariter per ejusdem Regis vicarium Guelfi urbis dirui funditus procurarunt. Quædam etiam tures quas Petrus Romani in capite pontium Judæorum & trans Tyberim pro fortificatione insulæ Lycaoniæ fecerat similiter ejusdem vicarii sententia, Guelfis sibi assistentibus, corruerunt. His & aliis modis multæ Gebellinis fuerunt illatæ jacturæ, quas Regis providentia conniventibus oculis pertransivit. Sed volens statum urbis post Gebellinorum verbera tranquillare, cùm de more

faciat pactum post verbera stolidus, Gebellinos ipsos sub pactis ad mandata recepit, & eis de regia benignitate pepercit. Tunc etiam consideratione reverendi patris Domini R. sancti Angeli Diaconi Cardinalis quendam Ricardellum Militem civem Romanum nepotem Cardinalis ejusdem, qui tempore dispendiosæ viduitatis Ecclesiæ castrum Ariani, quod est sedis apostolicæ, occuparat, & sub castro illo in nemore famoso Algiarii multos jugulaverat Gallicos, & per quosdam suos latrunculos, quos fovebat, fecerat jugulari, suis parentem omnino mandatis regia mansuetudo recepit.

VII.

At demum Rex prædictus ad Gebellinos Tusciæ se convertens, corda partis ejusdem adeo in ejus terrefecit accessu, adeo Guelforum animos roboravit antequam Rex fines attingeret Tusciæ, Guelfi de Florentia de adventu Regis propinquo securi animorum fortitudinem assumentes, resumptis contra Gebellinos viribus eos ejecerunt à terra & per totam quasi diocesim fugaverunt. Tandem Regi sub vexillo Ecclesiæ in Tuscia vicariæ aggredienti officium tota ferè Tuscia tanquam vicario imperii se submisit. Pisana etiam civitas, quæ per triginta sex annos & ampliùs inobediens & indevota Ecclesiæ Romanæ persisterat & in infidelitatis devio & cæcitatibus errore per tempora multa duraverat, coacta quodam modo rediit ad Ecclesiæ unitatem, ac tandem Ecclesiæ Romanæ beneplacitis se subjiciens quandam societatis confœderationem cum Rege prædicto variis pactorum vallatam fœderibus & solemnibus stipulationibus compromissam. Pacem verò seu treugam cum Lucensibus, quibus post Regis triumphum fortuna contra Pisanos jam triumphaliter arridere cœperat, celebravit. Venatore interea sanctæ Romanæ Ecclesiæ per saltus & nemora Tusciæ inobedientium vestigia

passibus agrestibus insequente, nonnulli Gebellini de diversis partibus Tusciæ, quos Delphinus nos-
ter imperii mare famelicis faucibus gulaque hianti
discurrens velut agmina piscium ex diversis vadis
in unam coëuntia massam fugitivos & pavidos
coëgerat glomerari, in castro Podii Bonizi tan-
quam in vase firmo sua receptacula firmaverunt.
Qui cum propter castri fortitudinem, necnon &
propter Senensium favorem, quibus castrum ipsum
vicinum existit, nidum Gebelliniratis inibi com-
ponere studuissent, palliare suæ superstitionis er-
rores, si Rex Karolus in Tuscia moraretur, sub
temporis expectatione credebant. Contra hos ita-
que sic collectos Rex prædictus, ut rotius Gebel-
liniratis finaliter bellantia vasa rerunderet, quod-
que castrum ipsum fiat ultimum talis generis præ-
cipitium & vorago, nec fictitiæ superstitionis ca-
ligo suis ulterius tenebrescat erroribus, totius par-
tis Guelfæ, Lucensium scilicet, Florentinorum, &
aliorum de Tuscia nomen Ecclesiæ profitentium
exercitum innumerabilem coacervat. Obsidione
sanè hujusmodi per sex menses & amplius continuè
non sine sumptuosis laboribus perdurante, cum
jam illius castri populus stolidus rerum victualium
penuria premeretur, nec expectaret aliunde sub-
ventum, præter alias sponsiones & pacta, de pacto
quod satis habitatoribus loci, qui non poterant
ulterius se tueri, potuit esse grata montis illius
habitatio, in habitantium pœnam facta est omni-
no deserta & podium suis civibus desolativum;
fuitque edicto perpetuo stabilitum quod in colle
illius podii, qui quanto mons se eminentem eri-
gebat in tumulum, tanto in vanum tumorem su-
percilii vehebantur resumere quoquo modo habi-
tationes in ipso podio, perpetuè non valerent,
sed sub montis collibus & in plano novum pro se

& successoribus suis facerent incolarum. Igitur Rex prædictus Gebellinis usquequaque devictis & dura recipientibus fræna maxillis, totum Italiae regnum in Ecclesiæ redegit imperium & sedis apostolicæ districtioni submisit.

Pluribus ergo temporum curriculis evolutis, VIII,
divina potentia, quæ suis incircumscripta finibus omnem intellectum transcendit humanum, volens perituri mundi quæ præcurrerant mala devincere, hac sedavit fratrum unitate discordiam quod quendam nomine tunc Theobaldum Leodiensem Archidiaconum, qui ultra mare in terræ sanctæ favorem peregrinus accesserat, & cum Domino Odoardo inibi morabatur, ad summi apostolatus apicem, ad sanctitatis fastigium, beatitudinis solum, dicti fratres per electionem concordem unanimiter evocarunt. Hic namque singularitate virtutum & spiritualibus vitæ stipendiis Deo militans nomen ex re complevit, ut ex officio nominis sequeretur ritulus dignitatis. Ex theo namque Græcè Latine Deus, & daldus, quod sequitur, prodit interpretatio gloriosa, ut videlicet Theodaldus dicatur ex sanctæ voluntatis fragrantia Deo datus, vel ad Dei servitium dedicatus. Ecclesiam enim Dei, contra quam denuo tyrannidis novo satellitio ex humana fragilitate pugnatur, & extraneis vexata stimulis semper invenit contra quos pugnet, in multis laudabilibus beneficiis restauravit. Quæ cum propter pastoris diuturnum defectum divinis quodam modo extenuata doctrinis, necnon & propter cognatam humanæ imbecillitati malitiam in suis concussa parietibus vacillaret, dum sanctus de terra sanctitatis advenit, quem devota fidelium desideria suspirabant, ex hostibus occultis & patentibus feliciter triumphavit. Sub ejus namque tempore, qui fuit non sine Dei ministerio Gregorius

decimus nuncupatus, id est, gregis dominici Rex & pastor, sæcula ferè facta sunt aurea, latèque per universum orbem fidei religio coruscavit. In eo sanè, qui tanquam nitidus puritatis rivulus de fonte sordium primi parentis arida mundi climata rigaturus advenit, quandiù in apostolatu vixit, nihil torpens otiositas vindicavit, nihil suo tempore inanitas curiosa præsumpsit. Hujus etiam patris sanctissimi favor Regi prælibato non defuit, sed semper affuit graciosus. Nam cùm inniteretur nimium strenuitati regiæ, Lugdunum accedens, ubi Concilium generale, in quo Papa malorum consilia multa solus poterat prævenire, maxime pro succursu terræ sanctæ, per universum orbem christianitatis indixerat, totam regiæ providentiæ commisit Italiam & sub ejus directione dimisit, ut impleret totum sibi commissum vicariatus officium sicut priùs.

INCIPIT LIBER SEXTUS.

1.

CUM autem inter hæc crederetur quòd Regi, qui ferro tot dierum millibus dimicarat, totum sui desiderii pondus circa reparationem regni & suorum fidelium immineret, illudque in libra utilitatis appenderet, armisque deinceps justitiæ concertaret, ac sedatis fluctibus subjectorum, sub juris tramitibus in pace conquiesceret, duo secum bella durissima & inexpugnabilia inchoavit. Ex quorum altero, cùm non sit tam sanæ mentis aliquis aut adquisitæ probitatis quem tenebræ cœcæ cupidinis non confundant, se suis non contentans assisiis, factus est cupiditate prompta & in extorquendi promptitudine cupidus & avarus. Sicque affectu thesaurizandi forsitan ardens manus ad executiones illapsa & flagore concupiscentiæ inexplicabiliq

bilis necessariò tyrannizat. Habet enim hoc secum illa sitis hydropica, illa famis abyssus, ut quanto plus bibat, tanto ampliùs stomachus insatiabiliter æstuet ad bibendum. Quid enim non mortalia pectora cogit auri sacra fames? Ex altero verò, dum quadam permissiva licentia seu licentiosa permissione Gallicorum opera, officialium maximè, quæ pro eo quòd tot simul bellorum fuerant experti discrimina, sub dissimulatione transibat, correctionis adhibitæ moderamine non mordebat, quamquam nonnunquam deferret accusatio querula veritatem, torpore negligentia premitur, & crassa supinaque lentitudinis circa hæc ignorantia diffamatur. Jam tota sedulitate vis & violentia referatur impune regnicolis; & dum sola vis quæque ligia terminat, parum pacis expectata tranquillitas videtur à proxima bellica confusione distare. Verùm cum in ipsis initiis sit subditorum comprimendus excessus, ne fœda imitatio quasi turpis scabies paulatim reliquos comprehendat, iste triumphans ex hostibus nec in ipso tantæ corruptionis initio, neque medio, neque fine Gallicorum mentes jam omni cessante adversitate dementes debitarum illatione pœnarum aliquatenus coërcebat, & ne præsumptionis antiquæ corruptio regnum iterata fœdaret, varios & non æquos excessus officialium non compressit. Igitur dum totum anxie sollicitudo subripit sumptuosa, totumque curiosa vexat anxietas, bonæ spei clauditur aditus, & defudantium querela satisfactionis compensatione non tollitur, sed malis cotidie ingravescentibus augumentatur. Cùmque de jurata promissione totius regni reparatio deberetur & crederetur firmiter quòd prodesset, si quando quis meritorum suorum cuneis inter tot angustias triumpharet, labores omnium regius sibi vendicat potentatus. Super possessionis

sua titulo etiam antiquus possessor impetitur, & cuilibet interruptitur extranea vexatione possessio, quantavis præscriptione longi temporis & iusto titulo sit vallata. Ex hoc enim secutum est gravamen arduum & nephandum, quodd vix baroniam seu feudum aliquod diverforum inquisitorum pertransivit oblivio quod non semel aut bis & ter aliquando merces extorta redemerit possidentis. Rex enim & Gallici, quos fortassis illorum de regno malitia blandiebat, quibus quotiens de commodis agebatur aures faciles & ad mala dociles commodabant omnium ubique felicitate repleti, nullam sibi viam difficilem esse credebant, nullum aditum intervallo vel obstaculo iter interclusum, totum atruebant suis accrevisse laboribus, totumque proprium reputabant quicquid alii possidebant. Auferunt ergo pro voto quæ volunt, & quæ nolunt dimittunt.

II.

Ipsæ quoque Ecclesiæ, præter omnia quæ clericis & eorum familiis ac Ecclesiarum vassallis nova cotidie novæ exactionis adinventio imponebat, sub servitutis insolitæ calcaribus angustatæ magnam rerum jacturam temporalium lamentantur, quasi non minus illas conterat impressio dominii urgentis eas ad onera insueta quàm olim filios Israël inclementia presserat Pharaonis. Verùm ut de persona Regis, qui tanquam à communi lege viventium meritum eminentia sequestratus per colles totius rectitudinis & justitiæ finaliter incedebat, vanè non inficiatur auditus, nec de ipso aliquid sæteridum credi possit nisi quatenus regnicolarum quorundam pravis consiliis, qui denuo coram ipso prava officialium opera defendebant, ex multo voluntatis hærebat lubrico, & fructus contemplatione futuri talium consiliariorum consilia sequebatur, nova contra terras Ecclesiæ interdicti & excommunicata-

tionis species per ipsos regios consiliarios est inventa, hæc videlicet, ut in portubus terrarum ecclesiasticarum regni nullum applicet lignum nulla-que barcha, vel vas marinum aliud oneretur; horumque portuum auxilia litora censuit odiosa districtio in sua solitudine remanere deserta & inapplicabilia navigantibus ordinavit. Pacensis, Cathanienfis, & Cephaludenfis Ecclesiæ, quibus in Sicilia jura portuum civitatum ipsarum ex privilegio competunt feliciū Augustorum, necnon & quibus civitates ipsæ temporaliter & spiritualiter sunt subjectæ, spe fructus dictorum portuum sunt privatæ. Cusentina etiam in Calabria & nonnullæ aliæ quæ habent castra aliqua juxta mare seu in littore maris navigabilis eisdem dominantur gravaminibus & jacturis similibus opprimuntur. Nec potest tam pravi consilii deliberatio excusari ex eo quodd interdictum hujusmodi fuisse dicitur generale, cum sit similiter ardentium par incendiorum & malorum ardentium similiter incendia non ad imparia judicentur. Magistros quoque juratos qui maleficiis præsumunt sanguinis in terris Ecclesiarum usque ad ultimam desolationem affecit.

Ad exponenda ergo in pleno Concilio hæc & IIII
alia gravamina quamvis plures Prælati regni animositatis promptitudine viderentur ardere, illos tamen pejorum consideratio, quibus affici postmodum metuere poterant, compescebat, eligentes potius mutis labiis fustibus increpari & oppressionis virga mente silentiosa contundi quam gladii trucibus lingua murmurante perire. Verum, ut taceatur de laicis, quorum nullus tantæ audebat delationis inferre clamorem, inter cæteros regni Prælatos, quos premebat similis morbi moles, Marinus Capuanus Archiepiscopus, vir facundissimus & elegantis sermonis fœcundus scientia, & homi-

num mores expertus, quædam capitula, in quibus singulariter omnia regnicolarum exprimebantur gravamina, summarie eliciens, magis præjudicialia recollegit, & tandem ea Lugduni in plena concione Concilii voce querula propalavit. Quibus solemniter nuntiatis, quamquam audientium horresceret animus & mentalis obstupesceret intellectus, nullum tamen successit propterea lenimentum, nec adhibitum fuit remedium competens, nec morbo crescenti obviavit opportunæ repressio medicinæ. Fuit tamen pro repalliatione tam gravis excessus de mandato Domini Gregorii ordinatum quod duo ex Prælatiis regni soluto Concilio redeuntes in regnum Regem super corrigendis oppressionibus quas continebant capitula supradicta requirerent & monerent. Obfuit tamen & regni negotio nimium absentia Domini * M. Salernitani Archiepiscopi, qui temporibus istis, postquam deliberaverat ad Concilium properare vocatus, eo videlicet animo ut oppressiones regni singulas firma voce depromeret ac regni statum ipsius instanter peteret reformari, ultimum amaritudinis diem clausit. Tunc audita est vox ploratus & ululatus multus. Salernitana enim Ecclesia voce turturca laniata clamabat. Quò progredieris pater, quò sacerdos sancte properas, à dilectis regni filiis ulterius non videndus? Pater mi, pater mi, regnicolarum curus, & Prælatorum auriga. Quid facient oppressi regnicolæ, quid Ecclesiæ ancillatæ, quæ fortem perdiderunt pugilem & athletam securum, cujus industria, cujus animositate servitutes indebitæ, oppressiones insolitæ, angariæ & parangariæ insuetæ, quæ viduis & maritatis regni, Ecclesiis ac personis ecclesiasticis irremediabiliter infliguntur, in conspectu tanti Concilii providè fuissent propositæ ac expressæ robustè?

* Matthæi

Sanè Dominus Gregorius Papa ad Concilium Ecclesiæ Lugdunum properando Regem Karolum in Tuscia super regni gravaminibus affectu patris alloquitur in hæc verba. Super oppressione multiplici & innumeris novitatibus, fili carissime, quibus sub tuo felici dominio regnicolas opprimi fama clamat, validus frequenter clamor perculit aures nostras. Profectò credidimus per te illa debitis restorationibus emendari statumque illius regni brachio tuo commissi promptè in meliùs reformari. Revoces igitur pro Deo talia quæ Regi pio non congruunt, sed potiùs regiam celsitudinem debonestant, ita quòd tua grandis adeo felicitas adaugeat, non minuat, subditis libertatem. Ad hæc inquam, cùm regium Rex non fecisset in hac parte responsum, cuius animus videbatur ad ulteriora proclivior, dictus Dominus Gregorius subdidit. Veniet, veniet illa dies qua super te tuosque filios & heredes tyrannus inopinatus adveniet. Rex autem ad Papam mente provocata quodam modo spirituque turbato tunc replicat. Nescio quid sit tyrannus. Scio tamen quòd ille Deus qui semitas cœptas pedumque meorum sumpta vestigia huc usque direxit velut auxiliator, in posterum mecum erit. Post hæc, cùm Rex prædictus quasdam naves Hospitalarium & Templariorum oneratas frumento in Sicilia & transfretare paratas fecisset exonerari frumenta deponi, pro eo videlicet quòd præter jura fundicaria & duanæ pro extractiva cujuslibet salinæ perpetuo edicto statuerat unum augustalem aureum fisco regio componendum, quem augustalem dicti fratres, cùm contra eorum immunitatem & regni libertatem ac consuetudinem peteretur immo extorqueretur exactè, contendebant secretis regiis exhibere, fama de iis ad Dominum Gregorium Lugdunum usque perrexit, quasi Rex prædic-

tus terræ sanctæ , quam idem Dominus Gregorius apostolico zelo puraque mentis intentione fovebat , auxiliaria victualium subsidia , quibus plurimum indiget , impediret. Propter quod conscientia mala gravatus , considerans quod paterna & caritativa monita non possent penes Regem Karolum in revocatione tantatum novitarum adinventarum in regno proficere , doctrinam in hoc evangelicam fervans Regi Franciæ Philippo præsentî hæc voce lugubri mæstaque mente denuntiat dicens quod significatio prædictorum sua & fratrum suorum , si vera sunt , lædit viscera , nimirum cùm statum illius terræ sanctæ Christi sanguine consecratæ jaculo verisimilis læsionis offendat. Quare rogat & mandat ut Rex Franciæ dicto Regi Siciliæ hujusmodi præmissa significet ac quicquid in hac parte responderit ad notitiam sedis apostolicæ perferat , quæ circa talia intendebat apponere consilii remedium opportuni. Præterea super eo quod Græci nuntios ad Concilium miserant , per quos se velle redire ad unitatem Ecclesiæ ac commutatis in melius ritibus unionem cum gente Latina facere astruebant , pater apostolicus similiter Regem Franciæ consuluit memoratum dicens quod Græcis ad mandata Ecclesiæ redire volentibus & parere non videbatur gremium debere apostolicæ sedis claudi , sed recipiendi erant , ut prima facie videbatur , ad misericordiam Romanæ Ecclesiæ gratiosè , ut de cætero juxta evangelica vaticinia unus in mundo sit pastor , erroris cujuslibet abdicata caligine , unumque ovile fidei orthodoxæ. Sed nescio quis , Deus scit , qui novit occulta , tantam Græcorum & Latinorum paratæ ac petitiæ unitatis concordiam zizania damnosæ dissolutionis infecit & fermento malitiæ ac excogitatæ nequitiae impedit. Ad ligandum sanè Prælatorum alas decurtandumque

volatus ac clericorum passus novis constitutionibus compescendos & per consequens jurisdictionem sedis apostolicæ ampliandam, ut quæ cuncta potest cuncta operetur immediate, qui viderit aut videre poterit, & sola totaque sit in omnibus peragendis quæ mater est omnium & magistra, quamplures decretales seu decreta vel sanctiones pœnales valituras perpetuò promulgavit. Pro subsidio autem terræ sanctæ prædictæ, ut de redditibus ecclesiasticis generalis passagii sumptus abundè ac liberaliter fieri valeant, decima sex annorum universaliter de omnibus Ecclesiarum proventibus edicitur colligenda in toto orbe terrarum, & demum collectores per singulas provincias statuuntur.

Concilio igitur dissoluto, de quo nulla vel modica universitatis fructuositas est progressa, nisi quatenus sedes apostolica devotionem confluentium ad synodum generalem & evocatorum obedientiam est experta, Dominus Gregorius redit in Italiam, Romam festinans, immo ad passagium celerì festinantia devotè suspirans. Sed quia non sunt in homine viæ ejus, immo Deus tantum, qui moderatur & vota dirigit gressus humanos, dictus Dominus Gregorius apud civitatem Aretinam squalore itineris fatigatus adveniens, moleque propterea tandem morbi febrilis arreptus, viam omnis carnis ingreditur, nomenque sanctitatis apud homines indelebile promeretur. Huic autem celerì provisione substituitur in honore Dominus frater Petrus de Burgundia Episcopus Ostiensis, qui mutato Petri vocabulo, cujus adeo plenitudinem potestatis assumpserat, Innocentius V. voluit nominari. Hic volens episcopatum suum visitationis debitæ præsentia honorate sedique propriæ reverenter & devotè sua visitatione deferre, abjecta mora Romanam itinere continuato se dirigit. Tempore autem

Domini Innocentii V. Rex Karolus regnum Hierosolymitanum ex concessione cujusdam Domicellæ, quæ filia J. quondam Regis Hierusalem dicebatur & heres, sive pretio sive amore aut permutatione seu compensatione alicujus excambii est adeptus, Regemque se Hierusalem & Siciliæ postmodum titulavit. Infra sex autem menses Dominus Innocentius apud Lateranense palatium Romæ fatalibus devictus viribus, diffinitiva mortis sententia, resignato vitæ chirographo, cecidit mundo.

VI.

Cum prædictus Dominus Gregorius Papa bonæ memoriæ attendens gravia dictæ sedis dispendia & probrosam infamiam quæ propter vacationem diutinam sedis ejusdem, quam vota contraria Cardinalium & in electione summi Pontificis omnino divisa trahabant, universali proveniebat Ecclesiæ, quandam constitutionem contra Cardinalium duritiem edidisset, per quam rectoribus civitatum & locorum in quorum districtibus summum Pontificem obire contingeret reducendi Cardinales ipsos sub unius clausuræ conclavi & eos certo modo ad electionem celerem compescendi plenam ex rationibus tradiderat potestatem, Rex prædictus, qui erat tunc urbis senator ad vitam, Cardinales prædictos in palatio Lateranensi prædicto adeo coartavit quodd contra voluntatem & repugnantiam majoris & sanioris partis collegii obturatis quibuslibet foraminibus, muratisque fenestris altissimis, per quas solum animal pennatum, apertis remanentibus, ingredi poterat ad conclusos, multa & dura fecit personaliter instans coërtionis & coactionis operibus, per quæ nonnullos ex ipsis Cardinalibus provocavit & se suspectum eis reddidit & pariter odiosum. Credensque per coërtionem hujusmodi habere summum Pontificem forsitan sicut vellet, non incedens per viam regiam, sinistram

declinavit in partem. Post octo namque dies ipsi substractis cibariis, panis & aqua tantum debebant, secundum prædictam constitutionem Gregorii, Cardinalibus omnibus in reclusorio ministrari. Cardinales Gallici diversitatem ciborum ac varietatem potuum latenter in abundantia per ministros regios porrectorum gula stomachante fastidiunt. Tunc sanè Dominus Johannes Gaietanus sancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, Argus & argutus in Ecclesia Dei, omnisque ipsius Cardinalis sequela contra Regem Karolum non immeritò causam & materiam conceperunt odii & rancoris pro eo quòd erga constrictos reductosque infra murorum ambitum compulsa inæquali & impari superbè non minùs regere se studebat. Demum ille cujus dextera beatum Petrum ambulantiem in fluctibus ne mergeretur erexit, non passus longæ vacationis Ecclesiæ suæ sanctæ stipendia, qui voluit esse Dei mediator & hominis, discrepantes Dominorum Cardinalium spiritus ad illius reduxit monochordium unitatis quòd properè nimis ultra quàm tunc credi posset Dominus Ottonus sancti Adriani Diaconus Cardinalis ad summi apostolatus apicem, consulto priùs Rege à Cardinalibus Gallicis præter jus & consuetudinem, concorditer evocatus, mutatoque proprio nomine vocari voluit Adrianus. Illic, pro eo quòd astiva tempora imminebant, quibus, nescio qua suspitione de aëre corrupto concepta, Romana Ecclesia vitare urbis Romanæ didicit incolatum, Viterbium statim pergit, quasi præscitam festinantiam ad mortem; ibique infra quadraginta dies debitum naturæ persolvit invitus. Post cujus obitum Domini Cardinales reducti more solito in palatio sub conclavi in cordis duritia & animi obstinatione præterita validiores effecti, sed diversitatem cor-

porum notis utriusque diversis diversitatem induunt animorum. Nihilominus tamen ex industria & sagacitate prædicti Domini Johannis Gaietani magister Petrus Hispanus Tusculanus Episcopus ad apicem apostolicæ dignitatis assumitur & Johannes XXI. mutato nomine proprio nominatur.

VII. Sub istius tempore Karolus Rex præfatus aliàs impresso gravi pondere onus addens & de perverforum suorum consilio novos novorum gravaminum modos invenit & imposuit. Quidam enim ex suis subdola suggestione susurrant, & aures regias vento nitentes adulationis implere, dum nil aliud cogitant nisi cum alterius Regi placere jactura, dicunt in aures. Domine mi Rex, forestas innumeras camposque diversos & nemora subdefensa necnon alia infinita hodie regium habet dominium; è quibus, quod est satis mirabile, consideratis expensis quas pro iis curia vestra subit, nulla provenit ut deberet utilitas fisco vestro. Totum forsan commodum omnisque fructus & usus est magistrorum massariorum aliorumque custodum & credentiariorum curiæ. Unde massarias vestras, Domine, per terras regni cum bonis viris qui massariis utuntur communicetis in totum & societates inite cum eisdem. Multiplicabuntur enim sine sumptibus curiæ tunc regiæ massariæ; semperque salva rerum substantia multa cameræ vestræ emolumenta provenient. Dividantur animalia vestra per subditos opulentos, & eis imponatur reddendum curiæ vestræ, salva semper sorte, certum quid annuatim. Subditi quippe vestri propter consequendam in bonis & animalibus suis prætextu societatis regiæ libertatem & habenda pascua libera libenter ad participium fructuum recipient sub suo periculo & fortuna qualibet massariam. Falsa igitur & fallaci suasionem recepta & pariter approbata, per totam Siciliam,

quæ terra est fertilis & fœcunda, segetibus apta, & accommoda massariis, viros habentes aliquid, maximè archivillanos locorum & protorusticos, eligit ad hujusmodi officiorum onera officialium docta malitia. Huic invito sues in numero, alii renitenti boves, illi compulsio vaccas, alii repugnantia pecora sive oves & equas custodiendas assignat, legem ponens cæteris, ac si naturæ dominaretur & aëri, aut esset humana virtus super omnipotentia deitatis. Hæc est enim lex, hic est modus impositus cæteris talibus, hoc statutum curiæ officialium mala fraude vallatum; ut ille videlicet cui societatis nomine sues custodiendæ traduntur assignet fisco curiæ anni circulo revoluti parturisse suam quamlibet bis quinque capita fœtus, duos scilicet fœtus masculos & tres feminas, fœtusque primos femineos eodem anno quinque similiter quamlibet generasse, ita quod de qualibet porca in omnem eventum viginti capita in universo post annum, velit nolit, de bona & æqua, ut aiunt, ratione resignet, secundo verò anno & deinceps quolibet XXX. salinas frumenti & totidem ordeï magistro massario curiæ repræsentet, receptis pro expensis & mercede servitii & laboris duobus tantum augustalibus per singulos duos boves. Alteri verò, cui bidentes ad participium fructus dantur, talis est rationis compulsio ad tapetum ut pro singulis centum ovibus sibi dotis, de decem cantaris casei, & de duobus reccocæ, ac quatuor cantaris lanæ, venditoque caseo, de duodecim tarenis auri pro quolibet cantaro casei, & de sex tarenis pro cantaro, soluta omnino integrè pecunia curiæ anno revoluti faciat rationem. Si quæ sint oves fœtæ portantes, nonaginta. Saltem ex quolibet centenario fœtus, sexaginta videlicet feminas, & triginta masculos anniculos, easdemque feminas

secundo anno suos pariter fœtus habere in sui tempore ratiocinii omnino deponet. Pro stercorebus verò bidentium de terris impinguatis ab eis in quibus die stabulantur & nocte duas salinatas pinguis novalis procuret haberi; ex quibus duabus salinatis duodecim salinas victualium de suo, si novalis casu pereat, fisco componat. Equarius verò per singulas duodecim equas suæ custodiæ assignatas quolibet anno decem fœtus, quatuor masculos, & sex feminas, necessariò sub omni suo periculo repræsentet. Hiis & aliis gravaminibus, præter collectas & exactiones *Cætera disunt.*

Postea legendus est Nicolaus Specialis editus in appendice Marca Hispanica pag. 597.

PRÆFATIONES

BENEDICTI

EPISCOPI MASSILIENSIS

*in commentarium suum de sancta trinitate
& fide catholica.*

SANCTISSIMO in Christo Patri ac reverentissimo Domino Alexandro Dei providentia Pontifici summo frater Benedictus Dei permissione dictus Episcopus Massiliæ, cum summa devotione, obedientia, & reverentia, devota pedum oscula beatorum. Cum citra & ultra mare varios errores invenerimus deviantes ab orthodoxæ fidei puritate & Ecclesiæ catholicæ adversantes, nos toto animo cupientes ad honorem Domini Jesu Christi fideles ac fidem catholicam munire firmiter ac firmare contra fidei inimicos rationibus, auctoritatibus, & exemplis, & erroneos cum suis erroribus radicitus extirpare, & qualiter per doctrinam, sollicitudinem, & diligentiam sanctæ sedis apostolicæ extirpati & extirpandi sint evidentius declarare, ideo, prout nobis divina gratia inspiravit, studuimus exponere symbolum constitutum in universali Concilio Lateranensi à bonæ memoriæ Papa Innocentio tertio celebrato. quod symbolum incipit: *Firmiter credimus.* in quo notavimus qui errores in verbis singulis dicti symboli eliduntur, & quibus erronei innituntur contra fidem & Ecclesiam catholicam, & qualiter eis valeat responderi, & qualiter fides catholica, quam tenet &

docet sedes apostolica, potest probari rationibus, auctoritatibus, exemplis, & similitudinibus, quibus infideles apertius convincuntur & fideles in fide firmitus roborantur. Quia verò experti sumus jam est diù quoddam sanctæ paternitatis vestræ devotio ad hoc totis viribus invigilat ut fides Domini nostri Jesu Christi & catholica Ecclesia semper proficiat & errores ac erronei contrarii extirpentur, hoc opus sanctæ paternitati vestræ duximus destinandum, supplicantes ut si quid in eo gratum & utile invenerit, Deo gratias referat, si quid verò reprehensibile vel insufficiens, infirmitati meæ ac imperitiæ sanctæ paternitatis vestræ pia & dulcis affectio indulgeat, corrigat, suppleat, & emendet, nosque ac gregem nobis commissum in vestris sanctis orationibus & meritis habere dignemini commendatos.

Benignissimo in Christo Patri & reverentissimo Domino T. Dei providentia Episcopo Bethlemitano apostolicæ sedis Legato Benedictus Dei gratia Episcopus Massiliensis, cum speciali devotione, obedientia, & reverentia, promptam ad beneplacitam voluntatem. Quia vitæ sanctitas & bonus odor famæ publicæ ac evidentia sanctorum operum & splendor scientiæ personam vestram irradiant & venustant & splendore sui luminis alios illuminant per doctrinam salubriter & exemplum, sanctæ paternitati vestræ mittimus tractatum quem composuimus super erroribus quos citra & ultra mare invenimus à fide catholica aberrantes & ab unitate sedis apostolicæ deviantes. Quem tractatum misimus Domino Papæ bonæ memoriæ Alexandro, sicut patet in littera præcedenti, & postea derivavimus ad religiones fratrum Prædicatorum & Minorum & Cisterciensium & de pœnitentia Jesu Christi, & ad alias plures, & ad Archiepiscopos

& Episcopos, & diversas provincias & dioceses in partibus transmarinis, & per vos in istis partibus, ubi opus incepimus, volumus dirivari. Vos autem corrigatis quæ videritis corrigenda, & faciatis copiam aliis transcribendi secundum quod videritis expedire, nosque ac gregem nobis commissum in sanctis vestris orationibus & meritis habere dignemini commendatos & aliis commendare. Adaugear vobis Deus gratiam, & bene valeat sancta vestra paternitas nunc & semper. Datum Accon anno Domini MCCLXI. in festo sancti Matthæi.

Sanctissimo in Christo Patri & reverentissimo Domino Guillelmo Dei providentia Patriarchæ Hierosolymitano apostolicæ sedis Legato B. Dei permissione dictus Episcopus Massiliæ cum summa devotione ac reverentia promptum ad beneplacita famulatum. Quia præcellenti splendore scientiæ ac salubri experientia jugis exercitii ad impugnandum errores infidelium & ad tuendam fidem catholicam & unitatem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ vos novimus præminere, firmiter credimus quod merito sanctitatis vestræ divina providentia vos vocavit ad purgandam terram sanctam ab erroribus infidelium & à spurcitiis vitiorum quibus extitit, peccatis exigentibus, longis temporibus multipliciter prophanata. Et quia optamus fieri participes tanti meriti ac laboris, etsi majora non possumus ut vellemus, saltem vobis offerimus munus exiguum, sed utile ad impugnandum infideles & ad muniendum fideles auctoritatibus, rationibus, & exemplis contra errores quos invenimus citra & ultra mare à puritate fidei aberrantes. Hoc opus incepimus olim quando primò transfretavimus pro subsidio terræ sanctæ. Quod opus misimus Domino Papæ Alexandro, sicut patet in littera præcedenti, & postea divavimus ad diversas pro-

vincias & diocesces & religiones, & ad dirivandum dedimus venerabili patri T. Dei gratia Episcopo Bethlemitano sedis apostolicæ Legato quando ultimò reversi fuimus à partibus transmarinis. Vos autem corrigite corrigenda, supplentes defectum, & quod minùs bene fuerit indulgentes; nosque ac gregem nobis commissum habere dignemini in sanctis vestris orationibus ac meritis commendatos. Bene valeat vestra sancta paternitas, & sanctum vestrum propositum Deus dirigat, perficiat, & confirmet, & per vos terram sanctam restituat cultui Christiano, & adaugeat in vobis gratiam nunc & semper. Amen. Datum Massiliæ anno Domini MCCLXIII. in vigilia sancti Laurentii.

Venerabili & in Christo carissimo fratri G. Priori fratrum Prædicatorum Montispessulani B. Dei permissione dictus Episcopus Massiliæ cum speciali devotione ac reverentia augmentum gratiæ in præsentis ac gloriæ in futuro. Quia vir sanctorum desideriorum estis, licet satiatus sitis favo sollicitæ fidei & ad impugnationem errorum & hæreticæ pravitatis appetitu salutifero esuritis, nos..... insalubrem esurientes, tanto affectuosiùs volumus satiare quanto satietatem hujusmodi esse credimus honori Dei, ædificationi Ecclesiæ, saluti proximorum, & utilitati studentium profuturam & vestro desiderio laudabili profuturam. Mittimus vobis..... opus correctum transitorie..... funiculis sive corrigiis nec irretitum..... capitulatum sericis..... *Reliqua vix legi possunt, & continent tantum brevem divisionem operis quod mittitur.*

Amantissimo & religiosissimo patri Dei gratia re & nomine Benedicto Massiliensi Episcopo frater G. suus Lemovicensis salutem, sanitatem, & pacem & optat jugiter & orat frequenter. Beneficiorum vestrorum memor publicè & privatim & consolationum

consolationum quas Massiliæ & in Montepessulano à vobis recepi, gratias multas ago, & hoc oro ut caritas vestra magis ac magis abundet quousque per Christum & in Christo perficiatur. Notum autem vobis facio, Pater, quod in libro vestro multum proficiunt fratres, & fides vestra nuntiatur in universo mundo. Cum igitur Provincia Massiliæ, & Gotia in Montepessulano, & Italia Romæ per vos illum habuerint, rogo quatenus mihi vestro, qui libentissimè vestra relego, Lemovicas dictum librum mittatis, ut per Aquitaniam & Galliam dirivetur, ut vobis orationes & Deo gratiæ reddantur à multis. Commendo me & fratres sanctis orationibus vestris. Datum manu mea. Bene & semper valete. Conservet vos Dominus Jesus Christus & piissima Domina mater ejus Maria. Amen. Amen.

SENTENTIA LATA IN SYNODO SUPER DECIMIS.

QUONIAM in signum universalis domini universorum dominus Deus de universis quæ dedit usui hominum decimas sibi retinuit, easque distribuit clericis & Ecclesiis, per quos & in quibus ejus cultus fieret, & sibi ut dominatori omnium serviretur, ideo decimæ per rectores Ecclesiarum ex debito requiruntur, in tantum quod qui eas solvere integrè noluerit, debet ut inceptor & detentator juris divini & ecclesiastici excommunicari tanquam pro peccato mortali, sicut docent jura canonica & divina. Cum igitur nos B. Dei gratia Massiliensis Episcopus intellexissemus per plurimos, & etiam nos nostra conscientia remorderet quod de negligentia eramus plurimum arguendi tanquam immemores salutis nostræ nostrorumque subditorum, quia decimas in civitate Massiliensi non fa-

ciebamus solvere ut canonica docent jura. Et licet huc usque possemus aliquatenus excusari, quia quondam errores hæreticorum invaluerant in civitate qui contemptibiliter irridebant eos qui decimas vel primitias vel oblationes clericis vel Ecclesiis materialibus persolvebant, & impunitatem non præstantibus prædicabant, nunc non haberet locum illa excusatio, quia per Dei gratiam illi hæretici & eorum errores per salubre prædicationis & inquisitionis officium à civitate Massiliensi extirpati sunt & cotidie extirpantur; & ideo error de non solvendis decimis est meritò in civitate Massiliensi extirpandus. Hinc est quòd nos B. Dei gratia Massiliensis Episcopus de taciturnitate & negligentia pœnitentes, & honorem Dei & Ecclesiæ ac salutem subditorum promovere volentes, secundùm doctrinam Domini nostri Jesu Christi pluries moneri fecimus cives Massilienses per capellanos parochiales sollemniter in Ecclesiis ad Missas, & nos personaliter viva voce pluries monuimus illos qui propter hoc ad nos veniebant de mandato & vice consilii generalis Massiliæ ut omnes integrè solverent decimas secundùm statuta canonica & divina, & post plures monitiones sententiam excommunicationis ferri fecimus & publicari per dictas Ecclesias contra illos qui decimas integrèolvere denegarent. Et quia intelleximus quòd quidam sunt in tantum in sua malitia obstinati quòd impudenter dicunt non esse solvendas decimas ex debito clericis vel Ecclesiis nec ad hoc debet per excommunicationis sententiam quis compelli, & quòd illi qui volent solvere, possunt eas dare pro elemosyna quibus voluerint Episcopi licentia non obtenta, nos attendentes quòd secundùm jura canonica hæc omnia sunt fecimus fieri sollemniter iterum monitiones per Ecclesias quòd nullus verbo

vel facto excusaret vel defenderet quin quilibet teneretur reddere decimas Ecclesiis & clericis integrè secundum quod in sacris canonibus & statutis apostolicis continetur. Et quia per plures dies sollemnes auctoritate nostra factæ fuerunt hujusmodi monitiones, cum intelligamus quod non cessant isti detractores Ecclesiæ, defensores errorum, & impugnatores justitiæ, nos eorum malitiæ obviantes, cum dicant jura quod si quis peccantem defenderit, maledictus erit apud Deum & homines & acrius quàm ille qui peccavit debet coerceri, & qui alterius errori consentit, simili modo est culpabilis judicandus, (ut XI. qu. III. *Qui consentit.*) & qui aliorum errorem defendit, multò est damnabilior illis qui errant, quia non solum ille errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat & confirmat, unde quia magister erroris est, non tantum hæreticus sed hæresiarcha est dicendus, (XXIV. q. III. *Qui aliorum.*) Nos B. Dei gratia Massiliensis Episcopus in plena synodo residentes, positis coram nobis evangelis & sanctorum reliquiis, auctoritate Dei omnipotentis patris & filii & spiritus sancti in scriptis excommunicamus omnes illos qui in civitate Massiliensi contumaces fuerint in non solvendo decimas integrè & qui talibus in hoc verbo vel opere dederint consilium, auxilium, vel favorem, sententias etiam latas auctoritate nostra super hoc per officialem nostrum nihilominus confirmantes, & mandantes Notariis nostris præsentibus ut super iis faciant publica instrumenta. Lata fuit hæc sententia anno Domini MCCLXIII. IX. Kal. Novembris in majori Ecclesia beatæ Mariæ sedis Massiliæ.

Excerptum ex veteri collectione miraculorum
patratorum in diocesi Magalonensi.

Dominus Benedictus quondam Episcopus Massiliensis & nunc frater Minor cum quoddam frustum ligni vere crucis de ultra mare asportasset, ut esset in majori reverentia & honore si divideretur & distribueretur in plures Ecclesias, ad dividendum cum subtilitate magistro tradidisset, assistente nepote dicti Episcopi vicario suo, ne quid de ipso ligno posset occultari vel per negligentiam perdi, & ipsis tribus in capella dicti Episcopi inclusis, & Episcopo dante se orationi, dum magister ligno in catestato & firmato vellet lignum scindere, subito inde exiliens cum strepitu nimis, ac si sagitta emitteretur de balista, non per fenestram ministrantem lucem, sed per aliam ex adverso, lignum exiit circumvolando, & ad oppositum parietem domus alterius ex parte fenestra lucem ministrantis se in quodam foramine collocavit. Ad cujus strepitum surgens Episcopus quaesivit quid hoc fuit. Cumque rei gesta audisset processum, admirans Dei virtutem, & cogitans quare hoc contigisset, magister ille coram ipso prostratus cum magno dolore dicit; Ego sum causa huius, quia vilis peccator immundus tam pretiosum thesaurum tangere ausus fui. Ad quod Episcopus: Vis, inquit, confiteri. Et ille: Volo, inquit. Quo confesso, & ligno sollicitè inquisito & invento, lignum magistro tractabile praeiit, ita quòd secundum dictamen Episcopi illud incidit.

DE CONSTRUCTIONE CASTRI SAPHET.

CUM sit nostrum firmum & salubre propositum iis quæ sunt ad honorem Dei semper intendere ac in iis jugiter immorari, & præcipuè in iis quæ ad exaltationem fidei & Ecclesiæ, & quæ ad ædificationem proximorum, quæ ad salutem animarum, quæ ad subsidium terræ sanctæ, quæ ad defensionem fidelium, quæ ad confusionem & destructionem infidelium credimus pertinere, & propter hoc castrum Saphet specialiter sit constructum, quare & quando fieri incepit, & qualiter constructum fuerit, proponimus declarare.

*Quare & qualiter & quando incepit construi castrum
Saphet.*

Cùm igitur ad subsidium terræ sanctæ venisset magnus exercitus Christianorum, in quo erant Rex Navarræ & Comes Campaniæ, Dux Burgundiæ, Comes Britanniæ, Comes Nivernensis & Forenciæ, Comes Montisfortis, Comes Barenfis, & Comes Masticonensis, & plures alii Comites & Barones, & in quo Milites apparatu militari plusquam mille & quingenti numerati sunt, præter alios quibus non erat apparatus sufficiens militaris, & balistariorum & peditum quasi innumerabilis multitudo, & venissent apud Jopen, & deliberassent qualiter procedere deberent, quidam nobiles de suis viribus præsumentes, & Templariorum & aliorum religiosorum ac nobilium de terra consilium contempnentes, de nocte ab exercitu recesserunt,

& quia non dederunt gloriam Deo, cuius est victoria, sed eam sibi nisi sunt deputare, victi fuerunt ignominiosè, & plures capti ac mortui, & exercitus reversus est cum confusione maxima apud Joppen; ubi ad relevandum & mitigandum confusionem deliberatum fuit quòd reedificarent castrum Saphet, quia non poterant ita bonum opus construere toti terræ; & ut magister Templi inciperet, promiserunt quòd darent ei ad subsidium construendi septem millia marcarum, & quòd esset exercitus ibi per duos menses ut securius & levius ædificaretur. Sed cum reversi fuissent in sabulo Accon, obliti sunt promissorum, nec iverunt ad construendum, nec ad hoc faciendum aliquid contulerunt. Cum autem facta treuga cum Soldano Damasci dictus Rex & exercitus magnus repatriasset, Episcopus Marfilix re ac nomine Benedictus ivit ad sanctam Mariam de Sardinia pro peregrinatione cum competenti ducatu dicti Soldani. Et cum de mandato Soldani per aliquos dies expectasset in Damasco, frequenter veniebant ad eum plures quærentes ab eo si ædificaretur Saphet. Et cum ipse quæreret ab eis quare cum tanta instantia requirerent, respondebant quòd ædificato castro de Saphet, Damasci portalia essent clausa. Cum ergo dictus Episcopus recessit à Damasco, consideravit diligenter terram usque Saphet; & non vidit munitionem aliquam præter Subebaim, quam tenebat nepos dicti Soldani. Et cum venisset apud Saphet, invenit ibi asertium sine ædificatione ubi quondam fuerat castrum nobile ac famosum. Ibi recepit eum cum magno gaudio frater Raymundus de Caro, qui erat tunc ibidem Castellanus; sed non habuerunt ubi caput reclinarent nisi garbelarias quas portant servientes fratrum, ubi faciunt lectos dominorum suorum. Cum igitur Episcopus

Vide Spondanum an. 1238. § 10. Ragnaldum an 1239. § 79. § 1. To. V. Duchesnii pag. 334. Mar. Sant. Torfell. pag. 215. extr.

inquisisset diligenter circumstantias & districtum dicti castri, & quare Sarraceni ædificationem ejus tantum formidarent, & invenisset quod illud castrum fieret defensio & securitas & quasi scutum Christianorum usque Accon contra Sarracenos, & esset impugnatio fortis & formidabilis & facilitas & opportunitas faciendi insultus & discursus in terra Sarracenorum usque Damascum & propter ædificationem dicti castri amitteret Soldanus multam pecuniam & magnum succursum & servitium in hominibus & rebus illorum qui essent de seto dicti castri, amitteret etiam in terra sua propria casalia & agriculturam & pascua & alia consueta, quia non auderent terram excolere propter metum dicti castri, & inde verteretur in eremum & solitudinem sua terra, & iterum oporteret eum facere multas expensas & tenere multos stipendarios pro defensione Damasci & pro terris circum-adjacentibus, & breviter invenit per famam communem quod non esset castrum tam fortissimum in terra illa unde possent Sarraceni tantum damnificari & Christiani tantum adjuvari & Christianitas dilatarı. Cùm hæc & similia audivisset dictus Episcopus, venit Accon; & cùm visitaret magistrum Templi Armannum nomine, qui jacebat infirmus; quæsit ab eo idem magister quid viderat & audierat apud Damascum. Et Episcopus respondit sibi quod videbatur sibi magnificentius quod viderat & audierat in quanto timore & tremore ac quærendi sollicitudine existerent Sarraceni super ædificatione castri Saphet. Sic referendo prædicta, cæpit persuadere diligenter & instanter quod intenderent totis viribus & celeriter, dum habebant treugas, ad illud ædificandum. Magister verò cum suspirio dixit: Domine Episcope, non est facilis ædificatio Saphet. Nonne vos audivistis quod

Rex Navarra, Dux Burgundiæ, Comites & Barones exercitus promiserunt quòd venirent apud Saphet ut securius & citius ædificaretur, & starent ibi per duos menses, & darent septem millia marcarum pro faciendo ædificio, & tamen unde ad ædificium non dimiserunt; & vos dicitis quòd ædificemus sine subsidio aliquorum. Tunc Episcopus dixit: Magister, quiescatis in lecto vestro, & dicatis voluntatem vestram bonam & efficax verbum vestrum fratribus; & ego confido in Domino quòd plus facietis de lecto vestro quàm fecit totus exercitus cum multitudine armatorum & abundantia suarum divitiarum. Et cum instaret Episcopus, dixerunt majores qui erant ibi: Domine Episcope, vos dicitis quod bonum vobis videtur; & magister habebit consilium, & respondebit vobis. Cum autem recessisset Episcopus à magistro, vocavit eos qui erant majores in consilio, & persuasit eis illud quod Episcopus dixerat magistro; & placuit eis plenissimè, & dixerunt ei quòd sequenti die veniret & faceret tantum quòd magister poneret hoc in consilio coram illis.

*Qualiter Episcopus Marsilie suavit magistro Templi
& ejus consilio quòd construerent castrum Saphet.*

Sequenti verò die venit idem Episcopus ad magistrum, & rogavit illum ut vocaret consilium suum, quòd volebat sibi loqui aliqua sibi cara. Et cum venissent, dixit illis Episcopus: Domini, ego intellexi quòd religio vestra fuit primò & principaliter instituta per sanctos Milites qui se totaliter devoverunt ad tuitionem Christianorum & ad impugnationem Sarracenorum; & quia in hoc se strenuè ac fideliter habuerunt, Dominus dilatavit & exaltavit religionem vestram apud se & apud Reges

& Principes, & est coram Deo & hominibus vestra religio hodie plurimum celebris ac famosa; & quod factum fuit tunc per illos sanctos Milites, modò videtur quòd per vos sit similiter faciendum: quia cùm ego essem apud Damascum, intellexi per plures quòd non est aliquid quod Sarraceni tantum timeant quantum quòd Saphet ædificaretur, quia ædificato illo castro, portale Damasci reputant esse clausum; & nos ipsi vidimus & consideravimus circumstantias dicti loci, & est fama publica quòd non potest ædificari castrum vel fortalium in terra ista per quod possit ita defendi Christianitas & Sarracenorum infidelitas impugnari sicut per castrum Saphet. Propter quod ego vester amicus, vester fidelis, attendens honorem Dei, salutem animarum, & promotionem religionis vestræ, rogo, consulo, & requiro ut vos, tanquam Deo fideles ac devoti & strenui Milites, respiciatis ad exempla illorum priorum & exponatis vos & vestra ad ædificationem castri de Saphet, per quod tanta impugnatio infidelium semper fiat. Ego autem non habeo pecuniam quam vobis ad hoc offeram sufficientem; sed personam offero ad faciendam ibi peregrinationem, si vultis ædificare. Si autem volueritis, prædicabo peregrinis, & vadam ibi ædificare cum eis damacia, similiter ibi acervus magnus lapidum, & faciam murum in circuitu de siccis lapidibus ad defensionem Christianorum & ad impugnationem Sarracenorum. Quo audito, dixit quasi ridendo magister: Domine, habetis in corde quòd fiat. Et Episcopus subjunxit: Habeatis & vos ad hoc bonum consilium, & Dominus sit vobiscum. Et tunc recessit ab eis. Dominus autem direxit eorum consilium, & concordaverunt unanimiter quòd dictum castrum reædificaretur sine mora, dum durabant treuæ cum Sol-

dano Damasci; quòd si differretur, posset ædificatio de facili impediri.

*Quòd gaudenter & magnificè inceptum fuit Saphet,
& à quo, & quando.*

Cùm autem deliberatum fuisset quòd ædificaretur Saphet, lætitia magna fuit in domo Templi & in civitate Accon & in populo terræ sanctæ; & sine mora electa est Militum, servientium, balistariorum, & aliorum armatorum laudabilis comitiva, & faumarum multi ad portandum arma & victualia & alia necessaria, & aperta sunt granaria & cellaria & thesauraria & aliarum officinarum ad faciendas expensas magnificè ac gaudenter; & missa est multitudo operariorum & clavorum cum instrumentis & impensis sibi necessariis; & lætata est terra in adventu eorum, & elevavit naturam Christianitas terræ sanctæ. Idem autem Episcopus Marsiliæ ibi venit cum quibus potuit peregrinis, & posuit tentoria sua in parte ubi fuerat agota Judæorum & mesquida Sarracenorum, ut per hoc innueret & aperte significaret quòd castrum de Saphet ædificabatur ad debellandas infidelitates infidelium & ad roborandam & defendendam fidem Domini nostri Jesu Christi. Cùm autem parata essent ea quæ ad incipiendum tam præclarum opus pertinebant, post celebrationem Missæ venit idem Episcopus, & facto brevi sermone ad devotionem adfidentium provocandam, invocata spiritus sancti gratia, cum benedictione & sollemnitate debita posuit primum lapidem ad honorem Domini nostri Jesu Christi & ad exaltationem fidei Christianæ, & super lapidem obtulit cupam argenteam deauratam plenam pecunia in subsidium operis subsequenter anno Domini MCCXL. tertio Idus Decembris.

*Qualiter inventus fuit puteus aqua viva infra castrum
Saphet.*

Et cum esset ibi defectus aquæ & cum multis
somariis, laboribus, & expensis afferretur à re-
motis, & Episcopus singulis diebus quæreret fon-
ticulos ad facienda barquilia ubi colligerentur,
quidam Sarracenus senex dixit dispensatori Epif-
copi: Si dominus vester daret mihi tunicam, ego
ostenderem sibi fontem aquæ vivæ infra castrum.
Qui cum ei tunicam promississet, ostendit ei locum
ubi est modò puteus, super quem erant ruinæ ru-
pium & murorum, & ob hoc multi acervi lapidum.
Et cum quæreretur ab eo signum certum, dixit
quodd in ore putei invenirent enses & capellum
de ferro. & ita inventum est. Et propter hoc ibi
attentiùs & fortiùs laboratum est donec aqua sca-
turiens optima inventa est in magna abundantia
toti castro. Mansit autem ibi dictus Episcopus do-
nec castrum firmatum fuit ita quodd posset se de-
fendere contra fidei inimicos; & cum repatriavit,
dedit dicto castro tanquam filiolo Symon prælec-
to omnes equitaturas suas & tectoria & superlec-
tilia; & data sibi benedictione, tradidit operis &
operantium custodiam & promotionem Domino
Jesu Christo, ad cuius honorem inceptum fuit &
ejus nomini dedicatum.

*In qua brevitate temporis tam magnificè sit construc-
tum, & quanta sint fortalicia castri.*

Cum autem idem Episcopus reversus fuisset ad
subsidiu terræ sanctæ contra Tartaros anno Do-
mini M C C L X. I V. Non. Octobris, & ve-
nisset ad visitandum Saphet, invenit quodd ab uno

passagio quo rediit Episcopus apud Marseliam usque ad aliud passagium quo reversus est apud Saphet per Dei gratiam & providentiam & strenuitatem & magnificentiam fratrum sanctæ domus Templi dictum castrum cum tanta industria, tanta mirificentia & magnificentia est constructum quod ejus exquisita & excellens constructio non solum ab homine sed à Dei omnipotentia videatur potius esse facta. Ad quod sciendum plenius notandum quod castrum Saphet situm est inter civitatem Accon & Damascum, quasi in medio Galileæ, in quodam promontorio circumcluso montibus & collibus & præruptis præcipitiis & scopulis ac rupibus, & propter viarum difficultates, arduitates, & angustias ex magna parte quasi inaccessibleibile & inexpugnabile. A parte verò Damasci quasi pro vallo habet fluvium Jordanem & stagnum Genesaret & mare Galileæ ac mare Tyberiadis; & hæc sunt ei pro fortalio naturaliter à remotis. Artificiose verò sunt ibidem propè intus & extra munitiones & ædificia admiranda. Quot autem & qualia sint ibi ædificia, quæ & quales, quot & quantæ munitiones & fortalitia in fossatis quæ habent in profundo rupis septem cannas & sex in lato, quæ in muris, quæ habent in altitudine viginti cannas & in latitudine decem cannas & in circuitu CCCLXXV. quæ immensibus terra profundè in antemuralia & fossata cum crotis quæ durus fossæ coopertæ quæ super scamas & sub antemuralibus, ubi possunt balistarii cum magnis balistis & defendere scama & alia propinqua & remota & non ab aliis exterius videri, ubi possunt esse securè sine aliis armaturis, quæ in turribus & propugnaculis, ubi sunt septem turres quarum quælibet habet in altitudine duodecim cannas, in latitudine decem, in spissitudine duo in summo, quæ in diversis officinis ad omnes

usus necessarios, quæ in balistarum & caleriorum & machinarum & aliorum armorum multitudine ac magnitudine & varietate artificialium, & cum quantis laboribus & sumptibus hæc sunt facta, quantæ cotidianæ custodiæ, quanta præsidia armatorum ad custodiendum & defendendum & adversarios impugnandum sint ibi necessaria continuè, quot operarii diversorum operum, quæ ac quantæ expensæ sint in iis cotidie faciendæ, non est facile scriptura vel verbo explicare. Quodd verò tam præclara & tam eximia tamque excellentia & necessaria opera ad honorem Dei & exaltationem Christiani nominis, ad offensionem infidelium, & ad ædificationem fidelium hæc sunt facta & etiam faciendæ, non convenit penitus sub silentio præteriri, sed saltem aliqua ad devotionem & compassionem fidelium provocandam expedit recitari.

Quantis expensis sit constructum.

Ad honorem igitur Domini nostri Jesu Christi & ad ostendendam devotam strenuitatem & immensam necessitatem sanctæ religionis militiæ Templi, & ad provocandam devotionem & compassionem & accendendam caritatem Christianorum fidelium erga dictam religionem & dictum castrum, referimus expensas quas fecit ibi in ædificiis domus Templi. In primis duobus annis & dimidio expendit domus Templi in ædificando castro Saphet, præter redditus & obventiones dicti castri, undecies centena millia bysantiorum Sarracenorum; & singulis sequentibus annis secundum magis & minus quadraginta millia bysantiorum Sarracenorum. In cotidianis expensis dantur victualia mille & septingentis personis & plus, & tempore guerræ duobus millibus & ducentis. In stabilimento cotidiano dicti

castrī sunt necessarii quinquaginta milites & triginta servientes fratres cum equis & armis, & quinquaginta Turcopoli cum equis & armis, & balistarīi trecenti, in operibus & aliis officiis DCCC. & XX. sclavi quadringenti. Et expenduntur ibi annuatim secundū magis & minus plusquam duodecim millia muli onerati inter hordeum & frumentum, præter alia victualia & stipendia quæ dantur stipendiariis & personis adventitiis, & præter equos & equitaturas & arma & alia necessaria, Quod non est facile computare.

De excellentia & sufficientia castrī Saphet.

Ad ostendendum verò excellentiam dicti castrī, ne videatur inutile, onerosum, & dispendiosum & insufficiens tantum opus, vel ad habitandum inhabitabile, notandum quodd castrum Saphet est amœnitate aëris temperatum, & sanum ubertate, viridariorum, vinearum, arborum, & herbarum placitum ac jocundum, fecunditate ac diversitate fructuum locuples & abundans, ubi crescunt & fructificant abundè ficus, malagranata, amygdala, & oliva; cui dedit Dominus de rore cæli & de pinguedine terræ benedictionem & abundantiam frumenti, vini, & olei, leguminum & olerum, & fructuum electorum, lactis & mellis copiam, pascula nutrimentis animalium congruentia, & nemora, arbores, ac arbusta pro faciendis furnis calcis & pro coquendis cibariis copiosè, & lapidicinas optimas ibidem ad opéra faciendā, & irrigua fontium, ac magna braquilia ad aquanda animalia & ad plantaria irriganda, non solum extra castrum, sed etiam infra. Ibi sunt aquæ vivæ optinæ abundanter & plures magnæ cisternæ, secundū quod sunt necessariæ cuilibet officinæ. Sunt etiam ibi

duodecim molendina de aqua extra, & infra plurima de animalibus & de vento, & furni etiam sufficientissimi, sicut decet. Ne quid autem desit nobilitati & necessitati dicti castri, ibi sunt venationes diversarum venationum, piscationes diversorum piscium copiosè de flumine Jordanis, de mari Galilee, de mari Genesareth, & de mari magno, de diversis locis unde pisces afferri possunt falsi cotidie ac recentes. Inter alias excellentias quas habet castrum Saphet, illud est notabile, quod per paucos potest defendi, & sub defensione in munitionem suam multos potest colligere, nec potest nisi per maximam multitudinem obsideri. Sed ista multitudo diù necessaria non haberet, quia nec aquam nec victualia inveniret; nec multitudo maxima potest ibi esse propè insimul; & si divideretur per loca remota, non posset se invicem adjuvare.

De utilitate predicti castri Saphet.

Quantum autem necessarium & utile sit castrum Saphet toti terræ Christianorum, & infidelibus quantum nocivum, scire possunt per experientiam qui noverunt quot & quantos contra ædificationem dicti castri Sarraceni, Biduini, Coromini, & Turcomani faciebant insultus frequenter usque Accon & per terram aliam Christianorum. Sed ædificato castro Saphet, positum est repugnaculum & obstaculum ne ad nocendum publicè transire audeant à flumine Jordanis usque Accon, nisi esset maxima multitudo; & ab Accon usque ad Saphet vadunt securè onerati sagmarum & quadrigarum & agriculturarum & terrarum coloni liberè. Ab omnibus exalteretur Deus. A flumine verò Jordanis usque Damascum remanet terra inculta & quasi vasta propter metum castri Saphet. Unde fiunt grandes insultus & deprædationes.

nes & vastationes usque Damascum; ubi factæ sunt plures miraculosæ victoriæ per fratres contra fidei inimicos; quas non esset facile recitare, quia inde posset fieri magnus liber. Illud autem non est omit- tendum, quòd à parte Accon sub castro Saphet in forti loco est burgus sive villa magna ubi est mer- catum & instituto, & potest defendi à castro. Habet etiam castrum Saphet sub dominio & distric- tu suo casalia quæ in Gallico villæ dicuntur plus- quam CCLX. in quibus manent plusquam decem millia hominum cum arcubus & sagittis, præter alios ex quibus haberi potest multa pecunia intus castrum Saphet, & alias religiones & Barones ac Milites ad quos pertinent dicta casalia, de quibus parum aut nihil habebant ante ædificationem Sa- phet, nec haberent hodie nisi castrum esset ædifica- tum, quia omnia haberet Soldanus & alii Sarraceni. Illa verò utilitas non est omitenda quæ supergredi- tur universas, quia potest prædicari liberè in om- nibus prædictis locis fides Domini nostri Jesu Christi, destrui ac reprobari publicè in sermonibus blasphemia Machometi. Quod non poterat fieri ante constructionem Saphet. Neque Sarraceni ausi sunt in publico proclamare, sicut antè faciebant, blasphemias Machometi contra fidem Domini nos- tri Jesu Christi. Possunt ibi modò visitari loca fa- mosa quæ sunt in districtu castri Saphet, ut cisterna Joseph, ubi fuit venditus à fratribus suis, & civi- tas Capharnaum, quæ est in finibus Zabulon & Neptalim, ubi habitavit & incepit prædicare multa & operatus est mirabilia multa personaliter Domi- nus Jesus Christus, ubi Petrus solvit tributum de statere invento in ore piscis pro se & pro Domino

Marc. 17. Jesu Christo, & ubi Matthæus sedebat ad thelo- neum, de quo sumptus est ad apostolorum. Item ibi in monte propè versùs Tyberiadim est locus ubi Dominus

Dominus de quinque panibus hordeaceis & duobus piscibus satiavit quinque millia hominum, & de quibus superfuerunt duodecim cophini pleni fragmentorum. Et est ibi propè locus ubi post resurrectionem se manifestavit Iesus discipulis suis & comedit cum eis, secundum quod legitur in evangelio feria quarta post Pascha; & ille locus dicitur vulgariter Mensa Domini, ubi est Ecclesia & peregrinatio sollemnis. Item ibi propè juxta mare Tyberiadis est casale quod dicitur Bethtaida; ubi nati fuerunt Petrus & Andreas, Philippus & Jacobus minor, & ubi Christus elegit ad apostolatam Petrum & Andream & duos filios Zebedæi. Item ibi propè juxta mare Tyberiadis versùs Tabariam est locus qui dicitur Magdalon, ubi dicitur nata fuisse Magdalena. Loca etiam sollemniora, scilicet Nazareth, mons Tabor, Cana Galilææ, & alia plurima, propter constructionem castri Saphet possunt liberius & securius visitari. Et propter hoc potest sciri quantum minuitur & subtrahitur infidelibus Sarracenis & quantum adreſcit & additur Christianitati per constructionem & stabilimentum castri Saphet, quod factum est ad damnificandum & destituendum & reprimendum infideles & ad delectandum, multiplicandum, & confortandum fideles, ad honorem Domini nostri Jesu Christi, & ad exaltationem Ecclesiæ & sanctæ fidei Christianæ.

Scriptor sum talis demonstrat littera qualis.

*Ex Chronico Monasterii S. Martini Lemovicensis;
auctore Petro Coraleiusdem loci Abbate.*

MCCLXVI. Soldanus Babylonie obsedit castrum du Cephet, quod tenebant Templarii; & illud obtinuit in festo beati Christophori prodicione

*Vide VVad-
ding an.
1266. §. 9.*

Odor.
Raynald.
an. 1266.
§. 41. 42.

cujusdam fratris sui natione Syrii, qui Leo vocabatur, & fuerat frater per triginta annos. Hujus proditionis quidam Anglicus dicebatur esse particeps, quem obsessi interfecerunt. Iste maledictus Leo, qui Castellanus erat loci, non permittebat quòd se defenderent Christiani, quia minabatur eis pejora. Tandem maledictus Soldanus affidavit per juramentum obsessos & quòd cum armis & oneribus suis recederent securi, castro reddito; de quibus cùm exisset interfecit & decapitavit septies viginti fratres & decem Templi, exceptis Hospitalariis, & septingentos & sexaginta septem viros bellatores, & quatuor fratres Minores, exceptis mulieribus & parvulis. Qui omnes aestimati fuerunt usque ad tria millia. Et maledictus Leo fidem nostram coram omnibus negavit. Dicebatur etiam quòd caput unius fratris Minoris abscissum consummavit antiphona beatæ virginis quam cantabant, scilicet *Salve Regina*. Hac de causâ Ludovicus Pius Rex Franciæ omnes Barones regni qui habebant trecentas libras in redditibus Parisius in Annunciatione beatæ virginis venire fecit, & ipsis præsentibus [ipse] & tres filii sui cruces sumpserunt, & Comes Atrebatensis, & Britannia, & plures alii Archiepiscopi & Episcopi & Barones, quorum non erat numerus.

URBANI PAPÆ II.

EPISTOLÆ XVI.

*Littera ad Hugonem Abbatem Cluniacensem
de electione sua.*

URBANUS Episcopus servus servorum Dei
Hugoni reverendissimo Abbati Cluniacensi
omnique ejus sancto conventui salutem & apostoli-
cam benedictionem. Quoniam sanctitatem vestram
satis avidam exaltationis Romanæ Ecclesiæ novi-
mus, ea quæ circa nos acta sunt compendio vobis
notificare curamus. Notum itaque facimus dilec-
tioni vestræ quod apud Terracinam Campaniæ civi-
tatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopi & Cardi-
nales, Portuensis videlicet, Sabinensis, Tuscula-
nus, Albanensis, & Signensis cum aliis Episcopis
numero XVI. & Abbatibus quatuor aliisque
quàmplurimis viris religiosi convenientes, cum
Portuensis Episcopus omnium Romanorum clerico-
rum catholicæ parti faventium se legatum diceret,
Abbas verò Cassinensis Cardinalis Diaconus cætero-
rum Diaconorum, P. quoque Cardinalis tituli
sancti Clementis omnium Cardinalium, Præfectus
autem urbis laicorum omnium se ferre assereret le-
gationem, cùmque post triduanum jejunium suppli-
cationibus multis magnisque ad Deum precibus
vehementer insisterent, quod ego quidem omnino
dignus non fui, tandem me sibi quarto Idus Martii
in Pontificem elegerunt. Quibus, Deum testor,
non ambitionis causa nec alicujus dignitatis deside-
rio assensum præbui, sed quia tot tantisque viris

A a ij

inobediens esse verebar ; talique quali tempore si quantum ad me periclitanti Ecclesiæ non subvenirem ; Deum me offendere metuebam ; præsertim cum prædecessores meos viros omni veneratione dignos , Gregorium scilicet atque Victorem , hoc sibi divinè præcepisse asserunt. Rogo igitur , desiderantissime , nimiumque te deprecor ut si qua tibi sunt pietatis viscera , si qua filii & alumni tui est tibi memoria , me multum id cupientem tua præsentia consolari sanctamque matrem tuam Romanam Ecclesiam , si unquam possibile fuerit , tuo multum nobis optabili adventu visitare digneris. At verò si id fieri nequit , ut tales de filiis tuis confratribus meis te ad nos mandare non pigcat , in quibus te videam , te suscipiam , tuæ consolationis in immensis perturbationibus positus verba cognoscam , qui tuam caritatem , tuæque dilectionis affectum mihi repræsentent , qui qualiter & tu omniumque fratrum nostrorum se habeat congregatio mihi denuntient. Precor autem ut omnem sanctorum fratrum congregationem commonere facias ut apud omnipotentis Dei clementiam preces effundant quatenus & nos & Ecclesiam suam sanctam , quæ tantis videtur subiacere periculis , in pristinum restaurare statum dignetur. Noveris enim specialius hoc negotium super te pendere. Vale. Datum III. Idus Martii apud Terracinam.

Privilegium Domni Rainoldi Remorum Archiepiscopi.

An. 1089. **U**RBANUS Episcopus servus servorum Dei Rainoldo carissimo fratri Remorum Archiepiscopo ejusque successoribus legitimis in perpetuum. Potestatem ligandi atque solvendi in cælis & in terra beato Petro ejusque successoribus auctoritate Deo principaliter traditam illis Ecclesia verbis

agnoscit quibus Petrum est Dominus allocutus : *Quaecunque ligaveris super terram erunt ligata in caelis, & quaecunque solveris super terram erunt soluta & in caelis.* Ipsi quoque & propriae firmitas & alienae fidei confirmatio eodem Deo auctore praestatur cum ad eum dicitur : *Rogavi pro te ut non deficiat fides tua, Petre. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Oportet ergo nos, qui, licet indigni, Petri residemus in loco, prava corrigere, recta firmare, & in omni Ecclesia ad interni arbitrium iudicis sic disponenda disponere ut de vultu ejus iudicium nostrum prodeat & oculi nostri videant aequitatem. Fraternitatis igitur tuae justis petitionibus annuentes ex antiquo Remensis Ecclesiae usu apostolicae sedis auctoritate ac benevolentia concessum tibi pallium hujus decreti nostri pagina confirmamus, Primatemque totius secundae Belgicae provinciae secundum antecessorum tuorum dignitatem esse censemus. Statuimus etiam ut nulli nisi solummodo Romano Pontifici subjectionem & obedientiam debeas, omnisque causae tuae iudicium solius Romani Pontificis diffiniatur arbitrio. Primam praeterea praecipuamque tibi tuisque successoribus potestatem contradimus Francorum Reges consecrandi; ut sicut beatus Remigius ad fidem Clodoveo converso primum illi regno Regem Christianum instituisse cognoscitur, ita tu quoque tuique successores, qui ejusdem sancti Remigii vice in Remensi Ecclesia Domino disponente fungimini, ungendi Regis & ordinandi sive Reginae prima potestate fungimini. Statuimus etiam praesentis nostrae paginae auctoritate firmantes ut sicut primum diadematis insigne per vestrae manus impositionem Francorum Reges suscipiunt, ita quoque in solemnibus processionibus quibus eosdem Reges fuerit coronari, te praesente vel tuorum catholicorum quomolibet

successorum à nullo alio Archiepiscopo vel Episcopo coronetur. Vestram ergo dilectionem apostolicæ sedis gratiæ vicem debita subiectione rependere ejusque decreta inviolabiliter observare, ut à subiectis tibi Franciæ populis ut observentur pro viribus exigere. Nos siquidem antiquam omnem vestræ Ecclesiæ dignitatem servare speciali devotionis intuitu cupientes, totum honoris, totum dignitatis & excellentiæ tibi tuisque legitimis successoribus manere decernimus quicquid beato Remigio prædecessor noster Ormisda legitur contulisse. Itaque dilectionis tuæ reverentia, frater carissime Rainolde, secundum antecessorum tuorum consuetudines pallio uti noverit ad Missarum solummodo celebrationes diebus tantum determinatis, videlicet dominicæ nativitatis, circumcisionis & epiphaniæ, sabbato sancto, resurrectione, & secunda feria, ascensione, Pentecoste, in solemnitatibus sanctæ Dei genitricis & virginis Mariæ, natalitiis quoque Joannis Baptistæ atque omnium Apostolorum, & festis sanctorum Nicasi, Remigii, Martini, in commemoratione etiam omnium sanctorum, in consecratione chrisimatis, Ecclesiarum, & tam Episcoporum quam aliorum clericorum, in benedictione Regis ac Reginæ, in anniversario tuæ consecrationis & Ecclesiarum sanctæ Mariæ sanctique Remigii dedicationis die. Cujus indumenti honor quoniam modesta actuum vivacitate servandus est, hortamur ut ei morum tuorum ornamenta conveniant, quatenus auctore Deo rectè utrobique possis esse conspicuus. Quamobrem, carissime frater, quem pastoralis curæ constringit officium, dilige fratres, ipsi quoque adversarii propter mandatum dominicum tuo circa te copulentur affectu, pacem sequere cum omnibus, sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, piis vaces operibus, virtutibus pol-

leas, fulgeat in pectore tuo rationale iudicii cum superhumeralis actione conjunctum. Ita procedas in conspectu Dei & totius Israel hujusmodi gregi commissio præbeas exempla, ut videant opera tua bona & glorificent patrem nostrum qui in cælis est. Sit in lingua sermo, sit zeli fervor in animo, creditum tibi agrum dominicum exerce dum licet, semina in timore dum tempus est bonum faciendo, ne deficias tempore suo metes indeficiendo. Vigilanter itaque terrena negotia relinquendo cælestibus anghela; quæ retro sunt obliviscens, in ea quæ antè sunt temetipsum enixiùs extende. Mens tua in seculari vanitate non diffluat, in unum currat atque confluat finem, quem mira suavitate David respexerat cum dicebat: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite meæ.* Sancta trinitas fraternitatem tuam gratiæ suæ protectione circumdet & ad finem qui non finitur pervenire concedat. Datum Romæ per manus Johannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis anno dominicæ incarnationis MLXXXVIII. Indictione XIII. VIII. Kal. Januarii, anno pontificatus Domni Urbani II. Papæ secundo.

De confirmatione electionis Manassis Episcopi Cameracensis.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei An. 1095.
universis in clero & populo Cameracensi salutem & apostolicam benedictionem. In Concilio apud Clarummontem Arvernæ celebrato, cum pro electione dilecti filii nostri Manassès & item Gualcherii à vobis facta quæstio habita & diligenti fuisset investigatione tractata, patuit Manassèm quidem à vobis canonicè electum, Gualcherium verò contra sanctorum canonum auctoritatem in vestram

A a iiij

se Ecclesiam intrusisse. Totius igitur Concilii iudicio placuit Gualcherium quidem, tanquam infaurem, à vestra Ecclesia propellendum, Manassem verò electioni suæ & Ecclesiæ vestræ restituendum. Gualcherius itaque suæ conscientiæ malè fidens, & iustitiæ sententiam audire per metuens, Concilio se subtraxit. Tertio igitur evocatum, cum omnino subterfugisset, nos ejus fugam pro confessione habentes, secundum universalem Concilii sententiam ex sanctorum canonum auctoritate prolatam ab omni episcopali ordine deposuimus, & Manassem electioni suæ & vestræ Ecclesiæ restituimus, collaudantibus & corroborantibus tam Metropolitano vestro Remensi antistite quàm & universis ejusdem metropolis suffraganeis. Nunc vos litteris præsentibus commonemus & apostolica auctoritate præcipimus ne Gualcherium ulterius recipere præsumatis, Manasse autem tanquam vestro verè catholico Episcopo obedientiam plenius impendatis. Neque vos lateat Gualcherium anathemati esse subiectum, si se ulterius de Ecclesiæ vestræ prælatione profana præsumptione intronittere tentaverit. Si quis igitur deinceps his decretorum nostrorum præceptis contraire præsumperit, omnipotentis Dei & Apostolorum ejus indignationem inveniet, & ultionis apostolicæ gladio ferietur. Omnes autem qui Gualcherio fidelitatem juraverunt ab ejusdem sacramenti vinculo apostolica auctoritate absolvimus. Data apud Arverniam II. Kal. Decembris.

*Bulla confirmationis privilegiorum monasterii
Celsiniacensis.*

An. 1095. **U**RBANUS Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Celsiniacensis cœnobii monachis salutem & apostolicam benedictionem. Ad

hoc nos disponente Domino in apostolicæ sedis servitium promotos agnoscimus ut ejus filiis auxilium implorantibus efficaciter subvenire & ei obediētes tueri ac protegere prout Dominus dederit debeamus. Unde oportet & nos venerabilibus locis manum protectionis extendere & fervorum Dei quieti attentius providere. Igitur tam pro vestra speciali religione quàm pro venerabilis fratris nostri Hugonis Cluniacensis Abbatis dilectione, ad cujus curam ex Cluniacensis cœnobii jure locus vester pertinet, vestris, filii in Christo carissimi, precibus annuentes, monasterium vestrum præsentis decreti autoritate munimus. Statuimus enim ut quæcunque hodie vestrum cœnobium justè possidet sive in futurum concessione Pontificum, liberalitate Principum, vel oblatione fidelium justè atque canonicè poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus semper & illibata permaneant, in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda, in ipso videlicet burgo qui monasterio adjacet sanctæ Mariæ & sancti Martini, in pago Ucionensi Ecclesiam sancti Remigii de Carniaco, sancti Jacobi de Varennis, sancti Quintini, sancti Stephani, sancti Juliani de Paleariis, sanctæ Mariæ de Massiaco, sancti Germani Brennacum, Ecclesiam novam in Luridensi pago, cœnobium Calcidi montis, sanctæ Mariæ de Beverias, Ecclesiam de Monterevello, de Viverolo, de Bafia, de Grandirivo, de Zalmantarias, de Ambert, de Marcac, de Teuleiras, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Monte, sancti Ferreoli, sancti Eligii, in Privatenfi pago Ecclesiam sanctæ Florinæ, sancti Gervasii, Ecclesiam de Abulnac, de Burnunculo, de Leuton, de Lendan, de Clais, de Vescon, de Girmac, in pago Talendenfi Ecclesiam sancti Hilarii, sancti Martialis, Ecclesiam de Chidrac, de Monte acuto, de Plauzac, de Ozac, de Solèris,

capellam de Monte, in pago Todornensi Ecclesiam sancti Lupi, sancti Juliani & sanctæ Mariæ apud Cauriacum, Ecclesiam de Matefc cum Ecclesiis ad ipsum locum pertinentibus, in pago Taluensi Ecclesiam sanctorum martyrum Cyrici & Julitæ, sancti Pardulfi, sancti Donati, sancti Victoris, Ecclesiam de Cingulis, cum universis possessionibus & appendiciis eorum. Præterea decernimus ut nulli omnino liceat eandem Ecclesiam temerè perturbare aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura; salva tamen in omnibus debita Abbatum Cluniacensium reverentia. Nulli etiam facultas sit adjacentem monasterio burgum invadere, deprædari, vel noxias aliquas, consuetudines exactiois imponere. Porro sepulturam ejusdem loci omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint devotioni & extremæ voluntati, nisi fortè excommunicati sint, nullus obsistat. Et quia largiente Domino monasterii vestri Ecclesia nostris manibus est consecrata, hoc quoque præsentī capitulo subjungimus, ut pro beati Petri & nostræ consecrationis reverentia nullus deinceps audeat in idem monasterium excommunicationis aut interdictionis proferre sententiam, quatinus ab omni servitii singularis infestatione securi omnique gravamine mundanæ oppressionis remoti in sanctæ religionis observatione seduli atque quieti omnipotenti Domino placere totius mentis & animæ virtutibus anheletis. Si qua sanè ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiove commonita

si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore & sanguine Dei & Domini redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatinus & hic fructum bonæ actionis percipiant & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen, amen. Datum apud oppidum sancti Flori per manum Johannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, indictione III. VII. Idus Decembris anno dominicæ incarnationis M X C V. pontificatus autem Domni Urbani secundi Papæ VIII.

Adversus Canonicos Biliomensis.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei *An. 1095.*
Duranno carissimo fratri Arvernorum Episcopo salutem & apostolicam benedictionem. Adversus fraternitatem tuam pro Biliomensibus Canonicis, qui tuæ ditionis habentur, non exigua querela pervenit. Hi nimirum beati Lupi cœnobium, quod sub Cluniacensis cœnobii jure multis jam ultra nostram memoriam temporibus est retentum, invasione horrenda & catholicis auribus non ferenda contra omne jus & fas usurpantes, altare ipsius cœnobii diruerunt, reliquias in eo latentes dirpuerunt, quodque dictu & auditu nefas est, ipsum quod super altare ad infirmorum usus repositum fuerat corpus dominicum ipsis supercælestibus virtutibus reverendum humo dispergere minimè timuerunt, & cætera ornamenta omnemque monasterii suppellectilem in usus proprios apportaverunt.

Hæc quàm gravia, quàm horrenda, quàm catholicis auribus importabilia videantur fraternitatis tuæ non credimus latere prudentiam. Quodd igitur multa hæc pati sollicitudo tua potuerit non minimùm, si tamen ita se rei veritas habeat, admiramur. Præsentibus ergo litteris officii tui debitum admoneamus ut prædictum locum & ex eo direpta utensilia universa Celsinianensibus restitui facias. Quibus reinvestitis, si quam in loco illo justitiam se habuisse Biliomenses Canonici consentunt, tempore congruo cum Celsinianensibus monachis nostro se conspectui repræsentent. Si autem nostræ huic jussioni Biliomenses Canonici obedire contempserint, divinum eis officium interdicto quoadusque resipiscentes Celsinianensi Præposito & fratribus quæ diripere restituant. Quodd si episcopalis auctoritatis judicium exercere neglexeris, nostra se à divinis officiis auctoritate ita se noverint interdictos, tu nec ipsi uspiam nec alii in eorum Ecclesia id exhibere præsumant quoadusque hæc à nobis præcepta perficiant.

Confirmatio electionis Gerewini Episcopi Ambianensis.

An. 1095. **U**RBANUS Episcopus servus servorum Dei clero & populo Ambianensi salutem & apostolicam benedictionem. Reverentissimus frater noster Gerewinus vester Episcopus ad sedem apostolicam veniens causam suam cum testimonio litterarum reverentissimi confratris nostri Remorum Archiepiscopi Rainoldi & legatorum ipsius nobis notificavit. Nos autem electionem ejus canonicam approbantes, & illum qui è transverso se injecit reprobantes, simulque diù nobiscum cum retinendo, & si qui contra cum venire vellent attendendo, postquàm in duorum mensium spatium, quo

nobiscum deguit, nemo contra eum quicquam attulit, ex condescensione misericordiæ rigorem iustitiæ temperantes, in loco eum & officio suo confirmatum vobis remittimus. Propter quod fraternitatem vestram auctoritate apostolica commoneamus ut omnem ei obedientiam velut idoneo pastori exhibeatis, omnem consilio & auxilio ad retinendum & regendum episcopatum sollicitudinem impendatis, ut cum ipso tam de doctrina sua quam de obedientia vestra gaudere valeatis. Quod si post hanc commonitionem quisquam ei de episcopatu contradicere præsumpserit, eique sicut Episcopo suo subdi recusaverit, sententiam qua ipse pro inobedientia eum multaverit nos apostolica auctoritate confirmamus. Data XIII. Kal. Januarii.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei *An. 1096.*
clero & populo Ambianensi salutem & apostolicam benedictionem. Accusationem simoniacæ pravitatis venerabili fratri nostro Gerwino vestro Episcopo coram Metropolitano & comprovincialibus Episcopis intentatam nos quidem vires nullas habere censuimus, quia ad unius, præsertim infamis aut minùs, idonei, vocem condemnandum neminem arbitramur. Ideoque cum nullus ad nos adversus eum canonicè accusationem attulerit, nos nullam ab eo expurgationem duximus exigendam. Ipse tamen opinioni suæ religionis in posterum providens ultro se tactis sacrosanctis evangeliiis expurgavit quod pro abbazia sancti Richarii aut pro Ambianensi episcopatu pecuniam ipse nec dedit nec promisit nec pro se ipso alius se sciente. Quamobrem à præsentis accusationis læsione liberum arbitantes, ad vos cum nostræ gratiæ plenitudine remandamus. Vobis itaque officii nostri auctoritate præcipimus ut eum tamquam pastorem

proprium obedientia debita vereamini & ejus monitis obsequamini, ut errata præterita corrigentes, ad dominicorum præceptorum observantiam convertamini. Clericos quos contra sanctorum canonum disciplinam mulieribus copulari contempto catholice Ecclesie usu accepimus apostolica auctoritate præcipimus ut ab hujusmodi aliisque quibus involvuntur flagitiis omnino desistant & secundum antistitis sui judicium divinæ se mancipient servituti. Si verò, quod absit, nostra præceptione contempta vestro antistiti ad salutis vestræ jacturam pertinaciter resistere ulterius præsumperitis, quamcunque in vos sententiam justitia dictante protulerit nos auctoritatis nostræ pondere confirmamus. Data XV. Kal. Augusti.

*Bulle pro monasterio sancti Aegidii, confirmata
in Concilio Placentino.*

An. 1095. **U**RBANUS Episcopus servus servorum Dei universis per Gothicam provinciam fidelibus salutem & apostolicam benedictionem. Notum omnibus vobis volumus quia dilectus filius noster Raimundus Tolosanus Comes tam nostris quam aliorum religiosorum virorum monitis excitatus & omnipotentis Dei timore compunctus partem immo rapinam quam ex parentum suorum invasione in altari sancti Aegidii & reliquis ipsius altaris Ecclesie altaribus habere solitus erat Deo ac sanctæ Deigenitrici Mariæ sanctisque Apostolorum principibus Petro ac Paulo & beato confessori Aegidio reddidit. Quæ redditio sive dimissio in Tolosana Synodo facta est coram Legato nostro Bernardo Toletano Archiepiscopo & pluribus tam Episcopis quam Abbatibus. Item in festivitate

sancti Ægidii coram eodem Legato nostro aliisque
 quamplurimis Episcopis vel Abbatibus eandem
 redditionem cum uxore sua Hervira & filio Ber-
 tranno super altare beati Ægidii confirmavit,
 duobus illic nummis Ægidienſis monetæ poſitis.
 Igitur nos ſecundum ipſius Comitis poſtulationem
 pro ſua & parentum ſuorum ſalute factum hoc
 auctoritate apoſtolica confirmamus & omnipoten-
 tis Dei miſericordiam deprecamur quatenus quod
 de rerum eccleſiaſticarum uſurpatione hætenus
 admiferunt ſua eis propitiatione indulgeat & à
 ſuorum delictorum vinculis per ſanctorum Apoſto-
 lorum & ſancti Ægidii merita & preces abſolvat.
 Porro tam ipſum quàm ejus poſteros univerſos,
 ſi altarium oblationem ulterius invadere tentave-
 rint, anathemati ſubjicimus & ab univerſo Eccleſiæ
 conſortio ſegregamus. Quicumque etiam vel ab
 ipſo Comite vel ab aliquo quolibet de oblationi-
 bus illis feudum tenet, hujus decreti tenore cog-
 nito niſi omnino Eccleſiæ reddiderit, eidem ana-
 themati ſubjaceat. Ipſis etiam monachis ſub ana-
 themate interdiciamus ne ullo unquam tempore
 laïcorum cuiquam in ipſis altarium oblationibus
 partem habere permittant. Alioquin & qui dederit
 & qui receperit anathemati quod propoſuimus ſub-
 jacebit. Data per manum Johannis ſanctæ Ro-
 manæ Eccleſiæ Diaconi Cardinalis Cremonæ XII.
 Kalendas Martii, indiſtione III. anno ab incar-
 natione Domini MXCV. pontificatus verò Domni
 Urbani Papæ ſeptimo.

Relecta verò & confirmata in Concilio quod

idem Papa Placentiæ celebravit.

Ego Albertus Cardinalis ſubſcripſi.

*Sequentia
 addita poſ-
 tea ſunt.*

Ego Johannes Portuenſis Episcopus Cardinalis

ſubſcripſi.

Ego Ricardus Presbyter Cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Massiliensis Abbas subscripsi.

Ego Bonus Senior Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Teuzo Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Gregorius Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Daibertus Pisanus Archiepiscopus subscripsi.

Ego Rodulfus Turonensis Archiepiscopus subscripsi.

Hugo Cardinalis Diaconus sanctæ Romanæ Ecclesiæ subscripsi.

Herimannus Cardinalis.

Ego Philippus Lunensis Episcopus subscripsi.

Ego Auralicensis Episcopus Gilhelmus subscripsi.

Ego Rogerius sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconus subscripsi.

Ego Johannes Portuensis Cardinalis Episcopus subscripsi.

Ego Willelmus Ausciensis Archiepiscopus cum meis suffraganeis, scilicet Dodo Bigorritano Episcopo, Sancio Lascurrensi Episcopo, Ottone Olorense Episcopo, Wilhelmo Conforano Episcopo, subscripsi.

Ego Imolensis Episcopus Otto subscripsi.

Ego Rodulfus Reginus Archiepiscopus subscripsi.

Petrus Venetus Patriarcha, Petrus Archiepiscopus Medionalensis, Gotafridus Episcopus Magalonnensis, Berengarius Episcopus Foro-Julienensis, Amatus Archiepiscopus Burdegalensis, Aldebertus Archiepiscopus Bituricensis, Petrus Archiepiscopus Aquensis, Fulco Belvacensis Episcopus interfuerunt.

Tetbaldus Bercellenfis Abbas laudavit. Poncius Abbas Calæ Dei, Frotardus Abbas sancti Pontii.

Iti

Isti & omnes Archiepiscopi, Episcopi & Abbates in Placentina Synodo residentes hanc dimissiones chartam præcepto Domini Papæ laudaverunt & confirmaverunt, ac hujus dimissionis deinceps invasorem vel subreptorem perpetuo anathemati subdiderunt, & monasterium omne, si aliquando invasio accideret, ab omni divino officio interdicens cessare jusserunt.

Litteræ Haymonis Episcopi Matiscontensis in quibus continentur quadam epistola Urbani Papæ II. & aliorum summorum Pontificum de monasterio sancti Germani Autissiodorensis.

HAYMO permissione divina Matiscentis Eccle- An. 1096.
siaz minister humilis universis præsentis litteras inspecturis salutem in vero salutari. Noverit universitas vestra nos diligenter inspexisse ac perlegisse privilegia inferiùs annotata, in bulla, filo, pargameno, & litteras, & in qualibet sui parte omni vitio penitus carentia, quorum tenorem verbo ad verbum præsentis paginæ duximus inferendum. Urbanus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Hugoni Cluniacensi Abbati salutem & apostolicam benedictionem. In Nemausensi Concilio monasterii sancti Germani quod Altissiodori situm est. Abbas eandem abbatiam in manu nostra refutavit, & sæpe ab eo rogati locum ipsum ei restituere nolimus. Filius præterea noster Stephanus Comes cum uxore sua nos deprecatus est ut idem monasterium tibi committeremus. Hoc ipsum in Romana nuper synodo coram ejusdem civitatis Episcopo & prædicti loci fratribus à nobis statutum est. Fraternalitati igitur tuæ litteris præsentibus mandamus ut præfatam abbatiam in tua deinceps provisione perpetuò disponendam suscipias &

monasticam ibi religionem secundum fratrum tuorum conversationem instituas, ita tamen ut locus idem proprio Abbate non careat.

Paschalis Episcopus servus servorum Dei. & cætera. Et infra. Cæterum omnipotentis Dei misericordia beati Germani meritis locum illum respiciente venerabilis fratris nostri Umbaldi Altissiodorensis Episcopi postulatione præsentis & nobilium virorum videlicet Stephani Blesensis Comitis & Adelæ uxoris ejus, & Guillelmi Comitis Nivernensis allegatione supplici prædecessori nostro sanctæ memoriæ Urbano secundo subiectum est ut idem monasterium reverentissimi fratris nostri Hugonis Cluniacensis Abbatis sollicitudini committeretur in disciplina regularis ordinis reducendum. Sic nimirum & principalium precum votis & præcepti pontificalis auctoritate compulsus loci curam suscepit, teque, fili carissime Hugo, in Cluniacensi claustro probabilius eruditum illic Abbatem constituit, & disciplinæ regularis ordinem Domino largiente restituit. Et nos ergo nostri prædecessoris institutionem legitimam præsentis decreti pagina per Dei gratiam confirmamus, ut videlicet prædictum beati Germani monasterium in præfati Hugonis Abbatis Cluniacensis & successorum ejus ordinatione perpetuò permaneat. & cætera.

Clemens Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Hugoni Abbati & conventui Cluniacensi salutem & apostolicam benedictionem. Quanto specialius cænobium vestrum beati Petri juris existit & ad nostram provisionem nullo mediante pertinet & tutelam, & vos & prædecessores vestri in eo cælestis magisterio subditi disciplinæ per infusionem sancti spiritus odorem honestatis & religionis in vestro hætenus ordine observatæ latius expandistis, tanto ad conservandum jura vestra illæsa &

justas devotionis vestrae petitiones benignius admittendas tenemur existere promptiores. Quia igitur, sicut ex scriptis S. quondam Comitis Blesensis & A. uxoris ejus & felicitis recordationis Urbani secundi & Paschalis Romanorum Pontificum sub sigillis dilectorum filiorum nostrorum B. sancti Angeli & S. sanctae Mariae in via lata Diaconorum Cardinalium sedis apostolicae Legatorum ad praesentiam bonae memoriae Urbani tertii praedecessoris nostri transmissis innotuit, monasterium sancti Germani Altissiodorensis, in quo adeo per negligentiam provisorum regularis observantia perierat disciplinae & terrenae defecerant facultates quod ejus custodia abjectis traderetur personis, ad preces praedicti Comitis monasterii ejusdem patroni & bonae memoriae Humbaldi tunc Altissiodorensis Episcopi & aliorum plurium praedictus Urbanus secundus antecessor noster beato Hugoni tunc monasterii vestri Abbati & successoribus ipsius provida deliberatione concessit secundum beati Benedicti regulam reformandum & sub ordine monasterii Cluniacensis futuris temporibus perpetuo possidendum, sic tamen quod monasterium ipsum Abbatis non debeat provisione carere, quam concessionem & praedicti Comitis donationem praedictus Paschalis & Urbanus tertius praedecessores nostri postmodum confirmarunt, & nos eorum vestigiis inhaerentes ad exemplar ipsorum eandem concessionem ratam esse decernimus & praesentis scripti pagina confirmamus, statuentes ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Laterani IIII. Kal. Martii, pontificatus

nostri anno primo. Nos verò ad faciendum fidem super privilegiis præmissis à nobis seriatim perlectis & absque omni vituperatione cognitis & inspectis sigillum nostrum ad petitionem venerabilis & religiosi viri Hugonis Abbatis Cluniacensis huic præsentì paginæ duximus imprimendum. Anno Domini MCCXXX.

Bulla pro monasterio sancti Martialis Lemovicensis.

An. 1097. **U**RBANUS Episcopus servus servorum Dei dilecto filio Ademaro Abbati Lemovicensis cœnobii quod in honore beati Martialis ædificatum est ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Ad sollicitudinem ac benignitatem apostolicæ sedis pertinet & religionem augere & religiosis locis sive personis auxilium suæ protectionis impendere. Quamobrem devotioni tuæ, fili in Christo carissime Ademare Abbas, non minimùm gratulamur quòd in beati Martialis apud Lemovicas monasterio per te potissimum, præcepto scilicet atque industria reverentissimi Hugonis Cluniacensis Abbatis, religionis status largiente Domino instauratus est. Quam instaurationem per beati & apostolici confessoris Martialis merita augeri & provehici cupientes, per præsentis decreti paginam stabilimus locum ipsum sicut hodie est, & sicut ab Episcopo atque Canonicis Lemovicensis Ecclesiæ noscitur institutum, semper sub disciplina, dispositione, & custodia Cluniacensis Abbatis persistere, & ut obeunte Abbate nullus ibi qualibet surreptionis auctoritas vel violentia præponatur nisi quem præfatus Cluniacensis Abbas illic vel successores ejus secundum Dei timorem elegerint. Quia verò disponente Domino & sancti ejus confessoris dignatione factum est ut per nos ipsos ejus tumultum visitare & io-

ti ipsius Ecclesiam in honore sancti salvatoris consecrare meruerimus, nos pro ejusdem confessoris apostolici devotione & reverentissimi confratris nostri Hugonis Abbatis dilectione, pro tuæ etiam religionis petitione, & monasterium ipsum & quæcunque ipsius sunt sub tutela apostolicæ sedis perpetuò conservanda suscipimus; in quibus hæc propriis nominibus duximus exprimenda. In Lemovicensi pago monasterium sanctæ Valeriæ, sancti Valerici, sanctæ Mariæ, quæ vocatur Subterranea, capellam de Buxo, Ecclesias de Valera, videlicet sancti Sulpitii, sanctæ Mariæ, sancti Martini, Ecclesiam sancti Martialis de Rociaco, sanctæ Mariæ de Clavalle, apud Pairac Ecclesias sancti Martini & sancti Dionysii, item sancti Dionysii de Murs, sanctæ Mariæ de Roera, sancti Petri de Parazol, sancti Silvani de Castel, sancti Martialis de Rot, sancti Martialis de Roser, sancti Petri de Vernol, sancti Alpiniani de Tarne, sancti Martialis de Manave, abbatiam sancti Petri Vosiensis, monasterium sancti Pardulfi de Arnaco, capellas de Colret & de Monzac, Ecclesiam de Sirac, sanctæ Mariæ Magdalenæ de Quadris, sancti Martialis de Cosei, capellam sancti Michaelis quæ dicitur Anteana, & castellum vestro monasterio circumsitum cum universis pertinentiis suis, sicut illud religiosus Imperator Hlodouvicus beato Martiali tradidisse cognoscitur. In Santonenſi monasterium sancti Martialis apud castrum Coleſium, sancti Petri de Monte Andro, sancti Martini de Saliono, sancti Salvatoris, quæ dicitur Vita aterna, sancti Petri de Aneſio, Ecclesiam de Doaz. In Arvernensi Ecclesiam sancti Martini de Vernojol. In Bituricensi monasterium sancti Martialis apud Rosiacum, Ecclesiam sancti Leodegarii de Malvera, sancti Martialis de Duno. In Pictavenſi apud castrum Monmorde Ec-

clesiam sancti Martini de Monzac, & juxta castellum novum beati Martialis Ecclesiam. In Rutenensi Ecclesiam de Teuciac, sanctæ Mariæ de Panesa, sancti Martialis de Rivo petroso. In Biterrensi Ecclesias de Laurenc & de Paimolo. In Narbonensi Ecclesiam sancti Cassiani. In Petrogoricensi monasterium sancti Martialis apud Palmatum. In Engolismensi Ecclesiam sancti Martialis de Multene & de Cantrazaç, & capellam in silva Biarga, & aliam in bosco Nigreto, & sancti Hilarii in castello de Rocca. In Burdegalensi Ecclesias sancti Petri de Tortirac & de Fornel & de Petrasita. In Diensi Ecclesias sanctæ Mariæ de Sermea & de Soant cum pertinentiis & appendiciis suis. Quæcumque præterea in præsentem vestrum cœnobium justè possidet, sive in futurum justè atque canonicè poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus & illibata permaneant. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat idem monasterium temerè perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Salva Lemovicensis Episcopi canonica reverentia, siquidem catholicus fuerit & gratiam & communionem apostolicæ sedis habuerit. Alioquin quandiu fortè; quod absit, Lemovicensis Ecclesia pastore caruerit, vobis vestrisque successoribus liceat ordinationum sive consecrationum quarumlibet gratia catholicum quem malueritis Episcopum adire & ab eò quæ sunt oportuna suscipere. Item constituimus ut secundum antiquæ consuetudinis modum, absente Episcopo, beati Martialis Abbas præcipuè cum majoribus Canonice Lemovicensis Ecclesiæ curam gerat, & episcopalis electio ex ejus potissimum arbitrio disponatur.

Præfente quoque Episcopo, non sine ejusdem Abbatibus consilio graviora ipsius Ecclesiæ negotia peragantur. Hoc quoque præfenti capitulo subiungimus, ne pro communi parrochiæ interdicto vel excommunicatione monasterium vestrum interdicto excommunicationive subdatur, ut tamen excommunicati illic vel interdicti nequaquam ad divina officia admittantur. Si qua sanè ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temerè venire tempraverit, secundò tertiove commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini nostri redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hinc fructum bonæ actionis percipiant & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Datum Sanctonis per manum Johannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis II. Idus Aprilis, indictione IIII. anno dominicæ incarnationis MXC VII. pontificatus autem Domni Urbani secundi Papæ I X.

*Bulla confirmationis privilegiorum monasterii
Moyssiensis.*

URBANUS Episcopus servus servorum Dei *An. 1097.*
dilectis fratribus & cœpiscopis Isarno Tolosano, Simoni Agennensi, Geraldo Caturcensi, Raymundo Lectorensi salutem & apostolicam benedictionem. Fraternalitatem vestram non ignorare credimus quòd Moyssiacense monasterium magnæ

quondam religionis & magnæ famæ magnæque fuerit excellentiæ. Postmodum verò cum illic habitantium negligentia religionis gloria decrevisset, substantiarumque copia diminuta & penè ad nihilum redacta est. Gratias autem Deo, qui nostris temporibus per Cluniacensium Abbatum industriam religionem in eo loco abolitam reparare dignatus est. Oportet ergo & vestram fraternitatem pro beatorum Petri & Pauli devotione, quorum nomini locus ipse dicatus est, operam dare quatenus antiquarum possessionum substantias recipere & quas in præsentî tenet retinere firmiter ad usus servorum ibidem manentium mereatur. Proinde monasteria vel abbatias quas nunc usque tenuerunt vel tenent confirmamus Ecclesiæ Moyssiæ apostolica auctoritate, ut possideant & teneant sub dominio Cluniacensis Abbatis, scilicet in episcopatu Tolosano abbatiam Lezatensem, in Agennensi abbatiam sancti Gervasii Exienfis, in Elenensi sanctæ Mariæ Arulensis, in Gerundensi sancti Petri Campirotundi. Sed in hac constituimus & mandamus ut non ibi ampliùs Abbas ordinetur, sed à Moyssiæ Abbate ibi Prior præponatur. Prioratum etiam sanctæ Mariæ Tolosæ, sancti Petri de Coquinis, & sancti Genii Lectorensis, & Durivollis & Villænouvæ in Ruthenensi pago, & conquetas cum appendiciis suis, & omnia quæ nunc in præsentî tenent, ut in æternum possideant in pace volumus & mandamus; & hoc ex beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate & nostra adjicientes, ut in abbatibus suprà enumeratis sine Moyssiæ Abbatis consilio & voluntate Abbas nullatenus eligatur vel ab aliquo ordinetur. Quod si contigerit ausu temerario ab aliquo fieri, & electus & eligentes, ordinatus & ordinator excommunicentur & à suis ordinibus ex beati Petri auctoritate sub anathematis

interminatione deponantur. Conqueruntur etiam ipsi fratres Moysiaces plurimas sui juris Ecclesias à laicis hominibus occupari, in Tolosano quidem episcopatu Ecclesiam sancti Martini de * Mel-^{al. Man-}zago, sancti Juliani, sancti Rustici, Ecclesiam de ^{lacho.} Affiniano, de Corduba, de Bisings, de Monte Berterio, in Agennensi Ecclesias sancti Amancii de * Tragon, de Verbegaria, de Angairiago, in Ca-^{al. Tai-}turcensi Ecclesias sancti Martini & sancti Vincentii ^{rago.} de Antejago, sancti Petri de Biolo, sancti Stephani de Liciaco, sanctæ Liberatæ, sancti Amancii, sancti Martini, sanctæ Mariæ, & sancti Petri de Casces, sancti Saturnini de Bos, sancti Johannis de Pertica, Ecclesiam sancti Saturnini quæ conjuncta est Ecclesiæ sancti Petri, & Ecclesiam d'Antiago, sancti Petri de Brugarias, sanctæ Mariæ de Troilo, & Ecclesiam de Cogornago, de Gratacumba, sancti Lupi de Malaufa, Ecclesiam cum curia quæ dicitur de Sals, Ecclesiam de Arduno, Ecclesiam sancti Sulpicii, sancti Mauricii, item in Lectorensi episcopatu, in parrochia Lomanæ, Ecclesiam de Sarraciago, de Flamalingis, de Aliciano, de Oriols, Ecclesiam sancti Martini, sancti Quiriaci, sancti Hilarii, sancti Saturnini Mancionis villa. Vestram igitur prudentiam litteris exhortamur atque præcipimus ut supradictarum Ecclesiarum occupatores pro vestri officii debito commoneatis ut quæ Dei servis vel ipsi vel ipsorum parentes perperam abstulerunt restituere compellatis. Quod si vestris noluerint commonitionibus obedire, noverint se beatorum Apostolorum indignationem sicut ecclesiasticarum rerum pervasores in pervasione ipsa contumaciter permanentes habere & excommunicatos esse. Data Tolosæ Nonis Maii, indiçtione I V. anno dominicæ incarnationis MXCVII. per manum Johannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis.

Bulla duapro Ecclesia sancti Saturnini Tolosæ.

An. 1097.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei dilectis in Christo filiis Canonicis in Ecclesia beati Saturnini regularem vitam professis, & eorum successoribus in eadem religione victuris in perpetuum. Sicut injusta poscentibus nullus est tribuendus effectus, ita legitima desiderantium non est differenda petitio. Querela siquidem illa quæ inter vos & fratrem nostrum Isarnum Tolosanum Episcopum de oblationum altaris & Ecclesiæ parte quarta prolixis temporibus agebatur per omnipotentis Dei gratiam præsentibus nobis * Synodique est iudicio pertractata & legitimorum testium qui audierant & viderant jurejurando finita est. Patuit enim clericos quondam, qui apud beati Saturnini Ecclesiam ante vestra tempora citra canonicam disciplinam vixerant, oblationum altaris seu Ecclesiæ & quartam & cæteras portiones integras tenuisse. Quod videlicet tunc temporis ita actum etiam ante testium probationem ipsemet Episcopus fatebatur. Quoniam ante Petrum Rogeri Tolosanum Episcopum, qui oblationes omnes causa ædificandæ novæ basilicæ recollegit in suis domibus viventes clerici liberè beati Saturnini oblationibus fruebantur. Iniquum itaque visum est ut quod sæcularibus clericis anteriores Episcopi permiserant vobis jam per Dei gratiam communiter & sub regulari disciplina viventibus auferretur. Unde etiam idem frater noster Isarnus in Præpositi & quorundam de vestro collegio quartam partem illam quam tenebat in conspectu nostro & fratrum qui nobiscum aderant refutavit, atque ut id nostro privilegio firmaretur suppliciter exoravit. Secundum ipsius ergo & vestram petitionem, & quartam illam & cæteras oblatio-

* Nimirum
in Concilio
Nemausensi.

rum altatis vel Ecclesiæ portiones in integrum vestro vestrorumque successorum usui per præsentis decreti paginam apostolica auctoritate perpetuè confirmamus, & ne quis Episcopus eas deinceps exigere debeat interdiximus. Præterea quoniam largiente Domino beati Saturnini Ecclesiam nostris manibus consecravimus, & sanximus & sancimus ne quis Episcopus aut Archiepiscopus sine nostra vel Legati nostri audientia interdictionis vel excommunicationis in locum audeat proferre sententiam, nec alicui liceat eum qui illic hodie habetur statum ordinis commutare; nec post possessionem Canonicorum cuiquam facultas sit aut proprium habere aut sine Præpositi vel congregationis licentia de claustro discedere. Quod si discesserit, & commotus redire contempserit, Præpositi interfit, si opportunum viderit, eum ubilibet à suis officiis interdicate. Interdictum verò Episcoporum vel Abbatum sine ipsius permissione nullus absolvat. Obeunte ejusdem loci Præposito, nullus ibi qualibet subreptionis astutia vel violentia præponatur, nisi quem fratres regulares communi consensu vel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem providerint regulariter eligendum. Si qui sanè clerici cum Episcoporum suorum licentia conversionis gratia locum ipsum adierint, Præposito liberum sit præter omnem Episcopi Tolosani contradictionem suscipere, ut nulla eis erga Præpositum suum inobedientiæ causa & superbiæ relinquatur. Porro Præposituræ, Decaniæ, Sacristiæ, Capitifcolæ, & cætera Ecclesiæ vestræ bona omnia vobis vestrisque successoribus confirmamus. Archidiaconatus etiam dignitatem & cemeterium, sicut in Episcopi & Canonicorum sancti Stephani chirographo continetur. Candelas quoque cereas, quas filius noster Raimundus Tolosanus Comes in Ecclesiæ

dedicatione nobis præsentibus abdicavit, ne quis ulterius exigere audeat interdicimus. Prohibemus etiam ne quis ejusdem Ecclesiæ claustrum violenter insilire, aut infra id rapinam aut injuriam audeat irrogare. Ad hæc Ecclesias beati Petri de Valeriis & de Artaxena, Abbantias quoque sancti Aviri, sancti Cypriani, Ecclesias sancti Petri de Slaniaco & de Mascarano, quicquid præterea eadem Ecclesia justè possidet sive in futurum justè atque canonicè poterit adipisci, vobis vestrisque successoribus regulariter viventibus confirmamus. Si quis igitur in crastinum Archiepiscopus aut Episcopus, Imperator aut Rex, Princeps aut Dux, Comes, Vicecomes, Judex, aut ecclesiastica quælibet sæcularisve persona hujus decreti paginam sciens, citra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiove communitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine distinctæ ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatinus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Datum apud Montem Andæonis in Monasterio sancti Andree per manum Johannis S. R. E. Diaconi Cardinalis XI. Kal. Augusti, indictione IV. incarnationis dominicæ anno MXCVII. pontificatus autem Domni Urbani II. Papæ IX.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei Abbati sancti Joannis de Piana salutem & apostolicam benedictionem. Clamor Canonicoꝝ sancti Saturnini de injuria quam à te patiuntur jam

ad nos rediit, non longitudine itineris, non asperitate remansit laboris. Pampilonensis Episcopus, vitæ venerabilis vir ac religiosus, dedit eis in episcopatu suo quandam Ecclesiam, cui tu aufers maximam partem decimarum contra jus & contra voluntatem prædicti Episcopi & contra voluntatem & diffinitionem, ut aiunt, Abbatis Favel Poncii. Afferit enim Hugo de Conchis noster clericus in Romana Ecclesia satis dilectus quòd Abbas prænominatus, causa utriusque audita, pacem inter te & Hugonem composuit, & quòd partem illam decimarum unde lis erat inter vos Canonici beati Saturnini haberent iudicavit ac laudavit. Hanc pacem retinendo decimas eorum rupisti. Litteris Abbatis tui monentibus ut emendares non obedisti. Quapropter monemus te & per obedientiam præcipimus ut prædictas decimas Canonicis beati Saturnini deinceps non auferas, & eis iudicio Pampilonensis Episcopi de illis quas retinuisti satisfacias. Quòd si infra triginta dies postquam litteras has videris, non emendaveris, confratrem nostrum Pampilonensem Episcopum monemus ut vice nostra ita te & monachos tuos constringat ne vinculum anathematis quod in privilegiis beati Saturnini firmatum est vos incurere permittat, atque ne amplius querimonia ad aures nostras redeat. Regem Sancium carissimum amicum nostrum ex nostra parte saluta, & Comitissam sororem ejus.

Epistola ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei *An. 1099.*
venerabili fratri & coepiscopi Hugoni apostolicæ sedis Legato salutem & apostolicam benedictionem. Quod de Guapicensi seu Dienfi Episcopis prudentiam tuam egisse significasti nobis admo-

dum gratum est , & si jam ampliùs actum esset ,
gratius haberemus , ut & Guapensis ab incubantis
porci faucibus erueretur , & Diensis pastore quem
appetit frueretur. In Ecclesia Lemovicensi nil po-
testatis confratri nostro A. nos dedisse cognoscas ,
nisi quòd cùm ab ipso pro eadem Ecclesia rogare-
mur , ut apud Comitem Lemovicem consuleret pro
ampliori familiaritate præcepimus. Electionem igi-
tur sive consecrationem illic non jure factam nos
quidem irritam habemus , sed adhuc sententiam
pro non spernenda domni patris nostri Cluniacen-
sis Abbatis postulatione distulimus. Suppliciter
enim exoravit ne in fratrem illum impatienter age-
remus. Nos autem in nullo legationis tuæ jus ope-
rante Domino minuemus , & quæ distante justitia
oris nequaquam per nos suo robore cessabunt. De
Aurelianensi quod statuisti & nos statuimus , siqui-
dem quæ de eo tam apud nos quàm apud te alle-
gata sunt vera esse constiterit. Quod autem de Se-
nonensibus clericis postulasti libentiùs exequemur ,
si clerici ipsi pro electi sui causa ad nos fortè per-
venerint. De Belvacensi etiam quod egisti nobis
omnino non displicet , quia pro personis nullis
sanctos canones volumus aut impune præstante
Domino patimur conculcari. Pro causa Cluniacen-
sis monasterii strenuitatem tuam sollicitam volu-
mus , ut cùm à Domino Abbate requisitus fueris ,
de Duce Burgundiæ , de Aimone Borbonensi , qui
eos acriter molestant , congruentem justitiam exe-
quaris. De statu nostro nobiscum Deo gratias age ,
quia usque ad urbem cum Com. M. pacificè veni-
mus , urbem honestissimè cum procedentium stipa-
tione frequentissima introivimus. Urbem ipsam
1099. majori jam ex parte habemus. Synodum Laterani
sollemniter celebravimus. Cives nobis & regiones
omnes sacramentis astringimus. Gratias Deo , ho-

neſtè , turè , alacriter ſumus. Vos nobiſcum Deo gr̃atias agite , & pro nobis ejus miſericordiam exorate , neque inter hæc matri veſtræ Romanæ Eccleſiæ ſubvenire attentius neglegatis.

Bulla pro Fulcone Epifcopo Belvacenſi.

U R B A N U S Epifcopus ſervus ſervorum Dei *Vide S. An-*
 cariffimis fratribus R. Remenſi Archiepiſco- *ſelm lib. 2.*
 po ejusque ſuffraganeis ſalutem & apoſtolicam be- *ep. 32. 33.*
 nedictionem. Fraternitati veſtræ notiſſimum credimus quemadmodum anno præterito ad Apoſtolorum limina Fulco Belvacenſis Epifcopus veniens ultro in manibus noſtris epifcopatum ex integro refutavit. Nos autem neceſſitati eccleſiaſticae diſpenſatione apoſtolica providentes eidem fratri nolenti & renitenti epifcopatus curam injunximus , retenta tamen pontificalis officii plenitudine , quoniam quidem patrem ejus pro ipſius electione pecuniam obtuliſſe rumor extiterat. Cæterum poſt aliquantum temporis & pater ejus & Odo venerabilis Belvacenſis Eccleſiæ Canonicus ad noſtram præſentiam pervenientes , tactis ſacroſanctis evangeliis ab omni cum ſimoniacæ pravitatis ſuſpicionem liberum reddiderunt. Ita nos , Eccleſiæ noſtræ fratribus ſatiſfactum juſtitiae judicantibus , plenitudinem illi pontificalis officii reſtituimus. Cum igitur nemini unquam apoſtolicæ ſedis liceat retractare judicium , cum nemini de ſe conſeſſo credi debeat ; cum ad unius accuſationem nemo valeat legitimè condemnari , miramur qua præſumptione poſt datam à Petri vicario ſententiam præjudicium intuliſtis , quo ſpiritu prædictum confratrem & coëpiſcopum noſtrum ob unius accuſationem hominis addixiſtis , qua temeritate eidem uni ſemetipſum ſimoniacum accuſanti adverſus alium adeo

credideritis ut quem de causa eadem canonico ordine discussum Ecclesia Romana absolverat, vos in ejus injuriam iterato illum judicio purgationi canonicae subiceretis. Quia ergo adversus matrem vestram Romanam Ecclesiam brachium extendistis, magna estis animadversione dignissimi, quippe ut auctoritatem sanctorum canonum conculcantes. Te præcipue, carissime ac reverentissime frater R. Remensis Archiepiscopo, salva dilectionis inclita reverentia, te super hoc ducimus arguendum, quod in conspectu tuo tantam pati potueris Apostolorum principi injuriam irrogari. Nos itaque accusationem illam & sententiam illam contra sanctorum canonum instituta prolatam omnino irritam esse censemus, & Belvacensem Episcopum religiosæ & simplicis vitæ virum loco suo & officio restitutum firmamus. Sanè quicumque ex vobis adversus eum non judicium sed præjudicium protulerunt, noverint se auctore Petro & judicium usque ad satisfactionem congruam subituros & jacturam quam frater ille perpeffus est æstimatione legitima soluturos. Illum autem ita esse absolutum esse censemus ut si qua in eum deinceps quæstio emerferit, solo Romanæ sedis judicio terminatur. De cætero rogamus te, reverentissime frater Remensis Archiepiscopo, ut Belvacensem Episcopum nostræ gratiæ plenitudinem obtinentem in suis tam spiritualibus quàm corporalibus oportunitatibus adjuvetis. Data Lateranis III. Idus Maii.

Bulla pro Abbate Majoris monasterii Turonensis.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei venerabili filio B. Majoris monasterii Abbati salutem & apostolicam benedictionem. Sic apud bonos viros est servanda humilitas ut veritatis ac justitiæ

justitiæ non deferatur auctoritas. Ita ergo humilitatem tuam suscipimus ut veritatem ac justitiam teneamus. Te siquidem per omnipotentis Dei gratiam catholicum ac verè religiosum habemus. Si quid verò in ordinationis tuæ primordiis vel per ordinantis culpam vel per tuam negligentiam deliquisti, nos tibi, beati Martini meritis confidentes, beati Petri vice & auctoritate dimittimus. Hanc autem tibi pœnitentiam indicimus ut de cætero commissorum fratrum saluti vigilantius ac ferventius instare non desinas. In hac siquidem parte omnibus adversus te oblocutionis vocem auferimus & perpetuum silentium imperamus. Universis autem vestri cœnobii fratribus præsentium litterarum auctoritate præcipimus ut devotione plenissima debitam tibi reverentiam obedientiamque persolvant; quatinus annuente Deo & ipsi de tuæ sollicitudinis gratia & tu de ipsorum obedientia pariter gaudere possitis.

Epistola ad Guillelmum Comitem Tolosanum.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei
Guillermo Comiti Tolosano salutem & apostolicam benedictionem. Super religione & elemosynis quas erga Deum & ejus famulos diceris exhibere maximo gaudio exultamus, maximas agimus læticias. Est autem quod nostram benivolentiam te. . . . afficiat quòd adeo justitiam exequi te audivimus. Hoc autem ex eo accipit augmentum quia Moyssiacensis & Lezatenfis cœnobii Abbates injustè expelli & in eorum locis iniquè alios subrogari pati nullo modo potuisti. Notum autem tibi facimus quòd venerabilem fratrem nostrum Ansquilinum in Moyssiacensem Abbatem consecravimus, Hunaldum autem invasorem ex eodem cœnobio

Cc

*Hist. des
Comtes de
Toulouse
pag. 123.*

recedere decrevimus ; idque totum Episcopo Caturcensi nostris litteris intimavimus. Studeat ergo religio tua sedis apostolicæ decretis vigilanter insudare & ut nostris affectibus præceptorum detur insistere. Sanè quia te sanctæ Mariæ deauratæ apud Tolosam omnino Ecclesiam diligere & honorare accepimus, tuis assentientes precibus, tuæ dilectionis religioni concedimus quatinus tibi tuæque progeniei illic cimiterium construas & benefici facias. Ut autem beatæ Mariæ beatique Petri Apostoli studeas devotis servitiis incubare, te & omnes qui in eodem loco religionis gratia optaverint sepeliri per beati Petri gratiam ab omnibus absolvimus vinculis delictorum. Episcopo autem civitatis ut illud consecret ex nostri parte mandabis.

Epistola ad Guillelmum Episcopum Caturcensem.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei Guillelmo Caturcensi Episcopo salutem & apostolicam benedictionem. Quamvis supra matrem suam & Ecclesiarum omnium Romanam Ecclesiam calcaneum elevaverit Hunaldus ex monasterio Moyssiensi, qui in ipso cœnobio Abbas factus contra Romanæ Ecclesiæ voluntatem Ansquilinum ejecit, tamen ex sedis apostolicæ benignitate ac patientia sententiam suspendimus & tantæ parcimus præsumptioni. Jubemus autem ut Hunaldum ab eodem monasterio repellas & fratrem nostrum venerabilem virum Ansquilinum in eodem loco restituas in Abbatem, & hoc infra quadraginta dies postquam litteras nostras acceperis à nobis. Quod nisi infra præscriptum perfeceris terminum, etiam invitum ab omni te suspendemus officio. Ut autem omnino satagas, noveris te Domini nostri oris benedictionem nostræ manus dispositione asse-

cuturum. Si ergo nostris obedieris præceptis, apud nos bene judicaberis. Sin autem, te jaculis nostris feriemus. Qualem ergo te exhibueris, talem non habebis.

Epistola monialium Blasilia in Arvernens ad Urbanum, Papam II.

SUMMO Domino Papæ Romanæ Ecclesiæ Urbano humilis grex monialium seu clericorum monasterii Blasiliæ in Domino optimam gratiam & salutem atque in omnibus obedientiæ sibi servitutem. Apostolica & venerabilis tua dignitas, Domine Pater, manifestè sciat & credat nos quotidie flexis genibus Deum orare ut te tuosque salvos & incolumes custodiat necnon dignè & laudabiliter regimen vestrum omni Ecclesiæ vigere & præsidere concedat. Vestra enim targa nobis arma & scutum inexpugnabile debet esse. Vestri autem privilegii auctoritas nos tutos ac liberos ab omni aliorum servitute sibi in perpetuum debet habere. Temporibus igitur priscis matrona quædam nomine EMENGARDA COMITISSA uxor Bernardi Comitis Pictavorum pro salute sua utriusque sui & pro animabus filiorum suorum defunctorum, Warini scilicet & Willelmi, monasterium Blasiliæ in prædiis suis constituit atque circa adjacentibus campis & villis & Ecclesiis sanctimoniales Deo servientes ibi unde viverent hereditavit. Deinde diligenter Romam petivit, ipsumque cœnobium beato Petro Apostolo atque Episcopo qui tunc temporis apostolicæ sedi præsidebat in proprio iure concessit. Ipse autem Papa huic dono benignè favens quinque solidos monetæ Pictaviensis sancto Petro semel in anno [dari] decrevit, insuper etiam apostolici privilegii auctoritate idem cœnobium

*Vide lib. 1.
hist. eccl.
t. 1. cap. 1.
Arvern. cap. 1.*

abbatiam monacharum in perpetuum constituit, altare etiam quod adhuc habemus sua propria manu consecratum per ipsam matronam nobis transmisit. Apostolicam quidem absolutionem & benedictionem nostris benefactoribus, excommunicationem atque anathematizationem calumniam atque inquietudinem nobis inferentibus propriis literis semper nobis notavit. His igitur firmissimis decretis & constitutionibus nostrum monasterium ædificatum cum omnibus nobis appendiciis diu in pace & magna in prosperitate permansit. Statim ut Roma caput nostrum & defensio nostra inquietari & perturbari cœpit insurrexerunt monachi Casæ Dei & Ecclesiam sancti Stephani protomartyris & sancti Leonis Papæ urbis Romæ, quem Romani, quia Carolus Imperator elegit eum, excæcaverunt, corpus cujus, ut credimus, ibi requiescit, manu ac violentia cujusdam potentis Stephani Mercorienfis nobis contradicentibus abstulerunt, & auxilio Domini Durandi Claromontensis Episcopi ipsum tenuerunt quandiu vixit supradictus Stephanus. Post mortem verò ejus judicio Præpositi & Abbatis Claromontensis septem Presbyteri nostri juraverunt alodium esse sancti Petri ut altaris Blasiliæ, recipiente Episcopo hoc sacramentum. Ipsi tamen monachi adhuc rebelles rectum quod firmaverunt per septem Milites tenent, & excommunicatione Episcopi illam Ecclesiam destitutam & absque ministerio faciunt esse, ministrum etiam ejus in modum sacrilegi extra Ecclesiam. Ideoque suppliciter & benignè rogamus & obsecramus ut consuetudinem quam tui antecessores fecerunt facias & Ecclesiam quam clamaverunt atque monasterium nostrum cum omnibus rebus suis ab invasione & ereptione supradictorum monachorum eripias & nos à servitute om-

nium aliorum in perpetuum protegas & defendas.

Vale.

*Epistola Abbatum Lemovicensium ad Richardum
Archiepiscopum Bituricensem de electione
Humbaldi Episcopi Lemovicensis.*

REVERENDO Patri domno R. sacerdotali gloria coronato A. Abbas sancti Martialis, & G. Abbas Ufercensis, & G. Abbas Tutelensis, & W. Abbas Solemniacensis, & G. Abbas Vosiacensis, simulque A. Vicecomes Lemovicensis, ita curam habere gregis ut placere valeat vero pastori. In diebus transactæ quadragesimæ misistis ad nos litteras vestras, in quibus sub anathematis interdictione prohibuistis ne Humbaldi Eliæ, qui contra canonum statuta & Ecclesiæ decreta videbatur esse electus, societatem amplecteremur vel ei quolibet modo obedientiam exhiberemus. At ubi litteras vestras vidimus, vestramque super hoc negotio voluntatem cognovimus, per omnia vobis obedi-
vimus, & non solum nos ab ejus communione, verum etiam ab universorum qui ejus parti favebant societate abscedimus. Pro qua causa insurrexerunt adversum nos illi qui nobis antea erant amici, & asserentes nos incentores esse malorum, intolerabilia mala nobis inferunt. Incendiis namque & rapinis ea quæ nostra sunt destruentes, homines quoque neci tradentes, ingerunt nobis maximam perturbationem. Et insuper ille vester Humbaldus, qui quamvis injustè fuisset electus, debuerat saltem usque ad suam clamorationem cujusunque religionis prætere decus, quosdam sagittarios diabolica arte imbutos confestim ad civitatem misit, qui novo sacrificandi genere corporibus occisorum plateas de die in diem replent. Et licet hæc omnia

C c iij

sustineamus, tamen cum omni sollicitudine iussa vestra observamus. Verum pervenit ad nos fama vos tandem Humbaldum absolvisse à conspectu Ecclesiæ & in isto mense sacerdotalem gradum vos ei velle contradere. Sed quia multa dicuntur quæ à veritate aliena esse probantur, petimus vestram excellentiam quatinus pro respectu Dei omnipotentis & vestræ auctoritatis, quæ nullo furo debet obnubilari, vos ab ejus ordinatione suspendatis donec ejus mores & actus modumque electionis subtiliùs cognoscatis; si tamen electio dici potest quæ sine nostro consilio, sine communi arbitrio, sine populi voto facta est. Nonne canones contradicunt ut nullus invitis detur Episcopus? Nonne auctoritas Romana & canonum instituta prohibent ut si in Ecclesia cui Episcopus debet præfici idonea persona potest inveniri, nullatenus de alia Ecclesia quispiam, cujuslibet sit dignitatis, alteri Ecclesiæ debeat subrogari? Certè si ipse omnium virtutum flore esset ornatus, durum nobis videretur ut homo nobis vita & moribus incognitus noster repente efficeretur Episcopus. Quanto magis nunc, quando ille qui electus est nulla vitæ honestate, nulla morum probitate, nulla litterarum eruditione sit suffultus, sed contrà variis sceleribus & criminibus irretitus esse apertissimè convincatur. Quæ omnia nobis contradicunt ne in hac re debeamus præbere consensum. Et vita incompressa & inhonesta, & electio injusta, & fama terribilis & perversa. Quale verò periculum sit tales provehere ad honorem sacerdotii qui nondum didicerunt perfecti esse Christiani, & illos qui nondum fuerunt tyrones spirituales fieri duces, beatus Papa Gregorius expressim demonstrat scribens Virgilio

Lib. 4. epist. Arelatensi Episcopo inter cetera. Alia quoque, inquit, nobis res nuntiata valde deestabilis, quod qui-

dam ex laico habitu per appetitum gloriæ temporalis defunctis Episcopis conforantur & sunt subito sacerdotes. Quæ in re jam notum est qualis ad sacerdotium venit qui repente de laico habitu ad sacrum transit ducatum, & qui miles nunquam exiit, dux religiosorum fieri non pertimescit. Quam iste suam predicationem habiturus est qui fortasse nunquam audivit alienam? aut quando aliena mala corrigat qui necdum flexit sua. Januario quoque Episcopo Caralitano scribens idem Papa Gregorius inter alia sic dicit: Ne unquam hi qui ordinati sunt pereant, provideri debet quales ordinentur ut prius aspiciatur si vita eo- Lib. 3. ep. rum continens in annis plurimis fuit, si studium lectio- 26. nis, si eleemosynæ amorem habuerunt. Querendum.....

Cætera desunt. Sed paulo post sequuntur ista, quæ videntur esse ex fine ejusdem epistolæ. parti favere, sed etiam omnes optimates & proceres regionis nostræ ut hoc idem faciant admonete. De his quæ scripsimus si quis vobis aliter voluerit suggerere non credat, quia teste veritate, quæ Deus est, ea quæ scripsimus vera esse scimus, & si necesse fuerit sub jurejurando hæc probare parati sumus. Quapropter petimus obnixè ne ullam diffinitionem faciatis super hoc negotio absentibus nobis.

Dua bullæ suppositæ Urbano Papa II. ab Humbaldo Episcopo Lemovicensi.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei An. 1094.
clero & populo universo Lemovicensium salutem & apostolicam benedictionem. Universos vos scire credimus quemadmodum anno præterito vester Episcopus, cum se nostro conspectui præsentasset super quibusdam capitulis accusatus quæ secundum sanctorum canonum regulam tam electionem ejus quam consecrationem ejus, præsentem etiam Bituricensi Archiepiscopo, qui eum consecraverat,

infirmabant, super quibus omnibus cum se canonicè expurgare nequiverit, imparatus quippe sine defensoribus venerat, ille episcopatu, sub spe licèt misericordiæ, abdicato, Jerosolimam petiit, rediens misericordiam imploravit, nos multis multorum filiorum nostrorum precibus inclinari eandem causam reverentissimo confratri nostro Hugodunensi Archiepiscopo permisimus intra provinciam diligentiori examine quærendam, ubi & accusatorum personæ notæ sunt, & Episcopus de testium absentia conqueri nullo modo valeret. Causa igitur diligentius requisita, cum simoniacum eum accusatores probare nequiverint, misericordiæ & ecclesiasticæ pacis intuitu facultas ei concessa est ut se ab hoc unà cum idoneis testibus expurgaret. Igitur ceteris, licèt depositionem solam asserent, apostolicæ mansuetudinis pietate propter pacem & tranquillitatem vestræ Ecclesiæ indultis, simoniaco scelere jusjurandum præstitit quòd pro adipiscendo episcopatu pecuniam nec ipse dederit aut promiserit aut pro ipso alius se sciente. Quod videlicet sacramentum, quia per tantas hujus temporis angustias comprovinciales Episcopi coram nostra neutiquam possent præsentia convocari, Stirpensis F. & J. Floriacensis Abbates pariter, viri nimirum religiosæ vitæ & famæ integræ, cum aliis tribus clericis suis, sacramentis asseruerunt. Eum itaque ad vos cum nostræ gratiæ & episcopalis officii plenitudine remandantes, ut ipsi tanquam pastori proprio obediatis præsentibus apicibus admonemus. Obedientes vos misericordia divina custodiat.

URBANUS Episcopus servus servorum Dei clero & populo universo Lemovicensium salutem & apostolicam benedictionem. Veniens ad nos confrater noster Humbaldus vestræ civitatis Epif-

copus multas matri Ecclesiæ à filiis suis questus est injurias irrogari. Quidam enim militum & Ecclesiarum bonis violenter abutuntur & honores tantquam possessionem hereditariam exigunt, & non consentienti Episcopo tantquam hosti molestias ingerunt. Unde nos dilectionem vestram cum litteris præsentibus exhortamur atque præcipimus ut à præsumptione hac abstinere deinceps omnino satagatis. Quòd si post hæc contempseritis, quæcunque sententiam in vos Episcopus vester canonica auctoritate dictaverit, assensus nostri auctoritate confirmamus. Nos enim universas diocesis Ecclesias Episcopo subjectas esse & canonicam volumus reverentiam exhibere. Salvis, si qua sunt, Romanæ Ecclesiæ privilegiis. Universis sanè tam clericis quàm laicis eum commendatum volumus, tantquam ad vos cum benignitatis nostræ gratia revertentem. Obedientes vos monitis nostris misericordia divina custodiat. Data Pisfis V I. Idus Octobris.

Ex vettri codice Ms. Ecclesia Lemovicensis.

GUIDONI Episcopo Lemovicensi mortuo successit Humbaldus. Et quia Abbas sancti Marcialis non fuerat vocatus ad electionem, sicut antiquitus fieri solebat, ut dicebat, ad Romanum Pontificem appellavit. Et tunc Romanæ præerat Urbanus, qui fuerat monachus Cluniacensis. Et quia in electione Pontificis Abbas disceptavit cum Canonicis, idcirco burgenses castri insurrexerunt contra cives & inter illos..... guèrra fuit orta. unde multi gladio perierunt. Cùmque Abbas adisset Papam, Episcopus secutus est eum. Et obtinuit Abbas contra partem. Rediit Episcopus. Nunquam potuit impetrare aliquas litteras nisi deprecatorias ad Abbatem quòd ei consentiret. Sed rediens litteras apostolicas falsavit de consilio Helix de Gimel

Vide Gau-
fredum Vo-
sionsem. cap.
26.

Archidiaconi, machinante Matthæo Vitalis, qui erat aurifex Lemovicis, & illas ostendit Abbati, quibus recipiebatur tanquam Episcopus. Abbas verò recepit illum, admirans, sicut sic credebat, Dominum Papam suam mutasse sententiam. Anno M X C V. Papa Urbanus venit apud sanctum Martialem. Admiratus fuit Papa de Abbate quare sine scientia sua consenserat in Episcopum. Sed idem Abbas statim ostendit litteras apostolicas sibi traditas. Unde Papa deprehendens & cognoscens falsitatem, sceleris ministros excommunicavit, & ne aliquis qui nomine Helias de Gimel vocaretur, aliquando dignitatem in Ecclesia Lemovicensi haberet in perpetuum interdixit, & Episcopum Humbaldum publicè deposuit.

Excerptum de Geraldo Abbate Ufercensi ex antiqua historia ejusdem monasterii MS. scripta tempore Eugenii Papæ III.

PERFECIT monasterium ab altari sanctæ crucis usque ad portale. Cùmque ipsum consecrari disposuisset, audiens Dominum Papam Urbanum, qui & Concilium Placentiæ celebravit, ubi præfationem beatæ virginis instituit, nihilominus apud Clarummontem Arvernix venire in partibus Galliarum, ipsum Papam in locum istum fecit venire, obsecrans ut monasterium consecraret. Quod libenter ipse Dominus Papa facere voluit, sed ab Humbaldo Lemovicensi Episcopo ne hoc perficeret impeditus est. Proinde commotus Abbas Geraldus adversus dictum Pontificem, adjunctis sibi Ademaro sancti Martialis & quibusdam aliis, eundem coram Domino Urbano quædam sinistra obiciens accusavit. Qui cùm titulum innocentix suæ ab objectis purgare non posset, sententiam depositionis quam meruerat sustinuit.

VARIA
DE HUGONE
EPISCOPO DIENSI

& Archiepiscopo Lugdunensi, sedis
apostolicæ Legato.

*Epistola Hugonis ad Radulfum Archiepiscopum
Turonensem de Legatione sua.*

RADULFO venerabili Turonensium Archie- *An. 1075.*
piscopo Hugo sanctæ Romanæ Ecclesiæ Apo-
crisiarius æternæ vitæ beatitudinem. Quanti ma-
trem vestram sanctam Romanam Ecclesiam libera-
litas vestra habeat, an ex corde Domino Aposto-
lico adhæreat, quanto amore eum amplectatur,
nunc ostenditis; ex cujus parte habeo vobis quæ-
dam dare & dicere, pro quibus necessarium est
vos ad me venire. Licet enim suorum fidelium
minimo, tamen suo & sanctæ Romanæ Ecclesiæ
filio, in tradendis ecclesiasticis negotiis vices suas
mihi commisit; pro quibus prudentiam vestram ela-
borare vigilanter & scientiolam nostram Deo auxi-
liante prius quàm à vobis recedam diligentissimè
oportebit insudare. Unde admoneo precor aucto-
ritate etiam mihi commissa & suggero ut mecum
loqui quàm citiùs poteritis non differetis. Valete.

*Alia ad eundem, qua eum invitat ad Concilium
Divionense.*

An. 1076. **H**UGO gratia Dei Diensis Episcopus sanctæ sedis apostolicæ Legatus Turonensi Archiepiscopo salutem. Dilectionem vestram, carissime, latere minimè credimus quanta dominicarum ovium pericula, abundante iniquitate & refrigescente caritate multorum, sancta patiatur Ecclesia, dum sanctæ fidei adversantium cotidie multiplicatur numerus, & pastoralis ordo ad susceptam curam minus debito inveniatur sollicitus. Sed si sanctorum patrum auctoritas ut Christianæ religionis semper augeretur dignitas omni intentione laboravit, nobis invigilandum summopere est ne nostra depercat negligentia quod illorum crevit diligentia. Vestræ itaque fraternitati nos in Lugdunensi diocesi apud Ansam Concilium habuisse & quibusdam ecclesiasticis necessitatibus Deo auxiliante consuluisse notificamus; in quo nonnullis emergentibus causis ad reparandum sanctæ Ecclesiæ statum non minimum necessariis consilio confidentium fratrum aliud. IV. Non. Januarii apud * Divisionem castrum Burgundiæ celebrandum proposuimus; ad quod vos venire & suffraganeos vestros ex parte nostra invitare præcipimus. Valete.

*Alia ad eundem, qua eum invitat ad Concilium
Arvernense.*

An. 1077. **H**UGO dignatione Dei Diensis Episcopus Romanæ Ecclesiæ Legatus Rodulfo Turonensi Archiepiscopo salutem. Messis quidem multa, operarii verò pauci. Unde nobis magis lamentandum, qui in area Domini triturare videmur. Qua prop-

ter, quia Ecclesiam Domini undique distrahi videmus, apud Arvernica urbem VII. Idus Augusti synodale Concilium indiximus. Comprovinciales tuos & aliarum regionum religiosos quos potuimus invitavimus. Te quoque sicut fidelissimum socium in via Dei & adiutorem ejus caritative vocamus & auctoritate nobis [concessa] præcipimus ut venias, omnesque tuos suffraganeos venire invites omni remota excusatione. Vale.

*Alia ad eundem, qua eum invitat ad Concilium
Augustodunense.*

HUGO gratia Dei Diensis Episcopus & sanctæ An. 1077.
Ecclesiæ Romanæ Legatus Rodulfo Turonensi Archiepiscopo salutem. Gratias habeo innumeras quia semper obediens extitisti & sanctæ Ecclesiæ in necessitate subvenire pro posse & scire tuo non refugisti. Te igitur valde nobis necessarium pro tua ipsius etiam necessitate apostolica auctoritate vocamus, & per te tuos suffraganeos Episcopos, tuos etiam utiliores clericos & Abbates, ad synodum in Augustodunensi civitate IV. Idus Septembris celebrandam venire præcipimus.

*Acta concordie inter Abbates Angeliacensem &
Carroensem de Ecclesia de Varezia, in
Concilio Burdegalensi.*

NOTUM sit tam præsentibus quam futuris An. 1079.
fuisse contentionem diutinam inter Abbatem sancti Johannis & Abbatem Carroensem de Ecclesia de Varezia; constitutumque est ab eis ut de hac causa judicaretur in Concilio Burdegalensi. Quod & factum est. Duo enim Legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ, scilicet Episcopus Amatus & Hugo

Episcopus Dienſis, necnon Joſcelinus Burdigalenſis Archiepiſcopus, atque Guillielmus de Auſcis Archiepiſcopus, Comes quoque Piſtavenſis Guido, deinde Rainaldus ſancti Cypriani Abbas, Archidiaconuſque Burdegaliſ Joſcelinus Ammelinus. Hi omnes hujus rei fecerunt judicium; eoque facto, juxta conſuetudinem Concilii, protinus Domnum Oddonem Abbatem ſancti Johannis pariter cum ſuis vocaverunt, ac poſtea Domnum Fulcradum Carroſenſem Abbatem & ſuos; ſub quorum præſentia præjudicatam confirmanſes ſententiam, jam dictam Eccleſiam beato Johanni vindicaverunt. Erant autem cum Domino Oddone ſancti Johannis Abbate Auſculſus Prior, Andreas monachus, Aimericus, Raimundus, Oſtendus, Conſtantineus. Carroſenſis verò Abbas habebat ſecum fratrem ſuum Turonorum Archiepiſcopum, Oddonem fratrem Aldeberti Comitis de Marchia, Petrum Ferricardum.

Littera Hugonis Archiepiſcopi Lugdunenſis de Eccleſia ſancta Fidis de Caſtelleto data monaſtero Conchenſi.

IN nomine ſanctæ & individue trinitatis. Notum ſit omnibus ſanctæ Dei Eccleſiæ filiis præſentibus & futuris quòd ego Hugo Dei gratia Lugdunenſis Archiepiſcopus dono Deo & ſanctæ Fidis de Conchis & Begoni Abbati & ſucceſſoribus ejus & fratribus monaſterii ipſius Eccleſiam ſanctæ Fidis de Caſtelleto & Eccleſiam ſancti Victoris cum appendiciis ſuis, quam præſatam Eccleſiam dividit Liger fluvius, ſub annuali cenſu octo ſolidorum; quorum medietas ſolvetur in feſtività ſancti Martini, medietas verò in purificatione ſanctæ Mariæ; retentis ſynodo & paratis ſecundum morem aliarum Eccleſiarum, & obedientia exhibenda tam nobis &

successoribus nostris quàm & Archipresbyteris nostris. Facta est donatio hæc Lugduni in domo nostra episcopali consilio Canonicorum nostrorum, Bladini Decani, Arbeti Archidiaconi, Verini Capellani nostri: Et ut hæc donatio firma permaneat, sigillo proprio subter signavimus, & testibus corroborandam tradidimus. S. Bladini. S. Arberti. S. Verini calvi. S. Verini Capellani nostri. S. Rostagni Ferlot. S. Fulcherii. S. Veraldi. S. Poncii. Ego Ugo ad vicem Cancellarii scripsi & subscripsi.

Litteræ Gaufridi Comitis Mauritanie de Ecclesia sancti Dionysii Nogentensis in Pertico.

IN nomine sanctæ & individue trinitatis patris & filii & spiritus sancti, qui est trinus in nomine & unus in numero. Conditor mirabilis rerum, cum sit omnium dominus, nullaque nisi ab eo pro meritis subjectorum potestas hominibus in hoc sælo sit concessa, potentes hujus sæculi bonis operibus insistentes à se non abicit, sed, uti Apostolus ait, personarum acceptor non est, verum in omni gente qui timet eum & operatur justitiam acceptus est illi. Quapropter ego Gaufridus castri Mauritanie Comes notum esse volo omnibus orthodoxe fidei cultoribus quoniam Ecclesiam pretiosi martyris Dionysii sociorumque ejus, quam avus meus Gaufridus inter Yogunæ fluvium castrumque Nogenti in Pertico fundavit, pater verò meus rebus suis magnificè auxit, annuentibus & factum confirmantibus Richerio Senonensium Archiepiscopo & Carnotensis Ecclesiæ Canonicis, & Terbaldo Comite, & uxore mea Beatrice, necnon Rotroco filio meo, cunctisque optimatibus & Militibus meis, tam adquisita quàm acquirenda, trado ad altare sublimissorum Apostolorum Petri & Pauli

An. 1081

quod est situm in loco qui Cluniacus dicitur, ubi Domnus Hugo Abbas præesse videtur, & pro parentum meorum meaue salute necnon meorum sobolum incolumitate sine ulla contradictione ex mea potestate in illorum transfundo, ut deinceps ipse Domnus Abbas & successores ejus habeant, reneant, possideant, regant, & dirigant secundum suum velle & posse. Imprecor autem Ananiæ & Saphiræ mortem Judæque proditoris pœnam cunctis qui cupiditatis visco de rebus datis vel concessis quicquam tentaverint subripere vel minuere. Dono etiam vicum supradictæ Ecclesiæ adjacentem cum X. prati agripennis totamque terram juris mei usque ad Rodnam fluvium, & super ipsum fluvium duos farinarios, Ecclesiam quoque sancti Hilarii cum decima & sepultura omnibusque appendiciis suis, terram etiam Burcardi cum broilo, terramque de Belseria, alodium etiam quod post mortem matris suæ avus meus in Asconis villa ipsi Ecclesiæ contulit, necnon Ecclesiam de Campo rotundo cum Nigellæ terra & omnibus appendiciis suis, super Heram fluviolum in loco qui dicitur Vivariis terram cultam & incultam cum pratis & silvis. Res quoque fervorum meorum morientium tam in ædificiis quam in rebus aliis concedo. Saltus etiam meos consuetudinarios esse jubeo usibus Ecclesiæ ædiumque monachorum; & remitto pasnadium porcorum suorum. In Carnoteno oppido dono censum quarundam arearum. In burgo castri Dunensis Ecclesiam sancti Sepulcri, quam avus meus Gaufridus servis suis ideo fundare permisit ut supradictæ Ecclesiæ subjaceret. Concedo etiam meorum fidelium dona futura emptionesque quas monachi à meis hominibus quocumque modo agere potuerint, & omnia data vel danda ab eis ira liberè possideri ac haberi ut mei hæredes succedentes neque per theloncum

loneum neque per vicariam neque per bannum neque per collocationem suorum Militum neque per aliquam aliam consuetudinem, quamvis modicam, monachis vel suis inferant inquietudinem hominibus. Et dono ad omnes ædificationes suas agendas omnes saltus meos, excepto Pertico, & in castro Dunensi quinque stallorum salis ac carnis consuetudinem, & meo assensu in loco qui Oratorius dicitur Vivianus filius Otradi cum Hugonis filii sui assensu terram unius aratri dedit. Ego verò Gaufridus Comes, Domino meo Terbaldo Palatino Comite annuente, in territorio Dunensi prædicto loco dono ex mea parte X. agripennos vineæ in loco qui Fracta vallis dicitur, & in Morismi villa terram unius aratri medietatemque Ecclesiæ de Margone atque molendinum de Ruitura cum talimolta qualem in manu mea habebat, terram quoque de Bremerucurte cum mediatoriali, ac terram Boeniaci cum mediatoriali, medietatem etiam Bebanis villæ silvæque quæ dicitur Ostingavis. Hæc itaque data atque in futuro danda ita concedo esse libera ut avus meus Gaufridus & pater meus Rotrocius sua suorumque fidelium donâ libera esse sanxerunt, quatinus ego & uxor mea & progenies de nobis exitura peccatorum nostrorum veniam in hoc sacculo adipisci mereamur, & in futuro æterna gaudia bonis omnibus repromissa nanciscamur. Ego Gaufridus Comes donationem hanc laudo, corroboro, & manu mea sigillo. S. Beatricis Comitissæ, quæ fecit & consensit. S. Rotroci filii eorum. S. Rotroci fratris Comitis. S. Rodberti Pagani. S. Hugonis de Silic. S. Willelmi Vuitardi. S. Genelonis. S. Vualterii de Matella. S. Pagani. S. Salonis. S. Herberti de Arro. S. Fulcoii de Mezuerola. S. Reinaldi Vicarii. S. Guitardi. S. Gaufridi filii Willelmi. S. Odonis de Re. S. Odonis

Brisardi. S. Gaufridi Ridelli. S. Odonis Bigo. S. Aymerici filii Reinaldi.

Hanc cartam Gaufridus Comes & uxor ejus Beatrix in Concilio Meldensi cui Dominus Hugo Episcopus Diensis Domini Papæ vicarius præfedit, cuique etiam Dominus Amatus Olerensis Episcopus ejusdem Papæ vicarius interfuit unà cum multis religiosissimis viris Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, aliisque orthodoxæ fidei cultoribus, præsentaverunt, humili devotione petierunt quatinus supradicti Papæ vicarii cum laude atque assensu circumfudentium auctoritate apostolica præmunirent atque indissolubili firmitate solidarent. Quorum petitioni jamdicti vicarii congaudentes cartam hanc laudaverunt, atque nullo contradicente, nemine calumniante, sed universa synodo applaudente atque favente, auctoritate Dei & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & Domni Gregorii Papæ sibi commissa inviolabiliter firmaverunt. S. Aganonis Eduensis Episcopi. S. Hugonis Lingonensis Episcopi. S. Walterii Cabilonensis Episcopi. S. Landrici Matiscensis Episcopi. S. Hugonis Nivernensis Episcopi.

*Littera Guarini Comitis Rosnacensis de Ecclesia sancta
Margarita data monasterio Cluniacensi.*

An. 1082. **I**N nomine sanctæ & individuae trinitatis. Omnibus sanctæ catholicæ Ecclesiæ filiis præsentibus atque futuris notissimum volo fieri ego Guarinus dictus Comes Rosnacensis territorii quòd propter gratiam ejusdem honoris transitorii, dum essem filius sæculi, cogitavi ut in alimoniam filiorum Dei, qui pro peccatis meis & totius populi creduntur orare pietatem Domini, donarem partem allodii mei & illud quod habebam in Ecclesia

sanctæ Margaretæ Domino & sancto Petro Cluniacensis cœnobii. quod præcogitatum Domino volente perfeci, constitutis inibi fratribus qui sub proposito regulari Domino deservirent & sanctæ virgini. Sed altare & quartam partem ipsius Ecclesiæ tunc temporis possidebant fratres Dervensis monasterii, ubi honorificè requiescit corpus venerabilis Bercharii. Ut ergo prædictam Ecclesiam ex integro haberent Cluniacenses monachi, consilio habito cum Domino Apostolico Hildebranno nomine, in papatu autem dicto Gregorio, ut moreretur mundo & viverem Deo, in remissionem omnium delictorum, & ad salutem antecessorum meorum, cum benedictione apostolica, & cum licentia Episcopi mei Domni Hugonis Trecafini, & cum favore Theobaldi Comitis Palatini, cum laude etiam propinquorum meorum, dedi me cum alodiis meis principibus Apostolorum Petro & Paulo, venerabili quoque Berchario, in præsentia Domni Abbatis Brunonis & monachorum fideliumque suorum. Itaque jamdictus Abbas & monachi annuerunt Cluniacensibus altare & quartam partem supra memoratæ Ecclesiæ, acceptis sibi alodiis quæ erant liberæ conditionis, & absque jugo ullius advocacy, sine alicujus judiciaria potestate sive banno, ad postremum sine aliqua redhibitione omnis hominis. Hæc igitur sunt alodia quæ tradidi Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo, beato quoque Berchario, monachisque suis perpetualiter habenda. Roserlas, Muckum, Junchereium, cum appendiciis suis, videlicet servis & ancillis, terris cultis & incultis, silvis, pratis, aquis, aquarumque decursibus. Ut autem hoc meum donum eidem Ecclesiæ & fratribus inibi Deo servantibus perpetuò habendum remaneat, & ut nullius calumniatoris injusta invasione rescindi valeat, Dom-

D d ij

num Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum & apostolicæ sedis Legatum præcepto jamdicti Domini Apostolici Gregorii rogavi ut facta excommunicatione hanc chartam confirmaret sub testimonio & laude omnium Episcoporum, Abbatum, & cæterorum Dei fidelium Concilio Meldensi adstantium. Ipse verò libentissimè annuens petitioni meæ adfensum præbuit, & communi decreto totius sancti Concilii ut petieram confirmavit sub districtione hujus anathematis. Auctoritate Dei omnipotentis & beatorum Apostolorum Petri & Pauli excommunicamus, & à liminibus matris Ecclesiæ separamus & removemus, æterna quoque damnatione percutimus & damnamus eos quicumque de rebus supradictorum alodiorum Comitis Guarini aliquam fraudem vel injustitiam fecerint Ecclesiæ Dervensis monasterii, nisi resipiscentes & eidem Ecclesiæ satisfaciennes dignum pœnitentiæ fructum egerint.

Signum Hugonis Dionsis Episcopi.

S. Amati Vicarii Papæ Gregorii.

S. Richardi Archiepiscopi Bituricensis.

S. Hugonis Trecaſini Episcopi.

S. Rogeri Cathalaunensis Episcopi.

S. Rorici Ambianensis Episcopi.

S. Hugonis Grannopolitani Episcopi.

S. Hugonis Lingonensis Episcopi.

S. Haganonis Augustidunensis Episcopi.

S. Hugonis Nivernensis Episcopi.

S. Arnulphi Suessionensis Episcopi.

S. Landrici Matifconensis Episcopi.

Comes etiam Tebaldus, & uxor ejus Alaidis nomine, & Odo filius ejus, laudaverunt & sua signa fecerunt. S. Tebaudi Comitis. Alaidis uxoris ejus. S. Odonis filii ejus.

Littera suffraganeorum Ecclesie Lugdunensis ad Episcopos & Abbates Turonenses pro monachis Majoris monasterii Turonensis.

A G A N O Augustudunensis Episcopus, Robertus Lingonensis, Galterius Cabilonensis, Landricus Maticensis vice Primatis curam gerentes Ecclesie Ludunensis cum toto Ludunensis cleri conventu, omnibus provincie Turonensis Episcopis, Abbatibus, clericis & monachis, atque laicis obedientibus Radulpho Archiepiscopo Turonensi divinam gratiam & suam. Quam mira crudelitate Fulco Comes Andegavensis matris Ecclesie Turonensis visceribus gladium sue persecutionis immerferit, quam superba præsumptione adversus eandem matrem monachi Majoris monasterii insurrexerunt, nullum vestrum credimus ignorare. Nec vos latet Gaufrido Andegavensi Episcopo non deesse potestatem cogendi Fulconem ad tanti facinoris emendationem, si divinis quam tyrannicis præceptis obedire præligeret, si apud eum distractionis ecclesiasticæ quantumlibet studium vigeret. Ipse verò propositum sue professionis violans, nec divinis mandatis nec Archiepiscopi sui monitis obediens cum fratribus in defensione justitiæ desudantibus, cor suum in ostio & delitiis enutrens, fovit magis quam impugnavit supradicti Fulconis malitiam. Cum ergo super his omnibus clamor Turonensis Ecclesie nostram pulsasset sollicitudinem, tam Fulconem Comitem quam Episcopum Andegavensem & monachos ad sanctæ sedis Lugdunensis examen justitiam facturos & accepturos invitavimus. Quibus ad diem statutum iudicium per absentiam fugientibus & in perversitate sua pertinaciter persistentibus, Episcopum quidem Andegavensem ab

Dd iij

episcopali & sacerdotali officio, quod & suus Archiepiscopus ei interdixerat, suspendimus, Fulconem vero cum monachis Majoris monasterii ex auctoritate beati Petri atque Domni Hugonis Primatis & Romanæ Ecclesiæ Legati excommunicationis gladio percussimus, omnes quoque factores eorum seu cum ipsis communicantes sub eadem excommunicatione conclusimus. Obsecrantes autem fraternitatem vestram hortamur ut matris vestræ doloribus sicut pii filii condolentes ipsi tota virtutē solatiari studeatis & Radulfo ejus Archiepiscopo sicut patri vestro humiliter obediatis, ne cum supradictis excommunicatis communicetis, ne vestras animas alienis facinoribus aggraveritis. Valete.

*Littera Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis ad Hugonem Archiepiscopum Bisuntinum pro monachis
S. Benigni Divionensis.*

HUO Dei gratia Lugdunensis Ecclesiæ servus dilecto in Christo fratri Hugoni venerabili Eifontinorum Archiepiscopo salutem. Significamus dilectioni vestræ Dominum Papam nuper nobis litteras direxisse in quibus post alia quædam nobis præcipuum est ut vos conveniremus & auctoritate sua commoneremus quatinus Abbati Divionensi Ecclesiam sanctæ Mariæ de Salina redderetis. Super qua querimonia, prout reminiscimur, antecessor vester sæpe à nobis ad justitiam exequentiam cum prædicto Abbate vocatus fuit, & ad ultimum ad Meldense Concilium invitatus; à quo cum nulla existente canonica excusatione se absentasset, ab eodem Concilio judicatum est Abbatem inde inv. sciendum aut Ecclesiam divino officio usque ad plenam justitiam esse privandam. Proinde præ-

cripta præceptione constricti dilectionem vestram apostolica auctoritate commonemus ut secundum quod rationabiliter prædicti Concilii iudicio provisum est Abbatem de prædicta Ecclesia investiatis. Quod quantum prudentiæ vestræ satagendum sit ex sententia Domini Papæ, quamper eadem verba hic subjecimus, poteritis cognoscere, quibus ita nobis scribit.

Præterea præcipimus strenuitati tuæ ut ex nostra parte Bisontinum antistitem convenias & Divionensi Abbati Ecclesiam sanctæ Mariæ de Salina reddere auctoritate nostra commoneas, insuper & fructum prædiorum quem retentionis tempore usurparunt.

*Littera ejusdem Hugonis ad Lambertum Episcopum
Atrebatensem, quibus eum invitat
ad Concilium Augustodunense.*

HUGO Lugdunensis Archiepiscopus apostoli- An. 1094.
cæ sedis Legatus venerabili in Christo fratri
Lamberto Atrebatensi Episcopo salutem. Novit
fraternitatis vestræ dilectio quàm frequentibus
Domni Papæ Urbani litteris de convocanda in
Gallia synodo sim commonitus & obedientia ad-
strictus & quòd diutiùs onus illud suscipere recu-
saverim. Quia verò ulteriùs repugnare nec volui
nec debui, tandem consilio Domni Abbatis Clu-
niacensis & religiosorum virorum Episcoporum at-
que Abbatum apud Augustidunum Idus Octobris
Concilium habendum designavimus; ad quod di-
lectionem vestram apostolica auctoritate invita-
mus. Et quamvis credamus vos non ignorare quid
de carissimo fratre nostro Remensi Archiepiscopo
vel de privilegio quod ab apostolica sede accepit
Dominus Papa nobis mandaverit, ipsa tamen ejus
D d iiii

scripta vobis direximus, quibus nos de his post aliqua in hæc commonuit verba. *Et nos Remensis Ecclesia debitam reverentiam conservantes in privilegio quod confratri nostro Rainaldo Archiepiscopo dedimus & statuimus ne ejus causa alterius nisi Romani Pontificis arbitrio decendantur. quod & de cæterorum Episcoporum majoribus causis canonum scita constituerunt. Quod videlicet ita sentiendum est ut nullus Primas quasi pro peculiari Ecclesia sua reverentia id præsumat exigere. Cum vero Legato Romani Pontificis subjicitur, ipsi soli subjicitur cujus per Legatum vices aguntur. Et ipsum ergo Remensem & cæteros qui legationi tuæ solent esse subiecti ad Concilium tuæ sollicitudinis studium convocet & Ecclesia sancta utilitatibus omni dissimulatione si posita ferventer insudet. Juxta hæc ergo Domni Papæ verba ad denominatum Concilium fraternitatem vestram cum Abbatibus vestris apostolica auctoritate invitamus, quia de amicitia vestra confidimus, & in re tanta utile amici consilium & pernecessarium nobis esse scimus. Nos quoque consiliis tuis acquiescere Deo volente parati sumus.*

Acta concordie inita in Concilio Claromontano inter Hugonem Abbatem Cluniacensem & Pontium Abbatem Casæ Dei.

An. 1096.

NOVERINT omnes Ecclesiæ Dei fideles tam præsentēs quàm posteri qualiter Dominus Hugo Abbas Cluniacensis & Dominus Pontius Abbas Casæ-Dei, fratresque eorum in Claromontensi Concilio per manum Domini Papæ Urbani secundi & venerabilium Archiepiscoporum Domni Hugonis Lugdunensis & Domni Aldeberti Bituricensis aliorumque multorum religiosorum virorum, sopita omni similitate quæ inter eos ex quibusdam occasionibus emerferat, in pacem & concordiam

redierint. Sciendum est itaque quia Dominus Abbas Pontius & fratres Casæ Dei concesserunt Domino Hugoni Abbati & fratribus Cluniacensibus Boortense monasterium & Ecclesiam de Amberto, Ecclesiam quoque sancti Stephani de Castello, & Ecclesiam Digneio, atque Ecclesiam de Cofantia, Ecclesiamque de Vongeio, & Ecclesiam de Prisceio, atque Ecclesiam de Snireiaco, cum omnibus earum appendiciis, tam in terris & possessionibus quam in decimis cæterisque redditibus, & partem decimæ de Ecclesia Cofiaci, partem quoque decimæ quam habebant in Ecclesia de Judæis, ut habeant deinceps hæc omnia in perpetuum. E converso Dominus Abbas Cluniacensis & fratres ejus concesserunt Domino Abbati Casæ Dei & fratribus ejus obedientiam de Castellione juxta castrum Corziacum & Ecclesiam de Casa Mediana cum omnibus ad eas pertinentibus ut possideant ea omnia in perpetuum, ita tamen ut in Casa Mediana habitantes monachi præter duos aut tres non habeantur, habitantes autem in castello quod vocatur Castellutium habeant facultatem sepeliendi vel in cimiterio capelle ipsius castelli vel in Ecclesia de Auzac, quæ est parrochialis. Cætera verò omnia quæ eo die in quo hæc concordia facta est aliqua investitura tam fratres Cluniacenses quam fratres Casæ Dei tenebant finierunt sibi in perpetua pace, nec sibi deinceps ea ad invicem calumniabuntur. Convenerunt etiam inter se ut quæcunque de cætero terræ vel possessiones sibi darentur ab illis qui eas aliqua investitura tenerent, fratres illi qui inde qualecunque donum susceperint, eas sibi sine calumnia & quæstione aliorum habeant. In Ecclesiis verò adquirendis, quicumque eorum primum partem adipisci dono ejus qui investitus est poterit, tenebit eam in pace, nec quilibet alterius con-

gregationis vim aut calumniam inferre poterit ; nec acquirendi vel ædificandi Ecclesiam in ipsa parrochia licentiam vel facultatem habebit. Clericorum autem vel Militum quisquis in extremis positus, cuicumque loco eorum sese ad sepeliendum destinaverit, ibi sine calumnia sepelietur, & quæcunque dederit locus ipse in pace retinebit, etiamsi se vel sua prius alteri parti devoverit ; excepto quodd si aliqua aliis cum investitura primum dedit, non licebit ea nisi ipsis qui inde investiti fuerant habere. Cupientium venire ad monasticum ordinem & habitum, nulli suscipiendi aditus, quocunque ire velit, ab altero prohibebitur, etiamsi se ei primum devoverit. Et si qua tunc largitus fuerit, locus ipse quem ingreditur in pace possidebit, exceptis his quæ cum investitura aliis primum contulit. Suscepti ad habitum transire ab uno ad alterum monasterium non poterunt, nisi fortè cum licentia Abbatis sui. Actum publicè apud Clarummontem & laudatum atque confirmatum auctoritate Domni Papæ Urbani II. ut sic ab utrisque inconvulsè teneatur, anno ab incarnatione Domini MXCV. Kal. Decembris, indictione IIII.

*Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis epistola ad Ivonem
Episcopum Carnotensem.*

*Respondet
epistola 60.
Ivonis.*

HUGO primæ sedis Lugdunensis Episcopus reverendo fratri Ivoni Carnotensi Episcopo salutem. Inter cætera capitula quorum congestione innocentiam nostram quasi ex obliquo tangendo inficere nifus estis, quibus suo tempore responderimus, secundum petitionem vestram de duobus ultimis ad præsens respondere decrevimus. Quid tam vobis quàm suffraganeis vestris ne Senonensi electo manus imponeretis interdiximus donec obe-

dientiam & debitam subjectionem nobis promitteret, primum Lugdunensis Ecclesiæ secundum Domni nostri Papæ Urbani & prædecessorum ejus apostolicas sanctiones recognosceret, non irrationaliter vel contra antiquas patrum regulas factum esse putavimus. Non enim notitiam vestram subterfugisse credimus quàm contumaci pertinacia & pertinaci contumacia Senonenses clerici, de quorum grege electus ille esse dinoscitur, apostolicis de primatu Lugdunensi institutis ac privilegiis obviantes & inobedientes extiterint & Archiepiscopum suum modò defunctum usque ad mortem in sua inobedientia perseverare fecerint. Propter quam videlicet inobedientiam Dominus noster Papa Urbanus ab episcopali eum officio suspendit, & vos & alios suffraganeos vestros obedientiam & subjectionem nobis ut Primati vestro promittere fecit. Testante autem Gregorio in ultimo moralium libro inobedientia ariolandi peccatum dicitur, & quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere. Obedientia verò fidei meritum possidet: qua sine quisque infidelis convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Hac itaque beati Gregorii ratione & auctoritate tam prædictus quàm alii clerici Senonenses cum primatum Lugdunensis Ecclesiæ respuendo apostolicæ auctoritati tam arroganter tamque pertinaciter obedire recusaverint, & Episcopum suum, quemadmodum diximus, usque ad vitæ exitum, non solum persuadendo, verum etiam violenter instigando, in sua inobedientia perdurare compulerint, quamvis fideles videantur, infideles tamen & quasi idolatræ esse convincuntur. Perpendat igitur vestra discretio utrum infidelis aut idolatra, donec ab infidelitate vel idolatria resipiscat, in Episcopum canonicè possit aut debeat eligi vel consecrari. Perpendat etiam utrum si hoc

*Vide Ivo-
nem Car-
not. epist.
60. 65.*

fieri prohibemur privatis legibus & novis traditionibus, quemadmodum dicitis, veteres traditiones & consuetudines de Metropolitani consecratione remove contendamus, vel in hoc facto improperastis culicem colantes camelum glutiamus. Legationis autem nostræ privilegio nec ipsum de quo agimus vel quemlibet alium electum nobis præsentati contendimus, sed secundum apostolicam traditionem electionem & nomen electi ad notitiam nostram referri volumus, ut eam cognitam approbemus. Si verò jure primatus Lugdunensis Ecclesiæ privilegiis & auctoritate Domni nostri Papæ Urbani ac prædecessorum ejus firmati à Senonensi electo obedientiam & subjectionem Primati debitam ante consecrationem exigimus, per hoc sanctorum patrum traditiones nos rescindere vel illi, si professus fuerit, officere, quasi hac professione consecrationem comparasse videatur, nequaquam cognoscimus, cum episcopalis dignitas bonis meritis & fructibus ex obedientia prodeuntibus acquiri debeat, & in examinatione consecrandi electi utrum Romanæ Ecclesiæ obediens esse velit ante consecrationem requiratur. His itaque freti rationibus, quod de eo vobis vel comprovincialibus vestris præcepimus immutare nolumus. Si autem Dominum Papam de traditione probatissimorum patrum præcedentium aliquid diminuisse vel immutasse aut novitatem aliquam admisisse dicitis, vel decreto ipsius de investitura episcopatum vel aliarum dignitatum ecclesiasticarum, quam Reges olim mutationes usurparunt & adhuc usurpare contendunt, contraire vultis vel contraeundum esse decernitis, vos videritis. Quod videlicet cum non solum modò verum etiam tempore beatæ memoriæ Gregorii Papæ tam firmiter promulgatum videritis vel audieritis, si quid addendum vel demendum

vel ad tempus intermittendum, ne spiritualia vel temporalia commoda impedirentur, cognovistis, non quasi insidiando vel redarguendi occasionem haberetis reticere, sed magis ipsis velut patribus bonus ac prudens filius reverentiam suggerere & intimare deberetis. Nos verò ipsam constitutionem canonicam & secundum antiquas legales sanctorum patrum consuetudines factam videntes & servare volumus & servandam omnibus super quibus legationis officio fungimur præcipimus. Dixistis nos Puteacenses à vobis & coëpiscopis vestris propter prædam in vos & in Carnotensem Ecclesiam communionem privatos vobis nescientibus communioni reddidisse. Quod cum nec videritis nec audieritis, neque nos fecerimus talia, nequaquam obicere deberetis. Nos tamen bonum pro malo reddentes, & hanc contumeliam sive criminationem dissimulantes, Puteacensibus capellanis & clericis litteras direximus, & divinum officium, excepto parvulorum baptismo & infirmorum visitatione, ibidem fieri prohibuimus. Quoniam nostram redargutionem de consecratione Sanctionis gravius justo tulistis, prout exitus divina virtute probabit, omnipotentis Dei clementiam obsecramus ut animi vestri motus in nos immeritos temperare dignetur.

*Vide Ivo-
nem epist.
60.*

*Ejusdem epistola ad Archiepiscopum Senonensem pro
Abbate sancti Petri vivi.*

HUGO Lugdunensis Ecclesie servus apostolicæ sedis Legatus venerabili fratri & coëpiscopo Daimberto. Senonensi Metropolitano salutem & servire Domino in timore. Pro quorundam adversum vos querimoniis Abbatum vestrorum scèpius nos vobis scripisse meminimus; sed quod in

An. 1104.

nullo apud vos profecerimus, nec vestra dignationis responsa aliqua habuerimus, non minima admiratione stupemus. Sanè si vos Romanæ Ecclesiæ Legatus essetis, sicut nostrum salubriter esset vobis obedire, ita vestra magnificentia ex auctoritate nostræ super vos legationis parvitati nostræ deberet obaudire. Ecce itidem venerabilis nostri fratris Abbatis sancti Petri vivi querimonias vobis recensemus. Queritur enim sub occasione debilis cuiusdam Presbyteri & justitiam reclamantis quandam suam à divino officio per vos cessare Ecclesiam, cuiam etiam Presbytero defuncto nulla culpa dum adhuc viveret notato, bene & sapienter testato, sepulturam negatam, ipsis quoque qui eundem piè & officiosè sepelierunt communionem Ecclesiæ interdictam. Mandamus igitur & sicut fratrem attentius commonemus ut intermissa vestra, si qua est, justitia Abbati & Ecclesiis suis pacem conserveris, taliter excommunicatos salubius absolvatis, & in Concilio quod secunda post octavas Pentecostes feria adjuvante Domino Trecis celebraturi sumus de vestris pariter ac ejusdem Abbatis querimoniis justitiam & accipiat & exhibeatis. Verendum profectò vobis est, si aliter egeritis, ne & sacris obvietis canonibus & Domni Papæ indignationem aliquatenus incurratis, à cujus liberalitate privilegium idem Abbas nuperrimè acceperat, & hac quoque vice nostra videamini contempsisse mandata.

Epistola Ernaldi Abbatis sancti Petri vivi ad Archiepiscopum Senonensem.

DOMINO suo pastori D. Senonensi Dei gratia Archiepiscopo E. monasterii sancti Petri vivi indignus Abbas cum Episcopis & Abbatibus

ei assidentibus, quæ pacis sunt & obedientiæ. Si ex arbitrio nostro res processisset, volenti animo huic sancto conventui vestro interfuissem, utpote quæsiturus ut sub tantis intercessoribus in favorem & gratiam vestram quoquo modo redirem. Propter hanc enim recuperandam, & quia præter prædecessorum vestrorum & nostrorum [morem] in nos & in nostra manum extendebatis, Dominum Papam adii; cujus accepta epistola ut Ecclesias vestras & nostras in pace laxaretis, precibus & interminationi ejus hætenus acquiescere distulistis, insuper & homines causæ nostræ implicitos & justitiam reclamantes excommunicastis. Ad evitandum itaque tantæ oppressionis periculum Dominum Lugdunensem Romanæ sedis Legatum consultum nisi, qui eos quos anathemate ligaveritis debere solvi mandavit, & de reliquis inter vos & nos non diffinitis si quis nodus inesset in Concilio differendum. Utraque verò mandata æquè vos ponderastis. De cætero de Episcopo Lingonensi nobis Ecclesiam auferente querelam coram Papa faciens Dominum Legatum judicem inde acceperam, cujus vocatu his diebus adire Lingonas debueram, sed infirmitate intercedente nec ejus nec vestræ vocationi interesse potui. Valete.

Notitia de Ecclesia de Viancio.

EX prædictis antiquorum testamentorum codicillis Ecclesiam sancti Eugenii de Viancio alodium esse atque fuisse Episcopi Albiensis & Canonicorum Ecclesiæ Albiensis sedis comperimus; ex quorum providentia & cura ab antiquis temporibus Rege Carolo & Agamberto ejusdem Principis contemporaneo & Albiensis Ecclesiæ Episcopo Viancium regebatur usque ad tempora quibus Fro-

tardus Albienſem epiſcopatum obtinuit. Hic ergo Albienſem epiſcopatum ambitione adeptus eſt, datis pro epiſcopatu equis numero quindecim potentis pretii Froterio Nemaufenſi Epiſcopo & Bernardo ejus germano, qui pro inductione Epiſcopi Albienſis pecuniam non parvam accipere erant ſoliti, ita ut nonniſi de eorum manu epiſcopatus ille poſſet haberi. Sicque epiſcopatu adepto, de ſimonia coram præſentia Domini Papæ Gregorii ſeptimi alio nomine Aldebranni vocati accuſatus eſt: à quo cùm canonicè evocatus fuiſſet, Romam venit habens itineris ſui ſocium Conchenſem grammaticum Hugonem nomine. Erat eodem [tempore] quidam Ravennæ Archiepiſcopus Guibertus nomine papatum ambiens, qui ad invidiam Domini Gregorii ſeptimi à quibuſdam ſeditioſis Papa electus fuerat. Hunc adiit, quia à Domino Papa Gregorio VII. auditus Romæ fuerat & pro ſimoniaca hæreſi repulſus. Cujus depoſcens ſuffragium, litteras quidem ab eo accepit; reverſuſque celavit eas, & alias ex nomine Gregorii VII. prænotatas Albienſis Eccleſiæ Canonicis præmonſtravit: qui nomini apoſtolico reverentiam adhibentes, tunc quidem ſuſceperunt eum. Paucis verò evolutis diebus grammaticus Conchenſis Hugo, cùm mulam quam ſibi promiſerat nollet dare, litteras quas à Ravennate Epiſcopo acceperat reddidit Gauſberto religioſo viro Albienſis Eccleſiæ Theſaurario, & eas quas & nomine Gregorii VII. prænotans monſtraverat non ab eo acceptas indicavit, & quomodo ab eo repulſus abjectuſque fuiſſet narravit. Quocertiffimè comprobato, tandem ab Hugone Lugdunenſi Epiſcopo tunc Romanæ ſedis Legato commonitus eſt & evocatus Tolofam, celebrato ibi Concilio, & nec agere ipſe per ſe nec acturum etiam procuratorem mittere curavit. Unde comprobato
certiffimè

certissime quoddam esset simoniacus, præscriptus Hugo Lugdunensis pontificale ei officium interdixit, & excommunicavit eum in Concilio illo. Sub qua excommunicatione biennium egerat cum quidam Artmannus Galliæcensis monasterii transfuga & propter inobedientiam Conchensis repulsus, postea Aureliæcensis monasterii monachus, qui in primævo ætatis suæ in Ecclesia Viæcensi fuerat nutritus & doctus, excogitavit eundem Viæcium, si posset, de jure Albiensis Ecclesiæ subriperè & Aureliæcensi monasterio subjugare. Cujus rei gratia Bernardum Aimerici & Guillelmum Aimerici Cadalonensis castri principes convenit: qui laici quidem, ut Viæcensem Ecclesiam manutenerent & defenderent, partem honoris ejusdem Ecclesiæ de Episcopo Albiensi & Canonicis sanctæ Cæciliæ habebant ad feudum; qui ut eandem Ecclesiam cum universis pertinentiis suis Aureliæcensi monasterio donarent multis modis operam dedit. Sed illi primò quidem omnimodis restiterunt. Videns autem Artmannus ille quoddam eos ad hoc impellere non posset, ut hanc facerent donationem, sentiensque quoddam promittendo & donando, sicut in istiusmodi negotiis fieri solet, ad hoc essent concutiendi, effecit per quosdam internuntios ut iterum iterumque convenirentur. Egit denique per quendam laicum, Poncium Ademari nomine, cui pro mercede mulam unam, promisit si prædictos viros ad hoc impellere posset ut acceptis à monachis Aureliæcensibus c c c. solidis Ecclesiam sancti Eugenii de Viæcio Aureliæcensi Abbati & monachis venderent; à quibus c c c. solidos Bernardus Aimerici & Guillelmus Aimerici acceperunt, & pro c. solidis mulam unam. Poncius verò Ademari, qui eos ad hanc donationem provocaverat, pro mula sibi promissa xxx. solidos accepit. Amblar-

Ee

Vide Gregor. 7. lib. 7. epist. 19.

duſ quoque de Ariſac & Ermengaudus frater ejus unum ab eis mulum acceperunt , & Petrus Bordenes unam mulam liairā , quòd eidem cauſæ conſilium & aſſenſum præſtiterunt. quam viderunt Frotardus de Cauſac & Ademarus Raimundi de Viancio. Quòd autem ccc. ſolidos Bernardus Aimerici & Guillelmus Aimerici acceperint , à monachis iſſis didicimus. His ita perpetratis , Artmannus conſiliarios Frotardi , ſicut præſcriptum eſt, tunc excommunicati convenit , Rogerium ſcilicet de Cardonag & Bernardum Amalfredi , & promiſit illius duas mulas ſi cum eo agere poſſent ut prædictam Eccleſiam Abbati Aureliacenſi donaret. Echardo præterea , qui , licet ſaicus , archidiaconatum Albienſis Eccleſiæ tenebat , unam mulam eodem pacto promiſit. Quibus ſuffragantibus ad Frotardum veniens , Eccleſiam prædictam donari Aurelianenſi Abbati promiſſis multis & beneficiis & donariis auri & argenti & jumentorum poſtulavit. Conſtituerunt itaque diem & locum ubi promiſſiones ipſæ dari firmarentur. Frotardus interim Dominum non timens , nec perſonæ ſuæ modum conſiderans , ſciens excommunicationem ſuam , chriſma conſecravit , ſi talem conſecrationem dici fas eſt conſecrationem. Quo tempore Rōmanæ Eccleſiæ Legatus Amatus nomine miſſus ad partes Aquitanicas & Hiſpanicas , qui poſtea fuit Oleronenſis Epiſcopus , vir religioſus & reverentia dignus , caſtello quod Avalatz vocatur hoſpitatus eſt. Quem cum quidam in eo caſtro deprecaretur ut filium ſuum baptizaret , afferri ſibi chriſma poſtulavit. quod & factum eſt. Cumque à circumſtantibus illud ab Epiſcopo Albienſi Frotardo audiſſet conſecratum , dixit chriſma illud non conſecratum , ſed execrandum , aſinorum magis unctiōni convenire quàm Chriſtianorum , & in circumſtantium aſpectu

in terram everso vasculo distillando effudit. Hic itaque Frotardus veniens Viancium, Canonicos ejussẽm Ecclesiæ adunari præcepit; & sub occasione religionis eos eicere cupiens & Aureliacenses monachos introducere, dixit eis velle se eos aut religiosam vitam deinceps ducere aut Ecclesiam Viancensem suæ dispositioni dimittere. Qui monachorum subreptionem & versutiam sentientes, ex parte Canonicorum Albiensis Ecclesiæ illi contradixerunt Viancensem Ecclesiam cum universis pertinentiis suis, ut monachis eam nec donare nec vendere posset, se quoque die statuta regulares Canonicos fieri velle sponponderunt. Quod audiens Frotardus respondit, si hoc facerent, hollẽ se eos eicere; deditque eis diẽm quousque hoc fecissent. Ex ejus itaque consilio &, ut ipse fraudulenter promittebat, auxilio Tolosam ierunt ut ibi edocerentur de communi vita & consuetudine, & singula superpellicia & professionem suam testamentis inscriptam, sicut mos est illius religionis, inde secum attulere die constituta. Cũque regressi fuissent, Canonicos qui remanserant expulsos invenire & monachos immo simoniacos introductos; cunctique, & Frotardo & monachis illis presentibus, Romanam sedem appellavere & Albiensem, & ingressi claustrum dixerunt se, nisi pellerentur, in Ecclesia sua, sicut promiserant, religiosè victuros, nec eam monachis dimissuros. Quod audiens Frotardus, furore repletus superpellicia scidit quibus erant induti, & ejecit eos. Dum hæc agerentur, sentientes hoc Canonici Albienses, Pontius scilicet Præpositus Albiensis Ecclesiæ, & Guillelmus Bego Decanus, & Guido Sacrista, & Gauzbertus Thesaurarius, & cæteri ejusdem Ecclesiæ Canonici & clerici Arnaldum de sancto Quintino ejusdem Ecclesiæ Choraulam & Petrum germanum ejus no-

biles viros Viancium miserunt ut ex eorum parte Frotardo contradicerent: Quibus in Viancio cum Frotardus obviaisset & balburienti lingua, sicut ei mos erat, dixisset, Bene venistis Arnalde, responderunt: Nos quidem bene venimus, sed tu, qui pro simonia excommunicatus haberis, malè venisti vendere Ecclesiam simoniacis; & nos ad hoc venimus ut ex parte Præpositi & Decani & Sacristæ & Thesaurarii & cæterorum Canonice nostræ Ecclesiæ & nostra huic donationi & magis venditioni contradicamus. Videns ad hæc Arnaldus Chotaula Albienensis Ecclesiæ contradictionem suam Frotardo contemptui fore, ut posteri contradictionis Albienensis Ecclesiæ testimonium haberent, cordas signorum Viancensis Ecclesiæ secuit, & partes abscissas inde secum Albiam tulit. His ita peractis, Frotardus quæ sibi promissa erant exigere cupiens, Echardo se comitante & mulam sibi promissam accipere cupiente Aureliacum perrexit. Cumque regrederentur, capri sunt & ducti ad castrum quod vocatur Peirola; & dedit pro se redemptionem Echardus solidos mille, nec mulam accepit; Frotardus verò pro se ducentos solidos dedit & unum equum. Bernardus quoque Amalfredi horum omnium, sicut prædiximus, consiliarius & instigator, & ejusdem itineris socius, regrediens Conchis ægrotare cœpit. Contigit illis diebus Pontium Stephani Ruthenensem Episcopum, qui Tolosæ in eo Concilio quo Frotardus fuerat excommunicatus episcopalem susceperat consecrationem, præsentem fieri: qui cum audiret hunc ægrotare & communionem petere, didicissetque eum de grege esse Frotardi, quem ipse audierat Tolosæ excommunicatum, interdixit ipsi pœnitentiam & corpus & sanguinem Christi donec super quatuor evangelia juravit, si convalesceret, quoddam Frotardi consiliis & negotiis

huncquam ampliùs in vita sua communicaret; sicque viam universæ carnis ingressus est. Non longo post tempore Frotardus veniens Albiam agrotavit. Cui viaticum petenti, nec pœnitentiæ nec communionis ei suffragio participare ausi sunt clerici Albienfis Ecclesiæ donec episcopatura reliquit & anulum virgamque reddidit. post quæ miserabiliter mortuus est. Quo mortuo, monachi Ecclesiam Viancensem taliter adquisitam tenuerunt sub continua Albienfium Canonicorum querela. Succedente verò in episcopatum Guillelmo Pictavino, Albienfes Canonici coram eo & super Ecclesia prædicta questi sunt: qui Aureliacensem Abbatem Albiam venire commonuit, ut ibi causa hæc audiretur. Ad quod audiendum advocavit Carcassensem Episcopum Artallum & Abbatem Soricinenfem & Priorem Ecclesiæ sancti Saturnini Tolosani. In quorum præsentia Clerici Albienfis Ecclesiæ causam suam in medium protulerunt. Monachi verò legerunt cartam in qua Pontius Albienfis Ecclesiæ Præpositus & Guillelmus Bego Decanus & Guido Sacrista & Gauzbertus Thesaurarius testes ejus donationis legebantur, cum potiùs reclamassent & contradixissent. Qui ibidem præsentibus, cartamque lectam audientes, insurrexerunt contra eam, & eam falsam ex ea causa probaverunt. In quo placito cordarum partes quas Arnaldus de signis Viancensis Ecclesiæ ruperat, & superpellicia quæ Frotardus Canonicis ex ejusdem consilio factis regularibus violenter sciderat, argumenta hæresis exhibuere. Et hoc ita factum est tempore Kalendarum Januariarum. Aduit autem quidam Choraula Viancensis Ecclesiæ nepos nomine Rainaldus Amelius Adalberti vocatus, qui coram omnibus iustificatus est se vidisse quando Frotardus Canonicorum superpellicia scidit. Data est ergo judicialis sententia

à prædictis viris ut Artmannus ille in octavis Pentecostes eodem anno scilicet Albiā veniens super sanctis quatuor evangelia septima juraret manu ut pro ejus Ecclesiæ acquisitione ipse aut Abbas & monachi Aureliacenses nullam omnino pecuniam promississent vel dedissent aut aliquis pro eis. Quod nisi die prædicta facerent, Albienses Canonici ab eo tempore Vianensem Ecclesiam possiderent, & monachi ad propria monasteria repedarent. Hujus rei testes sunt, Bernardus Stephani Præpositus, & Benedictus Prior, & Amarus Canonicus, & Isarnus de Donazag, & Isarnus Capellanus de Causac, & Raimundus Archidiaconus, & Durantus Choraula, & Durantus Hugo. Cui sententiæ monachi illi immo simoniaci parere noluerunt, nec Canonicis Ecclesiam suam dimittere. Et ab eo tempore violenter & simoniace, secundum quod supra scriptum est, Abbates & monachi Aureliacenses Ecclesiam sancti Eugenii de Viancio nullo titulo adquisitam nisi hæresis simoniacæ damno sub continua Albiensis Ecclesiæ querela possederunt usque ad tempora Domni Episcopi Albiensis Bertrandi magnæ honestatis & bonæ memoriæ viri & Antifossi Tolosæ nobilissimi Consul; qui ambo, cognita injuria quam monachi diu fecerant sanctæ Cæciliæ Canonicis reddiderunt sub illorum manu & religione. unde illis Deus propitiatur & nobis. Amen.

*Epistola Clementis IV. ad Bertrandum electum
Aurelianensem.*

An. 1266. **D**ILECTO filio Bertrando Aurelianensi clerico. Cum vacante Ecclesia & postulatione majoris partis Capituli dilectum filium ejusdem Archidiaconum postulantis de fratrum nostrorum consilio non admissa, de te à multo tempore nobis

· noto, qui siquidem olim Parisius noster in domo fuisti socius in scholis, eidem duxerimus Ecclesiæ providendum, tu tamen nostra voluntate percepta ad nostram præsentiam accessisti petens humiliter & instanter ut cum ab olim te totum dedisses studio, & jam satis ætate proventus ad laborem pontificalis officii non sufficeres, te ab hujusmodi onere relevare misericorditer dignaremur. Quod cum à nobis obtinere non posses, nobis demum humiliter revelasti quòd de sacerdote genitus & soluta, licet dudum gratiam obtinueris apostolicam quòd ad sacros ordines promoveri & ad ecclesiasticas posses dignitates assumi, super episcopali tamen tecum non fuerat dispensatum, sicque dictam episcopatum recipere sicut non poteras, sic nec etiam ambiebas. Nos igitur nostrum volentes aliud propositum quod ex solita conscientia super tua promotione concedimus, magis etiam intendentes providere Ecclesiæ quàm personæ, ut defectu proposito non obstante ad episcopalem & archiepiscopalem assumi valeas dignitatem tenore tibi præsentium indulgemus, in remissionem tibi peccaminum injungentes ut Aurelianensis Ecclesiæ regimen mente prompta suscipiens ad eandem gubernandam accedas quàm citius facultas se obtulerit in Presbyterum promovendus & in Episcopum consecrandus. Datum Viterbii VIII. Idus Decembris anno secundo.

Ejusdem epistola ad nepotem.

RAYMUNDO de Engoyssoliis clerico. Quòd *An. 1266.*
te scripsisti velle studere Bononiæ nec repro-
bare possumus nec probare, cum nomen studii
sumptum propriè censeatur adeo favorabile ut au-
res mulceat audientium quibus offertur aliquis
E c iij

amator studiū vel solo nomine studiosus, quamquam multotiens agatur aliud, aliud simuletur. Sanè in dubiis præsumentes in dexteram potius quam sinistram, tuum propositum circa studium, quod ab olim nutritivimus, commendamus. Sed an tuo proposito locus congruat ipse discute, cum sit ex insolentia modernorum supervacuis expensis obnoxius, ut necessitates omittamus ad quas situs civitatis invitat, quæ in via publica constituta multorum exhibet studentibus ibi præsentiamque verecundam non obstantibus & sequentibus onerosam. Tuæ igitur deliberationi committimus ut vires tuas fideliter metiaris. Nec enim ut Papæ nepos ibi vivere poteris. Et si vixeris ut Raymundus, forsan à pluribus contempneris. Quod si adeo fortis es animi ut contemnere scias & valeas te contempni, hic est gradus humilitatis sublimior, ad quem pauci te judicant ascendisse. Et si datum est tibi desuper, refer gratias largitori gratiarum benivolo. Alioquin consultius tibi credimus alium locum eligere proposito tam laudabili non mutato. Nec culpes nuntium de mora diutina, quem ideo detinuimus ut per eum ordinationem Aniciensis Ecclesiæ mitteremus. Sed tandem æstimavimus meliùs eam per alium destinari. Datum Viterbii III. Non. Novembrii anno secundo.

Nicolai Papæ III. de electione Episcopi Parisiensis.

An. 1280. **N**ICOLAUS Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Philippo Regi Francorum illustri salutem & apostolicam benedictionem. Divinæ gratia majestatis acquiritur si ministris suis, & iis præcipuè qui pontificali præditi sunt dignitate, pro ipsius reverentia condignus honor impenditur & favor necessarius exhibetur.

Sanè vacante dudum Parisiensi Ecclesia per obitum bonæ memoriæ Stephani Parisiensis Episcopi, de dilecto filio magistro Oddone de sancto Dionysio inibi electio facta fuit, & quibusdam ex Capitulo ipsius Ecclesiæ se opponentibus electioni prædictæ, & propter hoc ad sedem apostolicam appellationibus interjectis, huiusmodi negotium extitit ad sedem eandem legitimè devolutum; sicque nos, quos commissi nobis gregis dominici cura perstringit, inhærentes verbis Apostoli dicentis, *Nemini citâ manum impones*, nos ipsos huiusmodi negotio contulimus, & ex officio nostro in negotio procedentes eodem, illud discussimus diligenter, & prout ejus qualitas exigebat, ex certis causis in litteris apostolicis quas super iis fieri fecimus plenius comprehensis electionem ipsam exigente iustitia, sicut moris est inter fratres nostros, cassavimus, eam cassam & irritam nuntiantes. Dictus quoque Oddo ante publicationem cassationis huiusmodi omni juri sibi ex tali electione quæsito in manibus nostris cessit. Nosque nihilominus cessione admissa huiusmodi, & cassatione ac cessione prædictis in sollempni consistorio publicatis, inter nos quoque ac fratres eosdem consultatione habita si esset in electionis celebrandæ remissione Capitulo ipsius Ecclesiæ saltem de gratia deferendum, tandem prolixiorē vacationem ipsius Ecclesiæ inter alia pericula quæ per hoc possent occurrere formidantes, cum præterita consueverint esse præfagia de futuris, nec deceret quoddam tanta & talis Ecclesia, quæ multa claritate refulget, diù remaneret viduata pastore, provisionem ejusdem Ecclesiæ, prout in eisdem continetur litteris, auctoritate apostolica nobis duximus reservandam, decernentes ex tunc irritum & inane si secus à quoquam scienter vel ignoranter contingeret at-

temptari , ac sperantes prædictam Ecclesiam ab hujusmodi vacationis dispendio relevare , illi de dilecto filio fratre Johanne de Allodio ordinis fratrum Prædicatorum tunc Cancellario ejusdem Ecclesiæ providimus , & per hoc nobis & eidem Ecclesiæ sperabamus obratæ consolationis solamina provenire. Sed dum desiderabiliter audire de hujusmodi provisione nostra consummationem prosperam sperabamus , dilectus filius frater Johannes de Viterbio generalis ipsius ordinis procurator coram nobis comparuit deferens nobis litteras ex parte ipsius fratris Johannis de Allodio sigillo Prioris Parisiensis ejusdem ordinis sigillatas , quarum tenore suppliciter petebatur à nobis ut cum ipse in ejusdem ordinis observantia derelictis curis temporalibus servire Domino ac in eodem ordine militiæ suæ tempus terminare Deo propitio decrevisset , ibidem spiritum suum reddere creatori inviolabili firmitate proponens , eum eximere à cura hujusmodi dignaremur , omne jus , si quod illi esset ex hujusmodi provisione nostra quæsitum , liberè per easdem litteras in nostris manibus resignando. Nos autem prædictum fratrem Johannem de Allodio in hujusmodi pio proposito non turbare sed confovere potiùs intendentes , ut eo liberius obsequatur altissimo quo se devotiùs ejus beneplacitis dedicavit , tam ex hiis quàm ex aliis piis causis petitionem & resignationem hujusmodi de fratrum eorundem consilio duximus benigniùs admittendas , ac provisionem ipsam de dicto fratre Johanne de Allodio factam omnibus viribus vacuantes , eandem Parisiensem Ecclesiam ab eodem fratre Johanne de Allodio prætextu provisionis ipsius plenariè reddimus absolutam. Et tandem , ut conceptus noster circa salubrem & celebrem provisionem Ecclesiæ præfatæ illi reddatur

dante Domino fructuosus, & prædicta Ecclesia, quæ hac vice in nostra dispositione consistit, ex apostolicis studiis adepta sponsi consolatione respiceret, prosperè confurgat & vigeat, ac de bono in melius augeatur sedulò cogitantes, ac attendentes laudabile testimonium quod dilecto filio Renoldo de Hombloneria electo Parisiensi de honestate morum, conversatione vitæ laudabilis, litterarum eminenti scientia, cum theologicæ facultatis cathedram meruerit ascendere magistralem, & aliis virtutum studiis perhibetur, & advertentes quòd ipse commissam sibi ab olim Ecclesiam sancti Gervasii Parisiensis in statu prospero laudabiliter conservare studuit, ipsum tunc Canonicum Parisiensem, licèt absentem, de prædictorum fratrum consilio Ecclesiæ memoratæ præfecimus in Episcopum & pastorem, administrationem ejusdem Ecclesiæ in spiritualibus & temporalibus eidem electo plenariè committentes, firma spe fiduciaque concepta quòd Ecclesia præfata per suæ circumspeditionis industriam præservabitur à noxiis & spiritualiter ac temporaliter optatis dante Domino proficiet incrementis. Rogamus itaque serenitatem regiam & hortamur attentè quatinus te præfato electo pro divinæ & apostolicæ sedis reverentia reddens affectu benivolum & opere gratiosum, ejusdem Ecclesiæ jura, quantum in te fuerit, benigno favore protegas & defendas, ita quòd idem electus in exequenda sollicitudine sibi tradita possit prosperari faciliùs, & nos celsitudinem regiam dignis inde laudum præconiis attollamus. Datum Suriani V. Kal. Julii, pontificatus nostri anno tertio.

*Ex libro Bernardi Guidonis Episcopi Lodovensis de
viris illustribus ordinis fratrum Predicatorum MS.*

IN provincia Franciæ Parisius fuit magister
Johannes de Allodiis Aurelianensis, qui cū
esset Canonicus & Cancellarius Parisiensis, vir bo-
nus & rectus, summus Pontifex audita ejus fama
& scientia episcopatum Parisiensem ut susciperet
sibi misit. Quo percepto, homo Dei justus & ti-
moratus, solius Dei & nullius hominis usus consi-
lio, cautè & secretè in conventu Parisiensi, igno-
rantibus ejus domesticis, qui mundum fugere cu-
pientibus inimicari noverunt potius quàm juvare,
instanter petivit sibi dari habitum ordinis & perse-
veranter accepit anno Domini M CCLXXX. in
vigilia Paschæ, in quo annis XXVI. & amplius
in honore sui & ordinis laudabilem vitam duxit,
salutarem sibi, & aliis exemplarem; ubi senex &
plenus dierum, doctrina, scientia, & spiritu Dei,
sicut unus ex patribus antiquis in se ipso recollectus
& in Deum fixus appositus est ad eos in festo sancti
Remigii migrans anno Domini M CCCVI. Se-
pultus est in choro fratrum Parisius juxta fratrem
Matthæum.

*Bulla Joannis XXII. de privatione fratris Isnardi
olim Patriarchæ Antiocheni & administratoris
Ecclesiæ Papiensis.*

Ex libro Bernardi Guidonis Episcopi Lodovensis de viris illustribus ordinis fratrum Predicatorum MS.

Frater Isnardus Papiensis fuit factus Archiepiscopus Thebanus per Clementem Papam V. anno Domini MCCCVIII. circa festum Pentecosten, qui fecerat eum prius pœnitentiarium, cui factus notus erat quia in necessitate magna itineris sibi astiterat cum esset Burdegalensis Archiepiscopus, & quasi ignotus & solus per partes transiret Lombardiæ anno Domini MCCCII. Hic postmodum factus fuit Patriarcha Antiochenus per eundem Dominum Clementem Papam V. anno Domini MCCCXI.

JOANNES Episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Imperscrutabilis ac incomprehensibilis divinæ sapientiæ altitudo, cui noscuntur futura ut præterita fore nota, interdum mala futura per ora prophetarum, ut eò minùs conturbarent venientia quod fuissent præscita, & ne mala ipsa in ipsis malis coalescerent, ac quasi quodam exemplari alveo ad inficiendos alios pertransirent, superiores qualiter circa tales se habere debeant voluit informare. Prævidens itaque fore futuros nonnullos sacerdotes reprobos & perversos; hoc ore prænuntiavit prophetico dicens: *Eris sicut populum, sic sacerdos*; ipsorumque superiores erudire volens subdidit dicens: *Visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei*. Talem profectò fore sacerdotem, populo videlicet similem, Isnardum Patriarcham Antiochenum ac administratorem Ecclesiæ Papiensis frequens & clamosa insinuatio per nonnullos clericos regulares & seculares civitatis & diocesis Papiensis nobis facta in

An. 1319.

Vide Odera

Raynald.

an. 1320.

§. 19.

consistoriis publicis & privatis evidentius manifestat. Populus quidem ille, videlicet Antiochenus; devotorum sanctæ matris Ecclesiæ persecutor fore crudelissimus noscitur ac imperio hujus inobediens existere, & mandatorum ipsius violator esse temerarius non veretur. Talem utique fore Isnardum prædictum denuntiatio sæpius coram nobis & fratribus nostris iterata describit. Habet quidem denuntiatio supradicta quoddam Isnardus devotos sanctæ Romanæ Ecclesiæ in Italiæ partibus, & præcipuè in prædictis civitate & diocesi Papiensibus, est immanissimè persecutus. Famæ siquidem suæ prodigus, & modestiæ pontificalis oblitus, in eorum exterminium sævire non erubuit seque immiscere in eorum perniciem ac scandalum publicum pontificalem gravitatem indecentibus non expavit, quoddamque multorum homicidiorum, sacrilegiorum, seditionis in patria, incendiorum, rapinarum, multarum quoque excommunicationum sententiis, & irregularitatum, ac perjuriarum, spoliatorum multorum clericorum à beneficiis suis factarum sine justis causis & juris ordine non servato, & aliis erat diversis tunc specificatis per eos gravibus & facinorosis criminibus irretitus. Nolentes itaque antè præmissa credere quàm probare, vias ejus tam detestabiles quàm enormes visitare volentes, horum examinationem & inquisitionem dilectis filiis nostris Guillelmo tituli sancti Cyriaci Presbytero & Bertrando sanctæ Mariæ in Aquiro Diacono Cardinalibus vivæ vocis oraculo duximus committendam, eidem Patriarchæ sub excommunicationis & depositionis injuncto ne de curia Romana recederet absque nostra licentia speciali. Qui quidem Cardinales adeo in dicto negotio processerunt quoddam tam ab ipsis quàm à dictis denunciato & denuntiantibus in eodem renuntia-

tum exitit & conclusum. Cùmque non restaret nisi relatio à præfatis facienda Cardinalibus, & per nos postmodum diffinitiva sententia proferenda, dictisque Cardinalibus ut relationem hujusmodi ordinarent & facerent à nobis fuisset injunctum, ad nostram audientiam deduxit relatio fide digna quòd præfatus Isnardus nondum finem imponens vitiis, sed ea potiùs deputans consuetudinì quàm emendæ, velut ve mundatus ut faciat malum, inquisitione prædicta pendente ab æmulis ac persecutoribus devotorum Ecclesiæ propter eorum inobedientiam, contumaciam, & contemptum quos adversùs dictam Ecclesiam commiserunt à communione fidelium per excommunicationis sententiam cum adiutoribus, auxiliatoribus, & fautoribus suis solenniter separatis nuntios & exploratores frequenter receperat & litteras ut in prosecutione persisterent eorundem ac contra ipsos quæ possent facere non differrent perversis suasionibus inducendo. Et specialiter dicta [relatio] continebat quòd præfatus Isnardus cursorem quendam Oddorinum nomine ad ipsum missum ex parte Matthæi Ferrabo magistri spirarum nobilis viri Matthæi Vicecomitis his diebus receperat, & per ipsum eidem Matthæo litteras perversas persuasiones continentes & consilia cum quibus captus fuerat trans mittebat. Volentes itaque de prædictis litteris & exploratione scire plenius veritatem, dictum cursorem ad nostram duci præsentiam facientes, ab eodem cursore in dilectorum filiorum nostrorum Bertrandi tituli sancti Marcelli Presbyteri & præfati Bertrandi sanctæ Mariæ in Aquiro Diaconi Cardinalium & Geraldì de Lalo Capellani nostri apostolica auctoritate notarii præsentia de dicenda veritate super litteris & exploratione prædictis recepimus juramentum. Qui juratus nobis

asseruit quodd per dictum Matthæum Ferrabo ad dictum Isnardum ad dicendum sibi nova illarum partium , videlicet quodd licet fuisset discordia inter Theothonicos & Alexandrinos , & aliqui ex eis se invicem occidissent , tamen exercitus qui erat ante Valenciam non recesserat , & quodd navigium quodd recesserat fuerat jam reversum , quodd-que Passarinus de Mantua & Ponsonus de Ponsonibus de Cremona erant apud Pisum Guistonium ad faciendum guastum , & quodd ipse Patriarcha deberet stare lætus , quia illi domini de Mediolano & de Mantua de aliquibus non timebant , & extrinseci Januenses ceperant Pastoranam , & ad referendum eidem Matthæo Ferrabo nova ex parte dicti Patriarchæ quæ erant in nostra , & faciendum omnia quæ sibi dictus Patriarcha imponeret facienda , fuerat specialiter deputatus. Dixit etiam quodd idem Patriarcha sibi dixerat ut eidem Matthæo referret quodd non oportebat dictos Dominos timere in aliquo pro ætate præsentī , quia ex parte carissimi in Christo filii nostri Roberti Regis Sicilia illustris hæc ætate erant ad partes Pédimontis & Lombardiæ pauca gentes armigeræ profecturæ , sed in alia ætate oportebat forsan quodd faciant custodiam meliorem , litteris cum quibus captus fuit assignatis. Dixit etiam quodd idem Patriarcha plures alios nuntios & spias venientes à Mediolano receperat , quorum unus vocabatur Ambrosius , & alter Leo , & plures alios quorum nomina ignorabat. Post hæc autem scire volentes super iis plenius veritatem , eundem Isnardum Patriarcham ad nostram præsentiam propter hoc evocantes , ab eo de dicenda veritate super prædictis & ea tangentibus corporale recepimus iuramentum ; & ostendentes sibi dictas litteras cum quibus captus fuerat dictus cursor , quarum tenor inferius annotatur ,

tatur, ab ipso quaesivimus si ipse destinasset easdem. Qui in praesentia nostra, Cardinalium, & notarii praedictorum, illis prius perlectis, recognovit ac confessus extitit illas esse quas ipse fieri & scribi fecerat & mittebat cuidam qui Ambrosius nominatur, & eas Oddorino cursori tradiderat supradicto. Tenor autem ipsarum litterarum noscitur esse talis. *Scias missum esse pro . . Comite Sabaudia & Domino Philippo quod veniant vel mittant; & die Jovis venerunt ambassiatores ex parte Comitum, & hodie intrat Martinus de Abbiate miles, ut dicitur, oblationibus praemissis. Milites ducenti vel circa vadunt in Pedemonte, qui bene defendunt insultus facinororum Gebellinorum. Et ille Presbyter qui debebat ire Yporegiam firmiter asserit, & credendum est, si mittantur mille milites, illi tyranni & eorum sequaces fugient à facie ipsorum. Et nisi librum citò mittas, forsitan non poteris quando voles propter discrimina viarum. Nisi aliter provideat, Michael omnino deficit in expensis. Insuper enim & ingratus agitur circa eum.* Interrogatus igitur idem Isnardus sub virtute praestiti juramenti quare scripserat *Milites ducenti vel circa vadunt in Pedemonte*, dixit se scripsisse ad terrendum Gebellinos. Et cum diceretur eidem quomodo terrerentur per ducentos, cum pars adversa haberet mille & amplius, nihil respondit aliud, sed quia ita credebat, ut dixit. Interrogatus etiam super verbis videlicet *ille Presbyter qui debebat ire Yporegiam*, de quo Presbytero loquebatur, respondit de se ipso, quia condixerat cum illo Ambrosio quod debebat ire Yporegiam. Et cum diceretur sibi quod hoc non patiebantur verba sequentia, respondit quod ita intelligebat ipse de se. Interrogatus etiam quare scripserat de illis mille militibus, & quod si mitterentur, illi tyranni & eorum sequaces fugerent, respondit quod ad terrendum dictos Gebellinos hoc scripse-

rat. Dixit enim se intellexisse de mille militibus mittendis per Regem præfatum, & vocabat tyrannos partem Gebellinorum, præsertim filios Matthæi Vicecomitis, qui communiter vocantur in illis partibus tyrannelli, & quod ipse odit eos, & credit eos tales esse, eos & partem eorum dixit se odio habuisse. Interrogatus de verbis illis contentis in dictis litteris, *si librum illum citò mittas, &c.* de quo libro intelligeret, respondit se intellexisse de quibusdam quaternis Isidori quos dictus Ambrosius habebat ab ipso. Et cum diceretur sibi quomodo mittebat pro illis quaternis ex quo dicebat Yporegiam se iturum, respondit quia nesciebat quando posset ire propter causam quam habebat in curia. Interrogatus de verbis, *Nisi aliter provideat, Michæel omnino deficit in expensis*, de quo Michæele intelligebat, respondit de se ipso, scribens quod pecuniam quam illi Ambrosio mutuaverat mitteretur sibi. Interrogatus etiam de quo nomine proprio posito in margine litteræ prælibatæ, quod est *Prosdodimus*, de quo Prosdodimo intelligebat, dixit quod de se ipso. Interrogatus insuper si dictus Oddorinus ex parte ejusdem Matthæi Ferrabo dixerat sibi verba prædicta, simpliciter negavit per proprium juramentum. Interrogatus etiam an ipse eidem cursori dixisset præmissa verba ex parte sua eidem Matthæo referenda, respondit quod non. Et tunc in ejusdem Isnardi præsentia eundem Oddorinum cursorem coram nobis iterum fecimus accersiri: qui omnia quæ suprâ deposuerat, tam ex parte dicti Matthæi dicenda eidem Patriarchæ, quàm ex parte ipsius Patriarchæ referenda dicto Matthæo, affirmavit & asseruit esse vera sub virtute ab eo de novo in dicti Isnardi præsentia præstiti corporaliter juramenti. Deinde eidem Isnardo iteratò sub pœna suspensionis & depositionis injunximus, quod de Romana curia

non recederet absque nostra licentia speciali. Postquam dicti Bertrandus Presbyter & Bertrandus Diaconus Cardinales ex commissione nostra eis facta oraculo vivæ vocis, intellecto ex confessione ejusdem Patriarchæ quod Antonius de Galerata scripserat litteras suprascriptas, eundem Antonium ad suam præsentiam evocantes, recepto ab eo de veritate dicenda super præmissis corporaliter juramento, ostenderunt sibi litteras sæpe dictas, & quæsierunt ab eo si scripsisset easdem. Qui respondit quod sic. Et interrogatus qui esset ille Presbyter qui debebat ire Yporegiam in dictis litteris nominatis, dixit quod Archiepiscopus Mediolanensis, causam sui dicti reddens quia sic audiverat à Patriarcha prædicto. Interrogatus de quo libro in dictis litteris loquebatur, dixit quod idem Patriarcha intelligebat per librum civitatem Astensem, & quod nisi illi quibus scribebat citò expellerent illos qui tenebant dictam civitatem, quod non possent eos expellere & eam habere quando vellent, scientiæ causam reddens quia ita audiverat ab eodem. De nominibus verò Michaelis & Prosdocimi respondit se credere quod idem Patriarcha intelligeret de se ipso, quia aliàs in litteris suis à se scriptis se illis nominibus nominabat. Demum idem Isnardus videns se super prædictis gravibus & enormibus excessibus & delictis, multisque perjuriis, variationibus, & scelestis factionibus superari clarioribus excusationibus inexcusabiliter & convinci, de prædicta curia sine socio sui ordinis habitu transformato cum caligis rubeis & laicalibus indumentis, sine Breviario & Missali, prout nobis legitimè constitit, in contemptum mandatorum nostrorum & dictarum pœnarum interminatarum eidem, immemor juramenti in sua promotione præstiti quod esset summo Pontifici qui tunc erat & ejus successo-

ribus obediens & fidelis, jugo suæ religionis abjecto, contumaciter arresta nostra temerè violans non absque notâ criminis læsæ majestatis, absque nostra licentia, tanquam sibi malè conscius & de justitia suæ causæ diffusus, latenter aufugit. Nos igitur ab eodem Gulielmo Presbytero & Bertrando Diacono Cardinalibus facta nobis super inquisitis per eos contra dictum Isnardum relatione plenaria & fide-
li, ac super illa cum fratribus nostris & nonnullis aliis peritis deliberatione præhabita diligenti, non valentes absque gravi offensione majestatis divinæ iniquitates ejus ulterius tolerare, urgente nos conscientia cogimur justæ animadversionis censuram dirigere in eundem. Et ut ad præsens de aliis ejus criminibus taceamus, quæ denunciata fuerant contra eum, & in inquisitione præfata plenius continetur, de quibus tam ex ipsius fuga nostrorumque fractio-
ne arrestorum quàm ex multis aliis indiciis ostendit se obnoxium & juris interpretatione convictum, pauca de illis gravissima super quibus inexcusabiliter reus esse convincitur providimus exprimenda. Nam cum dictus Isnardus contra castrum Roracii pertinens ad Ecclesiam Papiensem exercitum congregasset, & in obsidione dicti castri cum dicto exercitu permaneret, ipseque dux & caput existeret exercitus memorati, quidam Presbyter nomine Alkerinus ibidem captus extitit & ad ejus præsentiam deductus in quadam Ecclesia territorii dicti castri. Et licet ipse, tum quia dicto exercitui præerat, tum etiam quia per familiares suos dictus Presbyter tenebatur, tum pro eo quod postquam dictus Presbyter fuerat in dictam Ecclesiam introductus, debebat ecclesiastica immunitate gaudere, potuisset & debuisset eundem à mortis periculo liberare, permisit tamen ipsum de Ecclesia prædicta per illos qui eum captum abduxerant, nullo verbo pro ejus

liberatione prolato, extrahi, libertate & immunitate ecclesiastica violatis. Et quamvis dictus Presbyter, dum in manibus, brachiis, & pedibus ibi prope Ecclesiam excoriaretur, vociferans, clamans, & ejulans, dicens *Sancta Maria adjuva me*, clamores hujusmodi repetisset, idem Isnardus in dicta Ecclesia tunc existens, ejusque valens audire clamores, non solum liberationi ejus debitam opem non præstitit, quamvis posset, sed intentioni ejus patientiam commodavit, dictosque familiares post occisionem dicti Presbyteri per eos factam in sua malitia fovendo receptavit ut prius. Ex quibus homicidii crimen & excommunicationem latam à canone apertè convincitur incurrille. Quibus etiam perjuriorum reatus adjunxit multipliciter & multociens dejerando. Nam in principio inquisitionis prædictæ à dictis Cardinalibus interrogatus per proprium juramentum quòd diceret veritatem sine admixtione falsitatis quicquid sciret de ipsius Presbyteri captione & morte, primò respondit se novisse Presbyterum memoratum, & quòd nunquam ductus fuerat coram eo. Repetitus autem & super eodem interrogatus per proprium juramentum, contra primum dictum variando respondit quòd dictus Presbyter fuerat sibi præsentatus per illum qui ostium custodiebat ipsius. Et sic contraria super eodem deponens perjurus convincitur manifestè, cum per dictam confessionem posteriorem ipsius Isnardi priori contrariam, cum per depositionem multorum testium, qui deposuerunt apertè quòd idem Presbyter coram eodem Isnardo ad dictam Ecclesiam ductus fuit. Afferuit etiam idem Isnardus per proprium juramentum, cum super hoc fuit interrogatus secundo, quòd dictus Presbyter solus intraverat Ecclesiam in qua erat. Super quo etiam apprehenditur esse perjurus ex eo quòd multi testes

deposuerunt quòd multi de exercitu & familia ejusdem Isnardi coram eo dictum Presbyterum duxere captivum. Dixit etiam per proprium juramentum se ignorare quòd dictus Alkerinus esset Presbyter, vel quòd fuisset ductus coram eo in tonsura & habitu clericali. Super quo nullam potuit ignorantiam allegare, cum per multos testes sit clarè probatum quòd notorium erat illum esse Presbyterum & diù fuisse ante mortem ipsius, & quòd in clericali habitu & tonsura publicè ductus fuerat coram eo. Ex quibus apparet eundem Isnardum multorum perjuriorum crimina, excommunicationem à canone, & plurium irregularitatum maculas, tam propter dictum homicidium, quàm quia postmodum sic ligatus celebravit existens etiam in curia divina, & immiscuit se eisdem sicut priùs damnabiliter incurrisse. Convictus est etiam quòd in pluribus exercitibus præsens fuit, & nedum præsens, immo etiam dux & caput erat exercituum prædictorum, ejus vexillo & cruce aliquando exercitum præeuntibus publicè elevatis, cum quibus ad occupanda castra ad suam Ecclesiam non spectantia quoquo modo, sed pertinentia ad alios dominos temporales, contra status pastoralis decentiam noscitur processisse & occupasse aliqua castra: in qua occupatione multi in ore gladii perierunt; rapinæ innumeræ sunt commissæ, Ecclesiæ & altaria incendio consumpta, sacrilegia & alia mala multiplicia perpetrata; ex quibus homicidiorum, rapinarum, & incendiorum occasione exercituum prædictorum & sacrilegiorum in locis sacris & Ecclesiis commissorum noscitur plurium irregularitatum notas & maculas contraxisse. In aliquibus etiam castris ejusdem Ecclesiæ Papiensis, ejus administrationem, ut præmittitur, ex apostolica concessione gerebat, præsens, sciens, & audiens permittebat excubatores dictorum castrorum

apertè in ipsorum castrorum fortelliciis proclamare: *Moriantur Gwelfi, moriantur Gwelfi*. Quibus verbis, nedum patientiam, sed complacentiam ostendebat. Ex quibus patientia & complacentia ejus in dictis castris ratione administrationis prædictæ spirituale & temporale dominium obtinentis, dum offendendi illos quodammodo permittebatur impunitas, qualis exitus sequi potuerit & quàm crudelis eventus, nullus sanæ mentis ignorat. Verbum insuper suum effrenatè & dissolutè laxabat contra pontificalis officii gravitatem. Nam cùm præfata civitas Papiensis, quæ tempore sibi commissæ administrationis Papiensis Ecclesiæ [per] devotos Romanæ Ecclesiæ regebatur, rebellasset, quia quidam ex civibus, qui rebellionem molestam gerebant, spem de subsidio & adventu equitum armatorum Regis prædicti Siciliæ aliis suis sequacibus tribuebant, idem Isnardus inter Missarum solennia, quæ tunc in pontificalibus celebrabat, sermonem faciens coram multitudine cleri & populi civitatis ejusdem, in hujusmodi verba prorupit quòd spem dantes præfatam in interitu dandi erant, quòdque ipse omnes qui eos offenderent absolvebat. Sic itaque viarum præfati Isnardi diligenti visitatione, id est, inquisitione super illis, & ejus examinatione perfecta, cogitationes ejus sibi decrevimus reddere, id est, ejus excessusque tam execrabiles, tam nephandos, per quos de perversis cogitationibus ejus constat, condignæ castigationis mucrone ferire atque procedere intendentes, ipsum de fratrum nostrorum consilio ad audiendum diffinitivam super præmissis sententiam in audientia citari pluries fecimus, & postremò diem præsentem sibi duximus peremptoriè præfigendum ut coram nobis in consistorio compareret personaliter super præmissis diffinitivam sententiam auditurus. Quo minime

Odor. Ray-
nall. en.
1319. 9. 8.

comparente, nec aliquo pro eodem, ipsum contumacem meritò reputantes, in nomine Domini cum Apostolo tantam inobedientiam & irreverentiam ulcisci excessusque sic detestabiles, sic enormes, sicut etiam nostri debitum exposcit officii, disciplina debita castigare volentes, ne ipsorum impunitas ausum in aliis pariat & ausus excessum, in Isnardum prædictum, qui omni honore, dignitate, ac administratione adeo reddidit se indignum, de fratrum nostrorum consilio perpetuæ depositionis sententiam promulgamus, eumque tam à patriarchali quàm pontificali & omni sacerdotali & clericali privantes officio, condemnamus, & corpus ejus dantes Satanæ, ut ejus spiritus salvus fiat, in ipsum excommunicationis sententiam promulgamus. Nulli ergo &c. nostrarum promulgationum, privationis, & condemnationis infringere &c. Datum Avinionæ III. Kal. Augusti anno tertio.

Accusatio contra Heliam Episcopum Aurelianensem.

An. 1145.

ANNO ab incarnatione Domini MCXLV. sedente in apostolica sede Domino Papa Eugenio, anno pontificatus ejus primo, mense Octobri, XV. Kal. Novembris. Ego Radulphus Archidiaconus sanctæ crucis profiteor me deferre Heliam Episcopum Aurelianensem reum simoniæ apud sanctissimum Papam Eugenium, quòd dico eum XL. solidos accepisse pro dedicanda Ecclesia sancti Laurentii in civitate Aurelianis mense Martio in domo episcopali, numerante Arnaldo, Domino Papa Innocentio sedente in cathedra beati Petri, anno pontificatus ejus decimo. Ego Radulphus Archidiaconus subscribo me professum esse deferre prædictum Heliam Episcopum reum præfati criminis.

*Joannis Episcopi Lemovicensis & collegarum ejus à
sede apostolica delegatorum in causa electionis
Episcopi Tolosani.*

JOANNES Dei gratia Lemovicensis Episcopus *An. 1201.*
& P. Majoris silvæ & R. de Corona Abbates
Capitulo Narbonensi salutem in Domino. Credi-
mus ad vestram audientiam pervenisse qualiter Ec-
clesia Tolosana proprio viduata pastore propter dis-
sensiones & jurgia afflicta sit diù laboribus & ex-
pensis. Sanè cum post multas contentiones dilec-
tum Raymundum Archidiaconum Agennensem
unanimiter & concorditer elegissent, & de perso-
na ipsius multa apostolicæ sanctitati falsò & detrac-
toriæ fuissent proposita, placuit apostolicæ celsitu-
dini inquisitionem eorum nostræ committere parvi-
tati. Unde habita diligenti inquisitione, cum nul-
lus omnino compareret qui in electione ipsius ali-
quid objiceret vel persona unde ejus deberet pro-
morio impediri, facta nobis fide plenissima de elec-
tione concordi, de idoneitate etiam personæ multa-
rum ecclesiasticarum testimonia recepimus persona-
rum & Ecclesiarum. Unde virorum prudentum con-
silio requisito ipsam electionem apostolica auctori-
tate confirmavimus, & juxta mandatum apostoli-
cum Metropolitano suo, scilicet Domino Narbo-
nensi, mittimus consecrandum. Unde universita-
tem vestram exhortantes præcipimus apostolici au-
toritate mandati quatinus modis omnibus studium
& operam impendatis quòd Dominus Narbonensis
vel ad minus vicarius ejus secundum morem Eccle-
siæ vestræ, accito etiam numero collegarum, ei
munus consecrationis impendat, ne memorata Ec-
clesia Tolosana aliquod ulterius periculum subeat
vel gravamen, & hoc nullius appellatione vel con-

traditione obstante. Hæc est enim expressa forma rescripti apostolici. In quoslibet etiam contradictores puniendi & compescendi plenam recepimus per censuram ecclesiasticam potestatem.

Vide cap. *Per inquisitionem*, & cap. *In causis* De electione. Ex capite porro *Per inquisitionem* apparet Raymundum verè fuisse Episcopum Tolosanum. Itaque existimandum est eum fuisse depositum cum constitisset illum per subreptionem obtinuisse confirmationem electionis suæ.

*Bulla Innocentii Papæ III. de consecratione Fulgonis
Episcopi Tolosani.*

An. 1106. INNOCENTIUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Archiepiscopo & dilectis filiis Capitulo Narbonensi salutem & apostolicam benedictionem. Cum constet Tolosanam Ecclesiam ad jurisdictionem Narbonensis Ecclesiæ jure metropolitico pertinere, licet dilecti filii Abbas Cisterciensis & magister Petrus de Castronovo ac frater Radulfus apostolicæ sedis Legati electionem de Tolosano Episcopo canonicè factam admiserint & eum à venerabili fratre nostro Arelatenfi Archiepiscopo fecerint consecrari, nolumus tamen omnino quod propter hoc possit in posterum Narbonensi Ecclesiæ præjudicium generari quin Ecclesia Tolosana eidem Ecclesiæ Narbonensi tanquam metropoli suæ debitum honorem impendat & reverentiam exhibeat consuetam. Nos igitur super hoc indemnitati Ecclesiæ vestræ in futurum cavere volentes præsentis litteras in tuitionis vestræ subsidium vobis duximus concedendas. Datum Romæ apud sanctum Petrum V. Idus Maii pontificatus nostri anno nono.

Littera Aegidii Archiepiscopi Narbonensis de consecratione Petri de Rupeforti Episcopi Carcassonenfis.

AGIDIUS permissione divina sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus venerabilibus fratribus nostris Dominis Dei gratia Biterrensi, Tolosano, Magalonensi, Agathensi, Nemausensi, Lodovensi, Elnensi, & Appamiensi Episcopis salutem & sinceram in Domino caritatem. Cùm venerabilis vir frater Petrus de Rupeforti Carcassonenfis Ecclesiæ electus, qui nuper confirmationem suæ electionis canonicè obtinuisse dicitur auctoritate nostra à quibusdam ex vobis, quibus unà cum vicariis nostris super iis commiseramus specialiter vices nostras, nobis instanter supplicaverit ut sibi consecrationis munus impendere dignaremur, nosque tam pro Domini Regis Franciæ illustris & regni quàm Ecclesiæ nostræ negotiis habeamus ad Romanam curiam in præsentī necessariò proficisci, timeamusque quòd propter ingruentium negotiorum festinantiam non possimus ad præsens transitum facere per nostram provinciam Narbonensem, vestris in hac parte parcere volentes laboribus & expensis, vos requirimus quatenus illi vestrum qui dictæ consecrationi, quam dicto electo annuente Deo impendere proponimus, si nihil obstat de canonicis institutis, tertia vel quarta Dominica præsentis mensis Novembris in Bituricensi provincia vel Lugdunensi, Archiepiscopi & Episcopi in quorum provincia & diocesi dicta consecratio celebrabitur ad id accedente consensu, ac adhibito Episcoporum sufficienti numero, interesse nequiveritis, ipsi celebrandæ consecrationi vestrum præbeatis assensum per vestras litteras nobis è vestigio destinandas. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litte-

ris fecimus apponi. Datum Aureliani die dominica post festum omnium sanctorum anno Domini millesimo trecentesimo.

Reverendissimo in Christo Patri & Domino suo specialissimo Domino Ægidio divina providente clementia sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopo R. ejusdem permissione sibi devotus Episcopus Agathensis salutem cum omni exhibitione reverentiæ & honoris. Auditis vestris excusationibus propter quas ad præsens intrare Narbonensem provinciam commodè non potestis, licet vestram venerabilem præsentiam cum multis aliis sitiamus, compatiens Carcassoniensi Ecclesiæ pariter ac electo, ut eidem electo consecrationis munus possitis impendere infra dictam provinciam & alibi extra ipsam, ubi paternitati vestræ placuerit, quantum possumus consentimus. In cujus consensus testimonium sigillum nostrum præsentī litteræ duximus apponendum. Conservet vos altissimus suo sancto servitio per tempora longiora. Datum Agathæ X. Kal. Decembris anno Domini millesimo triscentesimo.

Reverendo in Christo Patri Domino Ægidio Dei providentia Narbonensi Archiepiscopo ejusdem miseratione B. Biterrensis, P. Tolosanus, G. Magalonensis, R. Elvensis, & B. Appamiensis Episcopi ejus suffraganei salutem & reverentiam tam debitam quàm devotam. Paternitatis vestræ litteras recepimus super consecratione venerabili viro Domino P. Carcassoniensi electo per vos tertia vel quarta dominica præsentis mensis Novembris in Bituricensi vel Lugdunensi provincia, si nihil de canonicis institutis obviet, impendenda. Verùm cū nos præfatæ consecrationi adesse personaliter nequeamus, ipsi consecrationi canonicè faciendæ seu im-

pendendæ nostrum præbemus assensum. In cujus consensus testimonium paternitati vestræ præsentibus mittimus litteras sigillorum nostrorum appensione munitas. Datum apud Mirapiscem diocesis Appamiensis anno Domini millesimo trecentesimo, VIII. Kal. Decembris.

Reverendissimo in Christo Patri Domino suo carissimo Domino Ægidio Dei gratia sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopo B. ejusdem miseratione Nemaufensis Episcopus salutem & promptam in omnibus ad ejus beneplacita voluntatem. Vestræ reverendæ paternitati deferre volentes, tum propter vestri reverentiam, tum propter negotiorum onera quæ incumbunt, assensum nostrum tenore præsentium exhibemus quod venerabili viro Domino electo Ecclesiæ Carcassoniensis possitis munus consecrationis, si vobis justum & rationabile fuerit visum, infra provinciam Narbonensem vel extra, ubi paternitati vestræ placuerit, elargiri. In cujus rei testimonium sigillum nostrum duximus præsentibus apponendum. Datum Nemausi sexto Kalendas Decembris anno Domini millesimo triscentesimo.

Eximii honoris & reverentiæ Patri & Domino suo in Christo prædilectissimo Domino Ægidio Dei gratia sanctæ Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopo frater Iterius ejusdem permissione sibi devotus Episcopus Lodovensis exhibitionem reverentiæ & honoris omnimodi cum salute. Quoniam ad præfens Narbonensem provinciam non potestis intrare commodè, sicut per vestras reverendas litteras nobis innotuit, propter ardua quædam negotia humeris vestris imposita, licet venerabilem vestram præsentiam præcordiali desideremus affectu, ex compassione tamen qua ferimur Ecclesiæ & electo Car-

castionensi, ut ipsum electum consecrare possitis infra dictam provinciam vel extra, ubicunque paternitati vestræ expediens visum fuerit, libenti animo consentimus. In cujus consensus testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Valeat vestra reverenda paternitas, quam in prosperitate vitæ & gratiæ conservet omnipotens nunc & semper. Datum Lodovæ in festo sancti Clementis anno Domini MCCC.

VARIA · CLUNIACENSIA.

Bernardus Episcopus Caturcensis Ecclesiam sancti Saturnini in Villa Carenniaco.

TOTIUS humanæ salutis auctor & de peccatis *Circa An.*
 suis dignè pœnitentibus clementissimus veniæ 1060.
 largitor contra inevitabilia humanorum excessuum
 vulnera opponere dignatus est salubria præcepto-
 rum suorum medicamina; de quibus est illud: *Date*
elemosinam, & omnia munda sunt vobis. & item: *Si-*
cut aqua extinguit ignem, ita elemosina extinguit pec-
catum. &: *Facite vobis amicos de mammona iniquita-*
sis, qui vos recipiant in aterna tabernacula. Quod ego
 in Dei nomine Bernardus Episcopus Caturcensis &
 frater meus Rotbertus cum uxore sua Matfreda &
 filio suo Petro & filia animo perpendentes, ultimi-
 que iudicii diem pertimescentes, pro remedio ani-
 marum nostrarum seu omnium parentum nostro-
 rum atque omnium fidelium Christianorum vivo-
 rum vel defunctorum donamus Deo & sancto Petro
 ad locum Cluniacum, cui præest domnus Odilo
 Abba, quandam nostræ juris Ecclesiam in pago Ca-
 turcensi in villa Carenniaco sitam & in veneratione
 sancti Saturnini ab antiquis consecratam cum om-
 nibus appendiciis suis, terris cultis & incultis,
 campis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarumque
 decursibus, totum ad integrum sicut ad jamdictam
 Ecclesiam pertinere videtur, excepta sua illa parte
 de paxeria quæ ibi est, quam sibi retinuit frater
 meus Rotbertus. Et ne quis præsentium sive futu-
 rorum calumnietur dicat quod non possumus fir-
 mam & solidam donationem de hac Ecclesia facere,

ed quòd sit de jure & hereditate sancti Stephani & Ecclesiæ Caturcensi, cui per Dei gratiam præesse videmur, noverint cuncti tam præsentēs quàm futuri quòd pro ea damus in locò commutationis aliam Ecclesiam de nostra propria hereditate in eodem pago in villa Graminato sitam tali tenore ut frater meus jamdictus Rōtbertus pro decessoribus nostris in beneficio teneat, sicut jamdictam Ecclesiam faciebat. Fecimus autem hanc commutationem in Capitulo sancti Stephani feria VII. in Synodo in præsentia Canoniorum, Abbatum scilicet, Archipresbyterorum, & ceterorum clericorum, atque laicorum nobilium. Et ut hæc donatio nostra firma permaneat, manibus nostris propriis firmamus, & testibus præsentibus firmare rogamus. S. Bernardi Episcopi & fratris sui Rotberti cum uxore sua & filio Petro & filia. S. Stephani & Alberti Abbatum. S. Arberti Archidiaconi. S. Gausberti vice Archidiaconi. S. Geraldi sacri custodis. S. Willelmi Archidiaconi. S. Grimardi. S. Andreæ. S. Constantii.

Rotbertus & nonnulli beneficia aliqua eidem Carenniacensi Ecclesiæ largiti sunt.

Dono etiam ego Rotbertus specialiter ex mea parte unum boscum quod vocatur Garrigosum. Dono etiam licentiam omnibus qui beneficium ex me tenent ut si elemosinam facere voluerint ad supranominatum locum pro anima sua faciant. Dono etiam licentiam ut scavam suam ducant per aquas meas. Dono etiam consuetudinem per omnes boscos meos ut tantum apprehendant quantum eis necesse fuerit ad calefaciendum. Præterea noverint cuncti fideles quòd Eustorgia filia Hugonis fecit donationem sancto Petro de illa sua parte quam rationabatur

batur in supradicta Ecclesia pro remedio animæ suæ, laudante & donante seniore suo Petro. Geraldus quoque de Bedorico accepit ab Episcopo pretium quingentorum solidorum pro medietate Ecclesiæ quam tenebat in beneficio & dedit sancto Petro. Sed & Rotgerus de Celsiaco accepit ab Episcopo pretium ducentorum solidorum pro sua parte de hac Ecclesia & dedit sancto Petro. Actum Cluniaci publicè regnante Heynrico Rege. Stephanus Levita scripsit.

Carta domni Geraldī Caturcensis Episcopi de quibus Ecclesiis.

Ego igitur Geraldus Dei gratia Caturcensis Episcopus dono Deo & sancto Petro de Cluniaco & ad locum qui dicitur Carennacus Ecclesias quas adquisierunt in diebus meis in episcopatu meo, Ecclesiam videlicet de sancta Speria, Capellam de sancto Sereno, Ecclesiam de Riniaco, Ecclesiam de Colnaco. S. Maiengodi Prioris. S. Geraldī monachi. S. Arnaldi Diaconi. Domnus Geraldus Episcopus signavit.

Pontius Comes & uxor consilio Bernardi Episcopi & Gauzberti Abbatis abbatiam Moysiaccensem.

QUAMVIS apostolica pronuntient verba *Circa An.* quòd non sit nisi à Deo potestas aliqua, tamen 1060. de reprobis sermo divinus per Prophetam indicat dicens: *Ipsi regnaverunt, sed non ex me. Principes extiterunt, & non cognovi.* Idcirco Poncius Tolosanae urbis Comes, ne in numero malè regnantium à justo arbitre Deo districtè, quasi non ab eo agnitus, dijudicer, communi ac salubri consilio uxoris meæ Adalmodis Comitissæ ac Principum mihi subdito-

rum, venerabilis scilicet Bernardi Caturcensis Episcopi, necnon Gauzberti Abbatis nominati, Wilhelmi quoque ac Fulconis fratris ejus consultu, decrevi ut abbatia sancti Petri Moyfiacensis cœnobii, quam ego hactenus & parentes mei seu prædecessores mei Comites Tolosani de manibus Regum Francorum visi fuimus in facti jure habere & possidere, deinceps in Dei servitio rectius diligentiusque custodiatur. Quapropter volo ut cunctis meis successoribus pateat quod ego prænominatam abbatiam sancti Petri Moyfiacensis cœnobii omnipotenti Deo & sanctis Apostolis Petro & Paulo dimitto, necnon & seniori karissimo domno Hugoni Abbati Cluniensi, sive cunctis successoribus suis in loco Cluniacensi futuris, secundum regulam sancti Benedicti ordinandam in perpetuum trado coram testibus. Si quis autem parentum vel successorum meorum aut quicumque hominum post finem meum sive post discessum Gauzberti Principis illius qui secundus à me in abbatia illa nunc esse videtur & Abbas vocatur hanc meam cessionem dirumpere quocunque modo adtemptaverit, quod fieri omni modo sub obestatione judicii Dei prohibeo, omnipotentis Dei virtute examinandum & Papæ Romano necnon Francorum Regi, ad quorum tuitionem locus præfatus Moyfiacus pertinet, distringendum relinquo. Ego verò hanc inscriptionem cessionis in manu jamdicti Abbatis domni Hugonis, adstante omni conventu ejusdem monasterii, cui præest mea electione, & prænominati Bernardi Caturcensis Episcopi, ad cujus diocesim attinet locus iste, consecratione Durannus Abbas & monachus Cluniacensis in die sollemnitatis sanctorum Apostolorum Petri & Pauli manu, ore, corde confirmo atque corroboro. Bernardus Episcopus Caturcensis firmavit. Adalmodis Comitissa firmavit. Gauzbertus Abba firma-

vit. Willelmus cognomento Miscens malum firmavit. Fulco frater ejus firmavit. Datum sub die III, Kal. Junii, III. feria, regnante Philippo Rege Francorum.

Gaubertus Abbas ipsam abbatiam Moysiaccensem & ab omni posteritate sua liberam proclamavit.

SATI omnibus, ut opinor, notum est qualiter Cap. 102.
 Ego Gaubertus Abba nominatus olim à Wilelmo Comite Tolosano emptione magni pretii, xxx. scilicet milia solidorum, abbatiam Moysiaccensis cœnobii comparaverim. Nunc verò & deinceps omnes posteros meos ad quoscunque quorum in manibus hæc guerpitionis meæ adnotatio advenerit scire volo quodd ego postea seniori meo Pontio & filio ejus Wilelmo totam prædictam dederim abbatiam post finem meum hac de causa, pro amore videlicet Dei & pro salute animæ meæ, seu pro stabilitate ac restauratione ejusdem abbatiæ, ut non possit deinceps post discessum meum ipse meus senior Pontius neque filius ejus Wilelmus nec ullus successorum meorum Comitum licentiam habeat aut vendere aut commodare præfatam abbatiam sancti Petri Moysiaccensis cœnobii cuiquam clericorum vel laicorum nec etiam ulli meorum parentum ita ad possidendum ut hætenus ego & prædecessores mei malè & seculariter visi sumus possidere, sed perpetuò Wilelmus filius Pontii & filii ejus post eum & omnis posteritas genealogiæ ejus tenendo possideant & justè ac viriliter regant & Abbati regulari à fratribus ejusdem congregationis voluntate & consensu Abbatis & totius congregationis Cluniacensis monasterii regulariter electo regendam tradant. Sed & si de Wilelmo Pontii filio legales non apparuerint filii, fratribus suis Raimundo & Ugoni filiis

G g ij

Pontii similiter per conventionem suprascriptam
 ipsis & filiis eorum qui legales ex eis prodierint ha-
 bituramtrado. Quòd & si casu evenerit ut omnium
 istorum Comitum Palatinorum abolendo progenies
 evanescat, illi tamen qui sorte post eos arcem ac
 regimen Tolosani comitatus acceperit, & qui se-
 cundùm Deum & secundùm seculi dignitatem præ-
 dictam abbatiam possidere voluerit, similiter ha-
 bendam cedo, salva in omnibus fide Abbatum futu-
 rorum Claniensium. Hoc autem ut omnibus tam
 præsentibus scilicet ac futuris pateat, volo quòd
 prædicti mei seniores ac Palatini Comites Pontius
 & ejus filius Wilhelmus ante hanc meæ donationis
 guirpitionem mihi dextras & priorum insuper
 corporum fidem dederunt nunquam se daturos cui-
 quam hominum viventium sancti Petri Moysiacen-
 sis monasterii abbatiam nisi Abbati regulari regula-
 riter, ut dictum est, à fratribus ejusdem cœnobii
 jussu & voluntate Abbatis & congregationis electo.
 Et ut hæc meæ dimissionis annotatio semper firma
 stabilisque permaneat, in manibus prædictorum
 meorum seniorum Comitum Pontii & filii ejus Wi-
 lelmi coram nobilibus propriis meis manibus sub-
 nixa stipulatione firmavi. Hujus autem rei testium
 vocabula subter habentur inserta. Ego Gauzbertus
 Abba nominatus rem dictam reddidi stabilitate fir-
 ma. Gauzbertus de Lauragenſi castro firmavit. Ber-
 nardus Petri de eodem castro firmavit. Bernardus
 Rainonis de Vuandalorum castro firmavit, Rai-
 mundus Emelii firmavit. Facta donatio hæc in manu
 1063. Wilelmi Comitis Tolosani anno ab incarnatione
 Domini millesimo LXIII. regnante Rege Philip-
 po. Data V. Idus Junii.

Notitia de monasterio sancti Montis.

GERALDUS Dei gratia Ostiensis Episcopus *An. 1073:*
 Cardinalis & apostolicæ sedis Legatus omni-
 bus catholicæ Ecclesiæ filiis perpetuam in Domino
 salutem. Cum ex præcepto Domini Papæ Alexandri
 I I. per Gasconiam iter agentes, in Hispanias ten-
 deremus, in monasterio sancti Montis hospitati su-
 mus. Est autem sanctus Mons monasterium perti-
 nens ad Cluniacense cœnobium, constructum à ve-
 nerabili Bernaldo Comite & religiosa conjuge ejus
 Ermengarda & filio ejus Geraldo & altero ejus filio
 Arnaldo, qui paternæ jure hereditati successerunt.
 Præfati namque Comes & Comitissa cœlestis vitæ
 dulcedinem adamantes, transitorias contempserunt
 divitias, & in monasterio Cluniacensi, cui reve-
 rendissimus Hugo Abbas tunc præerat, sanctæ reli-
 gionis habitum susceperunt, ædificantes prædictum
 sancti Montis monasterium in honorem sancti
 Johannis Baptiste, pro redemptione peccatorum
 suorum vel remedio animarum parentum suorum,
 tam qui de seculo præsentis decesserant, quàm &
 eorum qui adhuc successuri erant. Primum igitur
 prænominatus locus, utpote Cluniaco legitime do-
 natus & traditus, beati Petri novella possessio erat,
 & nos, licet indigni, ejusdem principis Apostolo-
 rum legationeungebanjur. Rogati sumus ab ejus-
 dem loci Priore Adhemaro & reliquis fratribus ut
 beati Petri tutelam & defensionem omnibus mo-
 nasterii possessionibus imponeremus. Quorum pre-
 cibus acquiescentes, omnia ad idem monasterium
 loca pertinentia, Ecclesias, prædia, villas, cum
 omnibus justè acquisitis vel acquirendis, auctori-
 tate apostolica beati Petri tuitione munire statui-
 mus, ut nulla deinceps persona vel ecclesiastica vel

secularis rebus prælibati loci violentiam aut torturam inferre præsumat aut iniquas consuetudines imponere audeat. Præterea salvamentum quod infra limites constitutos ad securitatem eorum & immunitatem qui inhabitant vel ad id confugerint, sub banno beati Petri firmamus & corroboramus, ut quicumque temerè & audacter terminos illos, id est, cruces, infringere aut violare præsumperit aut invadere, beati Petri banni reum & auctoritate apostolica, nisi resipuerit, excommunicatum se cognoscat, insuper si quid damni intulit, infra quindecim dies plenè restituat & componat, tum etiam satisfactiones & leges quas ecclesiasticæ præcipiunt sanctiones, id est, nongentos solidos persolvat. Quicumque verò in prædicti monasterii cimiterio sepeliri se fecerint, & de peccatis suis puram confessionem Deo obtulerint, veramque pœnitentiam susceperint & egerint, eos apostolica auctoritate absolvimus & fraternarum orationum atque eleemosynarum participes esse laudamus. Hanc autem cartam, ut immior habeatur, subrus propria manu nostra in hoc libro seu in carta signavimus; conservatoribus ejus præmia sempiterna, contemptoribus autem & infractoribus supplicia sempiterna & damnatarum animarum tormenta.

Ego Geraldus Ostiensis Episcopus & sedis apostolicæ Legatus relegi & subscripsi anno incarnationis dominicæ MLXXIII. Indictione XI.

Bernardus & uxor monasterium sancti Iohannis Baptistæ ad sanctum Montem vocatum.

NOTUM sit omnibus hominibus quòd ego Bernardus Comes & uxor mea Ermengardis & filii nostri Arnaldus atque Geraldus donamus Domino Deo & sanctis ejus Apostolis Petro &

Paulo ad locum Cluniacum, cui domnus Abba Hugo magis prodesse quàm præesse videtur, quoddam monasterium juris nostri ad sanctum Johannem Baptistam in sancto monte vocatum cum omnibus ibi pertinentibus nunc & quæcunque ibi in perpetuum pertinebunt, ut faciant rectores ejusdem loci quicquid facere voluerint amodo & usque in seculum seculi sine ulla contradictione. Si quis verò, quod absit, hanc nostram donationem contradicere vel irritam facere voluerit, quod infringere cupit non vindicet, sed sit super eum ira Dei omnipotentis & beati Johannis Baptiste & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli; veniantque super eum omnes maledictiones veteris & novi testamenti nisi resipuerit & ad emendationem venerit. Ut autem hæc carta firma atque stabilis permaneat, manu propria firmavi, testibusque firmandam tradidi. Signum domni Bernardi Comitis, qui hanc donationem fecit. S. filiorum ejus Arnaldi atque Geraldii. S. Ermengardis Comitissæ.

*Testamentum domni Adefonsi Regis Hispaniarum
ad Cluniacum.*

IN nomine Dei omnipotentis patris & filii & An. 1090.
spiritus sancti. Adefonsus divina favente clementia Hispaniarum Rex. Convenit majestati regie prædecessorum Regum virtutes & bene acta imitari, per quod & apud Deum & apud homines inveniat gratiam, & in posteros amabilem nominis sui transmittat memoriam. Subiit itaque mihi Regi Adefonso in mentem quid egregium inter cetera egerat pater meus Rex Fredelandus pia recordatione semper commemorandus. Comperta namque cœnobii Cluniacensis tam celebri, tam probata, tam sancta religione, divino mox timore compunc-

tus & amore societatem fratrum Deo & sancto Petro ibidem militantium humiliter expetiit, devotius accepit, fidelissimè quoad vixit retinuit, non inaniter credens se participem fore in eorum spiritalibus, si de sua temporali abundantia indigentiae fervorem Dei fuisset munificus. Unde censum annualem, mille videlicet aureos, quos vulgò mancales appellant, conventui Cluniacensi ad vestiarium propriè dedit; quem censum eodem modo per successores suos præfato loco annuatim reddendum instituit & firmavit. Quia verò placuit omnipotentiae creatoris in regno Hesperidum roborare solium meum, ego Dei gratia Rex Adefonsus, sicut heres paternae dignitatis, ita quoque bonae successor voluntatis, pactum fraternae societatis cum meis Cluniacensibus inii, statui, firmavi, censum quoque largitatis paternae duplicavi, duo milia mancales in censu annuali Cluniaco persolvens. Communicato etiam cum uxore mea Regina consilio, & primum Toletano Archiepiscopo & ceteris Episcopis meis & primoribus regni mei fidelibus meis volentibus, consentientibus, laudantibus, astipulantibus, constituo de præfato censu duplicato Cluniacensibus meis fratribus carissimis regiae auctoritatis præceptum, à me ipso quoad vixere firmissimè tenendum, omnibusque succedentibus per secula ventura in regno Hispaniae Regibus perpetua lege servandum. Hanc autem constitutionem facio pro animae meae remedio, pro animabus patris mei & matris ac fratrum meorum, pro uxore ac liberis meis, ut & vivis prosit ad promerendam aeternalem vitam & defunctis proficiat ad possidendam requiem sempiternam. Si quis verò successorum meorum Regum præcepti huius, quod absit, temerator existens aut violator censum Cluniacensibus constitutum sive ex toto abnegare sive minuere temptaverit, sicut ego

fido in Domino Deo, à regno Dei se noverit alienum & iudicio divino exheredandum, nisi velociter resipiscat & abnegatas vel diminutas census condigna satisfactione restituat pensiones. Ut autem inviolabile teneatur hoc meum præceptum, hanc Kartam fieri conscriptionis iussi, quam regia manu & auctoritate subtus firmavi & corroboravi, atque firmandam æquè Principibus ac fidelibus meis consequenter mandavi. Impetravi etiam à Cluniacensi Abbate patre meo domno Hugone tunc temporis mecum in civitate Burgis commanente ut omnibus superventuris Abbatibus suis successoribus constituat præceptum de commemoratione vel obsequio quòd pro nobis, videlicet pro patre meo, pro matre, pro fratribus meis, pro me, pro uxore mea Regina, & liberis ipse domnus Hugo Abbas apposuit & ordinavit tam pro vivis quàm pro defunctis semper agendum. Acta sunt Burgis in civitate. Data apud Burgis civitatem anno ab incarnatione Domini MXC. indictione XIII. Paschæ diebus.

Hugo Lugdunensis Archiepiscopus Ecclesiam sancti Desiderii in Brixia.

IN nomine sanctæ & individue trinitatis patris & filii & spiritus sancti. Noverint omnes sanctæ Dei Ecclesiæ filii præsentis scilicet & futuri quòd ego Hugo Dei gratia Lugdunensis Archiepiscopus dono Deo & sancto Petro & reverentissimo in Christo patri nostro domno Hugoni Cluniacensis Ecclesiæ Abbati & successoribus ejus fratribusque sub eorum ducatu militantibus Ecclesiam sancti Desiderii sitam in Brixia sub annuali censu trium solidorum, retentis paratis & synodè secundum antiquum morem aliarum Ecclesiarum episcopatus nostri, & capellam de Reorterio, cum Ecclesia

An. 1094.

- sancti Pauli infra castrum ipsius munitionem sita, cum appendiciis ejus, sub annuali censu quinque solidorum; cujus medietas solvetur in festivitate sancti Martini, medietas verò in purificatione sanctæ Mariæ. Hæc itaque salva subjectione sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ do Ecclesiæ Cluniacensi per manum dilectissimi in Christo fratris nostri Seguini ipsius domni Abbatis Cameratii jure perpetuo possidenda pro remedio animæ meæ & ut fratres Ecclesiæ Cluniacensis Deum deprecantur pro excessibus meis & pro statu Ecclesiæ Lugdunensis necnon & pro salute omnium Canonicorum & consanguineorum nostrorum. Facta est autem donatio hæc Lugduni in præsentia Gerini Capellani nostri & Hugonis nepotis nostri & Godonis Archipresbyteri Canonicorum & Girardi Archipresbyteri. Ut autem hæc donatio firma permaneant, sigillo proprio subterfirmavi. Actum Lugduni anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo quarto, indictione II. concurrente VI. Ego Hugo Divionensis Ecclesiæ monachus vice Cancellarii scripsi & subscripsi.

De adventu Urbani Papæ II. ad monasterium Cluniacense.

An. 1095.

ANNO ab incarnatione Domini millesimo XCV. donnus ac venerabilis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Papa Urbanus terminos Italiæ excedens, Gallias causa utilitatis sanctæ universalis Ecclesiæ venit. Et cum pro erigendis Christianæ legis negotiis quasdam Ecclesias primùm visitasset, tandem ad locum optabilem ac præ ceteris sibi valde dilectum, ad Cluniacense videlicet devenit cœnobium, ubi quondam relicto canonicalis ordinis officio habitum sacræ religionis suscepit. Ubi cum,

ut tali conveniebat personæ, cum magno honore & gaudio receptus fuisset, privilegia quæ dudum eisdem loco fecerat apostolica auctoritate roboravit & confirmavit. Insuper etiam terminos quosdam ac limites longiusculè porrectos in circuitu ejusdem monasterii præfixit, & apostolicæ auctoritatis censura interdixit ut nullus omnino mortalium cujuscunque dignitatis seu conditionis infra eosdem terminos homicidium, prædam, rapinam, incendium, hominum captionem aliquo modo perpetrare auderet: Infraactores verò hujus interdicti excommunicationis vinculo astrinxit quousque digna satisfactione pœnitissent. Et ut plenius vim dilectionis quam erga eundem locum possidebat ostenderet, in Concilio centum & eo ampliùs Episcoporum quod in Arvernensi Ecclesia ipso præsentis gestum est locum cum suis habitatoribus magnis extulit laudibus, &, utpote domum Dei, à cunctis reverendum ac veluti pupillam oculi sui, non solum Episcopis qui aderant, sed etiam omnibus qui eidem interesse poterant conventui, custodiendum ac venerandum publicè ore proprio allegavit. Præterea rogatus à domno Hugone ipsius monasterii venerabili Abbate altare majus novæ basilicæ, astantibus plurimis Episcopis, monachis, clericis quoque, ac plebe innumerabili, in honore resurrectionis Domini nostri Jesu Christi & beatæ semper virginis Mariæ sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli ac protomartyris Stephani devotissimè consecravit VIII. Kal. Novembris, indictione II. & præcepit ut in ipso die eadem basilica oportuno tempore dedicaretur. Pro his itaque omnibus, necnon etiam & pro anteriori dilectionis familiaritate, postmodum multiplicibus beneficiorum exhibitionibus erga nos luce clariùs propalata, decretum est à supradicto patre nostro ut ejus memoria quandiu vixerit ad ge-

neralem Missam specialiter agatur, post obitum verò, exceptis his quæ illi pro communi nostræ fraternitatis professione debentur, tricenario scilicet, officiis, Missis, psalmis, atque elemosinis, anniversaria dies depositionis ipsius quotannis celebriter sicut pro Abbate hujus cœnobii recolatur resonantibus signis cum officio pleno & Missa ac XII. pauperum refectione.

*Hugonis Abbatis concessio beneficiorum ordinis facta
Alfonso Regi Hispaniarum.*

Circa an.
1060.

OMNIBUS fratribus ac filiis nostris in Cluniacensi cœnobio Deo in fide recta servientibus tam præsentibus quàm futuris frater Hugo Abbas celestis regni præmia & æternæ felicitatis gaudia. Convenit, dilectissimi, ut sicut nos patrum nostrorum præcedentium instituta, etsi non ad plenum, tamen prout possumus fideliter observamus, ita etiam & vos ea quæ pro communi utilitate fieri decernimus & devotè suscipiatis & salubriter conservetis; quatinus & vobis meritum obedientiæ, & illis pro quibus talia præcipiuntur præmium sempiternæ salutis adcreseat: Notum itaque sit fraternitati vestræ præcepisse nos de domno Alfonso Hispaniarum Rege nostro fideli amico, qui tanta ac talia bona nobis fecit & adhuc indefinenter facit ut neminem Regum vel Principum sive præcæsis seu modernis temporibus ei comparare possimus, quo scilicet in omnibus bonis quæ Deo largiente in nostro loco vel in aliis nostro juri subditis acta fuerint specialem habeat participationem tam in vita quàm post mortem. Præterea dedimus ei in vita sua unum psalmum, id est, *Exaudiat te Dominus*, ad horam tertiam sine intermissione canendum, & ad majorem Missam unam collectam, id est, *Quæsumus om-*

niposens Deus, simili modo quandiu vixerit. Decrevimus quoque ut in die cœnæ Domini triginta pauperes pro eo mittantur ad mandatum, & in die sancto Paschæ centum nihilominus pauperes à Camerario pro eo reficiantur. Et super hæc omnia statuimus ut præbendam cotidianam habeat in refectorio ad majorem mensam, quasi si nobiscum epulaturus sederet, quæ uni pauperum Christi semper tribuatur pro salute animæ ejus tam in vita quam in morte. Huic quoque mensuræ bonæ confertæ simul & coagitatæ. superaffluentiam addere cupientes, dedimus ei in Ecclesia beatorum Apostolorum Petri & Pauli nova, quam ipse de propriis facultatibus construxisse videtur, unum altare de præcipuis, quo scilicet divina mysteria ibidem celebrata salutari ejus valeant suffragari. Cùm verò hujus temporalis vitæ cursum debito fine compleverit, exceptis officiis, Missis, atque elemosinis quæ pro illo agenda sunt, uno anno in supradicto altari Missa specialiter pro illo canatur. Anniversaria verò dies ipsius ita per omnia agatur sicut pro domno Heynrico Imperatore augusto. Ad vespervas scilicet, ad officium, & ad Missam omnia signa tangantur, tractum in cappis canatur, eadem Missa ad ejus altare decantetur, duodecim pauperes reficiantur, septem diebus justitia detur, excepta cotidianæ præbendæ quæ in majori mensa semper ponitur, abundans refectio à custode Ecclesiæ fratribus præparetur. In his autem omnibus quæ de illo vel pro illo agi decrevimus, in his inquam omnibus & Reginam ejus conjugem devotissimam fieri volumus participem, & insuper duodecim pauperes ei in cœna Domini concessimus, & anniversarium ejus sicut Imperatricis Agnetis agi censuimus.

Donum Alonis Cancellarii Regis Alfonsi.

Circa an.
1060.

NOTUM sit universis nostræ congregationis fratribus quòd domnus Alo confrater noster & beatæ memoriæ Regis Hildefonsi Cancellarius pro suorum remissione peccatorum comparavit in sancto Ypolito quasdam possessiones bonas, vineam scilicet Umberti Ungri, alteramque illi contiguam quæ fuit Walterii de sancto Ypolito, & duas contamas quæ fuerunt Humberti de Borbo, & boscum de Maio. Et dedit pro his omnibus centum uncias auri. Quapropter domnus Poncius venerabilis Abbas hujus loci cum voluntate & consilio totius conventus constituit quatinus anniversaria dies obitus ipsius Alonis annuatim apud nos fideliter jure perpetuo celebretur cum officio & Missa generali. Constitutum quoque est ut ipsa die plenaria refectio toto conventui in refectorio præbeatur de pane & vino solito melioribus & de bonis piscibus, si ullo modo potuerint inveniri. Quòd si fortè reperiri non potuerint, in loco piscium quod melius poterit inveniri fratribus exhibeatur. Hæc autem omnia diligenter provideat Decanus de sancto Ypolito, de ipsa videlicet obedientia, & de possessionibus ejusdem. Et quandiu ipse vixerit fiat prædicta refectio in die exceptionis beati Marcelli Papæ Nonas Septembris. Post obitum verò ipsius transcat ad diem anniversarii.

*Eracleus Episcopus & Bernardus Comes monasterium
beati Felicis & sancti Licrii.*

An. 1064.

EGO Eracleus Dei gratia Bigorrensis Ecclesiæ Episcopus & Bernardus Bigorrensis Comes desideramus & rogamus omnes Christi fideles tam fu-

turos quàm præsentes ut sint testes & fautores negotii quod in præsentiis dicturi sumus. Ex hereditate parentum nostrorum devolutum est ad possessionem nostram monasterium in territorio Bigorrensi situm, quod est constructum in honore beati Felicis martyris & beati Licerii confessoris & Episcopi. In hoc ex multo tempore congregatio fuit monachorum. Sed pro peccatis nostris per incuriam nostram & aliarum personarum ad quarum curam & dispositionem idem monasterium pertinuit non ita valebat ibi regularis disciplina & ordo monasticus ut vel Deo placeret vel nobis ad salutem animarum nostrarum expediret. Visum est ergo nobis quærere consilium & auxilium domni Hugonis reverendi Abbatis & regentis illud reverendum collegium monachorum Cluniaco congregatorum. Per hujus loci Abbates cum pleraque monasteria restaurata sint & meliorata, per caritatem, quæ, ut Apostolus ait, omnia sperat, affectavimus nos quoque simile beneficium eorum sanctitatis obtinere. Hujus rei gratia pro salute animarum nostrarum & parentum nostrorum facimus ipsius prædicti monasterii traditionem & omnium rerum ad hoc quolibet modo pertinentium Domino Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo ad locum cujus supra meminimus Cluniacum, eo tenore ut Cluniacensis congregatio perpetuo jure illud habeat & possideat, & hujus congregationis Abba, videlicet Cluniacensis, secundo loco post se committat cui velit & quomodo velit curam monasterii, & hoc semper fiat sine omnium mortalium contradictione. Volumus quoque ut liberum sit & absolutum ab omni servitio & posteris nostris & cuilibet seculari vel ecclesiasticæ potestati. Et hoc sit manifestum & indubitatum quod nostra est voluntas & nostra petitio ut hæc eadem nostra traditio per Romanum

Pontificem confirmetur , ut quicumque eam violare & infringere temptaverit , sciat se per ejus auctoritatem excommunicatum & à sancta Dei separatum Ecclesia. Hæc autem carta scripta est in ipso Bigorrensi castro & data XI. Kal. Decembris anno dominicæ incarnationis millesimo sexagesimo quarto , regni Philippi Regis Francorum quarto , indictione secunda. Signum domni Eraclii Bigorrensis Episcopi. Signum domni Bernardi Bigorrensis Comititis , qui hanc cartam dederunt. Signum domni Stephani Oloronensis Episcopi. Signum domni Durandi Tolosani Episcopi. Signum Gregorii Lacurrensis Episcopi. Signum Petri Aturrensis Episcopi. Signum domni Bernardi Dormaniacensis Comititis.

*Almodis Comitissa & filius abbatiam sancti Aegidii
& sibi pertinentia.*

An. 1066.

DEUM patrem omnipotentem totius creaturæ creatorem ejusque unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum , per quem omnia , & spiritum sanctum vivificantem ab utroque procedentem , unum Deum credere magnum est , operari autem quod præcipit non minimum , ipsum verò spernere periculosum. Quapropter eum fideliter credere , perfectè diligere , humiliter obedire est omnibus necesse. Præcipuè tamen illis convenit istud quos sacri lavit unda fluminis , redemit unda sanguinis , perunxit liquor chrismatis. Ad hoc enim facti sumus ut Deo fideliter servientes seminemus terrena ut metamus cælestia , scriptura dicente : *Quacunque seminaverit homo , hæc & metet.* Qualiter autem Deus inveniri possit ipse in evangelio ait : *Date elemosinam , & ecce munda sunt omnia vobis.* Quibus planè verbis ostenditur quia nihil eo miserius quem iniquæ acquisitiones deprimunt , quem locupletem

locupletem fraudes & rapinæ faciunt. Et quoniam illæ nobis ambiendæ sunt divitiæ quæ nos ornare possunt & munire, à mundo disternare, animas nostras ditare atque nobilitare, ideo in Dei nomine ego Almodis nutu Dei Comitissa, & filius meus Raimundus Comes Rutenensis & Nemosensis Narbonensiumque nobilissimus, pro Domni Pontii Comitum remedio, & pro remissione peccatorum nostrorum atque parentum vivorum ac defunctorum, atque salute fidelium nostrorum obritatum, abbatiæ sancti Ægidii & locum, omniaque sibi pertinentia Deo & domno Hugoni præsentis Abbatis Cluniensi & ejus successoribus tradimus & donamus atque concedimus, ita tamen ut in prædicta abbatiæ in dominicatura quam ibi habemus & usus & usaticos retineamus, excepto quia neque Abbatem nec monachos posthac distingemus neque dehonestabimus, sed potestas & districtio & ordinatio Abbatum & monachorum sancti Ægidii & eorum quæ soliti sunt tenere in domni Hugonis Abbatis & successorum ejus potestate consistat, quatinus ipse & successores ejus locum prædictum & omnia loca pertinentia pro posse suo & voluntate secundum regulam sancti Benedicti regulariter ordinent & teneant in æternum. Ut verò nostri parentumque nostrorum memoria Cluniaco perenniter habeatur, hoc in dono abbatiæ prædictæ solummodo retinemus ut successores prædicti Abbatis à nobis vel à successoribus nostris donum prædictæ abbatiæ absque ullo lucro & pretio accipiant. Quòd si successores nostri successoribus domni Abbatis prædicti expeditè, ut diximus, dare noluerint, nihil Abbatibus obsistat, sed locum & omnia quæ prædiximus ipsis in Dei servitio possidentibus donum nostrum integrum inviolatumque perenniter maneat. Hoc autem omnibus notum sit locum prædic-

tum & abbatiam prædictam alodium esse sancti Petri, quæque dono domni Papæ Romani tenemus, quæque denuo prædicto Abbati Hugoni & ejus successoribus salva fidelitate Romanæ Ecclesiæ & domni Papæ tradimus perenniter habendam & regulariter ordinandam, ita tamen ut census X. solidorum debitus omnibus annis Romanæ Ecclesiæ persolvatur. Facta est autem hæc donatio anno MLXVI. dominicæ incarnationis, octavo X. Kal. Januarii juxta Nemausum civitatem secus Ecclesiam sancti Baudilii, regnante Philippo Rege Francorum, videntibus atque laudantibus Episcopis, scilicet domno Raimbaldo Arelatensi Archiepiscopo atque Romanæ Ecclesiæ vicario, & domno Durando Tolosano, & Hugone Uzeticensi, & Rostagno Avinionensi, Bertranno Magalonensi, Abbatibus Bernardo Massiliensi, Frotardo Tomericensi, Bernardo Vabrensi, Petro clerico Romanæ Ecclesiæ Subdiacono, Nemosensibus clericis Salomone & Bertranno, Militibus Pontio Geraldı Gerundensi Vicecomite, Tridmundo Elisiarni, Wilhelmo & Emenone fratre ejus de Sabran, Petro Aquiniensi, Rostagno de Poskeriis & fratre ejus Rainone, Rainoardo de Medenis, Bertranno de Capraria & Petro fratre ejus, & Hugone de Kafsanguis, & Segario Salomonis, ac Wilhelmo Belliroti, Umberto Gauzberti, insuper volente & laudante nobili Adala Sustantionense Comitissa, & aliis quamplurimis bonis hominibus Deo cognitis. Si quis verò cujuslibet ordinis seu dignitatis contra hanc donationem venerit ad inrumpendum vel ad inquietandum aut contradicendum, omnipotentis Dei iram terribilem atque tremendam incurrat, atque cum Juda perfidissimo traditore & cum Dathan & Abiron in inferno inferiori crucietur, omnibus insuper pœnis quibus illi cruciantur qui rece-

dunt à Deo puniantur & illi & eorum consentanei qui huic donationi resistere voluerint, nisi resipuerint & ad emendationem venerint. Signum domnæ Almodis Comitissæ, & signum domni Raimundi Comitis filii ejus, qui hanc cartam donationis scribere jussimus & testes firmare rogavimus. S. Rostagni de Pækeris. S. Adalberti Guitardi Barchinonensis. S. Berengerii de Barbarano. S. Elisiarii Dalmatii. S. Johannis Gerundensis Capiscolii. S. Bernardi Capellani sancti Ægidii. S. Rainardi Amati. S. Pontii de Nozeto. S. Fredelani Raimundi. Bernardus monachus Auxiensis scripsit jussus die annoque quo suprâ. Datum per manus Henrici monachi ad vicem Cancellarii.

Anselmus Archiepiscopus Ecclesiam sancta Maria de Calvenzano cum pertinentiis.

IN nomine filii Dei, qui est summa veritas. Anselmus sola Dei misericordia Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus. Convenit nostro Christiano moderamini pia religione ac benivola compassione alacri mente poscentium animis assensum impertire. Idcirco ad nostram auctoritatem pertinet cunctos nostræ Ecclesiæ filios paterno affectu diligere & optatæ pietatis opem non denegare. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud Deum omnium conditorum promeremur. Quapropter omnibus nostris fidelibus tam præsentibus quam & futuris notum fieri volumus quod nos in nostra Mediolanensi Ecclesia cum nostris Cardinalibus de nostrarum animarum salute disputantes, nostrorum fidelium, scilicet Arialdi & Lanfranci fratrum, ac Atonis eorum consanguinei de Meregnano imploratu, sanctæ Mariæ Ecclesiam de Calvenzano, quam ex nostra Ecclesia tenebant longo tempore, cum terra ac co-

*Circa An.
1100.*

H h ij

rum scilicet Atrialdi & Lanfranci proprii prædii decimis quas ad præsens concesserunt & omnibus bonis quæ nunc habet & in perpetuum adipisci poterit, sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ concessimus. Insuper volumus & laudamus quòd si quis eorum heredum vel alius quilibet homo de Ecclesiis supra eorum prædium ædificatis vel ædificandis aut eorum decimis, eo inspirante qui ubi vult spirat, prætaxatæ Ecclesiæ conferre voluerit, conferat cum Dei benedictione & hac nostra concessione, eo scilicet ordine ut nostra præfata Ecclesia de Calvenzano ammodo absque penditio & conditione libera liberè Cluniacensi cœnobio deserviat & nullius alterius Ecclesiæ ditioni in aliquo per infinita secula subjaceat. Quòd si quis nostrorum successorum vel aliqua magna parvaque persona huic nostræ saluberrimæ concessioni contrarius extiterit, sit anathema maranatha, non habeat partem cum illo qui pro nobis crucifixus est in Golgotha, donec resipiscens ad satisfactionem & congruam penitentiam venerit & sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ Abbati & monachis qui pro tempore fuerint satisfecerit. Quod ut veriùs firmiùsque credatur & à nostris posteris firmum & inconvulsam in perpetuum habeatur, hanc præsentem paginam ad testimonium propria manu firmavimus & nostro Heriprando Cancellario nostro sigillo, ut moris est, insigniri iussimus. †. Ego Anselmus Dei gratia Archiepiscopus ad confirmandum subscripsi. Gothesfredus Archiepiscopus subscripsi. Ato Archidiaconus subscripsi. Arnulfus Diaconus subscripsi. Bonifacius Presbyter subscripsi. Tedaldus Diaconus subscripsi. Albertus Presbyter subscripsi. Rozo Diaconus subscripsi. Landolphus Presbyter subscripsi. Odelricus Presbyter subscripsi. Landulfus Diaconus subscripsi. Gualbertus Diaconus subscripsi. Aripран-

duc' Cancellarius sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ
subscripti.

*Donatio Hugonis Archiepiscopi Lugdunensis de
Ecclesia sancti Germani.*

REVERENTISSIMO Patri Domino Hugoni
Cluniensium Abbati & toti congregationi
Clunienti illi commissæ Hugo Lugdunensis Ecclesiæ
servus salutem. Scimus nos rogatu domni P. Domi-
ni Papæ Camerarii Ecclesiam Artensem vobis & Ec-
clesiæ vestræ olim dedisse. Qua de causa filii nostri
Canonici Lugdunensis Ecclesiæ turbati cœperunt
instanter precari clementiam nostram ne præfatam
Ecclesiam Artensem pateremur aliqua occasione
alienari & separari ab Ecclesia sancti Stephani Lug-
dunensis, juris cujus ab antiquis temporibus fuerat.
Quorum clamoribus ac precibus flexi promissimus
jamdicto Domino P. pro Artensis Ecclesiæ commu- *An. 1106.*
tatione nos daturos vobis Ecclesiam de sancto Ger-
mano, quæ sita est inter Ecclesiam de Capella & Ec-
clesiam de Marlico. Quam promissionem nunc per-
ficiendo concedimus vobis & Ecclesiæ Clunienti
supradictam Ecclesiam sancti Germani jure perpe-
tuo possidendam, retinentes in ea synodales census
& censum alium quem beatæ memoriæ domnus
Gibuinus Archiepiscopus in illa imposuit, obe-
dientiam quoque & reverentiam episcopalem sicut
in ceteris Ecclesiis quas beato Petro concessimus.
Signum Girini Decani. S. Teotardi Camerarii. S.
Girini Capellani. S. Gauscerani Cantoris. S. Ar-
naldi magistri. S. Godonis Canonici & Archipres-
byteri. Actum Lugduni anno incarnationis domini-
cæ MCVI. indictione XIII.

*Varia acta pro loco de Amanzenas.**An. 1116.*

EGO Gerardus Engolismensis Episcopus & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Legatus præsentibus & futuris notum fieri volo quòd Bernardus Vicecomes de Cumborn & Abbas Usercensis cum quibusdam personis monasterii sui in curiam nostram venerunt pro controversia quam inter se habebant de quadam terra quam ipse Bernardus pro salute animæ suæ monachis Cluniacensibus dederat. Abbas autem Usercensis adversùs Bernardum & donum ab eo factum his utebatur rationibus, dicens quòd terra illa quam Bernardus ad ædificationem faciendam prædictis monachis dederat erat de alodio sancti Petri Usercensis, quod Oddo Comes de Marchia sancto Petro Usercensi dederat. Aliam insuper prætendebat rationem, dicens quòd Ecclesia Trainiacensis, in cujus parrochia illud ædificium fiebat, erat sancti Petri Usercensis jus, quam quidam Presbyter monasterio sancti Petri Usercensis donavit, & post aliquantum temporis Umbaudus Lemovicæ sedis Episcopus cum consilio Gaußberti Archidiaconi & Bosonis Archipresbyteri eidem monasterio donavit. Ad donum verò Episcopi astruendum relationem ipsius doni cartam conscriptam protulerunt. Ad hæc prædictus Vicecomes Bernardus respondit, dicens quod terra illa nomine Amanzenas de alodio Comitis Marchiæ non erat, sed suum proprium alodium ab avis & præavis esse assererat, quod in manu fratris nostri Eustorchii Lemovicensis Episcopi monachis Cluniacensibus ad ædificationem faciendam dederat. Quòd autem Umbaudus Lemovicensis Episcopus donum Ecclesiæ Trainiacensis eis fecisset se omninò ignorare dicebat. His itaque auditis utriusque partis rationibus, unà cum venera-

bilibus fratribus & cōepiscopis nostris Lemovicen-
si, Petragoricensi, Agennenli canonica auctoritate
judicavimus quòd Bernardus prædictus Vicecomes
Comiti Marchiæ, si ab eo impeteretur infra qua-
draginta dies ab eo die quo judicium factum est de
alodio quod per donum Comitis Marchiæ Ufercen-
ses monachi optinere nitebantur, quantum exigeret
ratio responderet. Et quia carta quam super dono
Umbaldi Episcopi de Ecclesia Trainiacensi protu-
lerant canonicam firmitatem non habebat, cum
prædictis Episcopis judicavimus ut infra eisdem
quadraginta dies duos legitimos testes producerent
qui rationabiliter probarent se vidisse & audisse
quòd præfatus Episcopus Trainiacensem Ecclesiam
cum consilio prædicti Gausberti Archidiaconi &
Bosonis Archipresbyteri monachis Ufercensibus
dedisset, interim verò monachi Cluniacenses ter-
ram illam quam Bernatdus Vicecomes eis dederat
quietè tenerent & ædificarent. Interfuerunt autem
huic nostro iudicio prædicti fratres Episcopi & as-
sensum præbuerunt, Ildebertus, Geraldus, Lemo-
vicenses Archidiaconi, Arnaldus Guillelmi, Guil-
lelmus de Nanclars, Petragoricenses Archidiaconi,
Gaufridus Agennenlis Archidiaconus, Petrus En-
golismensis Præcentor, Esdradus, Julianus, Rai-
mundus Engolismenses Canonici, Helias de Gimel-
lo & Rënnulfus de Garait Lemovicenses Archi-
presbyteri, & multi alii venerabiles clerici. Et ut
hoc nostrum iudicium firmitus & certius habeatur &
teneatur, propria manu nostra subscripsimus & si-
gillo nostro muniri fecimus. Ego Girardus Engolif-
mensis Episcopus & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Lega-
tus subscripsi. Actum est autem hoc iudicium in Pe-
tragoricensi episcopatu, castello quod Ixidolium
vocatur, anno incarnati verbi MCXVI. indictione
VIII. regnante Lodovico Rege Francorum.

H h iiij

An. 1116.

EGO Mauricius Abbas Solumniacensis universis sanctæ Ecclesiæ filiis præsentibus scilicet & futuris notum fieri volo quod Bernardus Vicecomes de Conborn dedit Ventiodorensi monasterio & monachis Cluniacensibus in ipso monasterio Deo servientibus & successoribus eorum quandam silvam quæ Amanzenas appellatur ut eam quietè & inconcussè perpetuò possiderent & in ipsa silva Ecclesiam seu monasterium ædificarent. Hoc autem donum fecit ipse Bernardus consilio & assensu Domini nostri Eustorgii Lemovicensis Episcopi & clericorum suorum me præsentè, qui suscepit donum prædictæ silvæ ad opus Ventiodorensis monasterii de manu Bernardi, & Philippus Prior ejusdem monasterii suscepit illud donum de manu Episcopi. Et quia prædicta silva in parrechiis Ecclesiarum sancti Hilarii de las Corbas & sancti Martini de Trainaco & Ecclesiæ de Camberet sita est, quæ sunt de jure monasterii nostri, quas etiam Bernardus Vicecomes de nobis habet & antecessores sui de nostris habuerunt, nos religionis intuitu & reverentia Cluniacensis Ecclesiæ inducti quicquid de jure nostro & Ecclesiarum monasterio nostro pertinentium intra fines prænominatæ silvæ continebatur, totum ex integro Ventiodorensi monasterio & fratribus ibidem Deo servientibus donavimus & ut in perpetuum pacificè & tranquillè possiderent & ibi Ecclesiam seu monasterium ædificarent concessimus. Præterea donavimus sæpèdicto Ventiodorensi monasterio Ecclesiam sancti Martini de Trainiaco cum omnibus ad eam pertinentibus, videlicet decimis, primitiis, sepulturis, & oblationibus, & capellis, necnon etiam cum aliis possessionibus & beneficiis & possessionibus ad altare ejusdem Ecclesiæ pertinentibus, ut ea de fevalibus adquirant, & adqui-

sita auctoritate & concessione nostra & fratrum nostrorum sine intermissione possideant. Hæc itaque dona consilio venerabilium fratrum nostrorum Petri Prioris nostri & Præpositi nomine Petri de Cevena & Bernardi Præpositi sanctæ Crucis & Bernardi Præpositi sanctæ Faustæ de Brivazac & communi consilio aliorum monachorum nostrorum solemniter in Capitulo nostro fecimus, quæ suscepit de manu nostra Philippus Ventiodorensis monasterii Prior. Et ut hæc dona fideliter ei & suis successoribus illibata conserventur, ego Mauricius Abbas & omnes fratres nostri qui in ipso Capitulo aderant ipsi Philippo osculum pacis præbuimus. Interfuerunt autem huic donationi atque concessioni Stephanus de Rivo Chaucidos, Petrus de Nobiliaco, Geraldus Lemovicis, Gaufredus de Vijano, Guautelmus de Cevena, Bernardus de Brivazac, Ugo de Cella Sollempniacenses monachi. Cum Philippo Priore præsentibus adfuerunt Ugo de Lavarzino, Johannes Capellanus de Petrabuseria, Aimericus de Sollempniaco Diaconus. Petrus Montolis famulus ipsius Philippi, Petrus Andreæ famulus Ugonis de Lavarzino, & tota congregatio Sollempniacensium fratrum. Ut autem hæc donatio atque concessio firma semper & illibata permaneat, præsentem cartam propria subscriptione subter firmavimus & nostro sigillo muniri fecimus. Facta est autem hæc carta Sollempniaci anno incarnati verbi millesimo centesimo decimo sexto, indictione nona, tempore Domini nostri Papæ Paschalis, regnante Lodovico Rege Francorum, X V. Kal. Maii. Ego Mauricius Abbas Sollempniacensis propria manu subscripsi. Ego Petrus Præpositus Sollempniacensis propria manu subscripsi. Ego Gaucelmus Sollempniacensis Elemosinarius subscripsi. Ego Bernardus Sollempniacensis Cellarius subscripsi.

An. 1116. **G**ERARDUS Engolismensis Episcopus & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Legatus Pontio eximio & meritò venerabili Cluniacensi Abbati & fratribus sibi à Deo commissis eorumque successoribus in perpetuum. Ex relatione dilecti filii nostri Philippi Ventiodorensis cellæ Prioris & ex lectione cartarum pro certo cognovimus ipsum cum dilectis fratribus Mauricio Sollemniacensi Abbate & Capitulo Sollemniacensi sollemniter concordiam fecisse de Ecclesia sancti Martini de Trainiaco & omnibus ad eam pertinentibus & de silva quæ Amanzenas vocatur, vobisque & vestris successoribus jus quod Sollemniacense monasterium in prædicta Ecclesia atque in silva donatione principum & concessione Lemovicensium Episcoporum habebat seu antiquitus habuerat donasse atque in perpetuum concessisse. Et quia nos apostolicæ sedis sollicitudinem gerimus & concordiam monasteriorum & religiosorum locorum diligere debemus, prædictam donationem atque concessionem laudamus atque apostolicæ sedis auctoritate confirmamus, ut deinceps & vos vestrique successores quietè & pacificè perpetuò habeatis atque possideatis. Et ut hæc nostra concessio seu confirmatio firmior & certior permaneat, propria manu nostra subscripsimus & sigillo nostro muniri fecimus. Ego Girardus Engolismensis Episcopus & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Legatus subscripsi. Datum Engolismæ anno incarnati verbi MCXVI. indictione VIIII. regnante Lodovico Rege Francorum.

An. 1116. **U**NIVERSIS præsentibus & futuris notum fieri volumus quòd ego Bernardus Vicecomes & Archenbaldus filius meus Deo & beato Petro Apostolorum principi & Cluniacensi Ecclesiæ

pro salute animarum nostrarum dedimus boscum
qui Amanzenas nominatur. Hunc autem boscum ita
dedimus ut Ventodorense monasterium ipsum sem-
per quietè & inconcussè in perpetuum habeat atque
possideat. Boscum siquidem à nobis Cluniacensi Ec-
clesiæ & Ventodorense monasterio datum ex una
parte terminat via quæ extenditur à Pauliaco usque
ad Culturas, & ex altera parte via quæ descendit à
Culturis usque ad Cooz. Quicquid verò intra præ-
dictas vias continetur, quod ego & filius meus Ar-
chembaldus in dominio habebamus, in dominio
Cluniacensis Ecclesiæ & Ventodorense monaste-
rium integrè possideat. Pari quoque tenore concess-
imus ut quicquid in prædicto bosco quilibet feva-
les de nobis habebant à monachis Ventodorensibus
haberent. Quod autem jam dederant vel daturi
erant Cluniacensibus fratribus illud totum concessi-
mus, & ut Ventodorenses monachi sine interrup-
tione possiderent auctorizavimus. Quicquid itaque
infra præscriptas vias habetur, de quocunque man-
yo, de quacunque bordaria sit, Cluniacensibus fra-
tribus & Ventodorense monasterio à nobis dona-
tum esse nullus fidelium dubitet. Hæc omnia feci-
mus consilio & assensu Domini nostri Eustorgii
Episcopi Lemovicensis & clericorum suorum apud
Tutelense cœnobium. Postea verò eadem dona fe-
cimus apud Ventodorum in manu patris nostri
Domni Poncii venerabilis Cluniacensis Abbatis.
Donationi apud Tutelense cœnobium factæ inter-
fuerunt Eustorgius Lemovicensis Episcopus, Ebalus
Abbas Tutelensis, Mauricius Abbas Solemniacen-
sis, Geraldus Abbas Bellilocensis, Aimericus de
Jovignac Archidiaconus, Helias de Gimel Archi-
presbyter, Ramnulfus de Garric, Philippus Prior,
Ademarus monachus, & alii complures tam clerici
quàm laici. Donationi verò apud Ventodorum

facte in manu Domni Poncii Abbatis Cluniacensis interfuerunt Amblardus Abbas Lemovicensis, Philippus Prior, Ademarus monachus, Helias de Gimmello, Ugo de Lavarzino, & multi alii. Factum est autem primum donum apud Tutelam anno incarnati verbi MCXVI. indictione VIII. Secundum autem donum apud Ventodorum actum est anno incarnati verbi MCXVII. indictione VIII. Domno Paschali Papa catholicam Ecclesiam gubernante, Lodovico Rege Francorum regente, Leodegario Archiepiscopo Bituricensi Ecclesie præsidente.

*Notitia de controversia qua erat inter Abbatem
Ufercensem & Priorem Ventodornensem propter
locum de Manzenas.*

An. 1116. **N**OTUM sit omnibus tam præsentibus quam futuris quoniam inter Abbatem Ufercensem & Philippum monachum Cluniacensem, qui eo tempore obedientiam tenebat juxta castellum Ventodorn, orta est controversia super quandam possessionem, ex utraque parte taliter habita. Cum apud Tutelense cœnobium Episcopus Lemovicensis Bernardus esset, & Bernardus Vicecomes terram quam dicebat sui juris esse, quæ modò novo nomine vocatur Manzenas, pro anima sua Philippo & loco Cluniacensi vellet dare, fortè monachus Ufercensis Geraldus & Archidiaconus ejus terræ hoc audientes, qui ad conventum Episcopi convenerant, canonicè calumniati sunt in præsentia Eustorgii Episcopi & G. Tutelensis Abbatis & Archipresbyteri Helie & multorum tam clericorum quam laicorum. Dicebant enim Comitem de Marchia hanc terram monachis Ufercensibus donasse in manu Geraldii Abbatis, itemque hanc terram infra terminos esse

Bernardus
Vicecomes
Combor-
nensis.

* Reg. Ebo-
li. Vide su-
pra pag.
486.

parrochiæ de Trainiaco, quam Ecclesiam eisdem concesserat Humbaldus Episcopus sub manu ipsius Abbatis, testimonio monachorum, qui hoc postea multis in locis testati sunt in præsentia plurimorum temporibus & causis aut poscentibus. Præterea hanc donationem quam Odo fecerat fecit Comitissa Adalmodis & ejus filius Boso Odonis successor. Et dum postea super hoc eodemque negotio placitum ageretur, venire voluerunt ut testimonium perhiberent si Bernardus Vicecomes auctorem & securitatem eis præberet. Et in illo loco hujus placiti idem modò super donum Humbaldi Episcopi testimonium proferre præsto fuerunt. Dumque adhuc ceterisque partibus reclamantibus Episcopus diem causæ definiendæ dedisset, Philippus se Legato præsentans dixit quia rectum in hoc fuerat consuetum & ab Abbate Solemniacensi eam terram impetraverat, quam sibi idem Abbas alodium suum asseribat, quibusdam cartis fraudulenter compositis & mendaciter scriptis. Quæ falsitas prudentiam Eustorgii Episcopi latere non potuit, qui & scriptorem fallitatis & cartam mendosam & donaria super hoc facta & promissa diligenter inquisivit & cognovit. Legatus verò Philippi verbis adquiescens Episcopo Eustorgio sub sigillo scriptum adsignavit ut quietè terram illam quam Philippus injustè petebat dimitteret & concederet. Cumque Episcopus utrisque partibus, ut diximus, reclamantibus judicium facere canonicum laboraret, Philippus verò fortè hoc tale scriptum Episcopo præsentavit. Quod Episcopus admirans & stupens legit conquerens super Philippo, qui & ante inceptum judicium scripta Domni Legati reddere distulerat & sine suo assensu furtim ad Legatum concurrerat. Sicque Episcopus ira commotus de loco judicii surrexit. Abbas tamen Aldebertus Ufereæ & Archidiaconus A. eandem

Geraldus
Episcopus
Engolismensis.

quam prius calumniam facere non destiterunt. Interea de his penè omnibus quæ suprà retulimus in manu Domni Legati fuit placitum apud Exidolium, in quo affuit Dominus Eustorgius Episcopus cum suis Canonicis & Abbas Usercæ cum monachis necnon Ademarum Vicecomes Lemovicæ civitatis cum suis Baronibus. Utrarumque causarum rationibus canonicè perspectis, scilicet de Ecclesia aliisque terris, & legitimo facto iudicio, duobusque modis prolato, atque Philippo scriptis commisso ut intra sexaginta dierum numerum fuisset expletum. Omnia verò hæc monachi Usercenses parati fuerunt exequi, & testes vivos adhibuerunt, qui donum Ecclesiæ viderunt & audierunt & Marchiæ Comitem, qui sua dona vel avunculi testificatus est & adhuc testificatur, adduxerunt. Super hæc autem omnia quæ diximus adhuc Philippus & Ademarum monachi Ventederni sancti Petri Usercensis terram injustè possident & inibi Ecclesiam ædificant & in cimiterio ejusdem Ecclesiæ, quod ipsi malè signaverunt, mortuos homines mandant. Præterea Bernardus Vicecomes, monente Ademaro de Laubiis, indixit Domino G. Episcopo ad sanctum Marcellum de supradictis causis; in quo placito Abbas Usercæ in suis testibus affuit. Ademarum Laubiis verò fuit, sed dedignatus huic negotio nullum responsum reddidit.

De Abbatis Usercæ ac Philippi placito quod inter se habebant de Manzanis & de ceteris donis sit notum omnibus quòd ita fuit determinatum apud Exidolium in Domni Legati præsentia cæterorumque Baronum legitimis iudiciis ut quantum alodi sancti Petri Usercensis intra parrechiâ Trainiaci & Chambaret atque sancti Hilarii de las Corbas terminos Abbas haberet ac veris testibus potuerit

approbare, jure perpetuo possedisset & de injustitia quam pertulerat rectum accepisset. De Ecclesiis verò, si antè quàm Philippus in ea parrechia habitasset, Ufercenses Abbates de eisdem Ecclesiis dona ab Episcopis legitimè accepissent & investituram inde habuissent, nullo modo Philippus vel alius pro eo divinum officium inibi percelebrassent. Post aliquantum verò temporis affuit Domnus Poncius Abbas Cluniacensis apud Loberciacum; ibique humiliter conventus Geraldi Prioris Ufercensis ac Ademari Vicecomitis voce super injustitia Philippi ac Ademari Laubiæ de personatis querimoniis, eosque inibi vocavit, & manus eorum in manu memorati Prioris posuit, eisque obedienter præcepit quatinus judicium quod Domnus Legatus de supradictis rebus Exidoliò fecit Ufercensium monachis exequantur.

Præceptum Regis Karoli Simplicis pro monasterio Solemniacensi.

IN nomine sanctæ & individue trinitatis. Ego Karolus gratia Dei Rex considerans molem meorum peccaminum & Dominum dicentem, *Date elemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis, & optemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, dum tempus habemus.* Quamobrem condolens volo compati, quia ait Apostolus *si compatimur, & conregnabimus*, Ecclesiæ Solempniaci, quam beatus Elegius Noviomensis Episcopus jussu nostri prædecessoris, videlicet incliti Dagoberti Regis, in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ & Apostolorum Petri & Pauli & martyrum Dionysii atque Pancratii & sanctorum confessorum..... atque Medardi omniumque sanctorum mirabiliter construxit atque adornavit. Hoc tale tantumque cœnobium dum

An. 924

Deo favente..... ferè ducentis & X. annis religionè polleret, supervenere Normanni, igne combusserunt, & funditus destruxerunt. Quam destructionem graviter ferens, quoniam debeo gaudere cum gaudentibus & flere cum flentibus, mea copia istius jamdicti monasterii volo sit..... reedificare & construere cum officinis & omni suppellectili jubeo, & de meis reditibus..... monachorum inibi Deo famulantium condono, videlicet Ecclesiam sancti Martini de Aneta cum XL. mansis, Ecclesiam sancti Juliani de Cella cum XII. mansis, Ecclesiam sancti Hilarii de Corbas cum XV. mansis, Ecclesiam sancti Martini de Trainiaco cum VIII. mansis, Ecclesiam sancti Galli cum X. mansis, Ecclesiam sancti Clementis cum XXX. mansis, Ecclesiam sancti Maxentii cum V. mansis, Ecclesiam sancti Germani cum XV. mansis, Ecclesiam sancti Vincentii de Bar cum VIII. mansis, Ecclesiam sancti Boniti cum V. mansis, Ecclesiam de Cantau cum tribus mansis, Ecclesiam sancti Saturnini de Perpeziaco cum XX. mansis, Ecclesiam de Colso cum VII. mansis, Ecclesiam de septem piris cum XXXIII. mansis, Ecclesiam sancti Pardulfi de Suifiaco cum XI. mansis, Ecclesiam sancti Saturnini de Glandom cum XII. mansis. De istis quasdam alii monasterio ante me dederant. Omnes verò has ego regia dignitate cum sibi adjacentiis concedo. Et ut firmiter in perpetuum maneat, impressione anuli mei consigno. Signum Karoli gloriosissimi Regis. Gamonocarius ad vicem Regis recognovit. Datum XV. Kal. Augusti anno XXXIII. regnante Karolo gloriosissimo Rege, & in successione Lotharii quarto anno. Actum apud Lemovicas civitate, adstante & consentiente Turpione Episcopo in Dei nomine feliciter. Amen.

Concessio

Concessio quam Pontius Abbas Cluniacensis fecit Bernardo Archiepiscopo Toletano.

NOTUM sit universæ congregationi hujus venerabilis cœnobii tam præsentium quam futurorum præcepisse domnum Pontium hujus monasterii reverendum Abbatem de domno Bernardo Toletano Archiepiscopo ut post obitum ipsius tricenarius Missarum illi à fratribus studiosè persolvatur, resonantibus signis, cum officio pleno & Missa generali. Refectionem verò quam facit Decanus de Galliniaco in vigilia beati Mathæi post obitum ipsius faciat in die anniversarii ejus.

Alia concessio facta Eskilo Archiepiscopo Lundenfi.

NOVERINT universi quòd totus conventus hujus Ecclesiæ concessit illustri viro domno Esquilo Lundenfi Archiepiscopo, quæ est totius Daciæ metropolis, post obitum ejus tantundem per omnia beneficiorum quantum persolvitur uni ex fratribus Cluniacensibus tam in Cluniaco quàm in omnibus locis ejus. Fuit enim hujus loci magnus amator.

Statuta Pontii Abbatis Cluniacensis.

IN nomine sanctæ & individue trinitatis. Noverint omnes fratres & filii sancti Cluniacensis cœnobii præsentis & futuri quia ego frater Pontius peccator Abbas indignè vocatus perpendens qualiter beatus Odilo sancto dictante spiritu, omnium fidelium defunctorum generalem statuerit memoriam, qualiterque pius antecessor noster domnus Hugo Abbas fratrum suo tempore defunct-

torum per aliquot annos celebraverit anniversarium, primo anno nostræ ordinationis communi decrevi consilio & in Capitulo Cluniacensi coram omnibus per præsentem paginam confirmavi ut cunctorum fratrum atque sororum congregationis nostræ ab ipsius loci fundatione defunctorum deinceps in vigilia sanctorum omnium universalis memoria sollempniter recolatur. Quod idcirco maxime in vigilia sanctorum omnium constituimus, quia illa generalis cunctorum fidelium defunctorum commemoratio statim secutura est, rectumque nobis videtur ut prius nostrorum specialis recordatio pio inter nos agatur affectu, sicque postmodum & pro nostris & pro omnibus fidelibus defunctis universalis intercessio subsequatur. Hac etiam de causa ut idem omnes sancti & electi Dei, quorum festivitas prævenitur & honoratur, isto fraternæ pietatis officio divinæ majestati eorundem fratrum animas sua sancta interventione commendare dignentur. Hanc igitur memoriam tali tenore præcepimus observari ut non solum Cluniaci, verum etiam in cunctis abbatibus nostris, prioratibus, atque cellis, nunc & quandiu Cluniacense cœnobium in sancta religione perstiterit, annuatim in eodem die sollempne officium cum Missa secundum locorum fratrumque convenientiam devotè peragatur, fratresque omnes juxta ordinem suum, prout Deus unicuique gratiam dederit, Missas psalmosque fratribus suis defunctis hilariter persolvant, quatinus per ignorantiam vel negligentiam defunctis per annum fratribus redditum non fuerit, totum ad laudem Dei recompensetur. Quod ut devotius complere satagant, adjunximus huic misericordiæ parentes & consanguineos defunctos omnium fratrum nostrorum, orantes ut Deus omnipotens horum & ceterorum bonorum congregationis nostræ parti-

tipēs eos faciat. Prima verò pro fratribus oratio dicatur, *Deus venia largitor*, secunda pro sororibus, *Quasumus Domine*, tertia pro parentibus, *Inclina Domine*. Quando autem vigilia acciderit die dominica, fiat hæc defunctorum fratrum celebritas præcedenti sabbato sive feria sexta. Ad cujus etiam institutionis beneficium dignum fore duximus ut sicut divinæ majestati pro defunctorum requie pia repræsentabitur intercessio, ita etiam vivis tam ad corporum quàm animarum salutem fraterna impendatur misericordia. Statuimus igitur ut ego per me quoad vixero nostrique per secula successores die illo, vigilia scilicet omnium sanctorum, generalem conventui Cluniacensi in omnibus refectionem de nostro amministremus, dieque subsequenti, festivitate videlicet sanctorum omnium, pro unoquoque fratrum qui Cluniaci tunc præsentēs fuerint, tres pauperes pane & carne reficiamus. Quòd si festivitas sexta acciderit feria, fiat ipsa pauperum refectio de pane & carne sabbato sequenti vel dominica. Quam itidem pauperum refectionem per omnia loca nostra fieri mandamus, ut scilicet Abbates vel Priores seu Decani diligenter provideant qualiter pro singulis fratribus quos secum in locis suis habuerint tribus pauperibus refectio secundùm temporis & loci oportunitatem exhibeatur. Cujus misericordiæ constitutio non illis gravis videatur, quàm Christus Jesus, qui se ipsum pro nostra dedit salute, hoc à nobis quasi proprium exigit, ut si eum placabilem habere volumus, in pauperibus & egenis illum reficiamus. Locus etiam noster semper Deo miserante bonis sanctorum patrum institutionibus crevit in melius, Ipsi denique fratres & ad spirituale & ad temporale officium promptiores erunt atque devotiores, cùm recogitaverint tantam sibi misericordiam annuatim quasi

ex debito persolvendam. Unde & magna erit caritas, si Abbates vel Priores atque Decani sub hac generali memoria aliquam die illo fratribus suis specialem exhibuerint refectionem, quatinus diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Agatur igitur diei hujus memoria, sicut diximus, in psalmis, Missis, orationibus, & elemosinis; ut Deo annuente, cunctisque intercedentibus sanctis, & vivi ad beatum finem pervenire & defuncti æternis gaudiis perfrui mereantur, mihiq; peccatori in hac injuncta obedientia virtus detur & gratia, nobisque omnibus in magni judicii die inter sanctos defunctos misericordia concedatur. Amen.

*Indulgentia data Ecclesiis Cluniacensibus Italiae à
Petro Abbate Cluniacensi.*

An. 1154. **I**N nomine sanctæ & individuæ trinitatis. Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo quinquagesimo quarto, tertio die mensis Maii, indictione secunda. Quoniam qui alicui sedi præsidet, sibi & suis subditis diligenter prævidere oportet. Infirmantibus enim membris, non convalescit caput. Ideoque ego Petrus Dei gratia sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ, communicato consilio, cunctis Ecclesiis nostræ ditioni subditis per universam Italiam constitutis remittimus atque perdonando statuimus quatenus nec nobis nec alicui nostro successori neque alicui nostræ congregationis personæ ab hinc usque ad duodecim annos circam vel aliquid exactionis in prædictis Ecclesiis facere liceat præter nostram nostrorumque nuntiorum procuracionem & annualem censum, quem nobis debent colligere Prior Pontidensis & Prior Cremonensis. Quod etiam ideo disponimus, quia præfata Ecclesiæ trecentas libras denariorum Mc;

diolanensium veterum , quatuordecim libras , & quinque solidos minùs persolverunt , quos in Longobardiæ partibus debebamus. Si quis autem nostræ congregationis contra hoc nostri statuti præceptum insurgere vel infringere præsumperit , nullo modo prænominatæ Ecclesiæ eum recipiant , neque illi aliquid impendant. Quod ut veriùs credatur & diligenter ab omnibus observetur atque in Dei nomine prioniorem obtineat vigorem , manu propria subter firmavimus & sigilli nostri impressione insigniri atque à quibusdam de maioribus confratribus subscribi præcipimus. Actum in Ticinensi civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

Ego Petrus Cluniacensis Abbas subscripsi.

Ego Arnaldus Aureliacensis Abbas subscripsi.

Ego Petrus olim Prior Silviniacensis subscripsi.

Ego Eravizus Camerarius domni Abbatis subscripsi.

Ego Balchius Prior Gaizæ subscripsi.

Interfuerunt Symeon Sagunen , Rufinus filius Georgii Sartoris , Laprandus de Rubonibus , Guilielmus Januensis , Jacobus Castaneus , Frasso , testes.

Ego Mignonus Notarius sacri palatii interfui , & rogatus à prædicto domno Petro Abbate hoc statutum scripsi.

Epistola Prioris Argonensis ad Petrum Abbatem Cluniacensem.

SANCTISSIMO Patri domno P. venerabili Abbati G. Argonensis cænobii Prior simul cum omni-
bus suis fratribus humillimam in Christo obedientiam. Quia divina opitulante clementia ; Pater egregie , sanctarum cogitationum immissionibus

I i iij

fovemini, ex affluenti sinu vestræ misericordiæ ac pietatis cotidie, non solum spiritaliter, sed etiam corporaliter educari flagitamus. De domo itaque Quintianensis cœnobii vestræ jocunditati notificare quod verum est, succinctè tamen, non incongruum duximus. Obtemperando utique caritativæ doctrinæ in exordio fratrem nostrum Gisilbertum ibi direximus; qui, Deo favente, licet cum multo sudore, quasi ex nihilo in tantum laboravit ut apud Cluniacum honestus famularus potest haberi. Quique ibi Deo & vobis obediendo à quodam laico apud Dominum Rolandum in multis accusatus est, ex quibus aliquid veritatis nihil adhuc experti sumus, quem Dominus Rolandus apud cœnobio sancti Pauli præcepit morari. Sed ille frater sub occasione consiliandi de hac re cum Priore sancti Gabrielis absque licentia Cremonam ivit; à qua citò reversus, regulariter susceptus est. Ex vestro autem præcepto Pontidensis Prior in artam custodiam suscepit ad ferendam lanternam. Igitur, misericordissime Pater, ego & omnes fratres nostri, quia dimittendo seculum apud nos monasticum habitum suscepit, ad pedes vestros prostrati, supplicando vestram clementiam postulamus quatenus, cum absolvendo, ad nostrum redire faciatis claustrum. In quo Pontidensis Prior minimè gravatur. Valete.

*Statuta Capituli generalis Tronis secundi edita in
Capitulo generali Cluniacensi celebrato anno
Domini MCC LXX. sexto.*

An. 1276. **S**ACRI canones ad id visitationis officium inter cetera statuerunt ut religionis sanctitas, fraternitatis unitas, morum honestas, & locorum tam in spiritualibus quàm temporalibus honor & com-

moditas, prout ad Dei honorem & laudem expedit, conserventur, & quæ circa hoc correctionis & reformationis bono indigent justè corrigantur & debite reformatur, ad quæ nos toto cordis & mentis desiderio intendentes, prout commissio à Deo nobis incumbit officio, quædam prædecessorum nostrorum statuta recitatione salubri recitamus, adjicientes aliqua quæ correctioni & reformationi prædictorum cognovimus oportuna. Ad hæc autem illius à quo bona cuncta procedunt, sine quo nihil est validum, nihil sanctum, quo rectore & duce nostra regatur intentio & ducatur, indeficiens patrociniū invocantes, statuimus, immo ad ipsius omnipotentis gloriam & honorem à sanctis patribus recitamus statutum, quod beati Benedicti regula & Capituli generalis statuta custodiantur ab omnibus sicut decet. Quæ statuta in singulis domibus conventualibus haberi præcipimus, & singulorum mensium Kalendis, & quando visitatores nostri inibi visitabunt, distinctè & intelligibiliter recitari, ne prætextu ignorantie ab eorum observatione se quisquam valeat excusare. Prædictum verò præceptum nostrum Prior loci, si præsens in Capitulo fuerit, aut qui Priore absente Capitulo præsidebit, faciat sub pœna excommunicationis executioni mandari. Eorum autem statutorum aliqua, quorum quædam, quia frequenter & alia vehementer propter eorum inobservantiam ordinem nostrum, personas ipsius & loca, vituperant, dehonestant, damniificant, & conturbant, duximus specialiter exprimenda, ut omnes ordinis nostri personæ eorum transgressionem curiosissimè fugere studeant & cavere.

Conspirationis damnata malignitas, quæ ad rebellandum auctores suos animat, ad nocendum elevat, ad sæviendum armat, & excitat ad perden-

dum, tantò est fortiùs & graviùs castiganda quantò ad malignandum ardentius est parata. Idcirco canones huic malitiæ obviantes conspiratores infames constituunt, ad honores non promovendos faciunt, & promotos deponendos decernunt. Nos autem contra prædictos & contra omnes qui contra matrices Ecclesias præstant patrociniũ, aut favendo conspiratoribus in hac parte brachium invocant seculare, pœnas canonis antedictas, articulo depositionis abjecto, pœnæ illius statuti quod ipso facto excommunicationis vinculo tales ligat adicimus. Illos quoque qui contra Abbates, Priores, Supprieores, socios in ordine, seu circuitores, qui pro regulari observantia & excessuum correctione invigilant & laborant, conspirare præsumunt, pœnis prædictis statuimus subjacere ac corporalibus castigationibus gravissimè castigari, & ad prioratus vel administrationes nullo tempore assumantur, nec quisquam de eorum progenie usque ad quartum gradum recipiatur in monachum vel conversum nisi suis magnis meritis exigentibus & ex causa evidentissima per Abbatem Cluniacensem & de consilio & expresso assensu Diffinitorum Capituli generalis fuerit cum talibus misericorditer dispensatum.

Fictionis deceptionem, per quam nonnulli monachi debita falsa fingunt & vera celare præsumunt, & se probant vitio mendacii, per quod mortale committitur, irretitos, & reddunt de dilapidatione suspectos, ex qua frequenter damna & gravamina subsecuntur, prædecessores nostri statuerunt meritò puniendam, præcipientes ut tales tanquam fures & latrones ab omnibus habeantur, Scientes verò qui, dum commodè potuerint, non manifestaverint ei qui prodesse possit, non obesse, & cujus intererit, egredientium septa monasterii sine licentia & fugitivorum pœna multentur,

Quod statutum præcipimus firmiter observari.

Nonnulli religiosi venenum gerentes sub labiis, linguæ suæ veneno fratres inficiunt, dum eos apud seculares diffamare præsumunt. Quæ diffamationes non solum fratrum honestatē sauciant, sed & religionis munditiā maculant, & erga sanctitatem illius fidelium refrigerare faciunt caritatem. Huic morbo prædecessores nostri remedium adhibere cunctantes providè statuerunt ut diffamatores hujusmodi crimen quod objecerint non probantes, criminis pœna qua alios affici desiderant puniantur. Nos vero ad hoc remedium ampliandum huic statuto adjungimus statuendo ut tales, quos canones raptoribus pejores asserunt & pœnis judicant corporalibus affligendos, semel in mense usque ad annum continuum gravi disciplinæ subdantur, plus & pluries nihilominus puniendi secundum quod culpæ qualitas gravius suaserit faciendum.

Religiosos omnes à ludo condecet cohiberi, quia ludi temeritas divinum officium, cui religiosi permaximè tenentur insistere, impediens non minimum religioni ponit offendiculum, & ipsius multum detrahit honestati. Propterea prædecessores nostri prudenter curaverunt statuere contra tales ut lutores monachi cum taxillis sententiam excommunicationis ipso facto incurrant, & nihilominus gravissimè per quinque dies sint in custodia vel lanternâ quousque fuerint absoluti. Si autem locus non conventualis fuerit, secunda feria, quarta, & sexta proximè sequentibus in pane & aqua jejunent. Cujus statuti sententiam tanquam salubrem atque justam præcipimus observari.

Quia Judæorum dolosa malitia, quæ Christianorum & maximè religiosorum simplicitatem semper opprimere & gravare desiderat, intendens obsequium præstare altissimo si in Christianæ innocentiae

sævire valeat nocumenta, ab omnibus Christi fidem profitentibus, maximè religiosis, multa debet cavere cautela ne cum illis negotiari habeant, propter quod sint ab eis illorum colloquia vel consortia frequentanda. Unde nos rationabile prædecessorum nostrorum statutum quoddam nullus nostri ordinis sub pœna excommunicationis jam latæ & administrationis amissione mutuum à Judæo recipiat, innovamus, illud districtè præcipientes firmiter observari.

Avaritiæ cœcitas usum rationis obnubilans sic sensum quorundam Priorum obtenebrat ut non videant quid decens, quid expediens, quid honestum. Nam sunt eorum nonnulli penes se aut penes alios dormientem pecuniam vel jacentem habentes, domos quibus præsunt damnosis atque onerosis sustinent obligationibus subjacere, ob quas vel occasione pactionis usurariæ vel retributionis coactæ domos ipsas oportet de magnâ vel majori bonorum suorum parte tributorias creditoribus suis esse. Unde accidit quoddam ibidem degentibus monachis vix necessaria etiam tenuissimè ministrantur, & possessiones domorum interdum non sine damno gravissimo distrahuntur. Et quoniam expedit ut talibus indemnitatibus occurratur, statuimus ut nisi tales infra annum domos quibus præsunt à suis obligationibus liberaverint in toto vel in parte, prout sibi possibile fuerit, excommunicationis vinculo sint ligati.

Sunt nonnulli monachi, non in magnitudine meriti, sed generis, confidentes, & alii spem suam in hominibus, non in Deo, ponentes, sibi domos & administrationes per Regum, Principum, Baronum, & aliorum magnatum secularium preces petunt vel procurant transmitti. Unde & fit quoddam dum preces illorum repulsam, & meritò, patiuntur,

Reges, Principes, & Barones contra nos aut superiores alios commoventur. Quod dicti monachi sentientes facilius prorumpunt in audaciam rebel-landi. Verum cum talia sint pœnæ adjectione non immeritò exhibenda, statutum prædecessorum nostrorum, quod illas administrationes seu prioratus taliter petitos & alios usque ad annum prohibet obtinere, usque ad quinquennium extendi statui-mus & præcipimus observari.

Ad prohibendam in locis nostri ordinis mulierum conversationem de nocte maximè non securam sta-tuimus districtè præcipientes ut suspectæ mulieres in locis non conventualibus quibus degunt mona-chi cujuscunque officii causa de nocte non jaceant nec morentur.

Monachorum transitus absque Cluniacensis Ab-batis licentia ultra Alpes vel etiam ultra mare reli-gioni nostræ multa frequenter incommoditatum ge-nera tam spiritualiter quàm temporaliter paravit temporibus retroactis. Et quia præterita cavere in-struunt de futuris, prædictis incommoditatibus est-cum omni curiositate & diligentia occurrendum. Igitur ad illius statuti quod monachis per excom-municationis sententiam jam latam hujusmodi tran-situm interdicit observantiam pleniorẽ præci-piendo adicimus ut talibus nulla omnino sustenta-tio seu provisio nullumque subsidium ministretur, idemque transitus transeuntem ab administratione, si qua sibi commissã est, amoveat, & reddat man-sione privatum.

Visitationis officium, quod in locis nostri ordi-nis annis singulis exercetur, idè est introductum ut observantia regularis servetur, excessuum teme-ritas corrigatur, & morum deformitas reformetur, Sed quoniam munera, quæ veritatem subvertunt & justitiam impediunt, visitatores interdum debitum

non sinunt exercere officium in non modicum animarum periculum & ingentem læsionem locorum, statuimus ut visitatores à locis vel personis quæ visitaverint, aut in quibus se offert visitatio facienda, nihil in auro vel argento seu pecunia sive in aliis rebus, quæ meritò accipientis animum possint subvertere à semitis æquitatis, recipiant præter moderatas expensas. Alioquin dantes & recipientes ipso facto excommunicationis vinculo sint ligati, recipientesque totum quod receperint Abbati Cluniacensi restituere teneantur.

Receptorum in monachos multitudo sic Ecclesiam Cluniacensem, prioratus & domos ordinis reddit graviter oneratos quòd indigent in hac parte provisione celeri & succursu. Idcirco statuimus ut Priores nostri ordinis, de Caritate, de Lewis, & de sancto Martino Prioribus duntaxat exceptis, quemcunque in monachum citra triennium absque Abbatis Cluniacensis licentia recipere non præsumant. Alioquin contra hoc statutum recepti ab ordine expellantur, & receptores ad Cluniacensis Abbatis arbitrium puniantur.

Deposita de bonis ordinis nostri facta à nonnullis Prioribus, monachis, aliisve personis ipsius ordinis penes seculares alteriusve religionis personas prædicto ordini nostro inæstimabilia intulisse certum est detrimenta. Propter quod hujusmodi deposita de cetero fieri districtè & districtius prohibemus, & facta infra sex menses à tempore hujus statuti præcipimus in virtute obedientiæ penitus retractari. Qui autem hujus prohibitionis & præcepti nostri transgressores extiterint, sententiam excommunicationis, quam ex nunc in eos & in scriptis ferimus, ipso facto incurrant. Et si quis in fine suo super hoc inventus fuerit culpabilis seu reus, statuimus ut ecclesiastica careat sepultura. Quòd si

post sepulturam ipsius in notitiam venerit, ejus corpus vel ossa exhumentur & proiciantur extra cimiterium vel quemcunque alium locum sacrum. Proprietarios quoque monachos & conversos pœnis in omnibus & per omnia supradictis statuimus subjacere. Et ne cui habendi proprium occasio tribuatur, fratribus omnibus & singulis necessaria competenter, secundum quod locorum suppetunt facultates, præcipimus cum omni diligentia ministrari.

Jurisprudentia utiliter providere, attenta honestati hominum & saluti, ac malitiis eorum desiderans obviare, alienationes factas causa mutandi judicii, quas radix omnium malorum cupiditas in esse produxit, omnibus interdicit, eò quod non lucri honesti commoditas, sed iniquæ prædæ voracitas, commercium hujusmodi comiteretur. Quod interdictum nonnulli religiosi magnæ cupiditatis vitio irretiti accipientes ut vacuum seu vanum, in suam & suæ religionis ignominiam actiones & lites judiciales enere non verentur, ut sub umbra justitituli, quem sibi emptiones hujusmodi non tribuunt, per injustæ vexationis vehementiam suæ cupiditatis exerceant & assequantur rapinam. Cùm igitur talis contractus, quem infamia sequitur, scandalum pariat, salutem animarum interimat, & totaliter religionem honestatis abiciat & repellat, ab eo personas ordinis nostri quasunque sub prioratus vel administrationis alterius cujuslibet amissione præcipimus abstinere.

Litterarum apostolicæ sedis abusus injuriosè quamplures in expensis damnificat ac injustis laboribus opprimit & fatigat. Propter quod sanctio canonica abusorum malitiam certa pœna cohibet & castigat: Unde ne assensum præbere abusoribus videamur, & sic pœnam in nos canonis sentiamus, in

virtute obedientiæ præcipimus quatenus nullus Prior, obedientiarius, monachus, aliæve dicti ordinis nostri persona literas dictæ sedis, maximè si nostro & conventus nostri Cluniacensis nomine fuerint impetratæ, extendat ad res vel personas ad quas tenor literarum ipsarum eas extendi non patitur aut permittit.

Quoniam usura, in religiosis maximè, Deo & hominibus abominabile est vitium & peccatum, pignorationes rerum quæ hiis fiunt de quorum res ipsæ feudo non existunt, nec earum fructus computant in sortem, personas ordinis nostri quaslibet recipere, eò quòd in se usurariam contineant pravitatem, districtius inhibemus. Si quis autem contra præsumpserit, prioratum seu administrationem amittat, & ceteras pœnas contra usurarios editas patiatur.

Furti maculam criminis religiosos aliquos irrentis nonnulli prædecessorum nostrorum considerantes religionis puritatem atque munditiam maculare, sanctè & providè statuerunt quoscunque ordinis nostri confessos publicè vel convictos de huiusmodi crimine fore perpetuò carcerandos. Nos autem statutum ipsum justum & salubre innovantes, ad ejusdem criminis turpitudinem curiosius fugiendam adicimus tales pœnæ statuti illius absque ulla remissione, quam sibi dicti criminis immanitas denegat, subjacere.

Theologica scientia vitia fugere, imitari virtutes, & animarum desiderare salutem exhortans, est ab omnibus religiosis maximè summis desideriis appetenda. Idcirco nos, quibus nil carius nilque desiderabilius animarum salute, desiderantes in hac parte hiis quorum curam gerimus, prout ad nostrum spectat officium, providere, de consilio Difinitorum nostri Capituli generalis statuimus ut

nulla omnino ordinis nostri persona de cetero degens scholaris Parisius, ubi theologiæ studium vigere & florere dinoscitur, in quavis scientia studeat, nisi tantum in theologica facultate & logica, quæ ad illam scientiam viam parat.

Statuta Yvonis secundi in Angliâ edita apud Bermondeseyam in Capitulo provinciali inibi celebrato anno Domini MCC LXX. septimo in festo P. ad vincula.

BONÆ memoriæ Yvonis prædecessoris nostri An. 1277.
statutum, per quod Priorum nostri ordinis, eorum maximè de Angliâ, vagationes & exteriores discursus, mora ultra sex menses in transmarinis partibus, & regressus in Angliam, nisi primum colloquio cum Abbate Cluniacensi habito, prohibentur, eò quòd talia non necessitate, sed voluntate, immo temeritate potius attemptata in Dei & hominum offensam veniant, ordinis honestatem minuant, animarum salutem interimant, & bona ordinis temporalia inutiliter dissipent & consumant, præcipimus firmiter observari, adicientes ad ejusdem statuti declarationem & observantiam pleniorẽ ut nullus Priorum nostri ordinis de dicto regno nisi de Abbatis Cluniacensis aut alterius superioris mandato, seu pro suo ad generale Capitulum nostrum adventu, aliave de causa manifesta, quæ & legitima evidentissimè videatur, transfretare præsumat; sicque transfretans diligenter cavere studeat ne circa moræ spatium aut regressionis modum in prædicto diffinita statuto inveniaturs transgressor. Si quis autem contra præmissum statutum & nostrum præceptum quicquam attemptaverit, ab omnibus habeatur inobediens & rebellis.

Statutum prædecessoris prædicti sub attestatione divini iudicii & pœna sententiæ excommunicatio-
nis latæ prohibens ne quis Prior, administrator,
obedientiarius, vel monachus, aut conventus nos-
tri ordinis pro quacunque seculari ecclesiasticæ
persona alia fide jubeat, aut sigillum suum vel the-
saurum Ecclesiæ obligare præsumat, districtè &
districtiùs in virtute obedientiæ præcipimus invio-
labiliter observari. Et quoniam fidejussiones &
obligationes prædictæ ad desolationem locorum
ordinis nimiam veniunt, ultra pœnas prædictas ad
ejusdem observantiam statuti majorem adicimus
statuendo quòd qui contra statutum ipsum quis-
quam attemptare præsumperit, Prior prioratu sibi
commisso, administrator administratione, obe-
dientiarius obedientia seu quocunque officio tan-
quam inobedientes & rebelles ac dilapidatores no-
torii sine spe restitutionis perpetuò sint privati,
alios prioratus, administrationes, seu obedientias
nullatenus habituri. Monachus prædictis consen-
tiens in provincia illa nullam de cetero habeat man-
sionem. Et conventus qui instrumentis seu literis
super talibus confectis sigillum suum apponi con-
senserit, sigillo careat, nec deinceps sigillo proprio
possit uti. Alienationes quoque de bonis ordinis
immobilibus, redditibus, seu juribus quas sine ne-
cessitate monasteriorum urgente aut magna utilitate
eorum evidentissima & sine superioris licentia aut
assensu factas jura statuunt non valere, necnon con-
cessionem de bailliviis, præposituris, majoriis, de-
caniis, & consimilibus officiis ad loca nostri ordi-
nis spectantibus perpetuò fieri prohibemus. Quis
autem contra fecerint, tam alienatores quàm con-
cessores prædictos ac eis in hac parte assensum præ-
bentes, pœnis prædictis statuimus subjacere.

Quoniam nonnulli obedientiarii & monachi
nostri

nostri ordinis administrationum sibi commissarum amissionis & mansionum suarum mutationis timore in fideiussionibus, obligationibus, alienationibus, & concessionibus supradicto statuto plenius declaratis Priorum suorum interdum consentiunt voluntati, ne parendo eidem statuto Priorum suorum offensam super se inveniant provocatam & nequiter perturbare in vindictam, aut non parendo statuti sentiant in se pœnam, sicque sibi pareretur laqueus hinc & inde, in virtute obedientiæ prohibemus ne occasione cujusquam contradictionis aut dissensus in dictis obligationibus, alienationibus, & concessionibus quisquam Priorum obedientiariorum super sibi commissis administrationibus aut monachos super suis mansionibus infestet aliquatenus vel molestet, nec in aliis durius eos tractet. Alioquin pœnas contra inobedientes & rebelles editas sine remissione quacunque noverit se passurum.

Cùm Priores in non subjectis sibi locis nullam coercendi aut quomodolibet ordinandi habeant potestatem, certum est eos ad loca illa non posse quemquam suum commonachum mittere moraturum. Unde tales monachorum indebitas missiones omnino sine Cluniacensis Abbatis vel alterius superioris auctoritate fieri prohibemus quæ si forsitan fiant, eum qui mittetur præcipimus non admitti, & eum qui misit pro injusta commonachi sui vexatione statuimus fore graviter puniendum, quòdque Priores auctoritate propria gratiam sibi invicem facere non valeant in hac parte.

Quanto quis elegit jugum Domini indissolubile firmiter sibi jungi, tanto in domo Domini meretur amplius honorari. Hinc est quòd statuimus fratres ordinem nostrum professos in administrationum commissionibus præferri ceteris non professis.

Fugitivorum & aliorum quorundam nostri or-

dinis audacia non tam temeraria quàm insanis personas & bona nostri ordinis & alia invadere & rapere non veretur, invasorum incurrens infamiam & raptorum. Quorum temeritati cùm non sit aliquatenus indulgendum, statuimus ut tales absque cujusquam sententiæ excommunicationis incursum ab omnibus capiantur & in carcere recludantur quousque Cluniacensi Abbati vel ejus certo mandato reddantur secundùm quantitatem & qualitatem delicti debitè puniendi.

Cùm canones defectum in natalibus patientes non sinant ad ordines vel ecclesiastica beneficia promoveri, & legitimæ sanctiones talibus successionis commodum interdican, nos eos qui paterna de facili scelera imitantur & aliorum frequenter bonos mores corrumpunt prohibemus sine Abbatis Cluniacensis licentia de cetero in nostri ordinis monachos recipi vel conversos, ex nuncque recipiendi tales omnibus ordinis nostri Prioribus adimimus potestatem. Si qui verò contra hoc statutum reperti fuerint receptores, excommunicationis incurrant sententiam ipso facto, & recepti pro monachis aut conversis minimè habeantur, sibi que habitu nostræ religionis amoto, à fratrum consortio & locis ordinis expellantur.

Cùm pœna auctores suos tenere debeat, & publicæ utilitatis intersit ne crimina remaneant impunita, pœna justè criminosis inflicta non videtur sine juris injuria remittenda. Cùm igitur juris præcepta servari debeant illibata, statuimus ut persona nostri ordinis pro crimine de loco in locum morandi causa translata ad locum à quo translata est nullo tempore redeat moratura: quæ si alia fuerit pœna multata, nulla pœnæ illius remissio sibi fiat, maximè in alterius juris offensam dicentis facilitatem venia incentivum tribuere delinquendi. Hoc

autem non solum de transferendis intelligi volumus vel multandis, sed de jam translatis etiam & multatis. Quod statutum in virtute obedientie precipimus firmiter observari.

Quia venditiones, adensationes, vel firma in fraudem de redditibus seu bonis nostri ordinis ad pluralitatem annorum sive ad non modicum tempus factæ locis ordinis gravissimum inferunt detrimentum, statuimus ut nullus Prior, administrator, vel obedientiarius quicumque nisi de anno in annum vendete, adensare, seu ad firmam tradere audeat vel præsumat. Quod si tanta loci evidens necessitas aut utilitas manifesta aliter suaserit faciendum, annis singulis non nisi pro rata anni die tota quantitate pretii contingente aliquid exigatur quomodolibet aut levatur. Et si sic ad loci vel administrationis necessitatem tollendam vel commodum procurandum non sufficiat, venditionis, adensationis, & firmæ hujusmodi pretium majore parte conventus, si locus conventualis fuerit, vel omnibus fratribus, si non fuerit conventualis, sciencibus, ita quod super hoc possint perhibere testimonium veritati, in ipsius necessitatis vel utilitatis exigentiam totaliter convertatur. In eum vero qui contra fecerit ex nunc in scriptis excommunicationis sententiam promulgamus.

Epistola Simonis Presbyteri Cardinalis tituli sanctæ Albine ad conventum Cluniacensem.

VENERABILIBUS & carissimis Dominis An. 1295.
sociis & amicis & fratribus nostris domino Stephano Priori claustrali sacroque conventui Cluniacensi frater S. tituli sanctæ Balbinæ Presbyter Cardinalis salutem & vobis usque ad mortem in æternum obedire. De manu Domini sumo prospera, nunc adversa suscipimus; & expedit in illis

K x ij

nos cautelam , & in istis patientiam observare. De casu adverso qui tamen contigit mens vestra non excitat. Nam die Mercurii præcedente festum beati Michaelis venerabilis & pius Pater & Dominus noster Abbas Cluniacensis in urbe Romana diem clausit extremum. Quo rumore ad nos Anagninæ perlato , sine mora aliqua Dominum nostrum Papam adivimus , qui cum multa compassione defunctum absolvit , & supplicavimus quòd vobis suo sacro conventui permetteret , sicut hætenus fuit , liberam eligendi facultatem. Et cùm essent sex Cardinales præsentēs , allegata fuit consuetudo curiæ de prælaturis & officiis , præbendis & dignitatibus cedentium & decedentium in curia. Qua consuetudine non obstante voluit & vult & expressit vos habere liberam electionis factionem , nobis injungens expressè hoc vobis ex parte ipsius nuntiare & ex parte ipsius vos hortari in Domino de bona deliberare persona , quasi comminando ordini si familiaritate vel patria secus , quod absit contingeret attemptari. Datum Anagninæ III. Kal. Octobris.

*Nota quomodo Cluniacenses occupaverunt locum
sancti Martialis.*

An. 1063. **N**OTUM esse volumus cunctis hominibus quoniam beati Martialis Lemovicensis monasterium ab eodem sanctissimo patre ea libertate quam & ipse à Domino Jesu Christo acceperat in initio dispositum , & in eadem ab ipsius successoribus confirmatum , usque ad tempus sexti Abbatis Cluniacensis sancti Hugonis absque omni jugo omniumque mortalium subditione liberum semper & absolutum permansit. Quam libertatem Ludovicus etiam Francorum Rex , & , quod præcipuum

est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Leo Papa beati Petri Apostolorum principis sui que vice confirmans, sui etiam auctoritate privilegii integram inconvulsamque sub anathemate permanere præcepit. Qualiter autem hoc monasterium tam liberali prædictum auctoritate à Cluniacensibus occupatum sit, qualiterve qui Deo sanctoque Martiali famulabantur exinde ejecerint, in subsequenter elucebit. Præsidente quippe Lemovicensibus Ademaro Vicecomite, erat in Lemovicensi castro quidam Miles nomine Petrus Escauserius. Hic cum Abbati Cluniacensi Hugoni nomine familiaris existeret, Ademaro Lemovicensi Vicecomiti ut monasterium beati Martialis Cluniacensibus traderet sapissime persuadebat. At Vicecomes propter Abbatem Mainardum, qui eidem monasterio præerat, hoc difficillimum esse cognoscens petitioni illius minimè acquiescebat. Interea dum Petrus prædictus hæc sapius sapiusque Vicecomiti persuaderet, contigit supradictum Abbatem Mainardum præsentis vitæ adimplere terminum. Quod ipse Petrus ut cognovit, Vicecomitem audaciùs aggrediens hoc quod ipse rogaverat in promptu esse testatur. Quod etiam facere ne moraretur præstantissimum sibi equum nomine Miliscuts ab Abbate Cluniacensi, addito magno auri pondere, dari spondit. Sicque Vicecomes excæcatus tam equi quàm auti cupiditate quod petebatur facturum sese promisit. Defuncto, ut dictum est, Abbate Mainardo, prædictus Escauserius, pacto cum Vicecomite venditionis conventu, nuntios Cluniacum transmisit; indeque Abbatem Hugonem cum pluribus monachis Lemovicam perducans eos in Ecclesiam sancti Michaelis, quæ juxta curiam Vicecomitis sita est, furtim recepit. Postea autem, hoc est tertio Nonas Augusti, qua die beati Stephani celebratur inven-

tio , parans Vicecomes cœptum patrare opus , beati Martialis claustrum adiit , omnesque monachos advocari præcepit. Congregatis igitur omnibus , cum eis capitulum est ingressus , & quasi fideliter de eorum communi salute pertractans , ut sibi Abbatem eligerent præcepit. Illi verò ex majoribus suis , hoc est Gaufridum de Niolio , Guidonem cognomente Pautam , simulque Geraldum grammaticum , viros genere , litteris , & sanctitate præclaros in medium deducentes unum ex ipsis cum ejusdem Vicecomitis consilio sibi præficere voluerunt. Illis verò de hoc tractantibus , Vicecomes nihil penitus respondebat , sed declinem vultum gerens , eos loquentes auscultans , hoc quod facturus erat in cordeolvebat. Illo verò ita reticente , unus ex supradictis , Gaufridus scilicet de Niolio , cognito jam Cluniacensium adventu , tale fertur dedisse responsum. Non ignoramus , ait , Cluniacenses consensu vestro ut nos de monasterio nostro ejiciant advenisse. Utrum tamen fiat pro quo venerint nescimus. Tunc Vicecomes furore accensus eundem qui hoc dixerat per pannos artipiens vi aggressus est eum à claustro simul & à monasterio expellere. Videntes autem ceteri eum quem præcipuum inter se habebant ita duci , ac vercates Vicecomitem & milites qui cum eo erant , timore perculsi quò quisque potuit aufugerunt , remanentibus tamen infantibus ac juvenibus , quot & postea Abbas ipse , timens ne aliquis ibi remaneret qui ei suisque quandoque noceret , per monasteria sua quasi captivos transmisit. Expulsis itaque à monasterio suo , ut dictum est , monachis , Abbatem Cluniacensem ab Ecclesia sancti Michaelis , ubi morabatur , Vicecomes advocari præcepit. Quo veniente , parvi ex suis monachis , qui jam cum Vicecomite advenerant , exierunt contra eum in

fuis froccis foras per cimiterium quasi cum processione eum recipientes. Sicque vi laica violentaque præsumptione naturales monachos expellentes, contra jus, contra fas, contra bonum, contra sanctos canones, contra Apostolicorum decreta, contraque omnem rectitudinem ecclesiasticam vi sua utentes, jus postponentes, aliis ex adverso reclamantibus ei sic sic monasterium tradentes, ipsum Abbatem in sede beati Martialis imposuerunt. Ita se res habet. Sed ne oblivioni tradidisse videar, postquam Cluniacenses monasterium hoc acceperunt, prædictæ libertatis sigilla in eo reperientes comminuerunt. Actum est hoc anno gratiæ MLXIII.

Ex chronico Gaufredi Prioris Vossensis,

Anno Domini MLXIII. Nonis Augusti invaserunt locum sancti Martialis Cluniacensis per fraudem Ademari filii Guidonis Vicecomitis & Petri Escansarii, qui pro hoc dedit eidem Vicecomitis equum optimum qui appellabatur Milescuts.

Ademarus Vicecomes Lemovicensis & Humberga ejus uxor donant abbatiā sancti Martialis Hugoni Abbati Cluniacensi.

NOVERINT omnes sanctæ matris Ecclesiæ An. 1062.
filii ac fideles, tam præsentis quàm futuri temporis quòd ego Ademarus Vicecomes Lemovicensis domno Hugoni Abbati Cluniacensis monasterii omnibusque successoribus ejus Abbatibus qui idem monasterium Cluniacense regulariter gubernabunt dono & trado abbatiā sancti Martialis Lemovicensis cum consensu & auctoritate domni Iterii ejusdem civitatis Episcopi Canonicorumque ejus necnon & conjugis meæ Umbergæ filiorum.

K k iij

que meorum & obtinatum ob indulgentiam peccatorum nostrorum & parentum nostrorum, & maximè eorum quæ de eadem abbazia contraximus, consentientes monachos ibidem degentes non secundum regulam sancti Benedicti vivere, & animarum regimen symoniacè eumentibus Abbatibus vendentes. Quam hæresim cum ab initio nascentis Ecclesiæ beatus Petrus Apostolorum princeps in ipso suo capite extinxerit, nuper tamen sanctus Leo Papa & omnes deinceps ejus successores perpetuo anathemate damnaverunt Pœnitens igitur præteritorum excessum meorum, & confidens ejusdem Abbatis successorumque ejus industria eandem abbaziam sancti Martialis ad regularem tramitem posse reduci, & detestabilem hæresim symoniacam Deo adjuvante funditus expelli, dono & trado prædictam abbaziam prædicto Hugoni Abbati omnibusque successoribus ejus Abbatibus regulariter viventibus deinceps perpetuò possidendam, & Abbates quos eidem loco tam ipse quàm successores ejus præfecerint, si, quod absit, pro mala conversatione removendi fuerint, ipse & successores ejus submoveant eos, & meliores substituant absque contradictione ullius hominis, nihil in eadem abbazia neque ego neque successores mei retinendo, exceptis his consuetudinibus, cc. solidis ad vindemiam colligendam in festivitate sancti Aredii reddendis & sagmario in hostem præstando cum famulo: qui sagmatius hoste transacta monasterio reddatur, & uno recepto Comitum Pictavenfis per jussionem Vicecomitis, & justitia panis & vini, cum in hanc villam venerit. Eo tenore ut hanc donationem & traditionem omnes successores mei confirment & hanc cartam laudent & auctorizent, & hæc traditio nostra, ut stabilis & inconculsa permaneat, apostolica auctoritate fir-

metur. Quòd si ego aut successorum meorum aliquis hanc traditionem infringere aut contradicere voluerit, iram Dei omnipotentis & anathema perpetuum incurrat, & prafatus Hugo Abbas & successores ejus apud ejusdem civitatis Episcopum & omnes Christianos & præcipuè apud apostolicam sedem habeat potestatem reclamandi.

Facta est autem hæc traditio in urbe eadem Lemovicensi anno incarnationis dominicæ MLXII. indictione XV. regnante Philippo Francorum Rege anno II. Cujus traditionis confirmatores & consignatores & testes hii sunt. In primis Iterius Episcopus signavit. Ademarus Vicecomes signavit cum quatuor filiis suis, & uxor ejus Umberga.

*Charta sancti Martialis Lemovicensis
de electione Abbatis.*

NOTUM sit omnibus Christi fidelibus tam præsentibus quàm futuris quia dum bonæ memoriæ domnus Ademarus Abbas Lemovicensis obisset, orta est dissensio de electione Abbatis. Sed veniens domnus ac venerabilis Pontius Cluniacensis Abbas, sedato tumultu monachorum ac burgensium, qui auctoritate Ademari nobilissimi Vicecomitis maximè fuerat exortus, prædictum Vicecomitem ex hoc convenit. Qui ejus redargutionem, ut erat vir sapiens, benignè suscipiens, in Capitulo coram omnibus ipsam electionem omnino guerpivit vel dimisit unà cum filio suo Guidone. Quod & Abbates qui præsentés aderant & ejusdem cænobii fratres fecerunt, & se in voluntate & dispositione domni Pontii Abbatis ex toto commiserunt. Supradictus etiam Vicecomes Ademarum confirmavit in manu domni Pontii Abbatis donum quod pater ejus Ademarum de monasterio

An. 1114.

fecerat, ut neque ipse neque filii ejus neque aliquis ex propinquis vel successoribus ipsius futuris temporibus ullo modo ipsam electionem requirerent vel inde se intromitterent, sed sicut auctoritate apostolica decretum est, & maximè Urbani Papæ, in potestate & arbitrio atque ordinatione Abbatum Cluniacensium tam electio Abbatis quàm dispositio ejusdem cœnobii sancti Martialis per cuncta sibi succedentia tempora permanerent. Quo facto, Abbatem eis prudentissimum virum domnum Bernardum olim Camerarium tunc autem Cluniacensem Priorem, constituit; in cujus electione & ordinatione omnes pariter una voce acclamaverunt. Acta sunt hæc apud Lemovicas publicè anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo CXIII. indictione VII. epacta XII. Non. Octobris. Testes autem fuerunt hi, Rainaldus Abbas Vossienfis, Stephanus Abbas sancti Augustini, Ademarus Abbas sancti Sori, Eldebertus Decanus sedis Lemovicensis cum omni Capitulo. Laici autem fuerunt Amelius de Camboras, Geraldus & Gulferius frater ejus de Turribus, Bernardus de Vivinals, & Aimericus, Bernardus frater ejus, Theodardus vicarius. Regnante Ludovico Rege Francorum, præsidente in sede Lemovicensi Eustorgio Pontifice.

Narratio de Hugone de Bruccia Abbate sancti Martialis Lemovicensis.

An. 1216. **V**IGESIMUS sextus Abbas fuit Hugo de Bruccia. Præfuit annis quatuordecim & sex mensibus. In cœna Domini in morbum incidit; à quo cum sanare non posset per annum, vergebat istud cœnobiū in detrimentum, cum nec ipse illud gubernare sufficeret, nec à fratribus mo-

nitus regimini resignare vellet illud. Contigit illis diebus, quando Johannes Rex Anglorum castrum de Axia accepit, quod quidam monachus nomine Alermus prædicti Regis pœnitentiarius ad nos veniens societatem nostram in capitulo obtinuit. Statim ad abbatiam adipiscendam anhelare se recepit. Secundo anno, mensè Augusto visitavit hunc locum quidam Legatus natione Anglicus Robertus de Corfo populos admonens cruces facere ad terram Jerusalem liberandam. Unde Dominus Hugo Abbas ei placere gestiens crucem suscepit, & Episcopus Lemovicensis similiter. Deinde Legatus perpendens Abbatem esse insufficientem, cum alium apostolica auctoritate ad placitum suum in ejus loco vellet inthronizare, cœpit rogare conventum in capitulo ut tam Abbas quàm monachi hujus loci ordinationem in eum ponerent. Quod Abbas, quasi de ipso bene confidens, acquievit. Sed conventus ei nullo modo in hoc acquiescere noluit. Qui cum à nobis recessisset, & sexaginta libras de Tornis ab Abbate nostro pro munere suscepisset, & eum confirmasset in Abbatem, post duos menses iterum mandavit tam Abbati quàm majoribus istius loci ut in festo sancti Dionysii à Peiteus ei occurrerent: Quod cum fecissent, ex insperato Abbatem deposuit, & monachis appellantibus Alermum supradictum Abbatem eis nominavit, quem postea Episcopo Engolismensi benedicere fecit, nullo de monachis nostris consentiente. Cumque hoc ad aures nostras pervenisset, omnes simul in unum congregati affirmavimus nos hunc Alermum pro Abbate nullo modo suscipere nisi per Dominum Papam coacti. Tunc mandantes Præpositos & Priores nostros, diem electionis assignantes Dominica infra octavas sancti Martini, more antiquo electio facta est de Petro

Lagrifa tunc Præposito de Roxa, qui tunc erat Diaconus, quem statim Johannes Episcopus Lemovicensis confirmavit, sed benedictionem ei dare distulit. Cùmque generalis synodus Romæ in anno sequenti immineret, Alermus illuc perrexit. Sed Petrus electus noster infirmitate detentus pro se nuntios misit; qui Domino Papæ nihil obtulerunt; sed sex mille solidos inutiliter expenderunt. Cùmque post epiphaniam Dominus Pápa Innocentius III. causam nostram audisset, exemplo electionem nostram cassavit, & nos privilegio eligendi privavit, insuper Johannem Episcopum vehementer increpavit quòd talem electionem confirmasset. Post duos menses dedit commissionem Episcopo Petragoricensi, Decano Engolismensi, & Archidiacono Xantonensi ut ad hanc Ecclesiam personaliter accedentes præfatum Alermum, si possent probare fore idoneum, Abbatem præficerent, & nos ad exhibendam ei reverentiam auctoritate apostolica compellerent. Qui accepta commissione diem nobis assignaverunt in festo sancti Laurentii. Sed infra hos dies audita est repentina mors Domini Papæ. Tunc convenerunt multi sapientes & jurisperiti à nobis rogati. Geraldus Abbas Cluniacensis misit pro se Priorem Nivernensem & duos alios. In primis dictum est ad tres judices eos fore privatos potestate judiciaria. Sed ad dandum consilium qualiter Ecclesia idoneum pastorem haberet socii sunt admissi. Lecta epistola Domini Papæ, apparebat nullum alium Abbatem esse nisi Alermum, si idoneus à judicibus comprobaretur. Quod revera contigisset, nisi mors summi Pontificis intervenisset. Cùmque tentatum omnimodis fuisset si aliquis ex nostris eum & nullus fuit inventus. Quid plura? Omnes simul tam monachi quàm laici in capitulo convenerunt, &

Alerimum rogaverunt ut daret pacem Ecclesiæ periclitanti, & acciperet de bonis Ecclesiæ quicquid vellet. Qui cum precibus acquievisset nostris, juravit unus pro omnibus aliis Annonius nomine quod arbitrio trium judicum provideretur. Quo factò, tres electi cum tribus iudicibus in sepulchrum sunt ingressi. Post duas horas eligerunt Capicerium in Abbatem. Et hæc facta sunt anno MCCXVI.

Notitia de Modulantia.

QUALITER beatus Martialis acquisivit terram illam quæ appellatur Modulantia in comitatu Ruthenico patet sic.

Erat quidam illo tempore homo nobilis genere * *Vide Gan-
fred. Vos.
cap. 7. pag.
282.* Yschafredus timens Deum. Hic venit Lemovicas orationis causa, & ibi per unam quadragesimam commoratus est cum uxore sua Rixenda & cum aliis satellitibus suis vel aliis compluribus persistentibus die ac nocte in orationibus ante sepulcrum beati Martialis. Cum autem appropinquaret tempus revertendi ad propria, cogitans de misericordia Dei & tremendo dei iudicii, & videns tantam sanctitatem loci & monachos timentes Deum ibidem habitantes & perseverantes in Dei servitio, petivit ab Abbate Gaufrido, qui tunc erat, sive cuncta congregatione ut se participem facerent beneficiorum suorum. Cui Abbas rectè obediens, dedit ei societatem in præsentia fratrum. Ipse autem Yschafredus fecit convenientiam talem Deo & sancto Martiali in præsentia fratrum ejusdem loci ut si filius ejus Deusdet sine infante legitimo moreretur, terra sua quam habebat in alode infra duos fluvios Biauro & Avarione ad locum sancti Salvatoris & sancti Martialis

remaneat Lemovicas, extra illam terram quam dedit filiabus suis in hereditatem; ex quibus una fuit monacha; alteram, ea moriente, ditatam hereditate reliquit cum matre Prior enim filia, quæ monacha fuit, Ricardis vocabatur, minor verò Alpasia nuncupabatur; de qua dixit ipse quòd si sine infante legitimo moreretur, sua pars de alode in ipsa convenientia remaneret. Postquam igitur reversus est ad propria Yschafredus, venerunt duo viri ex parte Ruthenica similiter ad devotionem Lemovicas in monasterio sancti Martialis in diebus domni Odoltrici Abbatis: quorum unus laicus, Raynaldus Bellus homo vocabatur, alter verò sacerdos, qui Simplicius appellabatur. Cum ergo se cognovit Yschafredus appropinquare ad mortem & cœpit ægrotare, fecit scribere supradictam convenientiam, quam ipse & uxor ejus & filius ejus manibus propriis firmaverunt, teste Roberto Presbytero & Deusdet prænomen Principale, in quorum providentia reliquit suam elemosynam. Ipse verò migravit à sæculo jubente Domino nostro, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

De supradicta terra reliquit Yschafredus tunc unum mansum in dominio sancti Martialis, qui mansus est illa Vicaria. Mortuus est Yschafredus, & sepelierunt eum in Ecclesia de Mutore, quæ est in ipsius alode. Postea uxor ejus & filius ejus venerunt Lemovicas, feceruntque ipsam donationem; firmaverunt cartam, & narraverunt omnia sicut suprà dictum est, & reverterunt ad propria. Tunc misit domnus Odoltricus Abbas Simplicium, unum è duobus de quibus suprà diximus, in Ruthenico mansum illum revocare & signum crucis levare. In die verò sextæ feriæ leva-

Vide Gan- Verunt crucem, Simplicius videlicet monachus

& Deusdet & Rixendis. Et octavo die ab ipsa *fred. Vas.*
sexta feria Deusdet ille filius Yschafredi interfec- *pag. 287.*
tus est, sepelierunt eum ad ipsam Ecclesiam de
Mutore. Tunc illa convenientia quam fecerat Ys-
chafredus Deo & sancto Martiali de supradicta
terra consequuta est, eò quòd filius Yschafredi
sine filiis obiit. Cùm autem audissent nepotes Ys-
chafredi quòd mortuus esset filius ejus, contrapel-
laverunt honorem illum dicentes: Avunculus erat.
Post mortem uxoris ejus sua hereditas nostra erit.
Non enim potuit quicquam dare nec alienare:
quia noster avus talem constitutum fecit ut si unus
de filiis suis sine infante moreretur, non posset
hereditatem suam alienare à germanis fratribus.
Et hæc sunt nomina eorum qui contrapellabant
terram quam Yschafredus dimiserat Deo & sancto
Martiali, Bernardus scilicet filius Hugonis, &
Hugo de Peyrola, Aymo filius Vereri & fratres
sui, Stephanus videlicet & Deusdet de Cassanis
Begonenfes. Postea Guido de Castellomario pe-
rivit sibi dari Alpasiam filiam Yschafredi, & dedit
dona pro ea Bernardo, & promisit ut de terra Ys-
chafredi amplius non requireret nisi quantum Ys-
chafredus filie dimiserat, & postea fallens contra-
pellavit mediam Modulantiæ, eò quòd fecisset
Rixendis jus sponsalitiæ. Remisit autem Dominus
Abbas Simplicium monachum requirere hanc cau-
sam. Qui perrexit, & invenit quas Aymo avus eo-
rum fieri jusserat de terra illa. Et condixit placi-
tum Simplicius in castrum qui dicitur Malamorte,
& fecit legere eas audientibus parentibus & ne-
potibus & aliis multis. Ibi cognoverunt quia Ber-
nardus filius Hugonis nullam querelam justam ha-
beret in hac terra. Idcirco eam postea non requi-
sivit. Sed filii Vereri requisierunt sicut & prius &
Guido similiter. Alio die venerunt filii Vereri &

Simplicius in castro de Monteolivo in præsentia Hugonis Comitis & Arnaldi Episcopi & Abbatis sancti Amantii & aliorum multorum nobilium. Et convenerunt aliud placitum ; in quo fuit Abbas Odolricus ; & venit in terram quæ dicitur Modulantia cum Comite Hugone & Arnaldo Episcopo & aliis multis , & levaverunt crucem in loco ubi Ecclesiam volebat Odolricus Abbas ædificare. Sed hoc contradixit postea Guido. Tunc Arnaldus Episcopus excommunicavit eum & castella ubi remanebat. Et ille exiens de Rutenia , habitavit in Albienſe in castro Montirato , in quo accensus ignis domos plurimas succendit. Multi quippe dixerunt propter peccata Guidonis hoc eveniſſe. Dedit Abbas Odolricus sexaginta solidos supradicto Bernardo ut non fuisset ei contrarius , sed ut firmaret cartam. quod & fecit. Et fratres suos firmare convenit , & firmaverunt. Filii verò Vereri venerunt Lemovicas , reliquerunt ea omnia quæ requirebant , & firmaverunt cartam. Insuper dederunt de eorum terra Deo & sancto Martiali , Aymon quidem unam vineam & illa prata , Stephanus illum mansum de Poleminuto , Deusdet unum mansum de super Cassaneas. Et acceperunt propter hoc trecentos solidos de Abbate & congregatione sancti Martialis. Et petierunt à Domino Abbate & monachis absolutionem , si de hoc peccatum haberent , & ut daret illis aliquam rem in signum victoriæ ex parte Dei & sancti Martialis , quia contigerat eis eo tempore prælium cum inimicis , & dum fuerant multi , à paucis fuerant superati. Quo audito , Abbas & congregatio fecerunt eis absolutionem. Et dedit Abbas Aymoni unum falconem pulchrum , ut ei esset in signum victoriæ ex parte Dei & sancti Martialis , si ille fidem quam promittebat teneret. Et fecerunt convenientiam ,

fi

si infantes non haberent , ut amplius de eorum terra dimitterent sancto Martiali , Aymo unum mansum de poio illo quem Gallus tenet , Stephanus unum capud mansi in illa prata cum vineis , Deusdet illum mansum de Murato ubi Bernardus manebat cum vineis , & sepultura eorum sit ad illam Ecclesiam quam ædificaturi erant Abbas & sui. Dominus autem Amelius dignissimus pastor Ecclesiæ Albienfis iussit ad se venire Simplicium monachum , & fecit inter eos placitum quòd ambo simul perrexerunt Ruthenam , ubi Episcopus Arnaldus jacebat malè habens. Placuit Arnaldo Episcopo , & solvit Guidonem ab excommunicatione , & cum consilio suo perrexit Lemovicas cum uxore sua , & reliquerunt omnem querelam quam habebant in terra supradicta , & insuper dederunt Deo & sancto Martiali unum mansum qui dicitur Combocantomacia. Dedit ei Abbas centum solidos , & insuper Guido non requirebat. Et promissit ei quòd si filium haberet ex ipsa filia Yschafredi , monachum illum faceret. Ipsi convenerunt sepulturam suam ad Ecclesiam supradictam , si redirent ad propria. De supradictis guirpitionibus sciatis certissimè quòd nec guardiam nec commendam retinuerunt , sed totum & integrum sicut Yschafredus tenuerat reliquerunt , & cartam Yschafredi firmaverunt. Abba verò promissit ut de communia sancti Martialis non ciciat nec per guardiam nec per donum , sed suo dominio aut in Lemovicas aut in illa Ecclesia quæ propter hoc ædificanda erat maneat.

Interea hac eadem hereditate bonæ memoriæ antè præfati Yschafredi omni ex parte in dominio beatissimi Martialis jure perpetuo redacta , placuit Abbati Odolrico cunctaque ejus congregationi , unà cum consilio gloriosi præfulis Ruthenenfis ci-

vitatis Arnaldi & Comitis Hugonis, Amelii Albiensis Episcopi, Ademari, atque Berengarii, Odilonis, Bernardi, & aliorum, construere Ecclesiam in ipsa jamdicta possessione in loco qui dicitur Rivo petroso sive Tres vias propter ibidem trium viarum conjunctionem, in nomine sanctæ & individue trinitatis, & in memoriam sancti Apostoli Martialis. Tunc obiit dictus Episcopus Arnaldus servus Dei, quem multum diligebat Deus.

Acta de matrimonio Amedei IV. Comitis Sabaudia cum Cecilia filia Bavalli del Bauz.

An. 1244. **I**N nomine patris & filii & spiritus sancti. Amen. Notum sit omnibus quod nobiles viri, videlicet Dominus Ademarus Dominus Brexiaci, Dominus Umberto de Saissello, & Dominus Aymo de Compeis, nuntii destinati ab illustri viro Domino Amedeo Comite Sabaudia & in Italia Marchione ad tractandum de matrimonio contrahendo inter eundem Dominum Amedeum Comitem Sabaudia supradictum & Dominam Cæciliam neptem illustris viri Domini Raymundi Comitis Tolosani, filiam nobilis viri Domini Barralli del Bauz, litteras ejusdem Domini Comitis Sabaudia præfatas deferentes in præsentia præfati Domini Comitis Tolosani & venerabilis Domini R. Episcopi Tolosani ostenderunt, quarum tenor talis erat. *Notum sit omnibus quod nos Amedeus Comes Sabaudia & in Italia Marchio juramento præfato promittimus ratum & firmum habere in perpetuum quicquid factum fuerit seu ordinatum aliquo modo per dilectos nostros & fideles, videlicet Ademarum dominum Brexiaci & Dominum Ubertum de Saissello viros venerabiles & discretos, super matrimonio celebrando in-*

ter nos ex una parte & neprem nobilis viri & discreti
 Domini Comitis Tolosani, filiam Domini Barrandi
 del Bauz, ex altera, & quicquid fecerint seu promi-
 serint super ipso matrimonio facere, totum sub eodem
 iuramento ratum promittimus nos habere, tenere fir-
 miter & observare, & nunquam contravenire. Actum
 est hoc apud Chamberiacum MCCXLIII. indic-
 tione secunda, die Martis ante festum omnium sancto-
 rum. Et sciendum quod nos damus eis plenariam po-
 testatem faciendi, & quicquid fecerint v.l. non firmitas
 totum firmum promittimus nos habere. Illustri viro &
 amico carissimo Raymundo Dei gratia Comiti Tolo-
 sano & Marchioni Provinciae Amedeus Comes Sa-
 baudia eadem gratia & Marchio in Italia sanctem
 & paratam ad sua beneplacita voluntatem. Domina-
 tioni vestre tenore presentium declaramus quod ea qua
 dilectus & fidelis noster Dominus Aymo de Comprie
 super matrimonio filie Domini Barrandi del Bauz ex
 parte nostra vobis dixerit, ac si nos ore tenus dicre-
 mus, firmiter credatis, promittentes bona fide quic-
 quid vobis dixerit super dicto matrimonio securum in-
 violabiliter observari & omnia firmitate attendentes.
 Datum apud Eccōn Dominica post festum beati Bar-
 tholomaei. Quibus litteris inspectis & diligenter
 intellectis, & habito maturo & diligenti tractatu
 super praedicto matrimonio faciendo, praedicti
 nuncii Domini Comitis Sabaudiae ex parte ipsius
 Comitis Sabaudiae solempniter promiserunt se ef-
 fecturos quod Dominus Comes Sabaudiae dictam
 nobilem Cæciliam accipiet in uxorem cum a dicto
 Domino Comite Tolosano per se vel certum nun-
 tium seu litteras fuerit requisitus, & praefatus
 Comes Tolosanus sollempniter promisit se effec-
 turum quod dicta nobilis Cæcilia accipiet in ma-
 ritum praefatum Dominum Sabaudiae cum ab eo-
 dem Domino Comite Sabaudiae per se vel litteras

& præfatos nuncios prædicti Comitis Sabaudie pro eodem quod in reddenda & lucranda dote & dotis augmento prædictis consuetudo terræ Comitis Sabaudie in omnibus observetur. Hæc autem omnia universa & singula dicti nuncii, scilicet Ademarus dominus Bixiaci, Dominus Ubertus de Saifello, Dominus Aymo de Compeis, prædicto Domino Comite Sabaudie à se promissa se completuros & facturos quod per Dominum Comitem Sabaudie compleantur tactis sacrosanctis evangeliiis corporaliter juraverunt. Et dictus Dominus Comes Tolosanus hæc omnia universa & singula à se promissa se facturum & completurum juravit tactis corporaliter evangeliiis sacrosanctis, ita tamen si prædictum matrimonium legitime & canonicè poterit consummari. Ad majorem autem firmitatem omnium prædictorum prædicti nuncii Domini Comitis Sabaudie sigillo ejusdem Domini Comitis Sabaudie, quod secum deferebant ad hoc specialiter ut omnia quæ de prædicto matrimonio sunt acta per eos eodem sigillo communirent, præsentibus litteras sigillarunt & propriis sigillis appositis munierunt. Et Dominus Comes Tolosanus & Dominus Barraudus del Bauz, qui prædictum matrimonium juravit se completurum, præsentem paginam sigillorum suorum munimine roborarunt. Acta sunt hæc apud Tolosam in castro Narbonensi, ubi fuerunt testes vocati & rogati venerabilis Pater R. Episcopus Tolosanus, A. Vicecomes Narbonensis, R. Præpositus Tolosæ, Ciquardus Alu-
mandi, G. Cochids Villæ longæ, Poncius de Villanova, Dominus Hugo de Maxico, Hugo Malleti, Dominus W. de Bollo, Dominus Petrus de Claromonte, & plures alii ad hoc specialiter vocati.

Et ego Jacobus scriptor Domini Comitis Sabau-

L l iij

diæ hiis omnibus præfens interfui, & has præfentes litteras per alphabetum divifas anno Domini millefimo CC. XLIII. X. Kalendas Decembris, indiétione fecunda, de mandato partium fcripsi & tradidi feliciter.

Seillé de fix feaux en lacqs de foye rouge, dont il ne reſte que celuy du Seigneur de Briſſieux, & celuy du Comte de Toulouſe.

An. 1249.

REVERENDO in Chriſto Patri ac Domino . . . Dei providentia Epifcopo Tolofano, atque viris nobilibus amicis ſuis kariffimis Domino Rey. Gaucelmi Domino Lunelli ac Domino Sicardo Alamandy, Amedeus Comes Sabaudia & in Italia Marchio ſalutem & promptam ad eorum beneplacita & mandata voluntatem. Cùm nos, ſicut veſtra benignitas atque nobilitas, ut credimus, non ignorat, per religioſum virum dilectum noſtrum Priorem de Altacumba & per ſcriptorem noſtrum vobis in anno nuper præterito direximus ſcripta noſtra ut nobis per eoſdem nuntios tria millia centum ſeptingentas quinquaginta libras quas nobis debebat illuſtris vir Dominus Comes Tolofanus bonæ memoriæ, & quas nobis tactis Evangeliiis pro dote neptis ſuæ & uxoris noſtræ promiferat bona fide efficaciter ſoluturas, transmittere curaretis, & vos pro dicto Comite Tolofano nobis exſtiteritis fidejussores & principales per ſacramentum à vobis corporaliter præſtitum, & ſitis etiam executores ipſius Comitis teſtamenti. Verùm nobis per dictos nuncios vobis litteratoriè intimaviſtis quòd vos veſtrum bonum ac certum nuncium cum reſponſione plenaria & decente infra feſtum beati Michaelis nuper præteritum ad noſtram præſentiam mitteretis, quod nondum curaviſtis facere, de quo non modicum

admiramur. Quapropter nos coacti super hoc iterato vobis duximus rescribendum quatinus sicut nobis in dicta summa pecuniæ per sacramentum & parte dicti Comitis tenemini . & ipsius Domini Comitis anima obligatur nobis similiter & tenetur , tractare efficaciter debeatis ut dicta summa pecuniæ nobis in proximo in integrum persolvatur , & ne ipsius pecuniæ solutio amplius de cetero differatur. Cum solutionis terminus , sicut scitis , jamdiu est sit elapsus , non debetis enimvero , ut nobis videtur elucide , pati ullatenus quod tam illustri vii anima sicut Domini Comitum Tolosani pro tantilla summa pecuniæ de perjurio obingeretur , nec vos valeatis similiter de perjurio reprehendi : Hoc etiam taliter facientes quod vobis cedat ad honorem non modicum & nobis ad commodum & profectum , & ut vobis teneamur ad gratiarum multimodas actiones. Et quicquid inde facere volueritis nobis per latorem præsentem rescribatis. Datum VII. Idus Martii, Indictione nona.

Mamerti Claudiani epistola ad Sapaudum rhetorem.

DOCTISSIMO viro Sapaudo rhetori Claudianus. Disciplinarum omnium atque artium magistra Græcia idcirco maximè nobilibus studiis provecta est atque orbem penè totum multiplicibus complexa doctrinis , quoniam nemo illic omnium fuit qui quicquam bonæ frugis ferret cui non par merito honos fiet. Hinc nonnulli mortales naturam penè supergressi mortalium , extentis usquequaque excellentium ingeniorum viribus , infatigabilibus curis rerum abdita rimantes , repositas originalium primordiorum causas & temporaliter fluctuantium substantiarum præfixos terminos indage & arte complexi , non modò

*Ei scribit
Sidonius
lib. 5. epist.
10.*

intra mundanum sed super cælestē etiam introire secretum. Quod mihi in præsentiarum usus est dicere, quoniam bonarum artium jam inde à proavorum nostrorum seculis facta jactura, & animi cultum despiciens, quo solo præstat pecudi gens humana, deliriis & divitiis serviens, ignaviæ & inscitæ famula, passum porro dedit cum doctrina virtutem. Nam quòd non modò ad innovandum quippiam, sed ne ad dediscendum quidem absque te uno disciplinæ nobilis ullus aspirat, negligentia id humanæ ascribimus an naturæ? Si malum istoc naturæ vitio vertimus, numquidnam à genere humano differre dici potest genus humanum, aut ingenia eadem non sunt quæ fuere prius, aut Cicero sui seculi summus orator nata secum bona accepto habuit, & non mage parvi pendens domestica & civica, ad usque Græciam capessendæ opulentioris scientiæ gratia peregrinatus est, aut forsan Platon apex culmenque philosophiæ privo naturæ bono contentus, post Socratis dogmata angustiorē credens Græciam doctrinarum quàm esse virtutum, non usque ad Ægyptum & ad usque Bragmanos Indorum & ad usque Pythagoricarum doctrinarum per heredes indefessus rerum scrutator accessit? Taceo ceteros, quia nec tempus nec opus hujusce rei capax est. Unum illud procul ambiguo dixerim, nostro seculo non ingenia deesse, sed studia. Quorum egomet studiorum quasi quandam mortem flebili velut epitaphio tumularem, nisi tute eadem venerabili professione, laudabili solertia, acri ingenio, profuente eloquio resuscitavisses. Quod equidem bonum eo admirabilius est mihi quo desperatius fuit. Video enim os Romanum, non modò negligentia, sed pudori esse Romanis, grammaticam uti quandam barbaram barbarismi & solercismi pugna

& calce propelli, dialecticem tanquam Amazonem stricto decertaturam gladio formidari, rhetoricam ac si grandem dominam in angusto non recipi, musicem verò & geometricam atque arithmeticam, tres quasi furias, despui, pòt hinc philosophiam atque uti quoddam ominosum bestiale numerari. Sed hæc in laudem tuam suggestui sunt; quia si multi quorum tu es studiorum forent, futurus eras scilicet, etsi non omnium potior, unus ex multis. Hinc verò, procul injuria, ceterorum penes Galliam nostram professionis tuæ par unus & solus es. Neque dictum istuc aut assentationi aut adulationi detur. Nequaquam profectò vel egomet adulari possum, vel tu indiges falsò laudari. Sed erui atque avelli infixæ animo meo nequit declamationum tuarum suavitas mixta virtute, Attici mōre mellis, cui suapte natura indita sunt medela, fortitudo, dulcedo, quod in hyblæ jugis volucris atque opifex apicula cœlitus deciduum haustu capiens fabrefactis mansò florigeris infundit, filiorumque fabricatrix virginittis suæ fœturam alit atque imbuit ubere favorum, ita tu scilicet è summis auctoribus velut è magnis montibus doctiora quæque velut thymia flagrantia & fœcundiora veluti quædam florida præcerpens, quos ingenii melle repleas, eloquentiæ conficis favos, è quibus item discipulorum tibimet velut filiorum numerositas dilecta formatur; quæ Græcarum quoque disciplinarum nectare imbuta, ac si melle Attico pasta, ut occæperit pennis strepere, eloquentiæ favos & ipsa conficiet. Modò tu fac memineris docendi munus tibi à proavis & citra hereditarium fore, eoque copiosius te adniti oportere scientiæ quo multiplex in te à majoribus profecta tuis doctrina confluit. Admonitus quoque sis oportet Viennensis urbis nobilitatis anti-

quæ, cujus tu civis & doctor non otio duplex debitum solves, à quo bifariam quæritur vel patribus respondere vel patriæ. Illud jam in fine sermonis perquam familiariter quæso, ut spreis novitiarum ratiuncularum puerilibus nugis, nullum lætitudinis his tempus infumas, quasdam resonantium sermunculorum taureas rotant, & oratoriam fortitudinem plaudentibus concinnatis evirant. Nævius & Plautus tibi ad elegantiam, Cato ad gravitatem, Varro ad peritiam, Græchus ad acrimoniam, Chrysippus ad disciplinam, Fronto ad pompam, Cicero ad eloquentiam capeffendam usui sint. Quisquis enim recentiorum aliquid dignum memoria scriptitavit, non & ipse novitios legit. Illi ergo reventilandi memoriæque mandandi sunt de quibus isti potuere proficere quos miramur. Istoc ego tamen amicitiae testimoniū aliquo forsitan plusculum familiariter intuli. Sed benivolentiæ tuæ venia impertiet amoris audaciam.

LEONARDUS Aretinus Kyriaco suo Anconitano salutem dicit. Quid mihi dabis, Kyriace, si de uibe Anconitana tibi multa & præclara vetustatis monumenta ostendam quæ tu nunquam vidisti; licet Acarnaniam totam cum Ætolia & Bœotia lustraris, ac Peloponesum Spartamque & Argos inspexeris & quicquid antiquitatis est illustrius, & Athenarum propylea nobis descripseris? Ego tamen, dum tu peregrinando aliena conquiris, ipse manendo domi tua id est patriæ tuæ monumenta tibi invisa incognitaque prospexi. O magnam vim animi nostri ac penitus divinam! Siquidem dum stamus domi, ipse peregrinatur, nec distantia modò locis adit, verum etiam quæ jam mille annis gesta sunt tamquam præsentia ruetur. Sed ne te per longa demorer, aperiam quid rei sit.

Scrpsi noviter libros quatuor de bello Italico quod Bellitarius & Narfes Justiniani duces adversum Gothos gessere. In eo bello multa ac præclara de patria tua Anconitana reperi, ac sepepta literis perscripsi. Nam & obsidio ejus urbis terra marique à Gothis agitata, in qua septuaginta quinque naves longæ pugnaverunt, & situs oppidi qui tunc erat, ac cetera per multa memoria digna referuntur, in quibus scribendis tu etiam aliquid mihi caloris atque impetus addidisti quæ tibi ac civibus tuis per placitura existimabam, & sunt maximo ornamento vestræ civitati. Est autem hæc non translatio, sed opus à me compositum, quemadmodum Livius à Valerio Antiate vel à Polybio Megalopolitano sumpsit & arbitrato suo disposuit. Hanc verò historiam meam si tu inspicere velis, non aliter tibi ostendam quàm si omnia epigrammata omniaque vetustatis monumenta quæ in toto orbe terrarum collegisti ad me feres. Vale.

Epistola tres Nicolai de Clamengiis.

COGUNT me, ô Principes incliti & viri militares, vosque catholicæ religionis ceteri professores, immanissima vobis omnibus totique cætui Christiano impendentia maturè pericula vos alloqui vestrasque, nisi pia Christi subveniat misericordia, inauditas calamitates scitu valde necessarias vobis enuntiare. Quamvis etenim humilis fortis homuncio sim, nec persona vobis nec fama nec nomine forsitan cognitus, Abacuc tamen sanctus propheta nobis apertè insinuat quòd in tantæ necessitatis articulo quantus instare dicitur, non modò pusilli cum majoribus minimè reticere debent, sed lapis etiam ipse de pariete validius clamare. Ecce Machometicæ superstitionis profanos

sectatores cum innumerabili exercitu undique in Christianos audimus fines patrios irrumpere. Hinc namque Syri & Ægyptii ceterique orientales Machometici classe innumerabili per mare mediterraneum ad Christianæ religionis exterminium properare dicuntur, & præcipuè ad Italiam urbemque Romam, quæ Christianæ professionis caput atque firmamentum est, perçeleriter accessuri fama nunciante feruntur. Ceterum quantum ad Africam, quæ ad meridiem vergit, facîle per regnum Granatæ possunt quantalibet agmina Sarracenorum in Hispanias introduci ad Hispaniæ totius atque Galliæ imò Christianæ religionis universalem vastitatem atque profligationem. Denique quantum ad Ungariam, Sclavoniam, ceterasque partes septentrionales attinet, jure illic assiduumque cum Machometicis illorum locorum bellum esse dicitur, qui non modò urbes multas & oppida, verum provincias & regna jamdudum occupasse feruntur, & nova assiduè & incessanter occupant. Quæ cum ita sint, quòd nos infelices crucis Christi professores agimus, quid inertes otiosique ultra dormitamus? Quid præterea bellis civilibus atque intestinis undique in cassum vires nostras consumimus, robur enervamus, Christianæ religionis cultores destruimus, & inimicis crucis Christi in crucis ipsius exterminium viam pandimus, qui nostris feralibus excitati discordiis congruam opportunitatem nostræ ruinæ desolatoriaræ se undique nactos esse glorianitur? Expergiscimini tandem aliquando, orthodoxi Principes, apertisque mentis oculis, quanta catholicæ professioni, in qua nati & educati & in Christo regenerati estis, à canibus Ægyptiacis calamitas impendeat perspicite, qui nullam aliam occasionem adversum vos atque confidentiam fines undique catho-

licos invadendi susceperunt nisi propter scismata & dissensiones & bella feralia quæ undique inter nos fervere cognoscunt. Quos igitur ad nostrum excidium bella nostra concitaverunt, solidæ pacis compositio à bello nobis inferendo deterreat, qui procul dubio quos discordes meritò contemnunt, bene pacatos & concordēs contremiscent. Necessè quippe est illam vocem salvatoris evangelicam inconcussa certitudine ratam esse: *Omne regnum in se ipsum divisum deolabitur*. Undique inter nos bella fervent, odia saviunt, feræ vigent discordiæ, quæ potissima semper consueverunt regna dilapidare: quoniam, ut Romanus quidam præclare scripsit, *concordia parva res crescunt, discordia maxima dilabuntur*. Ecce validiori cum exercitu anno quolibet gens illa prophana fines Christianos ingreditur in excidium universale, nomen atque fidem Christi, nisi aliter occurramus, citò redactura. Quid in tanto constituti periculo ultra dormitamus & ingruentia omni ex parte discrimina non vigilanter attendimus? Sed, mihi credite, ad remedium evigilabimus, si temporis opportunitatem nunc abundè nobis oblatam otiosè & inutiliter abire permittamus. Bella inter vos à seminatore zizaniorum tantis ex partibus excitata per opportuna pacis fœdera aut longiores inducias interim sopite & intermittite, ut una mente, uno animo, una concordi voluntate sacræ religionis adversariis obsistatis; quos si adversum vos inval-scere vestris intestinis contentionibus permiseritis, aut ad suæ superstitionis impium errorem, fide Christi repudiata, vos compellent, aut dira & crudeli morte jugulabunt. Bona vestra coram vobis auferri videbitis, discerpi, ac dilapidari, liberos vestros ad supplicium rapi, uxores violari, virgines stuprari, vos ipsos in servitutem in-

tolerabilem abduci, templa præterea incendi, sacerdotes necari, sacramenta omnia profanari. Et quis ita esse poterit à judicio rationis atque ab humanitate alienus qui non potius mori eligat quàm aut talia pati aut etiam cernere, quæ nobis, nisi fallor, cunctisque ferè catholicis aut perferenda sunt aut oculis perceleriter intuenda, nisi tam validis hostibus, tam copiosis, ac numerosis invicem pacificati concorditer obsistamus: qui sicut nostris inducti divisionibus fiduciam nos oppugnandi susceperunt, ita nostra unanimi concordia deterriti nos ultra bello laceßere formidaverint. Quocirca per clementissimam Christi pietatem vobiscum sedulò versate, incliti Principes, quanta vobis atque vestris religionibus totique orthodoxæ fidei ab his truculentis bestiis ruinæ ac desolationis impendeant discrimina, & ad potenter occurrendum nefandissimis illorum conatibus, quibus nomen Christi funditus de terra rollere moliantur, una mente, uno animo, una concordî caritate vos aptata ac præparate. Sicut enim salvator noster redemptorque clementissimus pro nostra salute animam posuit, ita in tantæ necessitatis articulo pro conservatione suæ sacræ fidei in tam ingenti periculo constitutæ non debemus universi reformidare animas ponere. Semel quippe nobis omnibus, qui mortales conditi sumus, debitum mortis exsolvere necesse est. Ubi autem laudabilius id agere possumus quàm adversùs impios hostes sacrosanctæ religionis Christianæ, in qua sola salus & vita cælestisque consortii spes inconcussa consistunt? Sæpe pro temporali aliquo honore, fructu, vel commodo inrer Reges atque Principes catholicos bella immania geruntur. Quare ergo contra hostes Dei legis atque fidei pro æternæ salutis hereditate non libenter suscipientur, viri-

liter gerentur, strenuè conficiantur? Ista sunt bella Dei, exercitus Christi, acies fidei, ubi pro Christo vero Deo & salvatore nostro, pro suæ legis integritate, fideique intemerata conservatione contra diabolicum diricatur exercitum. Aptent itaque ac rite præparent quique clarissimi Principes, strenui Milites, & ut uno absolvam verbo, quique catholici fideles, pro illoque vitam exponere non dubitent, qui pro illorum salute suam exposuit, nec sub tali trepident ductore contra perfidos ejus hostes configere. Corda tergant, mentes emundent, conscientias discutiant, onera suorum peccatorum per pœnitentiam deponant, quò talis ducis consortio non indigni habentur, qui in suo contubernio non nisi mundi cordes habere gloriatur. Talibus adest, tales adjuvat, talibus triumphum lægiri consuevit. Denique militarem observent disciplinam singuli qui in sacro Christi exercitu sunt militaturi, quique illum adiutorem, tutorem, atque propugnatorem habere desiderant. Alioquin qua temeritate de illius opitulatione sperare poterunt qui id agunt de quo dictum est: *Comportare juvat prædæ & vivere rapto*. Ista quippe sunt quæ nostros conteri sæpe faciunt exercitus, sæpe vinci, sæpe fugere, sæpe ab hostibus opprimi, quæque in hostium conspectu nos pavidos faciunt ac formidolosos. Cùm sit enim semper pavida nequitia, facilè in se confunditur scelerata conscientia; tuncque suorum solet plerunque scelerum reminisci quando justa de illis ultio fumitur. Hæc ad vos, Principes incliti, ceterique strenui ac militares viri, qui adversus hostes istos immanissimos Christi religionis propugnatores esse debetis, zelo Christianæ fidei, quo pro modulo meæ tenuitatis aliquantulo fervesco, scribenda censeo, quò vestris sinceris men-

tibus ad id ipsum quod suadeo & sua ut arbitror, sponte & cælesti nihilominus instinctu satis voluntariis, calcar etiam aliquantulæ exhortationis adicerem, de meoque talento in tanta necessitate debitum exolverem. Valete, incliti Principes; vestrique gradus & vocationis, officii insuper ac jurisjurandi in tantæ necessitatis articulo memento.

Ad Symonem de Bergeriis.

N I H I L jam mihi superesse videtur in epistolari salutatione collegii dilectissimi nisi Symonem etiam dilectum, ne se se oblitum causet, superioribus attexere, qui tam nominis quàm cognominis quod videtur præfatio pastoralis vigilantia titulum sortitus. Utinam nomini res aliquando respondeat, Symonique alteri, rursus suum ovile regendum Dominus committere dignetur. Quamquam enim jam pusilli gregis & de sorte secunda ille pastor & rector est, attamen potens est Dominus, qui ad pastoralis apicis summa gubernacula Symonem de navi vocavit & principem super plebem suam illum constituit, hunc etiam Symonem nostrum, imò Symonem suum, de inferiori, ut ita dicam, bergeria ad superiorem celsioremque provehere; ut tunc ex humili statu in sublimiorem provectus, & quasi de exigua, ut ita dicam, caula sive bergeria ad fœcundiorē vocatus, fœcuque opulentiore, jute optimo de Bergeriis cognominari mereatur, & qui jam Symon est, id est, obediens, Barjona tandem à Bergeriis; quod filium columbæ sonat, nuncupetur, qui verba Domini non surda aure exaudiens, cum columbæ simplicitate serpentis novit astutiam convertere, ne versuta improborum calliditate quandoque supplantari possit. Estote, inquit, prudentes
sicut

Sicut serpentes & simplices sicut columbæ. Solet serpentis astutia pro salute capris totum corpus persequentibus obicere. Et nos, ne in nobis caput nostrum, Christus scilicet, aut fides ejus intereat, cuncta debemus oppressoribus atque tyrannis exponere. Alioquin quæ capite dempto potest in nobis vita relinqui? Denique fide extincta, quæ in homine potest infelici ac miserabili spes salutis atque propitiationis superesse, cum sine fide impossibile sit placere Deo? Tu exigua hæc raptim exarata, Symon mi dilectissime, æquo animo, ut omnia soles, accipies; quæ idcirco cum collegis aliis ad te percurrere libuit ut tui apud me memoriam aut locorum mutatione aut personæ absentiæ nequaquam interis tibi posset constare. Vale felix, ut tota mente te valere semper opto. Datum Pruccini.

Ad eundem.

TU Æ exhilaratus sum vehementer scripto; quo ad meas nānias fecundioris inopia materiæ inaniter effusas, ne in oblivionem apud me venisse videaris, graviter, ornatè, & eleganter respondendum censuisti. Itaque gratias habeo joculariis illis scriptis quod tantam in conspectu tuo gratiam meruerunt ut grandem, fecundam, & perpulcrā mererentur responsionem, magis utique ex bonitate interpretis quàm ex vi aut efficacia alicujus sui valoris. Quis autem litterarum tuarum perlator fuerit ignoro. Neque enim perlator ipse eas mihi reddidit, illarum forsitan negligenti erubescens custodia, ut pote quæ in superficie adeo aqua, uti interpretor, cælesti erant madefactæ ut in plerisque locis papyro fragili unda penetrata atque consumpta littera penitus deficeret. Pauca tamen fuerant quæ usquequaque

lectorem fugerent. Placuit autem valde in illistui animi temperatissima modestia, qua de temetipso sobriè sapere nec in magnis ambulare & mirabilibus super te consuesti, & laudes proprias magis aspernari quàm gloriantur amplecti didicisti. Denique res illa etiam placuit, quòd magnopere poposcisti in calce litterarum tuarum ut si qua deinceps ad te scribere in animum inducerem, satyricè potiùs quàm lyricè vel joculariter scribere consuecerem. Qua in re, si vitam Christus annuerit, tuæ petitioni morem gerere constitui. Vale, & domum dilectam in capite & membris saluta. Datum Pruccini XX. Augusti. Per te commendari posco fratri majori tibi noto Johanni Dayguy, carissimoque præceptori vicino suo.

FORMULÆ VETERES.

..... nascuntur per hanc occasionem non perdant. Ob hoc igitur ego ille & conjux mea illa commanens orbe Arvernus, in pago illo, in villa illa. Dum non est incognitum qualiter cartolas nostras per hostilitatem Francorum in ipsa villa illa manso nostro, ubi visi summus manere, ibidem perdimus, & petimus vel cognitum faciemus ut qui per ipsas stromentas & tempora habere noscuntur possessio nostra per hanc occasionem nostrorum pater inter epistolas illas de mansos in ipsa villa illa de qua ipso atraximus in integrum, ut & vindedit ista omnia superiùs conscripta vel quod memorare minimè possimus iudicibus brevis nostras spondiis incolacionibus vel alias stromentas tam nostris quàm & qui nobis commendatas fuerunt hoc inter ipsas villas superscriptas vel de ipsas turbas ibidem perdimus & petimus ut hanc contestaciunacula seu plancturia

per hanc cartolas in nostro nomine collegere vel adfirmare deberemus. Quo ita & fecimus ista principium Honorio & Theodisio Consilibus eorum ad hostio sancto illo castro Claremunte per triduum habendi vel custodivimus seu in mercato publico in quo ordo curiæ duxerunt aut regalis vel manuentis vester aut personarum ipsius castri ut cum hanc contestatiuncula seu plancturia juxta legum consuetudinem in præsentia vestra relata fuerit, nostris subscriptionibus signaculis subroborare faciatis, ut quocumque perdicionem nostras de supra scripta per vestra adfirmatione justa auctoritas remedia consequatur, ut nostra firmitas legum auctoritas revocent in propinquitas.

Gesta.

Unde ego te vir laudabilis illu. defensore meo necnon & vos honoratique cartas publicas agitis assidue oportet me curiæ in hoc contestatiuncula seu plancturia per triduum partibus foris publicis apensa vestris subscriptionibus vel signatulis subter faciatis adfirmare, ut quomodo mihi necessarium fuerit causella mea aut in præsentia dominorum vel iudicibus adversariorum meorum revocent in propinquitas, per hocque contra hanc contestatiuncula seu plancturia deponere petcuravimus, ut quando volueritis & malueritis vel mihi necessarium fuerit, ut mos est, gestis municipalibus eam faciatis ablegare cum petitiones nostras, maximas vobis ex hoc gratias agere valeamus.

Mandato.

Mox injunxit antiqua, principium jura decreta sanxerunt ut quicquid causas per inopignitia census aut femina sexus vel corporamentisque fragilitatis res suas suorumque suarum gubernare minime possit, cura electorum permittantur. Ego illa

M m ij

femina, dilectissimus filius meus illius & illius, rogo & injungo vel suplico gratias vestras, ut de omnis causas meas vel negotiis meis vel quicquid de alode parentorum meorum aut de attracto aut unde mea consortium suppetit aut adversus me altercatio orta fuerit quicquo de heredibus meis dicit aut numerari potest vos damus & procuratoribus de omnes causas meas vel facultates meas tam terras seu & mancipia vel alias res meas quicquit dinumerare. longum est tam in praesentia dominorum aut in quibuscunque Provinciis sive eante Comitibus vel judiciaria potestate. Adsupra mea vice elegi & proponat aut quicquid in hac parte ex causa veritatis aut definieritis egeris gesseris veraci confirmatū adque finita in contra esse publicar. Sanè si quis ego ipse aut ullus.

Hic habet gesta.

*Vide to. 2.
Capitular.
Id. 426.
465, 470.
649.*

Arvernis aput vir laudabile illo defensore vel curia publica ipsius civitatis illa femina ait quæso vobis optime defensor vel cura publica ipsius civitatis ut tu mihi quod dicis publicis prosequere præcipiatis ab eoque gestarum alegacio cupio roborare memoratus defensore dixit. Pateant tibi quod dicis per publicas quæ obtas quia illa femina per hanc mandatum mihi injunxit ut propter sollemnitatem lex scripturas adfirmatum ut à duobus arseri deberim & hæc mandatum quæ in filius suus illus & illu ut sumpta sua vice coscribere vel adfirmare rogaverunt de omnes causas suas sunt quod rectius superior abeat scriptum gestis municipalibus adligare adque firmare deberet. Jam dictus defensor & ordo curiæ dixerunt: edicè mandatum adseras debere nobis ostendit ad relegendum. Tunc unus ex Notariis ipso mandato in publico recitavit. Præfatus defensor dixit:

Hæc gesta quomodo est scripta nostros manibus roborata, quicquit exinde dicere vel numerare res illa aut nihil aliud ago hæc gesta quomodo est scripta vestris roborata mihi sine mora tradatur. Ille defensor cum suis curialibus vel subscriptionibus manibus ipsa gesta tradiderunt vel consignaverunt.

Libertas.

In Dei nomine. Ego ille metuens casum fragilitatis, & dum fragilitas humanum genus pertimescit, ultimum vitæ temporibus ventura oportet ut non inveniat unumquemque imparatum ne sine aliquis operis bonum respectum nisi homo dum suum jure & potestatem præpararet sibi viam salutis per quem ad æternam beatitudinem valeat pervenire. Propterea vindictam habuit liberare ancilla mea nomen illa unà cum fantes suos illus & illus, quem de alode visi sumus habere, de omni jugo servitutis meis pro peccatis meis minuendis ipse præcipimus esse bene ingenuus & absolutus in publico, nam non in secreto, Arvernis civitatis domum matris Ecclesiæ sancto illo, ubi Christi nomen ille Episcopus Pontifex tunc tempore præesse dignoscitur, ante cornu altaris, in præsentia, presbyteris, diaconibus, clericis, vel in præsentia plurimarum personarum qui ipsa manopa subter firmaverunt, de jugum servitutis meis pro peccatis meis minuendis, sicut jam diximus, quicquid persona aut religiosi deorum mancipia data libertate conferre voluerit, secundum legem Romanam hoc facere potest, id est, Latina deditia & cives Romana, meliore statum habet testamentum condere testimonium perhibere, emere, vindere, donare, commutare habeat potestatem sicut & alii cives Romani, ut nullum

nulle vel heredum ac proheredum nihil debeant servitio nec letimonium nec onus patronati nec nulla obedientia ipsius non requiratur, nisi eant & maneant ubicumque voluerint, portæ apertæ, cives Romanæ se esse cognoscant. Defensionem verò tam Ecclesia vel omnē dium timentium ubicumque experire voluerint, licentiæ tribuimus ad faciendum in omnibus quicquid voluerint. Et si de ipsis aliquit generatum fuerit, ingenui permaneant. Sanè si quis.

Item absolutio.

Liberum esse credimus quod Christus per spiritum sanctum & baptismum lavacrum generavit bene convenit ut dimittentibus debita dimittantur peccata. Ego enim in Dei nomen ill. & conjux mea illa pro remedio animæ nostræ vel pro æternam retributionem absolvimus à die præsentē servo nostro illo unà cum infantes suos illus & illus, que de alode parentorum meorum vel per cessionem extra consortium heredum eorum mihi obvenit, à die præsentē remedium inveniat vos relaxamus, ut ab hac die sibi vivant, sibi agant, sibi laboret, sibi nutromenta proficiat, suumque jure commissas eum & intromissus in ordine civium Romanorum, ingenuis se esse cognoscant, ut post ac die neque ad ullus heredibus meis servitius nec letimonius ne onus patronati nec ulla obedientia eis non requiratur, nisi iant & maneant ubicumque voluerint porte aperte, cives Romana se esse agnoscant. Defensionem verò tam Ecclesia vel ominem Deum timentium ubicumque expelire volueritis libera & sitissima in omnibus habeatis potestatem ad hoc faciendum quicquid volueritis. Sanè si quis.

Redempturium.

Domino ill. A pluris est cognitum qualiter ante hos dies investiganti parte adversus negligentia pro culpa mea in custodia traditus sum, & nullam habeo substantia unde me redimere debeam nisi tantum formam & statum meum, quem libero & ingenuo videor habere, & in servitio me pro hac causa debeam inclinare, & vos pietas domini imperavit ut pro ac causa me redemisti, ego vobis carta patrocinalis de statum meum, quem ingenuo habeo, in vos conscribere vel adfirmare rogavi, ut posthac diebus vitæ meæ ex jure in servitio vestro debeam consistere. Unde me spondo vel subter firmavit ut contra præsentem cartam patrocinalis neque ego neque de heribus meis ne quislibet ulla opposita persona præ ac die ambulare non debeamus; quod quid fecerit, componat vobis sociante fisco auri uncia una, & quod petit nihil valeat vindicare, & ubicumque me invenire potueritis, sicut & reliquos servos vestros, ita & me in vestro servitio faciatis revocare absque ullo contradicente stibulant stibulatur in omnibus sum.

Cessionem.

Quociens inter quascumque injemuis personis lex beneficium edocet ut quantumcumque persona de rebus propriis suis in alterius transferre voluerit, libera abeat potestatem ad hoc faciendum quicquid voluerit. Ob hoc igitur in Dei nomen & conjuges mea illa dilectissimo amico nostro illo pro benevolentia vel servitia tua quæ circa nos impendis sed in comea facere non desinis, propterea cedimus tibi cessionemque in perpetuum esse volo, hoc est, de nostro jure in tua tradimus dominatione tradimus transferimus atque transfun-

M m iiij

dimus, hoc est, manso nostro in pago Avernico, in jace illo, in villa illa, quæ de alode vel de attracto ibidem vissi sumus habere, cum casis, tectis, ædificiis, adjacentiis, campis, pratis, vineis, silvis, aquis aquarumve decursibus, omnia & ex omnibus quantumcumque ad ipsius mansus aspexit aut aspicere videtur, tam inquisitum.....

Litteris commendatitiis.

NOTUM sit omnibus in Christo Jesu religiosa vita degentibus ego quod ill. Abbati sancti..... sive congregationis Abba fratris nostri de illi petitionibus satisfaciens qui..... vitæ consortio apud nos conjunctus esse videbatur, quoniam mores vel habita..... ferre non valentes ad salubriora loca & sibi convenientia ei additum ad eundem..... cessimus, eo duntaxat modo ut ille nobiscum absens corpore, tamen spiritu præsens..... sanctis orationibus conjunctus esse debeat, & fratrum nostrorum assidua ora..... Dominum pro eo cotidie interpellet. Nos enim & cuncti fratres nostri valde e..... maluimus. Sed viri eū ejus minimè ferre valentis, consul..... paterno affectu commoti, ad ea quæ sui sunt corporis convenientia loca, ut diximus, adeundi concessimus. Idcirco nostræ humilitatis apices ei conscripsimus atque subrer firmavimus, ut quia apud nos aliquod temporis spatium conversare videbatur, securus & adjutus in Domino & defensus ab omni jurgio per easdem litteras ubique in Domino securam vitam degere valeat, supplicantes omnes ad quos eum Dominus direxerit pro nostræ parvitatæ memoria ipsum clementer suscipere dignetis.

In Dei nomine. Domno & fratri & in Christo filio carissimo ill. viro venerabili & Abbatū...
.... indignus Episcopus in Domino sempiternam salutem. Plures mihi, carissime, transierunt dies ex quo ve..... in conspectu tuæ caritatis meas litterulas sive eulogiolas mittere. Sed te a..... sancti ill. venisse nonnisi modò cognovi. Venisse ergo te & bene valere & & pro incolomitate & prosperitate tua in quantum valeo Domini misericordiam deprecor, quippe qui non solum ego, sed penè omnis Europa &, ut ita dixerim, generaliter omnis Ecclesia ab oriente usque ad hoc occidentem tali cons..... teneatur, utpote Domini misericordiam imploret, quippe qui fidem tuam observando & innocentiam custodiendo omnibus profuisti. Sicut enim non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ relevabitur in nobis, ita nec condigna benevolentia officia..... quilibet nostrum exhibere potest, quum videlicet multociens eis sit emolumentum tui beneficii quod erga Dominum nostrum & nos omnes fecisti quàm si qua sint obsequia quæ tibi à nobis impendantur. Deus enim qui per Mardocheum famulum suum Israheliticæ plebis interitui medicinam & nobis per te contulit, ipse & te & nos ita hujus vitæ curricula concedat peragere ut illam perveniamus vitam cui nullus est finis. De cetera exposco & ultra quàm valeo quæso ut me congregationis sancti ill. quæ vobis à Deo ad regendum concessa est orationibus

sicuti & nos congregationum à Deo nobis ad regendum concessarum orationibus commendaturi sumus, ut mutuis nos orationibus quasi quibusdam spiritalibus brachiis

& , ut ita dixerim , spiritualibus armis adjuvantes ,
 & antiqui hostis insidias sive machinamenta dolosa
 evadere , & ad Regem nostrum Christum inculpa-
 biles venire ipso auxiliante valeamus. Merear te
 fospis solpitem , felix felicem , incolomis incolo-
 mem cernere , mi carissime , & de incolomitae
 tua semper audire. Pax tibi à Deo.

*Sumito qua mihi latus munuscula parva ,
 Dulcis amice mihi , dulcis & apte nimis.
 Qua sint parva licet , magna haec dilectio mittit ,
 Qua non compensat res sed amoris opus.
 Sit tibi vita salus , sint & felicia cuncta ,
 Et tibi de caelis Rex Deus addat opem ,
 Et sic te clemens ducat per prospera mundi
 Ut pes in offenso tramite celsa petat.
 Et qui in hac vita dignum con [ces] sit honorem ,
 Hic tibi post obitum det super aspera locum.*

* *Virtutum.* * tū meritis magnopere venerando
 & à nobis cum omni studio ardentique fervore
 in vinculo caritatis amabiliter amplectendo divina
 inspiratione protegente Abbati ill. inutilis ac vilis-
 simus famulorum Dei famulus perennem per hanc
 epistolam in Domino Jesu optat salutem. Compe-
 riat igitur devotissima caritas vestra quia auxiliante
 Domino & Apostolorum principe Petro interce-
 dente per diversos terrarum fines immensaue nos
 ac subditi nostræ *Reliqua desunt.*

.....
 In quo supplicamus excellentiæ sanctitatis ves-
 træ , &c. ut in *Actis sanctorum ordinis S. Bene-*
dicti seculo IV. parte 1. pag. 748. ubi male ista assuta
sunt epistola Joannis IV. Pape.

Excellentissimo atque piissimo il. Rege il. gratia Dei Episcopus de illo oppido unà cum canobio sub quo egregius confessor il. patronus vester in corpore requiescit. Obnixi supplicamus culmen regiminis vestri ut hos in Christo fratres nostros illos monachos de præfati congregationi sancti ovilinos ipsi probabile videntur unà cum collegis eorum vestris secum litterolis exiguitatis nostræ obtutibus præsentaverint benigni recipi Christianitas vestra jubeat & vestro adjutorio fulti iter arduum quam pro reverentia beati Petri principis Apostolorum arripuerunt usque ad limina ipsius quieti perficiant, unde vobis ipse sanctus apud Deum intercessor adsistat, & in futurum mercedem vobis augeat. Et humili prece vobis deposcimus ut quod hore propria postulaverint serenitas vestra benignè recipiat & ad effectum perducere bonitas vestra jubeat; ut si Christo propitio ad nos reversi fuerint, pro vobis & statu regni vestri indefinenter orare delectentur
 r te corpore & spiritu ille Samarita, id est, salvator & custos, de quo in Psalmo: *Non dormitabit neque dormies qui custodit Israel.* Uthel, quod interpretatur vigel. Adtequ..... ut possis dicere: *Ego dormivi, & cor meum vigilat.* Valere in Domino vos optamus..... sublimissime Regis atque optantissime. Salutat vos affatim omnes o sancti illius nobiscum. Ille quamvis peccator Archiepiscopus fidens de bonitate Christi & serenitatis vestræ libens subscripsi.

Summa veneratione diligendo & nobis in amore Christi amabiliter præferendo & in gre-

mio Ecclesiæ sano ac devoto gratuitoque animo commendando atque ex totis viribus cum summo caritatis vinculo amplectendo domno spiritalique patre ill. sancta religione sedulo cuncti quidem fratres beatorum martyrum ill. & suis cum sanctis sociis proprii servuli & amatores. toresque vestri præ omnibus salutemus vobis in Domino Jesu Christo salutatione amabili. De cetero, piissime pater, multas vobis agimus laudes & gratias de vestra melliflua scedula pulcherrimaque munera quæ modò vestra sanctitas nostra infima parvitate dignata fuit munerare. Propterea vestra comperiatur almitas quia nos in uno positi, relectas vestras litteras, continuò ut eas audivimus, gratulati licet de benedictione, sed multùm turbati de vestra tribulatione. Quid ergo de vobis agimus, quid facimus, quid loquimur? Dolemus, gemitum habemus, anxii sumus, consilium quærimus; statimque in commune consensu decrevimus, sicut nos divina docet lectio ubi ait: *Orate cuncti pro invicem, ut omnes salvemini.* Nos autem repente, sicut mos est, lorica induiti fidei, sumptis salutis galeam cum humilitatis spiritu, arma orationum sumimus, ut certi Christi milites, in agonia puriter muniti, undique firmiter simul omnes venimus ordinata acie, belligerare cœpimus, Jesu Christo Domino nostro pro vobis preces fundimus in Missis specialibus, in psalmodiæ in canticis spiritalibus, in sacris orationibus in quantum nostra valens est parvitas pio affectui viriliter certavimus & optamus facere, ut vos Dei pietas per multa quidem lustra annorumque curricula in pace sanctæ Dei Ecclesiæ incolomem custodiat & post vitam æternam istius in gloriam conlocet. Peracta omnia namque hæc, ad divina veniamus eloquia, de qua haurire possemus consolatione optima. Au-

dianus primum Prophetam sanctissimum virum, prudentissimum, psalmigraphum, hnmilem cytharizantem per cytharam præcepta meliflua sic nobis alloquitur: *Mihi autem, ait, adherere Deo bonum est.* In omnibus spem meam ubique ponite in Domino. Et rursus: *Jacta tuum cogitatum semper in Domino, & ipse te enutriet dulciter.* Idem ipse inquit: *Bonum est, suave est mihi, Domine, quòd humiliasti me.* De quo sequitur: *Bonum mihi lex oris tui super multa milia argenti & auri.* Scriptum legimus quia præsens paupertas futuris divitiis compensanda sit. In cantico dicitur Annæ: *Dominus pauperem facit & valde dilatat;* humiliat pro peccatis, sed statim sublevat per misericordiam. Unde iterum psalmista cohortat nos per omnia dicens: *Dominus me regit, & mihi nihil deerit, & conlocavit me in loco pascuæ super refectionis aquas me* Hæc auscultans egregius prædicator Apostolus tuba mirabilis nostri sin ibus mittit se in medio pulchra conestit eloquia, de qua pro loquens dic. ū optimū & omne donum perfectum descendit à patre luminum. Dicit iterum: *Omnes qui volunt piè vivere in Christo Jesu persecutionem patiuntur.* Adhuc subditur: *Cùm enim homo exterior affligitur, tunc ille qui intus est perfectè renovatur: quia dum infirmamur corpore, potentes sumus spiritu.* Salvator Christus Dominus de semetipso ait: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Et bonæ memoriæ dicit Gregorius: *Tunc homo perfectus est cùm plenus fuerit caritate, & unde animus sæpius cogitat, inclemens frequenter meditat.* Oramus atque optamus vobis per omnia ut Deus pacis & caritatis sanctificet vos in omnibus, & integer spiritus vester, & reliqua. Quod ipse præstet.

1. Reg. 2.

.....
 imminutum. Idipsum autem quod optimum habemus, quod facultas suppetit, vobiscum libentissimè impertiemus. Hæc idcirco per singula studuimus scribere quia epistola superius dicta per scriptum vobis innotescere iussit de singulis. Ea verò quæ subsequens exposcit sermo nostræ competunt necessitudini. Liquet namque quòd sagax efficacia vestram astutiam præcellit omnium hanc
 • legationem agentium, ut superius dictum declarat affatum. Et ideo quia præ cunctis excellentius subtiliusque eandem legationem à vobis ordinari scimus, de vestra inviolabile caritate freti consilium expetimus quomodo ipsam agere debeamus; ut sicut eam penes vos habetis depositam, qualiter Episcopos vel Canonicos aut Monachos, vel quibus capitulis ab eis debeamus requirere, per ordinem cuncta celerius ad nos recurrens ostendat epistola. Illam quoque paginam quæ coram Domino Imperatore & nobis omnibus lecta est cum universis generaliter data fuit licentia eundi palatio pariter cum præ petita epistola nobis mittere; & non solum ea quæ nominatim expressimus, sed præbete cuncta quæ huic negotio scitis esse congrua. Ita namque in omnibus erga nos agat vestra immarcescibilis caritas sicuti per vos nostra confidat simplicitas. Hoc etenim almitati vestræ notum fieri volumus quia Domino nostro glorioso Augusto iubente die XVIII. mensis præsentis, quæ eveniet XIII. Kal. Julias, ab omnibus suffraganeis nostris Deo opitulante episcopale officium, licet indignus, suscepturus ego me huic oneri minùs aptum & adhuc episcopali-
 bus officiis novit oportet esse imbuum, termino

statuto differre volui. Sed quia iussione imperiale urgente non valeo, idcirco vestram sanctitatem rogo & intentissima prece efflagito ut licet omni tempore, maximè usque prædictam diem pro nobis cum omnibus vestris Domini misericordiam exorare dignemini, ut impetratu vestro à gravidine meorum delictorum merear leviari, & adnitentibus orationibus dignetur mihi Dominus Jesus Christus intellectum sensumque præbere qualiter ad dignitatem tanti honoris, quamvis immertus, valeam competenter accedere.

*Testamentum Fulcaudi de Rupe Cavardi Archiepiscopi
Bituricensis.*

An. 1343

IN nomine patris & filii & spiritus sancti. Amen. Noverint universi quòd nos Fulcaudus de Ruppe Cavardi Dei gratia Bituricensis Archiepiscopus habens à sanctissimo in Christo Patre ac Domino Domino Clemente divina providentià Papa Sexto gratiam & licentiam specialem ad infra scripta, prout liquidè constat per litteras ipsius Domini Papæ ejus bulla plumbea bullatas & munitas, quarum tenor sequitur in hunc modum. Clemens Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Fulcaudo Archiepiscopo Bituricensi salutem & apostolicam benedictionem. Quia præsentis vitæ conditio statum habet instabilem, & ea quæ visibilem habent essentiam tendunt visibiliter ad non esse, tu hæc salubri meditatione præmeditans, diem tuæ peregrinationis extremum dispositione testamentaria desiderans prævenire. Nos itaque tuis in hac parte supplicationibus inclinati, ut de bonis tuis undecunque non per Ecclesiam seu Ecclesias tibi commissas aliàs tamen licitè acquisitis, quæ ad te pertinere omnimodè dignoscuntur, liberè testari va-

leas ac de bonis mobilibus ecclesiasticis tuæ dispositioni seu administrationi commissis, quæ tamen non fuerint altaris seu altarium Ecclesiarum tibi commissarum ministerio seu alicui speciale earundem divino cultui seu usui deputata, necnon de quibuscunque bonis mobilibus à te per Ecclesiam seu Ecclesias licitè acquisitis pro decentibus & honestis expensis tui funeris & pro remuneratione illorum qui tibi viventi servierint, sive sint consanguinei sive alii juxta servitii meritum, moderatè tamen, disponere & erogare & aliàs in pios & liciros usus convertere possis; priùs tamen de omnibus prædictis bonis ære alieno & hiis quæ pro reparandis domibus seu ædificiis consistentibus in locis Ecclesiarum vel beneficiorum tuorum culpa vel negligentia tua seu tuorum procuratorum destructis seu deterioratis, necnon restaurandis aliis juribus earundem Ecclesiarum seu beneficiorum deperditis ex culpa seu negligentia supradictis fuerint oportuna deductis, plenam & liberam fraternitati tuæ auctoritate præsentium concedimus facultatem. Volumus autem ut in eorundem Ecclesiasticorum dispositione bonorum juxta quantitatem residui erga Ecclesias à quibus eadem percepisti te liberalem exhibeas prout conscientia tibi dictaverit & animæ tuæ saluti videris expedire. Datum Avinioni III. Idus Julii, Pontificatus nostri anno primo. Sani mente & corpore desiderantes uti gratia nobis facta in nostra bona sanitate horam mortis quæ nobis incerta est prævenire volentes, attendentesque ac in considerationem deducentes quoddam statutum est hominibus semel mori, in præsentia Notarii publici ac restium infra scriptorum dispositionem & ordinationem nostram extremam juxta concessam nobis gratiam supra-scriptam facimus prout sequitur ac etiam ordinamus.

In

In primis animam meam Deo & beatæ Mariæ virginî, beatis Stephano protomartyri & Eligio ac omnibus sanctis commendantes volumus quod forefactâ nostra emendentur & debita nostra solvantur ad levem probationem. Item eligimus sepulturam nostram in Ecclesia nostra Bituricensi; & legamus cuilibet Canonico qui præsens fuerit die sepulturæ nostræ viginti solidos Turonenses. Item cuilibet vicario dictæ Ecclesiæ qui præsens etiam fuerit die sepulturæ nostræ quinque solidos Turonenses. Item cuilibet Bachalarîo ipsius Ecclesiæ qui præsens etiam fuerit die sepulturæ nostræ duos solidos Parisienses. Item cuilibet puero de Choro duodecim denarios Parisienses. Item volumus & ordinamus quod omnia collegia, Curati, & religiosi civitatis Bituricensis processionaliter interfint die sepulturæ nostræ, & fiat eis satisfactio secundum ordinationem executorum nostrorum. Item volumus & ordinamus quod executores nostri in præsentî testamento inferius nominati qui præsentibus fuerint die sepulturæ nostræ possint & eis liceat capere de bonis nostris pro necessitate sepulturæ nostræ & de dictâ sepultura ordinare ut executores vel ut amici prout eis melius placuerit & videbitur expedire donec inventarium de bonis nostris per ipsos factum fuerit & onus dictæ executionis nostræ in se susceperint vel aliqui eorundem. Item volumus & ordinamus quod servitoribus nostris satisfiat quibus non est satisfactum juxta ordinationem executorum nostrorum. Item legamus pro anniversario nostro anno quolibet faciendû in Ecclesia nostra Bituricensi terras, prata, vineas, redditus, domos, & alia quæ nos acquisivimus in terra nostra de Cornussa à Philippo de Croso Domicello, & quas diu est propter istam causam tradidimus Capitulo nostro Bituricensi, &

de quibus dictum Capitulum habet possessionem. Item volumus quòd anniversarium nostrum celebretur in Ecclesia de Ruppe Cavardi anno quolibet pro salute animæ nostræ, & quòd assignentur redditus in patrimonio nostro per heredem nostrum juxta ordinationem executorum nostrorum. Item heredem nostrum facimus & instituimus universalem dilectum nepotem nostrum Johannem Vicecomitem de Ruppe Cavardi Militem, volentes & ordinantes quòd si dictus heres noster ordinationem nostram impugnare vel infringere vellet quoquo modo per se vel per alium tacitè vel expressè, dictus heres omni successione nostra ipso facto esset privatus, & de bonis illis quæ ad ipsum heredem pertinere deberent, si nostræ obtemperasset ordinationi, per executores nostros ordinetur, ipso herede nostro etiam non vocato, & ex nunc eo casu dictis executoribus nostris damus & concedimus plenam & liberam potestatem de dictis bonis prout eis placuerit ordinandi ac etiam disponendi. Executores autem nostros facimus & constituimus Reverendos Patres in Christo ac Dominos Dominos Lemovicensem, Parisiensem, & Carnotensem Episcopos, magistros Petrum de Croso Decanum Parisiensem, Johannem Galvani Subdecanum Aurelianensem, religiosum virum fratrem Aymericum Abbatem monasterii sancti Genulphi, & dictum nepotem nostrum Johannem Vicecomitem de Ruppe Cavardi Militem, ac venerabiles & discretos viros magistrum Oliverium de sancto Georgio Decanum de castro Bituricensi, Dominum Aymericum Hugonis Officialem nostrum Canonicum Pictaviensem, Dominum Johannem Baniti Archidiaconum Borbonensem in Ecclesia Bituricensi, Dominos Aymericum de Grangia, Aymericum de Manso, Petrum de Vivonia

Curatum de Duno Regis, Aymericum Mauleyer Priorem fratrum Heremitarum ordinis sancti Augustini conventus Bituricensis, & fratrem Petrum Britonis ordinis sancti Augustini, ita quod si omnes vacare non possint vel non velint, duo ipsorum onus executionis nostræ incipere, mediare valeant & finire, non obstante quod alii inceperint aut aliquid fecerint in eodem. Item volumus quod dicti executores nostri vel duo ipsorum ut præmittitur auctoritate sua propria bona nostra mobilia & immobilia vel se moventia & de quibus ipsos ex nunc investimus & saisinam tradimus per præsens testamentum ac susceptionem oneris ipsius vendere possint & distrahere ubicumque sint sine licentia vel assensu dicti heredis nostri seu alicujus judicis pro onere executionis nostræ integraliter adimplendo. Istud autem volumus esse ultimum testamentum nostrum seu extremam voluntatem. Et si non valet ut testamentum, valeat ut codicilli vel ut melius valere poterit de consuetudine vel de jure. In quorum omnium testimonium & munimen præsentibus litteras nostrum testamentum seu voluntatem extremam continentes per Nicolaum Mauleyer clericum Notarium publicum infra scriptum scribi & publicari mandavimus & fecimus magnique sigilli signeti secretariorum nostrorum una cum signo & subscriptione ipsius Notarii appensione muniri. Acta fuerunt hæc in camera nostra domus nostræ de Gerliaco anno Domini M. CCC. quadragesimo tertio, Indictione undecima, die sabbati post nativitatem beati Johannis Baptistæ, pontificatus sanctissimi Patris ac Domini nostri Domini Clementis divina providentia Papæ sexti anno secundo, præsentibus religiosis ac venerabilibus & discretis viris Abbate sancti Genulphi, magistro Oliverio de sancto Georgio Decano

de Castro Bituricensi, & Dominis Johanne Baniti Archidiacono Borbonensi in Ecclesia Bituricensi, Aymerico de Manso, Petro de Vivonia, Aymerico Mauleyer, fratre Petro Britonis, Petro de Nigella, Guillelmo de Giemo, Durando Bautardi, fratre Petro de Bleon monacho monasterii sancti Arnulphi Colino Banchardi & Johanne de Arcissis clericis testibus ad præmissa vocatis & rogatis.

Et ego Nicolaus Mauleyer clericus Lucionensis diocesis sacrosancti Romani imperii auctoritate publicus ac curiæ Bituricensis juratus Notarius testamentum originale, à quo præsens transcriptum fuit sumptum, vidi, tenui, legi, & palpavi, transcriptumque præsens propria manu scripsi & in hanc publicam formam redegi, & signum meum consuetum unà cum sigillo curiæ Bituricensis eidem rogatus apposui anno Domini M. CCC. quadragesimo tertio die sabbati post assumptionem beatæ Mariæ virginis, indictione undecima, pontificatus sanctissimi Patris ac Domini nostri Domini Clementis Papæ sexti anno secundo.

Ex veteri scheda Lemovicensi Ms.

ANNO MCCXCII. Aymericus de Rupechoardi Vicecomes de Rupechoardi Domi-cellus concessit & tradidit Domino Fulcaudo de Rupechoardi avunculo suo Archidiacono Bituricensi ob. causam & portionem bonorum hereditariorum tam paternorum quàm maternorum triginta libras annui redditus quas dictus Vicecomes habebat in bursa Domini R. apud Pictavos, quam portionem accipit Johannes de Cublichon procurator dicti Archidiaconi, præsentibus Dominis Guidone de Cromen Milite, Guillelmo de Rupechoardi domino de Mortuomari.

*Littera Ernaldi Episcopi Cenomanensis de capella
Sablolii.*

ERNALDUS Cenomanensis Episcopus & Guandalbertus Fulconi Decano salutem. Abbas Majoris monasterii & monachi ejus conquesti sunt de me apud Lucdunensem Primate[m] & ceteros primores Pictaven[s]is Concilii quòd eorum oratoriam capellam apud Sablolum ædificare prohibemus. At illi rationem ostendentes quòd id fieri non deberet, rogaverunt ut eis ædificandi licentiam tribuerem. Quorum auctoritati non obedire inreligiosum ducens quod petebant benignè concessi. Mandamus itaque tibi & ex nostra auctoritate jubemus ut cum Domino Hilberto sancti Martini monacho, per quem episcopalem aquam & altare & crucem ferream misimus, Sablolum usque pergas & in loco quem ostenderit aquam spargas & crucem figas. Vale.

*Circa an
1100.*

Observatio in præfationes editas supra pag. 349.

BENEDICTUM Episcopum Massiliensem, cujus sunt hæ præfationes, Guesneus & auctores Gallie Christianæ diviserunt in duos, nullis bonis testimoniis. Ego verò, qui compertum habeo illum non esse dividendum, hanc partem historię ecclesiasticę paucis verbis explicabo. Certum est Benedictum fuisse Episcopum Massiliensem anno MCCXXXIX. quo Hierosolyma profectus est cū Theobaldo Rege Navarrę, & eo tempore inchoasse commentarium suum de summa trinitate & fide catholica, quem postea dicavit Alexandro Papę IV. & deinde misit ad Guillelmum Patriar-

N n iij

cham Hierosolymitanum & ad Thomam Episcopum Bethleemitanum. Certum præterea est illum fuisse adhuc in humanis anno MCCLXIII. IX. Kal. Novembris, qua die in plena synodo fecit constitutum de decimis solvendis. Quo loco admonere habere me bullam Innocentii Papæ IV. datam Perusii die XIII. Martii MCCLIII. quæ Benedictum Episcopum Massiliensem jubet injungere fratribus Prædicatoribus & Minoribus provincie Arelatensis, qui publicè prædicabant illos non peccare mortaliter qui decimas non reddebant Ecclesiis, ut in prædicationibus & confessionibus hortarentur fideles ad solvendas decimas Prælati & Ecclesiis quibus debebantur. Quod Episcopus adimplevit. Ex his ergo liquet illum non esse mortuum anno MCCLIV. ut scriptores suprâ nominati tradiderunt. In uno chartulario monasterii Cluniacensis inveni illum fuisse apud Lugdunum cum Raymundo Episcopo Nemausensi eo tempore quo Papa Innocentius IV. illic celebrabat Concilium generale. Vocatur autem frater in ea charta monasterii Cluniacensis: *Ego frater Benedictus Dei permissione dictus Episcopus Massiliensis*. Quo etiam modo scribit in epistola dedicatoria commentarii de summa trinitate. Jam tum ergo se addixerat instituto ordinis sancti Francisci, cui illum se addixisse reperi in veteri collectione miraculorum patratorum in diocesi Magalonensi. Iterum rediit in terram sanctam, ubi cum fuisse anno MCCLXI. constat ex epistola ejus ex Accone scripta in festo sancti Matthæi ad Episcopum Bethleemitanum. Hinc verò secum attulit in Galliam frustrum sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi, uti legitur suprâ pag. 356. in excerpto ex eodem libro miraculorum. Scripsit ad Alexandrum Papam IV. commentarium de summa trinitate, & fide catholica,

hujus vetus exemplar extat in bibliotheca Colbertina. Alterum haberi Patavii in bibliotheca sancti Joannis in Viridario testatur Jacobus Philippus Thomafinus. Scripsit præterea ad Innocentium Papam epistolam de rebus gestis in terra sancta, quam ex codice nostro 895. invenies, lector, editam in tomo septimo spicilegii Dacheriani. Quo loco monendus es vitio veteris librarii positam esse in meo codice literam H velut initium nominis istius Episcopi, qui certò vocabatur Benedictus. Multa & honorifica illius mentio reperitur in narratione de constructione castri Saphet, quam ideo istic subjuxi pag. 357.

FINIS LIBRI SEXTI.

INDEX.

A

ABIENSE cœnobium. 2

Abietis [significantia](#). 121

Abusus literarum apostolica-
rum. 509

Attenfiones bonorum quo-
modo faciendæ in ordine
Cluniacensi. 515

Acceptio personarum non est
apud Deum. 158

Aceræ. 209

Ada fluvius. 225

Adala Comitissa Sustain-
tensis. 482

Adalmodis Comitissa Mar-
chæ. 403

Adalmodis Comitissa Tolo-
sana. 465. 481

Adamas tritus cum pulvere
dyagrisii. 206

Adami creatio. 18

Adapertio januæ fidei. 27

Adefonfus Rex Hispaniarum.
471. 476

Adela Comitissa Blesensis.
386. & seq.

Ademarus Abbas S. Martia-
lis. 388. 410. 521

Ademarus Abbas S. Sori. 551

Ademarus de Pictavia. 532

Ademarus Viccomes Lemo-
vicensis. 424. 517. 519.
521

Adnotationes de cognitione
baptismi. 5. 16

Adoptio filiorum Dei. 108

Adoptivi filii. 43

Adulterorum poenitentia. 170

Adriani Papæ [IV. electio](#). 545

Ægidius Archiepiscopus Nar-
bonensis. 459

S. Ægidii monasterium. 382.
481

Aelim, nomen mansionis Do-
mini. 110

Ænigmaticæ formulæ. 3

Agaliense monasterium. 2

Agambertus Episcopus Al-
biensis. 431

Agano Episcopus Augusto-
dunensis. 418. 420

Agnetis Imperatricis anni-
versarium. 477

Agni significantia. 127

Albertus Cardinalis. 383

Albis vestibus induuntur
baptizati. 101

Alcini montis castrum. 226

Aldebertus Archiepiscopus
Bituricensis. 384. 424

Aldebertus Comes Marchiæ.
414

Aldebrannus Papa. 419. 422

Alermus Abbas S. Martialis.
523

Alexandri Papæ IV. electio.
211. Moratur Anagninæ.
217. Moritur. 217

Alfonfus Comes Tolosanus.
438

Alienationes bonorum quo-

INDEX.

- modo faciendæ in ordine
Cluniacensi. [509. 511](#)
- Aliphium. [264](#)
- Alkerinus Presbyter-excoria-
tus. [453](#)
- Alkerucius de S. Eustachio.
[196. & seq. 307](#)
- Alluvium lacrymarum. [86](#)
- Alo Cancellarius Alphonsi
Regis Hispaniarum. [478](#)
- Alphonfus Rex Hispania-
rum. [471. 476](#)
- Altaria non sint pervia cani-
bus. [141](#)
- Altaria pro his qui pergunt
in exercitum. [143](#)
- Amalfiæ montes. [276](#)
- Amalricus Vicecomes Nar-
bonensis. [532](#)
- Amanzenas. [486. & seq.](#)
- Amatus Episcopus Oloro-
nensis, Archiepiscopus
Burdegalensis, Legatus
sedis apostolicæ. [384. 398.](#)
[413. 418 420. 434](#)
- Amblardus Abbas Lemovi-
censis. [492](#)
- Amedeus IV. Comes Sabau-
diæ. [106. 530. 534](#)
- Amelius Episcopus Albienfis.
[539](#)
- Amen. [100](#)
- Ampullæ tres ad chrisma:
[150](#)
- Anagnia. [307](#)
- Ancillam & domina irata
verberaverit. [169](#)
- Ancona obsessa à Gothis. [519](#)
- Andreas de Bartholucio. [232](#)
- Angelus de cœlestis gloriæ
claritate dejectus. [18](#)
- Angelus Capucia civis Ro-
manus. [280](#)
- Angelus Malabranca civis
Romanus. [281](#)
- Anibaldus Marchio. [198](#)
- Anima est incorporea. [62.](#)
Non est pars divini sub-
stantiæ. *Ibidem* Ejus mors
est apostatare à Deo. [61](#)
- Animarum transitus à vitiis
ad virtutem. [74](#)
- Animæ defunctorum in ab-
ditis tabernaculis continen-
tur usque ad resurrectio-
nem. [65](#)
- Anfaldus de Pactis. [176](#)
- Ansanum Concilium. [414](#)
- Anselmus Archiepiscopus
Mediolanensis. [483.](#)
- Anselmus Piperius Comes de
S. Flöre. [194](#)
- Anquilinus Abbas Moyssia-
censis. [401. & seq.](#)
- Antifossus Comes Tolosanus.
[438](#)
- Anulus & virga episcopalis.
[437](#)
- Apex pontificatus. [94](#)
- Apostoli duodecim. [110](#)
- Apulorum corda imbecillia.
210. mobili rotatione vol-
vuntur. [208](#)
- Aqua amara & dulcis. [109](#)
- Aqua episcopalis. [165](#)
- Aquæ Sacramentum. [119](#)
- Aqua sacramenti visibilis
est. [54](#)
- Aquila civitas. [211](#)
- Aquilæ significantia. [125](#)
- Arbitrium humanæ volun-
tatis. [69. 72](#)
- Arcadius Imp. obsessus apud
Thessalonicam. [180](#)
- Arcerius Siculus. [261](#)
- Archambaldus Comborno-
fis. [490](#)
- Archipopulares. [214](#)

INDEX.

- Argonenſe cœnobium. 501
 Arieres ſunt principes & du-
 ces ovium. 110
 Artmannus Galliacenſis mo-
 naſterii transfuga. 433
 Armannus magiſter Templi.
 359
 Arnaldus Abbas Aureliacen-
 ſis. 501
 Arnaldus Episcopuſ Ceno-
 manenſis. 565
 Arnaldus Episcopuſ Ruthen-
 nenſis. 528. & ſeq.
 Arnulphus Episcopuſ Suel-
 ſionenſis. 420
 Arpacata fortericia. 332
 Arronis caſtrum. 240
 Artallus Episcopuſ Carcaſ-
 ſonenſis. 437
 Arvernienſe Concilium. 413
 Aruſpicum varicinatio de
 morte Frederici Impera-
 toris. 202
 Aſertium. 358
 Avaritia vetita. 506
 Audientes ſive catecumeni.
 28. 34. 150
 Auguria prohibita. 168
 Augusta obſidetur & capi-
 tur. 315. & ſeq.
 Auguſtodunenſe Concilium.
 413
 Aureliacenſe monaſterium.
 413
 Aurelianenſis Episcopuſ elec-
 tio. 382
 Auspicia prohibita. 168
 Austria Dux. 278. 295. 308.
 311
 Axia caſtrum. 523
 Aumericus Abbas S. Genul-
 phi. 562
 Aymo dominuſ Borbonenſis.
 398
 Azolinuſ de Romagia. 215
- B**
- B. de Angiona. 209
 Baptiſmuſ Chriſti ſanguine
 conſecratus. 72. Fiar in
 nomine trinitatis. 82. Va-
 liduſ eſt à quocunq; mi-
 niſtretur. 25. Delet omnia
 peccata præterita. 103.
 Non iterandus. 85. 87
 Baptiſmuſ in Paſchate &
 Pentecoſte. 80. 155
 Baptiſmuſ Joannis. 23
 Baptizare non poſſunt Dia-
 cono. 84
 Baptizatuſ induitur albiſ veſ-
 tib. 101
 Barralluſ de Bauz. 530
 Barranerii caſale. 259
 Bartholomæuſ de Mileto.
 230
 Bartholomæuſ Pignatelluſ
 Archiepiſcopuſ Meſſanen-
 ſis. 278
 Bartholomæuſ de filiis Urſi.
 298
 Beatrix Regina Sicilia, uxor
 Manfredi. 300. 227. 233
 Belluſ gerere non competit
 clericis. 213
 Belvacenſis Episcopuſ electio.
 398
 Benedictuſ Episcopuſ Maſſi-
 lienſis. 349. 356. 358. 363.
 365
 Beneventana civitaſ diripi-
 tur. 271
 Berengariuſ. Comes Provin-
 ciz. 223
 Berengariuſ Episcopuſ Fo-

INDEX.

- rojulienfis. 384
 Bergeria, id est caula. 144
 Bernardus Abbas S. Martialis. 122
 Bernardus Abbas Maffilienfis. 482
 Bernardus Abbas Vabrenfis. 482
 Bernardus Archiepifcopus Toletanus. 427
 Bernardus Comes Armaniacenfis. 480
 Bernardus Comes Bigorritanus. 469. 478
 Bernardus Epifcopus Cadurcenfis. 463. 466
 Bernardus Vicecomes Combornenfis. 484. 488. 490. 492
 Bertholdus Marchio. 228. 307
 Bertrandus electus Aurelianenfis. 438
 Bertrandus Epifcopus Albienfis. 438
 Bertrannus Epifcopus Magalonenfis. 482
 Bertrannus filius Raymundi Comitis Tolofani. 383
 Bethfaida. 369
 Billionenfes Canonici. 379
 Blasienfis monafterii fundatio. 403
 Blevium castrum. 241
 Bona temporalia bonis malisque communia. 69
 Bononiæ ftudium. 439
 Bonfcianus. 212. & feq.
 Bonus feniior Cardinalis. 384
 Boreas derivatus de Dalmatix montibus. 267
 Boso Comes Marchix. 493
 Bragmani. 536
 Burdegalenfe Concilium. 413
 Buxi fignificantia. 121

C

- Cain occidit fratrem. 10
 Cadavera mortuorum extrahenda ab Ecclefia. 143
 Cœcilia Comitiffa Sabaudix. 530
 Colorum fecreta difcutere nobis non licet. 47
 Calami fignificantia. 122
 Calix fanguinis Chrifti. 99
 101. Ad nullos alios ufus retorqueatur quàm ad divinum officium. 144
 Cameracenfis Epifcopi electio in difcordia. 375
 Camerinenfis civitas. 224
 Canon fcripturarum. 17
 Canonica vita. 435
 Cantarus cafei. 347
 Capharnaum civitas. 368
 Capirolis carceres. 244
 Capræ hinnulorum fignificantia. 128
 Cardinales Mediolanenfes. 483
 Carenniacum villa. 463
 Caritatis ignis ardens. 113
 Ejus bona. 138
 Carnis refurrectio. 61
 Cafei cantarus. 347
 Caffani castrum in finibus Cremonenfium. 225
 Caracenfis comitatus. 219
 Catecumini, id est audientes. 22. 34. 158
 Cavea civitas. 295
 Cedri fignificantia. 120
 Cellaria non debent effe in Ecclefia. 142
 Celfinianenfe cornobium. 376

INDEX.

Ceperanum.	254	Cluniacensis Abbas mortuus	
Cervereris castrum.	243	Romæ.	126
Cervi significantia.	127	Columba felle caret. 53. Ejus	
Chriftmaris unguentum.	88.	significantia.	124
94. sub figillo custodiarur.		Columna nubis præcedens	84
150		subfequens.	71
Chriftus Deus. 41. Rex &		Cometâ didicit regna muta-	
Sacerdos. 88. Natus de		re.	251
Spiritu fancto, non tamen		Comites Palatini.	468
ejus filius. 42. Nativitas &		Communio euchariftiæ data	
viræ tenor. 100. Cur elegit		pueris.	144
mortem crucis. 45. Ejus		Competentes cur fic dicti. 34	
sepultura. 46. Refurrectio.		Conchense monafterium in	
47. 49. Afcenfio in cœlum.		Ruthenis.	414
47. Defcenfus ad inferna.		Concilia per parrochias ob-	
46. Sedit ad dexteram		servando.	147
patris. 48. Se credit iis qui		Concilium Anfanum. 412.	
credunt in eum. 16. Bapti-		Arvernense. 413. Auguft-	
zar & non baptizat. 24. E-		dunenfe. 413. 423. Burdi-	
jus primatus. 42. Ejus cor-		galenfe. 413. Claromonta-	
pus eft in Euchariftia. 98.		num. 375. 410. 413. 424.	
Ecclefia fponfa ejus. 108		475. Divionenfe. 413. Lug-	
Chriftiani dicti ex nomine		dunenfe. 316. 340. Mel-	
Chrifti. 88. Sunt corpus		denfe. 418. 420. 422. Ne-	
& membra ejus. 100. Eo-		maufenfe. 385. 394. Piſta-	
rum vita qualis eſſe de-		venſe. 565. Placentinum.	
beat.	148	383. 385. 410. Romanum.	
Ciliciorum ſtramenta. 23. 29		385. 398. Tolofanum. 432.	
Cimiterium fiat ex Ecclefia		436. Trecentē. 410	
in qua eſt multitudo cada-		Conclave poſt mortem Pa-	
verum.	143	pæ.	344
Cimiterium Comitum Tolo-		Condemnari nemo debet ad	
fanorum.	402	unius accuſationem. 399	
Cingulum militare.	261	Confefſiones dandæ ſunt de	
Cinthius de Cerinis.	307	omnibus peccatis. 164	
Ciſterna Joſeph.	368	Conjuges aliquandiu remoti	
Claromontenſe Concilium.		à Chriſtianis. 100	
375. 410. 413. 424. 475		Conjugatis abſtinendum eſt	
Claudianus. V. Mamertus.		à coitu aliquot diebus ante	
Clemens IV. Papa. 245. 275.		communione. 161. & ſeq.	
Ejus mors. 322. Gravis e-		Conſolator ſpiritus. 51	
piſtola ad nepotem. 439		Conſpirationes vetitæ. 503	
Clericus non eſt aptus ad		Conſtantia uxor Petri 111.	
bullum.	210	Regis Atragonum. 233	

INDEX.

Consuetudo diversa Ecclesiarum nihil habet diversum in una fide. 85

Conturbii mons. 230. castrum. 318

Conventicula hæreticorum. 55

Corpora Sanctorum resurgunt spiritualia. 63

Corradinus Rex Siciliæ. 106. 237. 278. 306. & seq. 310.

Romam ingreditur. 291.

Ejus mors supposita. 217.

Moritur. 311

Corradinides. 305

Corradus de Antiochia Comes Albæ. 235. 282. 295.

305

Cotradus Capueius. 278. & seq. 286. & seq. 315. 318.

& seq.

Corradus Rex Siciliæ. 102.

& seq. Moritur. 205. & seq.

Crocus. 218. & seq.

Crux Messanensibus data ab Arcadio Imperatore. 180

Crucis mortem cur Christus elegit. 45

Crucis signum in fronte erudentium. 36

Crucis signo omnis actio Christiani describitur. 46

Crucis Christi vexillum apud Messinam. 175

Crucem figere ad ædificandam capellam. 565

Cupressi significantia. 121

Cusentia. 327

Cusentina Ecclesia. 339

Cyriaeus Anconitanus. 518

D

D Aibertus Archiepiscopus Pisanus. 384

Daimbertus Archiepiscopus Senonensis. 429

Dalmatiæ montes. 267

Damnatorum mors perpetua. 67

Deauraræ monasterium. 402

Decimæ dandæ à fidelibus. 155. 353. 565.

Defunctis prosunt orationes vivorum. 65. Eorum memoria instituta à S. Odilone. 427

Deposita de bonis monasteriorum penes seculares. 508

Desertum sanctæ vitæ. 113.

Iter 104. 112. Felicitas. 128

Desperatio contraria est spei. 115

Deus summum & incommutabile bonum. 68

Deus fecit omnia. 39

Diaconi non possunt baptizare. 84

Dienis Episcopus confirmatus. 328

Diffamationes monachorum veritæ. 505

Digitus Dei vocatur Spiritus sanctus. 53

Disciplinam servare nescit exercitus jejunos. 358

Discipuli septuaginta. 119

Discordantium fratrum orationes non recipiendæ. 158

Divionense Concilium. 412

Dodo Episcopus Bigorritæ.

INDEX.

- nus. [384](#)
 Domini circa subjectos pie
 & misericorditer agant. [157](#)
 Dominicæ dici observatio. [158](#)
 Dominica die non jejuna-
 tur. [162](#)
 Dominica oratio ab omnibus
 scienda. [145](#). Ejus expli-
 catio. [25](#). [27](#)
 Donum dicitur Spiritus san-
 ctus. [52](#)
 Durandus Episcopus Claro-
 montensis. [404](#)
 Durandus Abbas Moyllia-
 censis & Episcopus Tolo-
 sanus. [466](#). [480](#). [482](#)
 Dyagriffi pulvis. [286](#)
- ## E
- E**balus Abbas Tutelensis. [491](#). & seq.
 Ebrietas vitanda. [153](#)
 Ecclesiæ origo & elogium.
 14. In Christo sociata. [55](#)
 108. Catholica. [55](#)
 Ecclesiæ Dei suum habent
 honorem. [147](#)
 Ecclesiæ Dei sint bene con-
 structæ & emendatæ. [142](#)
 Echardus laicus Archidiaconus
 Albiensis. [434](#). [436](#)
 Edoardus Rex Angliæ. [326](#).
[335](#)
 Eleemosyna facienda est in
 diebus jejunii. [163](#). Pro-
 dest defunctis. [65](#)
 S. Eligius Episcopus Novio-
 mensis. [425](#)
 Energumæni quomodo cu-
 randi. [29](#)
 Epistolam nullus laicus legat.
[146](#)
- Equi significantia. [128](#)
 Erardus de Valeri. [303](#)
 Etemus vitæ præsentis. [115](#)
 Ermengardis Comitissa Bi-
 gorritana. [470](#)
 Ermengardis Comitissa Pic-
 tavenfis. [403](#)
 Etaldus Abbas S. Petri vivi.
[430](#)
 Ernaldus Episcopus Cenoma-
 nensis. [165](#)
 Eskilus Archiepiscopus Lun-
 densis. [427](#)
 Eva formata ex costa Adæ.
[19](#)
 Eucharistia corpus Christi.
[28](#). & seq. Singulis domi-
 nicis accipienda. [162](#). Da-
 ta infantibus post baptis-
 mum. [102](#). [155](#). Eam res-
 byter semper habeat pa-
 ratam. [144](#)
 Eugenius Episcopus Toleta-
 nus. [1](#)
 Eustorgius Episcopus Lemo-
 vicensis. [484](#). [488](#). [491](#). [522](#)
 Exceptores infantium in
 baptismo. [83](#)
 Excoriatio Presbyteri. [453](#)
 Exercitus jejunus descit ser-
 vare disciplinam. [258](#)
 Exidolium castellum. [485](#).
[494](#)
 Exorissinus est sermo incre-
 pationis. [30](#). & seq.
 Exorcistarum officium. [29](#).
[33](#)
- ## F
- F**acistorium Cæsaris. [275](#)
 Falsarii literarum apos-
 tolicarum. [407](#). [409](#). [433](#)
 Femine ad altare non acce-
 dant. [147](#). Non habitent

INDEX.

- in domibus sacerdotum. 151. Vanitatem non exer-
ceant in suis lanificiis. 168
Feminae quæ partus suos ne-
cant. 169
Ferracani. 188. & seq.
Ferrerius captus in bello. 247
Festi dies in anno celebrandi. 160
Fictionum deceptiones veti-
tæ. 304
Ficus significantia. 210
Ficuum frondes comeduntur
à Neapolitanis obsessis. 202
Fidei janua adaptio. 27
Fidei iussiones vetitæ in ordi-
ne Cluniacensi. 311
Fidei iussores in baptismo. 83
S. Fidis Conchensis monas-
terium. 414
Filii adoptivi. 43
Filius non est qui ex aliqua
re nascitur. 43
Florentinorum temeritas. 226. 237
Florentinum castrum in Tus-
cia. 202
Florentinum castrum prope
Luceriam Sarracenorum. 201
Fœnum non condatur in Ec-
clesiis. 142
Fœnus iustum. 166
Fogia. 212. 220
Fontis baptismi descriptio. 75. 80
Fontis miraculum. 27
Formatum & formabile. 40
Formulae ænigmaticæ. 3. ve-
teres. 346
Fornicantes irrationabiliter. 170
Franciscus Trevisius vel Tri-
gisius. 238. 241
Francorum Regum consecra-
tio. 171
Fredericus Hispanus natus
Regis Hispaniæ. 279. 286.
321
Fredericus II. Imperator a-
nathematizatus. 100. Mo-
ritur. 201
Fredericus Lanca Comes
Squillarii. 229. 290. 323
Fredericus Malatesta Comes
Bizani. 228
Fredericus de Stussa. 278
Frondes ficuum comeduntur
à Neapolitanis obsessis. 202
Frotardus Abbas S. Pontii
Thomariatum. 184. 197
482
Frotardus Episcopus Albi-
ensis. 432. & seq.
Froterius Episcopus Nema-
usensis. 432
Fugere peius est quam mori.
262
Fulcaudus de Rupe Cavardi
Archiepiscopus Bituricen-
sis. 552
Fulco Comes Andegavensis.
421
Fulco Episcopus Belvacen-
sis. 388. 398. & seq.
Fulco Episcopus Tolosan-
sis. 458
Fulco de Petro Ricardi. 287
Fulcradus Abbas Carrofen-
sis. 424
Fulcis significantia. 229
Furta vetita. 310
Furti poenitentia. 167

G

Gaieta obsidetur. 190
Galli uxoribus suis con-
gisi.

INDEX.

tenti.	321	Lugdunensis.	483
Gallinæ significantia.	126	Gobbus Theutonicus.	218
Gallipolis castrum.	313	Goffredus frater Rogerii Comitis.	285
Galterius Episcopus Cabilonensis.	421	Gotafridus Episcopus Magalonenfis.	384
Galvanus Laheca Comes Fundorum.	235. 278. 295. 304	Græcia magistra artium.	335
Gaufridus Abbas S. Martialis.	525	Gratia unde dicta.	53
Gaufridus Comes Mauritanix.	415	Gratie tempus.	26
Gaufridus Episcopus Andegavenfis.	421	Gregorius Cardinalis.	384
Gaufridus de Gancelmo.	243	Gregorius Episcopus Lascurenfis.	480
Gauzbertus Abbas Moyssiacensis.	466. & seq.	Gregorii Papæ X. electio.	335. Mors.
Gebellinorum origo.	199 & seq. 253	Gualcherius electus Cameracensis.	375
Geraldus Abbas Bellelocensis.	491	Guapincensis Episcopus diffamatus.	397
Geraldus Abbas Cluniacensis.	524	Guarinus Comes Rosnacenfis.	418
Geraldus Abbas Usercensis.	410. 491	Guelphorum origo.	199
Geraldus Comes de Pisis.	295. 299. 306. 308. 311	Guibertus Archiepiscopus Ravennas.	432
Geraldus Episcopus Cadurcensis.	391. 465	Guido Comes de Monteferetro.	295. 306
Geraldus Episcopus Engolismensis.	484. 490. 493	Guido Comes Pictavenfis.	414
Geraldus Episcopus Ostiensis.	469	Guido Fulcodius Episcopus Sabinensis.	245
Geraldus de Fracheto Prior conventus Montispeffulani.	352	Guillelmus. V. VVillemus.	
S. Germani Autissiodorensis Monasterium.	385	Guillelmus Archiepiscopus Aufciensis.	414
S. Germani castrum.	258. & seq.	Guillelmus Comes Nivernensis.	386
Gervinus Episcopus Ambianensis.	380. & seq.	Guillelmus Comes Tolosanus.	401
Gezolinus de Marra.	276	Guillelmus Episcopus Aurascensis.	384
Gibuinus Archiepiscopus		Guillelmus Episcopus Cadurcensis.	402
		Guillelmus Malacocina.	232
		Guillelmus Patriarcha Hierosolymitanus.	351
		Guillelmus Pictavinus Episcopus Albienfis.	437
		Guillelmus	

INDEX,

Guillelmus Standardus. [314.](#)

[318](#)

Gulterius de Turribus. [322](#)

H

Hereticorum conventi-
cula. [55](#)

Haymo Episcopus Matisco-
nensis. [385](#)

Helias Episcopus Aurelia-
nensis. [456](#)

Helias de Gimel Archidia-
conus Lemovicensis. [409.](#)

Archipresbyter. [485](#) [491](#)

Henricus de Albe vir dives.

[232](#)

Henricus Dux Austrie. [295](#)

Henricus natus Regis His-
panie senator Romanus.

[279.](#) & [seq.](#) [293.](#) [296](#)

Heraclius Episcopus Bigor-
rensis. [478](#)

Herimannus Cardinalis. [384](#)

Hervira uxor Raymundi Co-
mitis Tolosani. [383](#)

Hesperidum regnum. [472](#)

Hierosolymitani regni suc-
cessio. [344](#)

Hildebrannus Papa. [419.](#) [432](#)

Hildefonsus Episcopus To-
letanus. [1](#)

Hinnulorum capre signifi-
cantia. [128](#)

Hirundinis significantia. [125](#)

Hoedi constituuntur ad fini-
stram. [48](#)

Homicidium sponte commis-
sum & non sponte com-
missum. [168](#)

Hominis creatio quomodo
facta. [18](#)

Homo mediatoris morte ex-
tincti reparatus. [107](#)

Horre canonice diurne &
nocturne. [145](#)

Heremite Papae privilegium
concessum [S. Remigio. 174.](#)

Horrea non debent esse in
Ecclesiis. [142](#)

Hospitalitas commendata.

[147](#)

Hugo Abbas Cluniacensis:

[371.](#) [377.](#) [385.](#) & [seq.](#) [416.](#)

[425.](#) [466.](#) [469.](#) & [seq.](#) [481.](#)

[517.](#) [519](#)

Hugo Archiepiscopus Bifun-

tinus. [422.](#)

Hugo Episcopus Diensis &
Archiepiscopus Lugdunen-

sis. [397.](#) [408.](#) [412](#) & [seq.](#)

[432.](#) [473.](#) [485.](#) [565](#)

Hugo de Brucia Abbas S.

Martialis. [522](#)

Hugo Cardinalis. [384](#)

Hugo Comes Ruthenenfis.

[528](#)

Hugo de Conchis clericus
Ecclesie Romanae. [397](#)

Hugo Episcopus Gratiano-
politanus. [420](#)

Hugo Episcopus Lingonen-

sis. [418.](#) [420](#)

Hugo Episcopus Tricastinus.

[419](#)

Hugo Episcopus Uzeticen-

sis. [482](#)

Hugo grammaticus Con-

chenfis. [432](#)

Hugo de Lavarzino. [489](#)

Humbaldus Episcopus Au-

tissiodorensis. [386.](#) & [seq.](#)

Humbaldus Episcopus Le-

movicensis. [398.](#) [405.](#) [407.](#)

[409.](#) & [seq.](#) [484.](#) [493](#)

Humberga Vicecomitissa

[100](#)

INDEX.

- Lemovicensis. 521
 Humores carnalium voluptatum. 113
 Hunaldus inuador monasterii Moysiaceus. 401. & seq.
- I**
- S. J'Acenti insula. 176. 185
 Jacobinus Saccanus. 176
 Jacobus Capucius. 310
 Jacobus de Gancelmo. 199. 198. 302
 Jacobus de Mariscaleo peritus in lingua Græca & Latina. 194
 Jacobus Neapoleon caput & magister Gebellinorum. 146. 196. 332
 Januæ fidei adaptatio. 27
 Idolorum cultores. 21
 Jejunium quadragesimale. 21
 Quatuor temporum. 163
 Jejunus exercitus nescit seruari disciplinam. 258
 Jesus filius Syrac. 18
 Ignis appellatur spiritus sanctus. 54
 Immersio in baptismo. 84
 Impositio manus in baptismo. 92
 Incarnationis Christi mysterium. 20
 Increpatio diaboli. 30
 Indumenta sacerdotalia sint optima. 144
 Infantes baptizati satiuntur corpore & sanguine Domini. 102
 Infirmi ungendi oleo. 150
 Inimicus diligendus propter Deum. 68
 Innocentius Papa III. moritur. 514
 Innocentius Papa IV. proficiscitur Perusium. 203.
 Anagninam. 107. Neapolim. 109 Anathematizat Fredericum Imperatorem. 201. Moritur. 211
 Innocentii Papæ V. electio. 143. Mors. 144
 Joannes exultavit in utero matris. 15
 Joannis Baptismus. 23
 Joannes de Allodiis electus Episcopus Parisiensis. 442. 444
 Joannes Archiepiscopus Salernitanus. 194
 Joannes Arloti. 196 & seq.
 Joannes de Caporella. 197. 107
 Joannes de Coclearia impostor. 129
 Joannes Episcopus Lemovicensis 457. 524
 Joannes Episcopus Portuensis. 383
 Joannes de Frangipanis. 308
 Joannes Galvani Subdecanus Aurelianensis. 561
 Joannes de Manerio. 240
 Joannis Papæ XXI. electio. 146
 Joannes Rex Anglorum. 513
 Joannes de Sabello. 144. 182.
 107
 Joannes Vicecomes de Rupe Cavardi. 561
 Jordanus de Anglano. 223
 Jordanus Comes. 116. 137. 168
 Jordanus Rubeus lumine oculorum privatus. 216
 Jordanus de Tarracena. 109
 Joscelinus Archiepiscopus Burdegalenensis. 414

INDEX.

Irrationabiliter fornicantes.

120

Isabella Regina Franciæ moritur. 317

Iarnus Episcopus Tolosan-
nus. 391. 394

Iscfredus vir nobilis. 315

Ignardus Patriarcha Antio-
chenus. 445

Iter deserti. 104. 111

Iternus Episcopus Lemovi-
censis. 511

Itarius Episcopus Lodoven-
sis. 461

Judæis concessa privilegia.
191

Judæorum dolosa malitia.
505

Judicium extremum. 48

Junci significantia. 112

Ivo Episcopus Carnotensis.
426

Ivonis II. Abbatis Clunia-
censis statuta. 501. 511

Jurare septima manu. 418

K

Karolus Comes Provin-
ciæ. 234. Ingreditur
Romam. 249. Inungitur
in Regem Siciliæ. 252.
Ducit filiam Ducis Bur-
gundiæ. 322

L

Laboris terra. 102. 210.
238

Lacrymarum alluvium. 36

Laicus non legat epistolam.
146

Lambertus Episcopus Autre-
batenfis. 423

Landricus Episcopus Matit-
conensis. 418. 420. & seq.

Lanificia feminarum. 168

Lapidum significantia. 124

Lectionarium bene correc-
tum habebant sacerdotes.
143

Lentinum castrum. 289

Leonis utriusque significa-
tia. 127

Leo Castellanus castri Sa-
phet. 370

Leo Papa III. electus à Ka-
rolo M. Imp. 404

Leonis Papæ IX. decretum
adversus simoniacos. 520

Leodegarius Archiepiscopus
Bituricensis. 421

Leonardus Aretinus. 538

Libani significantia. 123

Liberatio humana. 109. 111

Lignorum duorum signifi-
cantia. 119

Lilium convallium. 119

Lilii significantia. 122

Linguarum gratia data Apo-
stolis. 54

Lintheamina nitida altaribus
præparentur. 144

Lucana civitas. 331

Lucas de Sabello. 283

Luceria Sarracenorum. 201.
210. 264. 322

Ludi temeritas verita. 505

S. Ludovicus Rex Franciæ.
323. 325. 370

Lugdunense Concilium. 336.
340

Lugdunensis primatus. 427

Luminaria Ecclesiæ. 142

Luminis sacramenta. 118

Lycaonia insula. 249

INDEX.

M

- M** Acerata. 235
 Magdalon. 369
 Mahometani incubant christianitati. 540
 Malamortis castrum. 527
 Maimardus Abbas S. Marialis. 517
 Majus monasterium Turo-nense. 400. 421
 Mallicator. 45
 Mallum non tenandum in diebus jejunii. 163
 Malogranati significantia. 132
 Malva comeduntur à Neapolitanis obsessis. 201
 Mamertina civitas. 175. 199
 Mamertus Claudianus. 135
 Manasses electus Camera-censis. 375
 Manfredus ex concubina natus. 198. Princeps Tarentinus. 108. Fovet partes Corradi. 203. & seq. Reb-ellat adversus Ecclesiam. 210. Coronatur Rex Siciliae. 210. Moritur. 273. Addictus astrologis & hariolis 247. Ejus virtutes & laudes. 199. 204. & seq. 214. 277
 Manna quid est. 73
 Manus impositio in baptismo. 92
 Manuum operatio commen-data Presbyteris. 145
 Manus septima jurare. 438
 Mara. 109
 Marchia Tarvisina. 225
 Maria mater Christi. 44
 Maria peccatrix. 86
 Marini castrum. 383
 Marinus Archiepiscopus Capuanus. 333
 Marinus Capucius. 278. 286. 120
 Materia ex qua factus est mundus. 40
 Mathæus Archiepiscopus Salernitanus. 340
 Mathæus de Riso civis Messanae. 291
 Mathæus Vicecomes Mediolanensis. 447
 Mauricius Abbas Solemniacensis. 485
 Maus domini Siciliae. 174. Eorum solemnitas. 178
 Mazaria vallis. 187
 Medici ægros cauterio aut ferro curant. 158
 Medicus subornatus in mortem Corradi. 206
 Meldense Concilium. 418. 420. 422
 Mensa Domini. 362
 Mercatores Romani. 255
 Mersio trina in baptismo. 85
 Messana civitas. 180. 290. Liberata à dominatu Saracenorum. 174
 Milatium. 250
 Milesius equus. 517. 519
 Milerum Calabriae oppidum. 177
 Militare cingulum. 261
 Mineræ si inveniantur. 192
 Miraculum fontis. 77
 Missale bene correctum habebant sacerdotes. 148
 Missa celebrata in tentoriis. 142
 Missarum solemnities non alibi celebranda quàm in Ecclesia. 142

INDEX.

Missarum preces bene intel-
ligant Presbyteri. 145

Missam nemo solus celebret.

146. Canere non licet in
aliena parrochia. 151

Modulantia. 116. 128

Monachi quomodo recipien-
di in ordine Cluniacensi.
508

Monachorum vagationes ve-
titæ. 111

Monachorum transitus ultra
Alpes. 507

Monticellum castrum. 121

Monticuli castrum. 235. 237

Montis id est Christi signifi-
cantia. 123

Montis Alcini castrum. 126

S. Montis monasterium. 462.
471

Morborum spiritualium vi-
rus. 117

Mori non sinitur infelix. 65.
67

Mori quàm fugere tolerabi-
lius. 262

Mortalia peccata octo 164.

Mortui ne sepeliantur in Ec-
clesia. 143

Morum pietas omnino te-
nenda. 68

Moyssiacense monasterium.
191. 466

Muja liaira. 434

Mulierum conversatio pro-
hibita monachis. 107

Mundus ex qua materia fa-
ctus. 40

Muri Neapoleos destruuntur
à Corrado Rege Siciliæ.
203

Myrri significantia. 210

N

Neapoleon de filiis Urff.
282

Neapolitanæ civitatis situs
amoenus. 102

Neccessitas non sequitur mo-
deramen. 158

Negotia secularia ne agan-
tur in Ecclesiis. 141

Nemaufense Concilium. 185.
194

Nicodemus princeps Judæo-
rum. 14

Nicolaus Camulia. 176

Nicolaus de Clamengis. 539

Nicolaus Papa II. in Cala-
bria. 177. & seq.

Nicticoracis significantia.
114

Nigra de Narco. 140

Ninivitarum poenitentia. 86

Noti gallis. 187

Nuptiæ non sunt damnandæ.
69

O

Obedientiarum. 111. 115

Oblationes dissiden-
tium Fratrum non reci-
piantur. 158

Obsidionis longæ incommo-
da. 102

Octovianus de Ubaldinis
Cardinalis. 112. 214

Odilo Abbas Cluniacensis.
463. 497

Odo Abbas Angeliacensis.
414

Odo Canonicus Belvacensis.
199

Odo Comes de Marchia,
484. 493

INDEX.

- Odo de S. Dionysio electus
Episcopus Parisiensis. 441
- Odoardus Rex Angliæ. 326.
335
- Odolricus Abbas S. Martialis. 526
- Oleum sanctificationis. 118
- Oleum superfertur omni liquori. 54
- Oleandi pueri à sacerdotibus. 23. 32
- Oleo ungendi infirmi. 150
- Olivæ significantia. 120
- Olla paternæ nequitie. 203
- Oratio non debet esse longa. 27
- Oratio dominica. 156
- Originale peccatum. 18. 101
- Ossa elixa & à carne separata. 327
- Otiōsitas execrabilis. 129.
inimica animæ. 145
- Otto Episcopus Imolensis. 384
- Otto Episcopus Oloronenſis. 384
- Ottobonus Cardinalis. 345
- Ozan pœna. 147
- P** Actiones abrenuntiatio-
nis & credulitatis. 82
- Palavicinus Marchio. 222
- Palea immundæ operationis. 101
- Pallii honor. 374
- Pandulphus Comes Anguillaræ. 237
- Pandulfus de Sabello. 307
- Panis sacramentum. 118
- * Panis vivus, id est Christus. 28
- Panis cotidianus, id est Eucharistia. 98
- Panes sacrificij nitide ac studeosè fiant. 742
- Papa pater patrum. 275. Dat
prælaturas eorum qui de-
cedunt in curia. 516
- Paracletus quare vocetur
Spiritus sanctus. 15
- Paradisus. 47
- Parentibus obedientia exhibenda. 157
- Parisiensis schola theologi-
ca. 511
- Parmensis audacia. 225
- Parrochianum alterius nemo
ad se attrahat. 151
- Parvuli communicandi. 144
- Passeris significantia. 125
- Passiones Christi. 78. 82
- Patena ad nullos alios usus
retorqueatur quàm ad di-
vinum officium. 144
- Patrini. 156
- S. Pauli monasterium Ro-
mæ. 249
- Peccatrix in civitate. 86
- Peccatum originale & actua-
le. 18. 101
- Peccata mortalia octo. 164
- Peccata non donantur sine
Spiritu sancto. 52
- Peccato alterius alter pollui
non potest. 68
- Peccatorum remissio. 59
- Pellicani significantia. 124
- Percivallus de Oria. 233.
238. & seq.
- Perjurium vitandum. 153.
166
- Personarum acceptio non est
apud Deum. 158
- Petra altissima. 113
- Petrus Abbas Cluniacensis.
500
- Petrus Archiepiscopus A-
quensis. 384

INDEX.

- Petrus Archiepiscopus Mediolanensis. [384](#)
 Petrus Asini Florentinus. [272](#)
 Petrus de Burgundia Episcopus Ostiensis. [343](#)
 Petrus de Calabria. [216. 230](#)
 Petrus de Castellionata. [216](#)
 Petrus de Castronovo sedis apostolicæ Legatus. [458](#)
 Petrus de Croso Decanus Parisiensis. [562](#)
 Petrus Comes Alanfonis. [316](#)
 Petrus Episcopus Aturrentis. [480](#)
 Petrus Escauserius. [517](#)
 Petrus Grifa Abbas S. Martialis. [524](#)
 Petrus Patriarcha Venetus. [384](#)
 Petrus Prior Silviniacensis. [501](#)
 Petrus III. Rex Aragonum. [233](#)
 Petrus Rogeri Episcopus Tolosanus. [394](#)
 Petrus Romani Proconsul Romanorum. [242. 253. 259. 296. & seq. 307. 312](#)
 Petrus de Rupeforti Episcopus Carcassonenfis. [459](#)
 Petrus de S. Severo dominus Marturani. [394](#)
 Petrus de Vico Proconsul Romanorum. [237. & seq.](#)
 Philippus Archiepiscopus Capuanus. [394](#)
 Philippus Comes. [449](#)
 Philippus de Croso Domitellus. [561](#)
 Philippus Episcopus Lunensis. [384](#)
 Philippus de Monteforti. [275. 312](#)
 Philippus Prior Ventraderensis. [488. & seq.](#)
 Philippus III. Rex Franciæ. [326. 328. 342.](#)
 Pictavenſe Concilium. [565](#)
 Pietas morum omnino tenenda. [68](#)
 Pignatellus Archiepiscopus Messanenſis. [278](#)
 Pini ſignificantia. [121](#)
 Pipio de Liguria. [241](#)
 Piſana civitas rebellis Ecclesiæ. [333](#)
 Placentinum Concilium. [383. 385. 410](#)
 Placita ſæcularia. [354](#)
 Placitum non tenendum in die jejunii. [163](#)
 Plato apex culmænque philoſophiæ. [536](#)
 Pœnitentes non poſſunt eſſe patrini. [156. Eorum reconciliatio. 171](#)
 Pœnitentiales libelli. [140. 165](#)
 Pœnitentia Jeſu-Chriſti. [350](#)
 Pœnitentia neceſſaria in hæc viſa. [69. Gratis danda. 153. Quomodo accipienda. 164 & seq. Non eſt penſanda quantitate temporis. 158. Ejus actio. 60](#)
 Pollutiones nocturnæ. [170](#)
 Pondera iniqua. [154](#)
 Pontius Abbas Caſæ Dei. [384. 425](#)
 Pontius Abbas Cluniaceniſis. [490. & seq. 521](#)
 Pontius Comes Tolofanus. [465. 467. 481](#)
 Pontius Geraldî Vicecomes Gerundenſis. [482](#)
 Pontius Stephanî Episcopus Ruthenenſis. [436](#)
 Prædicatio commendata ſacerdotibus. [248](#)

INDEX. 1

- P**ragustatores ciborum. 205
 Preces pro defunctis. 65
 Presbyteri non habent apicem pontificatus. 94. Doctrinam rectam teneant. 145. Habeant assiduitatem legendi & orandi. 144. Eucharistiam semper habeant paratam. 144. Non possint dare publicam penitentiam. 65. Non frequentent domos feminarum. 151. Non sint villici aut conductores seniorum. 154. Alterius Ecclesiam non subripiant. 152
 Presbyteri excoriatio. 453
 Primatus Christi. 42
 Primatus Lugdunensis. 417
 Protorustici. 224
 Psalmi dignè modulentur. 145
 Psalterium bene correctum habeant sacerdotes. 143
 Pueris eucharistia data post baptismum. 144. 155
 Puteacenses. 429
- Q
- Q**uadragesimale jejunium observandum. 162
- R
- R**aimundus Archiepiscopus Aretensis. 481
 Raulus Nobilis Romanus. 218. Comes Cathanensis. 196
 Raymundus de Caro. 358
 Raymundus V. Comes Tosolanus. 381. 395. 481
 Raymundus VII. Comes Tosolanus. 510
- Raymundus Episcopus Eec-torensis. 391
 Raymundus Episcopus Tosolanus. 457. 532. 534.
 Raynaldus Abbas S. Cypriani Pictavenfis. 414
 Raynaldus Abbas Vossensis. 522
 Raynaldus Archiepiscopus Remensis. 372. 380. 424.
 Raynaldus de Filiis Urbi. 283
 Raynerius Hugolini. 214
 Recesvinthus Rex. 1
 Regina Siciliae moritur. 311.
 Remensis Archiepiscopus Primas totius secundae Belgicae. 373
 Remissio peccatorum. 59
 Renoldus de Homblonerie Episcopus Parisiensis. 443
 Reprobatorum corpora penitenter punienda. 64
 Resurrectio carnis. 61. Fiet in vera carne. 69
 Ribaldi. 263. 267
 Ricardellus de Ambaldensibus. 297. 333
 Richardus Abbas Massiliensis. 384
 Richardus Archiepiscopus Bituricensis. 405. 420
 Richardus Diaconus Cardinalis. 8. Angeli. 254. 333
 Richardus de Aniballis Cardinalis. 218. 236
 Richardus Filaugerius Comes Marfici. 219. 239
 Richardus Gaetanus Dux Salerni. 194
 Richerius Archiepiscopus Senonensis. 415
 Rivi Petrosi Ecclesia in Ruthenis. 530

INDEX

- Roberrus de Corso** Legatus apostolicæ sedis. 533
Robertus de Lavena Juris Civilis Professor. 221. 309
Robertus Episcopus Lingonensis. 421
Roca arcis. 257
Rodulfus Archiepiscopus Bituricensis. 132
Rodulfus Archiepiscopus Rheginus. 384
Rodulfus Archiepiscopus Remensis. 399. 411. & seq. 411
Rodulfus Archiepiscopus Turonensis. 184. 411
Rogationum tempore jejunandum. 163
Rogerus Archiepiscopus Beneventanus. 194
Rogerus Comes Apulix. 174
Rogerus Diaconus Ecclesiæ Romanæ. 384
Rogerus Episcopus Catalaunensis. 410
Rogerus Rex Sicilix. 177. & seq.
Romanum Concilium sub Urbano I. Papa. 385. 398
Romanæ Ecclesiæ sufficere debent spiritualia. 209
Romaui mercatores. 253
Romanorum obstinata dissentio. 239
Romani thesauros suos recondere solent in Ecclesiis. 183
Roracii castrum. 452
Roricus Episcopus Ambianensis. 420
Rosæ significatio. 122
Rosseti portus. 211
Rostagnus Episcopus Avenionensis. 482
Rotare aureas sermuncularum. 118
Rupertus Apulix Dux. 177

S

- S** Ablolii capella. 565
Sacerdotes secundi ordinis. 110
Sacerdotibus solis licet baptizare. 84
Sacramentum aquæ. 119
Crucis. 45. luminis 118. panis. 118
Sacrificia sanctificata honorificè servantur. 144
Sacrificium quod à Christianis Deo offertur. 160
Sæcularia negotia non agantur in Ecclesiis. 141
Saguntia, genus navigii. 308
Sali castrum in Calabria. 323
Sallas Malaspina. 197
Salvari nemo potest nisi per misericordiam Dei. 111
Sancius Episcopus Lascurenensis. 384
Sanctio Episcopus Aurelianensis. 419
Sanctorum corpora resurgunt spiritualia. 63
Sanguis Christi dabatur laicis infirmis. 436
Sapaudus rethor. 535
Saphet castriconstructio. 357
Sardiux Regnum datum Henrico filio Regis Hispanix. 180
Sarraceni de Luceria. 108. 110
Sarracinesci castrum. 282. 306
Satanas æterno incendio consumitur

INDEX.

- demnatus. 70
S. Saturnini Ecclesia Tolosa. 394. 396
 Scamonea sive dyagrifum. 106
 Sciaſta. 186. & ſeq.
 Scriptura divinitus inſpirata. 57
 Sedere ad dexteram patris quid ſit. 48
 Serenſis civitas Gibellina. 213. Ejus obſidio. 226
 Seniores Eccleſiarum. 146
 Senonenſis Archiepiſcopi ſelectio. 398
 Sepelire non licet mortuos in Eccleſia. 143
 Septima manu jurare. 438
 Septiformis Spiritus ſanctus. 12. 36. 90.
 Sepultura mortuorum fiant gratis. 152
 Sepultura Chriſti. 46
 Sermo dicendus ad infantes baptizatos. 102
 Serpentes utriuſque ſignificancia. 126
 Servum proprium occidere non licet. 169
 Siciliæ regnum eſt juriæ Eccleſiæ Romanæ. 202
 Signa, id eſt tympana. 436. & ſeq.
 Simon de Bergeriis. 544
 Simon Epicoſopus Agenſis. 191
 Simon Preſbyter Cardinalis. 515
 Simonia damnata. 520
 Sinapis ſignificancia. 122
 Sininum. 225
 Sion, id eſt ſpeculatio. 56. Ejus ſignificancia. 123
 Solemniaſenſe monaſterium. 425
 Solemnitas Maurorum. 178
 Sortes Sanctorum. 168
 Sperandum in ſolo Deo. 116. 131
 Spes non niſi bonarum rerum eſt. 134
 Spiaram magiſter. 447
 Spiaræ ſignificancia. 110
 Spiritus ſanctus à Patre, Filioque procedit. 50. Vocatur Dei donum. 44. Sep- tiſiformis. 52. 56. 90
 Sponſa Chriſti Eccleſia. 108
 Spuri non recipiantur in ordine Cluniacenſi. 514
 Stephanus Abbas S. Auguſtini Lemovicenſis. 522
 Stephanus Accaricia civis Romanus. 241
 Stephanus Alberti. 297. 307
 Stephanus Comes Bleſenſis. 385. & ſeq.
 Stephanus Epicoſopus Oloronenſis. 480.
 Stephanus Epicoſopus Pariſienſis. 448
 Stephanus Mercorienſis. 404
 Stephanus Normanni. 296
 Stercora bidentium. 348
 Stolum in mari. 248. 250.
 Stramenta ciliciorum. 23. 29.
 Subdiaconorum eſt legere epiſtolam. 146
 Surdorum gens nobilis Romanæ. 218. 296
 Sutrina civitas. 238
 Symbolum fidei. 36
 Symbola militum. 37
 Synodale decretum de deci- mis ſolvendis. 153
 Synodus Epicoſpi. 147
 Synagoga Judæorum. 56

INDEX.

T

- T** Aureas sermonculorum
rotare. 518
Tentoria in exercitu ubi Mis-
sa celebratur. 142
Terracina civitas. 171
Tervisina marchia. 225
Testamenta dno. 68
Testimonium falsum vitan-
dum. 167
Terbaldus Abbas Berccellen-
sis. 184
Teuzo Cardinalis. 184
Theobaldus de Aniballis.
263. 274.
Theobaldus Archidiaconus
Lemovicensis. 335
Theobaldus Comes Palati-
nus. 415. 419. & seq.
Theobaldus Miles Roma-
nus. 269
Theologica scientia impera-
ta monachis Cluniacen-
sibus. 510
Thesaurus suos Romani re-
condere solent in Ecclesiis.
283
Thomas Episcopus Bethlee-
mitanus. 350
Tolosana Ecclesia viduata
pastore. 457
Tolosana Synodus sub Ber-
nardo Archiepiscopo To-
lerano. 382
Tolosani Comites vocati Pa-
latini. 468. Forum cimye-
rium. 402
Tolosanum Concilium. 382.
432. 436
Trabucheti. 259
Trapani mons. 228
Trecense Concilium. 430
Trina mersio in baptismo.
85

- Trinacria insula. 179
Trinitas unus Deus est. 170.
Ejus fides predicanda.
141. Ejus opera sunt in-
separabilia. 42
Tunisii Rex. 272
Tunitium obsidetur. 324
Turonis castrum captum.
289

- Turpio Episcopus Lemovi-
censis. 496
Turturis significantia. 115
Tutela cœnobium. 491

V

- V** Aniloquia non agantur
in Ecclesiis. 141
Vapincensis Episcopus infa-
matus. 397
Vasa sacra magna venera-
tione habentur. 144
Vatazus vir illustris. 227
Uberrus Marchio Palavici-
nus. 222
Venatio interdicta Presby-
teris. 154
Veniz facilitas incentive
tribuit delinquendi. 514
Verbum caro factum. 41
Vetrallæ castrum. 241
Vexilla falsa. 287
Vexillum crucis Christi apud
Messinam. 175
Vexillum Messanensium. 180
184. 185.
Viancii Ecclesia. 431
Vici castrum. 239
Vicovarii castrum. 246
Viennensis urbis nobilitas.
137
Vinum non condatur in Ec-
clesiis. 142
Violæ significantia. 122

INDEX.

Vitga carnis Christi.	119	Urticæ comeduntur à Neapolitanis oblesiss.	202
Vitga Episcopalis.	437	Urticæ vetita.	166. 119
Virus spiritalium morborum.	117	Wadii non accipiendi pro decimis.	256
Visitatio monasteriorum quomodo facienda.	507	Walterius Episcopus Cabilonensis.	418
Vita æterna.	61	Willelmus V. Guillelmus.	
Vitis evangelica.	119	Willelmus Archiepiscopus Aufciensis.	384
Ulni significantia.	121	Willelmus Comes Tolofanus.	384
Unctio baptismi.	31	Willelmus filius Pontii Comititis Tolofani.	467
Unctio Regum & Sacerdotum.	88	Willelmus Rex Siciliæ.	194
Voluptatis focie humor.	115		
Urbanus Papa II. monachus Cluniacensis	409. Ejus adventus ad Cluniacum.	471.	
Ejus epistolæ.	371		
Urbani Papæ I V. electio.	227. Mors.	245	
Urtina gens.	282. & seq.		

Y

Y Scafredus vir nobilis
121

ERRATA.

- P* Age 139. lin. 8. leg. Constringat.
Pag. 295. cap. V I L. lin. 16. leg. Comes Gerardus.
Pag. 358. in margine, lin. 4. leg. Raynaldun.
Pag. 396. in calce, lin. 2. leg. Piuna.
Pag. 397. in calce, lin. 2. leg. coepiscopo.
Pag. 483. lin. 7. leg. Poskeris.
Pag. 486. lin. 4. leg. Combörn.
Pag. 487. lin. 34. leg. Exidolium.
Pag. 488. lin. 1. leg. Solemniacensis.
Pag. 489. lin. 28. leg. Solemniaci.
Pag. 494. lin. 18. leg. Ventredorni.
Pag. 519. lin. 16. leg. Cluniacense.

12-
101
113
110
116
120-
418
11
1025
114
112-
114
Cc-
407
114

114

V
C49